DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

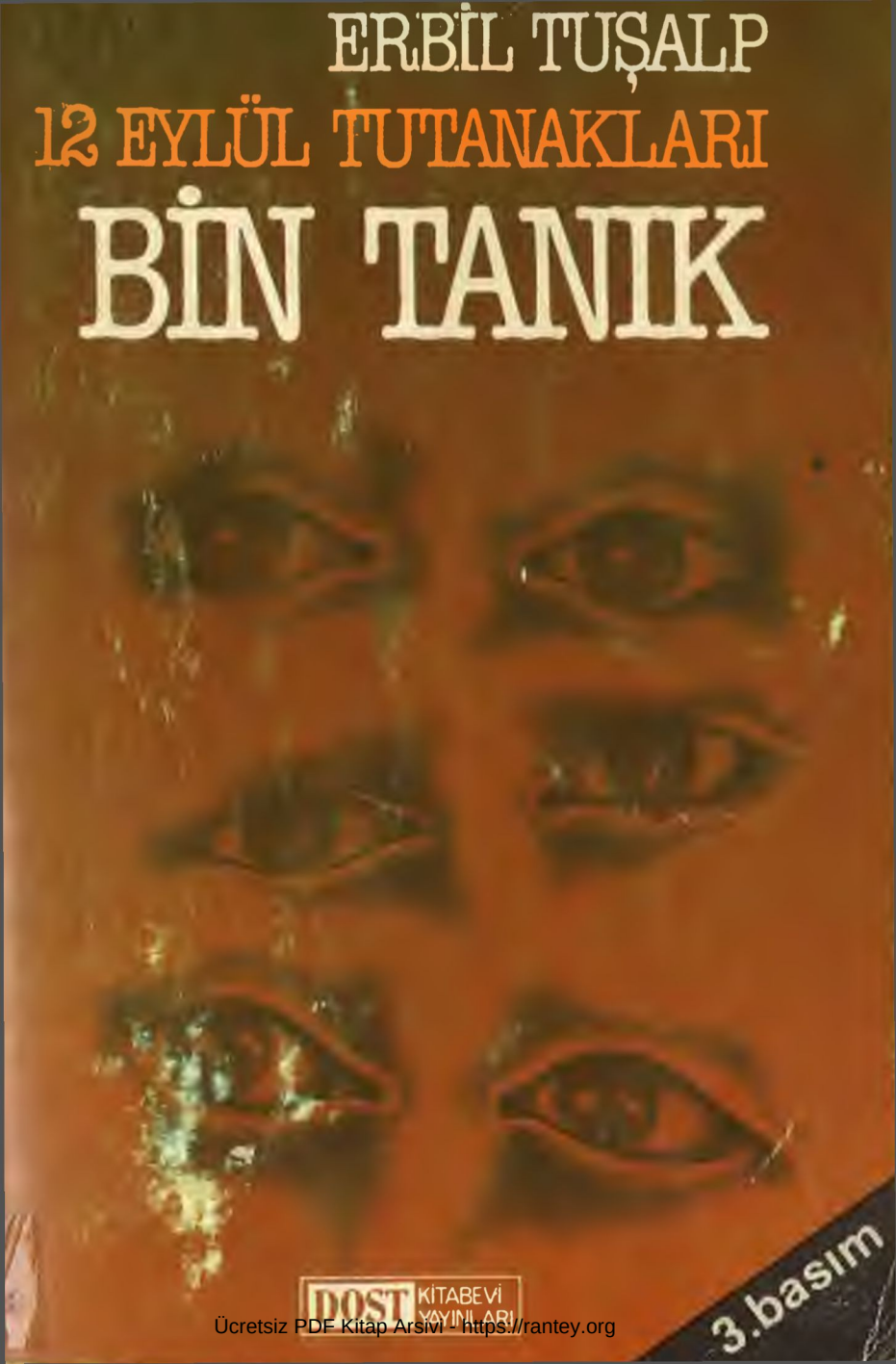
• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

ERBİL TUŞALP

12 EYLÜL TUTANAKLARI

BİN TANIK

DOST KİTABEVİ YAYINLARI

3.basım

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ERBİL TUŞALP
12 EYLÜL TUTANAKLARI
BİN TANIK

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

DOST KİTABEVİ YAYINLARI : 30
Araştırma Dizisi : 1

Birinci Baskı, Mayıs 1986
İkinci Baskı, Haziran 1986
Üçüncü Baskı, Temmuz 1986

Kapak Düzeni : ÜMİT ÖĞMEL

Yazarın Diğer Kitabı :

İnsan Hakları Dosyası
BİN İNSAN
Tekin Yayınevi, 1985, 5. Baskı 1986

Bu kitap bir VMS (Verso Matbaacılık Sanayi) üretimidir.

Baskı ve Cilt : Sistem Ofset, 29 18 81

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ERBİL TUŞALP

12 EYLÜL TUTANAKLARI
BİN TANIK

DOST KİTABEVİ YAYINLARI

Konur Sokak No : 4 Kızılay
Tel. : 18 83 27
ANKARA

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

I. ŞİDDET BİTTİ...

- Her Şikayet Edilenin Yerini Değiştirirsek 6
- Daima, Önce İkazla Bu İşi Halletmeye Çalıştık ... 9
- Mesela Ben, Sabah Kahvaltısı Yapmıyorum 12
- Bugüne Kadar Basın Mensuplarından Destek Gördük 14
- Basının Demokrasiyi Koruma ve Kollama Görevi Vardır 15
- Bir Atı Bir Ay Ahıra Kapatırsanız, Açtığınızda Zaptedemezsiniz 18
- Zavallı Adama, Hiç Düşüncesinde Olmadığı Halde Dinsiz Denilmiştir 20
- Sana Yağı, Şeker ve Meşrubatlar Karne ile Verilmez 22
- Hümanizm; Marksizmin, Komünizmin Bir Hilesidir 25
- Bakire Olup Olmadığımı Israrla Söylememi İstiyordu 28
- Meclis Hiç Çalışmasın İstiyordu Mualla Hanım ... 32
- 4 Ağustosta Açlık Grevi Bitti, 6 Ağustosta Bahar Doğdu 35
- Bir İnsanın Bin Yıl Yaşamayacağını Nasıl Anlatacağım 38

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

II. BALKONDA KAHVALTI

- Yazılacak Şeyler, Yazılacak Hale Gelince Elbette Yazılacak ... 49
- Geçmiş Aranmayacak, Geçmişe Dönülmeyecekti ... 58
- Batıdaki Yorumcular Zamanlamaya Takıldılar ... 61
- Türkler CIA'nın Yardımı Olmadan da Darbe Yapabilir ... 58 63
- Avrupa Konseyinde Sessizlik AET'de Hareket ve Tepki ... 65
- İktidarın Kurulacak Meclise Devredilmesi Ülküsü 68
- Demokrasiye ve Demokratik Kuruluşlara İnanan İnsanlar Olarak ... 72
- 1961'de Türkiye İşçi Partisi Kurucusu, Denizcier 75
- Ölüm Cezasının, Yavaş Yavaş, Ancak Fiilen İnfazı Başlamıştır ... 78
- Onyedi Aydan Beri Özgürlüğümüzden Yoksun, Yargılanmayı Bekliyoruz ... 82
- Ya Ben Doğru İzlemedim Yada Yazılanlar Doğru Değil ... 84
- Otağı Hümayun'da Demir Bir İskemlede Altı Gün Altı Gece ... 90
- Genelkurmay Başkanı Evren ile Yapacağım Görüşmenin Yer ve Saati Telefonla DİSK'e Bildirildi 97

III. TOPUKLU AYAKKABI

- Devleti Değnekten İbaret Görüyorlar ... 113
- Sanıklar, Yabancı Sermayenin Türkiye'ye Girişine Karşıdırlar ... 120
- Binbaşım Seni Tutuklatacak Ama Yarım Milyon Verirsen Kurtulursun ... 124
- Dünya Sendikal Hareketinin Gözü Kulağı Türkiye'deydi ... 136

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

IV. SİZ DAHİ MİSİNİZ?

- İşkence Savları O Gece Valiye İletildi. Ama Vali Şaşırmadı ... 163
- Ölümle Yaşam Arasında Çok İnce Bir Çizgi Üzerinde Yaşadım ... 175
- Savcı : Sana İşkence Yapıldığını Biliyorum, Ancak Namusuna Dokunuldu mu? ... 186
- Sol Ayağımın, Parmaklarımın Biraz Gerisinden Delinmiş Olduğunu Gördüm ... 194
- Artık Onun Elbiseye İhtiyacı Yok, Size Miras Bıraktı ... 202

V. KORKU GÜNLERİ

- Bir Bardak Çay İstedi Canı, Oğlu Aklına Geldi Utandı ... 213
- Kelepçeli Olduğum İçin Ekmeğe, Sadece Uzaktan Bakıyordum ... 217
- Çocuklarının Ölmesini İstemeyen Anneler ... 220
- Çok Güzel Bir Kitap Okudum Diye Yazdı Mektubun Bir Köşesine ... 222
- Çarmıha Geriliş, Deniliyormuş Buna İşkence İlminde ... 226
- Küçük Bülent Büyüdü 14'ünde Hapse Düştü : Siyasi ... 234
- Sakat Kalanların Sayısı İçin Ayrı Bir Araştırma Gerekir ... 237
- 10-16 ve 19 Ocak'ta Üç Ayrı İfade İmzalattılar ... 239
- Elektriğe Birlikte Karşı Durmak ... 241
- Korkumda Ne Kadar Haklıydım ... 245
- Gelinliğini ve Nikah Şekerini Getirdiler Davetiyelerde Dağılmıştı ... 248
- Tutanaklara Göre, Yargıç Duruşmayı Açıyordu ... 255
- Geçirdiği Travma Sonucu Hayati Tehlikeye Maruz

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kalmıştır 257
• Kesin Rapor Ancak İki Sene Sonra Bildirilebilir 260
• Sanık, Ceketini, Gömlek ve Atletini Çıkardı 266

VI. TEMELDEKİ GERÇEK

• Vaki Beyanlarınız Bizim Düşüncelerimizin Teyidi Niteliğindedir 277
• CHP'liler, Askeri Savcılığa «İfade Sahibi» Sıfatı İle Çağrılıyorlardı 284
• Bana Suikast Yapmak, İktidarın Niyetini de Boyunu da Aşar 293
• «Menderes'in Devamıyız» Diyenlere 146. Madde Uygulandı mı? 301
• Siyasal Hasımlığın Ulaştığı Boyut, İbret Verici ... 314
• 1975'ten Sonra Ülkeyi Faşistleştirme Programı Uygulandı 323

VII. SIRA SENİN

• Üçüncü Cumhuriyetin Esenliği İçin Falakaya Yıkıldı 335
• Başına Asit Ve Çamaşır Suyu Döküldüğünü Söylediğinde, Herkes Susuyordu 339
• İşkence Görenler Arasında Tanık da, Müsteşar da Varsa 344
• Beş Askerin İnanılmaz Öyküsü 350
• 109 Gündür Kendi Kendime «Örgüt Nedir» Diye Soruyorum 362
• Bu Sorunun Yanıtı Daha Önceden Verilmişti 368
• Her Yürekte Sabaha Ulaşma İsteği Çarpar Durur 372

VIII. HUKUK OKUDULAR

• Işıklar Yandı ve Üyeler Soru Sormaya Başladılar 389
• Her Nasılsa Türkiye'de Doğmuş, Türk Tabiyetinde Olan 401

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

• «Aldırma Gönül, Aldırma» Şarkısına Karşı, İstiklal Marşı 404
• Suça Dayanak, Suçluya Kanıt Bulmanın Zor Olduğu Bir Dönemdi 408
• Savcı Mao'nun da Castro'nunda Siyasetin Aynı Soyundan Geldiğini Biliyordu 413
• Bu Belgeler Mahkemeye Getirtilseydi Ne Olurdu? 419
• Mustafa Kemal Yasak Kitap Okudu da Ne Oldu? 430
• Eski Bir Tespih Tanesi Gibi Birbirlerini İzliyorlar 442
• Siz, Aydın Deyince Neyi Anlıyorsunuz? 470
• Bir Gazeteci, Önce Vatandaş mı Yoksa Gazeteci miydi? 479

IX. NEREDEN, NEREYE...

• Demokrasi Sürecinden Bir Sayfa 495
• Avukat Yıldırım Akbulut'tan Bakan Yıldırım Akbulut'a 506
• Bu Suç Zaman Aşımına Uğramaz 514
• Halk Değil, İşkenceciler Korkacak 526

X. KUYUNUN DİBİNDE...

• Satın Alınan Bir Sessizlik Bu 535
• Penceredeki Kuş Yuvaları Bozulunca Çıkan Çatışma 547
• Seyirci Kalanların İddianamesinide Tarih Hazırlıyor 552
• Bunları Kırk Yaşına Kadar Cezaevinde Tutmak Gerek 557
• Dayak Düzeni, Sayım Düzeni, Falaka Düzeni ve Yemek Düzeni 562
• Cezaevleri Bir Melekler Yuvası Değildi 578
• Sabah; Altıya Kadar Sürecektir, Uyuyabilirsen, Uyu 586
• Hücrede; Kuyunun Dibinde Bir Taş Gibi 597

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Eveleyip gevelemeye, sözü dolandırıp dolaştırmaya hiç gerek yok; bizim «insan hakları dosyası» tam bir yüzkarasıdır. Gerçi, bu konuyu eşelemenin, şurasını burasını deşmenin iç ve dış düşmanlarımıza hizmet edeceği; belli odakları sevindireceği; ülkemizi dışlamaya hazır çeşitli uluslararası kuruluşlara suçlama ortamı yaratacağı; yabancı basında saldırılara neden olacağı; hakkımızda dünya kamuoyunda olumsuz değerlendirmelere yol açacağı; zaten, yeryüzünün yüze yakın ülkesinde işkencenin kurumlaştırıldığı; dahası, toplumumuzun dünü ve bugünü ve de devlet ile kişi ilişkileri tarih, sosyoloji ve ekonominin, analı-babalı devlet anlayışımızın, gelenek ve göreneklerimizin ışığında ve benzerleri ele alındığında görüleceği üzere .... vatan-millet uğruna vatandaşı azbuçuk sıkıştırmak gerekebileceği ve vatandaşın da böylesi bir tutumu pek yadırgamayacağı söylenebilir.

Söylendi de. Yıllarca ve halâ.

Ama, hiçbir şey değişmedi. Ne gerçek değişti, ne de insan hakları dosyasının üstündeki yüzkarası silindi.

Tersine, yüzkarası, koca bir yağ lekesi gibi yayıldıkça yayıldı.

Hiçbir şey, - ne yasaklar, ne yasalar, ne baskılar ne de iletişim araçlarına uygulanan sıkı denetim - önleyemezdi yüzkarasının yayılışını.

Çünkü... Onbinlerce tanığı vardı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yıllardır, çok yönlü bir işkence çarkının dişlileri arasından - itile kakıla, ezile büzüle, dövüle sövüle, asıla coplana, elektriklene, falakalana ve ardında yüzlerce ölü, binlerce hasta ve sakat bırakarak - geçen onbinlerce insan.

Hangi nutuk, demeç, açıklama, yalanlama yadsıyabilir bu onbinlerin tanıklığını?

Hangi demagoji örtebilir bu yüzkarasını?

Ne var ki, sözü geçen yüzkarası salt o korkunç işkence çarkını yaratanların ürünü değildir. Biryerde, görüpte görmezlenenlerin, duyupda duymazlananların, bilipde bilmezlenenlerin toplu suskunluğunun yarattığıdır. Aynı zamanda toplumca tepkisizliğimizin utancıdır.

İşkence denen insanlık suçu sürekli, yaygın ve yoğun bir biçimde onbinlerce kez işlenmiştir. Bu gerçeği, köşede bucakta yer alan birkaç görevlinin sorumsuzca neden olduğu «Münferit olaylar» safsatası ile gizlemek olanaksızdır.

İçerde ve dışarda, dost ve düşman herkes olanı biteni bilmektedir.

Beşbelli, bunca insanın ölümü, kendilerini asmaya-yakmaya kalkışmaları ölüm orucuna yatmaları merak edilmemektedir.

Ama biz, me-rak et-me-li-yiz.

Eğer insan hakları dosyamızın üzerindeki yüz karası lekeyi gelecek kuşaklara bıraktırmak istemiyorsak bil-me-li-yiz.

Eğer sağlıklı, özgür, demokrat, hakça bir toplumdan yana isek içimizdeki yüzkarasını kus-ma-lı-yız.

Tüm iğrençliği ile. Ortaya... Kamuoyuna... Apaçık.

Eğer iki yüzlülüğümüzden, devekuşuluğumuzdan, suskunluğumuz ve ürkekliğimizden kurtulmak isteğinde isek ve de yılların acısına, gözyaşına ve ölülerine saygılıysak.

Emil Galip SANDALCI
18 Mayıs 1986 - İstanbul

XII

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Şiddet ve terörden yakınan herkesin, insan haklarının korunmasından yana olması gerekiyor. Geride bıraktığımız yıllarda böyle olmadı. Şiddet ve terörden yakınanlar, insan haklarına sırt çevirdiler, görmezlikten geldiler.

Oysa, çağına etkin bir biçimde katılmanın yolu, öncelikle, insan haklarını korumaktan ve savunmaktan geçiyordu.

İnsan hakları; hukuk devletinin, demokrasinin ve barışın ayrılmaz bir parçası. İnsan haklarının savunulmadığı bir ülkede, hukuk devleti işletilemiyor. Hukuk devletinin savunulmadığı bir ülkede insan hakları ve barış sağlanamıyor. Hukuk devletine, insan haklarına ve barışa işlerlik kazandırılamayan ülkelerde ise demokrasi kurulup işletilemiyor. Sonuçta; alıştığımız deyiş ile bize göre hukuk devleti bize göre insan hakları, bize göre barış ve bize göre demokrasiler üretiliyor. İlhamını çağdaş totaliter eğilimlerden alan «bize göre'li» rejimleri kurup, yaşatabilmenin tek yolu ise baskıdan geçiyor.

12 Eylül'le birlikte başlayan yeni yöneliş, Anadolu topraklarında şimdiye dek görülmemiş boyutta bir baskı ile sağlanmaya çalışıldı. Baskı kimi zaman işkence olarak yaşandı, kimi zaman işkence sayılacak uygulamalara dönüştürüldü. İnsan hakları açısından her ara dönem, geriye ortak acılar ve ortak utançlar bırakarak tutanaklara geçti. Tutanaklardan, insan bilincinin kin ve öfke ile biçimlendiği görülüyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Tutanaklardan, insan bilincinin alt yapısının, çiğnenen insan hakları ile oluştuğu anlaşılıyor. Pahalı bir bedel, yüklü bir fatura bu.

İnsanlardan, tek tek insanlardan, oluşan bir faturanın bedeli eğer demokratik bir gelecek için ödeniyorsa çekilen acıları unutmak kolay.

İnsan haklarını, hukuk devletini, örgütlenme haklarını, ekonomik ve siyasal hakları tartışırken, bunlar için ödenen bedelleri düşünürken artık bir tek ölçüye, demokrasiye, zorunluyuz.

Geçmişte iç savaş politikaları izleyenlerle, bunlara karşı halkta gelişen bir direnme eğilimi sözkonusu idi. Bu gün ise salt kurumlarıylada olsa, oturmuş bir rejim sözkonusu. Zorunluluğun ana eksenini oluşturan bu çelişkiyi aşmanın çözümü, kin ve öfkeden arındırılmış bir demokrasiden geçiyor.

Daha da ileri giderek şu söylenebilir : Böyle zor dönemlerde siyasal - ideolojik farklılıkları, ortak bir «insan paydasında» birleştirmek gerekiyor. Siyasal düşünce ayrılıklarının, uygar kavga ortamını yaratmak için, bu paydanın oluşması gerekli. Çocuklarımıza iyi birer baba olmanın bence tek koşulu bu. Çünkü, babalar arasındaki düşmanlıkların çocuklar arasında acımasız bir savaşa dönüştüğünü yaşayarak gördük. Bu savaşın, ileride, insana yakışır biçimde yapılmasının tek koşulunun, insan haklarına dayalı demokratik bir rejim olduğunu öğrenmek için yüklü bir fatura ödendi. Bunca acıya, bunca cana karşın durum bugün eskisinden pek farklı değil. Onlara, «başınız dik yürüyebilirsiniz, alnınız açık gidebilirsiniz, çünkü siz tarihsiniz» diyemeyiz. Onlar için yapabileceklerimiz var. İnsan haklarına aykırı davrananları açığa çıkarıp-sorgulayıp-cezalandırılıp tartışmasız bir barış dönemine geçişi sağlamak olası.

«12 Eylül Tutanakları - BİN TANIK»la 12 Eylül döneminin belgelerle yorumlanabilmesi için bir kaynak oluşturmayı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

amaçladım. Dönemin baskıcı niteliğinin nasıl sağlanmaya çalışıldığının belgelerini ortaya koymaya çalıştım. İşler, öngörüldüğü şekilde yürüyebilseydi, sosyal ve siyasal bir düzen olarak amaçlanan noktaya nasıl, hangi yol ve yöntemle gelinmek istendiğinin bilinmesini arzuladım.

«12 Eylül Tutanakları - BİN TANIK»la insanların, insan için ürettikleri şiddet ve terör konusunda kimi ülkelerin korumacı politikalar izledikleri inancını aktardım.

«12 Eylül Tutanakları - BİN TANIK»la, ekonomik, toplumsal ve siyasal yapıyı gözardı eden çözümlemelerle şiddet ve terörü önlemek için çıkılan yolun sonunda, yeniden şiddet ve terör olduğunu anlatmaya çalıştım.

Bir de şu var :

Gazetecinin, çağının tanığı olduğuna inanıyorum, yıllardır. İnsanın, doğrular karşısında susmasının, yalancılık olduğuna daha çok inanıyorum artık.

ERBİL TUŞALP
22 Mayıs 1986 - Ankara

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BİRİNCİ BÖLÜM
ŞİDDET BİTTİ...

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Telefonu kapattı. Koltuğuna gömüldü. Düşünmeye başladı. Önce 1938'lerden uzanıp gelen olayları sıraladı. Sonra, telefondaki aykırı ses geldi kulağına.

Kimi Kuleli'den, kimi Maltepe'den gelip, Ankara'nın Dikmen sırtlarında tanışmışlardı. Sınıf arkadaşı, arkadaş olmuşlardı. Mustafa Kemal'in bırakıp gittiği yıllardı. Ölüm haberi onulmaz bir yara gibiydi önceleri, bir baştan birbaşa, yasla yaşanan. Herkes ona benzemeye başladı daha sonraları. Onun yaptığını yapmaya kalktılar. O'nun gibi olmak başka, O'nun gibi durmak başkaydı.

Kendilerinden bile sakladıkları bir acı daha vardı gençlik yıllarında. Ozan acısı. Koca bir ozanı, orduyu isyana teşvik etti diye hapsettikleri Şanlı Yavuz'un helasından çıkarıp, Bursa'ya, cezaevine göndermişlerdi, onbeş yıl yatsın diye. Onu seven yok muydu, sevmeyen yoktu belkide. Kimse kimseyle konuşmadı, ozan için. Dizeleri dolaştı elden ele.

Savaş yılları geldi sonra. Dünya yeniden ikiye ayrıldı. Avrupa kana boyandı. Mareşal'in gözüne 1939'lardan beri uyku girmediğinin söylendiği yıllardı. Celal geldi aklına birden. Arttırdığı tayınları, hamile karısına götürme sevincini. Müstahkem Mevkiin üsteğmen Celal'ini, or-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

du gençleşsin diye, kırkına varmadan emekli etmişlerdi 1960'larda.

Milli Şef İnönü, açlık pahasına olsa da savaşa girmemişti. Herşey silolarda, depolardaydı. Ekmek için, şeker için karne, patiska için, bez için kuponlu yıllardan sonra, barış geldi dünyaya. Sonra da, barışın örgütü: Nato.

İç siyasette canlılık başgörterdiği yıllarda İnönü'nün gözünün içine bakar olmuşlardı. Tek partiye, kendi elleri ile bir ikincisini eklemişti. CHP gitti, DP geldi iktidara sonra. Oluk gibi dış yardım. Tanklar toplar yenilendi. Yetinilmedi. Dondurulmuş hindi, süttozu ve binek atı bile geldi Amerika'dan.

Kore'deki Türk Tugayının öyküleri, demokrasi ve hür dünya için Kunuri'deki kahramanlıklar. Şehit ve kayıp haberleri saati Türkiye postalarının. Radyo başında bekleşen insanlar.

«Yardımın bedeli» diye akıl karıştıranlar oldu.

Bildiriler yayınlandı. Kapatmalar oldu. Tutuklamalar yapıldı.

Amerikan senatörü Mc Cai'nin devlet adamlarıyla görüşmesinden hemen sonra Bakanlar Kurulunun Kore'ye asker gönderme kararının Birleşmiş Milletler ve Türk Anayasalarına aykırı olduğu söylendiyse de kulak asan olmadı.

Muzaffer'in iki çocuğunu birden sinemaya götüremediği yıllar geldi. Birer ay sıraya bindirdi sinema işini yüzbaşı Muzaffer. Gazozdan başka birşey alamadı çocuklarına. Üçyüzotuz lira maaş, yüzon lira ev kirası ile yaşandı Özveren sokakta. Gazozcu demeye başladılar, orda burda. İnönü korurdu orduyu, Menderes horladı durdu.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Öğrenci olayları, Tahkikat Komisyonu, Harbiye'nin yürüyüşü ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin yönetime el koyması. İhtilâlin kansız olması ile gurur duyuldu, yurdun dört bir yanında. Milli Birlik Komitesinin genç subayları, İnönü'nün arkasında ülkeyi bir uçurumun kenarından kurtarmışlardı.

Harbiye'yi bitirdikten yirmi iki yıl sonra, 1961 Anayasası ile noktalanmıştı ilk serüven. Telefondaki aykırı sesin sahibi, sınıf arkadaşını düşündü. Sahi o zamanlar nerelerdeydi? Anımsayamadı. Kore'den dönerken, rıhtımdaki tatsız bir olayla ilgili görüşmüşlerdi birkez.

1973 yılının bir bahar günü telefona uzanmıştı eli. Harbiye'den otuzbeş yıl sonra yani. İki yıl önce Silahlı Kuvvetler bir kez daha yönetime el koymuştu.

Özgürlüklerin üstüne şalını örtüvermişti Nihat Erim. Örtünün altında yine çok acı çekti insanlar. Onun için aramıştı sınıf arkadaşı 4805 Kenan'ı. Bir gazeteci de yazmıştı bu görüşmeyi :

«İçerde hava gergindi. izinli olduğum gün. Açlık grevi dursun dedim. Bir gün daha sürdü. Çok heyecanlı olan ana - babalar öfkeliydiler.

...Heyecanlı olanlar kalsaydı, yok yürüyüş, yok Kızılay'da oturma grevi, arkasından açlık grevi. Bereket olmadı bunlar.

...Gerçekten askeri tutukevinde, tutuklulara baskı yapan, eziyet edenlerin çoktan oradan alınmaları gerekirdi.

...Silahlı kuvvetlerin üst makamlarında oturanlar çeşitli kereler uyarılmıştır. On ay önce, Tabii senatör Sami Küçük, bu konuda Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Kenan Evren ile bir de Genelkurmay Sağlık Dairesi Başkanı general Saim Bostancı ile görüşmüş, görevden almama halinde bunun kötü sonuçları olabileceğini söylemişti.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

...Başbakan Ecevit gibi, Genelkurmay Başkanı Sancar'ın da bunca yayından, aynı biçimde rahatsızlık duyduğunu, yakından bilenler konunun çok kısa sürede aydınlığa çıkacağına güveniyorlardı. Belki, Ecevit Sancar'a şöyle bile demişti :

— İkimizde yıpranıyoruz, kararı geciktirmenin hiç gereği yok.

Tutukevinde işkenceye varan baskılar, hükümeti yaraladığı kadar Silahlı Kuvvetleri de yaralıyordu.

...Ecevit'in 'İkimizde hırpalanıyoruz, kararı geciktirmenin hiç gereği yok' sözü halk arasında şu hale gelmekteydi :

— Ya sen çekil, ya ben çekileyim.» (1)

Gazete kesiğinin tarihine baktı, telefon konuşmasından on ay sonra yazılmıştı.

HER ŞİKAYET EDİLENİN YERİNİ DEĞİŞTİRİRSEK

Acıyı yüreğinde taşıyan bir anne aramıştı, birşeyler yapılması için yalvaran bir sesi vardı. Buyurgan bir anlatımdı; kale kapısı dayanmazdı. Sınıf arkadaşlarını geçirdi gözünün önünden tek tek. Eledi eledi, birkaç kişi kaldı.

Anlatabileceğini hiç sanmıyordu. Belki anlar diye düşündü. Üç çocuk babası olmak bile yeterliydi anlamak için. Apaçık acı çekiyordu bunca insan. Anlamayacak ne vardı?

— Merhaba, ben Sami.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

— Merhaba Küçük, çok oldu görüşmeyeli, nasılsın?

— Yıpranıyoruz hep birlikte, nasıl iyi olabilirim?

— İşler yürüyor pek ala, niçin yıpranalım?

— Yürümüyor, yürümüyor. Mamak'ta olanları duymadınız mı yoksa? Kapı kapı dolaşıyor insanlar.

— O iddialar yeni değil ki, üzmeyin kendinizi.

— Nasıl üzmem, üç kişinin koskoca bir kurumu, yıpratmasına nasıl kayıtsız kalırım. Şöyle bir önerim var: Mamak cezaevindeki bu üç görevli hakkında söylenenler gerçek dışı olabilir. Bu üç subay gerçekten görevlerini yasaların çizdiği sınırlar içinde yerine getiren kişiler olabilirler. O zaman, bunları ödüllendirerek başka görevlere atayın. Ancak bu üç kişi söylenenleri, gerçekten yapıyorlarsa, bu suçtur ve cezasız bırakmayın. Göreceksiniz her iki seçenekte, işkence iddialarının sakız gibi çiğnenmesini durduracak. Bunu, sizden acı çeken insanların adına rica ediyorum. Bir sınıf arkadaşınız olarak rica ediyorum.

— İyi ama, her şikayet edilenin yerini değiştirirsek, orduda disiplin namına birşey kalmaz.

Bu yanıtı, yıllar sonra Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime, yirmi yıl içinde, üçüncü kez el koyduğu zaman 12 Eylül 1980 sabahı, bir kez daha anımsadı. (2) Askeri Cezaevlerinde insan hakları ile ilgili savlar ortaya atıldıkça on yıl önceki sorunun, nasıl çözümlendiğini anımsamaya çalıştı.

Dönemin Genelkurmay Başkanı Semih Sancar paşanın görevli olarak yurt dışına gittiğinde Kara Kuvvetleri Komutanı orgeneral Eşref Akıncı, ordunun disiplinine zarar getirmeden, sorunu çözmüştü. Mamak Askeri Cezaevinde görevli üsteğmen Burhan Poturna, doktor üsteğ-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

men Metin Denli ve Binbaşı Ayhan Kutluer'in Ankara içinde görev yerleri değiştirildi. Açlık grevi bitti. Tutuklular, olağan cezaevi yaşamlarına döndüler.

Olayın kahramanları daha sonra birkaç kez karşılaştılar. Kenan, sınıf arkadaşı Sami'ye üzüntülerini belirtti, bir keresinde :

— Beni bir gazeteciye mahcup ettin.

Gazeteci 12 Eylül sabahı anımsadı kendisi ile ilgili bu konuşmayı. Arşive uzandı ve yazı ortaya çıktı :

«..Geçen akşam bir kokteylde, bir köşede halk diliyle, 'Omzu kalabalık' bir asker grubu gördüm. Korgeneraller, orgeneraller. Kendi aralarında konuşuyorlardı. Prof. Bülent Daver'de yanlarındaydı. Bende yaklaştım. Bülent Daver'in kolunu tuttum, tanıdık diye. O beni tanıştırdı yüksek rütbeli askerlere..

— Mustafa Ekmekçi efendim, tanıştırayım..

Bir orgeneral karşılık verdi :

— Tanımaz mıyım, bir kez benim aleyhimde yazmıştı.

Hay Allah, nerden yaklaştım buraya, diye düşünürken bir tuğgeneral şöyle dedi :

— Paşam, sizin aleyhinizde yazmış; benim de lehimde yazdı.

Aylar, yıllar öncesinin 'Ankara Notlarını' geçirdim kafamdan. Orgeneral Kenan Evren, o zamanlar korgeneraldi. Tabii Senatör Sami Küçük'le aralarında geçen bir konuşmayı aktarmıştım. Mamak'ta tutuklulara baskılar, eziyetler alabildiğine sürüyordu. Sami Küçük, Kenan Evren'le konuşarak, oradaki yönetici askerlerin değiştirilmeleri gerektiğini, yapılan işlemlerden Silahlı Kuvvetlerin tümünün yara almakta olduğunu söylemisti.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sonra Hasan Işık Milli Savunma Bakanı olunca değiştirilmişti oradaki Metin Denliler, Burhan Poturnalar.

Unutup gitmiştim bile çoğunu olayların» (3)

DAİMA, ÖNCE İKAZLA BU İŞİ HALLETMEYE ÇALIŞTIK

Gazetecilerle birçok kez biraraya geldi, sonraki yıllarda. Ülkenin yazgısına el koyuncaya dek, el koyduktan sonra. Burhan Felek'i çok sevdi yalnızca :

«...O tarihte rahmetli Burhan Felek aramızdaydı. Gazeteciler Cemiyetinin başkanıydı. Onu tekrar hatırladım. Bu vesile ile o büyük insanı bir defa daha rahmetle ve saygıyla anıyorum. Burada birbirimizin ellerini öpmüştük. Fakat bu bir tenkit mevzuu olmuştu. Bu bir el öpme değil, bir kucaklaşmaydı. Ama, onu öyle tevsir ettiler. Büyüklerin elini öpmek bizde gelenektir. Bir tavassvus, bir riya kabul edilmemelidir.

...Yurt gezilerimde, çok yaşlı, ak sakallı vatandaşlar geliyor, sarılıyor illâ elini öpeceğim diyor. Bazı vatandaşlarda, ayağıma kapanıp illâ ayağını öpeceğim diyor. Doğuda o adetleri vardır. Tabii ayak öpmek artık kalktı, çok az bir yerde kaldı. Fakat el öpmek adetimiz kalkmamıştır. Kaldırmamamızda lazım. Bu Türk'ün bir ananesidir.

...Çocuklar, bayramlarda seyranlarda veyahut başka günlerde el öperler bizde. Ama, batıda bu yoktur. Batılı olacağız diye batının bütün adetlerini almak mecburiyetinde değiliz. Bizim kendimize göre ananelerimiz var, kültürümüz var. Kültür haftası dolayısıyla bir görüşme

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yapmıştım. Bir millet kültürünü kaybederse veyahut kültür sallanırsa ,işte o zaman felaket başlar demiştim. Kültürümüzü, adetlerimizi, geleneklerimizi sürdürmek zorundayız. Tabii o tarihteki durumla, şimdiki durum arasında büyük farklar olduğunu hepimiz biliyoruz. Bu salonda yaptığım ilk konuşma sırasında, 12 eylül daha yeni olmuştu. Siz değerli basın mensubu arkadaşlarıma içinde bulunduğumuz o acı dönemi dile getiren bir konuşma yapmıştım. ...Bu harekatın muvaffak olması için milletin elele vermesi gerektiğini ve bunda en büyük görevin de basına düştüğünü, o zaman sövlemiştim. Basından, ondan sonra, hakikaten büyük bir anlayış gördük. Bizi desteklediler. Bu konuşmamda ifade ettiğim gibi, bu harekât muvaffak olmuşsa, bütün kuruluşlar üzerine düşen görevi, yani hem kuruluşlar hem de halk üzerine düşen görevi tam manâsı ile yapmış ve öyle muvaffak olmuştur.

...Zaman zaman yönetimle basın arasında, bazı problemler olmadı değil, oldu. Üzücü olaylar da oldu. Biz hiçbir zaman bir gazeteyi kapatmayı düşünmedik. Daima, önce ikazla bu işi halletmeye çalıştık. Fakat, ikazlar para etmeyince, nihayet o yola sapmak, o yolu seçmek zorunda kaldı arkadaşlarımız, sıkıyönetim komutanı arkadaşlarımız. Ve öyle zannediyorum ki, bu gibi dönemlerden geçen ülkelerde uygulanan sıkıyönetim rejimlerinde, bizim kadar, Türkiye'de uygulanan kadar yumuşak bir askeri rejim vukubulmamıştır.

...Sıkıyönetimle görevli arkadaşlarımızın bildikleri ve bizim bildiklerimizi sizler bilseniz, eminim ki, bu yollara başvurmayacaksınız. Ancak, her bilgiyi de size veremem. Diyeceksiniz ki; bize de bildirseniz, biz malumattar olsak ama biz bu gibi şeylerin yorumunu yapmasak olmaz mı? Takdir edersiniz ki, bilhassa istihbarat

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bilgilerinin herkese verilmesi mümkün değildir. Örgüt ve anarşi işi ile uğraşan kişilerin tekrar tekrar yapmakta olduğu teşkilatlanmalar, zannetmeyin ki son bulmuştur. Her türlü yolu denemektedirler.

...İşin acı tarafı arkadaşlar, 70'li senelerde maalesef Silahlı Kuvvetlerin içine de sızmak için her türlü çabayı sarfetmişlerdir. Bu örgütler, Harb okullarında, askeri liselerde çalışmaya başlamışlardır. Bir kısmı 12 eylülden sonra bıraktı, bir kısmı devam etti. Biz bunları yakaladık ve hiç acımasızca hepsinin ilişkisini kestik. Biz bir zamanlar ikibin Harbiye talebesini feda ettik. Sırf silahlı kuvvetlerin birlik ve beraberliğinin bozulmaması için. Kırkbinin içinde ikibininin bir rolü yoktur. Bu seferde kaç olursa olsun barındırmayız. Çünkü ülkenin dayandığı yegane dayanak bu. Eğer burayı bozacak olursak, Türkiye'yi ayakta tutmamız elbette mümkün olmaz.

...12 eylülden sonra basınla aramızda ufak tefek şeyler olmadı değil, dedim. Oldu, geçenlerde Diyarbakır'da bir ev çöktü. Hepimiz üzüldük. Bazı arkadaşlar imar affı ile bunu karıştırdılar. Yani bütün binalar böyledir, imar affı çıkmasın diye.

Cumhurbaşkanlığı köşkünü bilirsiniz. Atatürk zamanında yapılmıştır. Hem ev olarak kullanılmış hem daire. Aşağıda bir tek çalışma odası vardır, Cumhurbaşkanının bir tek çalışma odası vardır. Ve ayıptır söylemesi yanında tuvaleti yoktur. Cumhurbaşkanı tuvalete gitmek istediği zaman, emir subayının odasından geçecek, koridoru geçecek, herkes kullanır orayı.

Cumhurbaşkanının bu binada bir yatak odası yoktur. Dinlenme yeri yoktur. Yukarıda, yatak odasının yanında Milli Güvenlik Kurulu toplanır. Meşhur Millli Güvenlik Kurulu, üst katta yatak odalarının yanında toplanır. Kokteyl verildiği zaman, o binanın aşağısında ve

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

rilir. Bunlardan vazgeçtik, bir sekreteryası vardır, ufacık binadan üst üste yığılmışlar. Biliyorsunuz Anayasa yeni kabul edildi. Yeniden bir teşkilat kurulacak. Uzmanlar alınacak, müşavirler alınacak.

Dedik ki, bir karargâh binası yapalım. Efendim bir tenkit mevzuu oldu. Acaba barajlara mı verilmeliydi bu paralar. Lüks mü olacaktı, yoksa basit bir şey mi?

MESELA BEN, SABAH KAHVALTISI YAPMIYORUM

...Bir de geçinme endeksleri üzerinde durmak istiyorum. Eğer bazı gazetelerimizin verdiği o geçinme endekslerine bakarsak herkes aç yaşıyor. Çünkü o dört kişilik ailenin, geçinme endeksi kadar para alan işçimiz ve memurumuz pek az. Gerisi ne yapıyor acaba? Ya hırsızlık yapıyor veyahut aç kalıyor. Ben bakıyorum o endekslere, nasıl hesap edilmiş diye. Arkadaşlarımız kendiliklerinden yapmıyorlar tabii. Normal bir insanın neyle geçinmesi lâzım, nasıl gıda alması lâzım ona göre hesap yapıyorlar. Ama ben mesela, sabah kahvaltısı yapmıyorum. Ben onların koyduğu rakamlarda yemek yemiyorum. O nasıl rakamsa bilemiyorum. Bir zamanlar bir parti liderimiz eline file alırdı. İçinde pırasalar mırasalar vardı. File şu kadara doluyor diye. Efendim bu hale getirmeyelim. Yani karamsarlık çizmeyelim. Bütün mesele bu. Vatandaşlarımıza hergün karamsar haber vermeyelim. Zaten vatandaş hergün birçok olaylarla karşı-karşıya, sıkkın. Birde gazeteyi eline aldığı zaman mütemadiyen karamsar haber göre göre, hayatı kararıyor insanların.

...Şimdi geliyorum sakal bıyık meselesine. Sakal olsun mu olmasın mı? Bıyık şekilli mi olsun, isteği gibi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

mi olsun? Bu kamu kuruluşları için çıkarılmış herşeyden önce. Ne olur sakallı olursa. Kamu kuruluşları içerisinde kimi sakallı, kimi sakalsız. Efendim bıyığı şöyle aşağıya kadar uzatmış, biliyorsunuz bunların ne manaya geldiğini. Vaktiyle birbirlerini böyle bıyıkları ile tanırlardı. Bunları istemedik. Dedik ki, bunlar devlet memurudur. Ben Atatürk devrini bilirim. Şapka inkılâbı yapıldığı zaman, bütün memurlara melon şapka alma mecburiyeti konmuştu. Rahmetli babam, sakallı olmasına rağmen, o da keserdi, az bırakırdı sakalını. Çünkü o zamanda yasaktı. Melon şapka aldı, kravat taktı. Ve o zamanki fakru zarureti bilirim. Ayakkabıların pençesi yoktu. Çuval gibi şeyler giyerlerdi. Fakirlik vardı. O devirlerde bile kravat ve şapka mecburiyeti getirilmişti. Şimdi memur kravat taksın mı takmasın mı tartışıyoruz. Takması lazım. Bu bir alışkanlıktır. Eğer biz bu alışkanlığı okullarda çocuklarımıza kabul ettiremezsek, hayatta daima derbeder ve pejmurde olmaya mahkum olurlar. Ben bugün, hergün tıraş oluyorsam, cumartesi ve pazara rağmen hergün tıraş oluyorsam, hatta akşam eğer bir de şey varsa, bir yemek varsa, bir de akşam tıraş oluyorsam, bu alışkanlığın verdiğinden oluyor. Bir insana alışkanlık yerleşti mi onu söküp atamazsınız.

Biliyoruz birçok üniversite talebesi, lise talebesi fakirdir. Kravat alacak parası yoktur. Bizim zamanımızda da yoktu. İpek kravat alınmazdı, kumaş kravat alınırdı. Nasıl deriz, fakirler takmasınlar diye. O zaman onları teşhir etmiş oluruz. Böyle fakir vardır diye, üç-beş kişi yüzünden, beş-on kişi yüzünden tüm toplumda kravat takmayı serbest bırakamayız.

Sakala müsade edelim. Yarın biri çıksa dese ki, ben şalvarla geleceğim. Ona da mı müsade edelim? Ben fes giyeceğim dese, yahut takke.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

...İlahiyat fakültesine, Kur'an kurslarına giden veya imam hatip liselerine giden kız öğrenciler için bir yasak getirildi biliyorsunuz. Başörtü ile derse giremezsiniz, gelemezsiniz dedik. Bizim yönümüzde, yani bu karar yönünde, yazı yazana pek raslamadım. Ancak, haber olarak bu karara karşı yapılan direnişi verdiler. Zor durdurduk. Çünkü bu haberler başka bölgelere örnek oluyordu. Yayılıyordu. Ve biz bunda kararlıydık. Kararlıydık, çünkü bir kararı iyice düşünüyoruz.

BUGÜNE KADAR BASIN MENSUPLARINDAN DESTEK GÖRDÜK

Üniversitelerimizde profesörler kamu görevlisi değil midirler? Kanunları ayrıdır ama, kamu görevlisidir. Devletten maaş alırlar. Binlerce öğretim görevlisi içerisinde 62 kişiydi bunlar ve hepsi kesti hiçbirşey demediler. İlahiyat fakültesinde görevli olanlar kesti. Hiçbirşey demediler. Fakat nedense, bizim gazeteci arkadaşlarımız, bunu yeni muazzam bir mevzu gibi gördüler. Hergün bir sakal yazısı, hergün bir sakal fotoğrafı. Acaba sakallı olduğundan mı alim oldu? Yoksa; tıraş olmaya vakit bulamıyor, çok kitap okuyor onun için mi sakal bıraktı bilemiyoruz? Eğer sakal bırakmakla insan alim olacaksa, bende bırakayım, bana da alim desinler. Mümkün değil bu.

...Normal düzene geçeceğimiz şu sıralarda, bazı uygunsuz adımlar atılırsa, yani 'artık geçiyoruz, nasıl olsa' diyorsanız, işler yavaş yavaş mayna oluyor, herşeyi yazarım diyorsunuz, bizim aldığımız kararın son güne kadar olduğunu bilin. Son güne kadar mevcut kanunlarımızın gereği ne ise onu yapacağız. Yani sıkıyönetim komutan-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

larının yetkilerinde bir kısıtlama yapmayacağız. İstediği selahiyeti kullanabilir.

Ben yönetimi methedin demiyorum. Bizde bir anlayış var, bunu ben belki yanlış anlıyorumdur. Eğer yönetimi destekler mahiyette yazı yazarlarsa, acaba bana, yağ çekiyor derlermi diye, yönetimle bir menfaati var derlermi diye. Basın mensubu arkadaşlarla konuşurken, onlar bunun böyle olmadığını söylüyorlar. Hayır diyorlar.

...Bugüne kadar basın mensuplarımızdan birşey gördük; destek gördük. Bundan sonra da bu desteği yürütmek zorundayız. Normal düzene geçtikten sonra da mecburuz. Çünkü bazı yazarlardan anlıyorum ki, o günü bekliyorlar. Sanki ondan sonra ağzına geleni, eline kalem aldığı zaman, ağzına geleni yazacakmış gibi bir his içerisindeler. Bu vatan hepimizin, hep beraber bu vatanı yaşatmak zorundayız. İlla bir yönetimi devirmek zorunda değiliz.

...Şuna da değinmek isterim ki, bu yönetimi desteklersek, bu yönetimi çok methedici yazılar yazarsak, bunlar gitmezler, 'demek ki bu yönetim iyiymiş, o halde bunu devam ettiririz' derler diye bir fikre kapılmayın. Böyle bir niyetimiz yok. Vatandaşlarda var, birçok vatandaş nereye gidiyorsunuz, niye bırakıyorsunuz diyor. Başlangıçtan itibaren söyledim, hiçbir arkadaşımızda böyle bir fikir yok. Silahlı kuvvetler, ordu bu yükü uzun süre devam ettiremez.» (4)

BASININ DEMOKRASİYİ KORUMA VE KOLLAMA GÖREVİ VARDIR

1980 yılının 12 eylül gece yarısı başlayan, yeni yöneliş 1983 ilkbaharına dek önemli bir yolu aşmıştı. Hatta

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yolun sonu görünmeye balşamıştı bile. Siyasal, sosyal ve ekonomik alanlarda gerçekleştirilen yeni düzenlemeler kim ne derse desin, serbest siyasetin kapılarını açıyordu. Siyasal yaşama getirilen yasaklar elbette sürecekti. Bu konudaki «çatlak sesler» önlenmeliydi.

«Pıtırak» gibi ondört parti birden kuruluvermişti. «İsteyen istediği partiyi kursun» diyecek olduktan sonra, bu sıkıntılara ne gerek vardı? Kendilerini uyarmak isteyenler haklı mıydılar yoksa?

Çelişkiler, çelişki üretiyordu. Ve bu önlenemiyordu. Bir yandan, salt sözünde durmak için, çok partili rejime yönelinirken, bir yandan seçim sonuçlarının ilan gününe kadar MGK'nin yeni kişilere siyaset yasağı uygulama yetkisinin saklı tutulmasını nasıl önerebiliyorlardı?

Çok partili demokratik parlamenter rejim ilkesinden sapmanın yanlışından sözedenler, nasıl oluyorda, ayrıntılı bir yasaklar sistemini öngören Siyasi Partiler yasasını hazırlayabiliyorlardı? 12 eylül öncesi çözümsüzlüklere tepki olarak geliştirilen kurallar, demokratik parlamenter sistemin temel ilkelerini bir takım kuşkulara kurban mı ediyordu? Bu kuşkuların kaynağı neydi? Kısır siyasi çekişmelerden yakınılmıyormuydu? 12 evlül öncesinin, öncelikli açmazlarından biri bu değil miydi? Ama, daha serbest siyaset başlamadan, hatta seçimler bile yapılmadan bir muhalefet oluşmuştu.

Daha başlangıçta yeraltında ya da kapalı kapılar arkasında gelişecek bir muhalefetle sağlıklı bir siyasal demokrasiye geçilebilir miydi?

Eski siyasi oluşumlardan kopmak istemeyenlere, onbeş gündür Türkiye'de bir baştan birbaşa «Estirilen siyasi hırs fırtınasının sorumlularına» son uyarı Çankırı'dan geldi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Cumhurbaşkanı, Milli Güvenlik Konseyi Başkanı ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, 8 Mayıs 1983'de, eski siyasilere yasa dışı hareketlerden sakınmalarını anımsattı. Dinlerlerse bir sorun yoktu. Dinlemezlerse, sonucuna katlanırlardı.

Mayıs'ın ilk haftasında gazete temsilcileri bir kez daha Çankaya'ya, köşke çağırıldı:

«...Kimse, bize sözümüzü tutmadığımızı söyleyemez. Bütün sıkıntılara rağmen yaptığımız programı uyguluyoruz. Bu arada hata yapmıyor muyuz? Elbette yapıyoruz. Fakat bu nereden ileri geliyor. Değerlendirme farkından. Bu hatalar anlayış farkından doğuyor. Birinin yaptığı bir diğerine göre hatalıdır. Yapılanların ne netice vereceğini bilmeyenler, yapılanları hatalı olarak görüyor ve tenkit ediyorlar. Fakat şunu söyleyebilirim ki, bu idare en az hata yapan bir idaredir. Bizi tenkit edenlerin, idare kurma imkanları olsaydı. Onlar idarede olsalardı, ne gibi hatalar yaparlardı, bunu bilmemize imkan yok tabii.

...Şimdi son onbeş günlük olaylara geliyorum. Basın, bizim anlayışımıza göre, memleketin bölünmezliği ve bütünlüğü ile genel ahlâk ilkelerine uymak mecburiyetindedir. Gerçek demokrasilerde, basının bir de demokrasiyi koruma ve kollama görevi vardır. Bizim basınımız da, silahlı kuvvetlerimiz gibi, cumhuriyetin geleceğini koruma ve kollama görevine sahiptir. Bu görev nedeniyle basının, siyasi kişiliğini sınırlamak icap eder. Aksi takdirde, basın siyasi bir broşür olur. Bu açıdan, son onbeş gün içinde basınımızın tutumuna bakınca, üzüntü ile ifade ediyorum ki, bu tariflere uymamaktadır. Bu tutumdan endişe duydum. Çankırı konuşmamda eski siyasetçilerin tutumlarından duyduğumuz kaygıyı dile getirdim. Basınla ilgili olarak konuşmadım. Burada sohbet etmeyi tercih ettim.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Durum kaygı vericidir. Siyasi bölünmeye itişin, basınımızda başladığı ve bu yönetime karşı husumet havası estirildiği, yasaklanan kişilerin sanki, memleketi onlar idare ediyorlarmış gibi önemle ele alınması bu kaygımızın sebebidir.

...Basınımız memleketin içinde bulunduğu olağanüstü şartları ve Konsey yönetimini unutmuş görünüyorlar. Bazı yazarlarımız, parti kurmaya kalkan kişilerden daha çok particilik yapıyorlar. Parti kuruculuğu yapan kişiler; fiziki görünüşleri, kiminle konuşup ne gibi çalışmalar yaptıkları ile değerlendiriliyor. Bu gibi kişilerin Atatürk ilkelerine bağlılıkları, memleket severlikleri ve 12 Eylül ruhuna sadakatleri gibi açılardan değerlendirilmeleri, en doğru yoldur.

Ben, sizin hepinizin yaşça büyüğüyüm. Çoğunuzun ağabeyiyim, hatta babası yerinde olduklarım var. Bunun için bir büyük tavsiyesi olarak bunu beklediğimizi bildiriyorum.

Basınımız, tarafsız olarak görev yaparsa, siyaset yapacak kişiler arasında çekişme doğmaz. Milletçe ihtiyacımız olan huzura kavuşuruz. Parti kuracak kişilerin tabanı olup olmadığı tartışılıyor. Bu partiyi kuracak kişiyi ilgilendirir. Basın, tavan - taban çatışması yaratırsa, bu çok yanlış olur.

BİR ATİ BİR AY AHIRA KAPATIRSANIZ, AÇTIĞINIZDA ZAPTEDEMEZSİNİZ

...Benim kimlerle görüştüğüm tenkit ediliyor. Benim görüşlerim çok büyük harflerle yazılıyor. Benim demokrasiye suhulet ve sükunetle geçisi sağlamak görevimdir. Buna aykırı her gidişe müdahalem kadar ta-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bii birşey olamaz. Bunun cumhurbaşkanının tarafsızlığı ile ilgisi yoktur. Muhaferet tohumlarının ekilmesine mani olmak, benim görevim olmazsa kimin görevi olacaktır? Eski siyasilerin mi? Maalesef o tarafa doğru gidiş vardır. Bu demokrasidir, böyle olur diye olaylara seyirci kalamam. Böyle olur deyip, huzur sükunu bozan gelişmelere bigane mi kalayım?

...Parti kurucuları ile görüşmelerimi eleştiren basınımız, yasaklı bir kişinin eski cumhurbaşkanını ziyaretini, hergün yirmi otuz kişi ile görüşmesini yazmıyor. Bunlar siyasi görüşmelerdir. Ziyaretçilerin arasına casus koyup, neler konuşulduğunu araştırmıyoruz, ama bunun ne olduğunu biliyoruz. Bunlar siyasi temaslardır. Yapılan konuşmalar sütunlardan aşağı inmiyor. 'Tapulu araziye gecekondu kurdurtmam' sözü hergün yazılıyor. Bu siyaset değil de nedir? Memleket tapulu arazisi mi, ki onun üstüne bir şey kurdurmayalım? Bu söz, husumet yaratmak için söylenmiyor mu? Milliyetçilik herkesin hakkıdır. O gruba, karşı gruba milliyetçi değil dersek hata oradan çıkar.

...Aslı olmayan dedikodular, halkı demokrasiden soğutur, sistemden uzaklaştırır. Milletimiz demokrasiye alışık değildir. Memleketimize demokrasi yerleşmemiştir. Eğer yerleşmesi isteniliyorsa, basın idare ile elele çalışmalıdır. Eğer, halka lanet olsun dedirtirsek, bunun arkasından başka şeyler gelir. Halkımız, zaten siyasetin dedikodusu ile ilgilenmiyor. Tiraj açısından bakarsak, halkımız daha çok günlük haberleri, yurt ve dünya olaylarını veren gazetelere itibar ediyor. Eğer, yarın radyo ve televizyon durmadan 'genel başkan şunu dedi, yardımcısı bunu dedi' diye haber verecekse, halkımız yine lanet olsun der. Bundan evvel ne kadar rahattık, bunlar yoktu der ve bugünkü yönetimi arar. Halka, yarın

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bugünkü yönetimi arattırmamalıyız. Ben bunu şuna benzetiyorum. Bir atı, bir ay ahıra kapatırsanız, açtığınızda zaptedemezsiniz, gemi azıya alır, binicisini bile sürükler. Demek ki, o kadar sıkıntı vermişler ki, bunu yazıyorlar diyorum. Ama, neyseki azalıyor. Fakat yarın radyo ve televizyonda da başlar.

ZAVALLI ADAMA, HİÇ DÜŞÜNCESİNDE OLMADIĞI HALDE DİNSİZ DENİLMİŞTİR...

...Bazı yazarlarımız ise sütunlarında sadece dedikoduya yer veriyor. Bundan üzüntü duyuyorum. Kim kime ne demiş? Nerede ne toplantısı yapılmış? Bakanlar kurulunda neler konuşulmuş? Kim nerede ne yemiş? Bir adamın evinde ne içtiğini yazmadıkları kalıyor. Eğer bakanlar kurulu toplantıları açık olsaydı, stadyumda yapılırdı. Gizli toplantılar, gizli kalmalıdır. Eğer bunları bakanlar sızdırıyorsa, o zaman onlarda görevlerini yapmıyorlar demektir. Soruyorum, nereden aldın diye, söylemiyor. Ben bunu nasıl öğrenebilirim.? Unuttum söylemeyi, bazı dış politika konuları olunca, belirli arkadaşlarımız, hemen eski bir iki dışişleri bakanına soruyorlar, görüşlerini alıyorlar. Dış siyaset gibi, hergün gelen bilgilerle mücehhez olmadan konuşulmayacak bir konuda; beş yıl, on yıl eski görüşlerle hareket eden kişilere neden soruluyor? Yani o kişiler yeniden o görevlere gelsin mi isteniyor?

...Atatürk iki kere demokrasi deneyimi yaptı. Gördü ki, vakti değildir. Çeşitli unsurlar giriyordu, din duyguları giriyordu. Zavallı adama, hiç düşüncesinde olmadığı halde dinsiz denilmiştir. Hala da deniliyor. Zavallı adamın dinsizlikle bir ilgisi varmış gibi. Atatürk memleketi kurtardığı halde, başına neler gelmiştir. Fethi be-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yi omuzlarda taşımışlardı, ona karşı Atatürk seçime girseydi, seçimi kaybederdi. Sizler, üst tabaka, demokrasiyi hazmetmişsiniz. Fakat bir de aşağı tabaka var, onlar demokrasinin bir nimetini görmemiş, bilememiştir. Onlara anlatmak lazımdır. Batı tipi çekişmeler için vakıt erkendir. Bir de bu tenkit ediliyor.

...Anayasa'nın geçici ikinci maddesi yürürlüktedir. Normal düzene geçmediğimize göre, Anayasal Düzeni Tayin Kanunu hala yürürlüktedir. Çıkaracağımız kanunlarla Anayasayı değiştirebiliriz geçici olarak. Bu yetkimizi millet onaylamıştır. Ama biz bu yetkiyi kullanmadık, kullanmak da istemiyoruz. Seçimlerden sonra da bana ne diyemem.

...Partilerin çoğalmasını arzu etmemek lazım. Birçok arkadaşım da arzu etmiyordur. Çünkü bunun zararını gördük. Ne geldiyse koalisyon hükümetlerinden geldi. Komünist idare bile böyle beş - on kişilik, taviz koparan partilerin koalisyonundan daha iyidir.

...Partilerin başında asker olsun istemedik. Eğer bugün parti kurmaya çalışan kişilerin içinde asker orjinli kişi varsa, bu onlar arzu ettiği içindir. Bunlara lider gözüyle bakmamak lazımdır. Kimse ben liderim diyemez. Büyük kongre ne yapar, onu bilemeyiz. O arkadaşlar ön ayak olmaktadırlar, biraraya getirip bırakacaklardır. Zaten kimse ben liderim diyemez, bu demokrasiye aykırı olur.»

Konuşma «ben gazetecilerin dostuyum.» sözleriyle bitti. Hiçbir hareket olmadı, herkes donup kalmıştı sanki. Evren konuşmasının bittiğini birkez daha anlattı :

— Biraz acı konuştumsa, bunu dostluğuma verin.

Darbeden 2 yıl 7 ay 22 gün sonra durumun hiç de parlak olmadığını, Evren'in sözlerinden anlamak mün-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kündü. Seçime 5 ay 25 gün kala, yeniden, birşeyler dikte ettiriliyor gibiydi.

Gazeteler, Cumhurbaşkanı Evren'in gazete yöneticileri ile görüşme yaptığı haberini vermekle yetindiler. (5)

Siyasi karşıtların olmayacağı bir düzen, varsayımına, göre hazırlanan senaryo, ilk kez akışını değiştiriyor, belki kendisini yıpratmaya yöneliyordu.

Geçiş anında önemli bir sıkıntı yaşanıyordu. Sıkıntının zamansız ve beklenmeyen siyasal istekler gündeme getirmesinden korkuluyor, destek isteniyordu.

Sıkıntının kaynağını bulmak hiç güç değildi. 12 eylül 1980 sabahından buyana geçen süre içinde, şiddete teslim edilen toplum, iki buçuk yıl sonra, tek başına şiddetin aldatıcı bir neden olduğunu görmüştü. Antiterör uzmanlarının, «terör yolu ile devleti güçsüz gösterme» savını, «terörden iktidar aracı olarak yararlanma savı» ile karşılayabilecek veriler oluşuyordu.

Görünen şiddet bitmişti ama, hayatın her alanında yaşanan bir başka şiddet, yönetime damgasını vuruyordu.

•

SANA YAĞI, ŞEKER VE MEŞSUBATLAR KARNE İLE VERİLMEZ

Geçmişi aratmayacak bir çok olay vardı. Bir çoğu iz bırakmadı insanlarda. Ya gülündü, geçildi ya da unutuldu, gitti.

Sorumlu Sınırlı Tepecik Halkı Tüketim Kooperatifi'nin satış mağazasında, açık açık komünizm propagandası yapılacağı kimin aklına gelirdi.

Satış mağazasının; konserveler, makarnalar, yağlar ve renk renk gazozlarla dolu raflarına duyurular asılmıştı, üyeler için :

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

«Kooperatifimizde, sana yağı, şeker ve meşrubatlar karne ile verilmez.»

«Kooperatifimizde ayın 5'inde hesap kapatmayana, yeni hesap açılmaz»

«Yoğurt gelmiştir. Kilosu 37,50.»

Bu üç satırlık duyuruda «Ç, S, Ş» harflerinden tam sekiz tane vardı. Ve bu sekiz harfle, ister inanın ister inanmayın, komünizm propogandası yapılmıştı.

Sanık Aşur Yalçın ve İsmail Yalçın için düzenlenen iddianamede askeri savcıya göre, propoganda şöyle gerçekleşti :

«...Şeklinde yazılı cümleler içerisindeki Ç, S, Ş büyük el yazısı harflerinin değişik bir şekilde orak ve çekiç amblemi olarak yazılı bulunduğunun anlaşılması üzerine, bahis konusu ilanları asılı bulundukları yerden indirmek suretiyle olay yönünden tutanak tanzim edildi.

...Yapılan soruşturma ve düzenlenen ekspertiz raporunun muhteviyatına göre, yazıların halk tüketim kooperatifinin yetkili satıcısı İsmail Yalçın tarafından bir hafta önce yazılarak asıldığı ve diğer sanık Aşur Yalçın'ın kooperatifin yönetim kurulu başkanı olarak, yazılı ilanları önceden imzalayıp mühürlemekle diğer sanığın fiiline aslen iştirak ettiği anlaşıldı.

...Orak ve Çekiç'in Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinin bayrak amblemi olması sebebiyle, sanıkların birlikte, sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak yahut memleket içinde müesses iktisadi veya sosyal temel nizamlarından herhangi birini devirmek ve-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ya devletin siyasi ve hukuki nizamlarının topyekun yok etmek için komünizm propogandası yaptıkları iddia, suç konusu el ilanlarının elde edilmesi, sanıkların tevilli ikrarla, ekspertiz raporu muhteviyatı, olay tutanağı gibi delillerle anlaşıldı.»

Aşur ve İsmail Yalçın kardeşler 4 Ekim 1981 tarihinde gözaltına alındılar. Aşur «Şubede hangi partiden olduğumu sordular, AP'li olduğumu söyledim. İşkence yaptılar. Beni bir saat kadar dövdüler, yerlerde sürüklediler, falakaya yatırdılar. Benim mutlak surette bir örgütü kabul etmemi söylediler. Ölürüm de bir örgüt kabul etmem dedim» diye anlattı gözaltı serüvenini.

İsmail Yalçın'ın şube günleri daha elektrikliydi: «...Beni işkenceye aldılar. Önce alevi misin sunni misin diye sordular. Alevi olduğumu söyledim. İşkenceye başladılar. Hepimiz müslümanız dediler. Bana elektrik verdiler. Kollarımı gerdiler. Ayaklarıma ağırlık bağladılar. Hatta işkencenin sonunda benim sol kolum uyuştu. Onu da masaj ettiler. Ben bu afişleri bizzat kendim yazdım. Daha güzel göründüğü için bu şekilde yazmayı düşündüm.»

İki kardeş onbeş gün sonra ayın 19 unda tutuklanıp cezaevine kondular. İlk duruşmada Aşur salıverildi. Savunma avukatı «Olayın öteki bakkalların şikayeti üzerine ele alındığını» ve «Müvekkilinin öğrenim durumunun ideolojik olayları kavrayacak ve bunlara yön verecek durumda olmadığını» söylemesine karşın İsmail, TCK'nun 142/1 maddesinden hüküm giyinceye dek Mamak Cezaevinde kaldı.

Veresiye alışveriş edenlerin yazıldığı defterde de İsmail Ç, S ve Ş harflerini tıpkı afişlerdeki gibi yazıyor olması, mahkemece önemsenmedi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sivas'ın Divriği ilçesi Mursal Köyünden ilkokul mezunu 1958 doğumlu İsmail Yalçın komünizm propogandası yapmaktan böylece hüküm giydi. Yattı, çıktı.

Geride ne kooperatif, ne rafları kalmıştı.

İsmail, eline kalem almaktan ürküyordu artık. (6)

HUMANİZM; MARKSİZMİN, KOMÜNİZMİN BİR HİLESİDİR

Hakan Keskin'de bir propaganda sanığı. O da, komünizmi övmek suçundan gözaltına alındı, tutuklandı, yargılandı ve hüküm giydi. Yattı, çıktı.

Hakan'ın yöntemi de değişikti, İsmail'inki gibi. İsmail estetikle stilize etmişti propogandasını, Hakan müzikle süsledi. Ankara'nın damında, Çankaya'da arkadaşları Barboros ve Nadir'le geziyorlardı. Çakırkeyf denilen cinsten alkol koklamışlardı. Yaşamanın sevincini yansıtan bir turist kafilesi geçti yanlarından. Yaşlılar çoğunluktaydı. Hakan'ı da sardı ihtiyarların yaşama sevinci. Arkadaşlarının yanından ayrıldı ve turistlerin içine daldı. Yaşlı bir bayan turistin elini bir «centilmen» gibi öptü, arabalarına binmelerine yardım etti. Sonra da «Viva Hümanizm, Viva Komünizm» dedi. Bu eylemi daha sonra hakkında düzenlenen iddianamede «Slogan atmak» olarak nitelendirildi. Yargılandığı mahkemede «Umumi yerde ve alenen komünizmi övme suçunu işlediği» yargısına varıldı. Ve bir yıl 4 ay süreyle ağır hapsine, 5 ay 10 gün İzmir il merkezinde ikametle, genel güvenlik gözetimi altında bulundurulmasına karar verildi.

Karar Askeri Yargıtay'da «Sanık hakkında emniyet ikrarından başka kanıt olmadığı» gerekçesiyle bozuldu.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3 numaralı askeri mahkemesi, Yargıtayın bozma kararı karşısında şu gerekçelerle direndi :

«...Delil olarak buraya kadar özetlenenler topluca bir kez daha incelendiğinde ortaya şu sonuç çıkmaktadır : Olay günü sanık Hakan Keskin ile tanıklar Nadir Kutlu ve Barboros Şıpka bir arada bulundukları sırada Sanık Hakan Keskin'in arkadaşlarının yanından ayrılıp yabancı olan turist kafilesinin içine doğru yürüyüp uzaklaştığı, bu sırada yaşlı bir bayan turistin elini öptüğü ve bu esnada iki kez Viva komünizm, viva hümanizm şeklinde slogan attığı duyulmuştur.

...Duruma tanık olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı tanık Ali Hilmi Aynar durumu trafik polisine bildirmiş, ekip üç kişiyi yakalayarak emniyet polis ekibine teslim etmiştir. Bundan sonra soruşturma emniyet müdürlüğünde yapılmış, Nadir Kutlu ve Barboros Şıpka samimi olarak ve ısrarla böyle bir slogan atmadıklarını ve hatta duymadıklarını beyan etmişler, sanık Hakan Keskin ise fiili, açıkça ikrar eylemiş, daha sonra Askeri Savcı önünde tevilli bir şekilde 'Viva Komünizm' demediğini ancak 'Viva Hümanizm' dediğini söylemiş, sorgusunu yapan hakim önünde ise gene tevile kaçarak 'Yes Hümanizm, No Komünizm' dediğini savunmuştur.

...Sanığın emniyet beyanını doğru olmadığını kabule götürecek herhangibir emare ve hatta şüphe dahi mevcut bulunmamaktadır. Tanık Ali Hilmi Aynar ile sanık Hakan Keskin ve arkadaşları arasında suç atmayı gerektirecek bir geçmiş bulunmamaktadır. Turist rehberi Ali Hilmi Aynar, sağlanan düzen ve sükunet ortamı içerisinde bir vatandaş olarak duyduğu komünizmi övücü nitelikteki eylemi zabıtaya intikal ettirmiştir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

...Atılan sloganın komünizmi övücü nitelikte olduğu hususunda da şüphe yoktur. Viva, biraz kültürlü olan film ve televizyon izleyen herkes tarafından bilinebileceği üzere 'Yaşasın' veya 'Yaşa' anlamındadır.

...Sanık yabancı turist kafilesine onların anlayabileceği bir lisanla hitap etmiş ve 'Yaşasın komünizm' değil 'Viva komünizm' demiştir. Bunu yapmakla, attığı sloganın onlar tarafından anlaşılmasını sağlamıştır. Bu nokta sanığın kastının tayin ve tespiti yönünde fevkalade önemli bulunmaktadır.

...Bilindiği üzere ihtiyari sarhoşluk, ceza hukukumuzda ve ceza kanunumuzda bir mazeret sebebi teşkil eylememektedir. Sanık olay günü arkadaşları ile birlikte içki içmiş ve bu sırada Viva komünizm şeklinde komünizmi övücü nitelikte slogan atmıştır.

...Sanığın ayrıca, Viva Hümanizm sözünü de sarfetmesinden, onun lehine sonuç çıkarmak mümkün değildir. Komünizm ve hümanizm sözcüklerinin birarada kullanılması, günümüz Marksizminin ve Komünizm'inin bir hilesinden ibaret bulunmakta, Komünizmi kısaca 'İnsancıllık' olarak niteleyebileceğimiz 'Hümanizm' sözcüğü ile birlikte kullanmak suretiyle ikisini eşdeğerde ve eşanlamlı gösterilmek istenmekte, ve komünizmin gerçek yüzü saklanmaya çalışılmaktadır.»

Sakarya'nın Hendek kazasından, ortaokul mezunu 1957 doğumlu Hakan Keskin'in cezası, mahkemenin kararında direnmesinden sonra Askeri Yargıtay Genel Kurulunda onaylandı.

Geride ne turistler, ne de çakırkeyf bir Çankaya akşamı kalmıştı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Hakan, dilinin ucuna gelen yabancı sözcükleri yutuyordu artık. (7)

Sistem kurulmuş ve işliyordu. Kimi eline kalem almadı, kimi ağzını bir daha açmamak üzere kapadı. Kimi kalemini kırdı, kimi sözcükleri yuttu.

Korku, olmayan şeyleri bile söyletecek biçimde kurumlaştırıyordu.

BAKİRE OLUP OLMADIĞIMI ISRARLA SÖYLEMEMİ İSTİYORDU

Çorum'un Alaca ilçesi Eskipazar köyünden K.Ö. 1982 yılının aralık ayında tutuklandı. «Kanunsuz ve illegal TKP/ML Partizan Teşkilatına girmek, sahte hüviyet kullanmak»la suçlandı. Hakkında hazırlanan iddianameye göre, bu suçu 1979-1982 tarihleri arasında, uzun bir süredir işliyordu. (8)

İddianamede, şimdiye dek ender raslanan bir yaklaşımla sanık K.Ö.'ün doğru ifade vermediği anlatılıyordu :

«...Bakire olduğunu bildirerek, daha evvelki ifadelerinin de okumadan imzalanmış beyanlar olduğunu bildiren sanığın, hakkında tanzim edilen 17.12.1982 gün 597 sayılı rapora göre, fiili livata suretiyle 3-7-9-12 hizalarında derin, diğer istikametlerde sathi mükoza yırtıklarının bulunduğu belirtilmiş olduğu görülmüştür. Demekki, K. Ö. fiili livata suretiyle münasebeti cinsiyede bulunmayı itiyat haline getirdiği halde, tam manası ile bakire olduğunu bildirdiği anlaşılmaktadır.

...Demekki sanık hangi safahatta olursa olsun gayri ciddi ve gayri makbul beyanda bulunmaya devamı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

edecektir. Zira sanığın ..... ile tanışması, teşkilata girmesi, teşkilat içindeki faaliyetleri tesadüflere bağlı olarak vuku bulmamış, aksine İ. Kaypakkaya'nın ölüm yıldönümü nedeni ile teşkilatça mezarına merasim yapmak için birlikte giderlerken münasebet tesis etmişler... Bu teşkilatın gaye ve idealleri doğrultusunda hizmet vermeye başlamışlardır.

...Görülüyorki, karşılaşmaları, tanışmaları alel üsul bir tesadüfün tezahürü olmadığı, aksine mensupları oldukları gayri meşru teşkilat çatısı altında faaliyet yürüttükleri sırada tanıştıklarını bilvesile dile getirmişlerdir.

...Her nekadar yukarıdan beri sanık K.Ö. hakkında delilleri ve beyanları zikrederek yapılan aramada valizler içerisinde ele geçen her türlü silah, yayın ve dökümanların sanık K. Ö. ile Ş. Ş.'e aidiyetinden bahsedilmişse de dökümanların ve silahların teşkilata ait olduğu sanık Ş. Ş.'in muhafazasında olduğu, Ş. Ş.'nin açık ve samimi beyanları ile kabul etmek zarureti lazım geldiği gibi, sanık K. Ö.'ün dahi silah ve dökümanların Ş. Ş.'ne ait olduğunu bildirdiği anlaşılmaktadır.

...Şu durum karşısında Türk Devletinin yıkılmasında kader birliği yapmış olan bu sanıkların, birbirine suç isnat etmesi düşünülemeyeceği gibi sanıkların zabıta huzurunda açık ve samimi beyanları ve bu beyanları teyit eden sair deliller karşısında, sanığın işlemiş olduğu suçlar mahsus hanesinde yazılan gayri meşru ve illegal TKP/ML Partizan teşkilatına girmek ve sahte hüviyet kullanmaktan ibaret olduğu anlaşılmaktadır.»

1956 doğumlu sanık K. Ö.'ün yargılanması sırasında tutanaklara geçen ifadesi de ilginçti:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

«...Sanık K. Ö. sorgusunda: 18.10.1982 tarihinde gözaltına alındıktan sonra, bana uzun süre işkence yapıldı. Bana yüklenen suçlamayı kabul etmiyorum. Sahte kimlik taşıdığımı ve bulundurduğumu kabul ediyorum.

...Sanık cevaben: Savcı bana, yani Sıkıyönetim yardımcı savcısı, bana aynı polis gibi davrandı. Benden hiç sorulmaması gereken şeyler sordu. Ş. ile sevişiyor musunuz, aşık mısın? diye sordu.

...Sürekli olarak Ş. ile ilişkilerimizi soruyor ve bakire olup olmadığımı ısrarla söylememi istiyordu. Ben de kendisine bakire olduğumu söyledim. Ben doktora muayene edilmeyi istiyordum. Ancak kendisi beni bu şekilde sorguladıktan sonra ve bende bu şartlar altında polis ifadesinin doğru olduğunu söyledikten sonra, seni doktora göndereceğim, dedi. Ve benim beklemediğim şekilde, yani tamamen aleyhimde yorumlanabilecek tarzda doktor raporu alındığını iddianameden öğrendim. Beni doktora savcının sevki üzerine götürdüklerinde, ayrıca kızlık zarı muayenesi de yaptılar. Ancak bu hususun rapora neden yazılmadığını bilmiyorum.

...Rapordaki diğer konuya gelince, sorgulamada bulunan komser M. B. başta olmak üzere beni sorgu odasında defalarca çırılçıplak soydular ve tecavüz teşebbüsünde bulundular. Dudağıma çakmak çakılıyordu. Saçlarımdan tutup yerlerde sürüdüler. O sırada kopan saçlarımı hala yanımda saklıyorum. dedi.

...Kendisine ait olduğunu söylediği bir tutam saçı, çantasından çıkararak salonda gösterdi. Ben esasen bunu savcıya göstermek istiyordum dedi.

...Sorgu sırasında beni askıya alıyorlar ve çeşitli tecavüzkar hareketler yapıyorlardı. Bende zaman zaman bayılıyordum. Hatırlamadığım bir zamanda copla bu şe-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ilde, yani raporda yazılı olduğu şekilde, beni yaralamış olduklarını sanıyorum. Ayrıca makatımdan cereyan la verildi. Bu esnada olup olmadığını bilmiyorum.» (9)

Mahkeme K. Ö.'e rapor (10) veren doktorun tanık larak dinlenmesine karar verdi :

«...Rapor tarafımdan düzenlenmiştir. Sanık sadece iili livata muayenesi için sevk edilerek gönderilmiştir.

...Kızlık muayenesi benim uzmanlık dalımla ilgili leğildir. Ve istenmiyordu.

...Fiili livatanın elektrik verilme ya da herhangibir z bırakıcı bir cisimle meydana getirilip getirilmediği konusunda, hastada bir belirti olsaydı, rapora yazardım, böyle bir belirti yazılmadığına göre bulunmaması gerekir. Raporda kullanılan, nispeten kısa bir süre, yakın bir tarih tabirinden maksat 1-2 gün önce anlamında değil, yaklaşık 10 günlük bir süre içerisinde bu livatanın meydana geldiğini ve enfekte olduğunu ve henüz yaranın iyileşmediğini belirtmek için yazılmıştır.

...Bu konuda yetkili olmamakla birlikte, livatanın penis ya da sözgelişi cop, sopa gibi sert bir cisimle yapılması durumunda anüs çevresinde meydana gelebilecek ekimozların livatanın ne ile, yırtıkların da ne ile ve ne şekilde meydana getirildiğini tıbben tespit etmek imkansızdır.» (11)

Yasa dışı örgüt üyesi olmak, sahte kimlik taşımak, kızlık zarı ve fiili livata kavramlarının birbirleriyle ilgisi, insanda olsa olsa, bir utanç duygusu uyandırıyor. Bu sözcükleri birlikte kullanmak K. Ö.'ün savunma avukatının savını da doğruluyordu :

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

«...K.Ö. vekili Av. Tuncer: Doktorun dinlenilmesiyle müvekkilime sözkonusu hareketlerin gözaltında bulunduğu süre içerisinde yapıldığı anlaşılmıştır.»

Davanın daha sonraki aşamalarında, Adana Doğum ve Çocuk Bakımevi Baş tabibliğinden gelen raporda, K. Ö.'ün kızlık zarının sağlam olduğu belirtiliyordu.

Rapor, K. Ö.'nün yılgınlığını, kırgınlığını gideremedi. «Herşeyi yapabilirler» korkusu salınmak isteniyordu yüreklere.

MECLİS HİÇ ÇALIŞMASIN İSTİYORDU MUALLA HANIM

Dünya güzeldi. Gelene de, gidene de. Dünyaya getiren kolay unutuyordu, doğum acısını. Dünyadan yitiren unutamıyordu ölüm acısını.

Gözler kapanıp, can soğuyuncaya dek umudu söndürmek olanaksızdı. İlk ağlamayı duyuncaya dek, insanın, insan yarattığına inanması gibi.

Mualla Arıkan koltuğun tam ortasına oturmuştu. Kımıltısız. Bahar'ın annesi sandalyenin ucuna ilişmişti. Eğreti. Gazetede, biri, otuzuna varmadan ölüm gömleği giyecek oğlunu anlattı. Öteki, otuz günlük kızının cezaevinde başına gelenleri.

Konuşmasına, konuşuyor gibiydiler, ama boğazlarındaki yumruk görünüyor gibiydi yutkunurken. Gülmekle ağlamak arasındaki aykırılığı silip atmıştı ikiside. Sanki aynı yer ve zamanda oturup konuşmuşuz gibi, iz bırakmıştı Mualla hanımla, Bahar'ın annesi. Birinin büyüğünü, birinin küçüğünü konuşmuştuk üçümüz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Mualla hanımın oğlu İbrahim Yalçın, dört yıl kadar önce idam cezası almıştı. Mualla hanım Burdur'dan dönüyordu oğlunun yanından. İstanbul Burdur arası gidip gelmeler hiç bitmesin istiyordu. Meclis hiç çalışmasın istiyordu. Yalnız, kendi canı, oğlu için değil, ellidokuz-altmış idamlık için düşünmeye alıştırmıştı kendisini.

Eylül başıydı Ankaraya son uğradığında. Dalından düşen her yaprak için, ağlama isteği kabarıyordu içinden, her yaprak anlatılmaz bir acıya boğuyordu Mualla hanımı. Başını kaldırmadan yürümek istiyordu, sallanıp düşen yaprakları görmemek için. «Ankaranızı hiç sevmiyorum» dedi «Ne çok ağaç var, yaprak yağıyor sanki gökyüzünden»

Ankara'da, Başkentte, göz göre göre insan asılmasına nasıl gözyumuluyordu?. Bunu anlamakta güçlük çekiyordu Mualla hanım. Bu konudaki sessizliğe karşı çıkıyordu, gücünce.

Sessiz kalanlar bir yana, idamdan yana olanlara aklı hiç ermiyordu. Meclis yeni açılmıştı. Konuşmayı televizyondan dinleyenler anlatmıştı, «İdamdan yanaymış Cumhurbaşkanı?» Doğru mu diye soramıyor, doğru dememden çekiniyor gibiydi Mualla hanım.

Konuşmanın aslını verdim. Gözlükleri biraz daha burnunun ucuna doğru kaydı. Baş parmağını üç kez ıslattı, sayfaları çevirdi. Mırıl mırıl okumaya başladı:

«Bu vesile ile önemli gördüğüm bir noktaya daha değinmek istiyorum. 1982 Anayasamız, hepimizin çok iyi bildiği milletimizin ezici çoğunluğu ile kabul edilmiştir. Hepimizin çok iyi hatırlayacağı gibi, o tarihte bu Anayasanın karşısında olanlar, daha Türkiye Büyük Millet Meclisi açılır açılmaz, Anayasa'nın değiştirilmesi giri-

şimlerine başladılar. Bu girişimlerini dışarıda ve içeride bugünde aralıksız olarak, kurnazca ve insafsızca sürdürmektedirler. Amaçları bu konuyu devamlı canlı tutarak zihinlerde istifham yaratmaktır.

Bunların klasik taktikleri böyledir. Evvela masumane isteklerle sahneye çıkarlar, ardından da esas maksatlarını bir bir ortaya koymaya başlarlar. Şimdi Anayasa'nın geçici 15. maddesiyle uğraşıyorlar. Bu madde ile işe başlamak istiyorlar. Eğer muvaffak olurlarsa Anayasa'da delik açarak, ardından bu deliği gittikçe genişletmek suretiyle, sıraya diğerlerini getirecekler. Nitekim diğer bazı maddelerle ölüm cezalarının kaldırılması da onların gündemindedir. Ne garip tesadüftür ki, Avrupalı bazı taraftarları parlamenterlerde 'Ne yapalım bizim aramıza girmek için Anayasanızı değiştiriniz, siz de ölüm cezalarını kaldırınız' diye akıl hocalığı yapmaktadırlar. O sayın parlamenterler, aynı teklifi acaba neden kanunlarında ölüm cezası bulunan ve demokratik sistemle yönetilen birçok ülkelere ve özellikle ABD'ne, Sovyetler Birliğine, diğer sosyalist ülkelere yapmamaktadırlar? İtiraf etmeliyim ki : bu fikri ortaya atanların çok insani gibi görünen bu düşüncelerine akıl erdirmekte güçlük çekiyorum.

•

Zira bir tarafta öldürülen 5500 üzerinde vatandaş, yıkılan yuvalar, tahrip edilen maddi ve manevi değerler. Öldürülenler arasında; yurda yıllarca hizmet etmiş, başbakanlık, bakanlık, milletvekilliği, hakimlik, savcılık, öğretmenlik, üniversitelerde öğretim görevliliği, sendika başkanlığı yapmışlarla, halkın güvenliğini üslenmiş polis, jandarma ve vatan savunmasına hazırlanan subay assubay, kahraman Mehmetçik ve masum diğer birçok öğrenci, işçi, genç, yaşlı erkek ve kadın var. Bunlar kısa zamanda unutulacak 'Allah rahmet eylesin' denilecek, fa-

kat diğer tarafta bu eylemleri gerçekleştirenler ve bu kadar vatandaşın kanına girenler, bir zaman içerisinde hapisten çıkacaklar ve yine aynı eylemleri gerçekleştirmek için kuvvet kazanacaklar. Ya da dışarıda olanlara eylem yapmaları için cesaret verecekler. Bunu akıl iz'an kabul eder mi?

Onlar kanunlara karşı gelecekler, devleti yıkmaya çalışacaklar, acımasızca birçok vatandaşı öldürecekler, ama biz bunlara 'bir daha yapma emi' diye nasihatte bulunacağız.

Sayın milletvekilleri bu talboyu eksiksiz olarak gözlerinizin önüne seriyorum ki, buna göre kararınızı veriniz. Bu konuda belki ben çok katı ve yanlış düşünüyor olabilirim. Eğer öyle kabul ediliyorsa bunun en salım yolu; ölüm cezası kalksın mı, kalkmasın mı konusunu halkın oyuna sunmaktır.

Halkımızın o eşsiz sağduyusu ile her zaman olduğu gibi bu konuda da en iyiyi ve en doğruyu bulacaktır. Böylece bize baskı yapmaya devam eden bazı Batılı dostlarımıza da gerekli cevap verilmiş olacaktır» (12)

Sürekli ıslak gibi duran gözlerinden bir dizi yaş inivердi Mualla hanımın.

Sormak gerekiyordu, bu çocuklar canları pahasına niçin bu kanlı geçitleri zorlama gereği duymuşlardı.

Sormak gerekiyordu.

4 AĞUSTOSTA AÇLIK GREVİ BİTTİ, 6 AĞUSTOSTA BAHAR DOĞDU

Bahar'ın annesi, çocuğu için, daha o, doğmadan gözyaşı dökmeye başlamıştı. Bahar karnındaydı «Hamile misin kız sen?» dediklerinde Emniyet sarayında :

«...Buyrun şef denilince, gürültü sona erdi. Şef olmalı 'Şu andan itibaren çocuğunun ve senin yaşamın bize bağlı' dedi ve sorgulama başladı.

...'Soyun' dediler. Soyunmayacağımı söyleyince, herbiri bir eşyamı çıkardı. Üzerimde kilotumdan başka birşey kalmadı. Bir sandalyeye oturttular. Sol ayak başparmağımı ve sağel serçe parmağıma kabloyu bağladılar.

...Babacan sesli biri 'Kızım boşuna direnme, hadi kendine acımıyorsun, çocuğuna acı' dedi.

...Fizyolojik durumum gereği çok sık tuvalet ihtiyacı duyuyordum. Elektrik nedeniyle kanamam arttı. Bir kez tuvaletten ellerimi yıkamadan hücreme dönmek zorunda kaldım ve o şekilde sorguya götürdüler. 'Bu ne?' deyince durumu anlattım, o günden sonra elektrik verilmedi.

...Bir sabah tuvalette S.Ç. ile karşılaştım. Kolu alçılıydı. Ne olduğunu sordum. 'İki gün önce kırdılar' dedi. Birkaç gün sonra Yenimahalle Kaymakamlığında doktora götürüldük. İşkence görmediğimize ilişkin rapor verdiler. S.Ç.'nın durumunu söylemediğim için kendimi affedemedim bir süre. Doktor odasından seslenmişti 'Kırık, çıkık, darp var mı?' diye, bizde dışarıdan 'Yok' demiştik.

...25 gün Gayrettepe'de kaldıktan sonra 13 mayıs'ta Metris cezaevine götürüldük. Cezaevi revirinde yedeksubaylığını yapan genç bir doktora, düşen tırnaklarımı ve darp izlerini gösterdim. Yüzünde acıma ve şaşkınlık karışımı bir ifade vardı. Bunu uzun süredir karşılaştığım ilk insanca tavır olarak gördüm.

...2 haziran'da askeri savcılığa götürüleceğimi ve gardiyan odasında kelepçe vurulacağını söylediler. Bir görevli 'Hamilelere vurulmuyor' diyerek bağsız olarak

savcılığa götürülmemi sağladı. Bu da ikinci insanca tavırdı, marttan bu yana.

...Askeri savcıya işkence gördüğümü söyledim, inanmadı. Eğer böyle birşey olsaydı çocuğumu düşüreceğimi söyledi. Bir de espiri yaptı. 'Adını Tikko koyarsın artık' diye. Kendi de güldü.

...8 temmuzda açlık grevi başladı. Bugüne dek bana bakan arkadaşlarıma bakma sırası, artık bana gelmişti. Günde birkaç kez herkese su dağıtmak, su kaplarını doldurmak, çöpü vermek, mazgal açıldığında koşup bakmak gibi görevler üstlenmiştim.

...4 ağustos günü açlık grevi bitti. 5 ağustos gecesi sancım başladı. 6 ağustosta Kasımpaşa Deniz hastanesine götürüldüm. Hastanede tuvalete gittiğimde aynaya baktım, dudaklarımdan kan sızıyordu. Doğum sancısı ile askerlerin yanında bağırmak istememiştim. Dilimi ısırmışım.

...Kızım doğdu. Çok sağlıklı ve çok güzeldi. İşte o zaman, doya doya ağladım.

...İki gün sonra, 'Hazırlan gidiyoruz' dediler. Kızımı giydirirken göbek bağında kan gördüm. Doktora söyledim, 'Tedavi görmesi gerek, göbeğinde iltihaplanma var' dedi. Cezaevi yetkilisi çocuğun bir hafta hastanede kalacağını, benim kendileri ile gitmem gerektiğini söyledi. 'Ya ikimiz kalırız ya da birlikte gideriz' dedim. 'Sen bilirsin' deyip cezaevi arabasına bindirdiler.

...14 Ağustosta büyük bir arama yaptılar. Biz talan araması diyorduk yaptıkları işe. Benden yirmi gün kadar önce doğum yapmış bir arkadaşla, hamile bir doktor arkadaşla birlikte, revire götürüldük. Gece 22.00'ye kadar açsusuz orada kaldık. Koğuş geri götürülürken,

bebeklerin kundakları açılarak onlar da arandı. Bahar'ın yanında dayak bile yedim, koğuş değiştirme adı altında yapılan operasyonlarda.

...Koğuş o denli sağlık koşullarından uzaktı ki, Bahar'a dokunmama kararı aldık. Kimse yanına bile yaklaşmıyordu. Günlerdir su akmıyordu. Bahar'ın beslenmesi ve temizliği derken, çocuğumun olduğunu aileme haber vermediğim geldi bir anda aklıma.

...Alt koğuş gözetim koğuşuydu. Bir gece iple bir not sarkıtıp Bahar'ın doğduğunu, ilk talîiye olanın aileme haber vermesini istedim.

...Bahar'ı kasım sonunda annem gelip aldı. O gidinceye dek bir tek insanın tavrı daha içimi ısıttı. İltihaplanan isilikleri için bir geceyarısı açılan mazgaldan bir paket çocuk pudrası uzattı gardiyan kadın»

Kasım ayında günlerce yağmur yağdı İstanbul'a, gözyaşları ile birlik olup, sulara karışıp gitti

Annesi ile birlikte büyüyor şimdi Bahar. Bir süre sonra babası için birlikte ağlayacaklarını bilmeden. (13)

BİR İNSANIN BİN YIL YAŞAMAYACAĞINI NASIL ANLATACAĞIM

Bir solucan kadar aydınlığı, bir ipekböceği kadar umudu, bir güvercin kadar korkuyu yaşadı insanlar. Tek tek ve birlikte. Bir öpüş kadar yakınlığı ve bir o kadar da öfkeyi yaşadılar.

«Yaşarken kolay da, anlatırken zor.» dedi Neyyire: «Ama madem ki istedin, deneyelim.»

19 kasım 1980'de gözaltına alınmıştı. Akşamına, buluşmak üzere ayrıldığı eşinin ne olduğunu tam bir gün sonra öğrenmişti. Nerede olduğunu değil, çalıştığı bürodan alınıp götürüldüğünü biliyordu. Ve yanlızca, binlerce kişiyle yıllardır paylaştığı, o duvguyu yaşamaya başladı aylar boyu : Yaşasın yeterdi. Üç ayı da aşan gözaltıların sürdüğü bir süreçti bu. Ve üç aya yaklaşan o sürede «Yaşadığı sürece de cezaevinde kalsa razıyım.» diyordu içten içe, nerede olursa olsun, yeterki yaşasındı.

Bir ömür boyu cezaevinde kalmak, yani «Müebbed» denilen ceza ile eş anlamlı olan bir yaşam. Ölmedikçe, öldürülmedikçe başkaca bir ceza düşünülemezdi doğal olarak. Bir ömürden çok ceza. Olur muydu?

«...Oldu, bal gibi oldu. Tam 1170 yıl diye yazdı gazeteler. İnsan ömrünün ortalama 60 yaş dolayında olduğu bir ülkede, 1170 yıl ceza, neredeyse 20 insanın ortalama yaşam süresinin toplamı. (14)

...Bir insana, 1978 yılında bir süre, yazı işleri müdürlüğü yaptığı gazetede çıkan yazılar nedeniyle TCK'nın 142/1, 159, 311 ve 312. maddelerini ihlalden böyle bir ceza öngörülmüştü.

...Yılmaz'ın tutuklu olduğu ilk seneden başlayarak, basın davaları uyuşmazlık mahkemelerinden bir bir sıkıyönetime devredilmeye başladılar. 79 ayrı dava dosyasının, bir bir Selimiye'ye ya da birkaçının birarada Selimiye'ye gönderilmeye başlandığı 1981 yılında, bizim için, ikimiz için yepyeni bir heyecan da başlamıştı. Bu, yeni davalar, yeni cezalar ve ayrılık sürecine eklenecek yılların, kaygıları ve üzüntüleri değildi. Bu, ikimizin de yüreğini gümbür gümbür arttıran, coşkulu, sevinçli 'Görebilme ve dokunabilme' heyecanıydı.

...Haftada bir kez, o da 1981 yılı içinde birkaç kez, 1982'de de aynı ve daha sonra tam birbuçuk yıl sürecek olan 'Hiç görüşememe' koşullarında, bu yeni gelen dava dosyalarını biz ikimizde, minnetle, coşkuyla ve sevinçle karşılıyorduk.

...Neydi, ne isteniyordu, ceza verilecek miydi? Olduğu gibi söylüyorum, o günlerde sonuç değil, yaşadığım an önemliydi benim için. O en kötü görüş koşullarında ve hiç görüşemediğimiz yıllarda böyle düşünüyordum.»

Neyyire, soğuk bir kış günü, ilk kez gitti Selimiye'nin kapısına. Birçok küçük kapının önünde savruldu oradan oraya. Dinleyici kartını yakasına iliştirirken, utanmasa sevincinden ağlayacaktı. Duruşma salonunu sora sora buldu. Ne de çoktular. Görüşmeyi olmasa da, görmeyi başarmıştı. Yılmaz'ı telörgüsüz ilk görüşünü yaşamı boyunca anımsayacaktı. Selimiye'nin büyük kapısına da, küçük kapılara da alıştı Neyyire kısa süre sonra. Mahkeme kapısından ve salondan görmekle yetinmemeye başladı. Tutuklular kaçta geliyordu? Koridorda ne kadar süre bekletiliyorlardı? Salona girerken, çıkarken nasıl birkaç kelime fısıldanabilirdi? Görevli subaya silahlı muhafızlara nasıl bakılırdı? Tüm bu sorularının yanıtlarını bulmada ve bunları uygulamaya geçirmede kısa sürede uzmanlaştı Neyyire :

«...Cezaevinde görüşün açık olduğu dönemlerde, haftada bir de mahkemeye çağrıldı mı keyfimize diyecek yoktu. Mahkeme koridorunda, karşıdan karşıya olsa da 15 dakikadan, zaman zaman birkaç saate varan süre boyunca, birbirimizi seyredebildiysek, ikimizden daha mutlu insanlar bulunabileceğini düşünmüyordum. Hele birkaç söz edebilmek, bunun ötesinde dokunabilmek.

...Önceleri, Selimiye'nin yüksek taş duvarlarının verdiği korku, askerlerle dolu koridorlar, 'Kenara çekil' komutları altında, elini tutabilmek, koluna dokunabilmek oldukça zordu.

...Koridorda elleri kelepçeli duruşmaya çağrılmasını bekliyordu. Ben, aramızdaki uzaklığı minicik adımlarla kısaltmaya çalışarak, yanına biraz daha yaklaşabilmeyi kolluyordum. Küçükken oynamışsındır, ayak ayak yapıp ebeyi seçmek gibi. Bir ayak, yarım ayak, ayak ucu. Bir ara yanındaki askere birşey söyledi. Kalktılar, koridorda yürümeye başladılar. Bende arkalarından. Yanına yaklaştırmadılar. Tuvalete yöneldiklerini gördüm. Tuvalet kapısında kelepçeler açıldı. O kargaşa arasında bende daldım tuvalete. Hiç kimseyi görmüyordum. Oysa o tuvalet, askerlerin açık tuvaletiydi. Umurumda mı? Sarıldık birbirimize, bir iki saniyelik kısacık bir an. Askerler kolumdan çekiştirmeye başladılar. Yine umurumda değildi. İstedikleri kadar çekiştirsinlerdi. O dokunuş, o sarılma, o sıcaklığı duyuştan sonra, başka birşey düşünebilir misin? Mahkeme, duruşma, istenen ceza hiçbiri değil önemli olan, tek şey görmek, biraz daha çok görmek ve dokunabilmek.

...Gelen her yeni dosya, uzayan her celse böyle bir anlam taşıdı, ikimiz içinde. Böylesi Selimiye karşılaşmalarının ardından kaleme sarılıp yazardık.

...Ancak bu Selimiye sefaları'nın zaman zaman bize yaptığı sürprizler de olmuyor değildi.

Bir mektupta bana şöyle yazmış :

'Ayın 12'si çarşamba günü hem sevinçli hem de heyecanlıydım. Ama celp evrakı gelmediği için mahkemeye götürülecekler arasında ismim yoktu.'

O gün, sözünü ettiği gün, aynı zamanda görüş günü. Mahkemesi olduğunu bildiğimden ben Selimiye'de,

duruşma salonunun kapısında bekliyorum. O ise, koğuşunda belki getirilmediğimi öğrenir de görüşe gelir diye bekliyor. Sonuçta sevinç ve heyecanla beklediğimiz mahkeme karşılaşması gerçekleşmediği gibi, normal görüşümüzü de yapamadan geçiyordu o hafta.

...Bazen de üst üste gelirdi bu davalar. Metris'ten yazdığı bir başka mektupta böyle bir çakışma duygu ları var :

'Ayın 11'de, biliyorsun, Selimiye'de mahkemem vardı. Geçen seferkinin tersine, bu kez mahkemeye çağrıldım. Avukat Ayhan Bey'i ve Avukat M. Ali'yi Selimiye'de gördüm. Fakat seni göremedim, oturduğum süre içinde gözüm hep seni aradı. Hem seni göremediğime üzüldüm, üstelik kendimi hazırlamıştım da, hem de merak ettim. Hasta mıydın? Olumsuz bir şey mi olmuştu? Hep bunları düşündüm.'

...Bir öncekine getirilmediğinden ve arası çok yakın olduğundan ya da işten kaçamak yapamadığım günlerden biri olsa gerek.

Sonra yine bir başka terslik ve yine görüşemediğimiz bir mahkeme fırsatı sonrası yazdıkları :

'Mahkemeye getirildiğimin ertesi günü bir başka mahkemem olduğu söylendi. Hem de iki ayrı yerde iki ayrı dava. Birisi sıkıyönetimde birisi sivilde. Yani ertesi günü de Selimiye'deydim. Üsküdar'daki de, Selimiye'deki de eski basın davalarımdandı...'

İşte böylesine yoğun ve çok davalarda, üst üste günlerde, mahkemeye götürüldüğü oluyordu. Cezaevi önüne gittiğimde, bu görebildiğim bazen dokunabildiğim zaman zaman sarılıp öpebildiğim günleri anlattığımda, benim gibi eşleri içerde olan arkadaşların espri ile karışık 'kıskançlıklarına' hedef olurdum.

...Metris cezaevinde en kötü günlerin yaşandığı sıralardaydı. Görüş yasak. 'Nasıllar, sağlıkları nasıl?' diye

endişeden kıvranılan günlerdi. Umutsuzca gitmiştim mahkemeye. Getirilmiyordu o sıralar. 'Belki, umudu var ya hiç yitirilmeyen, işte öyle bir 'Belki' ile gitmiştim. Mahkeme saatini bekliyorum. Askerin biri geldi yanıma, elinde küçük bir kağıt parçası. Anlamadan aldım, 'Hastal'a sevkedildim, görüş cuma günü' yazıyor. Başımı kaldırdım; karşımda, sırada, oturuyor, aylarca görüşememişiz, haber alamıyorum. İşte karşımda. Nasıl istemez insan, yeni yeni davaları olsun da hiç değilse görebileyim diye. Böyle görüşme fırsatlarının faturasının kaç haneli rakamlardan oluşacağını mı düşünürsünüz o koşullarda yoksa, yeni bir mahkeme, bir daha, bir daha olsa da görüşebilsek diye istemeyi mi? Tabii ki hep ikincisini istedik durduk. Biten, daha doğrusu ana davayla birleştirilen dosyaların sonunda üzülürdük. Azaldı, görüşebileceğimiz günler azaldı diye...

...24 ekim 1984 karar günüydü. Savunmaları yokluklarında yapılmıştı. Elbise giyme sorunu, herkesin bildiği. Çok uzaklardaydım. Kilometrelerce ötede kararı öğrendiğimde, uzun süre donup kaldım. Binini duymuştum, telefonda, sonra bir 36 dediler. Duymadığım, bilmediğim şeyler değildi ama yine de donup kaldım, şaşırmıştım. Oturdum yazdım: '...Doğanın yasalarını böylesine zorlayıp yüzlerce yıl yaşayacağına göre canım ve bende hep yanında olmaya istekli olduğuma göre bir yaşam rekoru kıracağız. Bu hiç de fena değil...'

...Karar günü, o da bana yazmış: '...Yediyüz yıl değil yedi milyar yıl da olsa, hep seni düşünüp hep seni seveceğim.'

Verilen ceza üzerine yanlızca bu kadar söz ettiler mektuplarında bunca zaman. Sonra yaşam girdi araya konuşulan, tartışılan süregiden yaşama döndüler Neyyire

ile Veli Yılmaz. Karardan sonra ilk görüş gününde herkes bir garip baktı ona cezaevinin önünde. Müebbetlik bir oğul annesi Melahat teyze gülerek sarıldı boynuna «Boş ver» dedi; seninki bin yıl, benimki müebbed. «Gerçekten mi?» diye soranlar oldu. Onun yerine başkaları doğruladı. İnanılmaz olanı, inanılır yapmak için nasıl uğraşılacağını kestiremediği için, gülüyordu:

«...Bütün bunlardan sonra ikimizin de başın cezalarını ciddiye almadığımız gibi birşey gelmesin aklına. Elbette alıyoruz. İnsana yüzyıllarla ceza getiren bir sonuç, nasıl ciddiye alınmaz? Alıyoruz almasına da ama yine de bunda bir inanılmazlık var diyor insan ister istemez.

Şimdi düşünüyorum, cezaevi ile karnımdayken tanışan kızımız artık 4,5 yaşında. Ve artık kendince şöyle bir ayırım yapıyor. 'Hapisanede suçlular yatar, cezaevinde suçsuzlar'. İzlediği TV filmlerinde hep hapisane deniyor ve evde kendi aramızda hep cezaevi sözcüğü geçiyor ya... Şimdi bu ayrıma varan Hazal yeni yeni 'Neden orda' demeye de başladı... Nasıl anlatacağım ona? Gazetede çalıştığı için mi demeliyim, yazı yazdığı için mi? İşin kötüsü annesi de sabah akşam daktilo başında... Bir iki sene sonra bir insanın 1000 yıl yaşayamayacağını da kavradığında nasıl anlatacağım?

İşte tam da bu sorunun benim yalnızca benim sorunum olmadığını yazıişleri müdürlerine gazetecilere yüzlerce yıl ceza biçilen bir ülkenin sağduyulu tüm insanlarının sorunu olduğunu düşünüyorum. Bu bir yanılgı değil değil mi Erbil Tuşalp?»

Yanılgı olup olmadığını hep birlikte görecektik. Ama ben «değil tabii» diyemedim.

BİRİNCİ BÖLÜMÜN NOTLARI

1 — Mustafa Ekmekçi, Ankara Notları, «Şu bir ay» Yeni Ortam, 8 Haziran 1974.

2 — Sami Küçük ile Kasım 1985'te yapılan konuşma.

3 — Mustafa Ekmekçi, Ankara Notları, «Namus Borcu» Yeni Ortam 4 Aralık 1974.

4 — Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nde basın mensupları ile yaptığı toplantı. 15 Ocak 1983.

5 — Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in gazete temsilcileri ile Çankaya'da yaptığı toplantı 9 Mayıs 1983.

6 — Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 2..10.1981 tarih 1981/1265 Esas, 1981/1024 Karar sayılı iddianamesi. Ankara 2 no'lu Askeri Mahkemesi'ndeki 1981/456 sayılı dosya.

7 — Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3 no'lu Askeri Mahkemesi sanık Hakan Keskin için, Askeri Savcılığın 19.10.1982 tarih 1982/37-565 sayılı iddianame ile istenen TCK'nın 142/4. maddesince istenen cezaya hükmetti. 1 yıl 4 ay ağır hapis ve 5 ay 10 gün genel güvenlik gözetimi cezası Askeri Yargıtay 1. Dairesince bozuldu. Mahkeme bozmaya karşı direndi. Ceza Askeri Yargıtay Genel Kurulunca onandı.

8 — Adana Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 1982/882 sayılı iddianamesi, sayfa 22, 23, 24.

9 — Adana Sıkıyönetim Komutanlığı 2 no'lu Askeri Mahkemesinde görülen 1983/170 sayılı davanın 14.6.1983 tarihli duruşma tutanakları sayfa 4, 5, 7, 8, 9.

10 — Adana Devlet Hastanesi Hariciye Servisi, uzman doktoru Adnan Erdoğan tarafından verilen 597 sayılı rapor.

11 — Adana Sıkıyönetim Komutanlığı 2 no'lu Askeri Mahkemesinin 20.10.1983 tarihli duruşma tutanağı sayfa 12, 13.

12 — Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in TBMM'nin 17. dönem 3. yasama yılını açış konuşması, 1 Eylül 1985.

13 — Bahar'ın annesi N.K., TCK'nın 168. maddesi uyarınca yargılanıyor. Yargılama karar aşamasında.

14 — Veli Yılmaz'ın çarptırıldığı 1170 yıllık toplam cezası İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 no'lu Askeri Mahkemesince yasa uyarınca 36 yıla bağlandı.

Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanan «27 gazeteciye 3 bin yıl hapis» başlıklı haberde 12 Eylül ve öncesinde kapatılan 4 günlük gazete ile 20 derginin sorumlu yazı işleri müdürlüğünü yapan 27 gazetecinin, başkalarının yazdıkları yazılar nedeniyle haklarında 404 dava açıldığı belirtiliyor (3 Mart 1986 Şenol Konukçu). 27 yazı işleri müdüründen 20'si cezaevinde, 4'ü giyabi tutuklu 3'ü ise tutuksuz bulunuyor. Aydoğan Büyüközden, Hasan Basri Çıplak, Tamer Kayaş, Işık Yurtçu, Hasan Fikret Ulusoydan, Alaattin Şahin, Feyzullah Özer, Mehmet Özgen, Veyis Sözüer, Erhan Tuskan, Mustafa Tütüncübaşı, Doğan Yurdakul, Ali Haydar Yıldırım, Ensan Sarıkaya, Ali Duman, Veli Yılmaz, Mustafa Yıldırımtürk, Osman Taş, Nevzat Açan, İrfan Aşık, Galip Demircan, Mete Dalgın, Haluk Seçkin Meriç, Ali Rabuş, Candemir Özler, Hüseyin Ülger.

Bu isimlerin dışında Metin Çulhaoğlu ve Murat Cano da hapis cezalarına çarptırıldılar.

İKİNCİ BÖLÜM
BALKONDA KAHVALTI...

YAZILACAK ŞEYLER, YAZILACAK HALE GELİNCE ELBETTE YAZILACAK

Küçük bir defterde kargacık burgacık yazılar. Özensiz satırlar. Kısa kısa notlar. Bir gazetecinin not defteri, bu kadar olur. Düzensiz, özensiz. Ancak yazılırken okunabilen, yazıldıktan sonra da bir kez daha hiç okunmayan satırların önemi, çok sonraları kavranılabiliyor. Üç beş sözcük olsa da, çok şey öğretiyor insana.

Palet seslerini 22.55'de duyanlar olmuş. Ben duymadım. Bir gün önceden, darbenin kokusunu alanlar bile olmuş. Oldum olası böyle kokular alamadım. «Türkiye'de askeri darbeler dönemi 12 martla kapanmıştır.» dediklerini unutup, «ben söylemiştim.» diyeceklerdi şimdi. Üst düzey gazeteciliği yapanların, belki, haberleri vardı darbeden ama, şimdiye dek, «Yarın askeri darbe yapılacak.» diye haber yazılmadığından, yüreklenemedi 12 eylül haberini atlatmaya hiç kimse.

Küçük defterimin 11 Eylül sayfasında bir kaç haber başlığı var. İzlediklerim mi, izleyeceklerim mi, şimdi hiç anımsamıyorum. Evde 'Çarpışan Başkent' röportajı ile uğraşıyorum :

...Ölüler şikayet etti, canlılar tayin oldu. Atamaları yapılan 11 öğretmenin, şikayet edilen 25 öğretmenlik bir

listede adları var. Öğretmenleri şikayet edenler yaşamıyorlar.

«12 eylül gecesi» başlığını koyduğum sayfadaki notların benzerlerini ilk kez yazıyorum, gazeteciliğe başladığımdan buyana. Şimdi bakıyorum da, başlık yanlış. «Dakika dakika 12 Eylül» olabilirdi ya da «Sıcağı sıcağına askeri darbe.» Gazeteci olarak, yaşadığım bir askeri darbenin ilk gecesinin heyacanı ve acemiliği işte :

...02.15. Orman Bakanlığının önü. Üçe kadar evinize dönmezseniz, basın kartınızı bir daha kullanamazsınız. (Şefi, almaya gidemedim, çaresiz büroya döndüm.) (1)

...03.00. Oktay ağabeyle teleksle görüşüyorduk. Tık dedi kesildi. Ecevit, Genelkurmay Başkanını aramış. Oran sitesi sarılmış.

(Telefonlar kesildiği için teleks başına koşmuştuk.)

...04.45. İlk temas. Fikret Küpeli. «Toplayacağımız bazı insanlar var.» dedi.

(Askeri darbenin Genelkurmayca yürütüldüğünü ilk fark edip, telefon çeviren Sedat Ergin'i, daha sonra kutlamıştık.)

...05.00. Milli Güvenlik Konseyi bildirisi okunmaya başladı.

(Kimse televizyonun başına koşmadı.)

...07.15. Şef, gözleri çakmak çakmak, odasından çıktı. Sedat'a Küpeli albayı aramasını söyledi. «Paşam de.» diye yol da gösterdi. 182100. «Çalıyor.» dedi ve Sedat ilk telefon konuşmasını yaptı :

— Siyasi parti liderlerinin İzmir'e gidecekleri söyleniyor?

— Evet.

— Dört liderde aynı yere mi efendim?

— Hayır. İkişer ikişer ayırdık. Hamzaköy'e ve Uzunada'ya.

— TRT ekibinin Etimesgut askeri hava alanında olduğunu duyduk.?

— Evet, siyasi parti liderlerinden demeç alacaklar.

— Yayın ilkelerimiz konusunda?..

— Eskiden nasıl yayın yapıyorsanız, şimdi de öyle. Hiç bir sansür yok üzerinizde. Zaten, sizlerde bizim yanımızdasınız. Ancak, serbestsiniz diye, istediğinizi yazacak da değilsiniz. Paşa, bir basın toplantısı yapacak.

...110 parlamenter gözaltında. Gözaltına alınan parlamenterler Merkez Komutanlığının arkasındaki yeni binadalar. (Ne sürat)

...Darbeyi dünyaya ABD Dışişleri Bakanlığı duyurdu. Bakanlık sözcüsü, Türkiye'ye ekonomik ve askeri yardımın süreceğini açıkladı. (Darbe haberlerini hep onlar verir zaten)

...Hükümet üyelerinin tümünün gözaltına alınmaması ilginç. Gözaltına alınanların bir çoğunun Türkiye'nin yönetimi ile ilgisi yok. (Garip)

...MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş ortalarda yok.

...MGK üyelerinin Anıtkabiri ziyaretlerinde emekli orgeneral Cemal Tural da vardı. (Dev-Kur'un (Devleti Kurtarma) planının babası.)

...Hamburg Büyükelçiliği basıldı, Ankara Dikmen'de korsan gösteri yapıldı. Tunceli'de bildiri dağıtıldı.

...Gazetelerin başlıkları ilginç: «Ana hedef Atatürkçülük» (Cumhuriyet), «Atatürk yoluna devam» (Hürriyet), «Yeni yönetime herkes yardımcı olmalı» (Milliyet), «Yeni Anayasa hazırlanacak» (Terciiman)

...Türkeş'e teslim olması için çağrı yapıldı. (Bazı kişilerle temaslarından sözediliyor)

...Turgut Özal'ın görevini sürdürmesi için karar alındığı an, Hava ve Deniz Kuvvetleri komutanları Genelkurmay Başkanından randevü istediler. (MSP İzmir milletvekil adayı)

...Türkeş, 14 eylül pazar günü Ankara'da kaldığı evden alınarak İzmir'e Uzunadaya götürüldü. «Herkesin yeni yönetime yardımcı olmasını istediği» demeci, Anadolu ajansından geçti. Ancak yayın yasağı kondu. (İlk yasak)

...Askeri birliklerden bazılarının darbeye katılmadığı söyleniyor. 28. Tümen ve Tuzla Piyade okulundaki birlikler.

...Harekât 27 dakikada tamamlandı. Orgeneral Nihat Özer'in yönettiği darbe harekatında hiçbir direnişe raslanılmadı.

...Grev ve lokavtlar kaldırıldı. Ankara Otelinin grev gözcüleri pankartları indiriyorlardı. (Uzun süre görülmeyecek gibi pankartlar da, gözcülerde.)

Irmak, sabah uyandığında babasını göremeyince telefona sarılmıştı. Yaklaşık sekiz saatte elimi ilk uzattığım telefonda, duyduğum ağlamaklı bir çocuk sesini ve sorduğu soruyu hiç unutmadım:

— Erbil amca, cunta dedikleri bu mu?

— Evet Irmak'cım, babanı ister misin?

Sıcak bir eylül sabahı, sokağa çıkabileceğimiz duyurulduğunda Ankara'nın havadan bir fotoğrafını çekmeyi çok istedim. Tüm bacalar tütüyordu neredeyse. Harıl harıl çalışan bir fabrikaydı sanki koca kent, bacalarına bakarsan. Kitaplar aklıma geldi. Yine duman olup gidiyorlardı.

Başbakanlığın önüne doğru yürüdük. Kulesinin kapağı açık bir tankı siper alıp fotoğraf makinemi kaldırdım. Geniş açılı objektifime birkez daha şükranlarımı bildirip deklanşöre basıyordum ki, omuzuma bir el dokundu. «Çekemezsiniz» dedi. «Radyoyu dinlemediniz mi?» dedim. «Dinledim ama, çekemezsiniz.» dedi. Tankın namlusunu Başbakanlık binasının tam kapısına denk düşürmüştüm oysa. Güzel bir askeri darbe fotoğrafı olabilirdi.

Eve dönerken fotoğrafı düşündüm, bir de tüten bacaları.

12 eylül notlarının bütünü ile çok önemli olduğunu biliyorum. Ancak, ilk günlerin notları bence daha da önemli. Çünkü, bir döneme etkin olacak ilk önlemler darbeden bir gün sonra konuşulup tartışılmaya başlamış bile :

...Etimesgut'tan Nahit Menteşe ve İrfan Özaydınlı birlikte döndüler, «patronları»nı uğurladıktan sonra.

...Sıkıyönetime verilen yetkiler arttırılacak.

...Turgut Özal devrede. 24 ocak kararları temel olarak kabul ediliyor. Ek ekonomik önlemleri Haydar Saltık paşa, Kemal Cantürk, Haluk Bayülken ve Prof. Turhan Feyzioğlu ile birlikte gözden geçirdiler.

...Adnan Başer Kafaoğlu ile Coşkun Kırca yeni Anayasa çalışmalarını sürdürüyorlar.

...Tek celsede karar alacak ve temyiz yolu kapalı mahkemeler kurulacak.

...Özal «Birşey demek zor, hayırlı olsun.» dedi.

...Sıkıyönetim Komutanlıkları TRT'ye gönderdikleri bildirilerde «Bölge valisi» sıfatını kullanıyorlar. Pazartesi idarede değişiklik yapılacak.

...Özal, Rahmi Gümrükçüoğlunu arayıp, kendisine görev önerildiğini söyledi. Saat 10.45'de Özal, Merkez Bankası Başkanı İsmail Hakkı Aydınoğlu ve yardımcısı Tanju Polatkan Genelkurmay'a çağrıldılar.

...Şili darbesinin yıldönümü olduğunu anımsatan tabii Senatör Suphi Görsoytrak, bavulunu hazırladığını söyledi.

...Ferit Melen, «27 mayısın havası olmadığına» işaret etti.

...ABD'de 12 eylül gecesi baskıya giren, The Miami Herald gazetesinde darbe haberinin verildiği söyleniyor. Orgeneral Şahinkaya ABD'den dün döndü. (12 mart'ta da Batur ABD'deydi.)

...MSB Ahmet İhsan Birincioğlu darbe gecesi saat 01.00'de evinden ayrıldı.

...MHP Genel Merkezi aranıyor. (Bazı listeler ele geçmiş.)

...DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk, Ören'de gözaltına alındı.

...Orgeneral Haydar Saltık Cumhurbaşkanı vekili İhsan Sabri Çağlayangil'i ziyaret etti.

...İzmir, İstanbul ve Antalya belediye başkanları gözaltında.

...İstanbul ve Balıkesir baroları kapatıldı.

...Bezm-i Alem Valde Sultan Camiinin imamı, 18 adet dinamit lokumu ile yakalandı. Kızılay ve Ulus'ta kuşlama yapıldı.

...Gazetelerin Ankara temsilcileri Sıkıyönetim Komutanlığına çağrıldılar.

...Türk-İş Genel Sekreteri Sadık Şide «Kapatılmayan dört onurlu kuruluştan biriyiz.» dedi.

...Prof. Turan Güneş Avrupa Konseyi için Orgeneral Haydar Saltık'la görüştü. AP'den İzzet Akçal'da Avrupa yolcusu.

...MGK Başkanı Kenan Evren TBMM Başkanı Cahit Karakaş ile iki saat görüştü.

...Bir süre önce ölen DİSK'e bağlı Genel-İş Sendikası Başkanı Ertan Andaç evinden arandı. Toplanacakların listelerinin daha önceden hazırlandığı söyleniyor.

...BBC Kamran İnan'ın başbakanlığından sözetti.

...MESS kapatıldı. İki gün sonra 17 eylül'de açıldı.

...Disk yöneticileri İstanbul'da teslim olmaya başladılar. İki günde 950 sendikacı teslim oldu. Teslim olmak için randevü verilenler bile var. Her yer doldu.

...Hükümet kurma çalışmaları sürüyor. Cahit Karakaş, Zeyyat Baykara, Turhan Feyzioğlu, Tarhan Erdem, Orhan Eyüpoğlu, Kamran Gürün, Haluk Bayülken, Cihad Baban, Doğan Kitaplı, Adnan Başer Kafaoğlu. İlhan Öztrak, Ali Rıza Uzuner, Hayri Mumcuoğlu, Sebahattin Ozbek, Ali İhsan Göğüş, Kamran İnan, Mesut Erez, Sümer Oral, Coşkun Kırca, Selahattin Bàbüroğlu, Faruk Sükan, Sezai Orkunt, Hasan Sağlam, İlter Türkmen, Bülend Ulusu, Mehmet Gölhan, Mehmet Özgüneş, İlhan Evliyaoğlu, Turan Esener, Haluk Ülman, Necdet Seçkinöz, Ferit Melen, Mehmet Nimet Özdaş, Orhan Öztrak'ın adları geçiyor.

...Avukat Emin Değer'in bürosu ve evi arandı. Kontrgerilla kitabı alındı.

...Gözaltı süresi 15 günden 30 güne çıkarıldı.

...Türk-İş'e bağlı Maden Federasyonu mühürlendi.

...Turhan Feyzioğlu TRT Genel Müdürünü ziyaret etti. Feyzioğlu'nun evine özel telefon bağlandı. (En sonunda başbakan olacak hoca.)

.. Ankara Belediye Başkanlığına getirilen emekli general Süleyman Önder Genelkurmay Başkanlığının önünde yol çalışmalarını başlattı.

...Faaliyeti yasaklanan sendika sayısı 86'ya çıktı.

...MHP ve MSP Genel Başkanlarının TBMM'deki odaları mühürlendi. TİP Genel Başkanı Behice Boran evinde gözaltında tutuluyor.

...Hamzaköy'de gözetim altında tutulan Bülent Ecevit ile görüşüldü. Ecevit «Geleceği çok geniş bir kesimin görmesi olanaksız. Bunun için uzun bir süre geçmesi gerekecek.» dedi.

...Demirel ilk değerlendirmesinde 1960'da Anayasayı çiğnedik diye ihtilâl yaptılar. Şimdi Anayasa'yı çiğnemedik diye yapıyorlar.» diye konuşmuş.

...Gözetim altındaki parlamenter sayısı açıklandı. AP'den 7, CHP'den 25, MHP'den 11, MSP'den 5, Milli Birlik Grubundan 2 parlamenter gözetim altında.

...MGK ilk yasayı kabul etti. 1402 sayılı sıkıyönetim Yasasındaki değişiklikler kabul edildi.

...ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü John Trattner «Türk askeri yönetiminden parti liderlerinin serbest bırakılmaları yolunda bir istekte bulunmayacaklarını» açıkladı. (Müttefik dediğin böyle olur.)

...Ankara Belediye Başkanlığı'ndan yapılan açıklamada, başkentteki başıboş köpeklerin toplanması için çalışmaların başladığı söylendi.

...Başbakan adayı Prof. Turhan Feyzioğlu'na ilk tepki Eşkişehir I. Taktik Hava Üs komutanlığından geldi.

...Mehmet Barlas Milliyet'te başyazı yazmaya başladı. Tercüman'dan Rauf Tamer'in «Evrendi evrensel oldu» başlıklı yazısı ilgi ile okundu.

...Sarıyer Emniyet Amiri Aykut Genç öldürüldü. Gözaltında bulunan Zeki Yumurtacı sorgulanırken öldü. İzmir'de bir karakol basıldı, bir subay üç er öldürüldü.

...MGK üyeleri yemin ettiler.

...Bakan adayları arasında Ulvi Uraz ve Daniş Tunaboylu'nun da adı geçti. Uraz ve Tunaboylu birkaç yıl önce ölmüşlerdi.

...Mamak Askeri Cezaevindeki sol ve sağ görüşlüler dövülerek barıştırıldılar. Tutuklulara «Biz Atatürkçüyüz» diye slogan attırılıyor.

...MTA'da köşekapmaca oynanıyor. Elinde 130 kişilik bir liste ile dolaşan yüzbaşının önünden kaçan kurtuluyor.

...DİSK arandı. Baştürk gözetimevinden sabah getiriliyor, akşam götürülüyor.

...Akaryakıt, şeker ve gübreye yüzde 20-60 oranında zam yapıldı. Demirel'le telefonla konuştuk. «Soru soracak kimse bulabiliyor musun?» diye sorunca, yanıt bulamadım.

...İlhami Soysal gözaltında.

...İstanbul'da bazı okullar gözetimevi oldu. Atatürk Eğitim Enstitüsü, Pendik Lisesi, Kartal Lisesi, Bakırköy Polis Enstitüsü.

...Türkiye-Irak petrol boru hattı Silopi'de havaya uçuruldu. Yayın yasağı kondu.

...MGK Genel Sekreterliği Basın Halkla İlişkiler Daire Başkanı Albay Salim Dervişoğlu, Türk basınının

tutumunu eleştirdi. Dervişoğlu «12 günlük uygulamada basınımız gayet renksiz çıktı. Gazeteler MGK bildirileri ile dolu.» dedi. Ve kamuoyunun «Hangi konuları merak ettiğini» sordu. Alpaslan Türkeş'in ortada gözükmediği «51 saatin merak edildiği söylendi. Faaliyeti yasaklanan DİSK ve siyasi partilerde çalışanların 1 ekimde ücretlerini alıp almayacakları soruldu.»

Eylül ayının son gününde Hürriyet Gazetesinin Bir Günün Hikayesi köşesinde yönetim ilk kez eleştirildi :

«Yazılacak şeyler, yazılacak hale gelince elbette yazılacaktır. Üstelik, dünü bugünü ve yarını ile. Ne varki bu ölçüde, kim nerede olacaktır, onu şimdiden kestirmeye imkan yoktur.»

Yazılacak şeylerin bir çoğu yazılmadı oysa. Türkiye toplumunun, 12 eylül ideolojisine teslim olacağı, bir aylık uygulama sonunda belli olmuştu. On yıl ara ile yaşanan askeri yönetim dönemleri, toplumu güzel geleceğinden uzaklaştırıyordu.

GEÇMİŞ ARANMAYACAK, GEÇMİŞE DÖNÜLMEYECEKTİ

Sık sık yaşanan ara dönemler, sürekli karar dönemleri oldu. Özellikle demokrasi açısından, demokrasi güçleri açısından ,bu dönemlerde verilen kararlar, yakın geleceği belirledi. Bu belirleme, çoğu zaman, geleceği ipotek altına alma biçiminde gerçekleşti.

1980'lerden yakın geleceğe bakalım. Demokrasi güçlerinin yeni, dönemi hangi politikalar doğrultusunda, hangi araçlarla etkilemesi gerektiği konusunda, temel kararların verileceği bir süreç yaşanıyordu.

Ara dönemlerde, bu süreci, en verimli, en üretken biçimde, ara dönemi oluşturan güçlerin kullandığını söylemek hiç de zor değil. Daha darbenin başında, yeni dönemin sosyal ve siyasal temel özellikleri belirlenmiş, Anayasa'dan siyasal partilere, sendikalardan seçim yöntemine dek herşey belli ilkelere bağlanmıştı.

Demokrasi güçlerinin, darbenin bu ilkelerine karşı ne yapacağı, neyi nereye kadar yapacağı sorunu ilk günlerin tek açmazıydı.

Gerekçesi ne olursa olsun, son darbe ile demokrasi bir kez daha noktalanıyordu. Gerekçeyi anlatıldığı biçimde algılamayacak güçler olduğu, bu güçlerin demokrasi içinde çözüm arama eğiliminde olabilecekleri düşünüldü. İlk günler, ilk saatler bu baskının verdiği ikircikli bekleyişle geçti. Böyle bir tepki beklenebilirdi ve tepkiyi gösterenler haklı çıkabilirlerdi. Çünkü, 1960 lardan buyana gelişen sosyal ve siyasal ortamın kendi ürünü olan, varlığı yadsınamayacak demokrasi güçleri ile birlikte bir gelenek de yaratılmıştı.

Kökleri Osmanlı toplumuna dayanan, emekçi halk yığınları tüm müdahale dönemlerinde aynı hareketsizlik içinde kalabilirler miydi? 1930 larda Serbest Fırka deneyinden geçen, 1950 lerde «Söz milletin» sloganı ile patlama noktasına gelen bu güç, 60'lı yılların yoğun demokrasi kavgasından sonra, 1973'lerde «Düzen değişikliği» isteminde bulunmuştu. Üstelik 1975-80 yıllarının faşist saldırılarına karşı yürütülen direniş mücadelesinin bir birikimi de vardı.

Emekçi halk yığınları, tarihte görüldüğü biçimde, kendini aşabilir, yeni yönetime karşı çıkabilirdi.

Bu yöndeki gelişmeleri dengelemek, bu görüşün karşıtını yaratmak amacı ile Türkiye toplumunun tüm alanlarına köklü bir değişiklik getirmek gerekiyordu.

Önce, toplumun gelişim ve çatışmasının doğal akışı engellenmeliydi. Siyasal tarihin bir bölümü ve yakın geçmiş unutulmalıydı. 1980'lere dek ideolojik ve siyasal düzeyde yaratılan değerler, hak ve özgürlüklerle ilgili kazanımlar ile her alanda elde edilen örgütlülük ya yeni baştan ele alınmalı ya da yok edilmeliydi.

Cumhuriyet'in yeniden kurulacağı savlanıyordu. Anayasasından, siyasi partisine, politikacısından ideolojisine, işçisinden sendikasına, öğrencisinden öğretmenine dek her şey olacaktı. Geçmiş aranmayacak, en önemlisi geçmişe bir daha dönülmiyecekti.

Oluşturulmaya çalışılan bu rejim, emekçi halk yığınlarını, onların örgütlülüklerini, demokratları, sosyalistleri ve devrimcileri «Gayri meşru» ilan edip sistemin dışına atmakla işe başladı. Bununla da yetinilmedi, 1945 lerden buyana içine girilen, çok partili parlamenter sistemin yarattığı bütün değerleri ve alışkanlıkları da yok etmeye yönelindi. Askeri yönetimin bu tavrı onunla uzlaşanları yarattığı gibi, bir ölçüde tarihsel kökleri olan parlamenter demokrasinin savunucusu muhalefetide yarattı. Uzlaşanlara, öngörülen düzenlemede, daha etkin, daha ağırlıklı olarak yer verildi. Ve askeri yönetimin, sürekli denetim yöntemlerine destek böylece sağlandı.

Müdahalenin temel gerekçesi «Son iki yıl içinde terörün 5241 can alması, 14152 kişinin yaralanması ve sakatlanması» olarak gösterilince (2) askeri yönetimin desteklenmesi, demokratik yol ve yöntemlerden sapılması pahasına itirazsız kabul edildi.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren 12 eylül günü Türkiye radyo ve televizyonlarından harekatı özetle şöyle anlattı :

«...Sevgili vatandaşlarım, işte bütün bunlar ve buna benzer sayılabilecek ve hepimiz tarafından yakınen

bilinen daha birçok sebepten dolayı Türk Silahlı Kuvvetleri ülkenin ve milletin bütünlüğünü, milletin hak, hukuk ve hürriyetini korumak, can ve mal güvenliğini sağlayarak korkudan kurtarmak, refah ve mutluluğunu sağlamak, kanun ve nizam hakimiyetini, diğer bir deyimle devlet otoritesini, tarafsız olarak yeniden tesis ve idame ettirmek gayesi ile, devlet yönetimine el koymak zorunda kalmıştır.

Bugünden itibaren, yeni hükümet ve yasama organı kuruluncaya kadar, muvakkat bir zaman için yasama ve yürütme yetkilileri benim başkanlığımda, Kara, Deniz ve Hava kuvveti komutanları ile Jandarma Genel komutanından oluşan Milli Güvenlik Konseyi tarafından kullanılacaktır.»

BATIDAKİ YORUMCULAR ZAMANLAMAYA TAKILDILAR

Müdahelenin ilk saatlerinin en somut gerçeğini anlatan bu yaklaşım için, ilk değerlendirmeler de önce batı basını tarafından yapıldı. Batı'daki yorumcular zamanlamaya takılmıştı :

«Türkiye'de generaller, yirmi yılda üçüncü kez iktidarı ele geçirdiler. Demirel hükümeti devrildi.

Atlantizm, demokratik kuvvetlere karşı sefalet ve şiddete sebep olan bir politikayı devam ettirmek istemiyor. Hükümet darbesi Nato'da çok takdir edilen generaller tarafından yönetildi ve Nato'nun beş ülkesinden gelen beş bin kişinin katıldığı, bir gün önce başlayan manevralar sırasında tamamlandı». (3)

ABD Dışişleri Bakanlığında 13 eylül günü düzenlenen basın birifinginde yapılan açıklama, aynı gün başta Tass ajansı olmak üzere birçok haber kuruluşu, radyo ve televizyon kuruluşunun 12 eylül harekatı konusunda verdikleri haberlere tek kaynak gösteriliyordu:

«Ankara'da yerel saatle sabah 04.00'de, Türk Genelkurmay Başkanı Kenan Evren, Türk Silahlı Kuvvetlerinin, ülkenin yönetimini ele almakta olduklarını açıkladı.

Açıklamada, sivil hükümet ve parlamentonun feshedildiği belirtildi. Bizim büyükelçiliğimizden alınan bilgiye göre, ülkede sükûnet görülüyor. Harekatta kan dökülmedi ve Amerikan vatandaşlarıyla malları tehlikede değil.

Birleşik Devletler olarak, demokratik seçimle işbaşına gelmiş herhangibir hükümetin yetkisine el konulmasından kaygı duyarız. Ancak, Türk Silahlı Kuvvetlerinin, yönetimi ele alırken, bir demokratik hükümet işlerliğini sağlayacakları şekilde hareket edeceklerini ifade ettiklerini belirtiriz.

Uzun yıllardır, Türkiye siyasi kökenli terörizm ve ağır ekonomik sorunlarla yüzyüze kaldı. Türk ulusunun derinleşen ekonomik ve siyasi bunalımlarla, bir demokratik hükümet yoluyla çözüm arama çabalarını hayranlıkla izledik. Birleşik devletler diğer Nato müttefiki ve dostları Türkiye'nin ekonomisinin istikrara kavuşması ve ortak savunmada önemli yardımlar sağlamıştır. Bu yardım devam edecektir.

Türkiye'de yakın bir gelecekte, demokrasinin eski haline getirilmesini ve ekonomik ve siyasal istikrarın kurulmasını bekliyoruz». (4)

TÜRKLER CIA'NIN YARDIMI OLMADAN DA DARBE YAPABİLİR

Türkiye'de Silahlı kuvvetlerin siyasal ve toplumsal etkinliği üzerinde ötedenberi değişmez bir yargısı vardı batının. Onlara göre, «Türkiye'de ordu, demokrasinin kuvvetli bir kolu» idi : (5)

«...Bu ülkede bir darbenin yapıldığını söylemek çok zor. Silahlı kuvvetlerin yönetime el koyup Anayasa'yı yürürlükten kaldırmalarından bir gün sonra tanklar ve askerler kışlalarına geri döndüler. Anarşiyi önlemekle sadece askeri polis ve trafik polisleri görevli. Ve de başarılı görünüyorlar. Resmi gazete bir gün bile aksamadı. Futbol maçları, programladığı biçimi ile oynandı.

...Silahlı kuvvetler, tahminen üç bin kadar şüpheli aşırı eğilimli kişiyi tutukladı. Tutuklamlar o kadar sessizce yapıldıki birçok Türk bunu hissetmedi bile.

...Bir haftadan beri, sahildeki konforlu bir ordu evinde güvence için gözetim altında bulunan eski başbakan Demirel ve sosyal demokrat muhalefet lideri Ecevit eşleri ile birlikte çay içmeye başladılar. Askeri yönetimin Lideri Evren 'Bu tarih kitaplarında tarif edilen türden bir darbe değildir' diyor.

...Başka ülkelerde, demokrasiyi kurtarmak için, demokrasiyi askıya almak düşüncesi biraz tuhaf görünebilir. Ama Türkiye'de azınlık hükümetlerinin artan iç savaş tehlikesini önleyememeleri üzerine, silahlı kuvvetlerin müdahalesi bir çok kimse tarafından akılcı karşılandı.

...Hatta aşırı eğilimler bile bundan memnun görünüyorlar. Yeni yönetim tarafından kapatılan Çin yan-

lısı Aydınlık Gazetesinin editörü Çolakoğlu 'İki yıldan beri ilk kez balkonda kahvaltı edebiliyor ve kendimi güvencede hissediyorum. En kötü demokrasi, en iyi askeri darbeden iyidir ama ordu, bunu yapmaya itildi' diyor.

...Hiç değilse Orta Doğu'da raslanmayacak bir biçimde, ABD'nin bu darbede rolü olup olmadığı tartışılmıyor. Türkler, silahlı kuvvetlerinin CIA'nın yardımı olmadan da darbe yapabileceğine inanmış gözüküyorlar.

...Birçok Türk politikacısı, generallerin sessizce Amerikan yetkililerine bu müdahaleye ABD'nin ciddi bir biçimde karşı çıkıp çıkmayacağını danıştıklarını kabul ederek, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya'nın, darbeden birgün önce Washington'dan dönmesine dikkat çekiyorlar. Başka kaynaklar ise, Türkiye'de askeri darbe olasılığının Ankara'da uzun süreden beri açık bir biçimde tartışıldığını, dolayısıyla darbenin Amerikalılarla ilişkili olup olmadığının akademik olmaktan öteye bir nitelik taşımadığını ileri sürüyorlar.

...Silahlı kuvvetler, Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhuriyeti kurmasından buyana, Türk siyasetinde aktif bir rol oynuyor. Seçilen altı cumhurbaşkanından beşi asker kökenli. Silahlı kuvvetler yasasına göre, ordunun temel görevlerinden biri cumhuriyet rejimini korumak. General Evren'de 'Bu müdahale Atatürk'ün orduya emanet ettiği görevin ve ilgili yasaların gereğini yerine getirmektir' diyor.

...Türkler bu müdahaleyi, ardından bir anayasanın hazırlandığı 1960 girişimine benzetiyorlar. Ve çoğu 1971 darbesine benzememesini ümit ediyorlar. 1971 yılında askeri otoriteler politik alanda faaliyet gösteren aralarında; ılımlı hukukçu, gazeteci ve profesörlerin de bu-

lunduğu binlerce kişiyi tutuklamış ve bunları rejimin kızgın eleştiricileri haline getirmişti.

Şimdiki askeri yönetimin başarısı, generallerin daha önceki hükümet dönemlerinden ne derece ders aldıklarına bağlı.

...Kendilerine öneriler de yapılıyor. Örneğin, ılımlı muhafazakar senatör Metin Toker geçen hafta generallere üç basit hatırlatmada bulundu:

...Önce çok kişiyi tutuklamayın. Binlerce kişiyi tutuklarsanız siz köşeye sıkışırsınız. Tahrik etmezseniz çoğu sizin yanınızda olur.

...Askeri liderler arasında sürtüşme olmamasını sağlayın.

...En önemlisi, kısıtlı, belirli ve kısa süreli amaçlarla iktidarda olduğunuzu unutmayın.

...Bu müdahale içeride ve dışarda kısa sürede belirli amaçlara hizmet edecekse kabul edilebilir. Ama, darbe ancak belirlenmeyen bir süre sonra demokrasiye dönüşü öngörürse hem kendisi, hem ülke için korkulu bir dönem başlar. Darbeler darbeleri izleyebilir»

AVRUPA KONSEYİNDE SESSİZLİK AET'DE HAREKET VE TEPKİ

Son askeri müdahaleyi yine ihtiyatlı bir çekimserlikle destekleyen ABD gibi, Batı Avrupa ülkeleri için de temel sorun askeri yönetimin işbaşında kalma süresiyle ilgiliydi.

Bu duyarlığa karşı ilk uyanan Avrupa konseyi daimi temsilcisi büyükelçi Semih Günver oldu. Deneyimli diplomat Günver ilk şokun atlatılması için gerekli girişim-

leri yapıp Ankara'ya bilgi verdi. Konsey genel sekreteri F. Karasek'e sunulmak üzere hazırladığı metni bakanlığa bildirdi. Bir süre sonra kurulacak hükümette dışişleri bakanı olarak görev alacak İlter Türkmen'den, metinlerin uygun olduğu haberi öğle saatlerine doğru, Strazbourg'a ulaştı.

Büyükelçi Günver alelacele hazırlanan «notverbale» leri (sözlü sunuş) Avrupa konseyi genel sekreterine ulaştırdı :

«Avrupa Konseyi nezdinde Türkiye Daimi Temsilciliği Avrupa Konseyi Genel Sekterine saygılarını iletir. Ve Milli Güvenlik Konseyinin 12 eylül 1980 günü saat 03.00 (GMT)'den itibaren ülkenin 67 ilinde sıkıyönetim ilan edildiğini bilgilerine sunar.

MGK'nin bu bildirisi, Avrupa Konseyinin insan hak ve özgürlükleri ilgili sözleşmesinin 15/1 maddesi hükümlerine göre yayınlanmaktadır.

Avrupa Konseyi nezdinde Türkiye Daimi Temsilcisi, bu vesile ile Avrupa Konseyi genel sekreterliğine en derin saygı hislerini teyiden arzeder» (6)

Büyükelçi Semih Günver bir sözlü sunuş yapma gereğini daha duydu :

«Avrupa Konseyi nezdindeki Türkiye Daimi Temsilcisi, Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine saygılarını sunar. Ve bugünkü tarih 631/190 sayılı sözlü sunuşa ek olarak, insan hak ve temel özgürlüklerinin korunması ile ilgili sözleşmenin 15/3 maddesi hükümlerine uyarak ülkenin tümü üzerinde sıkıyönetim ilanını gerekli kılan sebebleri şöyle sıralar :

...Tüm ülkede, barışın üzerinde tehditler giderek artmaktadır.

...Tüm ülkede demokratik rejim tam bir felce uğramıştır ve insan hak ve özgürlüklerinin korunması tehlikeye girmiştir.

: Avrupa Konseyi Nezdindeki Türkiye Daimi temsilcisi ,bu vesile ile Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine en derin saygılarını teyiden arz eder» (7)

Avrupa Konseyinin, İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesinin 15. maddesi hükümlerine uyularak açıklanan Milli Güvenlik Konseyinin gerçekleştirdiği müdahalenin sözleşmenin satırları arasındaki yatan anlamı, gelecek günlerin göstergesiydi sanki. 15 nci maddede, «Ulusun yaşamını tehdit eden savaş ya da başka bir olağanüstü durumda, sözleşmeci tarafın, kesinlikle durumun gerektiği ölçüde olmak üzere ve uluslararası hukuktan doğan öteki yükümlülükleri ile bağdaşmak koşulu ile, bu sözleşmeye göre üslendiği yükümlülüklere aykırı önlemler alınabileceği» belirtiliyordu.

İnsan hak ve özgürlüklerinin bazı koşullarda askıya alınması hükmüne yer veren sözleşmenin bu maddesi ayrıca bu yola başvuran üye ülkelere bir yükümlülükte getiriyordu. 15. maddenin 3. fıkrasında «insan hak ve özgürlüklerini askıya alan ülkelerin, almış oldukları önlemler ve bunların gerekçeleri konusunda Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine tam bilgi vermesi ve bu uygulamanın sona ermesinden sonra sözleşme hükümlerinin tam anlamıyla işlerlik kazandığında yine genel sekreterliğe duyurması» zorunluğu getiriliyordu.

Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine iletilen sözlü sunuşlar Avrupa Konseyi Danışma Meclisine, Bakanlar Komitesine ve İnsan Hakları Komisyonuna iletildi. Avrupa Konseyinde ay sonuna dek sürecek sessizlik böylece başladı.

Brüksel'deki Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) merkezinde MGK başkanı Orgeneral Kenan Evren'in basın toplantısı yaptığı sıralarda bir deklerasyon kaleme alınıyordu :

«Komisyon Türkiye'deki durumun gelişimini çok büyük bir ilgi ile izlemektedir. Türkiye Avrupa topluluğuna sadece ortaklık anlaşması ile değil dostluk, tarih ve çıkarbirliği ile sıkı sıkıya bağlı bir ülkedir.

Komisyon insan haklarına saygı gösterilmesini ve demokratik kuruluşların en kısa zamanda yeniden işlerlik kazanmasını büyük bir umut ile istemektedir» (8)

Avrupa Koneyindeki sessizlik, AET'deki hareket ve tepki Ankara'yı düşündürmeye başlamıştı. Darbenin ilk haftasında işbaşında kalmanın süresi üzerinde bir tartışma bile çıkmıştı.

İKTİDARIN KURULACAK MECLİSE DEVREDİLMESİ ÜLKÜSÜ

18 eylül sabahı, ülke yönetimine el koyan komuta heyetinin TBMM'de yemin töreni yapılacaktı. MGK genel Sekreterliği Basın Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in yemin metnini erken saatlerde haber ajanslarına ulaştırdı. Devlet Başkanı Evren ajans metinlerine göre, öğleden sonra TBMM Senato genel kurul salonunda kürsüye çıkacak ve şu metni okuyacaktı :

«Milli Güvenlik Konseyi ve Devlet Başkanı sıfatı ile Türkiye Cumhuriyetinin içinde bulunduğu bütün sorunlarını, Atatürk ilkelerine bağlı kalarak, ahlâk, adalet,

hukuk ve insan hakları prensiplerinden ve vicdani kanaatlerimden başka bir sınırla bağlı olmaksızın ve hiçbir karşılık beklemeden çözümlemek amacıyla kendimi Türk milletine adadım.

Vatanın ve milletin mutluluğuna, birlik ve beraberliğine çalışacağıma, devletin bağımsızlığını, vatanın ve milletin bütünlüğünü koruyacağıma, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliği, demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine bağlı yeni bir anayasa düzenlemesi ve iktidarın yeni kurulacak meclise devredilmesi ülküsüne bağlı kalacağıma namusum ve şerefim üzerine söz veririm»

Yemin törenini izleyenler metindeki değişiklikleri ilk bakışta pek farkedemediler. Evren'in kürsüde okuduğu metne ülkenin yazgısı ile ilgili önemli eklemeler ve çok önemli çıkarmalar yapılmıştı :

«Yüce Türk milleti,

Devlet Başkanı, Milli Güvenlik Konseyi ve Genelkurmay Başkanı sıfatıyla, Türkiye Cumhuriyetinin içinde bulunduğu bütün sorunları, Atatürk ilkelerine bağlı kalarak, adalet, hukuk ve insan hakları prensiplerinden ve vicdani kanaatlerimden başka bir tesir altında kalmaksızın ve hiçbir karşılık beklemeksizin çözümlemek amacıyla kendimi Türk milletine adadım. Vatanın ve milletin mutluluğuna, birlik ve beraberliğine çalışacağıma; devletin bağımsızlığına, vatanın ve milletin bütünlüğüne yönelecek her tehlikeye karşı koyacağıma; milletin kayıtsız şartsız egemenliğine, demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine dayalı yeni bir anayasa düzenlenmesi için çalışacağıma, Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini koruyup yüceltmek ve üzerime aldığım görevi yerine ge-

tirmek için bütün gücüm ve varlığımla çalışacağıma namusum ve şerefim üzerine and içerim»

İki metin arasındaki temel değişiklik, iktidarın devri ile ilgili bölümde ortaya çıkıyordu. «İktidarın yeni kurulacak meclise devredilmesi ülküsüne bağlı kalmaktan» vazgeçilmesi bir dil sürçmesi ile açıklanamazdı.

18 eylülde yapılan yemin töreninden sonra siyasi ve diplomatik kulislerde bu köklü değişikliğin nedenleri konuşuldu. Gece sokağa çıkma yasağına yakalananlar, noktayı koydukları yerden başlayarak birkez daha değerlendirdiler bu değişikliğin nedenlerini. Çaylar yeniden demlendi, birer kahve daha içildi.

Gün ışırken, yanıtları yoktu ama, epey soru birikmişti. O geceden kalan soruların yanlarına; yanıtların belirmesine yardım edecek yargıları not aldığım defterimi açıyorum :

«...Rejim tartışmasını bugünkü tarihle başlatmak gerekiyor. Müdahalenin başını, iktidarı yeni kurulacak meclise devretme ülküsünden vazgeçiren etkeni bulmak gerek. Birgün Anayasa'da aynı doğrultuda hüküm görürsek şaşmayalım.

...Bundan böyle siyaset, herkesin uğraşabileceği bir etkinlik alanı olmaktan çıkarılabilir mi? Siyaset yapacaklara sınır getirilirse, siyaset yapma hakkını elde edenlerden büyük ödünler alınması gerekmez mi? Dar bir gruba kendi seçeneklerini sunma olanağı verip, bunun adına serbest siyaset denir mi, denir. Eski hataların bir daha yapılmaması için çaba harcanacağını söylemek ne anlama geliyor? Bir bütün olarak toplumsal örgütlenmenin nasıl olması gerektiğini söylemek, devlet örgütlenmesinin içeriğini, bunun toplumla ilişkisinin yöntemlerini söylemek bize düşecek mi? Sosyalistleri, devrim-

cileri giderek demokratları dışlayarak oluşturulacak bir siyaset ortamının toplumda yöneten ve yönetilen ilişkisine bir çözüm getirmesini nasıl bekliyorlar? Yeni çatışmalar, yeni uzlaşmaz tutumlar mı isteniyor?

...Siyasal düzeyde demokrasi kavgası olarak anlatılacak bu çatışmada taraflar, farklı demokrasi anlayışları, farklı devlet-toplum ilişkisi anlayışları ile yer almıyorlarsa ya da yer alamıyorlarsa kısa vadede ne demokrasi ne de demokrasi kavgasından sözetmek güç olmayacak mı?

...Askeri yönetim, hiçbir toplumsal onay mekanizmasından geçirmeden, herşeyi, gücü sürekli elinde tutan bir ekibe, silahlı kuvvetlere, bırakırsa, onlar da herşeyi yenibaştan kurmaya kalkarlarsa gelecek nasıl biçimlenir?

...Grevdeki işçilere yapılan işbaşı çağrısının dozu düşündürücü değil mi? Dönmeyenlere hapis cezası tehdidi, bazı konularda uzlaşmadan yana olmayacaklarını göstermiyor mu?

...Basın toplantısında o kadar çok Atatürk'ten söz edildi ki, müdahalenin Atatürkçülükten sapıldığı için yapıldığını anlayan yabancı gazeteciler bile oldu. İdeolojik düzeyde, toplum tüm kurumlarıyla Kemalizm - Atatürkçülük etrafında birleştirilecekse, bu çok ciddi bir deney olmaz mı? Bu doğrultudaki çabalar boşa çıkarsa, sonuç ne olur?

...Suçlanan siyaset adamları, Anayasal kuruluşların başındaki insanlar, üniversite hocaları, sendikacılar, dernek yöneticilerini hep birlikte karşıya almanın anlamı ne? Bunlara karşı yönetim, toplumun hangi kesimleri ile iş ve güçbirliği yapacak? Öğrencilerle mi, öğretmenlerle mi, işçilerle mi?»

İktidarın yeni kurulacak meclise devredilip devredilmemesi konusunda ortaya çıkan 18 eylül ikilemi, müdahalenin ilk haftasına damgasını vuruyordu. Aslında 18 Eylül'ün gelecek günleri belirleyen daha başka önemli belgeleri de vardı.

DEMOKRASİYE VE DEMOKRATİK KURULUŞLARA İNANAN İNSANLAR OLARAK

Batı basınında «Nato çevrelerince takdir edilen şahsiyetlerden» biri olarak nitelenen MGK Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık'tan (9) Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) Genel Sekreteri Otto Karstein'e ulaşan mesajda 18 eylül tarihini taşıyordu. General Saltık «Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) bildirgelerinde ve Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmalardaki tüm teahhüdlere kesinlikle uyulduğu» belirtiliyordu : (10)

«...Lütfen şuna dikkat ediniz, demokrasiye ve demokratik kuruluşlara içtenlikle inanan insanlar olarak, hiçbir zaman Türkiye'deki sendikal özgürlüklerin ortadan kaldırılması gibi bir niyetimiz olmadı. İstenen üretim seviyesine ulaşabilmek ve ekonomik güçlüklerimizi çözebilmek için grev ve lokavt haklarını geçici bir süre ertelemek zorunda kaldık. Herkes hak verecektir ki, sendikal eylemlerdeki son başı bozukluk, Türk ekonomisini ciddi biçimde çökertir hale gelmiştir.

İşçilerin yaşam düzeylerinin yükseltilmesinin gereğine inanan bizler, işçilerin son aldıkları ücretler üzerinden yüzde 70'lik bir artış uygulamasına karar verdik. Ki bu artış onların beklediklerinin çok üstündedir.

Şunu da belirtmek gerekir ki, terör olaylarından suçlu bulunan sendikacılar tutuklanmıştır. Daha önce konseyimiz tarafından açıklandığı gibi, bu tür eylemler içinde yer almayan işçilerin ekonomik ve sosyal hakları tam olarak korunmakta ve devletin garantisi altında bulunmaktadır. Ve bu haklar kesin saygı görmektedir.

Bundan sonra amacımızın, sendikal eylemleri hem işçi hem de işveren açısından daha sağlıklı bir temele oturtmak olduğuna emin olunuz.

Uluslararası Çalışma Örgütü bildirgelerinde, Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmalardaki tüm teahhüdlerimize kesinlikle uyuyoruz.» (11)

18 eylül'de, Türk-İş genel Başkanı İbrahim Denizcierden de bir mektup aldı ICFTU genel sekreteri O. Karstein :

«Aziz kardeşim Kersten,

Bildiğiniz üzere 12 eylül 1980 cuma günü Türk silahlı Kuvvetleri kendi kumanda zinciri içinde ülke yönetiminin bütününe el koymuş bulunmaktadır.

Bu harekat Güney Amerika, Afrika ve Orta Doğu ülkelerinde sık sık görülen bir askeri darbe olmayıp, Türk demokrasisini kurtarmak ve daha sağlam ve işler temeller üzerine oturtmak için yapılmıştır.

...Türkiyede bugün hür hakimlerin ve bağımsız yargı organlarının ve faaliyetlerini her türlü müdahaleden uzak tamamen açıkça yürüttüklerini ifade edebilirim. Örneğin, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay Danıştay, Sayıştay ve tüm mahalli mahkemeler ile Cumhuriyet savcılıkları normal faaliyetlerini sürdürmektedirler.

...Ülkede tam bir basın özgürlüğü mevcut olup, müessese olarak işlemektedir.

...Kanunlar ve ana tüzükleri ilkeleri çerçevesinde amaçlarını aşmış ve yasa dışına taşmış, belli ölçüde anarşi ve teröre karıştığı ve yataklık ettiği saptanan tüm dernekler kapatılmıştır.

...Kurulduğu günden beri demokrasiye, hür parlamenter nizama tam bağlı olan yasalar ile Anayasal ilkelere göre çalışmalarını sürdüren Türk-İş bütün teşkilatı ile ayaktadır.

...Sendikal alanda kapatılan ilk konfederasyon, daha önce sizlere müteaddit defalar belirttiğimiz nedenlere dayanmaktadır. Disk, kesinlikle son yıllarda izlediği tüm politika, eylem ve giriştiği işlemler ile bir işçi kuruluşu olmaktan çıkmış ve ancak sendikal yasaların tanıdığı hak ve özgürlüklerden yararlanarak, anarşiyi tümü ile finanse edip, yasal düzeni yıkıp demokrasiyi yoketmeyi amaçlayan bir şekilde ve kendi paralelinde olan yasa dışı örgütlerle işbirliği yapmıştır. Ve sizinde bildiğiniz gibi WFTU ile işbirliği kurup onun üyelerine yakın bir tutum içerisine girmesi nedeniyle kapatılmıştır.

...İkinci kuruluş olan MİSK ise aynen DİSK'in aşırı solla yaptığı işbirliğini aşırı sağda yapan ve tamamen bir siyasi partinin yan kuruluşu olarak çalışan bir kuruluştur. Bu nedenle kapatılmıştır.

...Hak-İş ise, bir siyasi partinin gerici ve irticai hizmetleri için kurulmuştur. Laiklik politikasına aykırı bir politika izlemiştir.

...Tüm konfederasyonlar kendi siyasi emellerine sendikacılığı alet ettikleri için kapatılmışlardır.

...Türkiye'deki olayları maksatlı ve aynı siyasi emellerin devamı olarak kötüleyici bir biçimde Avrupa'ya

yayan haber kaynaklarından değil, yukarıdaki açıklamalarımız ve ilişikteki Milli Güvenlik Konseyi Başkanının 12 eylül ve 16 eylül günkü konuşmalarının İngilizceye çevrilmiş metinlerini incelemek suretiyle değerlendirilmesi gerekmektedir.

Olayların gelişmeleri hakkında sizlere bilgi vermeye devam edeceğiz. İlişikte sunmuş olduğumuz metinlerden yararlanarak görüşlerimizin sizin aracılığınız ile başta Batı Avrupa olmak üzere ilgili ICFTU üyesi konfederasyonlara ve uluslararası iş kolu federasyonlarına (ITS) ulaştırılmasını önemle rica eder, bu vesile ile en iyi dileklerimi sunarım. Saygılarımla»

1961'DE TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ KURUCUSU, DENİZCİER

General Haydar Saltık'ın mesajı bir günlük gazetede, İbrahim Denizcier'in mektubu ise bir haftalık dergide yayınlandı. (12) MGK genel sekreteri Haydar Saltık'tan bir ses çıkmadı. Bir kokteylde haberi yazan gazeteciyi, sorusuna yanıt vermemekle cezalandırdı;

«— Gazeteniz ve senin hakkında ne düşündüğümü söylersem, bizi burada kavga ediyor zannederler.»

Denizcier'in, aziz kardeşi O. Karstein'e yazdığı mektubu, dört ay sonra yayınlayan dergiye, gözaltında bulunan Disk Genel Başkanı Abdullah Baştürk'ten bir açıklama geldi :

«...İbrahim Denizcier'in mektubundaki Disk'e ilişkin iddiaları asılsız, gerçek dışı açıklamalardır. Denizcier üst örgütlerine konumlarını anlatamamanın sıkıntısı içinde, DİSK'i anayasa dışı, anarşist, illegal örgüt

gösterme çabasıyla kendilerini ICFTU nezdinde temize çıkarmaya çalışırken, aynı zamande jurnalcilik yapmakta, bundan da öte yargıç edasıyla kararını vermektedir.

...Denizcier'e göre, işçi örgütü olmaktan çıktığı, anarşiyi finanse ettiği, illegal örgütlerle ilişki içine girdiği, sosyalist ülke sendikaları ile ilişkilerini yoğunlaştırdığı için kapatılmıştır. Kapatılan diğer sendikalar da gerici partilerin örgütleridir.

...Disk'i suçlamak, ihbar etmeye çalışmak Denizcier'i kurtarmayacaktır. DİSK hakkında bir soruşturma vardır. Denizcier'in gerçekdışı, asılsız beyanları ayrıca ilk soruşturmanın gizliliği ilkesine aykırıdır, suçtur. (13)

...Disk'in kurucuları 14 yıl önce, diğer üyeleri ise zaman içinde, iflâh olmaz konumunu eleştirerek Türk-İş'i terketmişlerdir. Türk-İş'in içinde bulunduğu durumu gayet yakından bilirler. Arife tarif gerekmez. Türkiye'deki tüm işçiler hem DİSK'i hem de Türk-İş'i birlikte değerlendirecek bilinçe sahiptirler.

...Disk; işçilerin bağımsız, demokratik, sınıf ve kitle örgütüdür. Bu nitelikleri sayesindedir ki, örgüt kısa zamanda 30 bin üyeden 500 bini aşkın üyeye sahip olmuştur. Kısa zamanda böylesine bir gelişim nasıl açıklanabilir? İşçiler gönüllü bir mücadele ile Disk'i seçmişler, bu uğurda da çok şeyleri göze almışlardır.

Disk'i 'Günah keçisi' gibi gösterip durumu kurtarmaya çabalamak, faaliyetleri durdurulan sendikaların üyelerini 'Kapma' çabasında olanlara birşey kazandırmayacaktır.

...Türk-İş ile Disk'in sendikacılık anlayışları taban tabana zıttır. İki konfederasyon arasında dünya görüşü, temel amaç ve ilkeler, örgütsel yapı ve işleyiş açılarında

büyük farklar vardır. Türk-İş, sürekli olarak 'Partiler-üstü' politikacılık görüşü altında işçileri politikadan uzak durmaya çağırmış, ama bu görünüm altında sarı sendikacılığın sürmesini sağlamıştır.

Disk Türkiye'deki anarşi ve terörün biran önce yok olması için her türlü çabaya girişmiştir. Ancak Türk-İş özellikle 1976'dan sonraki dönemde anarşi ve teröre karşı net tavır almaktan kaçınmıştır. Çok sayıda faşist yönetici Türk-İşin için'de korunmuştur.

Kurulduğu gündenberi Anayasa'nın tastamam uygulanması, demokrasinin gerçekleşmesi için yoğun mücadele veren DİSK, tüm güçlerini anarşiyi finanse etmek değil, tam tersine anarşi ve terörün son bulması amacıyla kullanmıştır. Bu amaçla demokrasinin tam işlemesi, anarşi ve teröre karşı ortak çalışma yapılması için iki kez Türk-İş'e çağrı yapmıştır. 25.7.1977 tarihli cevapsız kalan 'Demokrasi için ortak mücadele' çağrısından sonra Disk 31.10.1978 Türk-İş'e kamuoyu önünde açık çağrı yaparak iki örgüt arasındaki görüş ayrılıklarını ön plana çıkarmadan teröre karşı, halkımızın can güvenliğinin sağlanması için güçbirliği yapılmasını istemiştir. Ama Disk'in teröre karşı ortak mücadele çağrısı Türk-İş tabanındaki tepkilere rağmen cevapsız bırakılmıştır.

...Yıllarca AİD'den büyük paralan alan Türk-İş'in Genel Başkanı Denizcier'in elinde Disk'in anarşistlere mali yardım yaptığına ilişkin belgeler varsa, bunları derhal açıklasın.

...Denizcier, kapatılan diğer örgütlerin (MİSK ve Hak-İş) gerici partilerin örgütleri olduğunu belirtiyor. Denizcier bu 'Gerici' partilerin birinin son genel kurulunu şereflendirdiğini nasıl unutuyor?

Denizcier 1961'de Türkiye İşçi Partisi (TİP) kurucusudur. 1975'de Disk'in 5. Genel Kurulunda konuk olarak bir konuşma yapmış ve Disk yöneticilerine «İşçi sınıfı partisi kuralım» demiştir. Ardında da gerici dediği bir partinin genel kuruluna katılmış, şimdi de meydanı boş bulup Disk'i jurnallemeye vermiştir kendisini.

...Denizcier, soğuk savaşın ürünü olan 'Demirperde' edebiyatının artık gerilerde kaldığını bilmelidir. DİSK'i jurnalci nitelikte üst örgütüne şikayete kalkan Denizcier yine çok iyi bilmelidir ki, Türk-İş'in üst örgütü ICFTU, Dünya Sendikalar Federasyonu (WFTU-DSB) ve Dünya İş Konfederasyonu (WCL-DIK) ile birlikte yıllardır, (1975-1977-1979) Avrupa Sendikalar Konfederasyonu içinde bir araya gelmekte, sendikal sorunları tartışmaktadır. Denizcier'in kıraldan fazla kıralcı kesilmesi, üst örgütünün yöneticilerini kandıramayacaktır.

Anayasaya göre kurulan, Anatüzük hükümlerine göre çalışan Disk, işçilerin bağımsız demokratik sendikal örgütüdür. Kurulduğu günden buyana da Anayasal haklar, için, ekonomik ve demokratik haklar için, sendikal hak ve özgürlüklerin hayata geçirilmesi ve daha genişletilmesi için mücadele etmiştir. Bu gerçeği hiçbir yalan örtemeyecektir. Yukarıdaki gerçeğin bilincinde olacağını umduğumuz Denizcier'e son sözümüz şudur : En azından demokrat olmaya çalışınız» (14)

ÖLÜM CEZASININ, YAVAŞ YAVAŞ, ANCAK FİİLEN İNFAZI BAŞLAMIŞTIR

Baskı adam ayırmıyordu. Kurşunun adam ayırmadığı dönemlerden gelen, binlerce insan sorgulanıyor, tutuklanıyordu. Gözaltına alınan, tutuklanan, cezaevlerin-

de yargılanmayı bekleyenler arasında, yüzlerce sendikacı ve işçi vardı. Kimi sorgu serüvenini anlatıyor, kimi cezaevine ulaşabilmenin verdiği rahatlıkla kaleme kağıda sarılıp durmadan yazıyordu.

Sorgusu biten DİSK genel başkanı Abdullah Baştürk bir yandan, MGK'nin 52 numaralı bildirisini hiçe sayan yayınlarla uğraşıyor, bir yandan tek meşru zemin olan, yargılandığı askeri mahkemede, içinde bulunan koşulları dile getiriyordu :

«...Sorgulamanın tamamlandığı tarihte sunduğum tahliyeye ilişkin 224 sayfalık dilekçem ve eklerinin işleme konması mahkemenizce reddedilmişti. Bu nedenle, o aşamada tahliye isteminde bulunmamıştım.

...Gerek Yürütme ve Yönetim kurulu üyelerinin sorgularının bitimiyle... ve gerekse götürüldüğümüz ceza ve tutukevindeki yaşam koşullarının ağırlığının bana tüm sorguların bitimi aşamasında vermeyi tasarladığım dilekçeyi sunma olanağını vermeyebileceği endişesi, bu talepte bulunmamı zorunlu kılmıştır. Şöyle ki;

...Hakkımızda düzenlenmiş olan 867 sayfalık iddianame hukuk dışı, hukuka karşı bir belgedir. Hukuka aykırı olarak ortada olmayan suç ya da suçlar yapay olarak yaratılmak istenmiştir. Disk'e yönelik suçlamalar kıyas ve telkin gibi ceza hukukunda yasaklanmış yöntemlere dayandırılmıştır. Bu suçlamalar, şüphe, tahmin, varsayım gibi subjegtif temelli iddialardır. İddianame Anayasa'daki ve yasalardaki suçların şahsiliği ilkesine aykırı olarak kollektif suçlamaya dayalı, zincirleme suç yaratmaya yönelik, peşin hükümlü, siyasi nitelikli, tutarsızlık, maddi hatalar ve bilgi hataları ve çelişkilerle dolu bir siyasi polemik belgesidir. İddia makamı hukuk dışı

yöntemlere dayalı suçlamalarına ulaşabilmek için de, bize göre, suç işleyerek tahrifatta bulunmuştur. Bu nedenlerle iddianamenin en önemli özelliği delillere dayanmamasıdır.

İddianamede DİSK'in gizli örgüt olduğuna, Anayasal devlet düzenini yıkmaya çalıştığına, TCK'nın 146 ya da 141 ve 142. maddelerini ihlal ettiğine ilişkin bir tek somut delil yoktur.

...İddianamede görülmekte olan ya da görülmüş davaların yeniden suç konusu yapılmak istenmesi, temel hukuk ilkelerinin açıkça çiğnendiğini ortaya koyan en somut örnektir.

...Bizlere işkence ve baskı altında imza ettirilen kağıtlar ilk hazırlık ifadesi kabul edilmiştir. İddia makamı bu hususu iddianamenin 781. sayfasında ve verdiği mütalalarda zımnen kabul ederek işkenceyi onaylar görünmüştür. İşkenceye ilişkin dilekçelerimiz ise dosyalarımızdan alınmıştır.

...Ortada henüz kesinleşmiş bir hüküm olmamasına rağmen ve bize göre bir hüküm verilmesi de mümkün olamayacağı halde, götürüldüğümüz tutukevindeki yaşam koşulları dolayısıyla hakkımızda istenen ölüm cezasının yavaş yavaş ancak fiilen infazı başlamıştır.

...Çünkü 18 kişi olarak tıkıldığımız ve doktorların 'Yaşam için tehlikelidir' dediği hücrelerde hava almak son derece zordur. Pencerelerin baktığı havalandırma avlusuna kurum ve gaz boşaltan üç bacanın dumanları nedeniyle yattığımız hücrede yavaş yavaş zehirlenerek ölme tehlikesi içindeyiz. Bu koşullarda bizim için haftada toplam 60 dakika olan havalandırmaya çıkmak mümkün değildir. Çünkü havalandırmaya çıkmak ciğerlere daha yoğun biçimde zehirli gaz çekmek anlamına

gelmektedir. Kanser dahil çeşitli hastalıklara yol açabilecek bu zehirli gazların yanısıra diğer koşullarda sağlık açısından tehdit edicidir. Hücrelerin ve havalandırma avlusunun güneş görmemesi, bulaşıkların soğuk su ile yıkanma zorunluğu, kişi başına haftada 2,5-3 dakika banyo suyu düşmesi gibi. Işıklandırma sistemi ise gözleri ciddi olarak bozacak durumdadır. Şimdiden gözlerde sulanma ve yanma başlamıştır. Göz doktoru için başvuran arkadaşlarımız, göz doktoru listesindeki 200 kişiden sonra sıraya yazılmışlardır. Açıklamaya göre, sıraları 9 hafta sonra gelecektir. Normal doktor kontrolu ise haftada ya da 10 günde bir mazgal deliğinden tutuklunun yüzüne bakılarak yapılmaktadır. Yazılan reçetelerdeki ilaçlar ise zamanında temin edilememektedir.

...Öte yandan avukatlarımızla görüşmeler yasa ve tüzüklere aykırı olarak erlerin denetim ve kontrolünde yapılmaktadır. Bir avukat 10-15 müvekkili ile toplam 20 dakika konuşma hakkına sahip kılınmıştır. Avukatlarımızın getirdiği mahkeme zaptı, ifade ve savunmalarla ilgili belgeler de içeri alınmamaktadır. 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarını içeren bir kitabın başlığındaki 1961 Anayasasının karşısına 'Sakıncalıdır' diye yazılarak iade edilmiş, tutukevine alınmamıştır. Kısacası savunma hakkımız son derece kısıtlanmıştır.

Ailelerimizle haftada yaptığımız on dakikalık görüşmeler ise aile kurumunu zedeleyici ve onur kırıcıdır.

...Tutukevinde aranma, arkadan zincire vurulma, hakaretamiz, onur kırıcı davranış ve sözler de tahammülü zor, çok sık karşılaştığımız olaylardandır. Tutukluluk durumu, tutuklunun bedeni, zihni ve ruhsal yönlerden sağlık halinin bozulması anlamına gelmez. Ancak götürüldüğümüz tutukevindeki yaşam koşulları açısından

davanın karar aşamasını görüp göremeyeceğimiz şüphelidir.

...Dilerim tarih, yargılanan suçsuz sendikacıların, haklarında hukuk dışı bir iddianame ile istenen ölüm cezalarının, bize göre aklanma ile sonuçlanması gereken bir karardan önce tutukevinde infazına tanık olmaz.

Tutukevinde yaşam koşullarına ilişkin gerekli tüm mercilere yaptığımız başvurular ise sonuçsuz kalmıştır.» (15)

ONYEDİ AYDANBERİ ÖZGÜRLÜĞÜMÜZDEN YOKSUN, YARGILANMAYI BEKLİYORUZ

Yapılan tüm resmi açıklamalarda Disk'in ve Disk'li sendikacıların anarşi ve teröre bulaştıkları için yargılandıkları belirtiliyordu :

«...Bu anlamda Disk'e ve sanıklara yönelik tek yanlı bir kamuoyu oluşturmaya girişilmiştir. 5680 sayılı Basın Yasasının görülmekte olan davalarla ilgili yasağına, sendikacılar hakkında olumlu ya da olumsuz yazı yazılmasını yasaklayan 52 sayılı MGK bildirisine rağmen çeşitli devlet yetkilileri dahil, basın ve TRT türlü vesilelerle DİSK ve DİSK'li sanıkları hiçbir somut delil göstermeden kamuoyu önünde suçlamışlardır.

Oysa açıklamalarda bulunanlar 12 eylül sonrasında Disk'te yapılan aramalarda 'Disk'te bir çakı bulunmuştur.' bile diyememişlerdir. Yaklaşık 3,5 yıllık süre içinde Disk'in anarşi ve teröre bulaştığına ilişkin tek bir ciddi delil ortaya koyamamışlardır.

DİSK'e ilişkin tüm gerçeklerin, yazılı belgelerin de kanıtladığı gibi DİSK'li sendikacılar hiçbir biçimde anar-

şi ve teröre bulaşmamışlar tam tersine hayatları pahasına anarşi ve teröre karşı çıkarak, sendikacılık görevlerini yasalar çerçevesinde yerine getirmeye çalışmışlar ve demokrasiyi, demokratik hakları tüm kurum ve kuralları ile savunmuşlardır» (16)

Cezaevlerinde olmayan insanların bile Anayasal haklarının askıda olduğu bir dönemde, demir parmaklıklar arkasında sürdürülen hukuk savaşı, oluşturulan kamuoyu karşısında, etkisiz kalıyordu.

Baştürk yargılandığı askeri mahkemeye de bir başvuruda bulundu :

«...Onyedi aydan beri özgürlüğümüzden yoksun olarak yargılanmamızı bekliyoruz.

52 sayılı bildirinin yasaklamasına rağmen bizim ve Disk üzerine bugüne kadar çok şeyler söylendi. Anarşi ve terör dahil herşeyle suçlandık. Mahkeme karşısında sesimizi duyuracağımız günleri sabırla bekledik. Ancak iddianamenin okunması dahi bitmeden suçlamalar devam ediyor. Resmi görevlileri, basın organlarını şimdi de başkaları izliyor. Türkiye Odalar Birliği Başkanı Mehmet Yazar Avrupa Konseyi Danışma Meclisi üyeleri ile görüşürken, Disk'i ideolojik eylem peşinde koşmakla suçluyor. İşveren Sendikaları Konfederasyonu Başkanı Halit Narin 14 ocak günü Cumhuriyet gazetesine verdiği demeçte, 12 eylül öncesi evinin 12 kez dinamitlenmesinden DİSK'i sorumlu tutuyor. Yine 14 ocak günü Tercüman gazetesinde Ahmet Kabaklı Disk'e ve şahsımıza yönelik ağır suçlamalar yapıyor.

...Türkiye'de sendikacıların ve sendikacıların yargılandığı, huzurunuzda görülmekte olan dava, tarihi bir

davadır. Yukarıda isimleri geçen şahıslar suçlamalarını kanıtlamak zorundadırlar. Halit Narin, evinin kimler tarafından bombalandığını, Mehmet Yazar hangi sendikaların ideolojik hangi eylemler yaptığını, Kabaklı DİSK ve kişilerle ilgili ağır suçlamalarını kanıtlamak zorundadırlar. Bu kişiler, burada tanık olarak da olsa dinlenmelidir. Gerçekler böylece ortaya konabilecektir. Kurt dumanlı havayı sever. Her suçlama kamuoyunda bizi zan altında bırakmaktadır.

...Sendikaların ve sendikacıların yargılandığı bu davada bu kişilerin gerçek dışı ideolojik saldırıda bulundukları açıktır. Bu ve buna benzer suçlamaların bitmesi için iddianamenin çabuk okunmasını, iddia sahipleri hakkında suç duyurusunda bulunulmasını istiyoruz» (17)

Duruşma yargıcı Baştürk'ün istemine askeri savcının düşüncesini bildirmesini istedi:

«...Dava ile ilgili değildir. İdari veya adli makamların denetiminde kalan bu konunun gündeme getirilmemesi ve hatta dosyaya dahi alınmaması uygundur. Dilekçenin dosyadan çıkarılması ve sahibine iadesi gerekir.»

YA BEN DOĞRU İZLEMEDİM YADA YAZILANLAR DOĞRU DEĞİL

Duruşma başladı ve «Disk - Disk'e Bağlı Sendikalar —İlgili Kişi ve Kuruluşlar Soruşturması— I» adlı iddianamenin 201. sayfasından itibaren okunmaya başladı. 280. sayfaya gelindiğinde vaktin geçmiş olması nedeniyle duruşma 20 ocak 1982 tarihine ertelendi.

İddianameyi o gece, okumaya başladım, bir gün sonra aynı saatlerde bitirip, ilk yargıya vardım. İddianame «Disk'i bizzat bir ihtilâlci örgüt» olarak kabul ediyordu.

810. sayfadan sonra okunduklarımı uykusuzluğuma, verdim. Ya ben bunca süre gazeteci olarak hiçbirşeyi doğru olarak izleyip aktarmamıştım ya da yazılanlar doğru değildi.

«Disk'in kuruluşundan itibaren 12 eylül 1980 tarihine kadar geçirdiği zaman süreci içindeki faaliyetlerini sergileyen ve yapılan hukuki tavsifin gerekçesini teşkil eden delilleri kısaca şu şekilde sıralayabiliriz» diye başlayan ve 16 başlıkta anlatılan olayların bir çoğu, hakkında benim de bildiklerim vardı.

Disk'in kuruluş Bildirgesi, Anatüzüğü, Genel kurul kararları, yürütme ve yönetim kurulu kararları ile demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı ilkelerinin suç oluşturup oluşturmadığına pek aklımı ermiyordu. Ama iddianamedeki tüm suçlamaların kanıtı olarak gösterilen öyle olaylar vardı ki, onları suç saymanın olanağı yoktu. 15-16 Haziran Olayları, 20 Mart Faşizme İhtar Eylemi. 1 mayıs 1976 mitingi ile ilgili davalar sonuçlanmıştı, bir kısmı hakkında açılan davalar sürüyordu, 1 mayıs 1978 mitingi, 1. Ören toplantısı gibi konularda dava bile açılmamış, kovuşturmaya yer olmadığı karar verilmişti.

Hemen anımsayabildilkerimi bir kenara not ettim, ötekileri için avukatlar hukukçular çalıştılar daha sonra. Açıklandığı zaman suç olmayan düşünceler ile yasal bazı eylemler sonradan egemen olan anlayışa göre suç sayılıyordu.

Örneğin; 15-16 Haziran olayları ile ilgili zaman [illegible] kıyönetim savcılarınca 260 kişi hakkında dava a[illegible]

Sıkıyönetimin sona ermesiyle 106 dosya İstanbul Cumhuriyet savcılığına devredilmişti. Açılan davalar Uyuşmazlık mahkemesinde iken suç konusu eylem 1974 affı kapsamına girmiş ve tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kalkmıştı.

Örneğin; DGM ve Genel Yas eylemi ile ilgili suçlamada Türk-İş yöneticileri niçin yoktu? Eyleme onlar katılmamışmıydı? Bakırköy adliyesinde açılan dava beraatle sonuçlanmamış mıydı? (18)

Örneğin; 20 mart Faşizme ihtar eylemi ile ilgili açılan davada Disk yürütme kurulu üyelerine hapis cezası verilmemiş miydi? (19)

Avukatlar, hukukçular da ilgilendiler iddianamedeki suç kanıtı olarak gösterilen bu onaltı eylemle. Dosyalar açıldı kayıtlara bakıldı. Mahkeme kalemleri dolaşıldı.

30 Nisan 1978 tarihinde «İşçilerin üretimden gelen güçlerini kullanmaları» biçiminde uygulanan siyasal nitelikli genel grev suçlamasına ilişkin şu bilgiler ortaya çıktı :

«Bazı fabrikalarda 30 nisan 1980 günü iş bırakılması üzerine, kanunsuz grev yapıldığı iddiası ile İstanbul Sıkıyönetim 2 nolu Askeri Mahkemesinde açılan davada, mahkemenin 6.9.1982 tarih, 1982 1651 kayıt, 1982/473 E, 515 K sayılı kararı ile görevsizlik kararı verildi. Davanın Bakırköy 4. Asliye Ceza mahkemesinde görülmesi gerektiği belirtildi. Bakırköy 4. asliye ceza mahkemesinde açılan bu dava 983/426 E, 983/616 K sayı ve 14.11.1983 tarihli karar ile Uyuşmazlık mahkemesine gönderildi.» (20)

1976-1977-1978 yıllarında İstanbul Taksim Meydanında yapılan 1 Mayıs gösterilerine ilişkin iddianamede yer alan suçlamalar için ise avukatlar hukuksal durumu şöyle belirlediler:

«...1 Mayıs 1976 — Miting tertip komitesi üyeleri hakkında İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesinde açılan dava 23.12.1981 tarih 1981/115 E. 1981/449 K. sayılı kararla beraatle sonuçlandı.

...1 Mayıs 1977 — 36 yurttaşımızın öldürüldüğü bu 1 mayıs 1977 günü nedeniyle Disk hakkında herhangibir soruşturma açılmadı. Disk Sıkıyönetim askeri mahkemesinde açılan davada müdahil makamında hakları savundu.

...1 Mayıs 1978 — Bu kutlama nedeniyle İstanbul C. Savcılığı tarafından yapılan soruşturmada, kovuşturmaya yer olmadığı karar verildi. İstanbul C. Savcılığı Toplum Suçları Bürosunun 1978/15132 Hz. 1978/527 sayılı takipsizlik kararında «Bu sanıkların, miting ve yürüyüş boyunca suç teşkil eder nitelikte pankart taşıdıkları, slogan attıkları, ayrıca sopa taşıyıp bulundurduklarını saptanamamıştır... İncelenen belge ve filmlerden kürsünün civarındaki gönderlerde Türk bayraklarının çekilmiş olduğu, korteje dahil pek çok yürüyüşçünün büyük boy Türk bayrakları taşıdıkları ve keza alanın muhtelif yerlerinde çok sayıda Türk bayrağı çekildiği anlaşılmıştır... Bu durum karşısında Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonunu, politik arenada toplumcu dünya görüşünü benimseyen, Anayasanın sınır ve kapsamı içinde bunun savaşımını veren bir demokratik kuruluş olarak nitelemek gerekir.» denildi.

Geriye kalan suç kanıtları için hukuk adına söyleneecekler, bir duruşmada, tek tek açıklandı :

«...Ören toplantıları ile ilgili suçlamalar. - Bunlar Burhaniye Emniyet Amirliği ve Burhaniye C. Savcılığının ilgili yazılarında belirtildiği gibi Sendikalar Yasası ve Ana tüzük uyarınca yapılan sendikal nitelikli tüzüksel toplantılardır. Sağcı bir gazetenin ihbarı üzerine Burhaniye C. Savcılığı 1. Ören toplantısı ile ilgili soruşturma yapmış 1978/224 sayılı kararı ile kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmiştir. Aynı savcılık 2. Ören toplantısı hakkında da soruşturma yapmış, birçok sendikacının ifadesini almış, ancak bu soruşturmadan da aleyhimize bir sonuç çıkmamıştır. Hakkında daha önce koğuşturma yapılmış ve sonuçlanmış bu toplantılarla ilgili olarak yeniden suçlama getirilmesi hukuken olanaksızdır.

...İşçi sınıfı bilimi, Disk eğitimleri ile ilgili suçlamalar İddianamenin ileri sürdüğü gibi, işçi sınıfı bilimi Marksizm-Leninizm değildir. İşçi sınıfı biliminin Marksizm-Leninizm olmadığı TCK'nun 141 ve 142. maddeleri kapsamında düşünülemeyeceği, Askeri Yargıtay 5. Dairesinin 4.5.1983 gün ve 1983/296 sayılı kararıyla onanan İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 numaralı Askeri Mahkemesi kararı ile de anlaşılmıştır.

Disk eğitimleri ise Sendikalar Yasasının zorunlu kıldığı bir görev olup, işçi ve işverenlerin bilgileri içinde gerçekleştirilmiş yasanın 29. maddesi uyarınca Çalışma Bakanlığınca denetlenmiş ve onaylanmıştır. Bu nedenle eğitimlerin ve buna ilişkin yayınların yeniden dava konusu yapılması hukuken olanaksızdır.

...Grevlerle ilgili suçlamalar - 275 sayılı yasaya göre konfederasyonlar grev kararı alamaz ve uygulayamaz-

lar. Grev kararı alan ve uygulayanlar sendikalardır. 275 sayılı yasa grevlerin hangi ölçülere göre yasadışı sayılabileceğini açıkça belirtmiştir. Yasada ayrıca işverenlerin deyimi olan 'İdeolojik Grev' adı altında yasaklanmış grev türü yoktur.

...1975 yılındaki Demokratik Hak ve Özgürlükler mitingleri ile ilgili suçlamalar - Bu mitingler 171 sayılı yasaya uygun olarak Devletten alınan izinler ile devletin denetiminde yapılmıştır. Haklarında hiçbir dava açılmamış olan bu mitingler hakkında bugün dava açılması ve yargılama yapılması mümkün değildir.

...Disk Kuruluş Bildirgesi ile ilgili suçlamalar - Bu kuruluş bildirgesi 13 Şubat 1967'de İstanbul Valiliğine verilmiş, basılarak kamuoyuna açıklanmıştır. 1967-1980 yılları arasında hiçbir şekilde suçlanmamış olan bu bildiri üniversitelerimizde, öğrencilere ders olarak okutulmuştur. Bu belge İçişleri ve Çalışma Bakanlıklarınca denetlenmiş ve onaylanmıştır. Kuruluş bildirisinin bu nedenle, bu davada suçlama konusu yapılması hukuken mümkün değildir.

...Disk tüzükleri ve Disk genel kurul çalışmaları ile ilgili suçlamalar. - Disk tüzükleri ve tüzük değişiklikleri Sendikalar yasası uyarınca devletin denetiminden geçmiş ve aynı yasanın ilgili maddesine göre hiçbir uyarıya muhatap olmamış tüzüklerdir. Disk genel kurul çalışmaları, çoğu kaymakam düzeyindeki hükümet komserlerince izlenmiş ve rapor edilmiştir. Ancak hiçbir DİSK genel kurulu için koğuşturma yapılmamıştır. Başka bir deyişle zamanında, yürürlükteki yasalara göre suç sayılmadıkları için, koğuşturma açılmayan bu çalışmalara ilişkin konularda zaman aşımına uğramıştır. Bu nedenle Disk genel kurullarına ilişkin çalışmaların ve eylemlerin bugün suçlanmaları olanak dışıdır» (21)

İddianamenin düzenlenmesinde sanık ifadelerine ağırlıklı olarak yer verilmişti. Peki sanıklar hangi koşullarda ifade vermişlerdi? Bu sorunun yanıtı her nekadar TRT televizyonundan kamuoyuna açıklandı ise de, pek inandırıcı olmamıştı. Abdullah Baştürk ve Ahmet İsvan bir askeri savcı ve bir askeri doktor eşliğinde çıkarıldıkları televizyon ekranından, kamera ışıklarının güvencesinde, sorgulanmaları sırasında, sözde «kendilerine işkence yapılmadığı» anlamına gelecek açıklamalarda bulunmuşlardı. Baştürk televizyonda susmuş, İsvan bir cümlesinin yarısını söylemişti.

Hangi koşullarda ifade verdiklerini davanın daha sonraki aşamalarında yargıçlara anlatmışlardı.

1982 yılının haziran ayının son günlerinde, basında «Baştürk'ün İşkence Dilekçesi Dosyada Bulunamadı» başlıklı bir haber gerçeği az da olsa ortaya çıkardı :

«Disk Genel Başkanı Abdullah Baştürk, polisteki ifadesinin gözleri bağlı olarak işkence altında alındığını, tarafına okunmadan imza ettirildiğini belirterek 'Bu nedenle tutuklama mahkemesinde belirttiğim gibi, içeriği ne olursa olsun, bu ifadelerimin tümünü reddediyorum' dedi. Baştürk'ün gördüğü işkenceyi anlatan, sorgu mahkemesine verildiği zabıtlardan anlaşılan dilekçenin dosyada bulunmadığı belirlendi. Dilekçenin bir başka sanığın dosyasına karışmış olabileceği düşüncesi ile gerek mahkeme gerekse askeri savcılık tarafından dosyaların incelenmesine karar verildi.

Sorgu timlerince alınan üç ifadesini de reddeden 'Özgür iradesi ile alındığını bildirdiği sorgu mahkeme

si ve askeri savcılıktaki ifadelerini ise kabul eden Baştürk, gördüğü işkenceyi anlatan dilekçesi dosyada yoksa, durumu yeniden özetlemek istediğini ve suç duyurusu yapılmasını' önerdi. Duruşma yargıcı, dosyada sözkonusu dilekçenin bulunmadığını belirterek askeri savcıdan söz istedi. Savcı, işkence iddialarının incelenip daha önce kamuoyuna açıklandığını, davanın işkence iddialarının incelenip daha önce kamuoyuna açıklandığını, davanın işkence iddiası davası değil, örgüt davası olduğunu söyledi.»

Baştürk sözaldı ve «ifade denilen yazılı kağıtları bizi tutuklayan mahkemede reddetmiştim. Çünkü ifadenin alınış biçimi ve gördüğüm işkenceyi bildiren bir dilekçe vermiştim. O ifadelerle uzaktan yakından ilgim yoktur. Onlar gözlerim bağlı imza ettirilen bir takım kağıtlardır. Yüzde yüz doğru olsa da kabul etmiyorum. Kabul etmem de mümkün değildir.» dedi. (22)

Bir başka duruşmada yargıç, Tim-M tarafından alınan bir başka ifadesini daha okudu Baştürk'ün. Disk Genel Başkanı bu ifadesini de kabul etmedi ve «27 Ekim 1980 tarihinde Metris'ten alınarak Otağı-ı Hümayün denilen yere götürüldüm. O soğuk günlerde altı gün altı gece sandalyede oturtuldum» diye konuşmaya başlayınca, yargıç Baştürk'ün sözünü kesti, anlatımı «Bu ifadem de cebir ve tazyik altında alınmıştır» biçiminde tutanaklara geçirdi.

Baştürk, yargıç izin verirse kendisine yapılan işkenceyi anlatabileceğini söyledi. Ancak, yargıç, savunma aşamasında anlatabileceğini bildirdi. Baştürk, üsteledi. «sıkıyönetim mahkemesine verdiğim dilekçe okunacak mı? Okunmayacaksa, bana yapılan maddi ve manevi işkence ile ilgili suç duyurusunda bulunmak

üzere olayı anlatmak istiyorum» dedi. Yargıç, Baştürk'ten alındığı saptanan dilekçenin dosyada bulunamadığını söyledi ve «İçeriği ne idi?» diye sordu. Baştürk «27 Ekim günü götürüldüğüm tarihten itibaren Otağı-ı Hümayün denilen yerde altı gün 6 gece yapılan işkenceleri anlatan bir dilekçeydi.» diye karşılık verdi. Yargıç «Onun hakkında muamele yapılacak» diyerek anlatmasına izin vermedi. Baştürk yine üsteledi. «Bir mahkemeye verdiğim dilekçe iddia makamınca nasıl alınır?» Yargıç oralı olmadı bir başka sanığa ait tahliye dilekçesini okumaya başladı. (23)

Yargılanmak bir beceri gerektiriyordu. Sabır, direnç gerektiriyordu. Haziran ayının son günü çıkarıldığı duruşmada Baştürk kaybolan dilekçesinin bir özetini yargıç önünde anlattı ve işkencenin tutanaklara geçirilmesini sağladı:

«Otağı-ı Hümayün'da gördüğüm maddi ve manevi işkenceyi içeren dilekçemi 3 numaralı sıkıyönetim mahkemesi yargıcına vermiş olmaktan başka, Sıkıyönetim savcılığınca basında ve uluslararası kamuoyunda sözkonusu edilen işkenceye ilişkin, sıkıyönetim savcısının çağrısı üzerine götürüldüğüm savcılıkta, benden yazılı ifade alındı.

Orada da anlattığım gibi, 27 ekim 1980 tarihinde getirildiğim Otağı-ı Hümayün'da altı gün altı gece bir demir sandalye üzerinde, gözlerim bağlı olarak oturtuldum. Canhıraş feryatlar ve bağırtılar içinde geçen bu altı gün altı gece içinde, ilk günden başlanarak, böbrek nahiyelerime yumruklar vuruldu. Türlü çeşitli hakaretler edildi. Yine başıma, beyin nahiyeme, çok sistemli olarak yaklaşık on dakikada seksen ile yüz defa par-

makla vuruldu. 'Nasılsın' diye sürekli soruldu. Her türlü küfür ve hakaret edildi. Ve yine iki veya üç defa böbreklerime, belime yüzüme yumruk vuruldu, tokat atıldı. Sürekli olarak manevi işkence içeren baskı, tehdit ve küfüre devam edildi.

Gördüğüm bu işkenceleri anlatan dilekçelerimin yok olması mümkün değildir. Aranıp bulunmasını istiyorum». (24)

Disk Genel Sekreteri Fehmi Işıklar'ın anlattıkları da ilginçti. Işıklar «23 Eylül 1980, 24 Ekim 1980 ve 9 Aralık 1980 tarihli sorgulamalarında, her türlü darp, elektrik ve ağır hakaret şeklinde işkence gördüğünü» söyledi. Işıklar, gördüğü işkencelerin Davutpaşa tutukevi vizite raporlarının incelenmesi ile doğrulanabileceğini belirtti. DİSK genel sekreteri «tamamının okunmasını uygun bulmadığı ifadesinin» alınma yöntemini şöyle anlattı:

«...25 Ekim 1980 günü götürüldüğüm Davutpaşa kışlasında, başlayan işkenceler ifademin alınış tarihi olarak gösterilen 29 Ekim 1980 tarihine kadar devam etti. Kasıklarıma vurulmak suretiyle darba maruz kaldım. İşkenceye tabi tutuldum. Muhtelif yerlerime elektrik verildi. İşkenceden sonra 45 gün sadece bir yanıma yatabildim. Davutpaşa tutukevinin vizite defteri incelenirse, bana ağrı dindirici ilaçlar verildiği, iğneler yapıldığı görülecektir.

...Bu nedenlerle gözlerim bağlı iken hazırlanıp bana sırf imza yeri gösterilerek imzalattırılan bu kağıtları ifade olarak kabul etmiyorum.» (25)

DİSK genel Başkan Vekili Rıza Güven'de mahkemedeki sorgu ifadesinde işkenceyi dile getirdi :

«...Onbir gün onbir gece, aç susuz uykusuz bir çelik iskemlede oturtularak, insanlık dışı işkenceler sonunda bana gözleri bağlı olarak imzalattırılan, ne olduğunu bilmediğim belgeleri reddediyorum.

«...İfadem cebir, tazyik, işkence altında alınmıştır. Onbir gün onbir gece durmadan sorulara cevap verdim. Ancak verdiğim cevapları değil, kendi istediklerini yazdılar. Gözüm kapalı imzalattılar. Gördüğüm işkenceleri tutuklama mahkemesi yargıcına verdiğim yedi sayfalık dilekçemde belirtmiştim. Ancak, avukatlarımdan bu dilekçemin dosyamda bulunmadığını öğrendim Sorgu denilen belge, işkence altında alındığını belirttiğim belgedir. Bu belgelere dayanan suçlamaları ve sorguları kabul etmiyorum»

Güven işkenceyi anlatırken salondan çıt çıkmıyordu. Yılların sendikacısının söyledikleri insanların neleri göğüsledikleri nin ölçüsüydü.

27 Ekim 1980'de kışla içinde camiye benzer bir binaya götürüldüğünü, gözleri bağlanarak sıra halinde içeri alındıklarını, duvar kenarına dizildiklerini, bir süre sıra ile yat-kalk komutları verildiğini, hep birlikte İstiklâl Marşını okuduklarını söyledi.

Duruşma yargıcı sessizliği bozup «Çok kısa anlatılmasını» istedi. Günlerce süren insanlık dışı olayların neresi, nasıl kısaltılabilirdi ?

Güven, sürekli bağırtılar, gürültüler, yalvarmalar ve ağlamalar duyduğunu belirterek, istenilen kısaltmayı yaptı.

«Kahrolsun DİSK, Kahrolsun Baştürk» cümlelerinin tekrarlattırıldığı duyduğunu söyledi sonra.

DİSK Genel Başkan Vekili Rıza Güven dokuzuncu günden sonra ifadesinin alınmaya başlandığı söylenerek aç, susuz, uykusuz geceleri anlatabilmenin mutluluğu içinde işkence altında alınan ifadesini kabul etmediğini bildirdi : (26)

«...Gözetim altında bulunduğumuz Metris'ten 27.10.1980 günü bir görevli nezaretinde 66. Tüm. Mknz. Tüm. K.lığına 5 kişi olarak getirildik. Sıhhiye taburundan içeri girdik. Elimizdeki valizleri bırakır bırakmaz orada görevli assubay ve erler tarafından gözlerimiz bağlanarak bir başka taşıta bindirildik, bir müddet sonra indirildik ve tek sıra halinde bir binaya girdik.

İçeriye girdiğimizde bir takım gürültüler, bağırmalar ve yalvarmalarla karşılaştık. Ellerimiz duvarda beklememizi söylediler. Bir müddet sonra sıraya dizip yat, kalk, marş marş gibi komutlar vermeye başladılar. Gür bir ses İstiklal Marşını söyle diye komut verdi. Hep birlikte İstiklal Marşımızı baskı altında söylemek zorunda kaldık. Sonra Eskişehir marşı söyletildi. Bilmeyenler dövüldü. Rahat komutu verilince 1944'de yaptığım askerlikten kalma tecrübe ile rahat duruma geçtim. 'Ulan böyle mi rahata geçilir' denip yüzüme bir tokat vuruldu. İtile kakıla bir yere getirilip bir çelik iskemleye oturtuldum. Bina içinde bazı gruplara kahrolsun DİSK, kahrolsun Abdullah Baştürk gibi Baştürk'e hakaret edici sloganlar attırdılar. onbir gün onbir gece bu atmosfer altında, orada tutuldum. Sanırım dokuzuncu gün bir odaya götürdüler, gözlerim bağlıydı. İpe sapa gelmez bir sürü sorular soruldu. Sorulara verdiğim cevaplar yazılmıyordu. Karşılıklı soru cevap konuş-

malarını müteakip başka bir odaya götürüyorlar, tekrar getiriyorlardı. Böylece kaç seansa tabi tutulduğumu hatırlamıyorum. Onbirinci gece ifademin bittiğini ve zaptı imza etmemi söylediler. Okumadan imza etmeyeceğimi söyleyince, 'Onbir gündür buradasın imzalamazsan yüzonbir gün daha kalırsın' diyerek imzalattırdılar. Hazırlık tahkikatı denen bu kağıtlar bu şartlar altında oluşturulmuştur. Bana işkence yapanlar, kabul etmediğim, ifadelerimi tanzim etmişlerdir. Bunlar hakkında herhangi bir işlem yapılmaması calibi dikkattir. Tutuklanmama dayanak olan zabıta anlatımı olan belge bunlardır. İddianamedeki suçlamalar da bu ifadelere dayanmaktadır.

...Bu ifadem cebir, tazyik ve işkence altında alınmıştır. Onbir gün onbir gece tabi tutulduğum işkence sonucu hür iradem dışında tanzim edilmiş bir ifadedir. Sorulara cevap verdim ancak verdiğim cevapları değil istediklerini yazdılar. Gözlerim kapalı imzalattırdılar. Tümü ile ifademi reddediyorum. Tabi tutulduğum işkenceleri tutuklama mahkemesinin hakimine verdiğim yedi sayfalık dilekçemde belirtmiştim. Ancak avukatlarımdan dilekçemin dosyada olmadığını öğrendim. Tutuklama kararı askeri savcılıkça soruşturma aşamasından önce verilmiştir, hatta doksan günlük gözetim süresi aşıldıktan, onbeş gün sonra tutuklama kararı verilmiştir.

Disk Yürütme Kurulu üyesi Celal Küçük'de aynı şeyleri anlattı, bir başka duruşmada. Onun dilekçesi de dosyada yoktu:

«...Çok uzun süre ayakta ve ellerim duvara dayalı bekletildim. Bir ara çok yorulmuş olmalıyım ki sendeledim. Yaşımında ilerlemiş olması takatımın çabuk

tükenmesini kolaylaştırdı. Bana yöneltilen soruların cevabını başkası veriyordu. Benim cevap vermem gerektiğini söylediğim zaman küfürler ediliyordu. Ve söylenenin aynısını tekrar etmemi istiyorlardı. İtiraz edince çeneme bir yumruk indi, o sırada birisi ifade vermişim gibi yazmaya başladı. Ben ağlıyordum. Onlar soru soruyor ve bildiklerini yazıyorlardı. Bildiklerimi anlatmaya çalışıyordum? Bacaklarıma ve karın kısmıma tekmeler inmeye başladı. Bir süre sonra, bir tanesi elime kalem tutuşturdu ve burayı imzala dedi. İmzalamayacağımı söyledim. Kapı açıldı ve içeriye biri girdi. Beni yirmi otuz defa oturup kaldırttı. O sırada dengemi kaybettim ve yere yuvarlandım. Beni ayağa kaldırıp, elime yine kalemi tutuşturdular. Ve bir yere imza attırır gibi karalattılar, yani ben ifademi imzalamadım.» (27)

GENELKURMAY BAŞKANI EVREN İLE YAPACAĞIM GÖRÜŞMENİN YER VE SAATİ TELEFONLA DİSK'E BİLDİRİLDİ

Bu saviar, tam 4 yıl 2 ay sonra yeniden dile getirildi. Savunma aşamasına gelen Disk davasında, Genel Başkan Abdullah Baştürk «Sendikacılara işkence yapılmıştır.» diyerek, olanları tek tek anlattı :

«...Disk davası yanlızca iddianameleri ve esas hakkında mütala açısından hukuk dışı değil, aynı zamanda iddianamelerin hazırlanmasına kadar geçen süre açısından da hukuk dışıdır.

...25-27 ekim 1980 günü gözaltında tutulduğumuz Metris'teki 26. Alaydan 66. Tümene getirildik. Davutpa-

şa Tutukevinde eşyalarımızı bıraktıktan sonra, yanımda Rıza Güven, Kemal Nebioğlu, Mukbil Zırtıloğlu ve Burhan Şahin olmak üzere gözlerimiz bağlanarak bir araca bindirildik. Sonradan adının Otağ-ı Hümayun olduğunu öğrendiğim bir binaya götürüldük.

...Burada saatler boyunca ve yine gözlerimiz bağlı olarak bir set üzerindeki demir sandalyelere oturtulduk. Oturup kalkmamız çok sert komutlar ve küfürlerle gerçekleştiriliyordu. Bulunduğumuz yerde devamlı canhıraş çığlıklar, inlemeler, dayak ve küfür sesleri duyuluyordu. Sonradan bu seslerin, o sırada aynı binada işkence gören sendikacı arkadaşlarıma ve işçilere ait olduğunu öğrendim.

...Bu binada 6 gün 6 gece demir sandalye üzerinde oturtuldum. Aynı süre içinde görevliler akla hayale gelmeyen ve tekrarından hicap duyduğum hakaret ve küfürlerde bulundular. Birkaç kez, hem de çok şiddetli bir biçimde böğrüme ve mide boşluğuma yumrukla vurdular. Özellikle beyin nahiyeme, sistemli olarak yaklaşık 10 dakika fiske vurmaları, yaptıkları maddi işkencenin en çok tahrip yaratanı oldu. Bunu sistemli olarak gerçekleştirdiler.

...Ancak özetini verdiğim bu maddi ve manevi işkencenin sonunda içeriğinden habersiz olduğum bir kağıt, gözlerim bağlı olarak bana zorla imzalattırıldı. İşte ilk hazırlık ifadeleri, bu insanlık dışı muamele sonunda 'Tim mensupları' diye adlandırılan kişilerin ürünleridir.

...İlk sorgulamada sözde ifade alan, ama özde işkence yapanların kimliği belirsizdir. İfadeyi alanların kimliği yerine 'Özel tim görevlisi' diye yazılmıştır. Özel tim görevlisinin yasal dayanağı nedir? Otağ-ı Hüma-

yun'da sözde ifademizi alanların, 'Özel tim görevlisi' ibaresi ile imza koyan işkencecilerin kimler olduğunun bilinmesi gerekir. Bütün bunlara rağmen Askeri Savcı Süleyman Takkeci 6.1.1982 tarihli duruşmada savunma avukatlarımızın işkence soruşturması ile ilgili verdikleri dilekçeye cevaben 'Biz işkence iddialarına yerli ve yabancı basından müttali olduk.' diyebilmiştir. Hemde Ocak 1982'de. Anlaşılıyor ki, devlet büyükleri, Türkiye ve dünya kamuoyu Disk'li sendikacılara yapılan işkence konusunda Sayın Takkeci'nin özel çabaları sonucu yanlış bilgelendirilmişlerdir. Yanıltılmışlardır.

...1980 aralık ayı sonunda, bizlere yapılan işkenceleri, tutuklanmak için çıkarıldığımız mahkeme hakimlerine anlattık, sayfalarca dilekçe verdik. Bunlar mahkeme zabıtlarına geçti. 1981 ocak ayı ortalarında ifadelerimizi alan DİSK-İ iddianamesi altında imzaları bulunan savcılara da bize yapılan işkenceleri anlattık. Anlattıklarımızın bazıları ifade zabıtlarına geçti. Mahkemeye savcılıkça sunulan Disk davası dosyalarında, mahkeme zabıtlarına kayıtlı işkence dilekçelerimizin yok edildiği sonradan anlaşıldı. Birileri, Disk davası dosyalarından diledikleri belgeleri alabilmekte ya da koyabilmektedir.

...Disk'li sendikacıların çoğunun ilk ifadeleri, baskıyla, işkence ile gözü bağlı olarak zorla alınmıştır. Bu işkence sistematiktir. Ancak, maddi ve manevi baskı ve işkence gerçekte kanıt elde etmeye yönelik olmamıştır ve olamazdı. Cünkü iskencecilerin Disk'li sendikacılardan öğreneceği bir şey yoktu. Çünkü, Disk ve üye sendikaların tüm çalışmaları kamuoyu önünde gerçekleşmişti. Disk'li sendikacılara yönelik baskı ve işkence temelde onlara gözdağı vermeye ve onları kişiliksizleştirmeye yönelik bir operasyondu. Kendimize

olan saygımızı, onurumuzu yitirtme işlemiydi. 'Çıkınca bir daha sendikacılık yapacak mısın?' sorusunun tehditkâr eda ile sık sık sorulması, bunun en açık kanıtıdır.

...İşkence ve baskıları ayrıntıları ile anlattığımız dilekçelerimiz dosyalarından çıkarılması veya yok edilmesi, böylesi hukuk dışı bir tasarruf ile şikayetlerimizin örtbas edilmesi ve 20. yüzyılda insanlık ayıbı olan işkence ile yapılan ilk hazırlık soruşturmasının gizlenmek istenmesi bile tek başına Disk davasındaki iddiaların hukuk dışılığını göstermeye yetmektedir.

...Verdiğimiz dilekçeler gerçekte birer suç duyurusu idi. Ancak görevliler hiçbir işlem yapmadılar. Davutpaşa Ceza ve Tutukevinden bir nedenle sayın Devlet Başkanına gönderdiğimiz yazıda da bize yapılanları anlattık. Ancak bundan da bir sonuç çıkmadı.

...2.3.1981 tarihinde zamanın Sıkıyönetim Askeri Savcısı Albay Süleyman Takkeci yurt dışındaki yayınlar üzerine işkence konusunda ifademe başvurdu. Askeri savcının odasında alınan 2,5 sayfalık ifademde bana ve arkadaşlarıma yapılan işkence ve baskıyı anlattım ve suç duyurusunda bulundum. Ancak, ertesi gün yeniden Selimiye'ye götürülerek bir askeri doktora muayene ettirildim. Bu muayeneden sonra, vücudumda işkence izleri olmadığına ilişkin basına açıklama yapıldı. Oysa vücudumdaki işkencenin fiziksel kalıntılarını dört ay sonra tesbit etmek tıbben mümkün olamazdı. Savcının bu davranışını, suçlunun kardaki ayak izlerini ağustos ayında aramaya benzetiyorum.

...Askeri savcılıkta verdiğim ifade ve yaptığım suç duyurusu basına yansıtılmadı. Tam aksi söylendi ve

işkence yapanlar hakkında soruşturma açılmadı. Benim bu davranışım, başka nedenler vesile edilerek 3 günlük hücre hapsi ile cezalandırıldı. Sultanahmet Cezaevine 3 günlük hücre hapsine gönderildim...

...Gözaltı süresinin makabline şamil olarak 90 güne çıkarılmasına rağmen, Disk'li sendikacılar 107 gün sonra 27 Aralık 1980 tarihinde mahkeme huzuruna çıkarıldılar. Bu tarihte 577 sendikacıdan sadece 68'i tutuklandı. 6 ocak 1981 günü 15 sendikacı daha tutuklandı. Diğerleri neden serbest bırakılmıştı? Tutuklu olan sendikacıları, serbest bırakılanlardan ayıran ölçü ne idi? Bunu bugün bile anlamak mümkün değil. Yine de serbest bırakılma bizlerde, o günler için artık kaybolmakta olan adalete güven duygularımızı onardı. Ancak sevincimiz çok uzun sürmedi. Askeri savcı serbest bırakılan sendikacıların, yeniden tutuklanmaları istemi ile karara derhal itiraz etti. Bu arada Disk'li sendikacıları serbest bırakan askeri yargıcın bu nedenle görevinden alındığını duyduk. Gözaltında iken korkunç baskı ve işkence gören bu yüzden psikolojik durumları oldukça bozulan, bu sendikacı arkadaşlarımız haklarında gıyabi tutuklama kararı alındığında, yine giderek, görevlilere teslim oldular. Şimdi soruyorum: Bu insanlar mı devleti yıkacaktı? Bu insanlar mı ihtilalci, Marksist-Leninist gizli örgüt kurmuştu? Yeniden tutukevinde çoğaldık. Ve ancak tutuklandıktan sonra savcılar tutuklanmamıza neden olan konular hakkında ifademizi aldılar.

...Sözde, sağda Disk'in eşidi gibi gösterilen ve Batılılara karşı 'Bakın biz hem Disk'i hem de Misk'i faaliyetten menettik.' biçimindeki gerekçelerde kullanılan Misk'li yöneticilerin tamamı 20 ocak 1981 günü serbest bırakıldı.

...İddianeme ortada olmadan sanıklar hakkında açıklama yapılmasını yazı ve yorumu yasaklayan basın yasası ile MGK'nın 52 sayılı bildirisine rağmen belli basın organlarında Disk ve Disk'li sendikacılara yönelik saldırılar devam etti. Devletin başında bulunanlar da Disk'i suçlamayı sürdürdüler. Bu yasadışı davranışlara karşı suç duyurularımız, tekzip yazılarımız o günün koşullarında kabul edilmedi. Tutukevlerinden devlet büyüklerine, ilgili yerlere gönderdiğimiz dilekçeler kabul edilmedi. Hukuk dışılık bu anlamda da sürüyordu. Disk'e ve bize yönelik gerçekdışı ve yasadışı suçlamalar serbest bırakılmamızdan sonra da sürüyordu. Bu konuda en büyük iftirada Başbakan Turgut Özal bulundu. Sayın Özal, Anayasa'nın 138. maddesine rağmen bir demecinde 'Disk'e komünistler mali yardım yaptı.' demiştir. Bu iddiayı anında reddettik. Sayın mahkeme heyetinin vereceği karar ile, iddianamede bile yer almayan bu iddiayı da açıklığa kavuşturacağını sanıyorum.

...Öte yandan hukuku en büyük ölçüde çiğneyen bizzat o dönemin Askeri Savcısı oldu. Askeri savcı, henüz bizler hakkında dava açılmadığı, yani iddianamenin mahkemeye verilmediği ve sanıklara tebliğ edilmediği bir dönemde, 25 haziran 1981 tarihinde, basın ve TRT mensuplarına bir açıklama yaparak 52 Disk'li yöneticinin idamının istendiğini duyurdu. Oysa iddianame bize 30.11.1981 tarihinde tebliğ edildi. Askeri savcı iddianame olmadan aleyhimizde kamuoyu yaratmaya girişerek, yasayı açıkça ihlâl etti, görevini kötüye kullandı. Bu konuda savunma avukatlarının ilgili mercilere, mahkemelere yaptığı suç duyuruları sonuçsuz kaldı.

...Yaklaşık 4 yıl süren tutukluğumuz da hukuk dışı uygulamalarla dolu geçti. Askeri tutukevlerindeki tutukluluk koşullarımız yasalara uluslararası antlaşma-

lara aykırı olarak son derece ağırdı. Tutukluların, zihni ve ruhsal yönden sağlıklarını bozan tutukevi koşullarına ek olarak, zaman zaman yalnız donla bırakılma yöntemi ile yapılan üst aramaları, eşyalarımıza zarar vermekten başka bir anlamı olmayan koğuş aramaları, Disk davası dışındaki mahkemelere götürülürken arkadan zincire vurulma, onur kırıcı davranış ve sözler, insanlık dışı zalimane davranış ve uygulamalardı. Yemek, yıkanma, ziyaret, ışık ve havalandırma sorunlarının yanısıra, aylarca yalnızca belli gazeteleri okumak zorunda bırakıldık. Tüm dergi ve kitaplarımız elimizden alındı. Savunmamızda kullanacağımız yasalar, tüm sendikal yayınlar da elimizden alındı. Avukat görüşmeleri savunma hakkının kısıtlanması biçiminde gerçekleştirildi. Bir avukat, aynı kattaki 8-10 müvekkili ile hep birlikte toplam ancak 20 dakika görüşebilmekteydi. Bu görüşmede, eş ve çocukların ziyaretinde olduğu gibi camların arkasından, telefon aracılığı ile yapılmaktaydı ve tüm görüşmeler yasalara aykırı bir biçimde dinlenmekte ve banda alınmaktaydı. Avukatlarımızın Metris Askeri Tutukevine getirdikleri mahkeme tutanakları, ifade ve savunma ile ilgili belgeler bizlere verilmedi. Yalnızca yazılı belgelerden oluşan böylesi bir davada sorumluluk, tutukevi yönetiçilerinin üzerine atılarak savunma hakkımız önemli ölçüde engellendi.

...1961 Anayasası, mahkemelerin bağımsızlığını ve yargıçların güvencesi esasını açıkça belirtmiştir. Ayrıca, yargıç önünde hak iddia eden herkesin hakkını en kutsal güvencelere bağlamıştır. 1981 Adalet yılının açılışında bir konuşma yapan Yargıtay Başkanı Derviş Turan bakın ne diyor: 'Siyasal iktidar tarafından atanan görevinden alınabilen, yerinin ve görevinin değiştirilmesi her zaman mümkün bulunan bir yargıcın bağımsız-

lığından sözedilemez. Güvence ve bağımsızlıktan yoksun olan yargıçların vercekleri kararlar ne kadar doğru olursa olsun, halk tarafından kuşku ile karşılanır ve çok zaman halk, o kararlara karşı saygı göstermez. Bu durum toplumun adalete karşı güvenini sarsar. Bir toplumda halk adalete inanmaz duruma gelmişse o rejim çürümüş demektir. Ve kısa zamanda çökmeye mahkumdur.' Tarih, en acımasız bir tanık olarak, böylesi günlerin neler getirdiğini bizlere sürekli olarak hatırlatmaktadır.

...Disk iddianamesinde Disk ile ortak amaç ve faaliyetlerde bulunan kişi ve kuruluşlar da suçlanmaktadır. Disk ile 'Ortak ideolojiyi paylaştıkları' suçlamasıyla Disk'e telgraf gönderen parlamenterler sanık olarak yorumlanmaktadır. Aynı anlayışa göre Disk'e telgraf gönderen eski Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı, Başbakanlar da bu davanın sanığı olmak durumundadırlar. Aynı biçimde Disk ile ilişki kuran hükümetler, bakanlar, valiler, ordu komutanları, en üçra köşedeki karakol polisinden, I. şubelerdeki sendikalar masası görevlilerine kadar, İçişleri ve Çalışma Bakanlıklarının tüm görevlileri, tüm devlet memurları TCK'nın 146 ve 141. madde suçlarıyla bu davada yargılanmak durumundadırlar. Disk'e belli günlerde telgraf gönderen CHP parlamenterleri iddianamede 'Marksizm ve Leninizm prensiplerini benimsemiş şahıslar' olmakla suçlanmışlardır. Suçlama son derecede ağır olduğu kadar Cumhuriyetimizin geçmişini ve geleceği açısından da son derece önemlidir. Bu suçlamalardan sonra birkaç CHP parlamenterinin ifadesine başvurulmuş, fakat daha sonra CHP'li parlamenterlerin ifadesinin alınması durdurulmuş ve Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 1982/863 hazırlık numaralı

dosyası ile kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmiştir. Bir adli yanlışlığın, işin başında düzeltilmesi elbette sevindiricidir. Ancak, yukarıdaki son derece önemli suçlama ne olacaktır? Disk davasının bir aşamasında CHP'li parlamenterlerin suçlanmasına gerek duyulmuş, davanın başka bir aşamasında bu suçlamadan vazgeçilmiştir. Bu durum Disk davasının siyasi bir dava olduğunun kanıtı olduğu kadar, Disk davasındaki tüm suçlamaların hukuk dışı suçlamalar olduğunun da kanıtıdır.

...Görevde bulunduğumuz sırada ilişki kurduğumuz Türk Silahlı Kuvvetlerinin her düzeydeki mensubuna görüşlerimizi, amaçlarımızı en açık biçimde aktardık. Eylemlerimiz sırasında gerekli yasal önlemlere sonuna kadar uyduk. Örneğin Disk eski Genel Başkanı Kemal Türkler'in cenaze törenini Merkez Komutanlığında görevli komutanlarla birlikte gerçekleştirdik. Bu arada özellikle bir anımı aktarmak isterim: 1979 yılının sonunda ve 1980 yılının başında I. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Necdet Üruğ'un istemi üzerine ikiside yalnız, birisinde bazı Disk yürütme kurulu üyeleri ile birlikte komutanlığa giderek üç görüşme yaptım. Görüşmelerde tüm görüşlerimizi en açık bir dille anlattım. Bu görüşmelerin sonucusunda özellikle Türk Silahlı Kuvvetlerinin Cumhurbaşkanına vermiş olduğu muhtıraya ilişkin DİSK'in yaptığı açıklamalar üzerinde durduk. Sayın Necdet Üruğ, Disk'in konuya yaklaşımından memnun olduğunu belirtti. Onun, 'Bu görüşlerinizi Genelkurmay Başkanına da iletin' demesi üzerine, bende 'Biz görüşmek isteriz' dedim. Ve bir süre sonra DİSK genel Merkezine telefon edilerek dönemin Genelkurmay Başkanı Kenan Evren ile yapacağım görüşmenin gün ve saati bildirildi. Ancak, daha sonra

17 Şubat 1980 tarihli Cumhuriyet gazetesinde çıkan bir haberle, bu görüşmemizin tehir edildiğini öğrendik. 12 eylül öncesi I. Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanına tüm görüşlerini en açık biçimde aktaran DİSK yöneticilerinin daha sonra gözaltında tutulmaları, tutuklanmaları ve TCK'nun en ağır maddeleri gizli örgüt suçlamalarıyla mahkemeye çıkarılmaları ilginçtir.» (28)

Şimdilik duruşma tutanakları ile sınırlı kalmak zorunda olan Disk ve benzeri davaların hazırlık soruşturma öyküleri, sanıyorum ileride, büyük araştırmalara konu oluşturacaklar. Soruşturmaya konu edilenler bir gün tek tek konuşacak, soruşturmayı sürdürenlerde konuşmak zorunda kalacaklar. Türkiye tarihinin bu yanı yeniden yazılacak.

İKİNCİ BÖLÜMÜN NOTLARI

1 — Hasan Cemal, Cumhuriyet Gazetesi Ankara Temsilcisi.

2 — 1978 yılında 846 ölü 7132 yaralı, 1979'da 1252 ölü 5900 yaralı, 1980 yılı ağustos ayına dek 1972 ölü 3898 yaralı.

3 — L'Humanite, 14 Eylül 1980.

4 — Basın Yayın Genel Müdürlüğü Bülteni, 13 Eylül 1980, sayfa 23.

5 — Los Angeles Times, 22 Eylül 1980, Doule Momanus'un yorumu

6 — Avrupa Konseyi Türkiye Daimi Temsilciliğinin 12 Eylül 1980 tarih 631/190 sayılı yazısı.

7 — Daimi Temsilciliğin aynı tarih 632/191 sayılı yazısı. Her iki yazı ile Türkiye'de bazı temel insan hak ve özgürlükilerinin askıya alındığı bildiriliyordu.

8 — Türkiye'nin AET nezdindeki Daimi Delegesi büyükelçi Cenap Keskin, 12 Eylül 1980'de topluluğa bilgi vermek konusunda bir girişimde bulunmadı. Ortak Pazar Komisyonu o gün saat 13.00'de bir resmi açıklama yaptı. Konu dönem baskanı Gastorm Thorn başkanlığında yapılan kapalı oturumda görüşüldü.

9 — Basın Yayın Genel Müdürlüğünün 12 Eylül 1980 tarihli bülteni sayfa 15. AFP kaynaklı haberde «Askeri Darbenin Nato genel merkezinde memnunlukla karşılandığı» ile ilgili haberde Orgeneral Kenan Evren için de aynı değerlendirme yapıldı.

10 — MGK Genel Sekreterliğinin 18 Eylül 1980 tarih ve 586 sayılı cevabı mesajı.

11 — Orgeneral Haydar Saltık bu mesajında 12 Eylül Harekatı hakkında ICFTU'nun görüşlerini ileten O. Karstein'in mektubunu yanıtlıyordu. Karstein matbunuda «Sendikal haklar ve özgürlüklere saygı duyulmasını» istemiş 70 milyon üyesi bulunan ICFTU'nun» demokrasi sadece demokratik örgütlerce savunulabilir. Türkiye'de demokratik işlerliğin en kısa sürede sağlanmasını» talep etmişti.

Federal Alman Sendikalar Birliği (DGB), Dünya İşçi Sendikaları Konfederasyonu (WFTU) ve Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu gibi işçi kuruluşlarından da bu doğrultuda istekler geldi.

12 — Cumhuriyet Gazetesi - Yankı Dergisi 5-11 Ocak 1981.

13 — Bu ilkeye hiç özen gösterilmedi. Devlet Başkanı, MGK Başkanı Orgeneral Kenan Evren Adana konuşmasında Disk'i, Afyon konuşmasında Barış Derneğini, Manisa konuşmasında Dilekçe Davası sanıklarını suçladı.

14 — Açıkiama, Yankı Dergisi Yazı İşleri Müdürlüğüne hitaben 12 ocak 1981 tarihinde yazıldı. 17-23 Ocak sayısında okur mektubu olarak yer aldı.

15 — Disk Genel Başkanı Abdullah Baştürk'ün İstanbul Sıkıyönetim 2 nolu Askeri Mahkemesine verdiği tahliye dilekçesi.

16 — Disk avukatlarından Ercüment Tahiroğlu'nun İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 nolu Askeri Mahkemesine verdiği 16.3.1984 tarihli tahliye konulu dilekçe.

17 — Cumhuriyet, 16 Ocak 1982.

18 — İstanbul Bakırköy Asliye Ceza Mahkemesinde açılan davada mahkemenin 21.2.1978 tarih ve 1976/956 Esas, 1978/811 karar sayılı kararı ile Disk yöneticileri aklandı.

19 — İstanbul Bakırköy 2. Asliye Ceza Mahkemesinde açılan dava beraatle sonuçlandı. Mahkemenın 1978/269 1980/451 karar sayılı 17.7.1980 tarihli kararı Yargıtay'da bozuldu. Yerel mahkeme Disk Yürütme Kurulu üyesi 7 kişi hakkında, 275 sayılı yasanın 56. maddesine aykırı davranma nedeniyle 6 ay hapis ve 500 TL. para cezası verdi.

20 — Av. Ercüment Tahiroğlu tarafından İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 numaralı askeri mahkemesine verilen 16.3.1984 tarihli tahliye dilekçesi.

21 — Abdullah Baştürk'ün yargılandığı askeri mahkemeye 26.10.1983 tarihinde verdiği tahliye dilekçesi.

22 — Cumhuriyet, 24 Haziran 1982.

23 — Cumhuriyet, 25 Haziran 1982.

24 — Cumhuriyet, 1 Temmuz 1982.

25 — Cumhuriyet, 5 Ağustos 1982.

26 — Cumhuriyet, 26 Ağustos 1982. Sorgulamada izlenen yöntemle ilgili olarak sor[illegible] yargıçlığına yaklaşık 30 kadar dilekçe verildi. Sorgu Yargıcı Hak. Kd. Bnb. İsmet Aytuğ dilekçeleri aldı ve dosyasına koydu. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 3 nolu askeri mahkemesinin 22.12.1980 tarih ve 1980/1591 sayılı duruşmasız işlere ilişkin kararında, dilekçelerin alındığı tutanağa geçildi.

27 — Cumhuriyet, 13 Eylül 1982.

28 — Disk Genel Başkanı Abdullah Baştürk'ün savunma metni sayfa 47-68.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TOPUKLU AYAKKABI

DEVLETİ DEĞNEKTEN İBARET GÖRÜYORLAR

Mektubu bir öğretmen getirdi. «Bana yazılmış ama, sanırım, benden çok sizi ilgilendiriyor» dedi. «Benim adımı hemen şuracıkta karalayın» diye ekledi: «Bir de şurada geçiyor, onu da lütfen.»

Bir sendikacı arkadaşından, Balıkesir cezaevinden geliyordu. Sekiz sayfayı bir solukta okudum. «İnanması güç değil mi?» diye sordu. Ne diyeceğimi bilemeden kalktı, gitti. Çok sonraları karşılaştık, «Cezaevinden, zor günlerin arkadaşı» diye birini tanıttı: «Ben Ömer» dedi: «Balıkesir'den, sendikacı» Ömer ile sorgusu, yargısı cezaeviyle yaşamının bir kesitini konuştuk. Kendisini çok anlatmadı. Arkadaşlarını anlattı. O zor günlerde dost olduğu insanları anlattı daha çok. Bir tek yerde gözleri daldı gitti. 5 Ekim sabahı Ankara emniyet müdürlüğünün bodrum kat nezarethanesinin bir köşesinde işkence ile ölen İbrahim Eski'nin geride bıraktığı kanlı gömleğini giymişti, üşüyünce. «O sıcaklığı, yaşamım boyunca bir daha hiç duymadım» dedikten sonra «gerisi o arkadaşın mektubunda yazılanlar gibi, eksiği var fazlası yok» diye ekledi:

«...Size ve arkadaşlarıma yazmayı uzun süredir düşünüyordum. Ancak siz okuldayken ben hücrede, siz

tatildeyken de ben mahpustaydım, o nedenle yazamadım. Mektup yazdığım arkadaşların benimle ilişkisi olduğuna hükmederek canlarını yakarlar diye düşündüm, onun için çekindim. Sağolun, eşime mektup yazmışsınız, mektubunuz birinci şube memurlarınca da okundu Bu da kim, neyin oluyor, seninle niçin ilgileniyor, siyasi görüşü nedir? türünden sorular soruldu. CHP'li olman seni kurtardı, yoksa şu anda beraber olabilirdik.

Yaşadığım olayları, işkenceleri profesör Bahri Savcı'ya yazmayı düşündüm. Hatta bir sayfa kadar yazdım sonra da caydım. Şunun için yazacaktım Hocaya, insan hakları ile ilgisinden dolayı. Hoca diyordu ki, 'Özgürlüklerin sağına da soluna da setler çekilecek, yaygın deyimi ile aşırılıklar giderilecek, ama insan hakları savunulabilecek. Hocaya yazacaklarımla, o setlerin altında insanlık adına nelerin, hangi insanca değerlerin kaldığını gösterecektim. Ama ben inanıyorum ki sevgili Bahri Hoca anlatacaklarımı ya anlamayacaktı, ya da inanmayacaktı. İnanmamakta haklıydı, çünkü önce inanılacak gibi değildi, sonra inanılacak daha etkin kaynaklarla iddialarımız çürütülmeye, etkisizleştirilmeye çalışılıyordu. 40 milyon insanın on dakikalık sürelerle günde iki kez izlediği TRT televizyonu örneğin, son derece popüler bir sanık ekran karşısına çıkartılıyor ve Şahsına işkence yapılmadığı» söyletiliyordu. (1)

...Balıkesir'de işkencehane ile şoförler cemiyetinin salonunun duvarları bitişik. Yaklaşık bir yıl önce Bahri Hoca bu salonda 'Devletimizin Çocuklara Bakış Açısı' seminerinde konuşmuştu. Devletimizin çocuklara bakış açısının konuşulanlar gibi olmadığını bu ülkenin çocukları olarak ve tadarak gördük hepimiz. Ve Bahri Hoca'nın kulaklarını çınlattık. Falakada, çarmıhta ba-

ğırdığı zaman rahatlıyor insan. Çığlıklarımızın bir yıl önceşi konuşulanlarla karıştığına inanarak, bağırdım hep.

...Sabaha karşı bir sularında, okuldan alındım. Ankara Emniyet müdürlüğünün arkasında, kapısında Yusuf Kahraman Polis Eğitim merkezi yazılı, garaj kapısı gibi kızaklı, otuziki hücreli bir yere getirildim. Burası DAL. Beni altıncı kata istediler.

...Kapılar demir, içeriden açılıyor. İşkence yapılan yerlerin ortak yanlarından biri bu sanıyorum. Tümünün kapıları demir ve içeriden açılıyor, yalnızca işkenceci polisler girebiliyor. Gayrettepe'de, Dal'da, Ankara emniyetinin altıncı katında, Balıkesir emniyetinde hep böyle, içeriye resmi polisler, subaylar bile alınmıyorlardı.

...İçeride kimi banklara, kimi yere yatmış yüz kadar insan vardı. Yerlerde kadın, kız, erkek, yaşlı ve genç insanlara bakınca, yıllarca savunduğumuz kadın erkek eşitliğinin işkencehanelerde sağlandığını düşündüm. Burada kimsenin diğerine göre bir ayrılığı yoktu. Orda bir süre bekledikten sonra, karayolu ile Balıkesir'e hareket ettik. 25 aralıkta emniyet birinci şubedeydim. Önce sözlü sorgulama yapıldı. Bir anlamda yıldırma. Tokat tekme ve bolca küfür.

...İşkenceciler, devleti değnekten ibaret görüyorlar, inan. Oysa; devlet, polisiyle, parlamentosuyla, öteki anayasal kuruluşları ile bir bütün değil miydi? Danıştay ve Anayasa gibi laflara çok kızıyorlar. Eğitim enstitüsüne yeniden nasıl geldiğimi sordular. 'Danıştay kararıyla' deyince suratıma bir yumruk yedim. Sık sık 'Devletine iltica et' gibi çok anlamlı bir uyarıda bulunuyorlardı. Yasalara bağlı olduğumu, devlet aygıtında görev alabilmek için TODAİE'de okuduğumu söyledim. Çok kızdılar,

TODAİE'de herkesin komünist olduğunu söyleyiverdiler. Suratım acı ile yanarken bu yargı üzerine güldüm, yeniden tokat yedim.

...Önce çarmıhı anlatayım. Şeklini yan tarafına çizdim sayfanın. İkiağaç, insan boyundan uzun. Önce yerde düz bir tahtaya kollarımdan bağlıyorlar. İki ağacın ucuna kertikler açılmış, söylemeyi unuttum. Bir sandalyeye çıkıp, kollarımdan bağladıkları tahtayı kertiklere takıp, altımdan sandalyeyi çektiler. Baktılar şişman değilim, ayaklarımı birleştirip bir kemer ile bağlayıp aşağı doğru çektiler. Kollarımda korkunç bir ağrı duydum. Kollarımı çok sıkı bağladıkları için kan dolaşımı güçleşmişti. Parmaklarımın şiştiğini hissediyordum. Bir süre sonra kollarımın yerini hatırlamaz oldum. Parmaklarıma sopa ile vurduklarında, kulağım sopanın tak tuk sesini duyuyordu ama hiç acı duymuyordum.

...Son sözümü sordular. Ben'de 'Hasan'ın hiçbir suçu yoktu ama, biz onu yine de öldürdük deyin' dedim. Çok kızdılar. Havada çuval gibi asılı duran vücudumu yumruklamaya başladılar.

...Sıra falaka idi. İşkencecilerin devleti değnekten ibaret görmeleri yargısına falaka yemeyen varamaz sanıyorum. Çünkü öyle ustaca vuruyorlarki bilemezsin. Makineli tüfeklerin dakikada altıyüz mermi attıklarını duymuştum. İnanıyorum ki, polisimiz değnekle bu rekoru yakında kıracaktır. Sopayla vuruyor, vuruyor ayakları şişiriyorlar. Buraya kadar insan dayanıyor. Ayak patlarsa rahatlıyorsunuz, patlamazsa kötü. Sopanın ucuyla, alttan yukarı doğru sürtmeleri yok mu, sanki ciğerlerinize sürtüyorlar, o sopayı. Falakadan kalkınca ayak numaranız bir kaç numara artıyor ve sanki yüksek topuklu bir ayakkabı giymiş gibi oluyorsunuz. Tuzlu su üstünde zıplatmaya başlıyorlar sonra.

...Elektrik şokunu duymayan kalmadı ama, ben yine de anlatayım. Birkaç türlü veriyorlar. En alışılmışı vücudun birkaç yerine veriyorlar, kablo bağlayarak. Organlarınız birbirinden ayrılıyor gibi oluyor. Hele bana yaptıkları gibi suyun üstünde çıplak ayak durdurarak verilirse, o daha etkili oluyor. Kablonun bir ucunu vücudun herhangi bir yerine bağlayıp ötekini dişlerde, dudaklarda, meme uçlarında ve dilde dolaştırdıklarında büyük acı veriyor, değdiği yeri yakıyor, yara açıyor.

...Bir de, yerde germe var. Eller ayaklar ayrı ayrı bağlanıyor ve yere yatırılıyorsunuz. Ayrı yönlere çekmeye başlıyorlar. Organlarınız birbirinden ayrılıyor ve korkunç bir acı duyuyorsunuz.

...Konuşmayanlar için daha birçok yöntemleri var. Örneğin soğuk su ile yıkama; çırılçıplak tuvalete sokuyorlar ve hortumla soğuk su sıkmaya başlıyorlar. Suyun vücudunuza değdiği yer sanki oyuluyor. Yüksek sesle 'ohh' demenizi istiyorlar, demezseniz banyo süreniz uzuyor. Falakada da öyle bağırırsanız fazla vurmuyorlar, bağırmayana daha çok kızıyorlar.

...Bir avukatın yazıhanesini göstermek için on polisle birlikte İstanbul'a gittik. Gayrettepe'de iki gün kaldık. Burası eskiden özel bir okulmuş, sahibi devlete satmış. 'Bir okul açmanın bir hapishane kapatmak olmadığını' anladım. Gayrettepe'nin bir hücresinde tanıdığım iki insanı tanımanı isterim. Birinin adını bile bilmiyorum. Muhasebeci. İnanmazsın ama atmış gündür eşiyle birlikte gözaltında. İnanmayacak yanı su: eşi sekiz aylık hamile. Gözü kulağı ve tüm bedeni ile doğumu bekliyor küçük muhasebeci. Boyu bir ellibeş. Karısı insan bir gardiyanla haber yolluyor ara sıra 'İyiyim,

iyiyiz' diye. Yılgınlığın kararsızlığın, pişmanlığın zerresi yok muhasebecide.

...Metin'di öteki tanışın adı. Destanlarda, öykülerde tanımlanan kara yağız bir Anadolu insanı. Yüz akı, bir yiğit insan. Aralıksız yirmi üç gün işkenceye dayanmış. En son sigara söndürmüşlerdi vücudunda. Soğukkanlılıkla 'Sıra kara gömmeye ve kar ile yıkamaya geldi' diyor, acıları da şimdiden aşmış görünüyordu. 9 Ocakta kar yağıyordu. Cezaevinde Metin'i düşündüm. İliklerime kadar titremenin ürpertisi ile sarsıldım.

...Beni kara gömmediler ama birlikte gözaltına alındığımız Dev-Maden-Sen sendikasının Örgütlenme Daire Başkanı Süleyman Kırteke'yi Malatya'daki evinde silahı almak için Balıkesir'den götürdüklerinde, bu işi ona yapmışlar. Ocak ayının içindeydik. Uzunyayla'nın tepelerinde; fırtına, tipi derken ulaşım duruyor, kar işkencesi başlıyor. Soyup çırılçıplak kara gömüyorlar. Süleyman yaşadığına inanamıyor. Karın içinde ne kadar kaldığını bilmiyor, anımsayabildiği tek şey, arabanın içinde titrerken iç organlarının birbirine vurduğunu hissetmesi.

...Anlattıklarıma inanmak güç. Ama, insanlık onurumla yemin ediyorum ki, işkencelerin belki binde birini bile anlatamadığımı bil.' İnandırmak için şu kadarını söylesem yeter mi? Elli gün sonra doktor muayenesine çıkarıldım. Yedi günlük kesin rapor verdi. İşkence göreli elli gün olduğuna göre elliyedi günlük bir rapordu bu»

Tarihin tekerleği sürekli ileriye dönüyordu. Günü geldi, sendikacı Süleyman Kırteke ve arkadaşları gördükleri acıları yargıç karşısında da dile getirmek olanağına kavuştular:

«...Sanık Süleyman Kırteke savunmasında: Ben yirmi yıldan beri işçiyim. 1965-1971 yılları arasında İşçi Partisinde çalıştım. 1974'de Dev-Maden-Sen Sendikasına girdim ve muhtelif kademelerinde çalıştım. İddianamede belirtildiği gibi Anayasal düzeni değiştirmek için hiçbir çalışmam olmadı. Kanunlara saygılıyım, Anayasa'nın verdiği hak ve hürriyetler çerçevesinde sendikal faaliyetler de bulundum.

...İstanbul'da yakaladılar Balıkesir'e getirildim Ve benim sendikacılık faaliyetim bir kenara itilerek işkence ile ilgim olmayan sorular soruldu. Dövme, kollarımdan asma, elektrik şoku, çıplak kara gömme gibi maddi ve manevi işkenceye tabi tutularak benden silahların yeri soruldu.

'...Söylemezsen, gözünün önünde kızına tecavüz edeceğiz' diyerek beni Ankara'ya götürdüler. Bir odaya koydular. Kadın çığlıkları duydum. 'Kızının ırzına geçiyoruz' dediler. Arzularına uygun ifade vermediğim için Kayseri'ye götürdüler. Yolda kara gömdüler. Sonra Malatya'ya gittik, baba yadigarı silahımı köyden eşim vasıtasıyla getirtip teslim ettim.

...Balıkesir'e döndük. 'Sendikanın bir örtü olduğunu bunun arkasında gizli faaliyetlerim olduğunu' iddia ederek bunları el yazımla yazmamı istediler. Yazmadım. Bunun üzerine polis Aydın Genç tarafından yirmisekiz sayfa ifadem yazıldı. Parmak izim alınıyormuş gibi hile ile bana imza ettirdiler. Aydın Genç daha sonra 'Hayatımda ilk defa başarısızlığa uğradım ve seni konuşturamadım ama sana kalleşlik ettim. Git savunmanı yap kendini kurtar' dedi. (2)

«Sanık Ömer Öneren Savunmasında: Bu ifadeler atmış gün işkenceden sonra alınmış ifadelerdir. Üzüle-

rek belirtmek mecburiyetindeyim ki, bana yapılan işkenceleri anlatmaktan utanç duyuyorum ve zapta geçmesini istiyorum. Bana işkence yapanlar Osman Gezeker, Murat Erhan, Aydın Genç, Miraç Turan'dır. Akla hayale gelmeyecek şekilde işkence yaptılar. Kollarımdan tavana asıldım, tuzlu suya sokuldum, vücudumun hassas noktalarına elektrik verdiler. Üç gün süre ile ellerim arkadan bağlı olarak oturamayacak kadar dar olan hücreye konuldum, gözlerim bağlı iken sağıma soluma ateş edildi. Ateş eden Salih Uzun isimli polistir. Bütün bu işkencelerden sonra adeta Türkiye'yi benden soruyorlardı.» (3)

SANIKLAR, YABANCI SERMAYENİN TÜRKİYE'YE GİRİŞİNE KARŞIDIRLAR

«Kapı içeri doğru açılınca, üstündeki YSE yazılı bir kağıt ilişti gözüme. Yol Su Elektrik'in kısaltılmışı gibi. Bir an nerede olduğumu düşündüm.» derken o günleri yeniden yaşıyordu.

YSE'nin ne olduğunu, bende o gün öğrendim. Gözaltındakilere yemek, su ve ekmek vermenin yasak olduğunu belirten bir sorgucu kısaltmasıydı. YSE. Yol-İş sendikasının örgütlü olduğu işyerlerinden biri olan YSE değil.

Sendikacı Vahap Serin ile görüşmemi isteyen arkadaşım telefonda «İnanılması güç şeyler» diye vurgulamıştı bu gerekliliği.

Diyarbakır Yol-İş Federasyonu Şube Başkanı Vahap Serin'in 29 Eylül 1980 ile 9 Mart 1981 tarihleri arasındaki öyküsünü bir solukta dinledim. Vahap gerçekten inanılması güç şeyler anlattı.

Ankara'da Karayolları konuk evinden 'Diyarbakır' dan istendiği için' alınan Vahap'ın ilk şaşkınlığı Emniyet müdürlüğü siyasi şubede başladı. Kapı aralığından duyduklarına olsa olsa bir korku filminde inanılabilirdi. Polis, Akdere semtindeki beş öldürme olayını araştırıyordu. Duvarın dibine dizilen yirmi kişi, odanın ortasında gözleri kan çanağına dönmüş, yorgun adamı dinliyordu :

— Dörderli gruplar halinde suçu kabul edin, ne siz üzülün ne de biz.

Başkentte sekiz gün kaldıktan sonra Diyarbakır'a götürüldüler. Sendikadan Zeki Türkan'da Vahap'la birlikte gözaltına alınmıştı. Vahap, nüfus Diyarbakır'da unutmuş, Zeki atlayıp Ankara'ya yetiştirmişti, o günler için çok önemli olan bu belgeyi. Zeki'ye 'Sende gel bakalım' deyivermişti biri.

Diyarbakır Birinci Şube Müdürü, beyaz saçlı polis «Bizce bir suçunuz yok» demişti ama Kolordu Adli Müşavirliğine götürüldüler. Bir görevli «tutuklanmanız için bir neden yok ama gelmişken yirmi gün filan kalırsınız» dedikten sonra gözaltında günde bir bardak çay, haftada iki paket sigara ile otuz gün geçiverdi :

«...Bir gün polis dolmuşu geldi. Minibüs. Adını cenaze arabası koymuşlardı, istihkam taburunun yaşam dolu gözaltı sakinleri. Polis sorgusuna gidiliyordu bu dolmuşla. Sorgulamaya ilişkin işlemleri tamamlayan genç bir subay'ın 'yapmadığınız birşeyi kabul etmeyin, sonuna kadar dayanın' uyarısının anlamını yaşayarak kavrayacakmışız, daha sonraları.

...Kemal adlı bir polisin karşısına çıkarıldık, bizden başka sanıyorum beş altı kişi vardı. Dayanılmaz bir

sıra dayağı yedik önce. Dayağın işkenceden sayılmadığını daha sonra anladım.

...Otuzdördüncü gün ne ile suçlandığımızı öğrendim. 'Türkiye İhtilalci Yol İşçileri Birliği'nin askeri lideriymişim. Benden bu örgütün varlığını ve TKP'nin bir yan örgütü olduğunu kabul etmemi istediler. Üç saat süre tanıyıp bir odaya götürdüler. Yatıp uyudum. Buna çok kızdılar ve burun kemiğimi kırdılar. İki polis kollarımdan ve bacaklarımdan tutup başımı duvara vurdular. Ve yeni bir öneri getirdiler. 'Böyle bir örgüt var girmem için çağrı yaptılar ama ben reddettim dersen tamam.' dediler. Yine 'evet' demedim. O ana dek elektrikle tanışmamıştım. Çarmıha gerdiler sonra. Kolların dirseğe kadar olan bölümünden bağladıkları için vücudun tüm yükü omuz eklemlerine biniyordu. Bayıldım. Su döküp ayılttılar. Sol kolumda sigara söndürdüler. Yeni bir öneride daha bulundular 'Getireceklerimize böyle bir şey duydum de hiç olmazsa' dediler. Yine reddettim. Bayılmışım. Üstüme döktükleri suya dilimi değdirip susuzluğumu giderdim. Uyuşan yerlerimi tekmeleyerek iyileştirdi, bir hayırsever polis. Tuzlu su içirip, tek kolumdan askıya astılar. Yeniden elektrik verdiler. Bir süre bildiğimiz tabutta yatırdılar. Artık istesem de konuşamayacak duruma geldim. Bir betonun üzerine attılar, nöbetçilere 'YSE'dir dikkat et' deyip uzaklaştılar.

...Sabaha kadar bir asker su getirdi. Bursalı. Bir işçi. Gün ışımasını büyük bir moralle izledim. Sabah gelen polis elini karnıma koyup 'Bu su içmiş' dedi. Su vereni saptamak için de işkence yaptılar.

...Sorular çok ilginçti. '1979'da Güney Yemen'e gitmişsin. Seni orada eğiten Kübalı komutanın adı ne?' ya da 'Dayak yerken niçin titremiyorsun?' Genel soru-

lardan özel suçlamalara geçilince işkencenin dozu arttırılıyordu.

...Ağız tuvaletin kuburuna gelecek şekilde, elleri ayak yerine kullandırarak, ayakları ise bele yük bindirecek şekilde yüksek bir yere asarak bir yöntem geliştirmişler. Kuburun kokusundan kollarınız dayanabildiği sürece bir miktar uzak kalabiliyorsunuz. Bir süre sonra kollarınız vücudu taşıyamaz oluyor. Vücudun tüm yükü yukarı doğru kıvrılan bele ya da kollara biniyor ve başınız sonunda kubura giriyor. Bir saate yakın bu durumda kaldım».

Vahap Serin, onbir günlük ilk serüveni bittiğinde tam yirmi kilo zayıflamıştı.

Vahap ve Zeki hakkında düzenlenen iddianamede sanığın TCK'nun 141/5 ve 312. maddelerinden cezalandırılmaları istenirken şöyle deniliyordu:

«...Sanıkların TKP adlı yasa dışı örgüte üye oldukları, her iki sanığın sendikal faaliyeti kabul ettikleri, ancak sendikal faaliyetlerle siyasi faaliyetleri ayırdıkları, sanık Vahap Serin'in daha önce DDKD üyesi olduğu;

Her iki sanığın Sıkıyönetim Kanununun kişi hak ve hürriyetlerine, yabancı sermayenin Türkiye'ye girişine karşı oldukları, işçi haklarını savunur gözükerek, sendika adına çıkarılan gazetenin parasız dağıtılmasını sağlamak suretiyle örgütlenmeyi sağlamak istedikleri;

Alınan ifadeler, sanıkların birbirleri hakkında tamamlayıcı beyanları, Emniyet Müdürlüğü tarafından hazırlanan yazı ve ekli Yol-İş gazetesi ile anlaşılmış olduğundan..» (4)

Yol-İş Şube Başkanı Vahap ile bir kez daha görüştük. İkinci kez gözaltına alınmış ve bırakılmıştı. İnce uzun Vahap, gitmiş yerine omzu çarpık biri gelmişti. Önce tanıyamadım. «Tanıyamadım ama, ben yine eski Vahap'ım. Yol-İş'ten, Vahap işte canım» derken gözlerindeki yaş pırıltısını gördüm. Kucaklaştık Diyarbakır kokuyordu. .

BİNBAŞIM SENİ TUTUKLATACAK AMA YARIM MİLYON VERIRSEN KURTULURSUN

Türkiye'de işçilerin her zaman sorunları oldu. 1980'den bu yana, sorunlar bir dert yumağı gibi büyüyor. Daha da büyüyecek. Ancak, DİSK'e bağlı Yeraltı Maden İş sendikası işçilerinin topluca yargılandıkları davada, bilinen işçi sorunlarına değinmeye, bir türlü, sıra gelmedi.

Amasya, Samsun, Havza, Çorum, Suluova ve yörelerinden toplanan 901 işçi hakkında, THKP-C Dev-Yol örgütü doğrultusunda eylemler yapmak, çeşitli öldürme yaralama, bombalama, gasp olaylarına karışmak, Yeni Çeltek Maden İşletmesinde grev teşvikçiliği yapmak gibi savlarla dava açıldı. (5) Sorguların yaklaşık iki yıl sürdüğü bir davada, işçilerin ekonomik ve demokratik haklarını konuşmaya elbette sıra gelmeyecekti. Sorgular çoğunlukla Suluova Et Kombinası soğuk hava depolarında yapılmıştı çünkü.

Duruşma, 1982 yılının 15 nisan günü başladı. 16 nisanda 58 sanık mahkemeye tek tek dilekçe vererek işkence gördüklerini söylediler ve hastaneye gönderilmelerini istediler. Duruşma yargıçları sanıkların hastaneye sevkedilerek «Gerek geçmişte ve gerekse halen işken-

ceye maruz kaldıklarına dair arazlar mevcut ise» belirlenmesine karar verdiler.

Amasya 50 Yataklı Askeri Hastanesinde muayene edilen 52 sanıktan yalnız ikisinin vücudunda «Darp cebir vesair bir eylemle husule getirilmiş bir yara» saptanmadı.

50 Yataklı Askeri Hastanenin doktorlarının (6) 50 sanık için düzenledikleri raporlarda bu insanların gözaltına alınmalarından yaklaşık iki yıl sonra bile, işkence gördükleri saptanıyordu. Özellikle el ve ayak bileklerinde, bacaklarda, kollarda, meme üstlerinde büyüklükleri 8-1 santimetre arasında değişen eski yara «Nebdeleri»ne raslandığı belirtiliyordu.

Mayıs ayının onuncu gününde, 3. Ordu ve Erzincan Sıkıyönetim Komutanlığı Amasya 15. Piyade Tugayı I nolu Askeri Mahkemesi duruşma salonunda bir çiçek açtı. Yargıçlar kurulu, sanıklara soruşturma kurullarınca işkence yapıldığını kabul ederek, suç duyurusunda bulundu. (7)

Askeri mahkemece yapılan suç duyurusuna yanıt aralık ayının son günü geldi. 1982'den 1983'e geçileceği gün. Demokrasi, seçim, parlamento sözcüklerinin yeni yeni konuşulmaya başlandığı bir zamanda. Yardımcı askeri savcı yargıç binbaşı Halit Cengiz «Suç duyurusu ile ilgili olarak kovuşturmaya yer olmadığına karar verildiğini» bildiriyordu. (8)

50 işçi hakkında yapılan işkenceye ilişkin suç duyurusunun 3. Ordu Askeri savcılığınca incelendiği belirtilen yazı 12 eylül döneminin yargılanan işçiler açısından en büyük davası olan Yeni Çeltek davasının bence en önemli hukuk belgelerinden biri :

...Olay hakkında tabib raporu tanzim edilerek sanık belirtilmeksizin suç dosyası gönderilmiş ise de, dosya içeriğine göre sanıklara işkence veya müessir fiil yapıldığını gösterir, kamu davası açılmasını haklı kılacak herhangi bir delil bulunmadığı ve sanıkların sırf bu suçtan kurtulmak için bu beyanda bulundukları kanaatına varılmış olmakla, sanıklar haklarında 353 sayılı kanunun 105 ve 107. maddeleri gereğince kovuşturmaya yer olmadığına itirazı kabil olmak üzere karar verildi»

Aradan yıllar geçti, yargılama sonuç aşamasına geldi. 1985 yılının ocak ayının son günlerinde, askeri savcı 'Esas hakkındaki iddialarını' okudu. Yirmidokuz sanık hakkında ölüm cezası isteniyordu. Çeşitli hapis cezalarının yanında 74 sanığın aklanması öneriliyordu mahkemeye.

Haklarında ölüm cezası istenenlerden Mustafa Durna, Elvan Yılmaz, Mehmet Kök, Metin Durna, Haydar Elmastaş, Hikmet Hamarat, Cemalettin Çağlar, İsmail Kuzubaş, Levent Anar ve Fahrettin Faki için Askeri Hastanenin beş doktorunun verdikleri raporları düşündüm. İşkence raporları ile birlikte darağacına uğurlanmamaları için yapılabilecekleri düşündüm.

Ele geçirebildiğim, bana ulaşabilen işkence raporlarının bulunduğu dosyaya uzandı elim. Yeni Çeltek işçileri ile ilgili saptayabildiğim onbir işkence raporunun üstüne, «Ölüme giden yolda ilk adım» notunu düştüm.

«15 nci Piyade Tugay 50 Yataklı Askeri Hastane Baştabibliği —Eryatağı/Amasya» antetli rapor kağıtlarından bir çoğuna dört uzman doktor tarafından şu bulgular yazılmıştı:

...Tutuklu Hasan Kaplan'ın 5.5.1982 günü heyet huzurunda yapılan muayenesinde; (Har. 766/5.5.82) sağ ayak tabanında ortası sert, muntazam olmayan 2,5-3 cm çapında eski yara izi, ayrıca her iki el bileğinde dış yüzlerde 1 cm uzunluğunda enlemesine iki adet eski yara izi saptandı. Sağ ayak topuğu arkasında 1 cm çapında üzeri kurut bağlamış yuvarlak yara ile, sağ ayak tibua ve fubula ön yüzünü kapsayan kısımda 16 cm uzunluğunda yer yer eski dikiş izleri ile kemik erimesine bağlı çukurluk ve eski yara izleri saptandı. Arz ederim. (196 nolu sanık)

...Tutuklu Fahrettin Faki'nin 5.5.1982 günü heyet huzurunda yapılan muayenesinde (Har. 765/5.5.82) sol ayak sırtında dış yüzde uzunlamasına 3 cm eninde 10 cm uzunluğunda eski yara nebdesi, saptandı. Ayrıca üst dudak iç tarafında sertçe granülasyon dokusu ile lumbal bölgede her iki tarafta sağda iki adet solda bir adet yuvarlak ufak eski yara nebdesi saptandı. Burun şikayeti için grafisi istendi. Arz ederim. (191 nolu sanık)

...Tutuklu Elvan Yılmaz'ın 29.4.1982 günü yapılan muayenesinde (Har. 716/29.4.1982) sol bacakta ön iç yüzde yuvarlak, ayak üstünde enlemesine, sağ elde bilek içyüzünde iki adet enlemesine, sağ başparmak önyüzünde yuvarlakça, sol el bilek iç ve dış yüzünde, sol el başparmak içyüzünde yuvarlakça, boyun alt sağ tarafta, göğüs üzerinde iç yüzünde 5 cm uzunluğunda eski yara nebdesi saptandı. Arz ederim. (90 nolu sanık)

...Tutuklu Levent Anar'ın 29.4.1982 günü heyet huzurunda yapılan muayenesinde; (Har. 717/29.4.82) her iki el bileğinde içte ve dışta, sağ ayak bileği dış yüzünde, sol ayak ön yüzünde, sol bacak baldır arka yüzünde yuvarlak, sol dirsek dış yüzünde uzunlamasına, sağ kol-

tuk alt dışyüzünde enlemesine eski yara nebdesi saptandı. Arz ederim. (98 nolu sanık)

...Tutuklu Mahmet Kök'ün 5.5.1982 günü heyet huzurunda yapılan muayenesinde (Har. 767/5.5.82) her iki ayak bileği arka yüzünde enlemesine, sağ ön kol içte ufak, dış yüzünde aşağıda biraz büyük yara yuvarlak yara izi ile sağ kol yara izlerinden başlayıp, parmak uçlarına kadar diğer ele nazaran ince bulundu. Sol ayak diz arkasında üstte büyük, altta biraz ufak yuvarlak eski yara izi saptandı. Arz ederim. (101 nolu sanık)

Gördükleri işkenceden yaklaşık iki yıl sonra doktor karşısına çıkabilen bu insanlara verilen raporlarda tıbbın eski, hukukun yeni yaraları vardı.

Tam elli tane, benzeri işkence raporu elinin tersiyle bir kenara nasıl itilirdi? Sorumlular hakkında, kovuşturmaya yer olmadığı kararı nasıl verilirdi?

Kararı veren yardımcı askeri savcı yargıç binbaşı Halit Cengiz için, daha sonra «Rüşvet, irtikap, dolandırıcılık, memuriyet görevini ve nüfuzunu kötüye kullanmak, ticaret yapmak» gibi suçlardan açılan davada, bu sorunun yanıtı bulunacaktı. Halit Cengiz, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'e yazdığı dilekçede kendisinin «Devletin yanında bir yargıç» olduğunu anlatmıştı uzun uzun. Görevini nasıl kötüye kullandığını anlatmıştı bir anlamda :

«...Sanık yargıç binbaşı Halit Cengiz'in dosyada bulunan ve Cumhurbaşkanlığına vermiş olduğu dilekçenin incelenmesinden; 3. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri savcılığında görevli bulunduğu sırada bazı kamu görevlileri hakkında işkence ve kötü muamele suçların-

dan dolayı açılan soruşturmalarda, kendisine verilen dosyalarda gerekli soruşturmayı yapmaksızın kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verdiği kendi beyanından anlaşılmıştır» (9)

Devletin yanında olduğunu söyleyen bir yargıcın, işkenceye göz yumması demek olan bu tavır, hukukçuları uzun uzun düşündürdü. TCK'nun 235. maddesi herkesi bağlamıyor muydu?

Sanık Halit Cengiz Cumhurbaşkanına yazdığı dilekçede, 3. Ordu Komutanına gönderdiği mektupta sayıları 300'ü aşan işkence suçlularını nasıl görmezlikten geldiğini rahatlıkla anlatabiliyordu:

«Sanık Halit Cengiz Cumhurbaşkanı'na gönderdiği dilekçede ve 3. Ordu Komutanlığına yazdığı mektupta (Görevlerini yaparken işkence yaptıkları iddiasıyla haklarında soruşturma açılan tüm polis ve subayların dosyaları bana verildi. 300'ü aşkın görevli hakkında, devlet adına görev yaptıklarına inanarak, soruşturma yapmadan takipsizlik kararı verdim. Hatta Fatsa Çullu tepesinde yaptıkları keşif esnasında arkadaşlarının cesedini görüp infiale kapılan militan Ayhan Yıldız'ı kurşuna dizen görevliler hakkında da takipsizlik kararı verdim.»

Bir yargıç işkence yapanların «Devlet adına görev yaptıklarına» nasıl inanırdı? Böyle bir mektubu ya da dilekçeyi alanlar, niçin suç duyurusunda bulunmazlardı?

300'ü aşkın güvenlik görevlisi kimlerdi, kaç kişiye işkence yapmışlardı? İşkence görenler neler söylemişlerdi? Söyledikleri, haklarında hazırlanan iddianameye nasıl geçmişti?

İnsanın aklına, hemen, geliveren sorular arasında bence en önemlisi sanık Ayhan Yıldız'ın kurşuna dizilmesi olayı ile ilgili. Çünkü Yargıç binbaşı Halit Cengiz tarafından hazırlanan «Fatsa İlçesi Yasa Dışı THKP-C/ Devrimci Yol Davası» iddianamesinin 98. sayfasında «Haklarında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilen sanıklar» arasında yer alan tam 12 sanığın yanına büyük harflerle «Ölü» notu düşülmüş. Halit Cengiz'in söylediklerinden sonra; Alaaddin Bölükbaşı, Sadi Ekiz, Ayhan Eskici, Ahmet Gürler, Cemal Işık, Teyfik Karataş, Ayşe Makar, Mustafa Kemal Özdemir, Şehittin Tiriç, Özgüç Tuncay, Salim Topal ve Kemal Özdemir'in adlarının yanındaki «Ölü» notunun araştırılmasına gerek yok mu?

Ayhan Yıldız'ı «kurşuna dizen görevlileri» görmezlikten geldiğini kendi ağzıyla söyleyen binbaşı Halit Cengiz'e bu soru sorulmalı.

Dönelim Yeni Çeltek davası sanıklarının yargılanmalarına.

Yapılan yargılama sonunda askeri mahkeme DİSK'e bağlı Yeraltı Maden-İş Sendikasına bağlı 620 işçi hakkında çeşitli cezalar verdi. Muharrem Karslı için ölüm cezası Haydar Köseibiş, Mustafa Durna, Hıdır Sevindi, İsmet Güngör, Levent Anar, Ekrem Savcı, Hüseyin Özbudak, Mehmet Kök, Ahmet Özcan, İsmail Kuzubaş, Celal Özder ve Muharrem Kurt haklarındaki ölüm cezaları hafifletici nedenlerin varlığı ile, ömür boyu ağır hapis cezasına, Faruk Karakava, Muharrem Aslan ve Fahrettin Faki haklarındaki ölüm cezaları ise yaş küçüklüğü nedeni ile yirmişer yıl ağır hapis cezasına dönüştürüldü. (10)

İşkence raporlarını topladığım dosyamın kapağını bir kez daha araladım, karar ile ilgili haberi okuduktan sonra. Kararda geçen isimlerden birçoğuna işkence raporları dosyamda da rasladım.

Çok sayıda soruşturma ve yargılamada etkin bir rol üslenen askeri yargıç Halit Cengiz'i düşündüm sonra. Hakkında hazırlanan iddianamede saptanabilen 32 ayrı olayda 12 milyon rüşvet aldığı öteki suç savları ile toplam 117 yıl hapsinin istendiği belirtiliyordu.

Savlara göre Halit Cengiz neler yapmıştı? Neler yapmamıştı ki?

Fatsa Yalıköy Belediye Başkanı Fikri Gürer, Belediye hoparlöründen, «Dev-Yol militanlarınca propaganda yapılması» nedeni ile Halit Cengiz tarafından defalarca tanık olarak ifadeye çağrıldı. Türkiye'nin en önemli davalarından biri olan Fatsa Dev-Yol davasında görev alan yargıçlar için kılı kırk yarmak çok doğaldı. Ancak, Gürer'e her seferin de aynı şeyler soruluyor, Gürer'de her seferinde bildiklerini anlatıyordu. Yalıköy Belediye Başkanı son kez jandarma vasıtasıyla çağrıldı.

Gürer, Halit Cengiz adlı yargıç subaydan duyduklarını daha sonra savcılıkta şöyle anlattı:

«...Biz seni çağırmaktan usandık, sen gelip gitmekten usanmadın. Böyle devam ettiği sürece senin hakkında iyi düşünmeyeceğiz. Ben istersem sanığı tanık, istersem tanığı da sanık yaparım. Kafanı kullanacaksın. Seni tutuklatırsam sorgu sıran altı ay da gelir.»

Savcılık katibi talimatını önceden almıştı. Fikri Gürer duyduklarına inanmamaya çalışırken, katip Fehrettin Gündoğdu, soluk soluğa, arkasından yetişti:

...Binbaşım seni tutuklatacak ama yarım milyon verirsen kurtulursun.

Ve özgürlük pazarlığı böylece başladı. Katip ikiyüzelliibine de razıydı. Ama Başkanda para yoktu. Sıkı pazarlık elli bin lira ile noktalandı. Başkan elini cebine attı ve paraları saydı. Katip Gündoğdu «Olanlardan kimseye söz etmemesini» salık verdi. Gündoğdu birçok kişiye aynı anımsatmayı yaptı daha sonra. Askeri savcılığın iddianamesine göre saptanan olaylardan bazıları şöyle sıralanıyor :

...Toplu silah kaçakçılığı suçundan tutuklu sanık Selahattin Atabeyoğlu'nun kardeşi Süleyman Atabeyoğlu'dan rüşvet,

...İbrahim Ayyıldız'a sıkıyönetim askeri savcılığınca aranmadığını belirten belgenin para karşılığı verilmesi,

...M. Ekrem Aydın'dan tutuklu bulunan oğlu Adnan Aydın ve kendisinin davaları ile ilgilenmek vaadi ile para alınması,

...6136'ya muhalefetten tutuklu sanık Faik Akman'ın ağabeyi Seyfi Akman'dan, kardeşinin tahliyesi için rüşvet alınması,

...Amasya sağ davasında tutuklu sanık olarak yargılanan Bekir Aydın'ın babası Mustafa Aydın'dan ve avukatı Ahmet Çekin'den tahliye vaadi ile para alınması,

...Fatsa Dev-Yol davası sanıklarından Meral Çakmak'ın babası Resul Çakmak'tan rüşvet alınması,

...Hüseyin Çolak'tan kızı Hatice Balkız, damadı Ali Balkız'ın 3. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı 1 numaralı Askeri Mahkemesinde görülmekte olan davalarında yardımcı olmak ve tahliyelerini sağlamak vaadi ile para alınması,

...Fatsa Dev-Yol davası tutuklu sanıklarından Dursun Gümüş ve Cemal Gümüş'ün tahliyelerini sağlamak vaadi ile Hoylu köyü muhtarı Atıf Doğruca'dan rüşvet alınması,

...Fatsa'da balıkçılık yapan Hasan Günal'dan, kendisi ortağı ve kardeşleri hakkında görülmekte olan davalar ile yapılmakta olan soruşturmalar için rüşvet alınması,

...Askerlikten kısmen kurtulmak için hile yapmak suçundan sanık Ahmet Hattat'a senet kırdırmak suretiyle memuriyet nüfuzunun kötüye kullanılması,

...Fatsa sağ davasında tutuklu sanık Ahmet Karakullukçu'nun babası Niyazi Karakullukçu'dan para alınması ,

...TCK'nun 163. maddesine muhalefetten tutuklu sanık Mustafa Coşkun ve arkadaşlarının tahliyelerini sağlamak vaadi Mumin Uyar ve Abdülkadir İnan'dan para alınması,

...Silah kaçakçılığından tutuklu sanık Galip Sönmez'den görevsizlik kararı verilmesi için rüşvet alınması,

...Silah kaçakçılığı suçundan tutuklu Ali Uğurlu'dan para alınması,

...Aybastı davası sanıklarından Salih Yaman'dan para alınması,

...Silah kaçakçılığından hükümlü Yener Demircan, İdris Garip ve Döndü Garip için verilmiş olan mahkumiyet hükmünün Askeri Yargıtay'da bozulmasına yardımcı olmak üzere para alınması,

...Fatsa Dev-Yol davasında mağdur ve müşteki durumunda olan fındık tüccarı Hüsnü Keskin'den nüfuz suistimali suretiyle borç alınması,

Erzincan ve çevresinde çalkanan yolsuzluk haberleri çok geçmeden Ankara'ya ulaştı. Üç yıl sonra Halit Cengiz için başlatılan soruşturma, savların doğruluğunu ortaya çıkardı.

Fatsa Dev-Yol Davası Savcısı olarak adı duyulan binbaşı Halit Cengiz, CHP eski milletvekilleri Ertuğrul Günay ve Temel Ateş, Prof. Mümtaz Soysal ile Mahmut Tâli Öngören haklarında TCK'nın 146. maddesi gereğince, önce, ölüm cezası istedi, kısa bir süre sonra da kovuşturmaya yer olmadığı kararı vererek ilginç bir hukukçu olduğunu kanıtladı.

Devletin yanında yer aldığını, işkence suçlarını kapatarak kanıtlayan ve bunu, devletin en yüce makamına yazı ile bildirmekte hiçbir sakınca görmeyen Binbaşı Halit Cengiz, 20 temmuz 1984 tarihinde tutuklandı. 10 ocak 1985 günü yapılan duruşmada ilginç bir aşamaya gelen dava, Halit Cengiz'in salıverilme kararıyla yeni bir boyut daha kazandı. (11)

Yeni Çeltek maden işçilerinin yakından tanıdığı bir güvenlik görevlisi daha vardı.

Yeraltı Maden-İş Sendikası üyesi olan sanık işçilerin de, Fatsa Dev-Yol davası sanıklarının da yakından tanıdığı bu kişi, Suluova-Çeltek-Havza-Merzifon Bölgesi Asayiş Komutanı ve Et Balık Kurumu Gözetimevi Müdürü yüzbaşı Atasoy Fitos'tu. Onun da ünü dilden dile dolaşıyordu. Atasoy Fitos'un bazı işkence olaylarına adı karışmıştı. Suluova Gözetimevinde sorguladığı «İnsanları buzdolabına koyduğu» duyulmuştu. Gözetimevine ge-

tirilen sanık yakınlarından, «İşkence yapmamak vaadi» ile yirmibeş milyon lira kadar rüşvet almıştı. (12)

Silah kaçakçılığı suçundan yakalanan Ali Uğurlu yüzbaşı Fitos'un elindeydi. Ve kalp hastasıydı. Eşi, kocasını ilaçlarına kavuşturabilmek ve onu işkenceden uzak tutabilmek için çözüm ararken, Fitos'un aracılarıyla karşılaştı ve pazarlık 10 milyon liraya bağlandı. İlk olarak dörtbuçuk milyon lira teslim edildi. Fitos «Bu yetmez» deyince, geri kalan miktar hemen tamamlandı. Ali Uğurlu'nun oğlu, babasına işkence yapıldığını, izlediği bir duruşmada öğrendi. Kocasına işkence yapıldığı için verdiği paraları istemeye karar veren Ali Uğurlu'nun eşi Gürnar, büyük bir mücadele sonucu ikibuçuk milyon lirayı geri alabildi. Ali Uğurlu salıverilince durum iyice karıştı. Uğurlu, rüşvet aracısı O. Nuri Gürsoy'a «Bana gözaltında iyi davranılması için size para verilmiş, oysa ben işkence gördüm.» dedi ve parayı kesin bir dille geri istedi. Ali Uğurlu bir süre bekledikten sonra Amasya'ya geldi ve kendisine işkence yapılmaması için para verdiği yüzbaşı Atasoy Fitos'la korku filmlerindeki gerilimle bir masanın iki ucuna oturdu. Ve «paralar» dedi. Fitos, 5,5 milyon lira aldığını, bunun 2,5 milyonunu geri verdiğini, kalanını da borç kabul etmesini öneriyordu Ali Uğurlu'ya.

Ali Uğurlu bildiklerini yetkili makamlara anlatınca piyade yüzbaşı Atasoy Fitos ve arkadaşları yargı karşısına çıkıyor ve hapis cezası alıyorlardı.

Erzincan'da basına gereği gibi yansımadan sürüp sonuçlanan bu davaya, daha sonra yargıç binbaşı Halit Cengiz'in de adı karıştı. Askeri savcı Cengiz, Ali Uğurlu'ya işkence yapıldığının anlaşılıp paranın yüzbaşı Fitos'tan geri istenmesi aşamasında devreye girdi ve Uğur-

lu'ların evine geldi. Bu konuda bilgi vermek ve de gerektiğinde avukat tutmak için «Küçük bir miktar para üzerinde» anlaşmaya varıldı. Binbaşı Cengiz'e iki kez beşyüzer bin lira verildi. Eşi Mualla Cengiz hanımda Uğurlu'ların modaevinden ikiyüzseksenbin liralık giysi aldı ve parasını ödemedi. (13)

DİSK'e bağlı Yeraltı Maden İş sendikası üyesi işçilerin sorgularını, yüzbaşı Atasoy Fitos yaptı.

Doktor raporu ile belgelenmiş işkence savları için kovuşturmaya yer olmadığı kararını ise yargıç binbaşı Halit Cengiz verdi.

DÜNYA SENDİKAL HAREKETİNİN GÖZÜ KULAĞI TÜRKİYE'DEYDİ

...Sendikalar ve işçilerle ilgili gelişmelerin bir de görünür yanı vardı.

1961 Anayasası ile güvence altına alınan ve 1950'lerin ilk yıllarında başlayan «Dikkat çekici ilerleme» 12 eylül öncesi giderek güçlenen serbest toplu pazarlık hakkı bir kalemde silinmişti.

Dünya, 12 eylül rejiminin Türkiye'de işçi sınıfı ile siyasal düzeyde bağlantısını değerlendirmek istiyordu. Dünya sendikal hareketinin gözü kulağı Türkiye'deydi.

Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU), müdahaleden hemen sonra, kasım 1980'de, Türkiye'deki gelişmeleri görüşerek bir karara varmak için, bir heyet gönderilmesini kararlaştırdı. (14)

Bir yıl süren incelemeden sonra varılan nokta, bir raporla dünya kamuoyuna açıklandığında, başta DİSK

olmak üzere birçok sendikal kuruluş hakkında başlatılan soruşturma tamamlanmak üzereydi. İşçi liderlerinin, işçi temsilcilerinin ve işçilerin polis sorguları bitirilmiş iddianameler hazırlanmıştı.

ICFTU'nun Türkiye hakkındaki görüşü özetle şöyleydi :

«...Silahlı kuvvetlerin yönetime el koymaları üzerine, daha sonra mahkeme yoluyla teyid edilmek üzere DİSK'in ve ona bağlı sendikaların büyük çoğunluğunun faaliyetleri durdurulmuştu. DİSK'li sendika liderleri ve DİSK görevlileri tutuklanmışlardı.

...Bize hepsinin yargı önüne çıkarılacağına ilişkin güvence verilmişti. Bununla birlikte, önceleri otuz günle sınırlı olan gözaltında tutma süresi, şimdi doksan güne çıkarılmış bulunuyor. Gözaltında bulundurma süreleri yeni getirilen baskı mevzuatına uygun olarak, hemen hemen istenildiğince uzatılabiliyor.

...Misk ve Hak-İş'in faaliyetleri de durdurulmuş, liderlerinin büyük çoğunluğu tutuklanmıştı.

...Kendileri ile konuştuğumuz yetkililer, bu gibi durumlarla her zaman karşılaşılabileceğini ve sendikacıların ülkenin yasalarına karşı dokunulmazlıkları olduğu iddiasında bulunamayacaklarını bildirdiler. Bunda bir anlamda gerçek payı var. 12 eylül 1980'den sonra cezaevlerine konulan kırkbin dolayında tutuklu arasında sendikacıların payının çok az olduğu görülüyor. Ne varki bu sadece bir görüntüdür. Çünkü askeri müdahalenin nedeni olarak açıkca ifade edilmiş olan terörist girişim ve eylemlere ilişkin hiçbir suçlama, sendikacılara karşı ileri sürülmüş değildir.

Bu nedenle biz görevli bir heyet olarak suçluların asgaride gösterilmesi yerine, bizatihi bu sayının bu ka-

dar büyük olmasından dolayı insan haklarının potansiyel ve fiili ihlallerinin arttığı inancındayız. ICFTU yanlız sendikal haklarla değil, genel olarak insan hakları ile de ilgilidir. İnsanların yargılanma öncesinde böylesine uzun süreler gözaltında tutulmaları kabul edilemez.

...Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren Kurucu Meclisin 29 Ekim 1981 tarihinde kurulup çalışmalarına başlayacağını ilan etmiştir. Heyetimiz, istikrarlı olacak ve ne zaman başlayacağı kesin tarihe bağlanamayan bir demokrasinin Türkiye'de yeniden kurulmasına ilişkin taiebini kuvvetle yineler. Ve kurucu meclisin, Türkiye'de silahlı kuvvetler yönetime el koymadan önce işlerliği olan her türden görüşü yansıtacak biçimde olmasının kaçınılmazlığına dikkat çeker.

...Demokrasiye dönüş, askeri rejim sırasında çıkarılmış yasaların parlamento tarafından eleştirici bir tutumla gözden geçirileceği anlamını taşır. Aksi halde, demokratik olmayan bir biçimde ve ancak sınırlı bir zaman ve amaç için çıkarılan baskı yasalarını gelecekteki hükümetlerin kullanabilmeleri tehlikesi süreklilik kazanmış olur.

...İşkence yaygındır ama; yetkililerin bilerek ve isteyerek uyguladıkları bir politika olduğu söylenemez. Aslında, hükümet hazırlık soruşturmalarında yapılan suçlamaların bir temele dayandığını, görülen tüm olaylara karşı harekete geçildiğini söylüyor. 1981 mart ortalarına değin 81 işkence iddiasında bulunulmuş, bunlardan incelenen 28'inin 14'ü için kovuşturma açılmış ve diğer 14'ü dayanaksız görülmüştür. Bunlar resmi rakamlardır. Ama işkence düzeyine varmasa bile cezaevlerindeki kötü muamele iyice yaygındır. Buna uygun bir örnek DİSK Başkanı Abdullah Baştürk'ün gördüğü muameledir.

İşkence kurbanlarının şikayette bulunmaları ya da yakınmalarını dış dünyaya ulaştırabilmeleri hemen hemen imkansızdır. Şurası bir olgudur ki, Eylül 1980'den bu yana cezaevlerinde 20 kişi ölmüştür.

...Çıplak gerçek şudur; Şu ya da bu şekilde işkence Türkiye'de daha önceki demokratik hükümetler zamanında bile yeralmaktaydı. Bunu bize eski başbakan Bülent Ecevit bizzat kendisi söylemiştir. CHP lideri ve eski Başbakan Bülent Ecevit, şimdi yönettiği bir haftalık dergide, işkence üzerine bir makale yayınladı. (15) Bu yazısında uygulanmakta olan işkencenin nedenlerini inceledi. Sorunun kökeninde yatan nedenlerin ortadan kaldırılması için uzun bir öneriler listesi sundu. Onun bu ilgi ve çabasının karşılığı, derginin o sayısının toplattırılması oldu.

...Heyetimiz Cezaevlerinde süren işkencenin kökünün kazınması için kısa dönemde, düzenli uluslararası denetimi dışlamaksızın, yoğun denetim sağlanması anlamında etkin önlemler alınması yolunda Türk hükümetine baskı yapılmasını önerir. Şurası bir gerçektir; şiddet eylemleri ile suçlanmadıkları halde gözaltında ya da tutuklu bulunanlar serbest bırakılacak olurlarsa, işkence oranı düşecektir.

...Heyetimizi şaşkına çeviren şey, tutuklu yakınlarının ve avukatlarının cezaevi ziyaretlerinin nasıl yapıldığı üzerine anlattıkları oldu. Anlatılanlardan çıkan sonuç, bu koşullarda etkin bir savunmanın hazırlanamayacağıdır.

...Bugün Türkiye'deki yetkililer, yargının bağımsızlığı ile övünmektedirler. Gerek Başbakan Bülend Ulusu gerekse MGK Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık, bir konunun yargıya intikal etmesinden sonra, müdahale

edebilecek güçlerinin bulunmadığını açıkladılar. Rica ettiğimiz bir cezaevi ziyaretinin sağlanması konusunda ellerinden hiçbirşey gelmemesini de bu sebebe bağladılar.

...Heyetimiz temel sendikal hakların ihlal edildiği inancındadır. Yapısı ve karekteri üzerinde ne düşünülürse düşünülsün DİSK, hakları ayaklar altında çiğnenen, yasalara uygun olarak kurulmuş bir, sendikal kuruluştur. Sorumlu bir kuruluş olarak ICFTU'ya, durumun protesto edilmesini ve ILO düzeyinde yapmaktan sakındığı şikayetin şimdi kuvvetle yapılmasını öneririz. Heyetimiz, DİSK konusu tartışılırken ICFTU'nun resmen şikayette bulunma olasılığını, Türk Başbakanına ve MGK Genel Sekreterine sözlü olarak bildirmiştir.

...Heyetimiz Disk'in sayıları 50 dolayındaki avukatı ile konuşma fırsatını buldu. Avukatlar kendilerini yürekkendiren ve özgürlük ve demokrasi için mücadele eden herkese moral ve destek veren ICFTU heyetinin Türkiye'ye gelişinden duydukları memnuniyeti anlattılar. Avukatlar çalışmaları sırasında katlanmak zorunda kaldıkları aşırı güçlükleri, müvekkilleri ile normal yoldan görüşebilmenin, tutuklulara yazılı haber ve belgeler gönderebilmenin olanaksızlığını, karşı karşıya kaldıkları yıldırıcı davranışları ve işkence düzeyine varıp varmadığı tartışması bir yana, tutukluların gördükleri her türlü muameleyi anlattılar. Baştürk'ün savunması ile birinci derecede görevli avukat Ercüment Tahiroğlu'nun gözaltına alınması, hesaba katılması gereken bir yıldırma türüdür. Heyetimiz uygun fırsatlarda ICFTU'nun sendika davalarına gözlemci hukukçu göndermesini önerir.

...Sendikacılarla istihdam edilen DİSK'li sendikacıların tümü işten çıkarılmışlardır. İşlerine son verilme-

yenlerin ise ücretleri ödenmemektedir. Üye aidatlarının kesilmesine eskiden olduğu gibi devam edildiğine göre, ödemelerin durdurulması gelir yokluğuna bağlanamaz. Sendika temsilcisi olarak iş yapan Disk'li görevlilerin durumu daha kötüdür. Çünkü, işverenler bunları düpedüz işten atmışlardır. Şimdiye değin arkadaşlar ve akrabalar arasındaki dayanışma ile geçim sürdürüldü. Sekiz aydan sonra bu durumun bireysel yardımlarla sürmesi olanaksızdır. Ayrıca yardım için para toplama işlemi, illegal bir örgüt için destek olarak görülmektedir. Herşeyin üstündede, bu aileler çevrelerinde mimlenmekte ve komşuların duydukları korku kendilerinden uzak durulmasına neden olmaktadır. Bu nedenle heyetimiz bu ailelere yardım sağlanmasının ivedi bir gereksinim olduğu inancındadır. Yardım göreceklerin başlarına bu nedenle daha başka dertler açılmaması için, yardımın açık bir biçimde yapılması gerektiğine inanmaktadır.

...Bugünkü askeri rejim, iktidara terörizmi bastırmak için el koyduklarını iddia ediyorsa da, buna ek olarak, sözünü etmeksizin, Türkiye'nin siyasal yapısını ideolojik baskıyla yeniden biçimlendirmeyi hedef aldıkları, yavaş yavaş ortaya çıkmıştır.

...Birçok örgüt, terörizmle suçlanmasa da Atatürkçülük diye adlandırılan, askerlerin Türkiye'nin siyasal temeli olarak düşündükleri akımdan saptıkları savı ile suçlanmaktadırlar.

...Türk ceza yasası, kurulu ekonomik ve sosyal düzene karşı çalışmayı, hatta kendi görüşüne göre konuşmayı veya yazmayı bir cürüm sayıyor. Bu yasal araçların askerlerin iktidara el koymadan önce yıllardan beri yürürlükte olduğu doğrudur. Ama hiçbir zaman böylesine kullanılmadıkları da doğrudur. Savcılar, ceza yasa-

sındaki bu hükümleri, 12 eylülün hemen ardından ve birdenbire keşfetmiş ve uygular olmuşlardır. Savcılar ve yargıçlar, kendilerine daha üst otoriteden yapılan telkinleri izlemektedirler. Tam yerine oturan bir örnek vermek gerekirse, Türk-İş'e bağlı Ankara Yol-İş sendikası tüzüğünde Türk anayasasına aykırı iki sözcük bulunduğu için Ankara Sıkıyönetim mahkemesinde yargılandı. Değiştirilen tüzük maddesinde 'İşçi sınıfı bilimi' tanımı yer alıyordu. Askeri savcı bunu Marksist-Leninist ideolojide, Türk Anayasasının reddettiği, «Bilimsel sosyalizm» anlamına geldiği biçiminde yorumluyordu. Yargıç da aynı görüşteydi. Sendikayı, cürüm sayılan tanımı kullanmakta yükümlü tutmak yerine, düpedüz feshetti. Daha ileri giderek, sendika başkanı ve öteki yöneticileri hakkında soruşturma açtı.

1980 yılı başlarında DİSK kongresinde Enternasyonal'i söyleyen bir sendika korosu üyeleri, şimdi komünizm propogandası yapmaktan beş buçuk yıl hapis cezasına çarptırıldıkları bir durumda, adaletin hak tanırlığına güven duyulabilir mi? Bilindiği gibi bu dava askeri müdahale öncesinde başlatılmıştı, bu ise baskının belki daha Demirel hükümeti zamanında başlamış olduğunu göstermektedir.

...Giderek açıkça görülmektedir ki, bugünkü rejim, Türk demokrasisinin yeniden belirlendirilmesinde kendisini görevli kabul etmektedir. Ne varki Atatürkçülük farklı görüş ve düşünceyi ezmeye hiçbir zaman yer vermemişti. Tersine sağlıklı bir siyasal muhalefeti canlandırmaya çalışmıştı. Şimdi ise askerler, hiçbir siyasal tartışmaya nefes aldırmıyorlar. Politikacılara karşı gittikçe katılaşan kısıtlamalar getiriyor. Onları siyaset sahnesine çıkmaktan men ediyor. Sendikaların kanatlarını makaslıyor ya da peşlerine kovuşturma takıyor.

...Askerler mevcut sosyal ve ekonomik düzende reform yapmak niyetinde olanlara karşı kovuşturma açtırırlarken, Anayasa'yı ilga edip otoriter bir rejim kurarak, siyasal düzeni devirenlerin kendileri oldukları da unutulamaz. Böylece onlar, kendilerinin Türk yasalarına göre sosyal ve ekonomik alanda değişiklik niyetlerinden ötürü kovuşturdukları insanlardan daha fazla suçludurlar. Rejim ilginç bir paradoks sergilemektedir. Bir yandan açık amacın terörizm olduğu ifade edilirken, bir yandan siyasi partiler ve Disk gibi sendikal kuruluşlar kovuşturulmaktadır. Bu durum MGK'nın terörizm belasına karşı savaşan parlak bir şövalye olma görüntüsünü karartmıştır daha da karartacaktır.

...Yönetimin bir diğer lekesi de, işkencenin sürmekte oluşudur. Başıbozuk terörizmi bastırma gücünde olan MGK'nin sivil ya da askeri yetkililerinin doğrudan denetimleri altındaki kurumlarda işkenceyi elbette önleyebilme iktidarında olacakları akla gelir. Bütün bunlar, anlamlı sendikal faaliyetin zora dayanılarak durdurulmasıyla biraraya getirildiğinde, bugünkü rejimin genel karakteri ile baskı rejimi haline getirilmektedir. Terörizme karşı harcanan olanca çaba, bu ayıbı yokedemez.»

Askeri müdahaleden altı ay yirmisekiz gün sonra, «kökü dışarda» anlayışına pek uymayan uluslararası bir işçi kuruluşunun bu yargılarının, zaman içinde, bir kehanet olmadığı anlaşıldı.

Siyasal anlamda, antikomünizmin bir kalesi olan ICFTU'nun gözlemcilerince, askeri müdaahlenin perde arkası çok geçmeden aralandı :

«...Şurası açıktır ki, askerler iktidarı sivillere geri vermeden önce kendilerini ileride gözden düşmekten ka-

çınmak için, 'Kusursuz bir eser' çıkarmak yükümlülüğü altında hissetmektedirler. Ancak, askerleri kışlalarına döndüklerinde nasıl bir siyasal düzenin kurulmuş olacağına ilişkin endişeler de, işte bu 'Kusursuz eser'in içeriğinde doğmaktadır. Sürekli olarak uyanık olmanın gerekliliği apaçıktır.

...Bir ilave faktör daha var: Atatürk'ün mirasını korumak için bu, yirmi yıllık bir süre içindeki üçüncü askeri müdahaledir.»

Eser kusursuz olacaktı. Hazırlıklarına 1978 yılında başlanmıştı bile. Türkiye'nin sola açılacağının ilk işaretinin alındığı 1977 yılından bir yıl sonra başlatılan bir hazırlık vardı.

Hazırlıklar 1980'nin sonlarına doğru tamamlanıp, kusursuz eserin çerçevesi belirlenmişti. 12 Eylül'den sonra nasıl bir siyasal düzen oluşturulması gerektiği konusunun, öyle uzun boylu tartışılmasına neden yoktu. Ordunun «Müdahaledeki haklılığı» yüzde yüz biçimde «anlaşılmıştı.» Müdahale öyle bir zamanlama ile gerçekleştirilmiştiki «Politikacılar iyice batmış, içerden ve dışardan kimse birşey diyemeyecek duruma gelmişti.» (16)

Askeri müdahaleden sonra kolaylıkla örgütlenen siyasal düzen, yeni bir ideoloji ve yeni bir demokrasi anlayışı getirmekte fazla gecikmedi. Yeni demokrasinin; neyi, nasıl kurumlaştıracağı, hangi nitelikleri olacağı, hangi özellikleri öne çıkarılacağı 1982 Anayasası ile ortaya çıktı.

Artık, tüm dünya Türkiye ile ilgilenmeye başlamıştı. ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi de Türkiye ile ilgileniyordu. Yeni demokrasiyi savunanlarla,

yeni demokrasinin eleştirilmesi gerektiğine inanan bir kaç ABD'li parlamenter arasında ilginç bir diyalog başladı. Türkiye'deki durum komisyon tutanaklarına şöyle yansıdı :

Stephen J. Solarz — Yeni kabul edilen, yürütmeyi güçlü kılan Türk Anayasa'sını okudum. Biz bu Anayasayı demokratik çoğulcu sistemin kurallarına uygun buluyor muyuz?

Richard R. Burt — Evet buluyoruz. Anayasa'nın hazırlanması sırasında uygulanan danışma yöntemlerinden bile etkilendik.

Solarz — Bu komite ve Kongre için çok önemli olduğuna inandığım bir başka soru soracağım. Türkiye'ye gezim sırasında, bana tutukluların büyük çoğunluğunun terör eylemlerine karıştıkları söylendi. Bunların hükümete karşı görüşlerinden dolayı tutuklanan kimseler olmadığı sizce doğru mu?

Burt — Evet doğru. Aslında bu konudaki nitelendirmeler bazen yanlış olabiliyor ama tutukluların hemen hepsi şiddet eylemleri ile suçlanıyor.

Solarz — Terörizme karışmakla suçlananların yargılanmaları gerekmiyor mu?

Burt — Sanıyorum, bu kişilerin hemen hepsi zaten yargılanıp suçlu bulunmuş kimselerdir.

Solarz — Teröre karışmayıp, yönetime karşı görüşte olmakla suçlanan kaç kisi var Türkiye'de? Eğer sayı büyükse, bu hepimizi ilgilendirir.

Burt — Sıkıyönetim mahkemelerinde hüküm giyenlerin yüzde 95' i ya kendileri şiddet eylemlerine karışmış durumdalar ya da terör örgütlerine üye oldukları için

suçlu bulunanlar. Bazı gazeteciler ve eski parlamenterler sıkıyönetim yasasına ve askeri yönetim bildirilerine aykırı davrandıkları için suçlu bulunmuşlardı. Şu anda da böyle suçlardan hükümlü kimse olduğunu sanmıyorum. Türkiye'nin bazı illerinde sıkıyönetim uygulamasının başladığı 1978 yılı sonundan 31 ocak 1983 tarihine kadar toplam 30 bin kişi askeri mahkemelerce suçlu bulundu. Bu davalarda, sanıklara suçları tebliğ edildi, avukatlarına ve kendilerine savunma hakları tanındı. Davaların birçoğu Anayasal rejimi yıkmaya yönelik suçları içeriyordu. Şu ana kadar verilen 110 ölüm cezasından 23'ü infaz edildi. Ölüm cezalarının tümü adam öldürme suçları nedeniyle verilmiştir. Ocak ayı sonunda cezaevlerinde 22973 kişi vardı.

Robert Torricelli — Uluslararası Af Örgütünün açıkladığı 30 bin siyasi tutuklu ve geçen yıl işkenceden ölen 82 tutuklu hakkında ne düşünüyorsunuz? 30 bin siyasi tutuklu tüm El Salvador'u cezaevine çevirmeye yetecek bir sayı değil mi?

Burt — Doğru olup olmadıklarını bilmiyorum bu sayıların.

Toricelli — Bütün bunlar askeri yönetimin başarısını ölçmeyi ve anlamayı zorlaştıracak etkenler değil mi sizce?

Burt — Kesinlikle aynı fikirde değilim.

Toricelli — Elinizde bir sayı olmadan nasıl ölçüyorsunuz yönetimin ilerlemesini, başarısını?

Burt — Verdiğiniz sayılar doğru mu? Bir de şu var; bana daha önceki yılların sayılarını vermediniz. Sonra Türkler bize durumu düzelteceklerine söz de verdiler. Ve bence sözlerini tutmuş bulunuyorlar. Günde 25 kişinin

ölmediği ülkede, Washington'da oturup Türkiye gibi ülkeleri yargılamak çok kolaydır.

Toricelli — Geçen yıl 35 bin siyasi tutuklu olsaydı, bu yıl sayı 30 bine düşseydi bence bu bile ümit vermezdi. Bu kadar siyasi tutuklu sizce önemli bir sorun değil mi, ben onu anlamak istiyorum?

Burt — Verilen sayıların doğru olup olmadığını bilmiyorum dedim.

Toricelli — Bizim siyasi suçlular ve işkence konusundaki duyarlılığımız Türkiye'ye ne derecede hissettirilmiştir? Bunun verilen dış yardımın düzenlenmesinde, formüle edilmesinde bir etkisi olmuş mudur?

Burt — Bu soruyu sorduğunuza sevindim. Söylediklerinizi elbette gözönüne alındı. Türkiye'de insan haklarının durumu ve Türk hükümetinin bu konuda aldığı yol üzerinde konuşalım dilerseniz. Sanırım Türkiye'de siyasi düzenin neredeyse tümüyle çöktüğü iki üç yıl öncesinden bakmak gerek olaya. Siyasi partiler hükümet kuramaz duruma gelmişlerdi. Terör günde 25 kişinin öldüğü boyutlara ulaşmıştı. Ekonomi alt üst olmuştu. Türk ordusu geçmiş yıllarda olduğu gibi, alınacak başka tedbir kalmadığından düzeni sağlamak için işbaşına geçti. Ekonomiyi tekrar rayına oturttular, hatta önemli ekonomik gelişme de sağladılar. Kendilerinin de çiğnendiğini kabul ettikleri insan hakları konusunda da önlemler aldılar.

İnsan haklarından en öncelikli olanı, yaşama hakkının, terör önlenerek sağlanması sanırım önemli bir adımdır. Anayasa oylamasındaki yüzde 90'lık oran, askerlerin yaptıklarının ve yapmak istediklerinin halk tarafından onaylandığının kanıtı değil midir? Yeni siyasi

partiler kuruldu ve çok yakında seçimler yapılacak. Türk yetkililerin kaydettikleri gelişmelerden memnunuz. İnsan hakları raporunda da belirttiğimiz gibi, hala sorulması gereken konular olduğunu biliyoruz. Buna rağmen Türklere karşı hep samimi ve tarafsız olmaya çalıştık. Sonuç tarafsız ve sessiz bir diplomasinin başarısıdır.» (17)

Türkiye'de insan hakları ve demokrasi konusundaki tartışmalar uzamadan bitti. Sıra yardım konusuna gelindiğinde bu konuların pek önemli olmadığı Burt'un şu değerlendirmesinden çok iyi anlaşılıyordu :

«...Programamızı çizerken yanlızca Türkiye'nin toprak bütünlüğüne değil, bölgedeki kendi stratejik çıkarlarımıza yönelik tehditleri de gözönüne alıyoruz. Güney Avrupa'da askeri üstünlüğümüzü korumamıza, Orta Doğu'da istikrarı sağlamamıza ve buradaki ülkelerle stratejik ilişkilerimizi sürdürmemize, İsrail ile güvenlik ilişkilerimizin sağlığına yönelik tehditlerin hepsi Türkiye ile savunma anlaşmamızı belirlerken gözönüne aldığımız önemli faktörlerdir. Bunlar anahtar faktörlerdir ve Türkiye ile her türlü ilişkilerimizde bunları gözönüne almak zorundayız.»

Türkiye ile 1981'de başka değer ölçüleri ile ilgilenen batı, birkaç yıl sonra 1983'lere gelindiğinde; insan haklarını, hukuk devletini ve demokrasiyi unutmuş görünüyordu.

Oysa, başlangıçta ne kadar çok ilgiliydiler Türkiye'deki demokrasi ile. Avrupa Konseyi Siyasi Komisyonu raportörü Avusturyalı Ludwing Steiner, İspanyol

Louis Yanez Bornueva Ocak 1981'de Ankara'daydılar. Steiner ne de güzel konuşmuştu : «Biz Avrupa Konseyi olarak, Türkiye'ye ve Türkiye'deki demokratlara yardımcı olmaya çalışmalıyız»

Şubat ayının ilk haftasında Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye'ye göndereceği heyete ilişkin Ankara'nın vereceği «evet mi hayır mı» yanıtı konuşulmaya başlandı diplomatik kulislerde. 6 Martta Hıristiyan Demokrat Alois Mertes başkanlığındaki F. Alman parlamento heyeti insan hakları durumunu incelemek için Ankara'daydı. Mertes'de gözyaşartıcı şeyler söylemişti : «Üyesi olduğumuz ittifak, sadece ortak savunma amaçlarına değil, aynı zamanda özgür demokrasiye dayanır.»

Arkadan Hans Bardens konuştu : «Sorgu yapmaya değil bilgi almaya geldiklerini» vurguladı ve «Bizim için önemli olan gerçek demokrasiye dönüştür, demokrasiye ne zaman dönüleceği değil» dedi. «Şimdilik herşey sakin görülüyor, ancak biz birşey yapmazsak işlerin ilerlemeyeceği de anlaşılıyor.» demek gereğini de duymuştu. Alman parlamenterlerin hazırladıkları raporda «Türkiye'ye yardımın kesilmesi durumunda, demokrasiye dönüşün zorlanacağı» belirtildi. «Ankara'nın insan haklarına saygı ve demokrasiye dönme konularında çaba harcaması» gerektiği de vurgulandı.

F. Alman Dışişleri Bakanı Hans Dietrich Genscher ile yeni Amerikan yönetiminin dış bakanı A. Haig Türkiye konusunun başbakan Helmuth Schmidt'in yapacağı ABD gezisinde ele alınması için bir program hazırladılar. ABD ve F. Almanya gündeminde, 1981 Martında, Türkiye vardı.

Alman parlamenterler ayrıca Uluslararası Af Örgütüne de bir yazı gönderdiler; «Türkiye'de sistematik iş-

kence yapıldığına ilişkin kanıt bulamadıklarını» bildirdiler.

Nisan'da ilgi doruğa çıktı. Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) genel sekreteri, bir heyetle birlikte Türkiye'deydi. Bir hafta sonra, Avrupa Konseyi Assamblesi Başkanı Hans de Coster geldi. Uluslararası Af Örgütünden Anne Burley ve emekli amiral Backer önce Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Necdet Öztorun'la görüştüler. A. Burley kısa konuştu: «Türkiye'ye gelen yabancı heyetlere cezaevlerini gezme izni verilmiyor.» dedi. Ay sonunda Kuzey Atlantik Assamblesi Güneydoğu Alt Komitesi başkanı Hollandalı parlamenter Van Der Stoel ile komite raportörü Mona Dohke başkentteydiler.

Avrupa Konseyinin ilkbahar toplantılarında Türk parlamenterlere 30 yıldır ilk kez oturacak yer ayrılmadı. Türkiye'de parlamento yoktu çünkü. Yine'de Türkiye'nin üyelikten çıkarılması önerisi reddedildi. Alman parlamentosu Türkiye hakkındaki kararını açıkladı. Demokrasiye dönüş konusunda açıklık isteniyordu. MGK ve Devlet başkanı Kenan Evren Amasya'da yaptığı konuşmada Türk görüşünü birkaç sözcükle özetleyiverdi: «Dış baskı teper.»

Avrupa'nın hırçınlığını ABD'ne sıçratmamak gerektiğine inanılıyordu. Haziran sonlarında Prof. Avdın Yalçın ve Prof. Osman Okyar 12 eylülü anlatmak için ABD'ne uçtular.

Temmuz başında ICFTU Türk-İş üyeliğini askıya aldı. Askeri hükümette görev almakta bir sakınca görmeyen Türk-İş Genel Sekreteri ve Çalışma Bakanı Sadık Şide «Alınan bu karar, değerlendirmeye bile değmez» diyerek, işin içinden çıktı.

1981 yılının sonlarına doğru Avrupa parlamentosunun sağ kesim temsilcilerinden oluşan bir heyet Türkiye'deydi. F. Alman Hıristiyan Demokrat milletvekili Otto Wan Hahsburg başkanlığındaki heyetten iki üye Türkiye'deki askeri yönetimin niteliklerini kavramışlardı. İrlandalı Muhafazakar John David Taylor ile İngiliz Liberal Stanley Johnson «Türkiye'deki askeri yönetimin Yunanistan'daki albaylar dönemi ile ya da Latin Amerika'daki diktatörlüklerle bir tutulmamasını» istediler. Açıkyüreklilikle «Tercihimiz albaylar değil, generaller» dediler.

1982'ye girerken, dünyanın yeni yılda görünümünün nasıl olacağını kestirmek güçtü. Afganistan, Polonya, Orta Doğu, Latin Amerika ve Afrika'sıyla dünya, ağır bir sorun yükü altındaydı. ABD'nin Avrupalı dostları, topraklarına nükleer füze yerleştirilmesinden yana değillerdi. ABD'nin bu konudaki baskısını kınıyorlardı. Türkiye'nin dışında yığınla sorunu vardı dünyanın. MGK ve Devlet Başkanı Evren'in yılbaşı konuşması, senaryonun aslını bilmeyenleri, sevindirdi. Serbest seçimler en erken 1983 sonbaharında en geç 1984 ilkbaharında yapılacaktı. Herkes bunu duymak istiyordu. Anayasa hazırlıkları sürüyordu. Terör de durmuş gözüküyordu.

Avrupa Konseyi'nden 20 kişilik bir heyet Ocak 1982'de Ankara'daydı. İngiliz İşçi Partisinden Tom Urwin Siyasi Komisyon başkanıydı. Muhafazakar İngiliz John Greave'de Hukuk Komisyonundan sorumluydu. Avrupa Konseyi üyelerine 12 Eylül yeniden anlatılmaya başladı. Bunca zamandır anlamadıkları 12 eylül'ü bir kez daha dinleyeceklerdi. Avrupa Konseyi, bu gözlemlere dayalı olarak hazırlanan raporlardan «Türkiye'ye yeni bir süre daha tanınması» sonucunu çıkardı. Türkiye'ye Ekim 1982'ye dek süre tanınmasını öngören önerge, 15'e kar-

şı 81 oyla kabul edilirken, Türkiye'nin üyelikten çıkarılmasını içeren önerge 38'e karşı 75 oyla reddediliyordu. Avrupa Konseyi karar tasarısında, Türkiye'deki durumla ilgili olarak üye ülkelerin Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna başvurma hakları olduğu da anımsatılıyordu.

Aynı tarihlerde ABD yönetiminin Kongreye sunduğu yıllık İnsan Hakları Raporunda «Türkiye'de terörün önlendiği ve insan haklarında gelişme olduğu» belirtiliyordu.

Haziran ayında Avrupa Ekonomik Topluluğu Leo Tindemans'ın raporunu görüştü ve raporu bir kaç değişiklik yaparak kabul etti. Rapordaki «Anayasa» sözcüklerinin önüne «demokratik» sözcüğü eklendi önce. Anayasa çalışmalarından nasıl bir Anayasa çıkacağını kestirmişlerdi. Ortak Pazar zirvesinde bir iki istek de dile getirildi: «Türkiye'de düşünceleri ve sendikal çalışmaları nedeni ile tutuklananların serbest bırakılmaları ve sıkıyönetimin kaldırılması»na ilişkin cümle Tindemans raporuna eklendi. İsteklere gençok Tindemans güldü. Sonra da herkes.

Türkiye'deki ABD Büyükelçisi R. Straus Hupe, Mayıs 1982 başlarında Türk Kamuoyuna tanıtılıyordu. Hupe, İnsan hakları konusundaki görüşünü özlü bir biçimde anlattı: «Sabah kapıyı çalanın sütçü olması, benim insan hakları kavramım budur.» dedi.

Oysa, Eylül ayının son günlerinde çok garip bir konuk çaldı kapımızı. Şimdiye dek, bu kadar açık seçiği olmayan türden bir 'Resmi ziyaretti' üstelik. Amerikan Merkezi Haberalma Örgütü (CIA) Başkanı William Casey Türkiye'ye 36 saat süren bir ziyaret yaptı. Dışişleri Bakanlığı Protokol Genel Müdürü Akgün Kıcıman tarafından Esenboğa Havaalanında karşılanan Casey, 28 Eylül

akşamı geldi 30 Eylül'de Ankara'dan ayrıldı. Ziyaret, resmi de olsa CIA Başkanının ziyaretiydi. Bunun için, 15 ekime dek gizli kaldı. CIA başkanı, Milli Savunma Bakanı Ümit Haluk Bayülken'le görüşmüş, Uluslararası terörizm ve Ermeni terörü üstünde konuşmuşlardı.

W. Casey, bir Orta Doğu dönüşü uğradığı Türkiye'den önce Kenya, Fas ve Mısır'da da bazı görüşmeler yapmıştı.

Protokol Genel Müdürü tarafından karşılanan CİA Başkanı W. Casey'in ziyaretinden Dışişleri Bakanlığı yetkililerinin «haberleri yok»tu. (18)

30 yaşında, Amerikan Deniz Kuvvetlerinin CIA'ya verdiği Stratejik Hizmetler Bürosunda görev alan Casey'in bu ani ziyaretinden sonra Türkiye'de birçok insan David Wise ve Thomas B. Ross adlı iki Amerikalı gazetecinin yazdıkları bir kitabı düşündü. «Görünmeyen Hükümet: CIA». 1976'ta Onur yayınları tarafından çıkarılmıştı. D. Wise ve B. Ross kitabın girişinde birkaç tümce ile özetlemişlerdi Görünmeyen Hükümeti :

«...Bugün ABD'de iki hükümet var: biri görünen, diğeri görünmeyen. Birinci hükümet, yurttaşların gazetelerden, çocukların yurttaşlık bilgisi kitaplarından öğrendikleri hükümettir. İkincisi ise, soğuk savaşta ABD'nin politikasını yürüten birbiri içine geçmiş, gizli mekanizmadır. İkincisi, istihbarat toplar, casusluk yapar ve bütün dünyada gizli harekat planlar ve bunları uygular.

.. Merkezi Haberalma Örgütü bu topluluğun kalbi olmakla birlikte, Görünmeyen Hükümet, sadece CIA'den ibaret değildir. Bu kuruluşun memur kadroları gizli, çalışmaları ise ondan daha gizlidir. Bütçesi diğer ödenekler arasına saklanmıştır. Kongre, Görünmeyen Hükümete

verdiği paranın ne miktarını bilir nede ne yolda harcandığını.

...Görünmeyen Hükümeti birçok kimse Ulusal Güvenlik Kurulunun yönetimi altında zanneder. Oysa, aldığı kararların birçoğu bu kurulda görüşülmemiştir bile. Bu kararlar adı fısıltıyla söylenen bir topluluktan çıkar. Kaç Amerikalı 'Özel Grup'un' adını duymuştur?

İşte bu kitap Amerikan halkına bu çeşit bilgileri vermek için yazıldı. Kitapta, Görünmeyen Hükümetin tarihi izlenmekte, Başkan Truman tarafından kuruluşu, Eisenhower ve Johnson zamanında gördüğü işler anlatılmaktadır. Görünmeyen hükümetin nüfuzunu genişletme çabaları ile yabancı ülkelerdeki darbe girişimleri açıklanmaktadır. Gizli hükümet, sadece istihbarat toplamanın çok ötesinde, politik savaştan tutun da tam kadrolu istilaya kadar çeşitli 'Özel Harekâta' katılmış bulunmaktadır.

...Artık tarihe malolduğu ve Görünmeyen Hükümetin çalışma biçimini bütün çıplaklığı ile gösterdiği için kitabımıza Domuzlar Körfezi öyküsüyle başlayacağız.» (19)

«Yayıncının notu»ndada ilginç gözlemler vardı. İlhan Erdost'u ana ana okudum :

«Türkiye'de CIA'nın faaliyetlerinin kavranabilir ilk sonuçları, CIA'nın kuruluşunun aşağı yukarı tamamlandığı yıllara, San Fransisco konferansına öngelen tarihlere rasladığını söylemek yanlış olmasa gerek. Türkiye'de, sola kapalı - sağa açık çok partili dönem, bu bölgede Amerikan emperyalizminin etkinliğini artırdığı bir tarihe raslar. Ve 'demokrasi adı verilen' bu 'çok partili dönem' ile ilericiler üzerindeki baskılar daha da yoğunlaşarak hızlanır. Bir yandan 'Yabancı Sermaye Kanunu',

'Petrol Kanunu' çıkarılırken, bir yandan da TCK'nun 141 ve 142. maddelerinde yer alan cezaların dalga dalga artırılması sağlanır. 6 aylık cezalar 8 ile 15 yıla çıkarılır.

...Öte yandan Amerikalı asker ve sivil danışmanlarından, Barış Gönüllülerine dek, bakanlıklardan köylere kadar ülke yoğun bir casus ağıyla örülür. Dost ve düşman öylesine birbirlerinin yerini almış, sorunlar öylesine karmaşıklaştırılmıştır ki idam edilen devrimci gençlerin 6. Filo askerini bizzat denize atan gençler olmasının, pusuya düşürülerek kurşunlanan devrimci gençlerin CIA ajanı büyükelçi Commer'in arabasını bizzat yakan gençler olmasının, bir rastantı değil, aynı karşı - devrimci zincirin ayrı ayrı halkaları olduğunun kanıtlarıyla ortaya konulabilmesi, son derece güçleşmiştir.

...Dulles ile Zorlu arasında, 5 mart 1959'da Ankara'da imzalanan ve zamanın TBMM'nin bilgisine dahi sunulmayan 'Türk Amerikan İşbirliği Anlaşması' gereğince ABD'ne 'Sızma, yıkıcı faaliyetler, sivil saldırı veya dolaylı saldırı' halinde Türkiye'ye müdahale etme hakkı tanınmıştır. Neyin sızma, yıkıcı faaliyet, sivil saldırı olduğunun takdiri ABD'ne aittir. (20) ABD bugün yasal bir seçim sonucunu 'Dolaylı saldırı' olarak niteleyerek Türkiye'ye müdahale etme hakkına sahiptir.

...Türkiye müdahalenin yalın örneğini, daha 1960 sonrası yaşadı. Zamanın Başbakanı İsmet İnönü Kıbrıs bunalımı sırasında, sorunu, pek ihtiyatlı da olsa, ulusal çıkarlar açısından koyduğu için, hükümetten çekilme zorunda bırakıldı. İnönü o zaman şöyle diyordu : 'Daha bağımsız ve şahsiyetli bir dış politika izlenmesini istiyorsunuz. Herkes aynı şeylerden bahsediyor. Bir görev veriyorum. Neticesi bana gelmeden Washington'un haberi oluyor. Sonucu memurumdan ön-

ce, Amerikan sefirinden öğreniyorum. Bu meselenin üstüne, vakit geçirmeden eğilmek lazımdır. Yoksa bağımsız dış politikadan bahsedilemez. Hatta iç politikada bile bağımsızlık düşünülemez.' (21)

...Türkiye'nin düştüğü durum bugün daha da ağırlaşmıştır. CIA ajanı General Porter'in kısa bir ziyaretiyle Inönü'nün iktidardan düşürülmesi arasında sıkı bir ilişki kurulmuştur da, aynı Porter ile İnönü iktidarından sonra kurulan hükümet arasında bir ilişki olup olmadığı üzerinde aynı açıklıkla durulmamıştır.»

1982'nin en ilginç olayı «CIA Başkanı W. Casey'in ani ziyareti miydi?» diye düşündüm hep? Belki değildi, belki de daha ilginç ziyaretler olmuştu.

1983'te batı ile ilişkilerimizin kısa ve anlamlı özetini Cumhurbaşkanı Kenan Evren verecek : «Avrupa Konseyi bizi çıkaramaz. Avrupa Konseyi bizi bu teşkilattan çıkaramıyorsa bunun iki sebebi vardır. Birisi Türk Ordusunun gücünü bilir, kendisine lazım olduğunu bilir onun için çıkaramaz» diyecekti. (22).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜMÜN NOTLARI

1 — İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan 1981 yılında TRT televizyonu için yapılan çekimde «Bana, şahsıma işkence yapılmadı, ancak arkadaşlarım işkence gördü» dedi. Televizyon yayınında ise sadece «Bana, şahsıma işkence yapılmadı» tümcesi yayınlandı. Disk Genel Başkanı Baştürk, işkence savlarının artması üzerine televizyona çıkarıldı. Baştürk, kendisi ve arkadaşlarının işkence gördüğünü söyleyince ,haber bir fotoğrafla, «İşkence iddialarının doğru olmadığı» biçiminde verildi.

2 — Süleyman Kırteke'nin sorgu ifadesi tutanağı.

3 — Ömer Öneren'le birlikte Balıkesir 2. Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanan 16 kişi, 24.3.1981'de salıverildi.

4 — Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 16.1.1981 tarih, 1981/41 esas, 1981/30 karar sayılı iddianamesi.

5 — 3. Ordu ve Erzincan Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 1981/448 esas sayılı iddianame ile 533 kişi hakkında dava açtı. Sanık sayısı, birleştirilen davalarla birlikte 901'e yükseldi.

6 — Amasya 50 yataklı Askeri Hastanesinden verilen raporlarda, Tab. Bnb. Baştabip Dr. Nuri Özkuyumcu, Tab. Bnb. Dr. Nurettin Gün, Tab. Atgm. Dr. Mehmet Gündoğdu, Tab. Astgm. Dr. Zübeyir Kılıç, Tab. Atgm. Diş Dr. Sedat Calayır'ın imzaları var.

7 — Amasya 1 numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinin 10.5.1982 tarihli duruşma tutanakları, sayfa 273, 274, 275.

8 — 3. Ordu ve Erzincan Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 30.12.1982 tarih ve 1982/235 sayılı KYOK kararı.

9 — 3. Ordu Komutanlığı Askeri Savcılığı 26.11.1984 tarih 1984/1458 E. 740 K. sayılı iddianame ile Bnb. Cengiz hakkında 32 ayrı suçtan dava açtı. 3. Ordu Askeri Mahkemesi Bnb. Cengiz'i 29 yıl hapis cezasına çarptırdı. Mahkeme ayrıca sanığın görev yaptığı 15.7.1981 ile 16.7.1984 tarihleri arasında başta Fatsa Dev-Yol davası olmak üzere diğer tüm KYOK kararlarının kanunlara uygunluğundan şüphe duyularak bu dosyalar için suç duyurusunda bulunulmasına da karar verdi. İşkence dosyaları yeniden incelenecek. Halit Cengiz, gerekçeli kararı sayfa 49-50.

10 — 3. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı (1) nolu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinin 15.5.1985 tarih 1985/66 sayılı karar ile ayrıca, 20 sanık hakkında 20-15 yıl, 109 sanık hakkında 15-5 yıl 475 sanık hakkında ise 5 yıl ile 2 ay 15 gün arasında değişen hapis cezalarına hükmetti 261 sanık ise aklandı.

11 — Hak. Alb. Yılmaz Özcan, Hak. Ütğm Bahadır Acar ve Tank Yb. Tuncer Orhan'dan kurulan mahkeme heyeti, tahliye kararından sonra Askeri Savcı tarafından, «tarafsızlıklarını yitirdikleri için» reddedildi. Savcılığın red nedenleri ile Hak. Alb. Özcan ile Hak. Ütğm. Acar'ın çekilme sebebleri konusunda mahkemece yayın yasağı kondu.

12 — P. Yzb. Atasoy Fitos ve Osman Nuri Gürsoy yargılandıkları Erzincan 1 nolu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesince 12'şer yıl 6'şar ay ağır hapis cezasına çarptırıldılar. Karar Askeri Yargıtay 1. Dairesince 26.6.1985 tarihinde onandı.

13— Hak. Bnb. Halit Cengiz hakkında 3. Ordu Komutanlığı Askeri Savcılığınca hazırlanan 26.11.1984 tarih 1984/740 sayılı iddianamenin 23. sırasında yer alan suçlama.

14 — ICFTU heyeti Otto Karstein Başkanlığında 6-10 Nisan 1981 tarihleri arasında Türkiye'deydiler. Başkan Karstein'le birlikte V.S. Mathur, Ulf Asp, Bruce Dillios, Steffen Welzel ve P.H. Bonge adlı sendikacılarda vardı.

15 — Arayış, 4 Nisan 1981. Ankara Basın Savcılığı 10. Sulh Ceza Mahkemesine başvurarak yazıda TCK'nun 159. maddesine aykırı unsurlar bulunduğu savı ile derginin toplatılmasını istedi. Mahkeme 7 Nisan 1981'de toplatma kararı verdi.

16 — Cüneyt Arcayürek, «12 Eylüle Doğru Koşar Adım Kasım 1979 Nisan 1980» sayfa 265-268.

17 — ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi Tutanakları 16 Mart 1983.

18 — Cumhuriyet. 15 Ekim 1982.

19 — «Görünmeyen Hükümet, CIA», David Wisl, B. Ross, Onur Yayınları, ikinci baskı.

20 — Menderes'in Dramı, Şevket Süreyya Aydemir. İstanbul 1976, sayfa 345.

21 — Emperyalizm ve Eğitimde Yabancılaşma, M. Şükrü Koç, Ankara 1970 sayfa 165-166.

22 — Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in konuşması 4 Ekim 1983 tarihli gazeteler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
SİZ DAHİ MİSİNİZ?

İŞKENCE SAVLARI O GECE VALİYE İLETİLDİ. AMA VALİ ŞAŞIRMADI...

Fransa'da yayınlanan Nouvelles Litteraires dergisi, Naziler ve Nazizm konusunda yayınlanan belgesel eserlere dayanarak Hitler'le bir kurgu-bilim söyleşi yayınladı. Hitler yaşasaydı varsayımına dayanılarak hazırlanan söyleşi, günümüzün gerçeğini de anlatıyordu :

— Adolf Hitler, siz bir dahi misiniz?

— Evet, ben bir dahiyim. Doksanüç yaşındayım hala benden sözediliyor ünlü dergi ve gazetelerde. Dahi olmasam bunu başarabilir miydim?

— Hakkınızda yazılanlarla, sürekli kötüleniyorsunuz, lanetleniyorsunuz hatta?

— Ne münasebet? 1933'te başardığımı 1983'te yine başarıyorum. Almanya, şimdi yine özlediğim büyüklüğe kavuştu.

— Sizinle bunun ilgisi ne? Siz yenilmediniz mi?

— Bu askerlerimin hatasıydı. Benim hatam değil. Biliyorsunuz, deha fikirden oluşur. Benim fikirlerim kazandı. Ordum yenildi. Bir ülke dünyayı fethedecek dememiş miydim? Amerika ve SSCB benim bu ilkemden hareket ettiler.

— Nazi ideolojisi ne oldu?

— Siz hala gerçekleri anlamamış görünüyorsunuz. Nazizm, Nasyonal Sosyalizm demektir. Bugün, bütün dünya nasyonal (Milliyetçi) eğilimlerin peşindedir. Hatta aşağılık ırklar bile. Nijerya'yı düşünün, iki milyon yabancıyı sınır dışı ediyor. Bunlar benim buluşumdur. Ve bende bu gerçekleri hepinizden önce gördüğüm için bir dahiyim.

— Düşündüklerinizi zalimce uyguladınız, politikanız çok acımasızdı?

— Bana mı söylüyorsunuz bunları? Bugünkü dünyaya bir bakın şöyle. SSCB'den Vietnam'a, Kamboçya'dan Cezayir'e Endonezya'dan Orta Amerika ülkelerine bakın. Kesin sonuç böyle milyonları öldürerek alınmıyormu halâ?

— Yalnız öldürmediniz, birçok masum insana işkence de yaptınız?

— Bu fena olsaydı, bugün hala uygulanır mıydı? Bu konuda da dünyanın bir çok ülkesinde beni izleyenler var. Dahi olduğuma inandırmak için ne yapabilirim lütfen söyler misiniz?

Tarih Hitler'i doğruluyordu. Hitler'den yıllarca sonra, Kıbrıs kıyısındaki gözaltı merkezinin önünde askeri bir araç durdu. Vakit geceyarısını geçiyordu. Gece boyunca Lefkoşe'den adanın karşı yakasına doğru yol almıştı. Araçtan, merdivenin ilk basamağına sıçrayan iki kişiden biri sömürge valisi, öteki ise askeri komutandı.

Vali yıllar sonra «Doğruca sorgulamanın yapıldığı odaya girdik.». diye başlayacaktı, anılarını anlatmaya :

«...Hiçbir kötü davranış belirtisi görmedik. Daha önce sorgulanan köylülerde de herhangibir zor uygu-

lamanın belirtisine raslamadık. Ama Ada'nın tümü o gece sorgulama merkezine yaptığımız ziyareti ertesi sabah öğrenmişti. Bizim gece ziyaretimiz, Kıbrıs buhranında işkence yapılmasını engellemek üzere yayınlanan tüm genelgelerden daha çok işe yaradı.»

Bu tavır bir siyasal isteğin açığa vurulmasıydı. Olay 1950 yılının sonlarına doğru Kıbrıs Yunan ayaklanmasının son aylarında meydana geldi. Güvenlik durumu tehlikeliydi. Askerler ve siviller öldürülmüştü. Yürütülen şiddet kampanyasının, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında çok eskiye dayanan Kıbrıs anlaşmazlığının siyasal çözümüne yönelik bir hareketi kesintiye uğratmak amacını taşıyıp taşımadığının anlaşılması zorunluydu. Ele geçirilen isyancılardan alınacak istihbarat bilgisine gerek duyuluyordu.

İşkence savları o gece valiye iletilmişti. Vali şaşırmamıştı. Daha öncede, Yunanistan İngiltere hakkında Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonuna bir yakınmada bulunmuştu. Kıbrıs'ta kırbaçlama ve topluca cezalandırma yöntemleri vardı. Sorgulamalar sırasında vahşice davranışlarda bulunulduğu savlanıyordu.

Vali Sir Hugh Caradon, yeniden o günleri anımsadı Lefkoşe'den uzaklaşırken. Kendisinin ve Kıbrıs'taki İngiliz subaylarının, insan haklarına aykırı davranışla suçlanmalarının ve uluslararası bir kuruluşun soruşturmasına konu olmalarının ne demek olduğunu çok iyi bildiği için, arabasına atladı ve doğruca olay yerine gitti. İşkenceye karşı olduğunu başka türlü anlatma şansı yoktu.

1980'lerde işkenceyi araştırmak ve engellemek için siyasal isteğin varlığının, birçok durumda, bu İngiliz valisinin yetkisinden daha karmaşık olduğu apaçık ortada.

El yazması çevirisini, gözlerim yerinden uğrayarak okuduğum bu kitapta yer alan 98 ülkeye ilişkin kötü davranış ve işkence raporları, bazı ülkelerdeki bilinçli bir işkence kararlılığının varlığını gösteriyor. Bu ülkelerin birçoğunda kötü davranış ve işkenceyi önlemek için bir isteğin bulunmadığını ortaya çıkarıyor. (1)

Buna karşın, hükümetlerin uluslararası düzeyde işkenceyi yerdikleri görülüyor. Ama 1980'lerin başından bu yana Uluslararası Af Örgütünün saptamalarına göre, dünya ülkelerinin yarısına yakınında hükümlü ve tutuklulara kötü davranılıyor ve işkence yapılıyor ya da bu tür davranışlara göz yumuluyor.

Hitler ile yapılan kurgu - bilim söyleşiye doğruluk kazandıran tarihsel sürecin gelişimine de değiniliyor, bu kitapta :

«...İşkenceyi ortadan kaldırmak için çok uzun süreli yaptırım belgeleri ve çok uzun soluklu bir çalışma gerekiyor. 1972 yılında Uluslararası Af Örgütünce başlatılan işkencenin kaldırılması kampanyası, 1973'de örgütün ilk işkence raporunun yayınlanması, işkencenin devletin siyasal bir aracı olarak kullanılmasına son verme yolunda, topluca kararlaştırılmış bir dürtünün başlangıcını gösteriyordu.

O günden buyana geçen on yıllık süre içinde önemi yadsınamayacak başarılar kazanıldı. Örneğin bir milyonu aşkın kişi Birleşmiş Milletlere bir dilekçe ile başvurarak, işkenceye karşı bir karar alınmasını istediler. Bu girişim, 1975 yılında, İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin ilk metnini oluşturdu. Ve bütün insanların «İşkence ve Öteki Zalimce İnsanlık Dışı Onur Kırıcı Davranış ve Cezaya Karşı Korunmasına ilişkin» kararın hızlandırılmasına yardımcı oldu.

Birleşmiş Milletler, öteki hükümetler arası örgütler ve bağımsız örgütler, işkenceye karşı uluslararası ölçütler ve onun süregelen kullanımına karşı savaşmak üzere birbirine koşut çalışmalar yürüttüler. Sayıları giderek artan yerel insan hakları grupları, bu kuruluşlardan bağımsız olarak, kendi ülkelerinde uygulanan işkenceyi kamuoyuna duyurmak ve belgelerle kanıtlamak için yürekliliklе çalışıyorlar. Kitle iletişim araçları, insan haklarına aykırı davranışlara, özellikle işkencelere on yıl öncesine oranla daha yoğun bir biçimde yer veriyorlar.

Bunun nedeni işkencenin on yıl öncesine oranla artması değil elbet. Ancak, çok sayıda bağımsız kuruluş, bu olayları soruşturuyor. Gazeteciler dünyanın her yerinde işkence savlarını kendilerine özgü yöntemleri ile daha çok araştırıyor.

...Tutuklular ve yakınları bugün artık bu ulusal ve uluslararası çabalar nedeniyle uluslararası desteğin daha geçerli ve daha etkili olduğunu biliyorlar. Bu tür doğrudan yardım araçlarının birisi de 1974'de kurulan Acil Eylem ağıdır. Uluslararası Af Örgütünün etkinliğini arttıran bu kuruluşun görevi, dünyanın herhangibir ülkesinde, adı bilinen ve işkence görme olasılığı ile karşı karşıya olan bir kişi adına, bu ağa katılanlardan gelecek telgraf ve mektuplara hızlı bir biçimde yanıt sağlamaktır. 1983 yılında 47 ülkede yaklaşık otuzbin kişi bu ağ içinde görev aldı. 1974-1979 yılları arasında Af Örgütü 32 ülkede, toplu tutuklamalar dışında, işkence tehlikesi ile karşı karşıya olan 1143 kişi için aracılık girişiminde bulundu. 1980 başından 1983 ortalarına kadar geçen sürede ise 45 ülkede 2687 kişi hakkında aynı girişimde bulunuldu. Bu tür eylemin etkili olabilmesi tutuklu yakınlarından, hızlı bir biçimde sağlıklı ve güvenilir bilgi ulaştırılmasına bağlı. Çünkü, işkence genellikle gözaltına alındıktan sonraki ilk günlerde yapılıyor.

...Uluslararası Af Örgütüne ulaşacak bilgilerin doğruluğu hükümetin işkenceyi durdurması ve kişinin çektiklerinin sona erdirilmesi nedeniyle çok önemli.

...Son yıllarda bu tür bilgilerin giderek artan akışı, salt 1980'li yıllarda işkencenin büyük bir uluslararası sorun olmayı sürdürmesinin bir belirtisi değil. Harcanan çabalar boşa gitmiyor. İşkence korkusu duyanlar, yakınları işkence olgusu ile karşılaşanlar, yardım için ülke dışına ulaşmanın yollarını daha iyi öğrendiler. Ama, yapılacak daha çok, ama çok, iş var.

...İşkence durdurulabilirdi. Durdurulması için gerekli yasal, uluslararası bir örgü vardı. İşkenceyi teşhir edecek ve doğruluğunu kanıtlayacak araştırma yöntemleri de vardı. Olmayan tek şey, hükümetlerin insanlara işkence yapılmasını durduracak siyasal istekleridir. Olay bu kadar basit. Ve bir o kadar da zor. Af örgütü, işkenceye karşı yürütülen kampanya çerçevesindeki bu son raporu, sözü edilen siyasal isteğin yaratılmasına yardımcı olacağı ve bizim kuşağımızın işkenceyi yeryüzünden kovacağı umudunu taşıyor.»

İşkence konusunda, günümüzde kendisini izleyenlerin varolduğu yargısı, Hitler'i haklı çıkarıyor. «İşkence fena olsaydı, bugün hala uygulanır mıydı?» sorusunun, kime - kimlere yöneltildiği belli.

...Bu soruya 98 ülkeden yanıt verecek insanlar, istenirse, bulunabilir diye düşünüyorum. Ama bu bir ayrıntı. Asıl, Hitler'in yıllar sonra göremediği ya da görmek istemediği bir şey var. «Fena olsaydı, bugün hala uygulanır mıydı?» yaklaşımı önemli bir yanlış içeriyor. Hitler, savladığı gibi bir dahi olsaydı, «İşkencenin bugün, bir kurum olarak uygulandığını» da görebilirdi.

Milyonların ölümünü örgütleyen Hitler, anlaşılan, geleceğin bu ayrıntısını akıledememişti.

İşkencenin dünyanın bir çok ülkesinde, kurumsal bir nitelik kazandığı, artık tartışılmıyor bile. Uluslararası Af Örgütüne göre, «Kanıtlar, bu düşünceyi genellikle doğrulasa bile, işkencenin nedeni tek tek işkencecilerin sadist olmaları değil».

«...İşkence çoğunlukla, muhalefeti bastırmayı amaçlayan devletin güvenlik anlayışının bir parçası. İşkencecinin elektrodunda ya da şırıngasında yoğunlaşan şey devletin gücü ve sorumluluğudur. Tek tek işkencecilerin eylemleri ne kadar sapık olursa olsun, işkencenin kendisinin bir mantığı var: Aşağılama, psikolojik baskı, ruhsal yıkıntı sağlama ve fiziki acı ile bilgi edinmek ve de ona yakın olanları sindirmek.

...İşkence, çoğunlukla devletin güvenlik stratejisinin ayrılmaz bir parçası olarak kullanılıyor. Örneğin, bir hükümet gerillalar tarafından tehdit ediliyorsa, ele geçirdiği isyancılardan yaşamsal bilgiler elde etmek için işkence uyguluyor. Ancak, hükümet bu güvenlik tanımını genişletecek olursa, doğal olarak kendisini tehdit eder gördüğü kişi ve kuruluşlar çoğalıyor. Örneğin: öğrenciler, sendikacılar, işçiler, savunma avukatları ya da hedef alınan toplumsal sektörlerin, sindirilmeleri yeni koşullar altında işkencenin mantığı ve sonuçta uygulanma alanı oluyor.

...Olağanüstü hal yasaları güvenlik güçlerine çok geniş tutuklama yetkisi verdiği için, bu dönemlerde işkence daha kolay ve daha sorumsuzca uygulanabiliyor. Örneğin, askeri yönetimler hükümet işlerini, yargısal işleri ve polisiye görevlerin tümünü birlikte üslendikleri zaman bu süreç daha da hızlanıyor.

...Uruguay hükümetinin Ulusal Bağımsızlık Hareketine (MLN) ya da Tupamaro'lara karşı verdiği mücadele bu yaklaşıma denk düşen bir örneği oluşturuyor. Uruguay'da işkence 1960'larda polisin bir sorgu yöntemi olarak başladı. 1971'de ordu duruma el koyunca, o zamana dek polisin sorgulama yöntemi olarak süregelen işkence, çok daha geniş çapta uygulandı. 1972'de Devlet Güvenliği ve İç Düzen Yasası çıkarıldı. Bu yasa ile güvenlik güçlerine çok geniş yetkiler tanındı. Bir yıl sonra sivil yönetim maskesi altında, askerler hükümetin denetimini ele geçirdiler. Sonuçta, 1972 yılında çıkarılan bu olağanüstü hal yasası, şiddet eylemi olmayan, siyasal ve sendikal eylemler nedeniyle kendilerinden kuşku duyulan, yüzlerce-binlerce kişinin gözaltına alınabilmesi için yasal bir dayanak oluşturdu. Ve bunlardan birçoğu ağır işkenceler gördü. Önceleri Tupamaro'lara uygulanan yasa dışı bu yöntemler, 1975'den başlayarak, askeri birimlerin eline düşen hükümetin barış yanlısı karşıtları için bile olağan bir uygulama oldu.

...İşkencenin özel nedenlerinden biri de, kurbanların sindirilmesi, güçlü muhaliflerin eylemlerini daha ileri götürmelerinin engellenmesi için gözlerinin korkutulması oluyor. Örneğin, Kore Demokratik Cumhuriyetinde bildiri dağıttıkları için gözaltına alınan öğrencilere polis merkezlerinde rutin olarak işkence yapılıyor ve daha sonra haklarında hiçbir yasal işlem yapılmaksızın serbest bırakılıyorlar.

...Kırsal kesimde yaşayanların işkence ile sindirilmeleri ise, bu bölgedeki insanları hükümet denetimine almanın bir yolu. Örneğin, 1980 başlarında Guatemala'da uygulamaya konulan, «Karşı-ayaklanma operasyonları» köylülerin gerillaları desteklemelerinin önlenmesi amacına yönelikti. İşkenceden ölümcül hale gelen köylü-

ler, yakınlarına gösteriliyor ve yardım engelleniyordu. Kırsal bölgelerde yayınlanan gazetelere, işkence gören insanların fotoğraflarının basılmasına yönetimce izin veriliyordu. Bu görünüşte kayıp olanların ailelerine yardım amacı taşıyan bir yardımdı. Ama tüm yurttaşlara da hükümete karşı çıkmamaları için yapılan bir uyarıydı.»

Çoğu kez işkenceciler, eylemlerini halktan gizlemek gereksinimi duyuyorlar. Doğu Timor'da kullanılan ve 1983 temmuzunda Uluslararası Af Örgütünün eline geçen gizli bir Endonezya ordu yönetmeliğinde şöyle deniliyor:

«...Sorgulama amacıyla eğer kuvvete başvurulması gerekiyorsa, o bölgede yaşayan insanlardan bu olaya tanıklık edebilecek tek bir kişi bile olmaması sağlanmalıdır ki, halkın antipatisi kazanılmasın.

...İşkence ve kötü davranış bazı koşullarda, yargı kararı ile kesinleşen cezalara ek bir ceza olarak uygulanıyor. Örneğin, Pakistan'da 1977'den, Mozambik'te 1983'ten bu yana adi ve siyasal hükümlüler, bazen halkın önünde, kırbaçlanıyorlar.

...Tutuklular, genellikle sorgulamadan sonra, yargılanıp hüküm giymelerinden sonra kötü davranışlar ve işkence ile karşı karşıya geliyorlar. Örneğin, Güney Korede katı cezaevi kurallarına karşı açlık grevi yapan hükümlüler sürekli dövülüyorlar. 1982'de bu nedenle bir hükümlü öldü, birçoğu ise hastanelere kaldırıldı. Fas'ta ise, gözaltı süresinde kötü koşulların neden olduğu hastalıklar nedeniyle onbeş askeri tutuklunun öldüğü belirlendi.

...Gerçek şu ki, 1980'lerde işkence halâ bir bela olarak ayakta duruyor. Yöntemleri çeşitli. Örneğin birçok ülkede uzun süreden beri uygulanan falaka ile Guatemala'da yeni geliştirilen sönmemiş kireçle vücudu yakma gibi yöntemler var. Suriyelilerin 'Kara Esir' yönteminde, ısıtılmış metal bir şiş, elektrikli bir araçla kurbanın makatına sokuluyor. Ruanda'nın 'Kara hücre' işkencesinde ise kurban, bir yıl veya daha fazla bir süre ışıksız ve duvarları siyah boyalı hücrelerde yaşatılıyor.

...Bir çok ülkede işkence, tüm sınıfları kapsamakla kalmıyor bazen tüm yaş gruplarında da işkenceye uğrayan insanlar bulunuyor. Bazı ülkelerde ise siyasal tutuklular kadar, adi suçlular da işkence görüyorlar. El Salvador'dan çocuklara işkence yapıldığına ilişkin bir rapor geldi. İran'da Evin Cezaevinde, çocuklar annelerine yapılan işkenceleri izlemeye zorlanıyorlar. Kadınlar çoğu kez erkek işkencecilerin ellerinde ayrıca özel bir aşağılanma ile yüzyüzeler. Kongo'ya sığınan yabancı uyruklu kişilere, ülkeye casusluk yapmak için geldiklerini söyleyinceye dek işkence yapılıyor.

...İşkence kanıtlarının önemsiz olduğu düşünülmüyor. Kanıtları, ilk elden kurban anlatımları, olayların tanıkları ve kurbanları işkenceden kısa bir süre sonra gören kişiler oluşturuyor. 1970'lerde işkenceyi bir politika olarak uygulayan ülkelerden birçoğunda iktidar değişikliği oldu. 1974'de Portekiz ve Yunanistan'ı, 1979'da İran, Nikaragua, Ekvator Ginesi, Uganda, Demokratik Kamboçya ile Kızıl Kımerler ve İan Smith başkanlığındaki Rodezya'yı bunlar arasında sayabiliriz. İşkencenin, sözkonusu bu ülkelerde gerçekten büyük boyutlara ulaştığı, yönetim değişikliğinden sonra gündeme gelen yargılamalarla ortaya çıktı. İşkence suçluları yargılanırken, işkence yapan kuruluşların iç işleyişleri, yöntemleri ye-

ni ve ayrıntılı kanıtlarla ortaya kondu. İşkence yapan kuruluşların varlığı, bu hükümetlerin bu konudaki sorumluluk derecelerinin bir kanıtını oluşturuyor. Bazı polis güçlerinin yanısıra askeri ve istihbarat birimleri ile cezaevleri görevlileri de işkenceye katılıyorlar. Bu da işkencenin yaygın bir biçimde kurumlaştığını gösteriyor.

...İşkence yaptıkları savı ile yargılanan güvenlik görevlilerinin duruşmaları izlenecek olursa, işkence yöntemleri ve işkencecilerin eğitildikleri ortaya çıkıyor. 1970 yılında Yunanistan'da işkence suçlularının yargılanmaları sırasında, bu türde az raslanabilecek, bir dizi kanıtı Uluslararası Af Örgütü elde etti ve yayınladı». (2)

Arjantin, Guatemala ve Uruguay'da, işkenceye katılan yada işkence yapan ve daha sonra sürgüne gönderilen güvenlik görevlilerinin tanıklıkları da önemli birer kanıt olarak Uluslararası Af Örgütünün elinde bulunuyor. İşkencecinin, birey olarak psikolojik koşullanmasını bu kanıtlar doğrultusunda tanımlamak mümkün. 1967-1974 Yunan deneyimi en geniş ayrıntısına dek biliniyor. Tanınan anti-komünist ailelerden geldikleri bilinen, genç askerler temel bir eğitimden geçirildikten sonra, askeri polis olmak için ayrı bir eğitimden daha geçiriliyorlardı. Daha sonraki elemelerle birçoğu işkenceci oldular. Bu ayırımın özel ayrıcalıkları vardı. Prestij gibi, özel araba, özel ücret ve izin süresi gibi olanaklar sağlanıyordu işkencecilere. Atina'da çalışıyorlardı, taşraya atanmıyorlardı. Bu askerler köylü ve işçi kökenli ailelerden geliyorlardı. Bu görevi kabul etmek için güçlü nedenleri vardı. Başlangıçta bu görevin gerektirdiklerini bilmiyorlardı. Ancak eğitime başlar başlamaz, anlaşılmaz bir durumla karşılaşıyorlardı. Eğitimlerinin büyük bir bölümü, dövmek ve arkadaşları tarafından

dövülmekle sürüp gidiyordu. Onlara, eğitim subaylarının berelerinden bir lokma koparıp yemeleri öneriliyordu. Ya da bu subayların resimleri önüne diz çöküp bağlılık yemini etmeleri isteniyordu. Bu ideolojik ve psikolojik koşullandırmalardan sonra, önce, gardiyanlık yapıyorlardı. Bir aşama sonra şüpheli kişileri tutuklamakla görevlendiriliyorlardı. Son olarak da onlara işkence yapmaları emrediliyordu. İşkence yapmakta kararsızlık gösterenlerle önce alay ediliyor sonra da dövülüyorlardı :

«...Birinci işkenceciler davası yargılamaları sonucunda, bu kişilerin 'Sapmış kişilere' karşı devletin güvenliğini korumak gibi yüce bir görev yaptıklarına inanan, işkence eğitimi görmüş insanlar oldukları ortaya çıktı. Yaptıkları işin suç olduğunun bilincine varsalar bile, devlet hiç umulmadık bir anda kendilerini cezalandırmaya kalksa da üstlerinin kendilerini koruyacaklarına inanıyorlardı.

...Uluslarfarası Af Örgütünün elinde biriken kanıtlar, «İşkencenin ön koşulları» konusuna da bir açıklık getiriyor. Olağanüstü hal ve benzer yasalar gibi geniş tutuklama ve gözaltına alma yetkilerine izin verilen dönemler, işkenceyi kolaylaştırılabiliyor. Şüpheli kişiler hiçbir gerekçe gösterilmeksizin tutuklanabiliyorlar. Devlete karşı suçlara, her yöne çekilebilecek, geniş yorumlara açık tanımlar getirilebiliyor.

...İşkence, genellikle gözaltına alınma süresinin ilk günlerinde yapılıyor. Gözaltına alınanlar bu saatlerde hiçkimse ile görüştürülmüyor. Bu kişilerin yazgısı tamamen güvenlik güçlerinin eline bırakılıyor. Avukat, doktor ve yakınlar gözaltına alınanlarla kesinlikle görüştürülmüyor.

...Bazılarının gözaltına alınmaları da gizlilik içinde yapılıyor. Yerleri, ancak onları alıp götüren güvenlik güçlerince biliniyor. (3) Yetkililer, çoğu zaman, gözaltına alınan bazı tutukluların ellerinde olduğunu yadsıyorlar. Bu onlara işkence yapmak, onları öldürmek ya da kaybetmek olanağını sağlıyor.»

1980'li yıllarda 98 ülkede, insan haklarına aykırılıkları yaşayan insanlar vardı. 1980'li yıllarda Türkiye'de neler oluyordu?

ÖLÜMLE YAŞAM ARASINDA ÇOK İNCE BİR ÇİZGİ ÜZERİNDE YAŞADIM

«Bir zamanlar sömürgelerinde özgürlük için savaşanları kitle halinde öldüren ülkelerden bazılarının bugün özgürlük ve insan haklarının öncülüğünü kendilerine yakıştırmaları, terör olaylarında yan tutmaları ve bu eylemlere arka çıkmaları ibretle izlenmesi gereken gelişmelerdir. Bu gibi ülkelerin tarihin şaşmaz değerlendirmesinden kendilerini kurtaramayacaklarına inanıyoruz.» (4)

Bu tür değerlendirmelerin yapıldığı günlerde Türkiye'de «insanlar Tarihin şaşmaz değerlendirmesine» maloları işkence ve kötü davranışlar yaşıyorlardı :

«...Burada mahkemede anlattığım gerçekleri ben emniyette de anlattım. Anlatmaya çalıştım. Emniyette gerçek olmayanı kabul etmemek ve hiç kimseyi suçluyor durumuna düşmemek için çok uğraştım, bütün baskılara

ve işkencelere rağmen gerçek dışı suçlamaları reddettim. Hiçbir arkadaşımı herhangibir itham altına sokabilecek bir tek kelime söylemedim. Ben burda bizlere yapılan işkencelerin nasıl gerçekleştirildiği hakkında konuşmayacağım. Çünkü bu insanlık dışı iğrenç hareketleri dinlemekten kimse hoşlanmaz, herkes tiksinir, bende bunları anlatmaktan tiksinirim. Bu sebeble yapılan işkence çeşitleri ve uygulamalar üzerinde konuşmayacağım. Arkadaşlarıma yapılanlar bana da yapıldı. Arkadaşlarımın bazılarına yapılan işkencelere tanık oldum. Bana yapılan işkencelerin birçoğunuda arkadaşlarım gördü.

...İşkencede ölümle yaşam arasında çok ince bir çizgi üzerinde haftalarca, aylarca ölümle her an yüzyüze yaşadım. Ölüme o kadar yakın olmak, bir müddet sonra ölümü, bir kaygı ve korku kaynağı olmaktan çıkarıyordu. Hatta ölümün bir kurtuluş çaresi olarak özlendiği anlar da yaşanıyordu.

...Benim için katlanılması en zor olan işkence, erkek ve kadın diğer arkadaşlarımın ve eşimin son derece insanlık dışı maddi ve manevi bir durum ve işkence altında bulunmalarını görmek oldu. İşkenceciler orada bulunan arkadaşlarıma ve tanımadığım diğer insanlara yaptıkları işkencelerin birçoğunu bana zorla seyrettiriyorlar ve dinlettiriyorlardı. Bu katlanılabilecek bir işkence değildi. Hele bir süre sonra, işkenceciler arkadaşlarımın ve eşimin işkence altında olmalarının sebebi olduğumu söylemeye başladılar ki, o koşullar dayanılmaz oluyor. Bu sürekli telkinler altında bir müddet sonra insan psikolojik baskı altında kalıyor, sağlıklı düşünmeyi kaybediyor ve arkadaşlarına işkence ediliyor olmasına gerçekten kendini sorumlu tutmaya başlıyordu.

...Gerçek olmayan ve gerçek olmadığı için de kabul etmek istemediğim ve bu sebeble dünya kadar işkence

gördüğüm ve direndiğim, arkadaşlarımı ve kendimi gerçek olmayan suçlamalarla suçlamamak için ölümü dahi göze aldığım halde, sevdiği insanların ve arkadaşlarının işkence görmesi tehdidi karşısında her türlü suç kabulünün hiç bir ağırlığı ve önemi kalmadığı bir noktaya ulaşılıyor. İnsan, o koşullarda kendi canını sakınmadığı bir noktaya ulaşıyor ama ölüm anına kadar bile sevdiği insanları sakınamamazlık edemiyor.

'...Buradan kabul etmeden kurtulamazsın, herkes kabul ediyor, sende kabul edeceksin ve yazacaksın. İşkenceye daha kaç gün dayanırsın, 90 gün dayandın diyelim, bir 90 gün daha izin alırız Olmazsa tekrar izin alırız. Yeni kanuna göre, cezaevinden alır ve devam ederiz. Mamak'tan cezaevine getirdiğimiz ve işkenceye devam ettiğimiz insanları görüyorsun. Boşuna direniyorsun. Sonunda nasıl olsa kabul ettireceğiz' diyorlardı. İşkencede öldürülmüş devrimcilerin isimlerini sayarak bu işi nasıl yaptıklarını ve ne kadar kolay yapabileceklerini anlatıyorlardı ve doğru söylüyorlardı. Örneğin Behçet Dinlereri nasıl öldürdüklerini övünerek anlatıyorlardı.

'...Öldürürüz kesin yetkimiz var.' diyorlardı ya bu suçlamaları kabul edecek ya da sağ çıkmayacaksın, MKG'dan emir aldık' diyorlardı.

...Eşime de benimle birlikte işkence yapıldı. Birlikte işkence yaptıkları bir seansı anlatayım. Sonradan hastaneye sevk kağıtlarında 18 Şubat tarihli olduğunu öğrendiğim gün bana ve eşime birlikte işkence yapıyorlardı. Bir ara çırpınmalardan gözlerimi kapatan bez gevşedi, karıma yapılan işkenceyi gördüm. Çığlıkları zaten duyuyordum. Yanı başımda iki metre mesafedeydi. İkimize aynı anda işkence yapıyorlardı. Vurarak başını duvara çarpıyorlardı. Bir ara eşimin sesi kesildi, bana iş-

kenceye devam ettiler. Biraz sonra kendimden geçmişim, gözümü açtığımda çıplak vaziyette divana benzer bir yerde yatıyordum, başımda doktorlar vardı. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinde acil servis müşahade bölümünde imişim. Beni oraya koma halinde getirmişler ve müşahade altına almışlar. Sonradan öğrendiğime göre, eşim, sesi kesildiği anda fenalaşmış, onu da Numune hastanesine kaldırmışlar.

...İşkencecilerin ben direndikçe kızgınlıkları artıyor ve hırçınlaşıyorlardı. Gerek şiddet gerekse zaman bakımından işkencenin dozunu arttırıyorlardı. Bu seanslar giderek artan bir sayıda fenalaşıp kendimden geçmekle sonuçlanmaya başlamıştı. Kapatıldığım hücrede beton üzerinde yatar vaziyette ayılıyordum. Yine bir işkence seansında acı duymaz hale geldim. Gözlerim kararda birşey hissetmez oldum, onlar devam ediyorlardı. Aradan ne kadar zaman geçti bilemiyorum, bu kez koluma serum takılıydı. Beni Mevki Hastanesine yatırmışlar. Tarih 22 şubattı. Vücudumun her yeri ağrıyordu. Kulaklarım patlamıştı, kulaklarım boğuluyordu. En önemlisi bacaklarım tutmuyordu ve yürüyemiyordum. Belden aşağısı felç halinde idi. Hastanede beni koydukları odaya polisler birçok defa geldiler. Oradada baskı yapmayı sürdürdüler. 'Kabul edeceksin elimizden kurtulamazsın, seni öldürürüz, bu ifadeni mutlaka alacağız' dediler. Tokatladılar. Sonra oradan alıp, emniyete götürdüler ve işkenceye devam ettiler. Hınçla ve çılgınca işkence yaptılar. Hastaneden emniyete getirildiğimde, o sakat, belden aşağısı tutmaz hasta durumuma rağmen, nasıl işkence yaptıklarını o sırada orada bulunan bir çok arkadaşım da gördü. Dört gün böyle devam ettiler, sonra kendi aralarında konuşmaya başladılar, 'Ölecek elimizde kalacak' diyorlardı. Bir kısmı 'Ölsün' derken bir

kısmı da 'Hastaneye atalım orada gebersin' diyordu. Sonuçta beni yine hastaneye alıp, aynı odaya koydular.

...Beni yine hastaneden emniyete götürdüklerinde işkence yaptıkları garaj diye tabir ettikleri yerin bitişiğindeki merdivenlerle bir kat çıkılarak büro olarak kullandıkları binaya taşıdılar. Oraya götürdüklerinde sağlık durumum çok kötü idi, sürekli ağrı kesici alıyordum ama onlar bile fayda etmiyordu. Herkesin ifadesini aldık bir seninki kaldı' dediler. 'Oğuzhan'ın, Melih'in, Ali Alfatlı'nın, M. Ali Yılmaz'ın ifadelerinden toplayarak senin içinde bir ifade hazırladık. bunu imzala' dediler. Ben 'Yazdığınız ifadeyi okuyayım, doğru ise imzalarım' dedim. Çok kızdılar, 'Adama bak beğenmezsen imzalamayacak mısın ulan' deyip dövmeye başladılar. Üç dört sayfalık kısmını okuyabildim ve imzalayamayacağımı söyledim. Orası tekrar karıştı, beni aşağıya işkencelerin yapıldığı yere indirdiler.

'...Merkez komitesi yok,' diyorsun yok yazdık. 'Örgüt yok,' diyorsun yok yazdık. Arkadaşlarınla ilişkin, örgüt ilişkisi değil dedin öyle yazdık, artık bunları imzala da kurtul' dediler.

Yeni hazırladıkları ifadeyi okumak istedim. 'Olmaz seninlemi uğraşacağız, tabiki senin istediğin gibi bir ifade hazırlayamayız. Hiç yoksa bir kısım suçlamaları size kabul ettirmek zorundayız, buna mecburuz' dediler. Ben direttikçe, 'değiştirdik' ve 'sadece Oğuzhan'ın ifadelerinden alarak hazırladık' dediler. 'O senin arkadaşın gerçek dışı şeyler söyler mi?' dediler. İsrar ettim, bu defa 'Sen hastasın biz okuyalım.' dediler. Doğru okumadıkları halde, okunanlar gene kabul edebileceğim şeyler değildi. 'Arkadaşlarım böyle şeyler anlatmazlar' dedim. Besbelli işkence olduğunu söyledim. Hiçbiri gönü ile imzalamadıkları gibi, buradan kurtulmak için baş-

ka çareleri yoktu, seninde yok, sende imzalayacaksın dediler. Zorluyorlardı ama artık işkence yapılabilecek durumda da değildim. Az bir miktar işkence dahi ölümüm olacaktı, bunu onlar da biliyordu, bende biliyordum.

'...Sen çok yorgunsun dinlen biraz, biz istediğin şekilde ifadeyi hazırlayacağız.' diye hücreye götürdüler. Bir süre sonra imzaya çıkartıldım. İfadeyi okumaya başladılar, kendim okumak istedim. İki sayfadan fazla okuyamıyordum. 'Size güvenmiyorum, arkadaşlarımdan birini getirin o okusun' dedim. Çok kızdılar, 'Bizi kızdırıp, dövülmek istiyor, kahraman olmak istiyor.' diyerek dövmeye başladılar. Kahraman olmak istemiyordum, durumum kötü idi, çok yaşayamayacağım anlaşılıyordu. Ben kimseyi itham altına sokmak istemiyordum, onların dediğini yapmayacaktım. Bunu beceremezsem zaten yaşamam için bir anlam yoktu.

...Oğuzhan ile Ali Başpınar'ı getirdiler. Oğuzhan'a sordum. Aynen 'bunlar kendi bildikleri gibi yazdılar, yazarken bana da birşey sormadılar, sadece zorla imzalattılar, bunların tek satırı bile bana ait değil' dedi. Ali Başpınar, banada işkence ile imzalattılar ne yazdıklarını bilmiyorum, ne yazarlarsa yazsınlar önemli değil, dedi. Polisler bu defa, zorla imzalattırdığımız doğru ama, biz ne yapalım, bizde isteğimizle yapmıyoruz, bunlara suçlamayı kabul ettireceksiniz diye emrediliyor demeye başladılar. Bir yandan da senin ifadende hiçbirşey yok, sayfa dolduruyoruz, kimseyi suçlamıyoruz, daha fazlasını yapamayız. Bunları imzala diğer arkadaşların da kurtulsun, seni de bir an önce hastaneye yatıralım, belki iyileşirsin.' dediler.

...Baskı devam ediyordu. Ali Başpınar'ı yanıma getirdiler, onunda durumu kötü idi. Ali'ye, 'adamın ifadesinde bir şey yok ama hala imzalamayacağım diye

diretiyor, geberip elimizde kalacak, buna birşeyler söyle de imzalasın.' dediler. Ali 'Ona imzala diye birşey söyleyemem, kendisi bildiğini yapar' dedi.

...Polisler birkaç sayfayıyırtıp, tamamen benim istediğim şekilde ifade hazırladıkları ısrarla söylemeye başladılar. Öyle bir hale gelmiştim kı arkadaşlarıma gerçekten kötülük ettiğime, onların eziyet altında bulunmalarına sebeb olduğuma inanmaya başlamıştım. Bir taraftan da bunca uğraşmadan sonra polisin benim istediğim doğrultuda ifade hazırlamaya razı olmuş olabileceğini düşünmeye başladım. Zaten polisten fazla birşey istemiyordum. Kendime ilişkin hiçbirşey istemiyordum. Sadece başkalarını itham edecek birşey olmasın diyordum. Sonrada buna herhalde razı oldular diye düşündüm. Ve ifadeyi imzaladım. İfadeleri imzaladıktan sonra bizleri emniyetten Mamak Cezaevine getirdiler. Polis aracından, konulduğum tecrit hücresine, arkadaşlarım beni sırtlarında taşıdılar. Cezaevi revir raporlarında, emniyette ne hale getirildiğim tespit edilmiş olmalıdır. Savcılık sorgusuna ambulansla götürüldüm. Tutuklamaya da ambulansla götürüldüm. Hastanede 43 gün tedavi gördüm.»

Emniyet, hastane, cezaevi üçgeni içinde görüp geçirdikleri ile Nasuh Mitap, tarihin şaşmaz değerlendirmesi ile bir gün elbette karşı karşıya gelecekti. Yaşamının o döneminde, tutanaklara geçmeyen acıları vardı, kendisi ile eşi ile, arkadaşları ile ılgili.

Sağlık durumuna ilişkin topluca mahkemeye sunulan çok sayıda rapor, cezaevi vizite kartı, hastane izleme kartı arasından insanın, insana yapabileceklerini süzüp çıkarmak çok kolaydı.

Siyasi Tarikh

KARA KUVVETLERİ KUMUTANLIĞI

Askeri Hastanelerine Mahsus
Hasta Müşahede Kâğıdı

Hastanesi
Revir

Kısmı No.

Intiba No. : 2748 Hastane Protokol No. : 4071 Sevk Protokol N

Nasıl
Nasıl

Mitop

N (ası) 1947

Tashihname

Tayin (Hastalık) No. : Low back pain

Sıhhî muamele veya ameliyat tarihi

Tam iyileşme ve
kamalya tatili
gelişi cezalandırma

Sevk ve tahsis

Tahsis Dairesi Ka

Ayrıntılı Rütbe

Tahsis

Şube

Tahsis

Askerlik Şubesi

Askere gelişi tarih

Cpon. Evinden

(Tabiiyeti, Ham Te
mahalli, cinsiyeti, diğer
hususlar ile mahallesi

Hastanede yattığı gün sayısı

Üzerine kalın uçlu bir kalemle «Siyasi tutuklu» notu düşülmüş hasta müşahade kağıdındaki bu tanım, askeri hastanenin taburcu kağıdında, «Rütbesi : siyasi tutuklu» olarak görülüyordu. Türkiye'de siyasi tutuklu olmadığını söyleyen yöneticilere inat, her yazışmada Nasuh ve arkadaşları için siyasi tutuklu deniliyordu.

Sorgu 27 Aralık 1982 tarihinde başladı. Nasuh iddianameye yanıt vermeden önce, «Yargılama koşulları hakkında» birşeyler söyledi. «Kamuoyunu devrimcilere karşı koşullandırmak, düşman edebilmek için» sürdürülen kampanyaları anlattı :

«...Tarih hiçbir zaman devrimcilerin, sosyalistlerin, ve demokratların vatanlarına ihanet ettiğini yazmamıştır. Ve yazmayacaktır. Ama tarih pekçok ülkede ve pek çok zamanda, devrimcilere vatan haini çamurunu atanların, esasen kendi ihanetlerini gizleyebilme telaşı ve kompleksi ile böyle davrandıklarını defalarca göstermiştir.

...Pentagon kaynaklı bu stratejiler çok kaba ve basittir. Buna göre, bir ülkede bir yanda kendileri ile işbirliği yapan güçler ve bunların ideolojik ve siyasi boyutlu temsilcileri bir cephedir. Diğer yanda, ülkede emperyalizme karşı olan, demokrasiden yana olan bütün güçler karşı cepheyi oluştururlar. karşı cephe diye gördükleri güçleri ülkenin kendi sosyal, siyasal ve tarihi koşullarının ürünü olarak ortaya çıkmış olgular olarak görmezler. Bu olgular, başka bir devletin ülkeyi ele geçirmek için yürüttüğü gizli bir savaş olarak gösterilir.

...Dünyanın her yerinde bu Pentagon fabrikasyonu ideolojinin yöntemi aynıdır ve Amerikancı olmayan bütün muhalefeti yok edip ezmeyi amaçlar.

...Cezayir'in kurtuluş savaşında, emperyalist burjuvaları Cezayir'in kendi kaderini tayin hakkını tanıyan, bunun için Cezayirin bağımsızlık mücadelesini haklı bulan ve sempati ile karşılayan Fransızlara vatan haini damgasını vuruyorlardı. Şimdi bu durumda, vatan haini suçlamasını dahi göze alarak gerçekleri savunan, Cezayir'in kurtuluşunu ve bağımsızlığını sağlayan Fransızlar mı, Fransa'nın onurunu korumuş ve kurtarmıştır, yoksa Cezayir'i kana bulayan Fransız emperyalistleri mi? Yunanistan'da da bu böyle olmuştur. Alman faşizminin işgali koşullarında bütün Yunan yurtseverleri anti-faşistleri, devrimcileri Yunanistan için savaşmışlardır. Buna karşılık Yunanistan işbirlikçileri Almanlarla işbirliği yapmış, hatta faşizme karşı savaşan direnişçileri katletmek üzere faşist çeteler dahi örgütlemişlerdir.

...Bugün yeni anayasanın oluşmasına yol açan ve yine anayasa ile öngörülmüş politik rejimi hedeflemiş olan politikalar 12 eylülle ortaya çıkmış olan yepyeni politikalar değildir. Bunlar 1961 Anayasasına karşı olan, 1961 Anayasasının getirdiği demokrasiyi yıkmak değiştirmek isteyen politikaların bir devamıdır.

...Milliyetçi Cephe Anayasal düzeni yıpratmak yok etmek için bir savaş cephesi gibi davranıyordu. Bu dönemde faşist saldırılar hızla artıyor devlet kadroları faşistlerce dolduruluyordu. Baskılar, sürgün ve kıyımlara uğranılıyor, Danıştay kararları uygulanmıyordu. İktidara ortak edilen faşistler devlet içinde yuvalanmakla kalmıyorlar, devlet desteği ve himayesinde saldırılarını hem şiddetlendiriyor, hemde yaygınlaştırıyorlardı. Diğer taraftan kitleler bu saldırılara direniyor ve boyun eğmek istemiyorlardı.

...Bu politik gelişmeler içinde bizler ne yaptık, gelişmeler karşısında ne dedik, ne önerdik ve ne yapabil-

dik. Faşizme karşı bir demokrasi cephesi kurulmadı. Hatta faşizme karşı olan bazı liderler faşizmin engellenmesini, demokrasinin savunulabilmesini, demokrasi yanlısı güçlerin dağınık ve örgütsüz tutulmasında ve cepheleşmemesinde görüyordu, bu cepheleşmeme zaafını bir çeşit fazilet olarak övüyordu. Demokrasi yanlısı güçlerin potansiyel olarak faşizmi yenmeye muktedir oldukları halde bir anti-faşist cephede örgütlenememeleri büyük bir hata idi. Bu hatada devrimcilerin payı var mıdır, varsa ne kadardır ve hatayı nerede ve nasıl yaptılar? Bu soruların en doğru karşılıklarını tarih gösterecek. Ama bugünden söylenecek olanlar belli olanlar vardır. Bizler gelişmeleri doğru değerlendirdik. Faşizme karşı mücadelede kalıcı sonuçları ve demokrasiyi elde edebilmek için faşizme kaynaklık eden ekonominin düzeltilmesini istedik. Halkın demokratik iktidarının demokratik devrimin politik hedefi olduğu söyledik.»

Yargılama böyle sürüp giderken, bir gün, sorguya cezaevi koşulları nedeniyle uzunca bir süre ara verildi. Duruşma tutanakları, bu ara verişin nedenini açıklamaya yetiyordu. Savunma avukatı İbrahim Tezan 10 Ocak 1983 tarihindeki duruşmada sözaldı :

«Sorgusu devam eden Nasuh Mitap, sorgusu nedeniyle cezaevi idaresince kötü muameleye tabi tutulmuş ve hastanelik edilmiştir. Bu gibi davranışlar, diğer sanıkların serbest iradeleri ile sorgulama yapılamayacağı ve ifade veremeyecekleri duruma getirilmek istenmektedir. Cezaevi yönetiminin bu davranışının önlenmesi ve Nasuh Mitap'ı hastanelik eden kişiler hakkında suç duyurusunda bulunulmasını talep ediyorum dedi ve buna mütalik dilekçesini verdi, dosyasına kondu.» (5)

Sanık Mitap, iyileştikten sonra 21 Ocak 1983'de sorgusunu kaldığı yerden sürdürdü.

SAVCI : SANA İŞKENCE YAPILDIĞINI BİLİYORUM, ANCAK NAMUSUNA DOKUNULDU MU?

İşkence ve işkenceciler için çok şey söylendi. Devlet Başkanından Cumhurbaşkanına, Başbakanlardan Adalet Bakanlarına, İçişleri Bakanlarına dek, herkes topluca karşı çıktı işkenceye.

İşkence görenler konuştu, işkence yapanlar konuştu.

İşkenceciler hakkında soruşturmalar açıldı. Hüküm giyenler oldu. Kovuşturulmayan işkence savları, aklanan işkence suçları çoğunluktaydılar.

Değil ülkemizde, dünyada herkes, işkenceyi ve işkenceciyi lanetlemede söz birliği içindeydi.

Sanıklar, avukatlar, savcılar ve yargıçlarda konuştu :

«...Geçmişte olduğu gibi, günümüzde de çeşitli mahkemelerde görülen hiddete bürünmüş adalet gerçek adalet değildir. Hiddet haklı olabilir, haksız tahrik müessesesinin esası budur. Fakat hiddetli adaletin, intikamlı adalet halini almasından korkulması doğaldır. Kaldıki, adalet intikama karşıdır.

...Adalet peşin hükümlerden uzak kalmalıdır. Bunlar arasında en sakıncalısı ise kollektif peşin hükümlerdir. Tarih verilen peşin hükümlerden sonra intihar eden yargıçlarla doludur.

...Mahkemenizdeki uygulama, 'Mademki ismi bu davaya karışmış, o halde suçludur.' yargısını bizde uyandırmıştır. Bu inancımız bir varsayıma değil, gerçeğe dayanmaktadır. Sayın askeri savcının sanıklar hakkındaki sevk maddelerinin öngördüğü asgari ceza sürelerinin tutuklulukta geçirilmesine titizlikle uyulmuştur. Genel yargıda bu durumlarla karşılaşıldığında ve yargılama sonucunda aklanan sanığın, manen giderilmesi mümkün olmamakla birlikte az da olsa madden tatmin edilmesi için tazminat davası açma hakkı tanınmaktadır. Milli Güvenlik Konseyinin çıkardığı bir yasa ile bu olanak ortadan kalkmıştır.

...Sanıklar cezaevi yönetiminin kendilerine insanlık dışı baskı ve işkenceler yaptığını mahkemede dile getirmeye çalışırlarken 'Bu konu mahkemeyi ilgilendiren bir konu değildir, cezaevi idaresine veya komutanlığa başvurun' denmesine karşın, baskı ve işkenceyi yapan merciye yakınmanın bir sonuç vermeyeceği, çözümünün mahkemeden beklediklerini ısrar etmelerine karşısında, sayın mahkemenin sanıkları duruşma salonundan atma emri verdiği gibi, ayrıca birkaç duruşmaya getirilmeme cezası ile cezalandırması yasa dışı uygulamayı yapan kuruluşlara yeşil ışık yakma anlamında bir davranış değil midir? Sanıkların idarenin keyfi ve yasadışı girişimlerine karşı başvuracağı yer ve tek güvenceleri mahkemeler değil midir? İdarenin bu girişimlerine seyirci kalmak ne anlama gelmektedir. Müvekkilerimiz yasadışı örgüt üyesi olmak isnadı ile yargılanmaktadırlar. Bu suç isnadı ile yargılanan sanıklara yasadışı yöntemler uygulamak kısasa-kısas değil midir?

...Demokratik hukuk devleti olmanın asgari koşulu kişilere verilen değerle orantılıdır. Eğer bir ülkenin mahkemesinde, sanıklar duruşma boyunca —bu süre bazan

8-10 saati bulmaktadır— tahta bir bankta, elleri dizlerinin üzerinde olarak, gözleri sabit bir noktaya bakmaya mecbur bırakılmış, tüm insanı ve fiziksel ihtiyaçları zamanında karşılanmamış ve en doğal hakkı olan savunma için tüm olanaklar, özetle, kâğıt, kalem, mahkemeye dilekçe verme, rahat hareket edebilme, avukatı ile selamlaşabilme olanakları ellerinden alınmışsa, eğer bir ülkenin mahkemesinde, sanıklar cezaevi yönetimince yapılan baskı ve işkence karşısında ölüm orucuna gidiyor ve buna kayıtsız kalınıyorsa, ve eğer tüm bunlara karşı bağımsız mahkemeler önlem almıyor veya alamıyorsa, genel olarak o ülkenin, özel olarak yargılayan yargıçların, kişilere verdikleri değer ve gördükleri himaye ortadadır.

...Anayasal bir düzenleme olan sıkıyönetimde de Anayasa'nın 11. maddesinde ifadesini bulan, 'Kanun, temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunamaz.' ilkesi temel ölçü olarak durmaktadır. Bu nedenle sıkıyönetim dönemi içinde de başta savunma hakkı ve hak arama özgürlüğü olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin ortadan kalkmış olduğu düşünülmektedir. Yasalarımıza göre, sanık soruşturmanın her aşamasında, savunucusunun yardımına başvurması mümkündür.

...Uygulamada 30 gün, uzatmalarla 60-90 güne ulaşan uzun bir süre yargıç güvencesinden yoksun, kolluk kuvvetlerinin elinde bulunan sanıkla savunucusunun görüşmesi, haberleşmesi hatta yerini bile öğrenebilmesi kesinlikle mümkün değildir. Bu durum birçok sakıncalar yaratmakta, özellikle son soruşturma aşamasında işkence altında ikrar savlarına yolaçmaktadır.

Ceza Usulü Muhakemeleri yasasının ek 1. maddesinde gösterilen siyasal nitelikte suçların hazırlık soruşturmasının savcı tarafından yapılacağı hükme bağlanmakta-

dır. Aynı yasanın ek 3. maddesi de bu suçların hazırlık soruşturmasının bizzat savcı veya yardımcıları tarafından ya da yargıç tarafından yapılacağını hükme bağlamaktadır. Sanık için bir güvence olan bu hüküm hiç uygulanmamaktadır. Sanıkların sorguları kolluk kuvvetleri tarafından yapılmakta, sanık ifadelerini saptayan tutanaklarda ise ifade alan memurların isim ve soyadları yerine 'Tim A', 'Tim B' veya soruşturma ekibi gibi tanımlar kullanılmaktadır. Böylece, işkence altında ifade alındığına ilişkin iddiaların izlenme ve sorumlular hakkında yasal işlem yapabilme olanağı fiilen ortadan kaldırılmış bulunmaktadır.

...Tutuklu sanık ile savunucunun görüşmelerinde uygulanan yöntemler yasalara aykırıdır. Tutuklu bulunan sanık savunucusu ile her zaman görüşebilir, haberleşebilir. Bu nedenle, görüşme yasağı, görüşme süresinin kısaltılması ve görüşmede gözlemci bulundurulması yasal kurallara uygun değildir. Hernekadar bu konudaki başvurulara, Askeri Ceza ve tutukevleri yönergesinin kıyas yolu ile uygulandığı yanıtı veriliyorsada, Anayasamızın açıkça tanıdığı, savunma hakkının bir yönergeye dayanılarak sınırlandırılabileceği düşünülemez.

...Grup dava dosyalarındaki onlarca sayfa soruşturma ifadeleri ve yüzlerce sayfa mahkeme tutanaklarının değerlendirilmesini, müvekkil ile bir dakikalık cezaevi görüşlerinde izah edebilmenin mümkün olup olamayacağını elbette takdir edersiniz. Cezaevinde müvekkilerimizle görüşmelerimizde bazen iki bazen dört gözlemcinin bulundurulmasının yasada yeri olmadığını ve keyfi bir uygulama olduğunu belirtiyoruz kamu hizmeti yapan avukatların onuru ile bağdaşmayan uygulamalarla karşı karşıya kaldığımız tüm sorumlularca bilinmektedir. Avukatın üstü başı çantası aranmakta, sade vatandaş muamelesinin ötesinde, avukata sanık gözüyle bakılmaktadır.

...Bu açıklamaların ışığında Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri mahkeme ve cezaevlerindeki uygulamaya bakıldığında;

...Mahkeme salonlarında sanık müvekkillerle görüşme olanağı tamamen ortadan kaldırılmıştır. Cezaevindeki görüşmeler ise en çok bir-iki dakika ile sınırlandırılmıştır.

...Çok yakın bir zamana kadar tutuklulara yazılı talepte bulunmaları için kağıt ve kalem verilmemiştir. Yasalarımızda savunmanın mutlaka sözlü yapılacağına ilişkin hiçbir hüküm yoktur.

...Yasalarımız, tutuklu sanığın mahkeme huzuruna çıkarılırken her türlü baskı ve korkudan uzak olmasını vazetmektedir. Bu hüküm olağanüstü veya sıkıyönetim dönemleri için de geçerlidir. Buna karşın, mahkemelerimizde tutukluların baskı ve korkudan uzak oldukları söylenemez. Sanığın elinin kelepçeden çözülmesi serbest ve korkudan uzak olduğu anlamına gelmeyeceği Askeri Yargıtay içtihatlarından anlaşılmaktadır.

...Yasalar savcı ve yargıç önünde alınmayan ifadelerin kanıt olarak değerlendirilemeyeceğini hükme bağlamıştır. Mantıkende, hukukende doğru olan ve yasaların men ettiğini hayata geçiren sorumlular hakkında işlem yapmak, başta hukukçulara özellikle adalet dağıtan kurumlara düşer. Onların varlık nedeni budur. Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Cezaevinde, şimdiye kadar onlarca tutuklu veya hükümlü hayatını kaybetmiştir. Bu ölüm olayları, sanıkların iddialarına göre işkence sonucu meydana gelen vakalardır. Bu konuda mahkemelerin önlem almasını ısrarla istemelerine karşın, iddianın doğruluğunun veya yanlışlığının saptanması için, üzülerek belirtelim ki, mahkemelerimiz hiçbir girişimde bu-

lunmamış ve ölüm olaylarının sebeplerinin neler olabileceğini araştırmamıştır.

...İlkel toplum adaletinden günümüz adaletine kadarki tüm evrelerde, işkenceye dayalı olarak alınan tüm ifadelerle, fail hakkında hüküm verildiği bilinmektedir. Fail neden bazı fiilleri üslenmeye yani ikrara zorlanmaktadır? İkrar failin özgür iradesi sonucu sağlıklı ve gerçeği yansıtıyorsa ondan kuşku duymak mümkün değildir. Ancak kişinin kendi aleyhinde beyanda bulunması doğal olmadığına göre, hangi koşullarda aleyhine beyanda bulunacağı Askeri Yargıtay kararlarından anlaşılmaktadır. Askeri yargıtay kararlarına göre, kişi ya cinnet döneminde veya işkence ve baskı altında olduğu zaman, kendi aleyhinde beyanda bulunabilir. Aksi durumun düşünülmesi insan doğasına aykırı bir düşünce olur. (6)

Diyarbakır Barosu avukatlarından Erdinç Uzunoğlu, Hasip Kaplan, Hacı Akyol, Mustafa Özer ve Süleyman Demirkapı bu savunma metni üzerinde çalıştılar ve anlaştılar. 76 sayfalık metnin okunmasından sonra, müvekkilleri ile gözgöze gelemedilerse de, onları tüm zorluklara karşın gereği gibi savunmuş olmanın ortak tadına vardılar. !

Çok uzun süren bir yargılamada tüm sanıklar için elde edebilecekleri kanıtları tek tek sıralamışlardı:

«Ömer Ağın. Askeri savcılıktaki ifadesinde, iradesi nin serbest kaldığı ilk anda 'Sorgulama ifademi kabul etmiyorum, baskı ve işkence altında alınarak daktilo ile yazılmış ifadeleri bana imzalattırdılar.' demiştir.

Ön soruşturma ifadeleri de yeterli görülmemiş olacak ki, müvekkil sanık 13 nisan-11 mayıs tarihleri arasında samimi itirafa zorlanmak için, içi pislik dolu bir

hücrede tutulmuş, periyodik olarak işkence yapılmıştır. Tutuklandıktan sonra yargıç güvencesi altında, sürdürülen uygulmaların tanıkları olan ve Ömer ile aynı hücrede tutulan Ruşen Aslan, İsfendiyar Eyüboğlu, Müslüm Üzülmez, Kaya Karan'ın dinlenmelerine mahkemece gerek görülmemiştir.

Müvekkil sanık İstanbul Gayrettepe'de gördüğü işkenceler sonucu Haydarpaşa Askeri hastanesine kaldırıldığını, daha sonra Gümüşsuyu Askeri Hastanesinde tedavi gördüğünü söylemesine karşın, ilgili kayıtların getirilmesine mahkemece gerek görülmemiştir. (7)»

Sayısız örnekler vardı anlatılacak. Avukatlar en göze dokunurlarını seçmeye özen gösterdiler :

«Ülkü Akgün : Davamızda yargılanan sanıkların hangi koşullar altında, polis ifade tutanaklarını imzaladıklarını önemle dikkate almak gereklidir. Ülkemizin, ulusumuzun tüm ahlak kuralları, gelenekleri alt üst edilerek, çırılçıplak soyundurularak, elektrik şoku, askıya alma ve falaka gibi işlemlerden geçirilerek ifade tutanaklarını imzalamaya mecbur bırakılmışlardır. Bu uygulamaların, Anayasa, yasa ve ahlak ölçüleri içinde düzenlediğini hiç kimse ileri süremez. Aksi halde, yargıç, vicdani delil sistemi adı altında, bu değer ölçülerini ihlal etmiş olur.

Sanık Ülkü Akgün, soruşturmada verilen elektrik şoku sonucu iç rahim kanaması geçirmiş ve hastaneye kaldırılmıştır. İki çocuk annesi olan sanığa, eşinin önünde uygulanan bu yöntemi, yasa ve hukuk kuralı dışında, ahlak kuralları içinde değerlendirmek bile dehşet vericidir.»

Savunma ilerledikçe ,duruşma salonunun duvarları akıl almaz savlarla, sanki yeniden örülüyordu :

«Filiz Ağın :.. Askeri savcı, bana elektrik verilerek, dayak atılarak ve benzeri şekilde işkence yapıldığını bildiğini söyledi. Ancak, 'Namusuna dokunuldu mu?' diye sordu. Benim namus anlayışımın yalnız ırza geçmekle sınırlı olmadığını, başkalarının önünde soyundurulmamında bu anlayışa girdiğini söyledim. diyen sanığın bu beyanlarını, iddianame düzenleyen askeri savcı, aksini belirtememek suretiyle kabullenmiştir. İşkence yapıldığının bilinmesine rağmen, sorumluları hakkında yasal hiçbir kovuşturma açılmazken, esas hakkındaki mütalaada varlığı kabul edilmiş işkenceye rağmen, müvekkillerimizin cezalandırılmasının istenmiş olmasını anlamak güçtür.»

Beş avukat, savunmalarını tamamladıktan tam ellibir gün sonra bir iddianame ile suçlandılar. (8) Askeri savcılık, beş savunma avukatının «Mahkeme heyetine hakaret» ettiklerini savlıyordu :

«Müsnet suçtan sanıklar hakkında yapılan hazırlık tahkikatı sonunda ;

Diyarbakır Sıkıyönetim 1 numaralı Askeri Mahkemesinde 1981/260 esas sayılı Tkp, İgd, İkd, İld örgütleri davasının bir kısım sanıkları vekilleri olan sanıklar, müştereken hazırladıklarını ,bildirdikleri, esas hakkındaki savunmalarında, mahkeme heyetinin harici bir takım unsurların tesirinde kaldığını, peşin fikirli hareket ettiklerini, işkencecilere yeşil ışık yaktıklarını ve savunma haklarını kısıtladıklarını ileri sürerek, duruşma heyetine iştirak halinde hakaret ettikleri anlaşılmakla :

Duruşmanın Diyarbakır Sıkıyönetim 1 numaralı mahkemesinde açılıp yapılarak, sanıkların eylemlerine uyan TCK 164/1, 268/1, 1402 s.k. 17/1 maddeleri uyarınca cezalandırılmaları talep ve iddia olunur.»

SOL AYAĞIMIN, PARMAKLARIMIN BİRAZ GERİSİNDEN DELİNMİŞ OLDUĞUNU GÖRDÜM

Herkesin başına gelen cinsten bir gözaltı öyküsü vardı. Evine gelip götürmüşlerdi. Herkesin başına gelenlerden biraz daha farklı yaşamıştı sorgulama sürecini. Ayağına çivi çakmışlardı. Herkesin başına gelen cinsten bir yargılama ve cezaevi öyküsü vardı. 6 yıl 9 ay kadar ceza aldı; yattı, çıktı.

1981 yılının baharında ellerinin kelepçelendiği, gözlerinin bağlandığı gün sağlıklı bir insandı. 1984 kışında cezaevi kapısı aralandığında, ayakta duramayacak kadar sağlıksızdı.

Yıllar süren acılarını; hastane kağıtları, raporlar ve «Sayın meslektaşım» diye başlayan doktor mektupları ile kanıtlıyordu.

Bana belge vermek için geldiğini söyledi. «O kolay.» dedim. Önce sağlığına kavuşması gerektiği üzerin de birşeyler söylemeye niyetlendim. Gözlerinden hiç kaybolmayan acıyı, bir gülümseme ile süsledi. Yüreği, insan sevgisi dolu doktorlardan sözettim. Gözlerindeki acıya, bir soru takıldı. Sağlığına kavuşmayı istediğini, hem de çok istediğini, söyledi.

Bir panel sonrası tanıştığım Abuzer Eren'in öyküsünü kendi ağzından dinlerken, çok zorlandım :

«...Sağırlık ve körlük örneğin, insanın fizik yapısında önemli bir eksiklik. Bazılarını iyileştirmek mümkün olmasa da, çağımızda tıp, görme ve işitme sinirlerinin tamamen tahrip olmayan körlük ve sağırlıkları tedavi edebiliyor. Ama öyle körlük ve sağırlıklar var ki, tıbbın buna gelecekte de çare bulması mümkün değil. Mümkün değil çünkü, «Görmek istemiyorum» diyenlerden

daha kör, «Duymak istemiyorum» diyenlerden daha sağır kimse yok.

...Tıbbı bir yana bırakıp, ben, bana yapılanları anlatmak istiyorum. Görmek ve duymak her ne kadar bir tıp sorunu gibi görünüyorsa da, adaletin de görmek ve duymak istemeyenlere, bir gün, görmeyi ve duymayı öğreteceğime inanıyorum. Acılarımı bu inançla bir ölçüde azaltabiliyorum.

...Yalnız ülkemizde değil, sanıyorum, tüm dünyada işkence yasal olarak savunulmuyor. Ama güvenlik görevlileri İsmet Taşhan, Muhlis Zincibi, Mevlüt Çelik ve Samet Takur bana yaptıkları ile bu genellemenin dışına çıkıyorlar. Belgeleri ortada.

...Anlatmaya gerek yok. İşkencenin her türlüsünü gördüm. Her gün iki zaman zaman da üç kez sorguya aldılar. Sorgu süresinin kısa, 2-3 saat yani, ya da uzun 5-6 saat yani, sürmesi uygulanan yönteme göre değişiyordu. Meydan dayağı, diz operasyonu, falaka sırasıyla giderse süre uzardı. Çarmıh, askı ile elektrik sırasında ise süre, verilen voltaja göre kısalırdı.

...Gözaltında kaldığım sürede 1. şubede, kollarım omuzdan yukarıda kalacak şekilde arşiv raflarına kelepçelediler.

...10 nisanda İzmir Askeri Hastanesine götürüldüğüm 24 nisana kadar gece gündüz bir dakika bile oturmama izin verilmedi. Ancak diz işkencesi için sandalyeye oturtulduğum oluyordu. O zaman da, ayakta kalmış olmayı yeğliyordum.

...Her istedikleri biçimde elektrik veriyorlardı. Elektrik verecek yeni bir yer bulduklarında seviniyor olmalıydılar. Bir gün, askıdayken, kum torbası gibi yum-

ruklamaya başladılar göğsüme, karnıma ve yüzüme vuruyorlardı. Alt dişlerim protezdi, bir yumrukla yerinden çıktı. Dişlerimi yerine yerleştirebilmem için, ellerimi kullanmam gerekiyordu. Onları aşkı için kullanmışlardı ve benim değildiler. Ağzımı açıp, yere düşmesini istedim dişlerimin. Ağzımı, tüm zorlamama karşın, açamadım. Yarısı ağzımdan dışarı çıkan protezin ucundan elektrik vermeye başladılar. Ne kadar sonra, bilmiyorum, kendime geldiğimi zaman falakaya yatırılmış olduğumu anladım. Günlerdir alışkın olduğum falakanın acısını, bir başka türlü duymaya başladım. Önce yalnız sol ayağıma vurduklarını sandım. Fakat biraz sonra, o zamana kadar hiç bilmediğim, değişik bir acı duydum. Sol ayağımın tek bir noktasına vuruyorlardı. Çok sonra, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde, sol ayağımın parmaklarımın biraz gerisinden, delinmiş olduğunu gördüm.

...Bu sorgudan sonra, kendime geldiğimde, yine arşivdevdim ve raflara asılmış durumdavdım. Sol bacağım pantalonumun paçasına sığmıyordu. Pantolonum bacağıma yapışmıştı. Gece bekçisi nöbetçi Haydar, pantalonumun sol paçasını yan dikişinden cebime kadar yırttı. Biraz rahatladım. Unutmadan söyliyeyim, İzmir birinci şubedeki tüm polislerin adı Haydar'dı.

...Bir gün sonra «İşimi bitirmek üzere» yeniden sorguya aldılar. Hiç acele etmediler. Sandalyeye oturtup, önce biraz serinlemem için başımdan aşağı soğuk su döküvorlardı. Diz operasyonuna başladılar. Müthiş bir şey. Sıkıca bağlı bir durumda oturuyorsunuz. Bir sopa ile diz kapağına ve altına belli aralıklarla vurmaya başlıyorlar. Yüzlerce binlerce kez bıkmadan usanmadan vuruyorlar. Ama işkenceciler hiç yorulmuyor. Çok kuvvetli de vurmuyorlar, belli aralıklarla sürekli vurunca bir süre sonra aynı etkiye ulaşabiliyorlar. Ege Üniversitesi Tıp Fakül-

T. C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
EGE TIP FAKÜLTESİ
Cerrahi Kliniği

Tarih : / /
Özü : .....

Sayı : .....

E P İ K R İ Z

Adı SOYADI : Ahmet EREN
Doğum Yeri : Malatya
Yaşı : 32
Mesleği : İaşaat Kalıpçısı
Medeni Hali : Evli
Baba Adı : Abdurrahman
Adres : 683 Sokak No: 66 Çimentepe - İZMİR

Yatış Tarihi : 27.4.1981
Çıkış Tarihi : 8.5.1981
Asistan Dr. : Zeki HOŞCOŞKUN

Yakınması : Sağ ayağına basamama, sol ayağında şişme meydana gelmesi, ayağına hareket ettirememesi, halinin ağrıması, nefes almada zorluk

Hikayesi : ~~XXXXX~~ 18 gündür yukarıdaki yakınmaları olan hasta gerekli sağlık için Askeri Hastanesine sevkle yatırıldı.

Fizik Muayene: T.A. 140/80 mmHg, Nabız 80/dak. ~~XXXX

tesinden verilen raporda belirtilen dizlerimdeki deri kaybı, bu diz operasyonu dedikleri işkence türünden meydana geldi. (9)

...İşkenceler sırasında ölmediğimi anlamak için bir yöntem geliştirdim. Nefes alamazken yaşayıp yaşamadığımı bilmem için belli bir yol bulmak zorundaydım. Sol ayağımdaki ve dizlerimdeki tarifi zor acıları duyduğum zaman, ölmediğimi anlıyordum. Hayatın en büyük sevincini ,yaşama sevincini, bu acılarla duyuyordum.

...Ne zaman ve nasıl götürdüklerini bilmiyorum. Kendime geldiğimde İzmir K. K. K. Askeri Hastanesindeydim. Bir gün önce getirildiğimi, gözümü açtıktan sonra öğrendim. 27.4.1981'de 'Burada tedavisi mümkün değildir.' denilerek Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesine sevkedildim. 8.5.1981'de «Kliniğimizde tutukluların yatabileceği mahkum koğuşu olmadığından» gerekçesiyle İzmir Devlet Hastanesine sevkedildim. 15.5.1981 tarihine kadar İzmir Devlet Hastanesi Acil Servisinde yattım. O gün yeniden 1. Şubeye götürdüler. 21.5.1981'de kendime geldiğimde yine Devlet Hastanesindeydim. Mayıs ayının 25'inde, dört gün sonra yeniden Emniyet Müdürlüğündeydim. Bu üç hastanede sanıyorum 82 gün kadar tedavi görmeme karşın, ayağının şişi ve ağrısı azalmıyor, tersine, artıyordu. (10)

...Bir sabah, çok erken saatlerde Haydar'lardan biri 'bu durumumla savcılığa gidemeyeceğimi' söyleyerek, beni iyi edeceklerini söyledi. İki kişinin yardımıyla beni bir odaya götürüp, pantolunumu çıkarıp betonun üzerine yatırdılar. Yeni kesilmiş bir koyunun, derisini iki bacağıma sarıp, sıkıca bağladılar. Ve beni kollarımdan bir masanın ayağına kelepçeleyip gittiler. Koyun derisine sarılı kaldığım iki gün içinde, askerliğini sıhhiye olarak yapan bir Haydar, arada sırada gelip kontrol ediyordu.

Kan ve pislik içindeki deri daha ilk gün akşam olmadan kokmaya başladı. Ve keneler vücudumun her tarafına yayıldı. Elim kelepçeli olduğundan, serbest elimle yakalayabildiklerimi öldürmeye çalıştım. Derinin altındakileri yakalamam mümkün değildi. Isırmaları neyse ama tenimde yürümeleri ayrı bir işkence oldu.

...Yalnız kendime yapılanları anlatmam, bencilliğimden değil. Benden daha çok gözaltında kalan, ayaklarının altından dökülen etlerinin yerine, hastanede kalçasından amaliyatla et nakledilen Abdo Özkurt, sekiz ay boyunca parmaklarını kullanamayan Ali Özer ve daha bir çok insanın acılarına tanık oldum. Ali Özer'i Devlet Hastanesinin Acil Servisine geceyarısı getirdiler. Nefes alamıyordu. Oksijen çadırında yaşattılar. Sabah vizitesinde bir doktor, 'Hastanesinde böyle bir hastayı kabul etmeyeceğini' bangır bangır bağırarak söyledi ve Ali'yi gönderdi. Mayıs ayının ya 13'ü ya da 14'ü filandı. İşkence gören bir çok insan demiştim. İrfan Akgündüz, M. Yücel Demirci ve Mustafa Gençay ve isimlerini hatırlayamadığım onlarca insan.

...Tanıdığım işkencecilerden hiçbiri ceza almadılar. Yargılandılar mı onu da bilmiyorum. Ama benim yargılandığım bir yıl boyunca, hastanelerden gelen raporlarla konu öyle bir noktaya geldiki, mahkeme suç duyurusunda bulunmak zorunda kaldı (11). Ancak İzmir 1 numaralı sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde bir dava açılmadı. Avukatım Genelkurmay Başkanlığına bir yakınma dilekçesi verdi. Genelkurmay Sıkıyönetim Koordinasyon Başkan vekili tarafından yanıtlandı. Bunca rapor ve gözler önündeki sağlık durumumu hiçe sayan yanıtta '...adı geçen sanıklara gözetim altında iken işkence yapılmadığı için, şikayet edilen kişiler hakkında soruşturma açılmasına lüzum görülmediği bildirildi.» (12)

Abuzer Eren bu gelişmelerden sonra 44 ay hapis yattıktan sonra bir gün cezaevinden çıktı. Nüfus kağıdı almak için üzerinde, Müddetname, tahliye kararı gibi belgelerle Malatya Yeşilyurt Nüfus müdürlüğüne başvurdu. Karakoldan izin kağıdı getirmesini istediler. Orada arandığını söylediler. Sebebini sordu. Cezaevinde kaldığı süre içinde yediği yemeklerin borcu olan 76 bin lirayı ödemesini istiyorlardı. Cezaevinden yeni çıkmıştı, değil çalışacak doğru dürüst yürüyecek durumda bile değildi. Çapa Tıp Fakültesi Nöroloji Servisinin sürekli kontrolu altındaydı. Çanakkale Cezaevinde de birkaç kez karşılaştığı dayak, falaka gibi olaylardan sonra artık gücü iyiden tükenmişti. Doktorların daha sonra epilestiform dedikleri bir hastalığa yakalandım. Durup dururken bayılıyordum. Bir buçuk ay cezaevi revirinde yattı. Tahliyesine üç ay kala Çanakkale Devlet hastanesine gönderildi. Tahliye olunca, kapıdan askere götürüldü. Daha doğrusu askerlik şubesine. Sonra askeri hastanelerde dolaştı. Çanakkale Askeri Hastanesi, Gümüşsuyu Askeri Hastanesi, Kasımpaşa Deniz Hastanesi, Haydarpaşa Askeri Hastanesi, Yeniden Kasımpaşa Deniz Hastanesi ve Çapa Hastanesi.

Nüfus kağıdını yitirdiğine bir kez daha çok üzüldü Abuzer. Çünkü Malatya Emniyet Müdürlüğü 1. Şubesinden istendiğini bildirdiler Yeşilyurt Karakolunda ona:

«...Orda benim İzmir'den tanıdığım bir polisle karşılaştım. 'Ölmedin mi?' diye sordu. Ve kızdı. İzmir'de ayağıma çivi çaktığını söylemekten çekinmedi. 'Orada mezarını boş bıraktın ama buradakini dolduracaksın.' dedi. Orada da işkence yaptılar. 7 gün sonra savcılığa çıkarılıp, daha sonrada tutuklandım. 4 gün Yeşilyurt'ta 7 günde Malatya'da işkence görmem, sağlık sorunumu yeniden gündeme getirdi.

...Savcılığın takipsizlik kararı, herşeyi anlatıyor bence. Bana bunca işkenceyi reva gören polisler bile, benim Malatya'da herhangibir siyasi faaliyet içinde olduğumu iddia edemediler. Ama savcı, takipsizlik kararında başka sanıklarla birlikte yakalandığımı ve yargılanıp cezamı çektiğimi kanıtlayacak belgelerin bulunmadığı için tutuklandığımı daha sonra da durumumun anlaşılması üzerine yeniden yargılanmama gerek görülmediğini belirtiyordu.

...Belgelerim vardı. Tahliye kararım, müddetnamem. Sonra, yakalanmamış, nüfus memurluğunun isteği üzerine Yeşilyurt karakoluna, nüfus kağıdı alabilmem için gerekli izin belgesini almak için ben kendim başvurmuştum. Kendi ayaklarımla, gittiğim karakoldan 'Faaliyet yürütürken arkadaşları ile birlikte yakalanmış olarak' çıkacaktım. Benimle birlikte yakalananlar kimlerdi.? Onlar ne olmuşlardı? Bilen yoktu.

...Daha bitmiyordu. İstanbul'da ağabeyimin adresinden arandığımı öğrendim. Yine ayaklarımı sürüyerek 12 mart 1986'da İstanbul Emniyet Müdürlüğü 2. Şube müdürlüğüne gittim. Malatya'dan tutuklanma kararı olduğunu söylediler. Telefonla soruldu. 'İşi bitti bırakın' demelerine karşın teleks emri gelinceye dek 13 mart akşamı bırakıldım.»

Abuzer Eren, sağlık sorunlarıyla yeniden uğraşmaya başlamak için İzmir'e gitti daha sonra. Emniyet Müdürlüğünün, işkence gördüğü emniyet müdürlüğünün, önünden geçerken dondu kaldı. Kendi çığlıklarını, arkadaşlarının haykırışlarını duydu yeniden.

Emniyet Müdürlüğü binasının üzerine, koca koca harflerle Çankaya Dersanesi yazılıydı.

Ders arasıydı, çocukların seslerini duydu, irkildi. Tabanına çivi çakılan eski emniyet müdürlüğünün önünden, ayağını sürükleye sürükleye uzaklaştı.

ARTIK ONUN ELBİSEYE İHTİYACI YOK, SİZE MİRAS BIRAKTI

Mustafa Ekmekçi'yi odasının önünde, yüzü allak bullak olmuş bir durumda gördüm. Gözlerini gözlerime dikmiş öyle duruyordu. «Al, oku ve bana geri ver.» dedi. «İyimisiniz?» diye sordum, duymadı, odasına girip kapıyı kapattı.

1 Ocak 1986 tarihinde Sağmalcılar Özel Askeri Ceza evinden yazılmış, tutuklu mektubu damgası yemiş bir mektuptu. İnci gibi bir yazı:

«Özellikle cezaevi sorunlarını işleyen yazılarınızı ilgi ile okuyorum.

...Son zamanlarda baskıların göreceli de olsa yumuşaması sonucu, demokrat basın ve kamoyunun ilgisi cezaevlerine ve işkence olaylarına yöneldi. Bunu insanlık adına umut verici bir gelişme olarak görüyorum.

...Sorunlarımızın şu veya bu ölçüde duvarları aşıp sızlere ulaşması, sonuçta, burada da yumuşamaya yol açtı. Örneğin son zamanlarda iki yıldır süren avukat görüşü ve havalandırma yasakları kalktı. Ancak, süren yasakları sıralamaya kalkarsam can sıkıcı bir liste çıkarmam gerekecek.

...Bizler yani siyasi tutuklu ve hükümlüler, tüm demokrat aydın ve ilerici kamuoyunun sustuğu, sus-

turulduğu, susturulmaya çalıştığı bir ortamda, insan olma onurunu ve insanca yaşama hakkını korumak için, azımsanmayacak bir çaba gösterdik. Bunun kıvancını taşıyoruz. Ama ne acıdır ki ödenen bedel az olmadı.

...Şu anda Malatya özel cezaevinde yatmakta olan bir meslektaşınızdan sözedeceğim. Bu arkadaş Yar Yayınlarından çıkarmış olduğu bazı kitaplardan dolayı hapiste. Köşenizde basın suçlarından dolayı içeride olanlara arasında Osman Yeşil Çobanoğlu'ndan söz etmemeniz bir eksiklik. Basın emekçilerine karşı gösterdiğiniz duyarlığı Yeşiloğlun'dan esirgemeyeceğinizi umuyorum.

...Bizi bazıları 'esnek olmamakla' suçluyorlar. Siz bir kişinin beynine beton çivisi çakıldığına tanık oldunuz mu? Sanmıyorum. Eğer olsaydınız daha değişik, daha katı olurdunuz.» (13)

Ekmekçi'nin odasına girip, karşısına oturdum. «Benim notlarım arasında böyle biri var ağabey.» dedim. «Nasıl biri?» dedi. «Kafasına çivi çakılan biri.» İnanmak istemediğini söyledi. Önce olamaz dedi, sonra olmaz. Olmamalı diye sürdürdü konuşmasını.

İstanbul'da 1981 yılında gözaltına alınan Nurettin adlı bir yurttaşın «Kafasının delindiğini yazıp, yanına da kocaman bir soru işareti koyduğumu gördüm defterime.

Soru işaretlerinin üzerinin bir gün mutlaka çizileceğine, soruların bir gün mutlaka ortadan kaldırılacağına olan inancımı hiç yitirmeden çalışmalarımı sürdürdüm.

1982 yılında ilk ışık yandı. İsmail Yedigöl oğlu Nurettin Yedigöl'ün «Akıbeti hakkında» Ankara Sıkıyöne-

tim Komutanlığına bir dilekçe verdi. «15 ayı aşkın bir süredir oğlunu arayan ve akibeti hakkında korkunç şeyler duyan bir baba olarak tarifsiz acılar içinde kıvrandığımı ve ne durumda olduğumu takdir edeceğiniz ve gerekeni yapacağınıza yürekten inanıyorum.» dedi.

Sanıkların büyük çoğunluğu sorgu odalarından çıkmış, yargıçların karşına gelmişti. 1982 yılında İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı askeri mahkemelerinde Nurettin Yedigöl'ün adı ilk kez duyuldu.

İsmail Yedigöl, somut bilgiler içeren bir başvuru daha yaptı «Oğlu Nurettin Yedigöl'ün işkence ile öldürüldüğü» savı üzerine :

«...Oğlum Nurettin Yedigöl, 10.4.1981 tarihinde görevlilerce gözaltına alınarak İstanbul Emniyet Müdürlüğü 1. Şubeye götürülmüştür.

Şubede oğlumun işkence gördüğüne : .

...Sıkıyönetim Komutanlığı 2 numaralı Askeri Mahkemesinin 1981/572 esas kayıtlı dosyasında yargılanan sanıklardan Aslan Şener Yıldırım,

...Askeri Savcılığın 1981/2116 hazırlık sayılı dosyasında sanık Muharrem Karaağıl,

...Metris Askeri Cezaevinde tutuklu, Ümit Efe Kutluğ, Neşe İncioğlu, Nalan Gürateş, İffet Sema Oğuz, Büket Öktülmüş, Harun Kartal.

...Hastal Tutukevinde bulunan Bülent Küçüküna , Sultanahmet Cezaevinde bulunan Bedri Yağan, Haydar Yıldız,

...Kars'ta tutuklu ya da gözaltında bulunduğu söylenen Şemsi Aydemir ve Battal Uğur.
isimli kişiler tanıktırlar.

...Adı geçen tanıklardan Ümit Efe Kutluğ'un ifadesine göre, 12 Nisan 1981 tarihinde oğlum Nurettin (...ayağa kalkamayacak durumda, kaburgaları kırık, kafatasından açılan delikten kendisine elektrik veriliyor durumda...) 1. Şubede bulunuyormuş.

...Tanıklardan Harun Kartal (...İşkencenin dördüncü gününde, Nurettin'in durumu oldukça ağırlaşmıştı. Daha sonra şube müdürü olduğunu öğrendiğim Tayyar Sevenler Nurettin'in kontrola geldi. Nurettin'in bayg:n ve yaralı bereli halini görünce sorgulamayı yürüten B timini bizlerin yanında azarladı. (Bu işi bu kadar aleni yapmayın, adamlarda iz kalmamalı, bu işi bir türlü öğrenemediniz) diye bağırdı. Daha sonra Nurettin'i alıp götürdüler, bir daha getirmediler. Benim sorgumda, beni sürekli ölümle tehdit edip (Konuş yoksa sonun Nurettin gibi olur) diyorlardı.» denmektedir.

...Aslan Şener Yıldırım, yaklaşık olarak aynı ifadeyi tekrarlamaktadır: (...Nurettin'in üçüncü ya da dördüncü gün durumu çok ağırlaşmıştı. Artık kendisine gelemiyordu. Temasları duyup duymadığını anlamak için avaklarına, ellerine, vücuduna, suratına vuruyorlardı ama hiçbir tepki göstermiyordu. Benimle daha önce, hem sorgumda, hem de sorgum sonrası konuşan ve kendisini şube müdürü olarak tanıtan şahıs Nurettin'i kontrola geldi. Sorguyu yöneten timin şefine (Siz bu işi bilmiyorsunuz, okul bitirmekle adam olduk sanıyorsunuz, bununla bir yöntemi var, bu şekilde olmaz, buna biraz süt verin) dedi ama çenesini açamadıklarından süt içiremediler. Sonra alıp götürdüler. İki gün sonra sorgudan elbisesiz gelmiştim, elbiselerimi istediğimde (Al bunu giy) diye Nurettin'in elbiselerini verdiler. Bende (Onlar Nurettin'in benimkini getirin) dediğimde (Artık

onun elbiseye ihtiyacı yok, size miras bıraktı) diye cevap verdiler.

...Oğlum Nurettin Yedigöl ile ilgili iddialar bunlardır. Yaptığım bütün başvurulara rağmen bugüne kadar kendisinden haber almak mümkün olmamıştır.»

Başvuru sorumlular varsa haklarında soruşturma açılması dileğiyle ile noktalanıyordu.

Milli Güvenlik Konseyi Başkanlığına, Danışma Meclisi Başkanlığına, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığına ve İstanbul Barosuna aynı metinle başvurulmuştu. Konsey'den gelen yanıtta «Dilekçenin alındığı,» Tetkik neticesine göre, gerekli işlem yapılmak üzere İstanbul Valiliğine gönderildiği» belirtiliyordu. Tarih 26 Ocak 1982 idi ve Türkiye'nin 67 ilinde sıkıyönetim vardı. (14)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜMÜN NOTLARI

1 — Amnesty International Report 1984, Torture in the Eighties.

2 — Yunanistan'da işkence: Birinci İşkenceciler Davası 1975. Uluslararası Af Örgütü yayınları, 1977. «Komşunun Oğlu» adlı dokümanter bir film bağımsız bir grup Danimarkalı yapımcı tarafından çekildi. Filmi isteme adresi: A.İ. Frederiksggade 1360 Copenkagen-Denmark.

Dünyada insan hakları sorunlarıyla uğraşan birçok kuruluş var:

- Amnesty International (Uluslararası Af Örgütü)
  10, Southamton Street. GB-London WC 2E 7HF England
- Commission Europeenne des Droits de L'Homme
  (Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu)
  Conseil de L'Europe. 67000 Strasbourg-Cedex France
- Medico International
  (Uluslararası Doktorlar Örgütü)
  Hanauer Landrst. 147/149 6000 Frankfurt I Deutschland
- Federation İnternationale des Droits de L'Homme
  (Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu)
  6. Rue j.-Chr. Amat Ch-1202 Geneve - İsviçre
- Terres des Hommes
  (Çocukların İnsan Haklarını Koruma Örgütü)
  Postfach 4126 4500 Osnabrück - Deutschland
- Gesellschaft für bedrohte Völker
  (Halkları Koruma Örgütü)
  Postfach 159 3400 Göttingen - Deutschland

- Federatin Syndicale Mondiale
  (Dünya Sendikalar Federasyonu)
  Representation Aupres de L'office
  Europeen des Nations Unies et du BIT
  Rue Fendt, 10 CH-1211 Geneve - İsviçre
- Europaischer Gewerkschhaftsbund
  (Avrupa Sendikalar Birliği)
  Rue Montagne aux Herbes Potageres, 37
  B-1000 Bruxelles I-Belçika
- Internationale Vereinigung Freier. Lehrergewerkschaften
  (Uluslararası Hür Öğretmenler Sendikaları Birliği)
  Herengracht 54-56 NL-Amsteredam - Holland
- International Commission of Jurists
  (Uluslararası Hukukçular Komisyonu)
  P.O. Box 120 109 Route des Chere
  CH-1224 Geneve - İsviçre

3 — SHP Diyarbakır milletvekili Kadir Narin, İçişleri Bakanına verdiği bir sözlü soru önergesinde Türkiye'de 800 kişinin kaybolduğunu iddia etti.

4 — Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in 1-8 Mayıs 1983 tarihleri arasında düzenlenen Kadın Dernekleri Federasyonu seminerine gönderdiği mesajdan. Nokta. - Mayıs 1983, sayfa 8.

5 — THPC/Devrimci Yol İddianemesi, 7 numaralı sanık Nasuh Mitap'ın sorgu ifadesi.

6 — Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Nolu Askeri Mahkemeesin de 114 sanıklı, 1981/260 dosya numaralı TKP, İkd. İgd ve İld örgütleri davası avukatlarının esas hakkında savunmaları. 4.6.1981

7 — Ömer Ağın, 8.12.1982'de Gümüşsuyu, 25.9.1982'de ise Haydarpaşa Askeri Hastanelesine gönderildi.

8 — Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı 25.7.1984 tarih ve 1984/1314 esas 1984/183 karar sayılı iddianeme ile anılan savunma avukatları hakkında dava açtı. Yapılan yargılama sonunda avukatlar aklandılar.

9 — Ege Universitesi, Ege Tıp Fakültesi Cerrahi Kliniğince 8 Mayıs 1981 tarihinde Asistan Dr. Zeki Hoşcoşkun tarafından verilen raporla durum saptandı.

10 — Ege Üniversitesi Cerrahi Bölümünün 27.1.1981 gün ve 11275 protokol numaralı raporu.

İzmir Devlet Hastanesi I. Dahiliye Servisinin 25.5.1981 gün ve 10145 protokol numaralı raporu.

11 — İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Nolu Askeri Mahkemesinde görülen 1981/291 dosya numaralı dava dosyasının 68. sayfasındaki duruşma tutanağında «Sanıklar Abuzer Eren ve Mehmet Yücel Demirci ile ilgili olarak Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi ve İzmir Adli Tıp Şube Müdürlüğü tarafından düzenlenen tüm raporların birer suretlerinin çıkarılıp dosyaya konduktan sonra, asıllarının Sıkıyönetim Komutanlığına gönderilerek sorumlular hakkında suç duyurusunda bulunulmasına karar verildiği» belirtiliyor.

12 — Genelkurmay Başkanlığının 21 Nisan 1983 tarih ve SYNT. KOOR: 7130-829-83/BAS. HLK. İLŞ. Ş (KS: 3) sayılı yazısı

13 — Sağmalcılar Özel Askeri Cezaevinde M-23 koğuşunda kalan sanık B.K.'dan gelen mektup.

14 — MGK Genel Sekreterliğinin 26 Ocak 1982 tarih ve Müracaat ve Şikayetleri İnceleme Dairesi: 1420-58857/42331 sayılı yazısı.

BEŞİNCİ BÖLÜM
KORKU GÜNLERİ

BİR BARDAK ÇAY İSTEDİ CANI, OĞLU GELDİ AKLINA UTANDI

Kolay çıkan bir leke değil, işkence lekesi. Kişi için de, toplum için de. İnsan bilinci yükseldikçe, leke daha koyulaşıyor, daha netleşiyor. Işkence korkusunu, ölüm korkusunun önüne geçiren insanlar oluşuyor. İnsan bilincinin alt yapısını, çiğnen insan hakları oluşturuyor bir anlamda. Alt yapının temel taşıda iskence. İnsan bilincinin özdeksel temeli belki. İnsan hakları çiğnene çiğnene, insan bilincinin oluşması, insanın insanlık için ödediği yüklü bir fatura gibi görülüyor. Faturada anneler, babalar var. Çocukları için gözyaşı döküyorlar. Eşler var. Bir başka beraberlikte, elele bir başka sınav veriyorlar. Kardeşler, ablalar var. Ve tek tek insanlar var. Binlerce.

Binlerce sayfa belge geçti elimden, gözümden. Toplumun, yeni değerlerle biçimlendirilmeye çalışıldığı anlaşılmaz bir demokratik yapılaşma döneminde, yazılı belgelere yönelmek en doğru olanı. Çoğu zaman onlar da yetmiyor, olanları sergilemeye. Şimdilik belgelerle konuşmak, onları konuşturmak en iyisi. İşkence görenlerle konuşmak, onlardan yazılı - imzalı anlatımlar almanın zamanı değil daha. Çünkü, acılar çok yeni ve korkular çok köklü. Çünkü, asıl acı çekenlerin büyük bir

kısmı özgürlüklerinden yoksun, ya cezalarını çekiyor ya da yıllardır yargılanıyorlar. (1)

«Olmaz böyle şey.» dosyasından derlediğim acıları, hiçbir dizgiye bağlı kalmadan, birbirine eklemek, bu bağlamada kaçınılmaz oluyor :

Kadir Doğan'ı gözaltında sorgulayan polisin siciline çok sonraları yargı kararları ile işkenceci yazılacaktı. Kadir Doğan'ı Mehmet Yılmaz sorguladı. Mehmet Yılmaz doğru dürüst soru sormaz, elindeki malı, - insanı - senaryosuna uydururdu. Bunun için elinde acı üreten araçları ve arkasında büyük bir güç vardı. Mehmet Yılmaz, Kadir Doğan'a işkence yaptığı savı ile yargıç karşısına çıkarıldı. İşkenceyi yargılamak, işkenceciyi yargılamaktan daha zordu. Kolayı seçiliyordu. Birkaç işkenceci yargıç karşısına çıkarılıyor, işkence aklanıyordu.

Kadir Doğan'nın babası, oğlunun gözaltına alındığını duyunca, beyninden vurulmuşa döndü. Soluğu Emniyet Müdürlüğünde aldı. Oğlunu, arayıp-soracaktı elbet. «Oğlum...» demeye kalmadı, onu da gözaltına aldılar. Sorgu odasının bitişindeki hücrelerden birine attılar. Oğlu yaşında bir çok genç insanla tanıştı.

Ağzına dek dolu olsada hücredeki insanlara, bir yalnızlık duygusu, egemendi. Konuşuyorlardı, ama hiç konuşmuyor gibiydiler. Arada bir yemek yiyip su içiyor, hatta tuvalete gidiyorlardı ama, sanki yıllardır aç ve susuzdular. İnsan çığlıklarına alışan kulakları kör-sağırdı sanki. Bir gün baba Doğan, sessizliği bozan bir haykırışa nokta koydu. «Susun, oğlumun sesidir bu.» dedi. Ve taş duvarı ve beton zemini ve belki evrendeki tüm katılıkları kıskandıracak biçimde öylece donup kaldı. Sorgu odasına bitişik, hücrede çıt çıkmıyordu, ama Ferhat Do-

ğan'ın diline bir tümce takılmıştı. İğnesi takılan bir plak gibi uzun süre yineledi durdu: «Susun, oğlumun sesidir bu.»

Değil konuşan nefes alan bile yoktu, sorgu odasının yanındaki hücrede. Yaşam boyu duyacaktı. Ferhat Doğan oğlunun bu acılı sesini. Dört gün gözaltında kaldı. Ferhat Doğan, hücredekiler Kadir Doğan'ın haykırışını o günden sonra bir daha duymadılar. Ferhat Doğan'ın kulaklarından eksilmedi ama oğlunun sesi. Bir gün sonra eline bir kibrit çöpü alıp, kulaklarına sokmaya başladı. «Kulak kiri değil.» dedi tıbbiye öğrencisi genç, «Oğlunun sesidir temizlediği.»

Mehmet Yılmaz'a sorular yöneltildi duruşmada. Yargılandığı sayısız işkence davasında söylediklerini yineledi bir bir: «Emniyette benim tanınmam olanaksızdır. Çünkü ben ekipbaşıyım. Hücreden adam getirmem. Getirenleri sorgularım.»

Duruşma sırasında işkenceci Mehmet Yılmaz'ın yardımsever yanı olduğu çıktı. Ferhat Doğan'ın üstünde komiser Mehmet Yılmaz'ın adı ve bazı telefon numaraları yazılı bir kart bulunmuştu. Soruldu. Kadir Doğan'ın eşi ile birlikte gözaltına alındığını söyledi komiser Yılmaz. «Bir de bebekleri vardı, onun siyasi şubeden alınmasına yardımcı olmak» için bir kart verdiğini söyledi: «Kadir Doğan'ın çocuğunun, sahte hüviyeti vardı.» dedi. Sessiz sakin duruşmayı izleyen Ferhat Doğan, başını hafifce yukarı kaldırdı ve «İşkencede, torunun haykırışlarını duymadığına» şükretti. Birden sevinç kapladı yüzünü, torunlar daha mı çok seviliyordu. (2)

Ankara'dan Kırıkkale'ye uzanıyoruz. Bir baba daha var, işkencecilerin gündeminde. On emniyet görevlisi hakkında «Cürüm söyletmek için işkence yapmak» savı

ile hazırlanan bir iddianameden fışkırıyor baba Yurdusev Dağ :

«...Türkiye Devrimci Komünist Partisi adlı yasa dışı kuruluş üyeleri olmaktan sanıklar Hilmi Sarıaydın, Ali Kılıçaslan, Ali Coşaner, Turgut Üzüm, İmdat Dağ, Murat Peker ve Halil Özaydın üzerlerine atılan bu suçtan gözetim altına alınarak, bulunduruldukları Kırıkkale Emniyet Amirliğinde işkenceye uğradıkları, Yurdusev Dağ'ın ise oğlu İmdat Dağ yakalanmadan önce, bunun teslim olmasını temin için Kırıkkale Emniyet Amirliğine götürülüp burada işkenceye maruz kaldığı iddiaları üzerine Ankara Sıkıyönetim Komutanlığınca yapılan soruşturma sonucunda on polisin eylemlerine uyan yasa maddeleri ile yargılanmaları talep ve iddia olunur.»

Duvar yazılarının üstüne yapıştırılmış koca koca ilanlarla bir çok insanın arandığı bir dönemden geçiliyordu. Her ilan, karşıt grubun solmuş, boyanmış yazılarının üstüne yapıştırılmıştı. İnsanlar gözucu ile bile bakmadan geçiyorlardı, arananların listesinin önünden. Bir söylenti vardı. Her ilanın polisce gözlendiğine ilişkin. İmdat bir süre eve gelmeyince, baba yüreği sızlamaya başladı. Kırıkkale'de, Ankara'da duvar ilanlarından gözünü ayıramaz olmuştu. Arandığını duydu oğlunun. İçinden, «Resmini bulup arananların listesine koyarlar da erken teslim olur ya da kazasız belasız yakalanır.» diye geçirdi. Gözlerini duvarlardan, kulağını oğlunun ayak seslerinden ayıramadı. Bir gün «Oğlu yakalanmadan önce teslim olmasını sağlamak için» emniyete götürüldü. «Oğlun nerede?» sorusuna katlandığı acılara aldırmayarak «Oğlum nerede?» karşılığını verdi. Baba Yurdusev Dağ, o günlerde güvenlik kuvvetlerince

yakalanmanın ne demek olduğunu çok iyi biliyordu. Oğlunun yerini bilse, eli ile teslim etmez miydi?

«Nerede?» dediler, kollarından astılar. «Nerede?» dediler, dövdüler. Bilmiyorumdan başka tek söz çıkmadığı ağzından. Ne of, ne ah. Oğlu ile birlikte bir süre yaşadığı Kırıkkale Emniyet Amirliği nezaretinde, doğduğu günden buyana onun için düşledikleri geçti gözünün önünden tek tek. Türkiye iyi iken, güzel bir gelecek düşündü İmdat için, ülke kana boğulmaya başladığında ise, tek birşey diledi. Yaşamasını. Bütün zorluklar nasıl olsa aşılırdı.

Baba Yurdusev'in karşılaştığı acılara, oğlunun bir arkadaşı anlattı savcılıkta, Yurdusev baba susarken:

«...Ayrıca İmdat Bağ'ın babası mağdur Yurdusev Dağ'ın da gözaltında bulundurulduğu aynı yere getirilip, kollarından asılmak ve dövülmek suretiyle kötü muameleye maruz kaldığını mağdurlardan Ali Coşaner beyan etmiş, ona, kötü muamelede bulunanların adlarını bildirmiş ve olayı Yurdusev'de doğrulamıştır.»

On polisten beşi baba Dağ'a düştü. Tümü ise İmdat'a acı verdi. Dövdü, falakaya yatırdı, elektrik verdi, kollarından astı, soğuk su banyosu yaptırdı. İddianameyi okurken babalar ve oğullar arasında bu kadar ayrıcalık olacak diye düşündü İmdat. (3)

KELEPÇELİ OLDUĞUM İÇİN EKMEĞE, SADECE UZAKTAN BAKIYORDUM

Bu savları ortaya atmanın, işkence olgusunu irdelemenin, sorgulamanın ulusal çıkarlar ve ulusal duygularla uzak-yakın bir ilişkisi yok.

İşkence savları nereden gelirse gelsin, ister zanlı ya da sanık, ister avukat, ister poltikacı, gazeteci olsun; savlar incelenmeli, sorumlular ortaya çıkarılmalıydı.

Suçlu ya da suçsuz olsun, şu sanığın söylediklerine nasıl kayıtsız kalınabilir, insanların yaşadığı bir dünyada :

«...İşkence, herşeyin, hukukun, adaletin, mahkemenizin, toplumsal değerlerin ve insanın en doğal haklarının üzerinde tutulmuştur. Sorunu abartmıyor tam tersine, gerçekleri özetleyerek anlatmaya çalışıyorum.

...Bir kısmımız halâ işkencede, bir kısmımız buradayız. Ve mahkeme devam ediyor. Mahkemenin konuları ile ilgili olarak yeniden ifadeler düzenlemeye çalışırken, bu davanın neden açıldığını anlamak oldukça güç. Hem, burada görülmekte olan bu davanın konuları ile ilgili olarak halâ işkence göreceğiz, hem de burada, bu konularla ilgili olarak yargılanacağız.

...Geçenlerde, sorgusu yapılacak olanların emniyete götürülmemesi için komutanlığa yazı yazılması şeklinde almış olduğunuz karar da göstermektedir ki, devam eden bu davanın sanıklarının yeniden emniyete götürülmelerinin önlenmesi için daha geniş kapsamlı bir karar almak gerekiyor.

...Bu dönemde, işkenceye sistemli, organize ve kitlesel bir karakter kazandırılmış olduğunu yaşayarak gördük. Bizim işkence gördüğümüz yer, bütünü ile işkence yapmak için düzenlenmiş, önceden işkence yapmak için hazırlanmıştır. Gizli tutulmaya çalışılan bu yerde gerekli olan işkence aletleri temin edilmiştir.

...İşkenceler sırasında zorlamalar ve sık sık hayalarımı burmaları sonucu fıtık oldum. Sürekli olarak

kollarımdan astıkları için, her iki kolum da uzun süre hiçbir işe yaramadı. Kesinlikle vücuduma yük olmaktan ve devamlı ağrımaktan başka bir işe yaramadı. Kollarım emniyette kaldığım sürenin önemli bir kısmında boynumda asılı idi. Omuzlarım da hiç tutmuyordu.

...Günlük yüz lira ekmek parası alıyorlardı. Birisi ekmeği getirip hücreye bırakıyor, bir süre ekmek orada duruyordu. Ellerimden duvardaki halkalara kelepçeli olduğum için, ekmeğe sadece uzaktan bakıyordum. Biraz sonra da bir polis gelerek, getirdikleri ekmeği küfrederek alıp götürüyordu.

...4-5 gün kadar sürekli aç, susuz ve ayakta kaldığım için ve bu arada devamlı işkence gördüğüm için uyku da uyuyamıyordum. Konulduğum hücre, ışıksız, havasız hem de çok soğuk ve ıslaktı. yeri gelmişken belirtmek istiyorum. 11 Kasım 1982 tarihindede emniyete tekrar götürüldüğümde, kaldığım hücrenin duvarlarındaki demir halkalar sökülmüştü. Ama duvardaki yerleri belliydi.

...Şimdiye kadar anlattığım daha çok vücudu zayıflatmaya ve yıpratmaya yönelik işkence yöntemleri idi. Ek olarak kısaca şunları söyleyebilirim. Yakalandığım akşamdan başlamak üzere kollarımdan düz asarak dört ayrı yerimden iki manyeto ile birden elektrik veriyorlardı. Ayrıca iki metre boyunda bir ağaç parçasına çarmıha geriyorlar ve öyle asıyorlardı. Kollarımın hali kalmayınca bacaklarımdan asarak elektrik veriyorlardı. Hiç asılacak halim kalmayınca da sandalyeye oturtup orada elektrik veriyorlardı. Bu işkenceleri, birbirini izleyecek şekilde yapıyorlardı ve bütün bir gece veya gündüz devam ediyordu.

...Bir gece, tahminime göre, Nato yolu tarafına götürülüp çıplak olarak karın içinde süründürdüler. Bu

arada ağzımın içine silah soktular. Ayrıca tırnaklarla etleri arasına iğne batırıyorlar ve vücudumun çeşitli yerlerindeki kılları yoluyorlardı.

Tazyikli su fışkırtan hortumu anüsüme sokmaya çalıştılar. Gerek verdikleri elektrik gerekse anüsüme kablo ile birlikte değnek sokmuş olmaları nedeniyle, emniyette devamlı kan işedim. Halen de kan gelmektedir.

...İşkence sadece belli kişilere uygulanmış değildir. Değişik dozda olmak üzere hemen hemen herkese uygulanmıştır.» (4)

ÇOCUKLARININ ÖLMESİNİ İSTEMEYEN ANNELER

Kara Afrika'nın açlık haberlerini dinlemekten usanmıştı. Başvurmadık yetkili, çalmadık kapı bırakmamışlardı. Açlık grevi bir kere başladı mı, sonunda ölüm orucu geliyor, gençecik insanlar yitip gidiyorlardı. Cezalarını çeksinler ama yitmesinlerdi. Aç da kalmasınlardı.

Ne iştahlı çocuktu. Bebekliğinde memeden ayıramamıştı. İğne ipliğe dönmüştü. Gören acıyordu incecik boynuma bakıp. «Uzaklaştır şu oğlanı göğsünden artık» diye çıkışmıştı babası; «Koca adam oldu.» Sütten kesilince, ağzına başka hiçbir şey koymadı uzun bir süre. Küçücükken inatçıydı.

Elindeki şişleri hızlı hızlı batırmaya başladı örgüye, düşünmek istemiyordu. Gün ışırken koltuğun üstünde gözünü açtı. Giyindi ve dışarı attı kendini. Metris'in önünde birkaç kişi daha vardı. Bir bardak çay istedi canı. Oğlu geldi aklına, yüzü al al oldu, utandı. O, günlerdir ağzına bir lokma koymuyordu.

Birşeyler yapmak gerekiyor diye geçirdi içinden. Yapacak birşeyler daha olmalıydı. Bir başka annenin «Birşeyler yapmak gerek, göz göre göre ölecek çocuklar» dediğini anımsıyordu son olarak. Biraz önce Metris'teydiler. Taksim'e ne zaman nasıl geldiklerini bilmiyordu. Gayrettepe'ye niçin getirilmişlerdi? Kendisini hiç mi hiç düşünmediğini gözaltında iken anladı. Banka soymamıştı, adam öldürmemişti. Taksim Atatürk anıtına bir çelenk bırakmışlardı; oğulları, kızları, eşleri ve yakınları için.

İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı bir iddianame düzenledi :

«Sanıkların askeri cezaevinde tutuklu bulunan örgüt mensuplarının yakınları olduğu, cezaevi idaresinin yöntemlerini beğenmeyen siyasi tutukluların cezaevini protesto amacıyla ölüm orucu tuttukları ve cezaevi idaresine karşı tutum izlemeleri nedeniyle cezaevi tarafından tüzük hükümleri gereğince idari tedbirler alındığı, tutukluların yakınları bulunan sanıkların 19 Mayıs 1985 gününden önce aralarında anlasarak, Taksim'de Gençlik ve Spor Bayramı günü toplantı yapmaya ve Taksim Anıtına çelenk koymaya karar verdikleri, alınan karar gereğince alanda toplandıkları ve hiçbir makamdan izin almadan toplantıyı yaptıkları, hazırladıkları çelengin üzerine 'Ölüm orucuna son-Cezaevleri düzeltilsin' ibareli bant yazarak, çelengi anıta koymak istedikleri, bu esnada güvenlik kuvvetlerince sanıkların yakalandığı anlaşılmıştır.

...Sanıklar Nigar Aktaş, Sevgi Erdoğan, Keziban Bektaş, Elmas Albayrak, Mahbup Malkoç, Gülhanım Eralp, Müzeyyen Canan Aygen, Neşe Motor, Menevşe Koçar, Zeynep Durmaz, R. Karataş ve Şamuel Cavez'ın toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasasının 28/1 ne göre

TCK'nın 40. maddesi gözönüne alınarak cezalandırılmaları iddia ve talep olunur.» (5)

12 Eylül'den buyana, Atatürk'e yapılan bir başvuru, ilk kez insanların, siyasi şubeye gitmelerine ve suçlanmalarına neden oluyordu. Açlık grevi, bir süre sonra, ölüm orucu oldu. İnsanlar öldü.

Çocuklarının aç kalmasını istemeyen, çocuklarının açlıktan ölmesini istemeyen anneler, belki dünyada ilk kez yargı karşısına çıkıyorlardı.

ÇOK GÜZEL BİR KİTAP OKUDUM DİYE YAZDI MEKTUBUN BİR KÖŞESİNE

«Bir gün» dedi; «Oğlumun hapishaneden hastaneye gittiğine sevineceğim hiç aklıma gelmezdi». Melahat hanımın sevindiği, hapishanede görüşemediği oğlu ile hastanede görüşmekti aslında. Sağmalcılardan, kuş gibi doğru Gümüşsuyu'na gittiler :

«...Eşimle birlikte ziyaret yerine götürüldüm. Hal hatırını sorduk oğlumuzun. Görevliler müdahale ettiler. Niçin dedik. Neden dedik. 'Öyle istiyoruz da ondan.' dediler. Bir şikayetimiz varsa istediğimiz yere yapabileceğimizi söylediler :

...Ve oğlumu orada, anne ve babasının yanında hiçbir sebep yokken dövüp tartaklamaya başladılar.

...Tedavi olmak için hastaneye gelen bir tutuklunun anne ve babasının gözleri önünde bu tür açık işkenceye uğramasının bizleri ne duruma düşürdüğünü takdirinize arz ederim.»

Tuncer'in gözleri önünde dövülmesini uzun süre unutamadılar. Onu, bir fıske bile vurmadan büyütmüşlerdi.

Yakınma dilekçesini yetkili makamlara verdikten sonra, Melahat hanım, uzun bir süre eve kapandı. Yapılacak önemli işleri olduğunu söyledi eşe-dosta. O gün, oğlunun dövüldüğünü gördüğü gün, eve dönerken, kitapçı vitrininde gördüğü bir kitabı alıp çantasına atmıştı. Melahat hanımın «İşinin» ne olduğunu, çok sonraları anladı eşi dostu. Okuduğunu öylesine güzel özümlemiş, ezberine almıştı belki de, öylesine güzel anlatıyorduki :

«...Bu satırlar, acının karanlığın, elemin, cesaret ve inancın öyküsüdür. İnsanın insana karşı acımasızlığını gözler önüne seren korkunç örneklerle doludur.

...Bobby Sands ve yoldaşlarının açlık grevi ve ölümüne gösterilen tepkiler birbirinden farklı ve çelişkili. Kuzey İrlanda olarak bilinen ülkemizin bir bölümünü idare eden İngiliz yönetimine göre, İrlandalı teröristler» ile demir iradeli İngiliz Başbakanı arasındaki mücadelede kazanılmış bir zaferdi. IRA ve destekleyicilerine göre ise dayanıklılık ve cesaretin bir yengisiydi bu. Onların ölümleri, amaçları için büyük bir moral gücüydü.»

Melahat hanımın içinden bir şeyler kopup gitti. Sayfaları çevirdikçe İrlanda'daki acıların 1921'lerden beri sürdüğünü öğrendi. Kilise bile işe karışmıştı :

«...İngiliz Avam Kamarası Meclis Başkanlığı papazı ünlü din bilimcisi A. Baker açlık grevi sırasında 1 Aralık 1980'de bir vaazında şöyle konuşmuştu : Hiçbir İngiliz Hükümeti, daha önceki birçok diğerleri gibi bu

tehlike anının da, ülkemizin esasen sorumlu olduğu tarihin bir sonucu olduğunu unutmamalıdır. İngiltere, İrlanda'yı kendi askeri çıkarları için ele geçirdi. Burayı stratejik olarak güvenli kılmak için protestan yerleşimciler getirdi. Yerli İrlandalıları ve onların Katolik dinini aşağılayıp cezalandırdı.

...Çoğunluk istiyor bahanesiyle bu durumu sürdürmekle Protestan ve Katoliklerin geleceği birlikte örmelerini aktif olarak engelliyoruz.»

Bir Hıristiyan papazı olsa da bu adam, bir insan üstelik, iyi bir insan, diye düşündü Melahat hanım. «Bu kitap galiba.» dedi. «Yasaklanır bir kaç güne kadar.» :

«...Kuzey İrlanda'da normal yasalar kaldırıldı ve polis devleti rejimi getirildi. Katolik nüfusun azalması için çeşitli önlemler alınmaya başladı. Fabrikaların dışında 'Burada Katolikler çalışamaz' yazan levhalar asıldı. Yetişen genç kuşak, bu duruma giderek daha fazla öfkelendi. Süregiden ayrılıkçılığın sonlanması amacıyla, sivil ve politik haklar talep eden, bütünüyle yasal ve anayasaya dayalı bir sivil haklar kampanyası başlattılar. Sivil Haklar Hareketinin ortaya çıkışı İngiliz güçleri ve polis tarafından şiddetli bir baskı ile karşılandı.

...Bu baskı eylemleri iki sonuç doğurdu : İlk olarak Sivil Haklar Hareketi'ne destek güçlendi ve arttı. İkinci olarak genç insanlar IRA'nın ve silahlı mücadelesinin giderek daha fazla yanında olmasını getirdi. IRA Katolik nüfusun savunucu olarak kabul edildi.»

Kendi ülkelerinde ve egemen olmaya çalışmadıkları ülkelerde İngilizler, mantıklı, adil ve hatta cana yakındılar. Kendi mülkü olarak gördükleri herverde ise tam tersi. İrlanda ile ilgili olarak İngiliz Hükümeti ve

İrlanda'daki yönetim nesnel, haklı ya da adil olamıyordu. Bunun en tipik örneği yakın zamanda ortaya çıktı. Kuzey İrlanda'daki İngiliz güçleri yıllardır ayırım gözetmeden plastik mermi kullanıyorlardı. Bunların zararsız olduğu iddia ediliyordu. Çoğu çocuk olmak üzere ellinin üzerinde insan bu mermilerle öldürüldü ya da sakat bırakıldı. Bu mermilerin İngilteredeki gösterilerde kullanımına karşı çıkan Muhafazakar İçişleri Bakanı «Çünkü bu mermiler öldürücüdür» diyordu:

...İngiltere'nin en ünlü gazetecilerinden ve Başbakan Margaret Thatcher'in en ateşli destekçilerinden biri olan Paul Johnson, «İrlanda'da her türlü formülü denedik: Dolaysız yönetim, dolaylı yönetim, soykırım, ırk ayırımı, kukla parlamentolar, gerçek parlamentolar, sıkıyönetim, sivil yönetim, kolonolileştirme, toprak reformu, bölünme. Hiçbiri işe yaramadı. Denemediğimiz tek çözüm, mutlak ve koşulsuz geri çekilmedir. «diye yazdı gazetesinde.

Dünyada böyle gazetecilerin olabileceğini de düşünün Melahat hanım kitabın önsözünden fazla bir şey anlamadığını açık yüreklilikle anlattı dostlarına.

Sonra, kapısından içeri sokulmadıkları gazeteleri, kendileri ile görüşmek istemeyen ünlü yazarları düşündü. Yüreği bir kez daha cız etti.

Melahat hanım, oğluna, kitabı okuduğunu iletebildi ancak. Bir tümce ile. Mektubun bir köşesine 'Çok güzel bir kitap okudum» diye yazdı: «Yaşamınıza çok benziyor.»

Tuncer'den 1985 yılının Ekim ayında «Hepinizi sımsıkı kucaklar, öperim» mektubu geldi:

«...Görevlilerin arama yapması doğal. Ama arama, arama olmaktan çıktığı andan itibaren, değil bizim kar-

şı çıkmamız, buna insan olan herkesin şu ya da bu biçimde karşı çıkması gerekir. Doğal ki bukarşı çıkışın, sonuçta bir değişiklik yaratmadığı da ayrı bir sorun. Ama sözkonusu olan insanlık onuru gibi, insan kişiliğini yoketmek gibi amaçlarına karşı çıkmak. Bu karşı çıkışın her insan için bir hak olduğuna inanıyorum.

Bu konuları ayrıntıları ile anlatmaya pek gerek görmüyorum. Çünkü, hani o okuduğun «Hücremde Bir Gün» benim söyleyebileceklerim yerine geçerli.»

Tuncer'in ve annesi Melahat hanımın söylediklerinin doğruluğunu araştırmak için çok zaman yitirdim.

Çıkarıldığı askeri mahkemenin duruşma tutanaklarına göre de Tuncer «Siyasi Şubede 57 gün, hergün en aşağı 12 saat olmak üzere işkenceye maruz kaldım. Bu işkenceler vücudumun her tarafına insanlık dışı olarak tatbik edildi. Blöf olarak yüzüme tabanca sıkılıp 'seni öldüreceğiz' dediler» diye işkenceyi anlatıyordu. (5)

Tuncer'in işkenceden sonraki durumu Selimiye ve Kabakoz askeri cezaevlerinin kayıtlarına geçmişti. (6)

Tuncer'in günleri Bobby Sands'ın hücresindeki bir gününden daha az acılı değildi.

ÇARMIHA GERİLİŞ, DENİLİYORMUŞ BUNA İŞKENCE İLMİNDE

Odacı Mustafa «Galiba polis» dedi, uzun yılların deneyimiyle. Kapıya gittim. Polis olduklarını söyleyen üç kişi görüşmek istediklerini, Malatya'dan geldiklerini söylediler. Malatya MHP İl Gençlik Kolları Başkanı Aydın Demirkol'un sorgulama sırasında öldüğü günlerdi. Tele-

fonda ileri geri konuşmalar olmuştu. Malatya'dan aramışlar, Malatya'yı aramıştım. «Benimle ilgili mi?» dedim. «Bizimle ilgili» dediler. Önemli bir konu olmalıydı. «Evet önemli» dedi, sarışın gözlüklü olanı. Kapıyı gösterinceye dek, salt o konuştu. Konu önemliydi. Çünkü, Aydın'ın sorgusunu yapan ekiptendi üçü de. Ama onlar öldürmemişlerdi. Ölüm olayıyla ilgili soruşturma açılıncaya kadar da dördüncü arkadaşlarından hiç söz etmemişlerdi. Soruşturma açıldığında, pabuçun pahalıya gideceğini anlayıp, yardım dilemeye gelmişlerdi. Ölüm olayında, onların en küçük bir kusurları ve en önemlisi kastları yoktu. Ama gözlerinin önünde ölmüştü. «Bu kadarı da olmaz, yapma, yeter» demişler, arkadaşlarına söz dinletememişlerdi. Suçsuz oldukları halde, şimdi onlar sorumlu tutulmamalıydılr.

Çaylarının bitmesini bekledim. Malatya'daki öteki olaylara sözü getirdikçe rahatsız olmaya başladılar. İnsanın, insana bu biçimde davranamayacağını söyledikçe rahatsızlıkları arttı. Somut olarak isteklerini sordum. Somut olarak isteklerini söylediler. Onlara göre, gazetemizin etkili çevrelerde tanıdıkları olabilirdi. Durumlarını aracılığımızla anlatmamızı istiyorlardı... «Sonra biliyorsunuz» dedi sarışın gözlüklü olanı «Öldürülen MHP il gençlik kolu başkanıydı.»

«Biliyorum» dive yanıt verdim. Kapı aralandı «Çaylarr tazeliyeyim mi?» dive sordu Mustafa İspir. Sesimin fazla çıktığını o zaman anladım. İspir kendiliğinden çay getirmezdi. Malatya Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şubede görevli üç polise sakin sakin sordum. «Benim MHP'lilere işkence yapılabileceği görüşünde olduğumu kim söyledi size?» Durdular, son yudumlarını içiyorlardı çaylarının. Bardakları ellerinde kaldı. Çıkıp gittiler.

İnsan haklarına aykırı davranışlar, bir hesaplaşma ortamında yaşanmaya, yaşatılmaya başlayınca, işkence adam ayırmıyordu. Siyasi görüş ayrılığı sözkonusu olmaksızın, ülkenin her düşüncedeki insanına acı çektirilebiliyordu. İşkenceyi, siyasal bir intikam aracı gibi gören çok sayıda güvenlik görevlisi, ellerine düşen karşıt görüşlü kişileri, insanlıktan çıkarmak için yemin etmişlerdi sanki. Bir insana uygulanan işkencenin, insanlık suçu sayıldığı bir dünyada, «Size mi, bize mi daha çok» karşılaştırmasının bir anlamı yoktu.

Herşey, herkesin gözünün önünde oluyordu.

Duruşma tutanaklarına geçtiği kadarı ile sayıları yadsınamayacak kadar sağ görüşlü insan da işkence tezgahlarından geçti.

«...Sanık Sami Bal. Şimdi efendim, ben savcılık ifadelerimin hangi psikolojik ortamda verilmiş olduğunu izah bakımından, bunları anlatmam lazım.

...12 Kasım 1980 tarihinde Ankara'ya kalabalık bir polis ekibi tarafından nakledildim... Savcılığa getirildim. Samsun'dan getiren polislerle, buranın polisleri arasında devir teslim işlemi bitti. Beni stayşin tipi bir arazi arabasına bindirip gözlerimi bağladılar.

...İçeri girince büyük bir sevinç, büyük bir bayram 'Vay Sami Bal demek ki geldin seni bekliyoruz' dediler. Beni karga tulumba doğruca işkenceye götürdüler. Hiçbir şey soran yok, sen nesin kimsin, şunları yaptın mı, bunları yaptın mı diye sorsalar da söylemesem, hadi işkenceyi onun için yaptıklarını anlayacağım. Soru yok, hiçbirşey yok. Zevk için işkence var.

...Kollarımı bu şekilde iki yana açtırmak suretiyle, 5X5 ebadında bir kalasa naylon bir iple sardılar ve be-

ni sırtüstü yere yatırdılar, ayaklarımı çıkardılar, bütün elbiselerimi çıkardılar. Sonra, el parmaklarım, elektriğin yanık izi bakın halen belli, başta olmak üzere vücudumun her yerinden, yani huzurunuzda ifade etmekten ar duyduğum her yerinden yüksek dozda elektrik verdiler. Elektrikle birlikte falaka da vardı. Ancak elektriğin şiddetinden falakanın acısını ben pek hissetmiyordum.

...Birinci işkence seansında hiçbirşey sormadılar efendim, kahkaha atıyorlardı. Beni daha sonra C-5 denilen yere, tutuklularla gözaltında olanların bölümlerini ayıran demir parmaklık var. Bir elim yukarıda bir elim aşağıda olmak üzere kelepçelediler. Bir sandalyeye oturttular, kafamın arkasına da bir yastık verdiler. Sabaha kadar o şekilde durduk.

...Bu arada efendim, kalasla kollarım bağlandıktan sonra, kalasın iki ucu yüksek bir yere takılmak suretiyle ayaklarımız yerden kesiliyor, kollarımızla, askılı halinde kalıyoruz. 'Çarmıha geriliş' deniyormuş ona işkence ilminde.

...İşkenceler sırasında bana sorulan sorular çok ilginçti efendim. 'Fatsanın hesabını vereceksin' diyorlardı bana. O operasyonun yanı 'Fatsa'da meşhur 12 Eylül öncesinde yapılmış operasyonu, sen yaptırdın' dediler.

...'Sen bize itiraf için teslim edildin oğlum Samsundan' dediler. Çok affedersiniz, aynen kullanmak zorundayım bu kelimeleri. 'İtiraf için', yani tıpkı, biliyorsunuz çok tartışmalara sebep oldu, bir Mustafa Pehlivanoğlu gibi, veyahut da bilemiyorum Ali Yurtaslan meselesinin içyüzünü bilemiyoruz. 'İtiraf için teslim edildin oğlum' diyorlar. Kim teslim eden? Savcılık teslim edi-

yor. Üç ay buradasın dediler. 'Kendini ezdirme meseleyi anlat : Sami Ovalıoğlu'nu nasıl öldürdün..» (7)

Bir başka sanık yargıç önünde : Ankara'dan :

«...Bundan sekiz ay önce askeri savcılığa bir dilekçe yazdım. Benim gibi bir çok arkadaş da dilekçe yazdılar, hepsi de C-5'ten geçmişlerdi. Orada olanları anlattık. Ve bu hususta soruşturma yapılmasını istedik. Dilekçemizin işleme konulup konulmadığını bilmiyoruz. Bu hususta kime başvuracağız bunu da bilmiyoruz.

...Siz burada bir sürü sanığı ikaz ettiniz, burası işkencenin anlatılacağı yer değildir, meramınızı derdinizi ilgili başka mercilere anlatınız dediniz.

...İşkenceleri üç ana grupta toplayabiliriz. : Psikolojik baskılar, manevi baskı, göz bağlanması, acayip yerlerden geçirilmesi, yerlerde süründürülmesi, bir mahzene giriliyor intibaının verilmesi. Çok acaip şekilde, korku filmlerini andırır şekilde gülünerek, çok affedersiniz insan kendisini delilerin içinde sanıyor. İşkence yapılanların yanında işkenceleri dinletmek. Polislerin savcılarla birlikte hareket ettikleri intibaını vermeleri, hatta bazan konseyin adına işkence yaptıklarını söylemeleri.

...İkincisi, fiili ve fiziki eziyetler. Bunlar da elektrikten tutunda, falakası, askısı, dolabın içine koymak. Herkes anlattı bunları.

...Üçüncüsü ise aile tehdidi. Babamı getirmeleri tehdidi. 55 yaşındaki babamın bana yapılanlara maruz kalacağı tehdidi vardı.» (8)

Bir başkası İstanbul'dan :

«...Beni çırılçıplak soydular, ceketimi külotumu çıkarttılar. Bu arada tahminime göre bir teneke su döktüler.

...Gözlerim bağlı idi. Her iki elimin birer parmağına kablolar bağlandı. Aralıklarla cereyan veriliyordu. Bu cereyan bağlanınca kelimelerle ifade edemeyeceğim şekilde vücudumda ağırlıklar oluştu.

...Kabloları söktüler, ellerimi arkamdan bağladılar, penisime bir kablo bağladılar. Bir diğer kablo ile ağzıma dudaklarıma cereyan veriliyordu. Bağırıyordum, bağırınca kablonun birini dişlerime, küçük dilime değdiriyordu.

...Bu iş savcının huzuruna çıkana kadar devam etti, yalnız savcılığın huzuruna çıkmadan iki üç gün önce Selimiye'de kaldık.» (9)

Bir başka sanık «Ben okunan bu beyanı kabul etmiyorum» diye anlatmaya başladı :

«...Harbiye Özel Sorgulama Merkezinin olduğu yere getirildim. Karanlık bir hücreye kapatıldım. İki saat sonra gözlerim bağlı olarak hücremden başka bir soğuk odaya alındım. Anadan doğma soyularak, falaka tabir edilen işkenceye tabi tutuldum.

...Vücuduma voltajı giderek yükselen elektrik verildi. Ve bana bazı polis isimlerinin, askeri hakim ve savcıların isimlerini veriyorlardı ve bunların MHP'den rüşvet aldıklarını ve yardım ettikleri şeklinde beyanda bulunmamı zorluyorlardı.

...İşkence sırasında ağzıma su veriliyordu. Tuvalet ihtiyacımın karşılanmasına ise izin verilmiyordu. Ağzıma, istemeyerek çıkarılan pisliği sokmaya uğraşıyorlardı.

...Ayaklarımda morarma ve şişme oluştu. Vurulacak yer kalmadı. Bana yapılan işkence, normal tabii bir işkence niteliğinde değildir. Ve işkence altında sorgu-

su yapılmayan hiçbir kimse yoktur. Ancak, bana yapılan işkence bunlardan farklı. Buna işkence denemez. Ben hayatımı Türk milletine adamış bir kimseyim. Anüsüme cop sokulması izah edilemez.» (10)

Daha birçok kişi işkence savını dile getirdiler yargılandıkları mahkemelerde :

«...Benim sırtımı keskin bir cisimle yardılar ve tuz bastılar, İstanbul harbiye diye adlandırılan merkez komutanlığında.

...Kulak memelerimden ve dilimden, parmaklarımdan, afedersiniz erkeklik organımdan günlerce elektrik ceryan verdiler... hatta ve hatta beni affedin (sanık Yılma Durak burada ağlamaya başladı) sen erkekliğinden oldun ama seni zevkten mahrum etmeyeceğiz diye cop soktular (sanık hıçkırarak ağlamaya devam etti) bunu tekrarladılar efendim.» (11)

Hasan Basri Erdem adlı sanık ise Adana'da yapılanları anlattı :

«...Adana'da defalarca cereyan verdiler. Günlerce sabahlara kadar dövdüler. Açık, ıssız araziye götürerek gözlerim bağlı çevremi kurşun yağmuruna tuttular... ayaklarım falakada bağlı, göğsümün üzerinde, sandalye, falakadaki ayaklarıma da iki kişi devamlı vuruyorlardı. İşkence ve zorla, daha sonra da çocuğumun ırz ve namusuyla tehdit edilerek, çocuğum bana gösterilerek, üzerinde sigara söndürdüklerini ve daha sonra da baba şefkati yok mu sende diye, şimdide ırzına geçeceğiz diye tehdit ederek... Birinci ifademi çocuğumla tehdit ederek aldılar, ikinci ifadelerde, eşimi arada 100 metre mesafe olan bir başka yere naklettiler beni, gözümü açtılar, eşim ayağı sargılı, beyaz sargılı gelirken gösterdiler... eşim yıkılır bir vaziyette bir polise dayanarak

bana doğru geliyordu. Eşimi o bitkin vaziyette görmüş olmam, sorgulayanların eşimin ırz ve namusuna tecavüz ediyoruz, sen de hiç namus koruma yok mu diye konuşmaları, ikinci ifadeyi de yazdım.» (12)

Askeri mahkemelerin önüne çıkarılan sanıklar, sanki sözbirliği etmişcesine aynı şeyi söylüyorlardı:

...MUSTAFA MİT (2523 nolu tutanak)

«Bu beyanların çoğu C5 denilen yerde bizi astıkları zaman orada, polislerin söylediği şeyler bunlar... Omuzuma bir tahta koydular ve kollarımı boydan boya bağladılar, daha sonra havaya kaldırdılar, ayaklarım boşluktaydı ve pantolonumu çözerek, göbekten aşağısını çıkarttılar. Daha sonra serçe parmağıma birşey bağladılar ve bana elektrik vermeğe başladılar.»

...AYDIN ERGÜDEN (2672 ila 2690 nolu tutanaklar)

C5'te tamam ben yaptım dedim, çünkü tırnaklarımın dibine iğne batırıldı, çok afedersiniz askıya alındım, hayalarına taşlar bağlandı.

...İSMAİL ŞİMŞEK (2711 nolu tutanak)

Ellerinden kurtulamayacağımı, ağabeyimin evinin gözaltında olduğunu, hanımını ve kendini her an getirebileceklerini söylediler»

...VEYSİ BAŞTAN (2983 nolu tutanak)

«C5'te dolaba kondum. Daha sonra içi su dolu, cereyanlanmış varile kondum. Hatta bir defasında Muhsin Yazıcıoğlu çarmıhta idi. Benim gözümü açtılar bak dediler biz buna bile bunu yapıyoruz.»

...ERDEM ŞENOCAK (3023 nolu tutanak)

«Mustafa Pehlivanoğlu ile yapılan yüzleştirmemizde ne kendisi beni tanımıştı ne de ben kendisini tanı-

yordum. Kendisi işkencedeydi, çarmıhtaydı, ben de yerde yatıyordum, bana yerde elektrik veriyorlardı.» (13)

KÜÇÜK BÜLENT BÜYÜDÜ 14'ÜNDE HAPSE DÜŞTÜ : SİYASİ

«Canım ablam» diye yıllarca onu izledi Bülent. En küçük sevincini en büyük derdini, ilk önce, hep ona anlattı. Karnesindeki zayıfları düzeltmeye kalktılar bir kere. Vazgeçtiler. Küçücükten beri çok sevdi ablasını, büyüdüğünde sevgisine saygısı eklendi. Sözünden hiç çıknıza oldu.

«En çok kimi sevdiği» sorulduğunda kollarını olanca gücü ile iki yanına açarak, ablasını gösterirdi bebek başıyla. Küçük Bülent büyüdü ve ondördünde hapse düştü. Siyasi üstelik :

«...Ben, Sağmalcılar 2. Özel Askeri Ceza ve Tutukevi F-3 koğuşunda tutuklu olarak kalan Bülent Kurtuluş'un ablasıyım. Kardeşim 1965 doğumludur. 1980 yılında tutuklandığında ondört yaşında idi. Çocuk denecek yaşta gözaltına alınan kardeşim, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şubede bir ay işkence gördü. Daha sonra Selimiye'ye sevkedildiğinde, gördüğü işkence nedeniyle tanınmaz bir haldeydi. Kardeşim, Hastal ve Sultanahmet Cezaevlerinden sonra getirildiği Sağmalcılar Cezaevinde tutuklu bulunmaktadır.

...Cezaevlerinde karşılaştığı uygulamalar, hukuki ve insani ölçülere sığmayacak ölçüdedir. Hasdal Cezaevinde doktor, gözleri altı numara hipermetrop olduğu için gözlük vermişti. Sağmalcılar'da görevlilerce dövüldüğünde kırıldı. Dolayısıyla tam görememekte. Sürekli başağrıları çekmektedir.

...Hapishanede dayak, sürekli bir uygulama halindedir. Kurban Bayramı'nın ikinci günü yapılan açık görüşten önce kardeşim yine dövülmüştür. Bu nedenle, kendisiyle görüşmek için yarım saat beklemek zorunda kaldım. Görüşmeye getirildiğinde beni bile tanımayacak durumdaydı.

...Kardeşimin tırnağı aynı cezaevinde gördüğü dayak ve yediği dayak sonucunda çıktı. Doktora gösterilmediğinden bayram görüşünde de parmağı aynı haldeydi. Başvurularına rağmen ilgilenilmedi. Kopuk tırnağı ancak ekim ayında çekmişler. Genç bir insana bu kadar acı çektirmek hangi gerekçelerle açıklanabilir.?

...Cezaevindeki diğer uygulamalardan biri de gerekçesiz disiplin cezalarıdır. Keyfi olarak disiplin cezası verilerek hem havalandırmaya çıkarılmıyor, hem de ailesi ile görüştürülmüyor. Kardeşime iki kez beşer haftalık ceza verildi. Birincisinde, radyatörün üstüne yoğurt kabı koyması bahane edildi. İkinci cezanın nedeni ni kendisi de bilmiyor. Yine disiplin gerekçesiyle bir ay hücrede tutuldu. Her türlü sağlık koşullarından uzak, doktorsuz, arkadaşsız bir ortamda kardeşimin daha kaç yıl yaşayabileceğini takdirinize bırakıyorum. Soruyorum bir kat giyecekle, kış boyunca nasıl idare edilir? Götürdüğüm kitapların çoğu geri çevriliyor veya kendisine verilmiyor. Piyasada satılan bu kitapların hangi ölçülere göre alıkonulduğu belli değildir.

...Hukuk kurallarımıza göre, kesinleşmiş mahkeme kararı olmadan bir vatandaş suçlu sayılamaz. Kardeşimin yargılanması sürmekte ve tanıkların tümü onun lehinde ifade vermektedir. Kaldı ki, bir insanın suçluluğuna mahkemece karar verilse bile yukarıda belirttiğim hususlar mazur görülemez. Sağmalcılar cezaevi yöneticileri keyfi işleme ve dayağa fütursuzca başvurmak-

tadırlar. Ülkemizin geleceği olan evlatlarımıza layık görülen işlem bu mudur? 14 yaşında tutuklanan kardeşimin karekteri böyle bir ortamda nasıl şekillenecektir? Psikolojik ve fiziki etkilenmesi kişiliğini yaralamaz mı?

Çocuk denecek yaştaki gençlerin yitik bir kuşak durumuna getirilmesini önlememiz gerekir.»

Mektup, sıkıyönetim komutanına yazılmıştı. Demokrasiye geçilmeden önce.

Oğlunu son kez iki yıl kadar önce gördüğünde, kendini tutamamış «Bu halin ne diye?» sormuştu. O gün olanları, daha öncekilerle birleştirip, eve öfke dolu döndü. Oğlunun, bir zamanlar, içinde yeni ve güzel bir dünya kurduğu odasına girdi. Oğullarının odasıydı aslında. Ağabeyi bir faşist kurşunu ile sokak ortasında vurulmuş yalnız bırakmıştı kardeşini. Şimdi o da cezaevinde idi. Masaya oturdu ve yazmaya başladı:

«...Sağmalcılar Askeri cezaevinde bulunan oğlum Erhan İnal, elbiseyi yeni giydiği için iki seneden beri ilk defa görüşe çıktı. Çocuğumu karşımda perişan görünce sebebini sordum. Bu soruyu sorduğum için, gözümün önünde askerler tarafından copla dövüldü. Benim önümde dövülürse, diğer zamanlarda, kimbilir neler yapılıyor. Bu işkencedir. Hem bana hem çocuğuma yapılmaktadır. Bir anne bu acılara nasıl katlanır sorarım size.

...Çocuğum Edirne cezaevinde iken, İstanbul Gayrettepe'ye getirilip işkenceye tutuldu. Kol lifleri koptu, ağzından kan geldi. Bir ana bir baba gibi bakarsanız, görürsünüz, işkence izleri her iki bileğinde olduğu gibi duruyor.»

Mektup Adalet Bakanına yazılmıştı. Demokrasiye geçildikten sonra.

SAKAT KALANLARIN SAYISI İÇİN, AYRI BİR ARAŞTIRMA GEREKİR

Türkiye'de, yakın tarihin önemli bir bölümünü mahkeme tutanakları oluşturacak. Tutanakların tanıklığı, bir anlamda, olayları yaşayanların tanıklığından daha gerçekçi. Çünkü bir dönemin insanları, tutanaklara geçen her satır için yeniden hesap vermelerle, yeniden cezalandırılmalarla karşılaştılar:

«...Savcılık ifadesinin elde edildiği koşullar pek farklı değildi. Savcılık ifadesi alınırken poliste yapılanlar yapılmamakta idi, yani insanlar asılmamakta, elektrik verilmemekte, falaka atılmamakta idi. Şurası da bir gerçektir ki orada uygulanan yöntemler de polistekinin bir değişik biçimi ve devamı idi. Her zaman polise yeniden gönderilme tehtidi altındadır kişiler. Savcılıkta bulunan işkenceciler bunun en basit gösterileridir. İfademiz alınması için gittiğimizde koridorlarda dolaşan ve sorgu odalarına girip çıkan işkenceciler bunun açık bir kanıtıdır. Savcının karşısına çıktığımızda 80 gün süren işkencelerin etkisi ile fizik olarak ayakta yürüyebilecek durumda olmadığım gibi psikolojik olarak da tamamen çökmüştüm. Zihinsel bütün faaliyetlerim zayıflamıştı. Düşünme ve algılama yeteneklerimiz yok denecek kadar zayıflamıştı, emniyet ifadeleri üzerinde düşünme ve sağlıklı ifade vermenin ortamı ve olanağı yoktu. Bunların yanı sıra yeniden polise gönderileceğimiz sık sık söyleniyordu. Bu koşullar içinde Savcılar polis ifadesini özetleyerek yazmışlardır. Bu ifadeyi bize sadece imzalamaktan başka seçenek yoktu. Savcılar daha sonra da sözlerinde durarak beni altı kez yeniden polise göndermiştir.

...Onbinlerce insanı işkencecilerin ellerine teslim et mişlerdir. Bu işkenceciler de, bilemediğimiz kadar insan öldürmüşlerdir ve ölenlerin sayısı bugün bilinememektedir. Sakat kalanların sayısını sergileyebilmek içinse ayrı bir araştırma yapmak gerekir. O zaman görülecektir ki bunların sayısı binlerle ölçülemeyecektir. Bizlere uygulanan işkenceleri bu bağlamda değerlendirmek istiyorum. Bu yapılanların ne derece insanlıkla bağdaşacağınıda sizlerin değerlendirmesine bırakıyorum. Yapılan işkenceleri uzun uzun anlatmaya gerek görmüyorum. Çünkü bugün bu işkenceleri sizler çok iyi bilmektesiniz. Artık Türkiye'de yapılan işkenceleri yalnız sizler ve kamu oyu değil bütün dünya kamuoyuda en ince noktasına kadar bilmektedir. 80 gün 80 gece emniyette kaldım, bu süre içerisinde sayısını hatırlayamayacağım kadar ters, düz, Filistin tipi askı olarak adlandırılan şekillerde asıldım. Soğuk su ve karla yıkama yanında hep varım. Falaka ve dayak ise zaten bunların süsü olarak sürüyordu. Ayrıca sürekli olarak testisler sıkılarak işkenceler sürdü. Bütün askılar ve çarmıha gerilmelerde çeşitli noktalardan elektrik verilmekte ve bu saatlerce sürmekte idi. Bu işkencelerden kalan boş zamanlarda hücredeki demir halkalara bileklerimizden asılı olarak kaldık.

...Bu ifadelere kaynaklık eden bilgilerin nereden elde edildiğini, nasıl oluşturularak böyle bir ifadeler bütününün meydana getirildiğini bilmemekteyim. Bugün bile bir anlam veremediğim bu düzenlemeler ve yakıştırmalar polisin kendi yöntemleri ve olayları değerlendirmesi ile hazırlanmış bir senaryodan başka bir şey değildir. Bu senaryoyu hazırlayanlardan Kemal YAZICIOĞLU'nun, yakalandığımızdan bir av sonra söyledikleri ilginçtir. 'Artık faili meçhul olay kalmayacak bu olayların büyük bir kesimini sizlere ve kalanını da sizden ön-

cekilere yıktık ve dosyaları böylece kapatmış olacağız' demiştir. Böylece bize zorla imzalatılacak olan ifadelerin ta o zamanlar hazır olduğunu açıkca söylemişlerdir.

...Türkiye'de işkenceler kurumlaşmış uygulamalardır. Bu işkenceleri inkar etmek mümkün değildir. 12 Eylül ile birlikte kurumlaşmış olan bu yapı daha da örgütlendirilip geliştirilmiş ve bir profesyonel işkenceciler grubu oluşturulmuştur.

...Belli bir süreçtedir ki ,artık işkenceleri sıradan polis ve görevlilerin uygulama metodları olmaktan çıkmıştır. Özellikle 12 Mart 1971'den bu yana işkence yapanlar insanlık düşmanı, sapık, sarhoş ve ruh hastalarından oluşan bir işkenceciler çetesi vardır. Bunlar, işkence yaparak, yaptırarak karşılığında çeşitli ödüller ve başarı belgeleri alıp refah içinde yaşatılırlar.» (14)

10 — 16 VE 19 OCAKTA ÜÇ AYRI İFADE İMZALATTILAR

Bir başka sanık, işkence konusuna değinmelerinin nedenini şöyle anlattı duruşmada :

«...İkinci ölen kişi Adil Yılmaz adlı şofördür, bu kişinin ölmesinin en yakın tanığıda, halen bu davada yargılanan İsmail Bağrıyanık'tır. Şu anda 600 üzerinde işkence davası sürdürülmekte ve az sayıda görevlide ceza almaktadır. Yargılamalara bakılarak işkencenin üzerine gidildiği öne sürülüyor. Yargılanan bütün işkenceciler kendilerine verilen ödülleri mahkemelere sunmakta ve yargıyı etkilemeye çalışmakta ve bence muvaffak olmaktadırlar. Ülkemizde işkence yetkili makamların bilgisi da-

hilinde, yukarıdan aşağı bir şekilde sistematik olarak yapılmaktadır. 12 Eylülden sonra şu ana kadar gözaltına alınan 143 bin kişinin, en az üçte ikisine, yani yüzbin kişiye işkence yapıldığı kesindir. İşkence konusu üzerinde bu kadar durmamızdan, bizim ağladığımız sonucu çıkarılmamalıdır. Devrimciler mücadeleye atılırken kendilerini nelerin beklediğini bilirler. Biz işkencenin sistematik olduğunu, yani birkaç kötü niyetlinin işi olmadığını, göstermek için işkence konusu üzerinde bu kadar duruyoruz.

...26 Kasım 1980 de gözaltına alındım. 60 gün emniyette kaldım, bu süre içinde 10-16-19 Ocak 1981 tarihlerinde olmak üzere üç ayrı ifade bana imzalatıldı. Ayrıca cezaevinden iki kez emniyete götürüldüm ve 24.12.1981 ile 22.2.1982 tarihli ifadeler yazıldı, bütün bu ifadeler çeşitli işkence ve baskılar altında alınmış başka kişilerin ifadelerinden monteler yapılmış ve bir kısım bölümlerde uydurulmuştur. Bu nedenlerle emniyet ifadelerimin nazarı itibara alınmamasını talep ediyorum.

...Akın Dirik, Ali Başpınar gibi arkadaşlarımın nerede olduğunu söylemem devrimci yol merkez komitesi üyesi olduğumu kabul etmem için işkence yapılıyordu. Gözaltına alındıktan bir hafta sonra ise bana bazı belgeler getirerek bunların bana ait olduğunun anlaşıldığını söylediler. Artık sorgunun mahiyeti değişmişti ve bana kendi uydurdukları hayali bir DİT hakkında (Devrimci İstihbarat Teşkilatı) işkence ve baskıya başladılar. Kabul etmediklerimi zorla kabul ettirmek için çeşitli işkence metodları uygulandı. Tavana kollardan asma, elektrik şoku, ayazda buz gibi soğuk suyla yıkamalar, hayaların sıkılması ve her türlü dayak. Sol kulak zarım patladı, kulağımdan ve ciğerlerimden günlerce kan geldi. Birara benim ve Bülent Forta'nın sağlık durumlarımız

ağırlaştı, hastaneye götüreceğiz diye oyalandık, Bülent Forta'nın ateşi aniden 40 dereceye fırlayınca onu götürdüler. Onu hemen geri getirdiler, beni ise ertesi gün üst katların birinde gözüm bağlı iken bir doktor muayene etti, sonra ciğerlerim ve kulağımla ilgili çeşitli ilaçlar getirdiler. Biz işkenceler konusunda zabıtaya çamur atmıyoruz, gerçekleri söylüyoruz. Uluslararası Af Örgütü Türkiye'de işkenceden 70 kişinin öldüğünü öne sürünce; ilgili bakan «70 değil 15 kişi ölmüştür» şeklinde cevap vermişti. Herhalde devlet bakanının da zabıtaya çamur attığını kimse iddia edemez. Bugün ülkemizde 204 kişinin işkenceden öldüğü iddiaları soruşturulmaktadır. Ben gözaltında iken iki kişi işkenceden öldürüldü. 26 Kasım günü dal grubuna getirildiğimde Behçet Dinlerer radyatöre kelepçeli olarak yerde yatıyordu, beni yanına koydular. Onun sıhhi durumu çok kötü idi, bir ara polisler uzaklaşınca bana birkaç kelime ile Elmadağ'a götürüp kara soktuklarını söyleyebildi.» (15)

ELEKTRİĞE BİRLİKTE KARŞI DURMAK

İnsanın insana yapabileceği en kötü şeydi işkence. Bir insana işkence yapmaktan doyamayan birkaç insanı birlikte tezgahından geçirenler de vardı.

İki kişinin birbirine bağlanıp, beraberliklerin en acısının yaşandığını düşünemiyor bile insan. Düşünülemeyen bir çok şey oldu ama:

«...Kapatıldığımız hücrelerin bulunduğu koridorda, polislerin ameliyathane dedikleri odalarda ve tuvalette işkence yapılmaktaydı. İşkenceler kesintisiz bir buçuk ay sürdü. Daha sonra belli aralıklarla işkence yaptılar.

...Yöneltilen suçlamaları kabul etmem için üç kez beni eşimle birlikte askıya aldılar. İkimize birden elek-

trik verdiler. Bu da yetmeyince bana işkence yapmayı bırakıp, benim yanımda eşime işkence yapmak istediler. Yani sürdürdüler.

...İşkence, çoğunlukla, sordukları sorulara evet cevabını almak için yapılıyordu. Her konuda evet cevabını alıncaya dek işkenceyi sürdürüyorlardı. Bu arada, bazen işkence yapanların ruhsal dengesizliklerinin ürünü olarak, zaman zaman, sorgusuz sualsiz işkenceye uğradım. İçip içip ,sırf, zevk olsun diye, beni işkence tezgahına yatırıyorlardı.» (16)

Eşi ile birlikte askıya alınmak, birlikte dövülmek, aşağılanmak. Eşi ile birlikte elektriğe karşı durmak. Bir başka beraberlikti bu.

Beraberliğin bir ucu ile yıllar sonra konuştuk:

«...21 ocak 1981 gecesi yaşamımın tüm güzelliklerini bir çırpıda yok ettiler. Birlikte kelepçelediler. Hücreye birlikte attılar. Ankara'ya birlikte geldik. Korku filmi izleyen biriydim artık. Zaman zaman, filmin içindeki bir oyuncu. Her ikiside çok acı veriyordu. Ama izleyici olmanın acısı daha çoktu. Acıyı paylaşamamanın.

...Bir saniye daha orada kalmak yerine, ölmeyi yeğlediğim iki ay boyunca, sevdiklerimle birlikte olmaktan mutluluk ve sevinç duyuyordum. Acı çekmekten hoşlanıyor değildim. Bu başka bir tür beraberlikti. Orada, onları tüm kötülüklerden koruyan, yaşamlarına yaşam katan biri olarak görüyordum kendimi. Bunun, birdaha görememek korkusu olduğunu daha sonra anladım.

...Emniyetten cezaevine götürüldükten sonra, aylarca geceleri sessiz sessiz ağladım. Ağlamaktan utandığım

için değil, insanlara o iğrenç yerden götürülmek istemediğimi gitmek istemediğimi açıklayamayacağım için. Sevdiklerimle birlikte acı çekmek istememin akılcı bir anlamı olamazdı.

Cezaevinde arkadaşlarımın bulunduğu A Bloka götürüldüğüm gün, sevdiklerimle aynı koşulları paylaşacağım için mutluluktan uçuyordum. Bu bir şanstı. Çünkü onlardan uzak, onların çığlıkları ile uykudan sıçramayacaktım. Düşümde karabasanlar olmayacaktı. İnsanlık onurunun hiçe sayıldığı, günde yüz sopa yediğim, bu yerde onlarla birlikte olmak çok güzeldi.

...Özgürlüğün herşeyden öte olduğunun bilincinde olmama karşın, tahliye olacağımı duyunca, öfkelendim. Yine onlardan ayrılacaktım.

...Tahliye olacakları, duruşma sonrası ayırıp bir gece kafese koyuyorlar. O gece de gözyaşları ile geçti. Nöbetçinin duyarlığını anlamak güçtü. 'Ağlama, yine birlikte olursunuz,' derken onun da gözlerinden yaş süzülüyordu.

...Bir gün sonra cezaevinin kapılarının benim için açılacağını düşününce, bir daha orayı hiç göremeyeceğimi sandım. Görevli subaydan bizim bloka bir kez daha bakmak için izin istedim. 'Hiç merak etme, burayı en son terkedeceklerden biri sensin.' diyerek, bundan böyle haftada bir gün görüşe gideceğimi anımsattı.

...Adını koyamadığım, analık duygusu gibi kutsal, bu duygu yükünü yüreğimde hala taşıyorum. Beş yılı aşan bu süre içinde onlarla birlikte olduğum emniyet ve cezaevi günlerim daha anlamlı, daha güzeldi. Yaşamı çok seviyorum- ama onlarsız bir yaşama çok yabancıyım.»

İnsanları, yaşama, çok iyi bildikleri yaşama, yabancılaştıran bu çark, tüm kavramları da alt üst etmişti.

Herkes dilediği gibi konuşuyor, dilediği gibi anlatıyordu :

«. .Ben siyasal olarak yani ideolojik açıdan suçlanıyorum İnancım odur ki, yazdığım yazılarla ve diğer faaliyetlerimde yaptığım söylenen ideolojik çalışmalarımda gerçekleri, savunarak her türlü haksızlığa karşı çıkarak ve eşitsizlikten, kardeşlikten ve özgürlükten yana olarak emekçi halkların çıkarlarına hizmet etmekten başka birşey yapmadım. Bu konuda bana bir sorumluluk yüklenecekse, sonucu ne olursa olsun bundan kaçacak değilim. Silahlı çete suçlamalarına karşı söyleyeceklerim şudur : Ben, silahlı çete nitelemesinin herzaman bir suçlama gerekçesi olarak gösterilemeyeceği kanısındayım. Önce bu konunun açıklığa kavuşturulması gerekir. Unutulmamalıdır ki halkımızın baskıya ve zulme karşı silahlı çete oluşturma geleneği her zaman olmuştur. 1920'lerdeki Kurtuluş savaşımızda emperyalist güçlerin karşısında ilk direnenler bilindiği gibi emekçi halk güçlerinin oluşturduğu çetelerdir. Kurtuluş savaşımız çete savaşı ile bir başka deyişle gerilla savaşı ile başlatılmıştır. Tıpkı yaşadığımız o günlerde geniş faşist güçlerin emekçi halk güçleri ile karşı karşıya gelmesi gibi. O günlerde emperyalist uşağı padişah yanlısı Anzavur çeteleri ile Kuvayı Milliyeciler karşı karşıya gelmişlerdir. Ve Kuvayı Milliyecilere de çete denilerek, vatan haini denilerek karalanmak istenmiştir. Dünyanın diğer halklarının kurtuluş savaşlarında emekçi halkımızın bu çete geleneği, tarihte örnek teşkil etmiştir.

...İç savaş ortamı daha derinleşmiş olsaydı, yani gerçek anlamda bir iç savaş çıksaydı. Bende hiç duraksamadan faşizme karşı savaşan halkımın yanıbaşında yer alırdım. Eğer şimdi bana yönelik somut bir silahlı eylem

suçu yoksa, bu salt raslantısal bir durumdur. Yani bu durum benim kişi olarak, burada, şu ya da bu silahlı eylemle suçlanan arkadaşlarımdan farklı olduğumu göstermez. Bende herkes gibi zaman zaman silah taşıyordum. Bunun gerekli ve zorunlu olduğuna inanıyordum. Bana yönelik bir saldırı olsaydı kendimi savunurdum.

...Her ikiside silah kullanmıştır diye saldırılan ve kendisini savunanı aynı sıfatla tanımlamak, kamu vicdanının kabul edemeyeceği bir tutumdur.

...Ayrıca yaptıklarımızı da inkar etmiyoruz. Faşizme karşı direndik. Faşizmi ilga etmeyi amaçladık, ama başaramadık. Faşizme karşı örgütlenmeyi amaçladık, ama başaramadık. Hepimiz de inandığımız davaya başkoymuş insanlarız.

...Örgütlenme iddiası karşısında ise durumumuz şudur. Tarih bizi suçlayacaksa faşizme karşı örgütlendiğimiz için değil de örgütlenemediğimiz için suçlayacaktır, evet aslında bizim suçumuz örgüt kurmak değil, örgüt kuramamaktadır.» (17)

KORKUMDA NE KADAR HAKLIYDIM

O. iki cumartesi arasından kaç yıl geçti bilmiyorum. İlkinde gözü yaşlı bir anne, cezaevindeki kızını anlatıyordu. «Yazarım.» dediğimde pek inanmamıştı. Yazdım ve o güzel insanla tanıştım.

İkinci cumartesi, cezaevinden çıktıktan sonra yazdığı kitabı okuyordum. Hüznün Müziği'ni (18) yazmıştı.

«Bir akşam tren istasyonunda, dokuz saat gecikmiş bir treni beklerken uyukluyordum ki yaşam beni omuzumdan yakaladı ve sarsarak uyandırdı.» (19)

Bu sözler, hüznün müziğini, yani Blues'u, çiçeği burnunda bir besteci olarak keşfeden W. C. Handy'nindi.

Handy'i yaşam yakalamıştı omuzlarından, bir tren istasyonunda. Feride'yi İstanbulda Gülsuyu köprüsünden geçerken yakaladılar.

Yasak yayın bulundurduğu için gözaltına alınan eşinden sonra, emniyete düşmenin ne demek olduğunu çok iyi bilen Feride, bir süre Ankara'dan uzaklaştı:

«...Ucuz yün satan bir dükkana gidiyordum. Yanıma tanımadığım iki kişi yaklaştı ve saati sordular. Polis şüphelenmiş. Yakalayıp Gayrettepe'ye götürdüler.

...'Sana söyleyeceklerimizi kabul etmezsen, başına gelecekleri sen hesapla' dediler. Paltomu çıkarmak istediler. İtiraz edince, iç çamaşırlarımla kalacak biçimde soydular. Bir süre meydan dayağı attılar. Başımı duvara çarpıyorlardı. Bir süre elektrik verdiler, sonra ayaklarımı havaya kaldırarak falakaya başladılar.

...Yeniden soydular ve tazyikli su ile ıslattılar ve tekrar elektrik vermeye başladılar. Ayaklarımı yüksekçe bir yere koyup, dizlerimin üstüne 'Semer' dedikleri tahta bir alet yerleştirdiler. Bunun üzerine birisi oturdu. İyice bitkin düşünce yine ıslatmaya götürdüler. Ağzıma burnuma uzun süre su sıktılar. Rahmime tazyikli su verdiler. Ayakta duramaz hale gelince, şiş ayaklarımı pabuçları ile çiğnediler.

...Bir iki gün sonra hücreden çıkartıp, sorgu odasına götürdüler. Beni suçlayan bir ses bantı dinlettiler. Reddettim, onlara da işkence yaptıklarını söyledim. Döverek çıkardılar. Başka bir odaya götürüp, betona oturttular ve bileğimden duvara kelepçelediler. Bir haftaya

yakın bir süre su ve yiyecek verilmeden, tuvalete götürülmeden çıplak betonun üzerine bu şekilde terkedildim. Rahmimden verilen tazyikli su ve elektrik nedeniyle sürekli akıntım vardı. Böbreklerim ağır sancılar veriyordu.

...Konuşma yeteneğimi yarı yarıya yitirmiştim. Yeniden sorgu odasına götürdüler. Falaka başladı. Sakat kalmamam için zıplamamı söylediler. Ancak, ben kollarıma girdikleri halde zıplayacak halde değildim. Bunun üzerine beni yere yatırdılar. Kollarımdan ve ayaklarımdan tutarak beni hızla duvara çarparak ayaklarımın kan toplamasını önlemeye çalıştılar.

İki gün sonra beni tekrar çağırdıklarında, ifademe üzerimde hiçbir şey çıkmadığını geçirdiler. Ben ifadeyi imzaladıktan sonra önüme üst tarafı kapalı bir kağıt sürdüler. Okumadan imzalamayacağımı söyleyince, «sen kendini ilgilendiren konuyu ifadende belirttin, bu tutanak yalnızca bizi bağlar» dediler. Önce itiraz ettim, fakat hukukî bilgim olmadığından ifademde nasıl olsa belirttiğimi düşünerek bitkinliğimin de etkisiyle gösterilen yeri imzaladım.

Gözüm bağlı olarak imzalatılan sahte tutanağın aleyhimdeki yegane delil olarak kullanılabileceğini ise ancak mahkemede kavradım. (20/a)

...42 gün sonra Ankara Emniyetine getirildim. Burada da ağır işkenceler gördüm. Ancak, yeniden ifademi almadılar ve bir hafta sonra biraz iyileştikten sonra, askeri savcılığa götürdüler.

...Kabul ettiğim tek suç unsuru, yakalandığımda üzerimde çıkan sahte kimlikti. Ancak bu kimliği taşımamın nedeni, esas hakkındaki mütalada ileri sürüldüğü gibi, evdeki sol yayınlardan paniğe kapılmam değil-

di. Esas neden, polise düştüğüm zaman hiçbir suçum olmamasına rağmen işkence göreceğimden korkmamdır. Eşimin yakalanmasından sonra ona isnat edilen suçu bilmez ve benim hangi nedenlerle aranır hale geldiğimden habersizken, işkence göreceğim korkusuyla başka kimlik kullanıyordum.

...İstanbul ve Ankara'da 50 gün süreyle gördüğüm ağır işkenceler, korkumda ne kadar haklı olduğumu gösterdi.» (20/b)

GELİNLİĞİNİ VE NİKAH ŞEKERİNİ GETİRDİLER DAVETİYELERDE DAĞILMIŞTI

Eğitim enstitüleri için yeterli puanı vardı, ama bir partinin yan kuruluşu gibi çalışan bir dernekten önerilmesi gerekiyordu. Okulun kapısında günlerce beklediler. «Sabır, koruğu helva yapar» diyordu babası, kızına. Hoşgörü gösterdiler ve bir sabah okula kabul edildikleri bildirildi. Nurten uçarak girdiği okuldan, birkaç saat sonra başı önünde çıktı. «Bu okulda, okuyamam ben baba,» dedi.

Yeterli puanı alıp da okula alınmayanlar için bir olanaktan yararlanan Nurten, 1978'de baba mesleği öğretmenliğe ilk adımı attı. Ve 1980'de Kalecik-Çandır bucağı ortaokuluna atandı.

Acı günlerin geride kaldığına inanmaya başlamışlardı. Dokuyucu ailesinin bu inancı çok kısa sürdü :

«...Kızım, mesleğini ve öğrencilerini seviyordu. Bir öğretmen arkadaşı ile nişanlandı. Şubat tatilinde nikahlarını kıyacaktık. Eşyalar alındı, ev hazırlandı. Daveti-

yeler dağıtıldı. 9 Şubatta, damatla birlikte gelinliği ve nikah şekerlerini getirdiler.

...Soluklanıp paketleri açmaya vakit kalmadan zil çaldı. Kapıyı Nurten açtı. Polis olduğunu söyleyen birisi Nurten'i götürmek için gelmişti. Bu ne işti? Rüyada görülse hayra yorulmazdı. Durumu anlattım, nikaha buyur ettim. Gecikmesi olanaksızmış. Suçunun ne olduğunu söylemediler.

...Ertesi gün can havli ile çalmadığımız kapı kalmadı. Kızımın herhangi bir eyleme karışmadığını doğruluyorlardı, ancak bir kaç gün bazı soruşturmalar için tutulacağını söylüyorlardı. Nikah salonuna gelen konuklar neye uğradıklarını bilemediler.

...Kızım Ankara Emniyet Müdürlüğünde yedi gün kaldı. İçinde bulunduğu yıkıma, ilgililer, maddi ve manevi işkence ile tuz biber ektiler. Kızımın işkence gördüğüne ilişkin belgeler var.

...13 Şubat cuma günü gece yarısı durumlarının ağırlaşması üzerine arkadaşı Ayşegül Dedeoğlu ile birlikte Tıp Fakültesi Hastanesine götürülüp tedavi edildiğini sonradan öğrendik.

...Üzüldüğüm şudur: 25 yıllık eğitimci olarak Ulusal Kurtuluş Savaşımızın öncesi ve sonrası olaylarda kadınlarımıza ve kızlarımıza yapılan mezalimi gözlerim yaşararak okur ve öğrencilerime anlatırdım. Kızımın memelerinden elektrik verildiğini öğrenince, ağlayamadım. Kızımın vücudunun en mahrem yerlerini işkence alanı olarak seçenler, ne yazık ki, devletimizin güvenlik görevlileri idi.

...Aylardan beri araştırıyorum, dayak, elektrik şoku ve akla gelmeyen başka işkence türlerinin hiçbirisi,

ne yasalarımızda, ne kararnamelerde ve ne de emirlerde yok. O halde, nasıl oluyorda devletin güvenlik kuvvetlerine karışabiliyor, bu tür yasa dışı işleri yapabiliyorlar. Kim bunlar?

...Çocuğumuz işlemediği cürümleri, ağır işkence altında kabul etmek zorunda kalmıştır. Hastanelik olmuştur. Bütün yaşamı, değer yargıları kişiliği alt üstü olmuştur. Ruhen sakatlanmıştır. Beş aydır tutuklu olarak acı çekmektedir. İşkence altındaki beyanları yüzünden, mahkemeye çıkmaksızın, aylarca tutulmuştur. Ne zaman mahkemeye çıkarılacağı belli değildir. Aynı grupta işkenceye dayanabilen, polisin isnatlarını reddedenler tahliye olmuştur. Kızım işkenceye dayanamamanın cezasınımı çekmektedir? İşkenceye dayanıksızlık suç mu olmuştur.?

...Benim kızım Türkiye'nin 11 Eylüle gelmesinden zerre kadar sorumlu değildir. Enflasyonu ve silah kaçakçılığını ve terörün sorumlusu da o değildir. Devlete karşı bütün görevlerimizi eksiksiz olarak yapmamıza karşın, devleti en lazım olduğu zaman yanımda arıyorum bulamıyorum.»

Emekli ilköğretim müfettişi Mustafa Dokuyucu 1981 yılının bir yazgünü yaptığı başvurunun son satırını yaşadıkça unutamadı:

—Kızım Nurten'i, kendi kızınız kabul edin ve bizim yerimize kendimizi koyunuz.» (21)

Nurten ve Ayşegül'ü cezaevi doktorları muayene ettiler. Nurten için «Her iki meme uç kısmında iki santim uzunluğunda yarım santim eninde kurutlu yara izi.» yazıldı. Ayşegül için «Her iki glutea tümüyle ekimoz,

sağ beşinci kaburganın arka aksiller çizgiden üç santim kadar içte hafif ekimoz» notu düşüldü.

Duruşma tutanaklarını karıştırdıkça daha bir çok Nurten'lere Ayşegül'lere rastlıyoruz:

«Tanık M. Sani İlhan: Nedim oğlu 1956 doğumlu Partizan adlı yasa dışı örgüte üye olmak suçundan Mamak Askeri cezaevinde tutuklu, usulen yemini yaptırılıp soruldu:

Ben aynı suçtan emniyete götürülmüştüm. Ayşesin Fatma Bilgin'le yüzleştirilmek üzere getirildiğimde Ayşesin, tezgah tabir edilen bir yer üzerinde göğüsleri açık, üzerine su serpilmiş bir vaziyette yatıyordu. Göğüslerine elektrik veriyorlardı.

...Mağdure:...Göğüslerimi ayakları ile ezdiğini hatırlıyorum. Bu işlemi, beni sırt üstü yatırıp ayakları ile göğüslerime basarak yapıyordu.» (22)

Bir başka davanın sanıklarından Filiz Öğretmen'in yargılandığı mahkemenin duruşma tutanakları:

«...Beni emniyete götürdüler ve uzun süre insanlık dışı işkencelere maruz kaldım. Zaman zaman bu işkenceler, ırza geçmeye varmayacak şekilde ama cinsel tecavüz biçiminde oldu.

...Devamlı tehdit ediliyordum. Makadımdan hava verildi. Bu sebeple sevkedildiğim Gümüşsuyu ve Haydarpaşa Askeri Hastanelerinden raporlarım mevcuttur.» (23)

Seza Çengeloğlu için tutulan yarım sayfalık bir tutanak, güvenlik görevlilerinin, insan haklarına bakış açı-

sını yansıtması bakımından önemli. İki satır tutanakla tüm aykırı davranışların örtülebileceği inancı yaygın:

«...Gözetim altında bulunan sanığın sorgusunu yapmak için gelen Mit mensupları, gözetim yerinde bulunan ve o sırada görev yapan 102 toka sayılı bekçi Ahmet Habiboğlu'na Seza Çengeloğlu'nun sorgu odasına alınmasını söylemişler, görevli bekçi, sanığın yer olmadığından Jandarmada bulunduğunu beyan etmiş, nerede olursa olsun getirilmesi istenince görevli bekçi sanık Seza Çengeloğlu'nu sorgu odasına getirdiği bir sırada, merdivenlerden çıkarırken düşerek kolunun kırıldığını beyan etmiştir.

...Bu husus görevli bekçi tarafından tutulan zabıt varakasından anlaşılmıştır.

...Sanık Seza Çengeloğlu, 1.12.1980 günü anında ilimiz Askeri Hastanesine sevkedilmiş olup, Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından sorgusu yapılmakta olduğu bir sırada kolu kırılan Seza Çengeloğlu hakkındaki iş bu tutanak, görevli bekçi tarafından verilen rapor gereği tutulmuş olup, altı birlikte imza altına alınmıştır.»

Bingöl Emniyet Müdürlüğü 1. Şube'den üç polisin sadece imzalarının bulunduğu bu tutanaktan sanığın kolunun kırık olduğundan başkaca açık bir anlatım yok. Kol kırık ama kolu kimin kırdığı ya da nasıl kırıldığı belli değil. Seza, merdivendenmi düşüp kırdı kolunu, Seza'nın kolunu sorgulama sırasında sorgucular mı kırdı anlaşılması olanaksız.

Sanık Seza Çengeloğlu'na Elazığ Askeri Hastanesinden verilen kesin raporda ise, kırıktan daha başka arazlar olduğu görülüyor. Yaygın ekimozlar ve ezikler, her

PARTİZAN

TUTANAK

30.10.1980 günü Bingöl Yol kavşağında yapılan umumi aramalar sırasında durumundan şüpheli olarak getirilen Balıkesir ili Gönen ilçesi nüfusuna kayıtlı, Mehmet kızı 1956 doğumlu SEZA ÇENGELOĞLU yapılan üst araması esnasında üzerinden bazı dökümanlar çıkarılmış ve bu dökümanların alınmak istendiği sırada sanık tarafından alınarak yırtılmaya başlanmış, bu yırtılan parçalar alınarak birleştirilmek istenmiş ancak okunması mümkün olamamıştır, sanık SEZA ÇENGELOĞLU üzerinden çıkartılan dökümanların aydınlığa kavuşturulması için ilimiz MİLLİ İSTİHBARAT mensupları tarafından defalarca sorgusu yapılmış, bu arada sanık SEZA ÇENGELOĞLU'nun kocası bulunan ALİ YAVUZ ÇENGELOĞLU hakkındada çeşitli dökümanlar elde edilmiş, bu şahsın adresinin tesbiti yapıldıktan sonra evinde yapılan aramada bir adet pasaport elde edilmiş ve bu şahsın yurt dışına kaçma ihtimali olabileceği ihtimali üzerinde durularak, Milli İstihbarat teşkilatı tarafından sanık SEZA ÇENGELOĞLU'nun ikinci kez sorgusuna başvurulması icab ettiğinden, Gözetim altında bulunan sanığın sorgusunu yapmak için gelen MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATI mensupları gözetim yerinde bulunan ve o sırada görev yapan 102 toka sayılı bekçi AHMET HABİBOĞLU'na SEZA ÇENGELOĞLU'nun sorğu odasına alınmasını söylemişler görevli bekçi yer olmadığından sanığın JANDARMADA olduğunu beyan etmiş ve kendileri nerede olursa olsun getir demeleri üzerine görevli bekçi sanık SEZA ÇENGELOĞLUNU sorğu odasına getirdiği bir sırada merdivenlerden çıkarırken düşerek kolunun kırıldığını beyan etmiş, bu hususta görevli bekçi tarafından tutulan zabıt varakasından anlaşılmış. Sanık SEZA ÇENGELOĞLU 1.12.1980 günü saatında ilimiz askeri hastahaneye sevkedilmiş olup, Milli İstihbarat teşkilatı tarafından sorgusu yapılmakta olduğu bir sırada kolu kırılan SEZA ÇENGELOĞLU hakkındaki iş bu tutanak görevli bekçi tarafından verilen rapor gereği tutulmuş olup altı birlikte imza altına alınmıştır. 2.12.1980

Kom.Mua.	Polis Me.	Polis Me.	Polis Me.	Sanık
Şube.le	Şube.le	Şube.le	Şube.le	Seza ÇENGELOĞLU

TCK 141/5
1- Seza 4 yıl 2 ay Erzincan Sıkıyönetim Askeri Komutanlığının 498/354 esas
2- Feryal Dilsunel'den ayrılmış dosyadan 146/1

D-Tuncay DEMİRAN isimli sanığın 23.3.1981 tarihli Cezaevine giriş raporunda sağ ve sol ayak üzerinde künt cisimle travmaya bağlı oluşmuş 3 cm.lik yüzde okunamadı kayanmaya yüz bulmuş yara, sağ kolda bir adet sol kolda üç adet bir cm.çapta yeni sonucu meydana gelmiş iyileşmeye başlamış bölgeler(Sigara yanığı) görüldü. Başkaca hernangi bir bulguya rastlanmadı.

E- Sanık Enver TOKBOY'un giriş raporunda (9.2.1981) travmaya bağlı olacak sol kulakta perfore kulak zarı, ellerde ve ayaklarda yanık izleri, sağ omuzda yanık izleri (Sigara) idrarda Hematen, yanıkların dışındaki arazlar sert veya küt cisim darbesi ile meydana gelebilir. Askeri Hastanesi Kulak Burun Boğaz ve Üroloji Polikinliğine tedavisi için sevki uygundur. Şeklinde yazılı bulunduğu.

F- Sanık Zülfünaz UZUN hakkındaki 9.2.1981 tarihli cezaevi giriş raporunda :Sağ el birinci falanksın üstünde Travmatik ödem ve kopma fraktürü. Sol ayak iç yanında ödem ve yaygın ekimozlar. Bu arazlar sert ve küt cisim darbesi ile meydana gelebilir denilmiş olduğu.

G- Sanık Mizanettin ÇAĞLAYAN'a ait 11.3.1981 tarihli Cezaevi giriş raporunda sağ kolda 3 tane 1 cm.çapında yanıklar meydana gelebilecek(sonucu) olan 3 tane bük mevcuttur. Sağ dizin arka bölümünde siyrik tarzında yara mevcuttur. Başkaca hernangi bir bulguya rastlanmamıştır. Diye yazılı olduğu görüldü.

İ- Sanık Tevfik HATİPOĞLU'nun 11.3.1981 tarihli cezaevine giriş raporunda sol el bilek üst kısmında yanık sonucu meydana gelen bül(1 cm. çapta) sol bacak arka kısmında 15x15 ebadında küt cisim darbesi ile meydana gelmiş ekimoz mevcuttur. Başkaca hernangi bir bulguya rastlanmamıştır diye yazılı olduğu görüldü.

J- Sanık Ayhan BAKIR'a ait 11.3.1981 tarihli Cezaevine giriş raporunda sağ bacak baldır arka kısmında vesaç bacak arka kısmında küt cisim sonucu meydana gelmiş 4 cm.boyunda siyrik tarzında yara sağ bacak arka kısmında nokta şeklinde siyrik mevcuttur. Başkaca hernangi bir bulgu yoktur. diye yazılmış olduğu görüldü.

K- Sanık Yüksel DENİZ'in 11.3.1981 tarihli Cezaevine giriş raporunda sol ön bacak arka kısmında siyrik tarzında küt cisim darbesi sonucu yara, sağ ön kolda oluşmuşlar 1 cm. veya 10 cm.boyunda siyrik tarzında nokta nokta yaralar(Küt ve tırtıklı bir cisim ile meydana gelebilen) vardır. Başkaca herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Diye yazılı olduğu görüldü.

L- Sanık Hüseyin YILMAZ'ın 9.2.1981 tarihli Cezaevi giriş raporunda sol ayak ve sağ ayak tabanında ödem ve ekimozlar, sol el üzerinde ve belde yanık izi. Sağ ayakta esnile uyum bölgede ve sol ayak üstünde yanık izleri. Sol uyruk üst dış yanında ekimozlar. Bu arazlar (Ayak dabanındakiler ve uyruğun üstündeki) sert cisim darbesi ile meydana gelebilir. şeklinde yazılı olduğu görüldü.

M- Sanık Muharrem ÖZKAN'ın 9.2.1981 tarihli raporunda vücudunda darp ve işkence izine rastlanmadı. T.B.C.yönünden Askeri Hastaneye sevki uygundur. denilmiş olduğu.

N- Sanık Mazlum BAŞTAŞ'ın 27.11.1981 tarihli raporunda vücudunda darp ve işkence izine rastlanmadı denilmiş olduğu görüldü.

O- Sanık Rıza İLMAN'ın 15.3.1981 tarihli Cezaevine giriş raporunda sağ ön kolda, hatta üç adet, sol ön kolda 2 adet 1 cm.çapta yanığa bağlı bül izi(Muhtemelen Sigara yanığı) görüldü. Başka herhangi bir darp ve cebir izine rastlanılmadı. Diye yazılı olduğu görüldü.

Tunay Demran'ın 'Sağ ve sol üzerinde künt cisimle travmaya bağlı oluşmuş kapanmaya yüz tutmuş yara, sağ kolda bir, sol kolda üç adet iyileşmeye başlamış sigara yanığı, Enver Toksoy'un 'Travmaya bağlı olarak sol kulakta perfore kulak zarı, ellerde ve ayaklarda sigara yanığı izleri, İdrarda hematon', Zülfünaz Uzun'un 'Sağ el birinci falanksın üstünde travmatik ödem ve kopma fraktörü, sol ayak iç yanında ödem ve yaygın ekimozlar', Nizametten Çağlayan'ın 'Sol kolda yanıkla meydana gelebilecek üç tane bük, sağ diz arka bölümünde sıyrık tarzında yara', Tevfik Hatıpoğlu'nun 'Sol el bilek üst kısmında yanık sonucu meydana gelen bük, sol arka bacakta 15X15 ebadında küt cisim darbesi ile meydana gelmiş ekimoz', Ayhan Bakır'ın Sol bacak baldır arka kısmında ve sağ bacak arka kısmında sıyrık tarzında yara', Yüksel Demir'in 'Sol ön bacak arka kısmında, sıyrık tarzında künt cisim darbesi', Hüseyin Yılmaz'ın 'Sol ve sağ ayak tabanında ödem ve ekimozlar, sol el üzerinde ve belde yanık izleri, Rıza İlhan'ın 'Sağ arka hattında üç, sol ön kolda üç adet muhtemelen sigara yanığı' görülmüştür.»

Duruşma tutanağı bu anlatımla sürüp gidiyor. Bazı sanıkların isimlerinin yanına «Vücudunda darp ve işkence izine raslanmamıştır» deniliyordu.

GEÇİRDİĞİ TRAVMA SONUCU HAYATİ TEHLİKEYE MARUZ KALMIŞTIR

Eleştirel bir gözle okunduğu zaman, mahkeme tutanakları bilinmeyen bir çok uygulamayı ortaya çıkarıyor.

Tutukluların cezaevlerinden, sorgu için emniyete götürülmeleri 12 Eylül'den sonra MGK'ce çıkartılan bir

yasa ile itiraz edilemez bir kural haline getirildiğini herkes biliyor.

Ancak, sorgu ekiplerinin cezaevlerine gelerek soruşturmalarını sürdürdüklerini bilen çok az kişi var.

«...12 Eylül öncesi devrimcilere, ilericilere her türlü zulmu, ölümü reva gören bu kişilerin 12 Eylül sonrasının elverişli ortamında devrimcilerin soruşturması ile görevlendirildikleri dikkate alınırsa, neler yapabilecekleri ortaya çıkar. Emniyetteki sorgumdan sonra işkence uygulamaları çeşitli defalar devam etti. İlk emniyet ifademde olmasına rağmen, bazı konularla ilgili 3-4 kez Ankara emniyetine ve 40 gün süre ile İzmir emniyetine götürüldüm. Yine bu şahıslar zaman zaman bulunduğum cezaevine gelerek, ellerim ve gözlerim bağlı bilmediğim yerlerde beni sorguladılar.

...İzmir'deki sorgum sırasında başka sanıkların ifadelerinde ismi geçen Recep veya Rasim diye bir şahsın isminin Bayram Gülen olduğu yine Servet veya Ümit diye ismi geçen bir şahsın isminin İsmail Özkan olduğunu tesbit ettiklerini iddia ederek ifademe geçirdiler. Daha sonra Ankara emniyetinde bu olayla ilgili olarak, sen İzmir yalan söylemişsin diyerek ayrıca dayak yedim.

...Yine üzerimde yakalanan ve eski bir arkadaşıma ait olan adresle ilgili olarak, Metin Sarpbulut isimli bir şahıs yakalandı. Bu kişinin arkadaşım olduğunu örgütle herhangi bir ilgisi olmadığını beyan etmeme rağmen, başka şahıslara örgüt üyesi olduğu şeklinde ifade verdirtildi, ağır derece verem hastası olmasına rağmen üç gün süre ile kendisine ve yeni doğum yapmış eşine işkence yapıldı.

...Yüzleştirmeler sırasında Nasuh Mitap yerlerde sürünüyor ve ağzından çıkan kelimeleri duymak mümkün olmuyordu. Keza daha sonraki günler birkaç kez sedye ile hastaneye götürülüp getirildi, en son hastane dönüşünde, üstündeki elbiseleri bile soymadan ıslatıp dövdüler. Ve bu hali ile sırtımızda taşıyarak Mamak'a getirdik. Yine birlikte yakalandığımız Oğuzhan Müftüoğlu, Ali Başpınar, Sedat Göçmen, Melih Pekdemir işkencede ayakda duramaz bir şekilde idiler. Oğuzhan Müftüoğlu'nun yüzü gözü şişmiş, tanınmaz bir halde idi, Ali Başpınar'ın elleri tutmuyordu, bu arkadaşıma birkaç kez yemek yedirmek zorunda kaldım.

...Bu şahsı bizzat işkenceyi yönetirken defalarca gördüm, işkenceciler o kadar pervasız davranıyorlardı ki, bazen vücudumuza soğuk su sıkarlarken, suyun tazyiki ile gözbağlarımız açılıyor, kendilerini görüyorduk, bu durum karşısında 'Bırakın görsün bunların hepsi nasıl olsa idamlık' diyerek kendilerini gördümüze de aldırmıyorlardı.

...Yine bugün herkesin bildiği bir gerçek varsa o da işkence gerçeğidir. Veya bunu, yetkili makamların değimi ile ifade etmek gerekirse; Türkiye'de işkence her dönem yapılagelmiştir. Ama biz bu tür iddiaların üstüne gidiyoruz, sorumluları cezalandırıyoruz, şeklindeki demeçleri ile bu gerçeği tesbit etmekten başka bir anlam ifade etmemektedir. 12 Eylül'den öncede Türkive'de işkencenin olduğu bir gerçektir. Fakat bu uygulama 12 Eylül sonrasında vahşet devresine ulaşmış, yüzlerce devrimci ilerici işkence tezgahlarında can vermis, sakat kalmıştır. Halkın faşizme karşı direniş mücadelesine katıldığı için yapılan operasyonlarda yakalanıp da işkence uğramayan kimse kalmamıştır. Ben, bu gerçeği Ankara ve İzmir emnivetinde kaldığım 100 günden fazla süre içinde kendi gözlerimle gördüm ve yaşadım.» (26)

KESİN RAPOR ANCAK İKİ SENE SONRA BİLDİRİLEBİLİR

Okuduğunu anlaması yetiyor insanın. Ahmet Ayvalı için Samsun Devlet Hastanesinden verilen sağlık kurulu raporunu daha anlaşılır kılmak için bir de fotoğraf göndermiş arkadaşlar. Öyle herkese gösterilebilecek cinsten değil. Kalın bağırsak dışarıda, sağ kalçada büyük açık bir yara, bel simsiyah çürük. Başucunda annesi. Herşeyi birden anlatan bir ana yüzü, donuk ve acılı.

Sağlık kurulu raporu ile birlikte fotoğrafı değerlendirenlerin dudaklarından bir tek sözcük çıkıyor: Vahşet.

Ahmet Ayvalı'nın sağlık durumunun vardığı aşamayı anlamak için doktor olmaya gerek yok, okuduğunu anlamak yetiyor:

«...Hasta geçirdiği travma sonucu hayatı tehlikeye maruz kalmıştır.

Hastanın uğradığı uzuv tadili veya zaafı gibi sonuçları tıbben ancak travmadan sonra geçen iki senenin sonunda bildirilebilir. Çünkü bu süre içinde olabilecek iyileşmeler ve kötüleşmeler hastanın durumunu değiştirebilir. Bu süre sonunda kalan norolojik defektler ise sekel olarak kabul edilir.

Kaç gün iş ve gücünden kalacağı da hastaya kesin raporun verileceği iki senenin sonunda kesin olarak bildirilebilir.»

Samsun Devlet Hastanesinin 21 Temmuz 1981 gün ve 9449 sayılı sağlık kurulu raporunda altı uzman doktorun oybirliği ile aldıkları karar böyle noktalanıyordu.

T. C.
SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM BAKANLIĞI
SAMSUN DEVLET HASTANESİ

Sayı : 9449 Gün : 21/07/1981

Sağlık Kurulu Raporu

Adı, Soyadı : AHMET AYVALI

Baba Adı : MEHMET

Doğum yeri ve yılı : MERZİFON-1953

Merzifon C.Savcılığının 15/07/1981 tarih ve T1.1981/105 sayılı yazısına karşılık Sağlık kurulunca yapılan muayenesinde:

Sağ temporal kraniektomi defekti,Sağ frontal burr-hole defekti yanda trakeostomi sikatrisi,her iki glutea ve her iki topukda eski yatak yaralarına ait sikatrisler tesbit edilmiştir.Nörolojik muayenede ise,silik sol santral fasial pa ve sağ hemihipoestezi,derin tendon reflekslerinde hiperaktivite,karın cildi reflekle kayıp,alt extremitelerde ise bilateral spastisite,bilateral olumlu olduğu tesbit edilmiştir.

A) Hasta raporlardan anlaşıldığına göre akut subdural hematom ve ile laserasyonu sonucu,herniasyona girmiş ve ameliyata'da bu durumda alınmıştır.Bu bir yaralanmaya,sorduğunuz bütün dosyalardaki travmalar sebep olabilir.Direkt ta grafilerinde belirgin bir kırık veya parçalanma olmaması,bu travmanın bir künt bir sonucu olabileceğini düşündürebilir.Kesin ayırım yapma,imkanı tıbben mümkün değildir.

B)Hasta geçirdiği travma sonucu hayati tehlikeye maruz kalmıştır.

C-D) Hastanın uğradığı beyin,tedili veya zaafı gibi sonuçlar tıbben akl travmadan sonra geçecek bir sonenin sonunda kesin olarak bildirilebilir,çünkü bu n sonra olabilecek iyileşmeler veya kötüleşmeler hastanın durumunu değiştirebilir. süre sonunda kalan nörolojik defektler ise sekel olarak kabul edilir.

E) Kaç günlük ve gücünden kalacağında hastaya kesin raporun verilecek iki senenin sonunda kesin olarak bildirilebilir.

T A N I : AKUT SUBDURAL HEMATOM AMELİYATLISI.

KARAR : KESİN RAPOR İÇİN POST TRAVMATİK İKİNCİ SENENİN BİTMESİ GEREKLİDİR OYBİRLİĞİ İLE ALINMIŞ SAĞLIK KURULU RAPORUDUR.

M.S.

Sağlık Kurulu Üyesi
Dr. ERDOĞAN GÖLEÇ
Genel Cerrahi Uzmanı
13830

Dr. OSMAN GÜTLÜ
15121

Dr. HÜSAMETTİN [illegible]
Ortopedi Uzmanı

Dr. [illegible]
Beyin ve Sinir Cerrahı

Ahmet Ayvalı'yı iki sene sonra iyileşir duruma getiren üç polis memuru hakkında da bir karar verildi.

Sanıklar, Yaşar Yavuz, Ercan Ersoy ve Fazıl Yılmaz «Cürüm söyletmek için müessir fiil» suçunu işledikleri savı ile yargı karşısına çıkarıldılar:

«...Yukarıda açık kimlikleri ve yüklenen suçları yazılı sanıklar hakkında yapılan yargılama sonunda, aşağıda gerekçesi yazılı hukuki ve vicdani hükme varılmıştır:

...Olay tarihi olan 19.9.1980 tarihinde mağdur Ahmet Ayvalı, Merzifon Emniyet Amirliğince soruşturma yapılmak üzerekarakola getirildiği, ifadesinin alındığı sırada sanık polis memurlarının Ahmet Ayvalı'ya müessir fiilde bulundukları, cürmünü söyletmek için işkence ettikleri için askeri savcılığın hazırladığı iddianame ile TCK'nın 243/1 maddesi uyarınca cezalandırılmaları istemi ile mahkememizde kamu davası açılmıştır.

...Yapılan yargılama sonunda sanıkların sabit görülen suçlarından dolayı TCK'nun 456/3. maddesi aracılığı ile aynı kanunun 243/2 maddesi uyarınca neticeten TCK'nun 463. maddesi uygulanarak herbir sanığın üç sene dörder ay ağır hapis cezası ile cezalandırılmalarına karar verilmiştir.

...Bu karar Askeri Yargıtay 1. dairesince sanıklara yüklenen suçun sabit olmadığı gerekçesi ile bozulmuştur. Yeniden yapılan yargılama sonunda mahkememiz Askeri Yargıtayın bozma kararına uymuş, iddia makamı esas hakkındaki görüşünde ise Askeri Yargıtay'ın bozma kararına uyulmayarak, sanıklara yüklenen suçun sabit olması nedeniyle eski hükümde direnilmesini

ve sanıkların eski hüküm uyarınca cezalandırılmalarını talep etmiştir.

...Her üç sanıkta sorgu ve savunmalarında, olay günü çeşitli bombalama olaylarına katıldığı iddiası ile hakkında ihbar bulunan mağdur Ahmet Ayvalı'yı Merzifon İlçe Jandarma Bölük Komutanı odasına aldıklarını, kendisine işlediği suçları anlatarak savunmasını sorduklarında, mağdurun herhangi bir suç işlemediğini beyan etmesi üzerine Kemal Kaya adlı başka bir sanığın ifadesini okuduklarında, mağdurun aniden masadan kalkarak, başını orada bulunan duvara vurduğunu, vurmadan önce de 'Yaktın beni Kemal' diye bağırdığını, arkasından mağduru yerden kaldırdıklarını ve hastaneye sevkettiklerini, mağdurun ifadesini kendilerini almaya başladıklarını, olayın bu sırada meydana geldiğini, iddia edildiği gibi hiçbir zaman mağduru dövmediklerini ve suçsuz olduklarını savunmuşlardır.

...Tanıklardan Komiser muavini Mustafa Yaran yeminli ifadesinde olay günü kendiliğinden teslim olan mağdur Ahmet Ayvalı'nın sorgulamasını yapmaları için polis memurları Ercan Ersoy, Fazıl Yılmaz ve Yaşar Yavuz'a gerekli emri vererek kendisinin aynı yerde bulunan bitişik odada istirahate çekildiği sırada mağdurun bulunduğu sorgu odasından küt diye bir ses duyduğunu, gidip baktığında mağdur Ahmet'in kanepeye oturmuş veaşağı sarkmış durumda bulunduğunu, polis memurlarının kendisine mağdurun kafasını kendiliğinden duvara vurduğunu söylediklerinde mağdur Ahmet Ayvalı'ya neden başını duvara vurduğunu sorunca beni arkadaşlarım yaktı aleyhimde zabıtaya ihbar ve şikayetde bulunmuşlar diye söylediğini, ve kusmak istediğini bunun üzerine mağduru askeri hastahaneye sevk ettiğini, mağdurun kendisine görevli polis memurları tarafından

dövüldüğü veya fena muamele edildiği konusunda herhangi bir söz söylemediği gibi bu konuda mağdur üzerinde herhangi bir emarede görmediğini belirtmiş, tanık bekçi Mehmet Solak'da verdiği ifadesinde olay günü sorguodasının kapısında nöbet tuttuğu sırada komiser muavini Mustafa Yaran'ın nöbetçi subayının odasına geçmesinden kısa bir süre sonra mağdurun bulunduğu sorgu odasında yaktın beni diye haykırarak kafasını odanın dip duvarına vurduğunu gördüğünü bu sırada kendisinin sorgu odasının içinde oturan soruşturmada görevli arkadaşlarını görebildiğini bu arkadaşlarının hemen mağduru tuttuklarını kendisininde içeri koşarak onlara yardımcı olduğunu mağdura su verdiklerini ancak kusacağım diyerek içmek istemediğini ve kusmaya başladığını bunun üzerine mağduru askeri hastahaneye götürdüklerini belirtmiş, mağdur Ahmet Ayvalı'da verdiği ifadesinde sorgusunu yapan polislerin kendisini dövdüklerini, bu polislerin, isimlerini sorgulama sırasında kendi aralarında yaptıkları konuşmalardan öğrendiğini sorgu sırasında sopalarla, joplarla kafasına vurduklarını kafasına otomobil iç lastiği geçirerek dövdüklerini, bu polislerle yapılan teşhis ve yüzleştirme sırasında şuurunun yerinde olmaması nedeni ile o zaman teşhis edemediğini kendisini döven polislerden şikayetçi olduğunu söylemiş, mağdurun eşi Zeliha Ayvalı'da verdiği ifadesinde olaydan önce polislerin gelerek eşini evden sorduklarını, evde olmadığını söyleyince arama yapıp gittiklerini daha sonra eve gelen eşine durumu söylediğinde onunda giderek teslim olduğunu iki gün sonra eşi Ahmet'in Ankara Askeri Mevkii hastahanesine götürüldüğünü öğrendiğini, kendisinin dövme olayını görmediğini, yalnız eşinin bir ara iyileştiği sırada kendisine olayı anlatarak polis memurları tarafından dövüldüğünü söylediğini, eşini döven polisler hakkında şikayetçi oldu-

günu söylemiv, mağdur hakkında atfı cürümde bulunan Kemal Kaya isimli başka bir davanın sanığı olan şahısda mahkemece tanık olarak dinlenmiş verdiği ifadesinde mağdur Ahmet Ayvalı'nın dövülmesi olayı ile ilgili bir bilgisinin olmadığını, ancak Ahmet Ayvalı'da daha önce 14'lü tabir edilen bir tabanca gördüğünü sonradan duyduğuna göre Ahmet'in bu tabancayı sattığını öğrendiğini belirtmiştir.

...Dava dosyasına ek mağdur Ahmet Ayvalı'ya ait hastahane muayene ve tedavi evrakları ile röntgen filimleri, hastahane raporları, olay günü tutulan olay zabıt varakası, Merzifon Hava Hastahanesi baştabipliğinin raporu, teşhis tutanağı, sağlık ve sosyal yardım bakanlığı Ankara rehabilitasyon merkezi müdürlüğünce düzenlenen 12.5.1981 tarih ve 238 sayılı sağlık raporu, sanıkların olay tarihinde sıkıyönetim sorgulama ekibinde görevli olduklarına ilişkin görev belgesi, mağdur hakkında Samsun Devlet Hastanesi sağlık kurulunca düzenlenen 21.7.1981 tarih ve 9449 sayılı rapor aynı hastahanenin sağlık raporu, Adli Tıp Kurumu Başkanlığının 8 Mart 1982 tarih ve Esas 3002 Karar 5916 sayılı raporu Samsun Devlet hastahanesinin 27.1.1983 tarih ve 1103 sayılı raporu, Adli Tıp Kurumu Baskanlığının 6.4.1983 tarih ve Esas 5192, Karar 2702 sayılı mağdur Ahmet Ayvalı'nın meydana gelen bu yaralanmadan dolayı arızasının uzuv tatili niteliğinde olduğuna ilişkin kesin raporu yazılı belge olarak ayrı ayrı okunup incelenmiştir.

...Mahkememizce toplanan deliller 11.8.1983 tarih ve 1981/140 Esas, 1983/149 Karar sayılı hükmünde değerlendirilerek sanıkların savunmaları yönünde beyanda bulunan yukarıda ifadeleri yazılı tanıklar Komiser muavini Mustafa Yaran ve bekçi Mehmet Solak'ın ifade-

lerine itibar edilmeyerek mağdurun başını künt bir cisimle vurulması veya sert bir zemine kuvvetlice itilmesi sonucu mağdurdaki arızanın meydana geldiği yolundaki Adli Tıp Kurumu yukarıda tarih ve sayısı yazılı raporuna itibar edilerek, sanıkların mağdura karşı suçunu söyletmek için işkence yapmak suçunu işledikleri kabul edilerek sanıkların cezalandırılmasına karar verilmiş isede; Askeri Yargıtay 1'nci Dairesinin 14.12.1983 tarih ve 1983/762-797 Esas ve Karar sayılı bozma ilanında, mağdurun olaydan sonra yapılan ilk muayenesinde vücudunda herhangi bir darp ,yara, bere, çizik ve ekimoz izinin bulunmadığı, ayrıca tanıklar Mustafa Yaran ve bekçi Solak'ın (Mehmet) ifadelerinde mağdurun kendiliğinden kafasını duvara vurduğunun belirtilmesi nedeniyle Adli Tıp raporu ile mevcut tanık beyanları karşısında sanıklara yüklenen suçun subutunun şüpheli kaldığı bu nedenle şüpe sanık lehine yorumlanır yolundaki ceza hukukunun genel kuralı uyarınca sanıkların beraetlerine karar verilmesi gerektiği belirtildiğinden mahkememizcede askeri yargıtayın bozma ilanındaki bu gerekçesine uyulmuş ve sanıkların yüklenen suçu işledikleri hususunda şüpheye düşüldüğünden beraatlarına karar verilmiştir.»

Ahmet Ayvalı 19 Eylül 1980'de başlayan serüvenini şimdi, felçli bir yurttaş olarak noktalanmış durumda.

Söylenecek çok az şey var.

SANIK; CEKETİNİ, GÖMLEK VE ATLETİNİ ÇIKARDI

Korku günlerini geride bırakabilenler 1982 yılı başlarına doğru yargı makamlarına başvurmaya başladılar.

Ankara'da EGO'da çalışan İsmail Murşil Yenimahalle Cumhuriyet Savcılığına başvurarak, durumunun hastane raporu ile saptanmasını istedi:

«...8.12.1981 tarihinden 24.12.1981 tarihine kadar emniyette kaldım. Bana yapılan işkence sonucu ellerim tutmuyor.

...Muayenemin yapılmasını ve sonucun tarafıma bildirilmesi için gerekli işlemin yapılmasını saygı ile dilerim.»

Gerekli muayene Ankara Numune hastanesinde yapıldı ve kesin raporun altı ay sonra verilebileceği bildirildi.

«...Kollarında ve ellerinde güçsüzlük, sağ kolunda hareket azlığı ve uyuşmadan şikayetçi.

Muayene: her iki el bileğinde donsal flexien zaafı, sağ kolda supinasyon güçlüğü, sağda omuza kadar hipoestezi, her iki el parmaklarında abdüksion ve abdüksion hareketlerinde azlık mevcut.

Lokal muayede: El bileklerinde eski sıyrık izleri mevcut. İki tarafta bicepi ve stoloradial reflekaler normaldir.

EMG: (Hacettepe Tıp. Fak. Fiziksel Tıp ve Rehab. Bilim dalı 15.1.1982 tarih No: 9337) sol radial sinirde kısmi denervasyon yanında regenerasyon bulunduğunu göstermektedir. Bu durum nöropraksiyazı destekler.

Sağ radial ve nedian sinirlerde daha fazla olmak üzere muskulekuteneal sinirlerde kısmi denervasyon yanında regenerasyon bulunduğunu göstermektedir. Bu belirtilen her üç sinire alt Nöropreksilazı desteklemektedir.

Muayene ve EMG bulgularına göre her iki kolda travmatik sinir lezyonu bulunduğu, bir müdahale gerekmediği 6 (ALTI) ay sonra tekrar görülmesi gerektiğini bildirir geçici rapordur.»

İşkence savları, doktor raporları, suç duyuruları, ve işkencecilerin yargılanmaları işkence uygulamalarını durduramadı.

Durduramazdı da. Çünkü işkenceciler oransal olarak korunuyorlardı. Örneğin, elinde kapı gibi işkence raporu olan İsmail Murşil'e işkence yaptıkları için haklarında iddianame düzenlenen 5 emniyet görevlisi hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı hangi gerekçelerle veriliyordu:

«...Türkiye İşçi Partisinin 12 Eylülden sonra yeniden çalışmalarını temini için toplantı yapmak suretiyle MKG'nin 52 numaralı kararına aykırılık suçundan yakalanarak götürüldüğü Ankara Emniyet Müdürlüğünde mağdur İsmail Murşil'e kötü muamelede bulundukları iddia olunan sanıkların tarafımızdan alınan savunmalarında, suçlarını inkar ettikleri gibi, mağdur dahi kendisini döven kişilerin kimler olduklarını bilmediğini dile getirmiş bulunmaktadır.

...Bu nedenle sanıklar hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmiştir.» (27)

Türkiye'de, sorgulamalar sırasında, son on yıldan buyana sanıkların gözlerinin bir bantla kapatıldığını, bu kararı veren askeri savcıdan başka herkes biliyordu.

Ve yine herkes biliyordu ki, şimdiye değin, «Ağzından laf kaçan bir kaçı dışında, yargılanabilen tüm işkenceciler bu insanlık suçunu sürekli yadsıdılar.

Yıllar geçiyor anlayış değişmiyordu. 1962 doğumlu Döndü Erdoğan'a işkence yaptıkları için haklarında düzenlenen iddianame ile aklanan emniyet görevlilerine bulunan gerekçe, kötümser bir yaklaşımla, işkencenin durdurulamayacağının bir kanıtı oluyordu :

«...Şahitler ademi malumat beyan ettikleri gibi, sanıklar suçlarını inkar etmişlerdir. Mağdure esasen sanıkların açık hüviyetlerini bildirememiş bulunmaktadır.

...Yeterli delil elde edilemediğinden sanıklar hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmiştir.» (28)

İnsan hakları konusunda kötü gidişin durdurulamayacak boyutlara vardığını hisseden hukukçuların varlığı sonucu değiştirmedi.

Hasan Mithat Nevruz Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı (2) numaralı Askeri Mahkemesinde yargılanıyordu :

«...Sanık Hasan Mithat Nevruz'un vekili avukat Kamil Ateşoğulları : bundan önceki oturumlarda müvekkilimin fıtık ameliyatı geçirmesi gerektiğini belirtmiştim. Bu konuda mahkemece ilgili yerlere müzekkere yazılmıştı. Ancak, ne var ki, müvekkilim hastane yerine emniyete götürülmüş, burada kendisine işkence yapılarak vücudunun çeşitli yerlerinde sigara söndürülmüştür. Bu yöntemle üzerine çeşitli suçlar atılmaya çalışılmıştır.

...Müvekkilim gerçekten rahatsız olup ameliyat edilmesi gerekmektedir.

...Son günlerde cezaevinden emniyete götürülüş tarihi ile cezaevine yeniden getiriliş tarihlerinin Cezaevi müdürlüğünden sorulmasını ve müvekkilimin çeşitli yer-

lerindeki sigara yanıklarının zapta geçirilmesini istiyorum.» (29)

Duruşma yargıcı dalgın bir insandı. Sigara tiryakisiydi. Sık sık elini yakardı kendi sigarasıyla. O sabah yine eli sigarasına değmişti. «Bu kadarı da olmaz» diye geçirdi içinden :

«...Görülen lüzum üzerine sanık huzura alındı. Kendisinden üzerinde bulunan ceketini çıkarması istendi.

...Sanık ceketini, gömlek ve atletini çıkardı. Vücudunun tetkikinden; kollarında, vücudunun ön ve arka yüzünde yanık lekesi olduğu tahmin edilen lekeler olduğu heyetle birlikte görüldü.»

Bu yönteme bir daha başvurulmadı, askeri mahkemelerde. İşkence savlarına, yeni savlar eklenmeye devam etti.

BEŞİNCİ BÖLÜMÜN NOTLARI

1 — Genelkurmay Başkanlığının 26 Aralık 1985 tarihli verilerine göre, 26 Aralık 1978'den 1 Kasım 1985 tarihine dek 67.304 kişi tutuklandı. Bunlardan, 5502 kişi tutuklu, 9805 kişi ise hükümlü bulunuyor. Bu tarihler arasında gözaltına alınanlarını sayısına ilişkin bir bilgi yok. Ancak 1 Kasım 1985 tarihinde 262 kişinin gözaltında bulunuyor.

Bu süre içinde Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerine 45 613 dosya intikal etti. 15.897 dosya için mahkumiyet, 13.603 dosya için beraat kararı verildi. 15.007 dosya için ise diğer kararlar verildi. Sonuçlanan dava dosyası toplamı 44.507. Mahkemelerde 1106 dosya var.

Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde 22912 kişiye 0-1 yıl, 10784 kişiye 1-5 yıl, 6166 kişiye 5-10 yıl, 2396 kişiye 10-20 yıl, 939 kişiye 20 yıldan fazla, 630 kişiye ömür boyu hapis cezası verildi 429 kişi içinde ölüm cezası öngörüldü. Askeri Yargıtay'daki 248 ölüm cezası işleminden 123'ü bozuldu. 38'i inceleniyor. 87'sinde ise karar onaylandı. TBMM'de 79 dosya var. 4'sü onay bekliyor 32'i onaylandı. Onaylanan dosyalardan 27'si infaz edildi. 4 ölüm cezası hükümlüsünün firarda, birinin ise çatışmada ölmesi nedeniyle hüküm yerine getirilemedi.

2 — Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 numaralı Askeri Mahkemesinin 13.3.1983 günlü duruşma tutanakları.

3 — Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 11.2.1982 tarih 1981/1405 esas, 1982/132 karar sayılı iddianemesi ile Recep Münir Karabey, Hayrettin Zihni, Kaya Şen Hüren, Fethi Uslu, Hasan Teltik, Baki Demir, İsmail Kayhan, Emirhan Çıtak, Osman Çalışkan ve Ramazan Balcı adlı güvenlik görevlileri hakkında Ankara 3 nolu mahkemede dava açıldı.

4 — THKP-C / Devrimci Yol İddianamesinin 6 numaralı sanığı Mehmet Ali Yılmaz'ın sorgu ifadesi.

5 — İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 13.6.1984 tarih ve 1984/348 esas 1984/272 karar sayısı iddianamesi ile haklarında dava açılan sanıklar, yargılandıkları askeri mahkemede beraat ettiler.

6 — İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 nolu Askeri Mahkemesinde görülen Çayan Sempatizanları davasının 25.4.1985 tarihli duruşma tutanakları. Sayfa 4

7 — Selimiye Askeri Cezaevi vizite defterindeki 8.5.1981 Kabakoz Askeri Cezaevi vizite defterindeki 18.5.1981 tarihli doktor raporları.

8 — MHP ve Ülkücü Kuruluşlar Davası sanıklarından Sami Bal'ın sorgu ifadesi sayfa 2051-2052

9 — Aynı dava sanıklarından Yaşar Yıldırım'ın sorgu ifadesi, sayfa 2808.

10 — MHP İstanbul Davası sanıklarından (1981/282) Celal Adan'ın 7.1.1982 tarihli sorgu ifadesi.

11 — Aynı davanın sanıklarından Orhan Çakıroğlu'nun sorgu ifadesi, sayfa 133

12 — MHP'ce Ülkücü Kuruluşlar davası sanıklarından Yılma Durak'ın 22.12.1981 tarihli sorgu ifadesi, sayfa 1797-1906

13 — Aynı dava sanıklarından Başrı Erdem'in 7.1.1982 tarihli sorgu ifadesi, sayfa 2261-2317

14 — THKP-C / Devrimci Yol iddianamesinin 3 numaralı sanığı Ali Başpınar'ın sorgu ifadesi.

15 — THKP-C/Devrimci Yol davası iddianamesinin 8 numaralı sanığı Osman Tayfun Mater'in sorgu ifadesi

16 -17- THKP-C/Devrimci Yol Davası iddianamesinin 5 numaralı sanığı Melih Pekdemir'in sorgu ifadesi.

18 — Caz Hüznün Müziği, Feride Çiçekoğlu, Kalem Yayınları

19 — W.C. Handy, 1903 yılında küçük bir Missisipi istasyonunda uyuklarken, paçavralar içindeki zayıf bir zenci birden gitar çalmaya başlıyordu. Müziğin etkisi Handy'nın beynine kazındı. Orkestra şefi ve müzik yayıncısı olan Handy daha sonra, tohrak-

tan doğan bu müziği tanıtıp yaygınlaştıracak ve Blues'un babası diye anılacaktı.

20/a-Birinci baskıda bu üçüncü paragrafın sonunda, «Tutanak dedikleri belge ise suçlamaları kabul ettiğim sahte ifademdi» şeklinde bir cümle bulunmaktadır. Feride'nin uyarısı üzerine elimdeki belgelere yeniden baktığımda, böyle bir cümlenin olmadığını gördüm. Bu cümlede belirtilmek istenen belge, 14.12.1980'de hileyle imzalatılan 13.12.1980 tarihli yakalama tutanağıdır. Kaldı ki, Feride'nin emniyette, savcılıkta ve mahkemede, içeriği aynı olan tek bir ifadesi vardır. Nitekim askeri savcının esas hakkındaki mütalâasında şöyle deniliyor:

> «Sanık savunmalarında yakalanıncaya kadar isimlerini veremeyeceği arkadaşlarının yanında kaldığını belirtmekte (...) üzerinde hiçbir şey çıkmadığını, şifre kullanmadığını ileri sürerek sadece sahte kimliği kabul etmekle yetinip inkara yönelik savunmada bulunmuştur.»

Askeri Yargıtay'da avukatların savunmasında da şu ifadeler bulunmaktadır:

> «Pek çok davada olduğu gibi, bu davada da yargılamanın temelini poliste alınan anlatımlar [diğer sanıkların - E.T.] oluşturmaktadır. Ne yazık ki mahkeme kararını bu anlatımlar üzerine kurmuştur (...). Fakat bu değerlendirmede de ilginç bir uygulama yer almaktadır. Mahkeme heyeti, emniyette zorla alındığı açık olan bu anlatımları aleyhimize kanıt olarak kullanırken, yine zora dayalı fakat suçlamaların reddedilmiş olduğu müvekkilin anlatımını yok saymıştır.»

20/b— Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 nolu Askeri Mahkemesinde görülen 1981/293 sayılı dava dosyasındaki 30.7.1981 tarihli sorgu ifadesi.

21 — Mustafa Dokuyucu'nun MGK Genel Sekreterliğine 5.7.1981 tarihinde yaptığı başvuru.

22 — Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 21.4.1982 tarih ve 1982/284 sayılı iddianamesi ile yargılanan 6 emniyet görevlisinin 9.6.1982 tarihli duruşma tutanağı.

23 — İstanbul Sıkıyönetim komutanlığı 2 nolu Askeri mahkemesinde görülen Çayan Sempatizanları davasının 25.4.1985 tarihli duruşma tutanakları. Sayfa 5

24 — İstanbul Sıkıyönetim komutanlığı 29 Aralık 1981 tarih ve 11268 kayıt numarası ile Mehmet Emiralioğlu tarafından verilen dilekçe.

25 — Meral Bekar'a işkence yapmak suçu ile Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 nolu Askeri Mahkemesinde yargılanan Başkomiser Selim Şahin ve polis memuru Neş'et Işıldak'ın 1.3.1982 tarihli duruşma tutanakları.

26 — THKP-C/Devrimci Yol davası iddianamesinin 2 numaralı sanığı Ali Alfatlı'nın sorgu ifadesi

27 — Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 2.11.1980 tarih, 1980/162 esas, 1980/305 sayılı karar.

28 — Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 2.11.1980 tarih, 1980/162 esas, 1980/305 sayılı kararı.

29 — Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 nolu askeri mahkemesinde 1982/35 esas kayıtlı Dev-Sol davasının 16.7.1982 tarihli duruşma tutanağı,

ALTINCI BÖLÜM
TEMELDEKİ GERÇEK...

VAKİ BEYANLARINIZ BİZİM DÜŞÜNCELERİMİZİN TEYİDİ NİTELİĞİNDEDİR

Anayasasız bir dönemi geride bırakan Türkiye, kısa bir süre sonra, siyasal tarihinin en uzun süren partisiz dönemini yaşıyordu. Aslında Anayasaya'da siyasi partilere de gerek yoktu. İdeolojik düzeyde tüm boyutları ile yenilden gündeme getirilen Atatürkçülük, içi boşaltılmış olsa da, bir çok soruna çözüm getiriyordu. Ekonomik düzlem 24 Ocak kararları ile belirlenmiş, anayasasız, siyasal partisiz ve sendikasız bir ortamda, sanki halkın yoksullaştırılması planlanmıştı. (1)

1982 yılında, büyük bir çoğunlukla kabul edilen yeni Anayasa, denetimli bir demokrasi dönemini getiriyordu.

Geleceğin ideolojik yapısı, Anayasa maddelerinin tartışılması güncelliği içinde unutulmuş görünüyordu.

Anayasa'nın bir çok maddesinde yer almasına karşılık, temel hak ve özgürlükler, insan hakları bağlamında, akılalmaz sınırlama ve yasaklamalarla doldurulmuştu. 1961 Anayasasında temel hak ve özgürlüklere 53 madde ayrılmışken, yeni Anayasa'da bu sayının 63'e yükselmesi hak ve özgürlükleri genişletmiyor, tam aksine daraltıyordu. Kişi hak ve ödevlerinde, sosyal haklarda,

siyasal haklarda çok önemli kısıtlamalar vardı. 1961 Anayasasındaki temel hak ve özgürlüklere tepki duyularak hazırlanan bir Anayasa ile yeni bir demokrasi sunuluyordu.

Anayasa'ya «hayır» oylarımızı verdikten sonra, o gece, yine, çaylar yeniden demlendi, birer kahve daha içildi. Gün ışırken yanıtları yoktu ama epey soru birikmişti.

Yasa konusu olabilecek, örneğin; seçmen yaşı, grev hakkı, sendika hakkı, ve siyasi partilerle ilgili düzenlemelerin Anayasa maddeleri arasında ne işi vardı? Yasama organı terhis edilen Danışma Meclisi gibi mi olacaktı?

Özgürlüklerin yasa ile sınırlanabileceği hükmü vardı, ama, Anayasa mahkemesi denetimi dışında bırakılan Kanun Hükmünde kararnamelerle, özgürlükleri sınırlayabilmenin anlamı neydi?

«Temel hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılması» ile ilgili maddenin «Bizzat bu hak ve özgürlüklerin kullanılmasının engellenmesine izin verdiğini» söyleyen bilim adamı ne demek istemişti? (2)

Anayasanın hak ve özgürlüklerle ilgili genel tutumunda kişi ile devlet niçin birbirine zıt değerler olarak alınmıştı?

İktidarın güçlü olması kabul edilse bile, kişileri iktidara karşı koruyacak kurum ve kurallar niçin cılız bırakılmıştı?

Birkaç yıl sonra, Anayasal sorunlara yeniden baktığımızda Türk toplumunun yeni bir ideolojinin peşinden sürüklenmekte olduğunu gördük.

«Aygıtları da var.» dedi. Dr. Haldun Özen. «YÖK diyecek yine» dedi bir başkası. «Sadece o değil» dedi. Haldun hoca: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu «Milli politikayı» saptıyordu. TRT «Milli politikaya uygun propogandayı» yürütüyordu. YÖK'de bu politikaya uygun yeni kuşakları yetiştiriyordu. Bu ideolojinin kilit yöneticisi olan Cumhurbaşkanı, bir başkanlık sistemini aratmayacak yetkilerle donatılmıştı.

12 Evlül 1980 sabahından buyana geçen sürede, hep bildiğimiz, biryerlerden duyduğumuz, yabancısı olmadığımız bir takım şeyler söyleniyordu Türkiye'de.

Elden ele dolaşan bir mektup ve aynı doğrultuda duruşmada söylenilen bir çift söz, ötedenberi duyduklarımızı, bildiklerimizi doğrulamıyor muydu?

Kapatılan MHP'nin Genel Başkanı Alpaslan Türkeş'in MGK Başkanı Orgeneral Kenan Evren'e yolladığı söylenen mektup çıktı masanın üstüne:

«...Eğer demokratik devlet otoritesi devlet düşmanlarına karşı yerinde ve zamanında kullanılabilseydi ve milli eğitimimiz gençlerimizi milli şuurla teçhiz edebilmiş olsaydı, milliyetçilerin olaylara karışması 12 Mart öncesine nazaran çok daha mevzi kalacaktı. Ne yazık ki hükümetler otorite ve kültür boşluğunu dolduramadılar. Sizinde bildiri ve beyanlarınızda aynı tespiti yapmış olduğunuzu memnuniyetle müşahade etmiş bulunuyorum.

...Bu ilan edilmemiş bulunan ideolojik istilâ karşısında mücadelemizde daima hukuka saygıyı, kanunlara riayeti telkin ederek, milletimizin demokratik ve milli direniş ve birlik şuurunu güçlendirmeye çalıştık.

...16 yıllık yoğun gayretimize rağmen, siyasi başarımız sınırlı kaldı. Çünkü komünizm ve bölücülük içerde ve dışarda ilk hedef olarak daima bize saldırdı. Milliyetçilik düşüncesi faşizm olarak takdim edildi.

...Onun (Komünizmin) dünya çapındaki propoganda gücüne karşı, bizim siyasal ihtirasımız değil, sadece vatanperverliğimiz mücadele etti.

...Bu sebeble bizlerin TCK'nun 149. maddesinde belirtilen 'bölücülük' diye genel tavsifi yapılan bir suçtan dolayı yargılanması, sizlerin de sahip bulunduğunuz ve Cumhuriyetten buyana devletimizin ana fikri olan hür düşüncenin de yargılanması neticesini doğuracağından kaygı duymaktayım.

...Bunun gelecek yıllara bırakacağı iz, milliyetçiliğin, milli, şuurun, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmezliğinin mücadelesini yapmış, siyasi kadroların devlet tarafından 'bölücülük' ithamı ile yargılanmış olduğu fikridir.

...İleride hür demokratik çoğulcu rejime dönüldüğü zaman hainane faaliyetlerini sürdürecek olan fesat ocakları ve propoganda merkezleri böyle bir durumu daima Türk Milliyetçiliğini kamuoyunda mahkum etme fırsatı olarak kullanmaya başlayacaklardır. Nitekim zatı alinizce malum bulunan ve tam bir 'beşinci kol' faaliyeti gösteren TKP, korsan yayınları ile hala bize saldırmakta, hala bizi hedef göstermektedir.

...Beni arkadaşlarımı elbette ki tarih de yargılayacaktır. Ancak böyle bir hareketin milleti bölmek, ahaliyi mukateleye sevketmek gibi bir ithama konu yapılması herhalde gelecek hiçbir nesil tarafından unutulmayacaktır.

...Sayın orgeneralim, 12 Eylül gününden buyana vaki beyanlarınız, bizimde yıllardır savunmaya çalıştığımız ve bundan sonra da her şart altında savunmaya devam edeceğimiz düşüncelerin değişik bir uslupla teyidi niteliğindedir. Milletimizin geleceği hesabına bundan memnunum.

...Sarsılan millet hayatının adaletle yeniden tanzimi, hür demokratik rejime sağlıklı bir şekilde yeniden dönülmesi, Türkiye'nin bundan sonraki hayatında bu tür bunalımlarla bir daha karşılaşmaması en samimi dileğimizdir.

...Bu mektubu yazışımın asıl sebebi, bu görevi yüklenmiş yüksek heyetin ve devlet başkanı olan zat-ı alinizin şahsında millete ve tarihe karşı görevimi yerine getirmek konusundaki sorumluluk duygumdur.

...Adil bir yargılama sonunda, bize asla yakışmayan 'Bölücülük ve ahaliyi mukateleye sevk' ithamından beraat edeceğimizden şüphem yoktur. bütün kaygım, böylesine bir ithamın yarınki Türkiye'de Türk Milliyetçiliği aleyhine devletimizin düşmanları tarafından kullanılabileceğidir.

...Türk devletini güçlendirmek, daha mutlu ve aydınlık geleceğimizin temellerini atmak ve hür demokratik rejimi süratle yeniden ikame etmek yolunda zat-ı alinize ve mesai arkadaşlarınıza en samimi başarı dileklerimi sunarım.»

Türkeş'in bu görüşlerini, yardımcısı Agah Oktay Güner, yargılandığı askeri mahkemede «Düşüncesi iktidarda, kendi hapishanede olan bir siyasi parti görülmemiştir» diye tutanaklara geçirecekti. (3)

Devletin en yüce katına yazdığı mektubunda Türkeş, insan haklarına aykırı davranışlardan da yakınarak, güncel politikadan uzaklaşmadığını anlatıyordu.

İnsan hakları konusunda herkes gibi Türkeş'de yakınmalarda bulunuyordu. Türkeş «İnsanların, yoksulluğa açlığa, susuzluğa dayanabileceğini ancak adaletsizliğe, hor görülmeye ve aşağılanmaya asla müsade ve müsamaha etmeyeceklerini» belirtiyordu.

Elden ele dolaşan metinlere ek olarak, bir süre sonra, yurt dışından gönderilen turuncu kapaklı küçük kitapçıklarla yaygınlık kazandı Türkeş'in mektupları.

Türkeş birinci mektubunun başlarında insan haklarının çiğnendiğine dikkat çekiyordu :

«...Şu hususu ifade etmeye mecburum ki, bir adli tahkikat ancak kanunların tayin ettiği çerçeve içinde sanıkların leyh ve aleyhinde gerçek delillerin toplanması şeklinde yürütülürse salim sonuçlara götürülür. Zora dayanan ikrarlar ve zorlama yorumlar adaleti gölgeler.

...Halk arasında yoğunlaşan söylentilere göre, yurdun birçok yerinde mensuplarımıza ve gözaltına alınan bazı kimselere işkence yapılarak doğrudan doğruya bizleri suçlamaya matuf ifadeler alınmaya çalışılmaktadır. Özellikle Ankara ve Adana'da işkencenin kesif olduğu ve ciğerlere hava pompalamaya kadar vardığı söylenmektedir.

...Bu usullerle elde edilen ifadelerin mahkemelerce ciddiye alınmayacağı muhakkaktır. Ne varki kamu vicdanı, tarihin böyle bir hazırlık tahkikatı hakkında vereceği hükümler ve bu gibi tutumların kamuoyunda yaratacağı gerilimi, şer kuvvetlerin istismar etmesinden

endişe ederim. Herşeye rağmen, bu tarz haberlere inanmak istemiyor ve yanlış olmalarını temenni ediyorum.» (4)

1985'lere ulaşıldığında, MHP davası sanıklarından eski parlamenter avukat Mehmet Irmak bir gazetede başlatılan soruşturmada bazı soruları yanıtladı:

«...Bir hukukçu olarak işkence olaylarından sözetmek çok elim ve ürkütücüdür. İşkenceye maruz kalanlar zamanın yöneticilerine, partilere ve milletvekillerine başvururlardı. Bu sebele işkence olaylarından oldum olası yakınmışımdır. 12 Eylül 1980'den sonra da dava arkadaşları durumuna getirildiğimiz, birlikte yargılandığımız pek çok sayıda kişiye işkenceler yapıldığını mahkeme önündeki açıklamalardan öğrenmiş bulunuyorum.

İşkenceyi reva görenlerin, bunu devlet adına yapmadıklarına inanıyorum. 12 Eylül öncesi emniyet görevlilerinin ne derecede politize oldukları, dernekleştikleri ve derneklerini görüşlerinin emrine verdikleri, açıklamaya muhtaç değildir. İşte bu aşırı sol cerayanlara kendini kapıp koyvermiş kişiler işkenceleri milliyetçilere reva görmüşlerdir.

...30 Aralık 1982 tarihinde altı askeri savcı ve maiyetlerinde (Askeri savcılık karakolu) denilen yerde çalışan 58 emniyet görevlisi hakkında yazılı şikayette bulundum. Duruşma tutanaklarına geçen ancak hiç bir işlem yapılmayan, tutanaklarda kalan, feci olayları idare ve adalet önünde gün ışığına çıkardım.

...Savcılar aleyhinde kovuşturmaya Ankara Sıkıyönetim komutanlığı izin vermedi. Yalnızca emniyet gö-

revlileri hakkında soruşturma açıldı. Soruşturmayı, emniyet görevlilerinin birlikte görev yaptıkları savcılık yürüttü. Soruşturma, tam iki yıl sürdü ve takipsizlik kararı ile sonuçlandı.

...75 sanığa işkence yapıldığını şikayetimde ileri sürmüştüm. Duruşma safhasında kamu tanıklarından 48 kişi de kendilerine işkence yapıldığını ve sanıklara işkence yapıldığını bildiklerini belirtmelerine rağmen sözü geçen takipsizlik kararı verildi.

...Kararın enteresan yanı şudur: Yedi sanığın adları sayılarak, 'Bunlara ait vizite kartlarında, ilk muayenelerinde, sıyrık, yara izi, yanık izi, ödem ve ekimoz gibi belirtiler görülmüşsede, bunların işkence mahsülu olduğu anlaşılmamaktadır' denilmesidir. Yazılı delille sabit bu hususun ,mahkemece araştırılması gerekli iken, takipsizlik kararı verilmesi, işkence yapanların cezalandırılmasından kaçınıldığına örnektir.

...İdari makamların hepsine şikayet aksettirildi. Konsey Genel Sekreterliğinden şikayetin Sıkıyönetim Komutanlığına aksettirildiği dışında hiçbir cevap çıkmadı.

...Benim sözkonusu ettiğim işkence olayları cezaevinde değildir. Askeri savcılık karakolunda ve C-5 kod adı ile anılan yerde iddianame hazırlanıncaya kadar 12 Eylül 1980 ile 19 Ağustos 1981 arasında yapılan işkencelerdir.» (5)

CHP'LİLER, ASKERİ SAVCILIĞA «İFADE SAHİBİ» SIFATI İLE ÇAĞRILIYORLARDI.

Yeni ideolojik yapı ile belirlenen, insan hakları mozayiği bir yandan eleştiriliyor, bir yandan da yeni yapı

içinde köşebaşı tutma kavgası veriliyordu. Temel insan haklarından biri olan «Siyasal katılma» hakkını gözardı eden yeni Anayasa'yı partilerine anlatamayan siyaset adamları, karşıtlarını değişik yöntemlerle safdışı bırakma yarışına girmişlerdi.

Bir partinin yöneticileri, bir başka partiyi ve yöneticilerini sıkıyönetim makamlarına ihbar etmekte sakınca görmüyorlardı.

Devrimcileri insanlık dışı korkunç yaratıklar gibi gösterme çabasında olanların politikası ise, sanki, bilinmeyen bir güç tarafından saptanıyordu. Çoğulcu tüm siyasetler için korkulu senaryolar hazırlanıyordu. Yargılandığı askeri mahkemede, sol görüşlü bir sanık, «Savcıların 1961 Anayasasını savunan CHP'lilerin bile Anayasayı ihlalle suçlandıklarını» anımsatmak zorunda kalıyordu. Savunma avukatları yaptıkları başvurularda müvekkillerinin «CHP'li bazı parlamenterler, bakanlar ve hatta eski sıkıyönetim komutanı ile örgütsel ilişki içinde bulunduklarına dair ifade vermeye zorlandıklarını» öne sürüyorlardı.

Siyasi yelpazenin sol yanı, önce büyük bir solcu temizliği ile boşaltılacak, sonra istenildiği gibi doldurulacaktı.

Suçlama çok boyutluydu. Ne kadar suç varsa, birbiri ardına sıralanmıştı sanki:

«...Bölücülük yapmak,

...Anarşiye ve terore destek olmak-Teröristleri koruyup teşvik etmek,

...Yurt içinde ve dışında komünist kuruluşlarla ortak faaliyetlere girmek, bu amaçla yurt dışı gezilere çıkmak, komünizmin yerleşmesine zemin hazırlamak.

...Örgüt binalarını sol örgütlerin ve eylemcilerin istifadesine açık tutmak,

...Siyasi paritlér yasasına aykırı davranmak,

...Orduya ve devlet kuvvetlerine hakaret etmek,

...Silahlı eğitim yapan kamplar kurmak,

...Halkı isyana teşvik etmek, yurdun çeşitli yerlerindeki olayların çıkmasına sebebiyet vermek,

...Disk, Töb-Der, Pol-Der gibi kuruluşlar ile işbirliği yapmak,

...Sendikalardan yardım ve bağış almak,

...CHP yöneticilerinin Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya, İsveç, ve Almanya gibi ülkelerin komünist ve sosyalist partilerinin davetlisi olarak o ülkelere giderek görüşmeler yapmak,

...Yasaya aykırı şekle dönüşen 1 Mayıs mitinglerine katılmak,

...Devlet memurları arasında partiye bağlı komiteler kurmak,

...Erzincan, Sivas, Elazığ ve Çorum'da cereyan eden olaylarda belli bir mezhebi ve tarafı tutarak kitle olaylarına neden olmak,

...Uşakta belediye hoparlöründen kanlı olayları başlatmak, Devlet kadrolarına militan yerleştirmek,

...Bazı parlamenter ve gençlik kolları yetkililerince Rus komünist partisi ile ilişkiler kurmak,

...Suç sayılan fiilleri ve mahkum olan kişileri övmek Sosyalist enternasyonale katılmak,

...«Kanunlarında üzerinde doğa kanunu vardır», «Toprak işleyenin su kullananın» sözleri ile suça teşvik etmek,

...1974 affını çıkarmak ve DGM'lere engel olmak.

...Deniz Baykal'ın 'Hasan ile Hüseyin'i vuran onlardır' sözleri ile bazı yörelerdeki olayların çıkışını tahrik ve teşvik etmek,

...Almanyadaki komünistlerin yaptığı 'Batı Berlin Barış ve Özgürlük komitesinin' 1975 yılında tertiplediği mitinge katılmak,

...Türkeş'in Diyarbakır'a girmesini engellemek,

...1975 yılında Deniz Baykal'ın DİSK genel kurulunda konuşmasına izin vermek,

...1975 yılında dört milletvekilinin izinsiz ve gümrük memurlarını döverek Bulgaristan'a geçmeleri,

...1976'da Kahraman Maraş milletvekillerinin ırkçılık ve bölücülük yaparak seçildikleri ile ilgili haberlerin basında yer alması,

...Yurt içi CHP toplantılarında bölücü ve aşırı sol slogan atılması pankartların gösterilmesi,

...1977 yılında mart ayında bazı CHP'lilerin Almanya'da komünist bir teşkilatın toplantısına katılmaları,

...Ecevit'in «TKP'ye özgürlük afişini kınamıyorum» sözü,

...CHP'lilerin işledikleri suçlar kitabında 108 madde içinde sıralanan suçlar,

...CHP'nin sınıf kavgasını esas alması,

...Devlet ve kamu iktisadi kuruluşlarına komünist militanların alınıp yerleştirilmesi.»

Birbiri ardına, bir gerilim filminin senaryo metnini azımsatmayacak biçimde, dizilen bu suçlardan, CHP Genel Başkanı Mustafa Bülent Ecevit ve 278 arkadaşı sorumlu tutuluyorlardı. Ecevit ile birlikte 133 eski parlamenter akıl almaz olaylarla suçlanıyorlardı.

CHP yönetici ve mensuplarının bu suçları işlediği savlanan karton kapaklı 79 sayfalık bir de kitapçık hazırlanmıştı. Kitapcığın içindeki savlar özetlenerek MGK Başkanlığına hitaben bir de 25 sayfalık dilekçe yazılmıştı.

«Avukatların düzenleyip MGK'ne verdikleri dilekçede, kitaptaki bilgilerin müvekkilleri tarafından derlendiği belirtiliyor ve kendileri tarafından ayrıca yorumlanarak CHP yönetici ve mensupları ile yan kuruluşları hakkında da işlem yapılması gerektiği düşüncesi ile suç duyurusu olarak da sunulduğu açıklanıyordu.»

Eski iç hesaplaşmaları, askeri müdaheleden sonra gündemine getiren CHP için, askeri yönetimin hızlı günlerinde yapılan bu suç duyurusu büyük bir huzursuzluk kaynağı oldu. Genel başkansız kalan CHP'nin, tarihi yükü altında ezilmemeye çalışan Mustafa Üstündağ, suçlamayı duyduğunda öfkeli bir sesle «Kim yapıyor bunları, kim yaptırıyor?» dedi.

Askeri savcılığa çağrılan MHP'li altı parlamenter, Türk siyasi yaşamında görülmemiş boyutta bir ihbarın altına imza atıyorlardı. Dilekçede adı geçen 14 kişiden Mehmet Irmak, Sadi Somuncuoğlu, Mehmet Doğan, Yaşar Okuyan, Necati Gültekin ve Nevzat Köseoğlu «Suç duyurusunda bulunanlar» sıfatı ile dinleniyorlardı.

Gereği için MGK Başkan ve üyelerine, Ankara Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Recep Ergun'a, bilgi için ise Başbakanlığa, Milli Savunma ve İçişleri bakanlıklarına, MGK genel Sekreterliğine, Ordu komutanlıklarına, Kuzey ve Güney Deniz Saha komutanlıklarına gönderilen, suç duyuru kitabının ekinde bulunan dilekçe şu cümle ile noktalanıyordu:

«Türkeş ve arkadaşları adaleti adeta bir gafil avlama sanatı olarak anlayan savcılık ekibinin çöp sepetinden çıkarttıkları, usulsüz aramada bulduklarını iddia ettikleri imzasız belgeler dolayısıyla idam talebi ile yargılanırken, herşeyi Türk milletinin önünde ve Türk ordusunun gözünün içine baka baka yapan CHP ve yan kuruluşlarının takibattan vareste tutulmaları, yüce Milli Güvenlik Konseyinin tarih önündeki itibarını gölgeleyecektir, endişesindeyiz.

Bu belgeyi ayrıca suç duyurusu olarak da takdim ediyoruz. Dilekçemiz ve ekleri gereği için, yukarıdaki endişelerle takdim olunmuştur.» (6)

Gerek avukatlar, gerekse, askeri savcılığa çağrılan parlamenterler ifadeleri sırasında, kendilerinde belge ve kanıt bulunmadığını, kamuoyuncada bilinen bu konuları, yayın organlarını tarayarak elde ettiklerini, gerekirse bu bilgilerin devlet arşivinde ve Mit'te olduğunu söylediler. Suç duyurusundaki olaylara ilişkin bilgi vermekten kaçındılar.

Bu gelişmeler, bir başka ortama, değişik biçimde yansıyordu. Gözaltında tutulduğu Ordu Dil Okulunda MHP lideri Alpaslan Türkeş, renk vermeden, bilgisi içinde gerçekleştirilen tarihin bu en ayrıntılı siyasi ihbarını örtmek için çaba harcıyordu. Türkeş, CHP'li parlementerlere eski bir asker olarak özeleştiride bulunuyor, askeri müdahaleleri kınıyordu. 27 Mayıs 1960'da dahil olmak üzere birçok askeri müdahalede uzak-yakın ilişkiler kuran MHP lideri, cezaevinde akla yatkın şeyler söylüyor gözüküyordu. (7)

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığınca başlatılan kovuşturma 13 Eylül 1980 günü CHP ge-

nel merkezinde yapılan aramada elde edilen belgeler, broşür, film kaseti, teyp bantları tek tek incelenmeye başlandı. Parlementerler dinlendi:

«...Disk'le ilişkiler nedeni ile yöneltilen suçlamalar yüzünden İstanbul Sıkıyönetim Askeri Savcılığı ile Askeri Savcılığımız arasında yetki uyuşmazlığı çıkmıştır.

...Suç duyurusunda, CHP'nin ve yöneticilerinin DİSK'in bazı eylemlerine katılmaları konusunda verdikleri demeçler, çekilen telgraflar yanında Disk üyelerinin makbuz karşılığında CHP'ne vermiş oldukları yardımlar gibi hususlar ele alınarak ve Disk'in ihtilalci komünist bir teşekkül olduğu ifade edilerek, bunun desteklenmesi nedeni ile CHP'lilerin suç işledikleri ve gereğinin yapılması istenmiştir.

...Ayrıca Askeri Savcılığımıza gelmeden önce bilgi ve belgeler toplanırken, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığınca gönderilen belge örneklerinden de CHP ve DİSK ilişkileri konusunda makbuz, telgraf ve mesaj metinlerinin bulunduğu saptanmıştır.

...İstanbul Sıkıyönetim Savcılığının 133 milletvekili hakkında DİSK ile ilişkileri nedeni ile TCK'nın 146/3 maddesi gereğince soruşturma izni istendiği görülmüştür.

...CHP yöneticisi ve mensuplarının Disk ile bağ kurarak aynı amaçla hareket ettikleri, DİSK'in komünist bir kuruluş haline geldiği, CHP'liler tarafından desteklendiği bize gönderilen dosyalar içinde mevcut olduğundan, yetkinin bize Askeri Savcılığımıza ait olduğu belirtilip, ilgili belgelerin ve soruşturma evrakının gönderilmesi istenmiş ise de 'Soruşturmanın Disk soruşturma-

müdafiin CHP'yönetim ve denetim kurulu üyeleri hakkında

(I)

T.C.
SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
ASKERİ SAVCILIĞI
A N K A R A

Evrak No:1982/70
Esas No:1982/70
Karar No:1982/540

KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞI
V E
AYIRMA KARARI

UĞLAMALAR : 1-BÖLÜCÜLÜK YAPMAK
2-ANARŞİYE VE TERÖRE DESTEK OLMAK-TERÖRİSTLERİ KORUYUP TEŞVİK ETMEK
3-YURT İÇİNDE VE YURT DIŞINDA KOMÜNİST KURULUŞLARLA ORTAK FAALİYETLERE GİRMEK, BU AMAÇLA YURT DIŞI GEZİLERE ÇIKMAK-KOMÜNİZMİN YERLEŞMESİNE ZEMİN HAZIRLAMAK
4-ÖRGÜT BİNALARINI SOL ÖRGÜTLERİN VE EYLEMCİLERİN İSTİFADESİNE AÇIK TUTMAK
5-SİYASİ PARTİLER YASASINA AYKIRI DAVRANMAK
6-ORDUYA VE DEVLET KUVVETLERİNE HAKARET ETMEK
7-SİLAHLI EĞİTİM YAPILAN KAMPLAR KURMAK
8-HALKI İSYANA TEŞVİK ETMEK, YURDUN ÇEŞİTLİ YERLERİNDEKİ OLAYLARIN ÇIKMASINA SEBEBİYET VERMEK
9-DİSK-TÖB-DİP-POL-DER GİBİ KURULUŞLAR İLE İŞBİRLİĞİ YAPMAK
10-SENDİKALARDAN YARDIM VE BAĞIŞ ALMAK
11-CHP YÖNETİCİLERİNİN BULGARİSTAN-ROMANYA-YUGOSLAVYA-İSVEÇ VE ALMANYA GİBİ ÜLKELLERİN KOMÜNİST VE SOSYALİST PARTİLERİNİN DAVETLİSİ OLARAK GİDEREK GÖRÜŞMELER YAPMALARI
12-YASAYA AYKIRI ŞEKİLE DÖNÜŞEN 1 MAYIS MİTİNGLERİNE KATILMAK
13-DEVLET MEMURLARI ARASINDA PARTİYİ BAĞLI KOMİTELER KURMAK
14-ERZİNCAN-SİVAS-ELAZIĞ-ÇORUM'DA CEREYAN EDEN OLAYLARDA KİŞİ BİR MEZHEBİ VE TARAFI TUTARAK KİTLE OLAYLARINA NEDEN OLMAK
15-UŞAK'TA CHP'Lİ BELEDİYENİN HOPARLÖRÜNDEN KANLI OLAYLARI BAŞLATMAK
16-DEVLET KADROLARINA MİLİTAN YERLEŞTİRMEK
17-BAZI PARLEMENTER VE GENÇLİK KOLLARI YETKİLİLERİNİN RUS KOMÜNİST PARTİSİ İLE İLİŞKİ KURMALARI
18-SUÇ SAYILAN FİİLLERİ VE MAHKÛM OLAN KİŞİLERİ ÖVMEK
19-CHP'NİN SOSYALİST ENTERNASYONALE KATILMASI
20-"KANUNLARIN DA ÜZERİNDE DOĞA KANUNU VARDIR" "TOPRAK İŞLEYENİN SU KALLANANIN" SÖZLERİ
21-1974 AFFINI ÇIKARTMAK VE DGBM'LERE ENGEL OLMAK
22-DENİZ GEZMİŞ'İN "HASAN İLE HÜSEYİN'İ VURAN ONLARDIR" SÖZLERİ İLE HAZI YÜRÜRLÜKTEKİ OLAYLARIN ÇIKIŞINI TAHRİK VE TEŞVİK ETMESİ
23-ALMANYA'DAKİ KOMÜNİSTLERİN YAPTIĞI "BATI BERLİN BARIŞ VE ÖZGÜRLÜK KOMİTESİNİN" 1975 YILIN-

.../...

DA TERTİPLEDİĞİ MİTİNGE KATILMAK
24-TÜRKEŞ'İN CHP'LİLERCE DİYARBAKIR'A SOKULMAMASI
25-1975'DE DENİZ BAYKAL'IN DİSK GENEL KURULUNDAKİ KONUŞMASI
26-1975 YILINDA DÖRT CHP MİLLETVEKİLİNİN İZİNSİZ VE GÜMRÜK MEVZUUNU DÖVEREK BULGARİSTAN'A GEÇMELERİ
27-1976'DA K.MARAŞ MİLLETVEKİLLERİNİN IRKÇILIK VE BÖLÜCÜLÜK YAPARAK SEÇİLDİKLERİNİN BASINDA YER ALMASI
28-YURT İÇİ CHP TOPLANTILARINDA BÖLÜCÜ VE AŞIRI SOL SLOGAN VE PANKARTLARIN ATILIP GÖSTERİLMESİ
29-1977 MART'INDA BAZI CHP'LİLERİN ALMANYA'DA KOMÜNİST BİR TEŞKİLATIN TOPLANTISINA KATILMALARI
30-SOVYET'İN CHP'YE ÖZGÜRLÜK AKIŞINI KISKANIYORUM SÖZÜ
31-CHP'LİLERİN İŞLEDİKLERİ VE SUÇ DUYGUSU KİTABINDA 108 MADDE İÇİNDE SIRALANAN SUÇLAR
32-CHP'NİN SİLİP SAVGASINI İSAS ALMASI
33-DEVLET VE KAMU İKTİSADİ KURULUŞLARINA KOMÜNİST MİLİTANLARIN ALINIP YERLEŞTİRİLMESİ..

SUÇ TARİHLERİ : 1970-1980 Dönemi içinde çeşitli tarihlerde.

İFADE SAHİPLERİ : 1-MUSTAFA BÜLENT ECEVİT.Mehmet Fehrettin oğlu 1925 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
2-MUSTAFA ÜSTÜNDAĞ.Hüseyin oğlu 1933 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
3-ÖMER İHSAN PAKÖZ.Berbi oğlu 1931 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
4-EROL SARAÇOĞLU.Remis oğlu 1942 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
5-HASAN ESAT IŞIK.Esat oğlu 1916 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
6-NURİ BOZYİĞİT.Islem oğlu 1938 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
7-ABDURRAHMAN OĞULMUŞ.Mehmet oğlu 1940 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
8-SAFFET VURAL.Abdi oğlu 1939 D.lu,Münfesih CHP M.V
9-ALİHAN ÜRA.Remzi oğlu 1941 D.lu,Münfesih CHP M.V.
10-İRFAN ÖZAYDINLI.Mustafa oğlu 1924 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
11-ÖNDER SAV.Hayrettin oğlu 1937 D.lu,Münfesih CHP M.V
12-DENİZ BAYKAL.Hüseyin Hilmi oğlu 1938 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili
13-NURİ ÇELİK YAZICIOĞLU.Asım oğlu 1933 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili
14-NECATİ CİNİŞ.Selih oğlu 1928 D.lu,Münfesih CHP M.V.
15-OSMAN ORHAN ÇAĞLAR.Mustafa Hilmi oğlu 1930 D.lu, Münfesih CHP Milletvekili,
16-RAHİTTİN KARAKOÇ.Şehmus oğlu 1933 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
17-EROL ÇEVİKÇE.Mehmet Remzi oğlu 1937 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
18-SELÇUK SEVERDİ.Hüseyin oğlu 1927 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
19-ŞÜKRÜ ERTEM.Nedim oğlu 1944 D.lu,Münfesih CHP M.V.
20-AHMET CÜNEYİT ÖÇÜN.Reşit oğlu 1936 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
21-CELAL ER...Mustafa Sabri oğlu 1917 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,

.../...

sına bağlı olarak irtibat nedeni ile sürdürüldüğü', 'Belgeler üzerindeki incelemelerin devam ettiği' biçiminde cevap verilerek, kendilerinin yetkili olduğu ve belgelerin gönderilemeyeceği bildirilmiştir.» (8)

Disk ile ilgili sorun «İstanbul Askeri savcılığının belgeleri göndermesine ve yetki uyuşmazlığının çözülmesine kadar» donduruldu ve öteki suçlamalara yönelindi.

Suçlamaların çok olması, buna bağlı olarak sanık sayısının ilk anda saptanmasının olanaksız oluşu ve ilk inceleme sonunda, dinlenenlere «Sanık» denilemeyeceğini ortaya koydu. CHP yöneticileri ve CHP'liler «İfade sahibi sıfatı» ile açıklamalara çağrılıyorlardı.

Ortada bunca suçlama, bunca insan varken bunlara sanık denilemeyişinin bir anlamı vardı. Askeri savcılıkça CHP için açılan soruşturma batıda bomba tesiri yapmıştı.

BANA SUİKAST YAPMAK, İKTİDARIN NİYETİNİ DE BOYUNU DA AŞAR

Soruşturmayı yürüten askeri savcı bir çelişkiyi ortaya çıkardı. Gerek avukatlar gerekse müvekkilleri, hem suç duyurusunda bulunuyorlar hem de şikayet kasıtlarının bulunmadığını söylüyorlardı.

Bu çelişkinin belirlenmesi için, askeri savcı dilekçedeki bir bölümü iddianameye aynen koydu:

«...Bugün Türk milletinin her fırsatta dile getirdiği ve büyük hassasiyetle takip ettiği husus, yeni CHP'nin muhalefette ve iktidarda yaptığı sistemli tahribatın ne zaman ele alınacağıdır.

...İki aylık tahkikat sonunda MHP'nin üst kademe yöneticilerinin hiçbirinin suç teşkil eden eylem ve beyanlarını tespit edemeyen Askeri Savcılığın, Ecevit ve yönetimindeki CHP'nin herkesce bilinen durumu hakkında hareketsiz kalmasının manası bir türlü anlaşılamamaktadır.»

Ecevit sorgulandı:

«...Tüm devlet gücü ellerinde iken devlet dışı güçlere tutunmaktan, eli silahlılara ellerini vermekten, terörcüler arasında ayırım gözetmekten, bir kesimini kayırmaktan kaçınsaydılar, Türkiye şiddet eylemleri nedeniyle binlerce insanın öldüğü, kentlerinin sokaklarının bölündüğü, okullarının okunamaz, yurtlarının barınılamaz olduğu bir ortama sürüklenmezdi.

...Kendisine ve ulusun genişçe bir kesimine karşı bir husumet cephesi kurulduğu zaman bile cepheleşmeyi reddetmekle CHP, terörün gerçek bir iç savaş boyutlarına ulaşmasını önlemiştir.

...Moskova yolculuğu gibi komünizme kapı açmak, Türkiye'yi kaypak bir zeminden aşırı sola kaydırmak gibi bölücülere ve teröristlere destek olmak gibi isnatlar ile CHP'nin güçlenmesme engel olunamayacağı anlaşıldıkça, CHP'ye yönelen saldırılar arttırılmıştır.

...Örgütün yıldırılamayacağını anlayınca, CHP yandaşı halk kesimlerini yıldırmak, toplantılarımıza katılmaktan, sandık başına gitmekten ürküterek alıkoyma hevesine kapılmışlardır. Önlenemeyeceğinin ortaya çıktığı bir noktada ise bana ve yakınlarıma suikastler düzenlenmiştir.

...MC ortaklığına bir bakıma MHP ortaklık etmiştir. Bu parti yetiştirdiği komandoları ile, cephe hükü-

metinin herşeye hakim olacağını ve güçleneceğini iddia etmiştir.

...Kendinden olmayan herkesi düşman gibi, hain gibi, komünist gibi gören bir cephecilik anlayışı toplumda ve devlette derin bir yara açmıştır.

...1 Mayıs 1977 katliamı gerçi görünürde, doğrudan doğruya CHP'ye karşı düzenlenmiş değildir. Asıl amacın CHP'ni engellemek olduğu görülür. Bu olayları kimler düzenlediyse, başlıca amaçlarının biri, halkı ürkütmek, seçim toplantılarına, hatta sandık başına gelemez duruma getirmektir. Başından beri bu olayın asıl sorumluları bırakılmış, olay bir giz perdesi altında tutulmuş ve suç saldırganlar yerine' saldırıya uğrayanlarda aranmıştır.

...1 Mayıs olaylarından bir hafta sonra İzmir'de, halk büyük bir kalabalık oluşturdu. Ve bana suikast yapıldı. Kimlerdi bunları düzenleyenler, bilemiyorum, iktidardakilerin niyetini de, boyunuda aşan bir tertip olduğu izlenimini veren yönleri vardı bu girişimin. Menemen savcısı kendi insiyatifi ile olaya el koydu, fakat onun gerçeği ortaya çıkarmak için attığı her adım da bir yerlerden engelleniyordu. Aylar geçti hükümete biz geldik, fakat ne zaman bu olayın iç yüzünü öğrenmeye çalışsak, sürülen iz, bir noktadan sonra, birtakım şaşırtmacalar ve engellemeler içinde kayboluyordu. Tıpkı 1 Mayıs Taksim olayı gibi, 29 Mayıs Çiğli olayı da, o gün bugündür çözülemeyen bir düğüm olarak kaldı. Bu düğümler çözülmedikçe Türkiye'de terörün bazı önemli kaynaklarına inilemiyordu, bir takım görünmez eller inilmesini sürekli engelliyordu.

...Bizim kadar Danıştay kararlarına saygılı bir iktidar, istese bile 'Devlet işgal' edemezdi. Ama iktidara geldiğimizin ilk günlerinde bir başbakan olarak başbakanlık

koridorlarından geçerken, ben yaklaştıkça, sırtlarını dönen asık suratlı bazı memurlar görüyordum. Başbakanlık bile yarı işgal altındaydı.

...Terör konusunda ise durum almaya ben ve partim daha 1968 yılında Dolmabahçe'de Amerikalı gemicileri denize atmayı veya üniversitede konuk büyükelçinin arabasını yakmayı, devrimcilik ve solculuk sananları kınamakla başladık. 12 eylüle kadar sağdan gelen terörü nasıl kınadıysak, soldan gelen de öyle kınadık. Sağdan gelen terör sağcıpartilerin uzun iktidar yılları boyunca sonsuz devlet desteğinden yararlandığı içindir ki, sol terör bilinen boyutlara ulaşmıştır. Ama biz buna dayanarak solcu teröristleri mazur göstermeye kalkışmadık. Tersine sağdan gelen kışkırtmalara kapıldıkları, sağın hazırladıkları tuzaklara kendileri ile birlikte toplumumuzu da sürükledikleri için, onları ayrıca kınadık. Bazılarının 'Bize milliyetçiler suç işliyor, cinayet işliyor dedirtemezsiniz.' diyerek sağcı terörizmi başından sonuna kadar inkar ettikleri gibi, solcu terörizmi inkar etmedik.

...Büyük partiler yasaların dışına isteseler bile kolay kolay çıkamazlar. Onun için partilerin örgütlenmelerine getirilen sınırlamalara CHP ve AP uymuşlardır. Ama başka hiçbir parti uymamıştır. Hele MHP hiç uymamıştır. Gerçi o da ocak bucak birimleri kurmamıştır ama bir çok mahalle ve giderek de bazı köylerde başına ülkü sözcüğü takılmış sayısız dernek kurulmuştur. Büyük partilerin yasaya saygılı davranarak toplumda bıraktığı boşluğu MHP ve sağlı sollu bazı küçük partiler yasal ve yasadışı bir takım örgütler doldurmuştur. MHP'nin, legal ve illegal başka bazı kuruluşların ise birçok mahallede türlü türlü örgütleri vardı. Sağ terör de sol terör de sokak aralarına kadar o yüzden sızabildi.

...Komando kamplarının vebalını dengelemek için, benim sol terörü tanımadığımı yıllarca söylediler. Onların kulaklarının dibinde, TBMM'de, meydanlarda ve toplantılarda ne söylediğimi ben biliyorum. Örneğin Dev-Genç'in eylemlerini yönetenlere TBMM'den şöyle seslendim: Heyecanlarını sömürerek arkalarından sürükledikleri birtakım gençlere de, sözde kurtarmak istedikleri Türk halkına ihanet içindedirler. Akıllarının, düşüncelerinin erişemediği yere silahla erişmeye kalkışanlar bizden değildirler ve biz onlarla beraber değiliz. Halka herşeyin serbestçe anlatılabildiği ve halkın oylarıyla iktidara gelme yolunun açık bulunduğu bir ülkede devrimciler, başka devrimcilerin ve halkın üstüne silahla gitmezler. Bu tutumda direnenler, demokrasiyi yozlaştırmak ve devrimci akımları önleyebilmek için bahaneler kollayıp yaratan, hükümetin perde arkası desteğini sağlayabilirler. Fakat bizi ve halkı hiçbir zaman yanlarında bulamazlar. Gerekirse silahlarının üstüne silahsız gideceğiz, fakat hiçbir zaman silahlı tehdişçiliği solculuk sananların ellerine, ellerimizi vermeyeceğiz.

...1974'de CHP'nin başında bulunduğu hükümetçe getirilen af tasarısı, bizim uyarılarımıza karşın parlamentoda değiştirilmiştir. Eşitlik ilkesine aykırı olarak bozulmuştur. O yüzden Anayasa mahkemesi, yasanın bazı maddelerini iptal ederken, ister istemez yasa amacından sapmış ve teröristlerin de aftan yararlanarak serbest bırakılmalarına yol açmıştır. Eğer 1975'te terörizme açıkça destek olan ve milleti düşman kamplara bölen cephe ortaklığı ve hükümeti kurulmuş olmasaydı, 1974 affı belkide Türkiye'de terörün ardını kesmiş olacaktı. Son yılların terör eylemlerine karışanlar arasında 74 affından yararlanmış olanlar yok denecek kadar azdır.

...Sağdan gelen teröre olduğu gibi soldan gelen teröre karşı her zaman kesin durum alırken, bir yandan da

gençleri kışkırtıcı ajan oyunlarına karşı sürekli uyarıyordum. Türkiye'de solu şiddet eylemine itmek için, kışkırtıcı ajan kullanıldığını yıllarca söyledim, sonunda sıkıyönetim mahkemeleri bunu doğruladı.

...CHP'nin komünistlere veya aşırı solculara destek olduğu ya da kapı açtığı yolundaki iddialar gerçeğin tam tersidir. Yanlız Türkiye'de değil bütün dünyada CHP gibi demokratik sol veya sosyal demokrat partiler komünizme karşı ve her türlü radikal sol akıma karşı en etkin, en demokratik ve en aşılmaz engeli oluştururlar.

...Ancak parti olarak, bizim ülkemizde yasal olarak komünist parti de kurulabilmesine izin verilmesi gerektiğini düşündüğümüz bilinen bir gerçektir. Bunu istemek, batılı anlamda demokrasiyi istemenin gereğidir. Demokrasi, bir ölçüye kadar kendi karşıtı olan görüşlere bile yasallık sınırı içinde yer vermeyi kabul eden bir hoşgörü ve özgürlük rejimidir. Ve demokrasinin en büyük üstünlüğü de buradadır. Bildiğim kadar batılı anlamda özgürlükçü demokrasiyi benimsemiş ülkelerde, Türkiye dışında, komünist parti yasaklanmış değildir. Türkiye'de legal komünist parti yerine legal olmayan, bazılarının da ne olduğu anlaşılmayan muhtelif komünist partiler kurulmuştur. Bize göre açıklık, gizlilikten daha çok sağlıklıdır.

...Benim 'TKP'ye özgürlük' pankartını kınamıyorum dememin anlamı kısaca şudur: O dövizlerde belirtilen istekleri bazı kimselerin, bu istekleri besleyen kimselerin açıklamasını asla kınamıyorum. Kınarsam, kendi demokrasi anlayışımla tutarsızlığa düşmüş olabilirim. Açıklığın faydası vardır. Bu isteği belirten kuruluşlar, kendi ellerinde olmayan nedenlerle gerçek yönlerini, gerçek kimliklerini gizleyen adlar takınmışlardır. Ve bu yüzden aldanarak bazı bazı gençler o dövizleri getiren kuruluş-

ların toplantılarına gitmekte, hatta üyesi olmaktadırlar. Şimdiye kadar o kuruluşların nasıl bir yönde olduklarını bilemediklerinden belki kendilerini haklı gösterebilirlerdi. Fakat o dövizleri getiren dernekler, eğer gazetede yazılanlar doğru ise, örneğin İlerici Kadınlar Derneği - İlerici Gençler Derneği, açık rejimin sağladığı olanakla gerçek hüviyetini ortaya koymuşlardır. Artık, o istekleri resmen ve açıkça paylaşmayanların o derneklere girmeyeceklerini girseler de ayrılacaklarını umuyorum. Eğer o dövizlerin Taksim alanında sergilenmesi bu yararı sağlayabilirse, ki sağlayacaktır, buna sevinmek gerekir.

...Memleketimizde illegal olarak varlığı bilinen, komünist partilerin legal olarak da kurulabilmesinin yasal yolları yıllardan beri tartışılmaktadır. Bazı kimseler, bu arada bazı otoriteler, buna engel sayılan TCK'nun 141 ve 142. maddelerinin Anayasaya aykırı olduğunu ve bu maddelerin değiştirilmesi ile bu sorunun çözülmüş olacağını ileri sürerler. Konu zaman zaman Anayasa mahkemesine de intikal ettirilmiştir. Anayasa Mahkemesinde de oylar daima dağılmıştır. Son olarak İstanbul'daki bir sıkıyönetim mahkemesi maddelerin Anayasaya aykırılığı nedeni ile Anayasa mahkemesine başvurmuştur.

Fakat sorun bir yasa değişikliğini de gerektirse, legal komünist partisi kurulabilmesi için, gerekli yasa ve Anayasa değişikliklerini istemek suç sayılmaz. Yürürlükteki yasalara aykırı davranmak suçtur ama herhangibir yasayı veya Anayasayı değiştirmek için yasal yollardan girişimde bulunmak veya bu konuda eğilimler ifade etmek suç değildir. Anayasal bir haktır. Yürürlükteki 1961 Anayasası ,düşünce veya anlatım özgürlüğüne sınırlama getirmediğine göre, bu Anayasanın komünizmin düşünce olarak açıklanmasına ve savunulmasına engel değildir. Ancak, yine yürürlükteki Anayasa özel girişim ve mül-

kiyet hakkını güvence altına aldığına göre ve benzer başka hükümleri nedeni ile ülkemizde bir komünist düzen kurulmasına kesinlikle engeldir. Ben bu engelin kaldırılmasını kesinlikle hiçbir zaman savunmadım ve istemedim. Her devlet kendi rejimini koruma hakkına sahiptir ama, dediğim gibi, demokrasi öyle bir rejimdirki, uygulamaya geçilmesi halinde, demokrasi ilkelerine ters düşecek düşüncelerin bile serbestçe ifade edilmesine müsamaha gösterecek kadar kendine güvenir. Legal olarak komünist partisi kurulmadığı vakit ne yapıp edip düşüncelerini uygulamaya geçirmek isteyen kimseler, legal sol partilere, o arada sosyal demokrat partilere sızmak için özel bir çaba gösterirler. Hatta yalnız legal sol partilere veya sosyal demokrat partilere değil, bazen sağcı partilere bile aynı amaçla sızmaya çalışırlar.

...Güçlü bir demokratik sol partinin bulunduğu hiçbir ülkede, komünizme güç katılmış, kapı açılmış değildir. Tam tersine güçlü bir sosyal demokrat partinin bulunduğu, zaman iktidar olabildiği, tüm demokratik ülkelerde komünizmin önü tıkanmıştır ve hiçbir yasal sınırlama getirilmeden komünizm cılız ve etkisiz bırakılabilmiştir.

...Verdiğim örneklerde göstermektedir ki CHP'nin lideri olarak komünizme karşı olduğumu her vesile lie söylemekle yetinmedim, yanlız komünizme değil batılı anlamda özgürlükçü demokrasi ile bağdaşabileceğinden kuşku duyduğum, her türlü radikal ve katı doktriner sol akıma karşı olduğumu söylemekle de yetinmedim, parti olarak bunlara niçin karşı olduğumuzu, olmamız gerektiğini ilerisi için de partiyi bağlayabilecek açıklamalar ile anlatmaya özen gösterdim. Bu görüşlerimi açıklar-

ken komünizme kapı açmak söyle dursun, bu kapılar özgürlük ü demokrasi kurallarından ödün vermeksizin sımsıkı kapalı tutacak kamuoyu oluşmasını sağlamaya katkıda bulunmaya çalıştım.

'...Bizim solculuğumuzun sınırını halk çizer ve çizecektir' dedikçe bazı kuruntulu çevreler 'Ya günün birinde halk işi komünizme vardırmak isterse' diye kuşkulandılar. Bu kuşkular yersizdir. Çünkü Türk halkı demokrasinin değerini çok iyi bilmektedir. Onu en küçük ölçüde tehlikeye sokacak bir rejime yönelmesi sözkonusu değildir. Burda bazı çevrelerin bir yanılgısına değinmek isterim, bizden daha solda olmak, bazılarının gözünde daha ilerici olmaktır. Bu da doğru değildir. Elli yıl, yüz yıl öncenin, çok değişik koşullu toplumlarında oluşmuş bazı sol teorileri, kuramları çağımızın Türk toplumuna uygulamaya kalkışmak bence ilericilik değil, hatta bir anlamda gericiliktir.» (9)

Günlerce sürdürülen soruşturma 1982 yılı sonuna doğru tamamlandı. Askeri savcı kovuşturmaya yer olmadığı kararı verirken, suç duyurusunda sözü edilen DİSK'le ilişkiler ilgili ihbarların soruşturmadan ayrılmasını uygun gördü.

«MENDERES'İN DEVAMIYIZ» DİYENLERE 146. MADDE UYGULANDI MI?

Her sayfasını tek tek imzalayıp devletin en yüce katına dilekçe gönderen kişinin, başka bir siyasi partinin yöneticisi olması üzerinde hiç kimse durmadı.

'...Bir süre sonra yanıma birisi geldi ve kolumdan tutup «yürü» dedi. Koridorda duran herkese sopa ve

el dayağı vardı. Koridor dayağı sürekli bir işkence halinde idi. Her vardiya değiştiğinde bir dayak faslı geçiliyordu. Uyumak ve oturmak yasaktı. Ben ve arkadaşım 8 gün koridorda kaldım.

'...Söylediklerimi söyledim.' deyince, astılar. Havada sadece bileklerimde bağlı olarak asılı kalmıştım. 'Bakalım ne kadar dayanabileceksin' diye midemi yumruklayıp, gittiler. Arada bir vücudumu iterek sallıyorlardı. O zaman uyuşmaya başlayan yerler korkunç acı veriyordu.

...Sağ elimin serçe parmağına bir kablo bağladılar. Pantalonumu çözüp, külotumla beraber aşağı indirdiler, elektrik başladı bir süre sonra halsiz düşerek yere yığıldım.

...Karımı getirme tehdidi beni çok etkiledi. Bunu gerçekten de yapıyorlardı çünkü. Karısını, çocuğunu, anne veya babasını getirerek psikolojik baskı aracı olarak kullandıkları çok kişi olmuştur. Bunlara tanık oldum. Bir keresinde hücrenin havalandırma deliğinden baktığımda, genç bir kızı gözleri bağlı duvara dayamışlardı. Kareli etekli, kumral renkli bir kızdı. Yanında iki sakallı polis vardı. Önce giyinik vaziyette iken göğüslerini sıkıp, okşayıp, kızın dudağından öptüler. Kız bağırmaya çalışıyor, tutuyorlardı. Daha sonra kızın üst tarafını soydular yine aynı şeyleri yaptılar, konuşmazsa ırzına geçeceklerini söylediler. Kız 'Ne istiyorsanız kabul ediyorum.' deyince giyindirip götürdüler. Ayrıca Nato yolu mahallesinden Pamuk isimli bir kıza ve babasına günlerce işkence yapıldı.

...Koridorda duranları, canları sıkıldıkça, gidip gelip dövüyorlardı. Birisi yanıma yaklaşıp 'Bu nasıl bıyık ulan' diye suratımı yumrukladı ve bıyıklarımı yolmaya başla-

dı. Tutup tutup çekiyordu. Bıyığımın sol tarafı bitinceye kadar yolundu. Sonra sıra saçlarıma geldi.

...Koridorda dolaşan polisler arasında 'Nal çakma' meraklısı biri vardı. «Bunların nalları düşmüş, hadi çakalım.» diye iki üç kişi ile geliyor ve nal çakma işlemine başlanıyordu. Bu, falakanın bir çeşidiydi. Ayakta, durduğu yerde, tek ayağını kaldırtıyor, ayakkabısını çıkarttırıyor ve ayağın altına normal sopaya benzemeyen, gerçekten nal gibi, vurulduğunda bazı noktalarda batma ile birlikte bütün tabanı sızlatan bir sopa ile vuruyorlardı.

...Yanıma birisi yaklaştı 'Konuşmayacak mısın?' dedi. Ben 'Doğru olanı söyledim.' dedim. 'Görürüz bakalım neymiş doğru olan.' dedi ve yeni işkence başladı. Ayaklarım koca koca oluncaya kadar dövdüler. Konuşmayınca, elektriğe götüreceklerini söyleyerek, sırtıma bir kağıt iğneleyerek üstüne sıra numaramı yazdıklarını söylediler. İşkence için sıra beklemek, ayrı bir işkenceydi. Bağırtı sesleri değiştikçe, sıra bana geldi diyerek kapının açılmasını gözledim sürekli.

...Hücreden alıp işkenceye götürüyorlardı çoğu kez, hücredekilere günde iki kez ekmek veriyorlar ve tuvalete götürüyorlardı. Tuvalete giderken ve gelirken sopalarla vuruluyordu. Suyu tuvaletteki musluklardan içiyorduk. Bir keresinde her eline on sopa yemeği kabul edenlerin tuvalete götürüleceklerini söylediler. Atmış - yetmiş kadar insan, ben de dahil, sopa yiyerek tuvalete gittik. Tuvalete veya ifadeye topluca götürülürken, gözlerimiz bağlı olduğu için, insanlar arka arkaya diziliyor, arkadaki bir önündekinin belinden tutuyor ve en öndekinin arkasından sürükleniyorduk. En öndekini bir polis çekerek götürüyordu. Çevredeki polislerde hayvan sürüsü güdüyorlarmış gibi bağrışıyorlardı.» (10)

Sırrı Çopur ile birlikte gözaltına alınan ve aynı serüveni yaşayan İlhan Sürmeli de bir başvuruda bulundu, devletin en yüce katına. Bir doktor raporuyla:

«...Seslerden Selma adlı bir kıza işkence yaptıklarını anladım. İşkence sesleri sabaha kadar kesilmedi. İkinci geceyi de bu sesler arasında, ayakta, aç susuz ve sık sık dayak yiyerek geçirdik. Bütün gece boyunca 'Az sonra seni işkenceye götüreceğiz,' dediler.

...Bir süre sonra yanında annesi ve babasıyla birlikte getirilen Nalan adında bir kızla işkence yapmaya başladılar. Nalan, ihbar üzerine alınmış, anne ve babası kızlarını yanlız bırakmadıkları için onları da getirmişler, Kızın babası 53 yaşında emekli bir öğretmen, annesi 47 yaşında ev hanımıydı. Nalan'a anne ve babasının gözleri önünde işkence yaptılar. Daha sonra Nalan'ın babasına da işkence yaptılar.

...Serbest bırakılmıştım. Numune Hastanesinin bitişiğinde 'Arkana bakmadan yürü' diyerek arabadan indirdiler.

...İki gün kendimi bilmeden yatmışım. Daha sonra Yenimahalle Hükümet Tabibliğinden rapor aldım. Kesin rapor için hastaneye sevkedildim.» (11)

Ankara Emniyet Müdürlüğünde bu olayları yaşıyan iki kişinin, bir siyasi partinin üyeleri olması hiç önemli değildi, sorgulama ekipleri için.

30 Ocak 1978'de kurulup, MGK'nin 7 numaralı bildirisi ile faaliyeti yasaklanıncaya dek, Türkiye'de, siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarından biri sayılan TİKP'nın yargılanması sırasında bir siyasi parti yöneticilerinin yargı karşısındaki güvenceleri gözardı edildi.

T.C.
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı
Ankara - Yenimahalle Hükümet Tabipliği

Sayı:1734
Özet:Kesin rapor Hk.

11.11.1980

Yenimahalle C.Savcılığına

C.Savcılığının 7.11.1980 tarih ve bila sayılı yazıları ile kesin raporu istenilen İlhan Sürmeli'nin yapılan muayenesinde;

İlişikte Tabibli imizce verilen 7.11.1980 tarih ve 1728 sayılı muvakkat rapor bulguları ve yine ilişikte Ankara Numune Hastanesince verilen muvakkat rapor bulguları nazara alınarak nörolojik yönde defizit olmadığı kafa ve akciğer grafilerinin normal olduğu anlaşılmakla şahıs mezkur darp eseri sebebi ile olay tarihinden itibaren bir hafta iş ve gücünden kalır 15 (onbeş) günde iyileşir kesin kanı raporudur.

Dr. [illegible]
Yenimahalle Hükümet Tabibi

B/B...

TİKP yasal bir partiydi. Çünkü MGK bildirisinin yayınlanmasına dek geçen süre içinde, partinin kapatılması için birden fazla suç duyurusunda bulunulmasına karşın, Cumhuriyet Başsavcılığı Anayasa Mahkemesinde kapatma davası açmamıştı. Cumhuriyet Başsavcılığı TİKP'nin yasalar doğrultusunda çalıştığını kabul ediyordu.

Sanıklara partilerinin yasal olarak kurulduğu İçişleri Bakanlığınca bildirilmişti. Sanıklar partilerinin yasal olduğunu bilerek, partiye girmişler ve partiyi yönetmişlerdi.

TCK'nın 141. maddesinden, ancak, parti hakkında Anayasa Mahkemesince karar verilebiliyordu. Siyasi partilerin, tüzük, program ve merkez organ kararlarının konu edildiği davalarda, önce Anayasa mahkemesi yasalara aykırılığı saptıyor, partinin kapatılmasına hükmediyor, sonra ceza davası hükme bağlanabiliyordu. Anayasa'da 'Siyasi partilerin kapatılması hakkındaki davalara Anayasa Mahkemesinde bakılır, kapatma kararı ancak bu mahkemece verilir' hükmü vardı.

TİKP yöneticilerinin askeri mahkemede yaptıkları ortak savunmada «Dal ekibinin işkencelerinin boşa çıktığı, işkence ile yeni vak'a ve delil yaratılamadığı» vurgulandı :

«...1 kasım 1980 gecesi Ankara Emniyet Birinci Şube DAL ekibine bağlı bir polis timi, genel başkan Doğu Perinçek, Başkanlık kurulu üyeleri Gün Zileli, Mustafa Kemal Çamkıran ile İl başkanı Ferit İlsever'in evlerine baskın yapmış, ailelerine tehdit ve hakarette bulunmuş, fakat bizleri bulamayarak işkence amaçlarına ulaşamamıştır.

...3 Kasım 1980 gecesi bu kez Başkanlık Kurulu üyesi Bedri Gültekin gözleri bağlanarak Emniyete götürülmüştür. Gültekin emniyette kaldığı 14 gün boyunca partimize üye ve sempatizan olan 20 arkadaşımızla birlikte elektrik verme, tavana asma, falakaya çekme gibi ağır işkencelere uğramıştır.

...Mustafa Kemal Çamkıran, yurda dön çağırısına uyarak Türkiye'ye geldiği zaman aynı girişimlerle karşılaşmış, Askeri Savcılığa bağlı bir polis timi Çamkıran'ı uçaktan almıştır. Ancak başında Kemal Yazıcıoğlu'nun bulunduğu 1. Şube Dal grubuna bağlı kalabalık bir polis timi, Çamkıran'ı Askeri savcılık polis ekibinin elinden almak için büyük çaba göstermiştir. Yerli ve yabancı gazetecilerin gözleri önünde, devletin yasal tutumunu temsil eden bir polis ekibiyle, yasadışı faaliyetlerinin simgesi haline gelmiş bir polis timi arasında bir saate yakın süren çekişmeden sonra Askeri Savcılık polis ekibi Dal ekibinin tehdidine rağmen Çamkıran'ı ancak kaçırmak suretiyle Mamak'a getirebilmiştir. Bu ekipteki polisler Çamkıran'a 'Dua edin, iyiki sizi ellerinden kaçırdık, yoksa sizi mahvederlerdi.' demişlerdir. Bu olay göstermektedir ki, yasadışı bir mihrak soruşturmanın ileri aşamalarında bile, kanunları hiçe sayan müdahalelerde bulunabilmektedir.

...Kemal Yazıcıoğlu'nun kimliği dikkat çekicidir. Biz sorgumuzda bu kimliği ortaya koymuştuk. Fakat daha önemlisi bu kimliğin, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığınca ortaya konmuş olmasıdır. MHP davasının yönünü saptırdığı ve delilleri kararttığı için mahkum edilen Hicabi Koçyiğit hakkındaki davanın dosyası, gerçekleri bütün çıplaklığı ile sergilemektedir. Bu davanın iddianamesinde, Dal Ekibi Şefi Kemal Yazıcıoğlu'nun davanın yönünü saptırmak için nasıl kanunsuz işler ve tertiplerde bulunduğu uzun uzun anlatılmaktadır. (12)

ÜGD Hukuk Masası şefi Ali Yurtaslan'ın itirafları da Yazıcıoğlu'nun kimliğini açıklamaktadır. Yurtaslan'a göre, bir katil sanığını suç işlediği gün Bitlis'te gösteren sahte belgeler düzenlenmesini sağlamıştır. Ve evinde silah saklamıştır. Bu konudaki belgeler, sorguma ek olarak sunduğum 16 numaralı dosyada vardır.

...İşkenceli soruşturma TİKP Genel Merkez Yöneticileri hakkında suç yaratmak için başlamıştır. Yargılama sırasında, savcılar ise işkence konusunda şöyle demişlerdir: '...İşkence iddiaları sanki mahkemenin gördüğü ve tarafımızdan hazırlık soruşturması yapılan 272 sayılı dosyada (TİKP dosyası) vukubulmuş gibi bir inanç yaratılmak istenmektedir. Bu iddialar mahkemenizde görülmekte olan 1981/332 sayılı dosyada ve ayrı bir dava konusu olan, bazı partili ve parti sempatizanı olduğu bildirilen sanıklarda 7-8 adet tabanca bulunması ile yapılan soruşturmayla ilgili iddialardır.' (Tutanak sayfa 39)

...Savcının bu sözleri gerçeğe uymamaktadır. Çünkü Altındağ davası diye adlandırılan 1981/332 sayılı dosya, TİKP yöneticilerinin yer aldığı bu dava ile birleştirilmiştir.

...İlham perisi 12 eylülden sonra gelmiştir. İddianamede, partimiz tüzük, program ve kuruluş bildirgesinde suç bulunduğunun 'İlk bakışta anlaşılacak kadar açık ve net' olduğunu ileri sürülüyordu. 'İlk bakışta anlaşılan' bir suçun varlığının gözlerden beyne intikal etmesi ve dava açma kararına dönüşmesi için üç yıl gibi bir süre çok uzun değil midir? Biz sorgumuzda yoksa 'İlham perisi 12 eylül'den iki ay sonra mi gelmiştir?' diye bir soru ortaya atmıştık. Kanımızca esas hakkındaki mütala, bu sorumuza 'Evet' cevabını vermektedir.

...İddianamede, bizim devleti yıkmak ve orduyu parçalamak için çalıştığımız ileri sürülüyordu. 1978 ocağın-

daki kuruluşundan itibaren TİKP'nin Türkiye devletini ve orduyu dış tehdide karşı koruma ve güçlendirme çizgisini benimsemiş ve uygulamıştır. Bunun yüzlerce kanıtı vardır.

...Türk Silahlı Kuvvetleri komutanları topyekun savunma anlayışını savunuyorlar. Milli savunmayı tüm halkın maddi ve manevi seferberliğine dayandırmak, bugün daha büyük önem taşımaktadır. Bu gerçek Türk Silahlı Kuvvetlerinin en yüksek komutanlarınca da dile getirilmiştir. Nitekim Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren Aydınlık Gazetesine verdiği özel demeçte aynen şunları söylemektedir :

...Topyekun savunma anlayışının halk içinde yaygınlaştırılmasının son derece hayati bir konu olduğu da muhakkaktır.

...Günümüz savaşları artık, silahlı kuvvetlerin savaş alanlarında yaptıkları bir mücadele olmaktan çıkmış, bütün yurt sathına yayılan ve tüm vatandaşları kapsamına alan bir şekle dönüşmüştür. Bir başka tanımla, savaş; uluslararası maddi ve manevi bütün güçleri ile yapmış oldukları bir mücadele olmuştur.

...Birçok yasamızda da milli güvenliğimiz ve topyekun savunma konularında Türk ulusuna birçok görev ve sorumluluklar verilmiştir.' (13)

Genelkurmay Başkanının da belirttiği gibi, Türkiye için, milletin bütün güçlerini seferber eden topyekun savunma dışında doğru bir anlayış olamaz.

...TİKP, kuzeyden gelen tehdide karşı, orduyu güçlendirme siyasetini bir mücadele konusu haline getirmiştir. Partimiz, Moskova yanlılarının 'Silah değil, kreş sloganının ne anlama geldiğini ortaya koymuş, bu görü-

şe karşı Türkiye'nin silahlanmasını ve ordunun her yönden modernleşmesini savunmuştur. Milli güvenlik derslerinin yeniden düzenlenmesini isteyen biricik parti gene TİKP'dir.

...Orduya yönelen saldırılara bir cevap olmak üzere, Aydınlık gazetesi Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'den özel bir demeç alarak, yayınlamıştır. Aydınlık'ın 28 mart 1980 günlü sayısının manşeti şöyledir: Türkiye Hitler Almanyası olmadığı gibi, Silahlı Kuvvetleri ne militaristtir ne de faşist. Genel Başkan da üst üste üç yazı yazarak, orduyu hedef alan saldırıların ne anlama geldiğini açıklamıştır. Orduyu parçalamak amacını güden bir parti hiç ordunun daha fazla silahlanmasını ve modernleşmesini ister mi hiç, orduya yönelen saldırıları göğüsler mi?

...Sıkıyönetimi, terör odaklarına karşı destekledik. 1. genel kongremizin kabul ettiği Merkez Komitesi raporu, sıkıyönetim konusundak isiyasetimizi gayet berrak ifade etmiştir: 'Halk üzerinde zorbalık uygulayan terör odaklarına yöneldiği her yerde sıkıyönetimi desteklemek ve halkın özgürlüklerini hedef aldığı her yerde sıkıyönetimi eleştirmek'. Gelişmeler, solculuk adına koparılan 12 Martın sıkıyönetimi geldi yaygarasının gerçeğe uymadığını... göstermiştir.

...Nato'yu Sovyet tehdidine karşı önemli bir etken olarak değerlendirdik. Başkanlık Kurulumuzun Nato Bakanlar Konseyi toplantısı ile ilgili olarak 25 Haziran 1980 günlü bildirisi yoruma yer bırakmayacak kadar açıktır: Nato değişen dünya durumu nedeniyle, bugün Sovyet tehdidine karşı bir savunma örgütü niteliği kazanmıştır... TİKP, NATO'dan SSCB'ne teslimiyet yönünde ayrılışa karşıdır. Bugün Türkiye'nin NATO'dan ayrılması için kampanya yürütenler, ülkemizin bağımsızlığına hiz-

met etmiyorlar... Türkiye topraklarındaki bütün askeri üsler ve silahlar kendi Genelkurmayımızın emrinde olmalıdır. Bugün Türkiye'nin en can alıcı sorunu, milli savunmayı güçlendirmek ve saldırgana karşı direnmeye hazır olmaktır.

...Suçluluğumuz hangi belgelere göre tespit edilecek? TİKP programına ve kuruluş bildirisine göre mi, TKP 1926 programına göre mi? Bu soruya kesin bir cevap verme zorunluluğu vardır. Savcının, içeriğine dikkat etmeden okuduğu TKP 1926 programının ilk maddesinde «Milli burjuvazinin hakimiyeti hedef alınmakta ve mevcut burjuva diktatörlüğü yerine, amele ve köylünün hakimiyetine dayanan bir sovyet idaresi kurmak amacı güdülmektedir. (madde 1). Partimiz program ve kuruluş bildirisi ise, milli burjuvazinin de katıldığı demokratik halk iktidarı amacını açıklamakta; işçilerden, köylülerden, esnaftan, zenaatkârdan, memurdan ve milli sermaye sahiplerinden oluşan tüm halkın kurtulması için mücadele edileceği belirtilmektedir. Kuruluş bildirisinin sonunda milli sermaye sahipleri de 'Bağımsız ve demokratik Türkiye için birleşmeye ve mücadeleye çağrılmaktadır. Bu görüşler ve bu çağrıdan sonra 141. maddesinin tanımladığı suçlardan herhangi birinin varlığı kabul edilebilir mi?

...Savcının 'Devralınan bayraktan kastedilen, 'Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkasının (TİÇSF) 17 maddelik programı mıdır?' sorusuna gelince : Bayraktan kasıt Türkiye işçi hareketinin 60 yıllık mirasıdır. Yoksa belli bir program değildir. Şunu da ekleyelim ki, Şefik Hüsnü ve arkadaşları TİÇSF yöneticileri olarak yargılanmış ve kısa bir süre tutuklu kaldıktan sonra beraat etmişlerdir.

...İşçi hareketinin mirasını benimsemek, solcu olduğunu söyleyen bütün yasal partilerin ortak iddiasıdır.

Diğer sol partilerde 50 yıllık geçmişe sahip çıktıklarını söylemişler, bu görüşlerini tüzük ve program hükmü haline getirmişler ve bu nedenle herhangi bir koğuşturmaya uğramamışlardır. Eski Tip programının giriş bölümünde şöyle deniliyordu: TİP... kuruluşu, ta 1820 yılında başlayan 1845, 1872, 1908, 1913, 1925 ve 1946 yıllarında yüzeye çıkan ve bu uzun sürede derinden akan bir nehir gibi gelişen Türkiye İşçi Sınıfı hareketinin 1961'de vardığı merhaledir. TEP tüzüğünün 2. maddesinde 'Parti, Türkiye Sosyalist hareketinin tarihi mirasçısı ve sürdürücüsüdür.' denmektedir. Aynı parti bu görüşü programında ise şöyle açıklamıştır: TEP, 1919 dan bu yana sosyalizmin bilimini eylem kılavuzu edinen sosyalist hareketimizin mirasçısı ve sürdürücüsü sıfatıyla... mücadele edecektir.

TSİP programında, bu konuda şu görüşlere raslanıyor: Mücadelesinde partimize, başta işçi sınıfımıza olmak üzere, tüm emekçi halkımızın yarım yüzyılı aşan, bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesi mirasının deney ve ışığı... yol gösterecektir.

SDP programında ise 'SDP 65 yıllık Türkiye sosyalizminin mirasçısıdır.' deniliyor.

Sayın yargıçlar, görüldüğü gibi, işçi hareketinin tarihi mirasını benimsemek, solcu olduğunu söyleyen bütün yasal partilerin ortak iddiasıdır. Bu doğaldır ve hukuka aykırı değildir. 'Solun kökünü kazımak' gibi bir noktadan hareket edilince, bakış açısı kaçınılmaz olarak hukukun dışına çıkmaktadır.

...Yıllarca Türkiye'yi yönetmiş olan AP, DP'nin devamı olduğunu her yerde açık açık savunmuştur. Daha idam hükmünün mürekkebi kurumadan, Menderes'in izinden gittiklerini söylemeye başlamışlar ve resimlerini

bütün mitinglerde ellerde taşımışlar, parti merkezlerine asmışlar, idam hükmünün infaz yıldönümünde 'Ruhlarına mevlut okutturarak, toplantı ve gösteri dahi düzenlemişlerdir. Ne varki hiç kimse AP yöneticilerini TCK'nin 146. maddedeki suçu işledikleri gerekçesiyle suçlamamıştır. 'Menderes'in devamıyız' diyenler acaba TCK'nun 146. maddesinde yazılı, Anayasayı cebren değiştirmeye teşebbüs eyleminin özentisi ve kastını mı taşıyorlardı?

Aynı hukuk mantığına dayanarak bir de şu soruyu sormak gerekiyor: Mustafa Suphi ve Şefik Hüsnü'lerin bayrağını devraldıklarını söyleyenler acaba TCK'nun 141. maddesinde yazılı suçu işlemekte midirler? İşte meselenin özü buradadır. Hukukçunun ortaya atacağı ve araştıracağı soru budur.

...Bu davayı konu ve çerçevesi dışına çıkarma çabalarından biri de TİİKP'nin devamı olduğumuz iddiasıdır. Nazi Almanyasındaki cezacılar, sanığın suçluluğunu tespitte, dava konusu fiilden çok, bütün hayatının, bütün geçmişinin esas alınması anlayışını benimsiyorlardı. Burda bütün hayatımızın hesabının sorulması, tüm geçmişimizin suçlama konusu yapılması, modern ceza hukuku ve demokratik hukuk anlayışı ile bağdaşmaz. Savcı, TİKP'nin insan unsuru açısından kaynağını araştırıp da nereye varacaktır? TİKP kurucularının 1978 öncesi hayatlarını bu dava açısından hiçbir anlamı olmaması bir yana, daha önce TİİKP davasında yargılanmış olanlar altı kişidir. TİİKP davası sanıklarının sayısı 267'dir. Demekki, TİİKP davası sanıklarının ancak kırkbeşte biri TİKP kurucusu olmuştur. TİİKP davası görülmüş ve kapanmıştır. Bu dava sonunda verilen karar, 1974 yılında çıkan genel af gereğince, bütün hüküm ve sonuçlarıyla ortadan kalkmıştır. Kapanan defterleri bugün yeniden açmakla hedef alınan aslında doğrudan doğruya hukuktur, hukuk devletidir.

...TİİKP, iç çelişmeleri esas alan, devleti yıkmayı ve orduyu dağıtmayı amaçlayan siyasetleri savunurken, TİKP dünyamız ve ülkemizde görülen önemli gelişmeleri değerlendirerek, kurulduğu günden itibaren, millet olarak cephemizi dışa dönmeyi kilit mesele kabul etmiş, milli birlik siyaseti izlemiştir. Devlet ve orduyu yıkmayı değil, tam tersine dış tehdide karşı savunmayı güçlendirmeyi esas almıştır.

TİKP, iddianamenin de kabul ettiği gibi 30 Ocak 1978 günü kurulmuştur. 28-29 ocak günleri yapılan kurucular toplantısında TKP 1926 programı, TKP'nin diğer program ve kararları, TİİKP tüzük ve programı, TİİKP davası savunması, Komünist Manifesto, Felsefe sözlüğünün bilimsel sosyalizm maddesi, Aydınlık ve Halkın Sesi dergilerinin yazıları tartışılmış ve değerlendirilmiş değildir.» (14)

SİYASAL HASIMLIĞIN ULAŞTIĞI BOYUT, İBRET VERİCİ

Bir siyasi parti daha yargı önünde «Hesap» vermeye çıkarıldı. Türkiye İşçi Partisi, TİP yani. Anayasal güvenceye karşı, yasalara karşı; haksız bir yargılama savı ileri sürüldü. Benzer savlar 12 Mart döneminde de ortaya atılmış, TİP yöneticileri yargılanıp cezaevine gönderilmişlerdi.

145 sanıklı TİP davası sanıklarının tutanaklara geçen savunmalarında «Davanın emirle açıldığı» belirtiliyordu :

«...Genelkurmay Sıkıyönetim Askeri Hizmet Koordinasyon Başkanlığının 18 Ekim 1980 tarihini taşıyan em-

ri ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığının emirleriyle sol partiler, DİSK ve partimiz hakkındaki 'Suç dosyalarının' düzenlenmesi istenmiştir. Bu emri yerine getirenler ise askeri savcılar değildir. Yetkisiz ve isimlerini dahi belirtmeyen gizli görevlilerdir. Bu kişiler, hiçbir yetkiye dayanmayarak, yasaların suç saydığı bir biçimde partiyi aramışlar, tüm belgelere el koymuşlar ve bunları inceleyerek, parti görüş ve eylemlerini suçlayan raporlar hazırlamışlardır. Sözkonusu kişiler 'Gizli değerlendirme tutanağı' adını taşıyan raporlarını, askeri savcılığa bir emir mahiyetinde iletmişlerdir. Davamız böylesine bir emir-komuta zincirine bağlı olarak açılmıştır.» (15)

12 evlül'ün ana nedeni olarak açıklanan terörün kaynağı, Anayasa'da demokratik parlamenter yaşamın vazgeçilmez unsuru olarak belirtilen bir siyasi parti olabilir miydi?

Anayasa yoktu. Anayasa her olmadığı zaman, ülkeyi müdahale öncesine götüren suçlular bulmak kolaylaşıyordu.

Tip davasının, savunma aşamasında «Türkiye'yi 12 Eylüle götüren anarşi ve terörün bilerek ve isteyerek yaratıldığı» anlatılıyordu :

«...Askeri savcılık terörle bizim aramızda bir bağlantı kurma çabasına da girerek iddianamede bizleri suçlayıp '... memleketi kamplara bölüp, sosyal bünyemizde tahribatlar yapmışlar, bir çok vatandaşın hayatını kaybetmesine sebep olmuşlardır' diyebilmiştir. (id. s. 20)

Oysa, daha 27 Mayıs Anayasasının kabulünden hemen sonra, kimi gerici egemen güçler bu Anayasanın bir «lüks» olduğunu, ilk fırsatta değiştirilmesi gerektiğini

ilan edip tavır almaya başladılar. Anayasa oylamasına ilişkin «hayırda hayır vardır» kampanyası ile Anayasa düşmanlığı başlatıldı. Öte yandan, toplum içinde Anayasanın uygulanması ve yaşama geçirilmesi doğrultusunda örgütlenmeler ve kitle hareketleri boyatmaya başladıkça, gerici güçlerin tepkileri de artıyordu. 1968'lerde ülkenin demokratikleşmesi ve bağımsız bir politika izlenmesi yolunda istemlerle başlayan kitle hareketlerine bu gerici güçler dışında hiç kimse anarşi ve terör olayları diye bakmadı. Buna karşın örneğin demokratik nitelikli öğrenci hareketlerinin, kendi rayından çıkarabilmek için kimi karanlık ve resmi güçler bu hareketlerin içine sızmaya başladılar. Bu etkilere de bağlı olarak bir kısım öğrenci grupları bölünerek, iç çatışmalara sürüklendi. O dönemde öğrenci hareketine silahlı saldırıları sokanlar, bu hareketleri kana bulayanlar, bu perde arkası güçler ve onların provokasyonlarıydı. Daha sonra, 12 Mart dönemindeki yargılamalar sırasında, bu kışkırtıcıların hüviyetleri ve siyasi kimlikleri ortaya çıktı. Böylece Anavasa ve demokratik hak ve özgürlüklere karşı gerici ve faşist güçlerin sürdürdükleri yasal kampanya ilk sonuçlarını almaya başladı. 12 Mart darbesiyle o günkü verili koşullara uygun düşen bir güçler yelpazesi yaratılarak Anayasa önemli ölçüde değiştirildi.

...12 Mart döneminin asıl önemi 27 Mayıs Anayasasında geriye doğru değişiklik yapılmasının yanı sıra daha sonra ilerici güçlerin üzerine salınmak ve ülkemizi 12 Eylül koşullarına götürmek üzere başlıca rolü üstlenen faşist güçlerin örgütlenebilmesi için gerekli siyasal ve moral ortamı yaratmış olmasıdır. Nitekim 12 Mart döneminden çıkılırken bu dönem içinde örgütlenmiş faşist çeteler, ilerici demokratik güçlere kurdukları tuzaklarla pervasızca saldırılarını başlatıyorlardı. Daha 12

Mart dönemi kapanmadan sıkıyönetim koşulları devam ederken girilen seçim ortamında, örneğin CHP mitingleri bu güçlerin saldırı alanı haline geliyordu.

...12 Mart dönemi onbinlerce aydının, sendika ve işçi liderinin öğrenci liderlerinin yanı sıra, bu dönemin en etkin politik gücü olan Türkiye İşçi Partisi'ni cezalandırıyordu. Dahası, bu dönemde demokratik güçlere gözdağı vermek amacıyla, üç yurtsever genç idam edildi.

...Daha önceleri çeşitli defalar dile getirdiğimiz gibi biz, anarşi ve terör olaylarının baş sorumlusunun emperyalizm ve tekelci sermayenin örgütleyip kışkırttığı gizli ve açık faşist odaklar olduğunu öne sürdük.

Bu konuda birkaç örnek vermek gerekirse, şimdi terörü planlamak ve yürütmekle suçlanan faşist partinin lideri daha 10 Mart 1974 günü verdiği demeçte: «yeni bir mücadele dönemi başlıyor» diyerek «ülkücüleri hazır ol durumuna» getirmiştir. Hemen o hafta üç büyük kentte üniversite gençliği üzerine yoğun bir saldırı başlatılmıştır. İçişleri Bakanlığının 2 Nisan 1974 tarihli valiliklere gönderdiği bir genelgede, «bir kısım grupların yüzde yüz karşısında oldukları düşünce ve ideolojilerin yerlerine yazı, pankart, afiş ve beyanname dağıttıkları daha sonra da bu fikir ve ideolojilere karşı gösteri yapmak istedikleri esefle tesbit ve müşahade edilmektedir» denilmekteydi. Daha o dönemde provakatif saldırıların resmi bir kanıtı olarak Bakanlığın bu genelgesi iddiamızı da açık bir şekilde somutlamaktadır.

Ancak bu resmi saptama da saldırıları durdurulamamıştır. Terör tırmanırken 17 Mayıs 1975'te aynı partinin lideri, «patlama noktasını aştık, haimleri, kışkırtanların kafası ezilecektir» diye başlattıkları terör kampanyasını tırmandırmaya devam ediyordu.

...Terörün arkasında tekelci sermaye ve emperyalizm olduğu yönündeki iddiamızı da bir somut örnekle kanıtlamak gerekirse, gene 1975 tarihinde Odalar Birliği kongresinin «komünizmle savaş sadece kültürel düzeyde kalmayacaktır» denilerek «savaş konseyleri» kurulmasına ilişkin aldığı bir kararı anımsatmak tek başına yeterlidir sanırız. Ayrıca bu kesimin maddi olarak da faşist çeteleri desteklediği artık herkes tarafından biliniyor.

Bu arada emperyalist mihraklar da terörün içindeydi. Bunun ilginç örneklerinden biri de ülkemizdeki ABD görevlileri faşist partinin merkezinin devamlı «misafirleri» olurken, Robert Alexander Peck adını taşıyan bir elçilik görevlisinin Çorum katliamından önce bölgede mezhep ayırımlarıyla ilgili bir «araştırma» yapması ve olayların bu «gezi» sonrasında başlaması herhalde bir rastlantı olarak ele alınamaz. Nitekim olayın açığa çıkmasıyla bu ABD elçilik görevlisi ülkemizi terke mecbur olmuştur.

...Planlı bir biçimde sürdürülen terör gençlik üzerine, saldırılarla yoğunlaştırılmıştır. Geleceklerine yönelik hiçbir güvenceleri bulunmayan, eğitime ilişkin olarak çeşitli sorunlarla karşılaşan ve ülkenin sorunları arasında paralellik kuran ilerici gençler faşist saldırılar karşısında hassas bir öğe olarak seçilmiştir. Gençlerin can güvenliği kaygısına düşerek terör ortamına çekilmesi planlanmıştır. Bunlarla yetinilmemiş, terör için başka hassas öğeler de aranmıştır. Nitekim, alevi-sunni ayrılıkları kışkırtılmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde ırkçı-şoven baskılar yoğunlaştırılmıştır. Giderek her mahallede, her işyerinde can güvenliği sorunu birinci sorun haline dönüştürülmüştür. Birbiri ardına düzenlenen saldırı ve katliamlarla, demokratik nitelikli

hiçbir kesim ve kişinin saldırıların dışında kalmamasına özen gösterilmiştir.

...Milliyetçi Cephe iktidarları döneminde faşist saldırılar karşısında öncelikle can güvenliğini sağlamakla yükümlü devletin resmi kolluk güçleri bilerek ve isteyerek pasif bırakılmış, daha kötüsü terör eylemlerine göz yumulmuş ve hatta taraf haline getirilmişlerdir. Bu konuda görevini yapmaya çalışanların ise nasıl kıyıldığı dönemin gazete haberleri arasındadır.

...Böylece devlet güçlerini de kullanarak hesaplı bir biçimde tırmandırılan terör, ilerici güçlere karşı, gizli ve açık faşist örgütlerin güçlendirilmesinde, örgüt ağının yayılıp yurt sathına dağıtılmasında ve korunmalarında etkin kılınmıştır. Bu güçler bürokrasinin tüm alanlarında etkili ve güçlü mevziler elde etmişlerdir. Ama asıl, 12 Eylüle giden yolda geri dönülmez nokta, can güvenliği sorunun yaratılması ve çözümsüz bırakılmasıyla, bu faşist güçlere aşılmıştır. Muhalilfi ve muvafıkıyla parlamentonun soruna çözüm bulamayacağının politik ve psikolojik olarak gösterilmesiyle, hazırlanan ortamın sonunda 12 Eylül pek ve zorunlu koşul olarak kabul ettirilmiştir.

...Bugün TİP ve demokratik güçler terörden sorumlu olarak yargılanmaktadır. Terörün kaynağı olarak demokratik güçlerin gösterilmesi için yoğun bir çabaya girildiğini daha öncede söylemiştik. Ancak tüm bunlar olup biterken daha hala çözüme kavuşturulmamış olan, hatta sözkonusu bile edilmeyen terör eylemleri vardır. 1 Mayıs 1977 yılında gerçekleştirilen katliamda ellerinde tüfeklerle insan avlayanların kimlikleri hala kamuoyunca bilinmemektedir. Bu dava sıkıyönetim mahkemelerinde görülmektedir. 5 Haziran 1977 seçimlerinde bir büyük partinin genel başkanına yönelik sui-

kast girişimine ilişkin ihbar, dönemin başbakanı tarafından yapılmış olduğu halde bu olay hala karanlıktadır. Öldürülen bilim adamı, gazeteci, işçi, köylü, öğrencilerin bir çoğunun katili meçhuldür.

Türkiye İşçi Partisi'nin ise terör konusundaki tutumu çok açıktır. Ne ülkemizde, ne de başka bir ülkede işçi sınıfı partilerinin ve tüm demokrasi güçlerinin bireysel terörü bir mücadele yöntemi olarak kullandığı ileri sürülemez. Çünkü bu mücadele yöntemi, ilke olarak reddedilir. Üstelik TİP faşist terörün tırmandırılmasını sistemli bir plan olarak gördüğü için bu planı boşa çıkarmak üzere özel bir çaba harcamıştır. Askeri savcı ise, yalnızca suç yaratma çabasında değildir. Aynı zamanda örneğin Bahçelievler'de faşist caniler tarafından katledilen ve adlarını burada da saygıyla andığımız 7 arkadaşımızdan sözederken «çatışmada öldürülmüş sol militanlar» (id. s. 71) diyebilecek kadar gerçekleri ters yüz etmede faşist terörü haklı çıkarma çabasındadır.

...Bu ortama dayalı olarak 12 Eylülden sonra yapılan saptamalarda ise şunlar söylenmektedir: «Ülke iki düşman kampa ayrılmıştır», «siyasi partiler çözüm bulacakları yerde birbirlerine düşmüşlerdir», «sıkıyönetim dahi terörü durdurmaya yetmiyordu, çünkü yasalar yürütmenin ellerini başlamış, terörü önleyecek devlet güçlerini yetkisiz bırakmıştır», «anayasa ve ona dayalı yasalar ve hatta Anyasa Mahkemesi ve Danıştay gibi kurumlar terörü önleyebilecek tedbirlerin alınmasını engelliyordu».

Tüm bu açıklamalar ve saptamalar bugün çok daha açık bir biçimde görüldüğü gibi yeni hazırlanacak anti demokratik anayasa ve çıkarılacak anti demokratik yasalara gerekçe olarak öne sürülmüştür. Üstelik

tüm bu saptamaların 12 Eylül sonrası sürdürülen anti demokratik uygulamaları haklı gösterme gibi bir amaca da hizmet etmesi öngörülüyordu. Çok iyi biliyoruz ve görüyoruz ki, bugün, 12 Eylül öncesi demokratik hak ve özgürlüklerden şikayet eden, bunun için faşist çeteleri örgütleyip seferber eden, bu çetelerin ve arkasındaki politik güçlerin örgütlenmesi ve maskelenmesi için devlet olanaklarını sonuna kadar kullanan ve daha 27 Mayıs'ın hemen ertesinde bu amacını açıkça dile getiren tekelci sermayenin ve emperyalizmin gizli açık odakları, şimdi arzuladıkları ortama kavuşmuş olmanın sevincini ve huzurunu yaşamaktadırlar.

...'Sıkıyönetim güçlerinin dahi yasal mevzuatın kendilerini yetkisiz bırakması nedeniyle terörü 'durdurmaya yetmemesi' gibi bir saptama ise kesinlikle inandırıcı değildir. Çünkü 12 Eylül öncesinde de demokratik güçlere karşı en sert önlemlerin alınmasından çekinilmemiştir. O kadarki, örneğin 1 Mayıs kutlamalarını önlemek amacıyla 6 milyonluk bir kent halkı evlerine hapsedilebilmiştir. Öte yandan 12 Eylülden çok daha önceden sıkıyönetimin ne kadar çok istihbarat toplattığı, ama bu istihbaratı terör eylemlerini durdurmaya ve suçlulara yakalamaya yöneltmediği anlaşılmaktadır. Sıkıyönetimin Maraş katliamı ertesinde gerici güçlerin, dönemin iktidarına dayatmaları sonucu ilan edilmek zorunda bırakılması ve sıkıyönetim uygulamalarının dahi can güvenliğini sağlayamadığının gösterilmesi, anlaşılan, gerek 12 Eylülün hazırlanması gerekse daha sonra kullanılması için daha o günlerde saptanan bir politika olmuştur.

...Tüm bunların sonucunda bugün gelinen yer, yıllardan beri sistemli şekilde yürütülen politik, ideolojik ve fiili saldırılarla hazırlanan 12 Eylül koşullarıdır.

...Kısaca 12 Mart ortamında hazırlanmaya başlanan sistemli müdahalelerle demokratik hak ve özgürlükler 1980'lere doğru dönüşü olmayan bir koridora sokuldu. 12 Eylülle koridor kapatıldı. Böylece tüm yasal yapı değiştirildi. Bir anlamda devlet yeni bir yapıya kavuşturuldu. Özü değiştirilerek anti demokratik bir yapıda biçimlendirildi.

...Görünen odur ki, faşist odaklar içinde elini kana bulamış olanların tamamı olmaktan çok uzak bir kesiminin yakalanarak cezalandırılmalarına gene politik sorumlularının da bir kısmının da sadece denge hesabı gereği tutuklanarak yargılanmalarına karşın, esasta örgütlenme ve kadrolaşlamalarına pek fazla dokunulmamış, mutlaka ileride tekrar kullanılmak üzere belli bir yedek güç korunmuştur.

...Doğrudan silahlı çete kurarak ve silahlı saldırılardan bizzat sorumlu olan bu kişiler birer ikişer serbest bırakılırken, örneğin ilerici sendikal hareketin yöneticileri tutuklu bulunmaktadır. «Milletin uyanık bekçiliğine emanet» edilmiş 27 Mayıs Anayasasını savunmak ve uygulanması için direnmekten başka suçu olmayan ilerici sendikal hareket ve tüm demokratik güçler ve Türkiye İşçi Partisi Anayasayı «tağyir ve tebdilden» ya da «Anayasal düzeni değiştirmek, kastı»ndan yargı önüne çıkarılmışlardır. Dahası 60 yıllık cumhuriyet tarihinde ilk kez yasal bir siyasi partinin yöneticileri ve üyeleri olarak, poliste gözlerimiz bağlanarak, her türlü kötü muamele ve fiziksel baskılar altında ifadelerimiz alındı. Haftalar boyu polis hücrelerinde tutulduk. Netice olarak 2.5 yıl hapis yatırıldık. Siyasal hasımlığın ulaştığı bu boyut ibret vericidir.»

Daha yakalandıkları andan başlayarak, topluma suçlu olarak tanıtılan çok sayıda genç insan, 12 Eylül öncesi gelişmelerin, neredeyse, tümünden sorumlu tutuluyordu.

Yargıç önüne çıkıncaya dek ayakta kalabilenlerin, açık duruşmalarda söyleyecek birşeyleri olmalıydı. Bir çoğu ayakta kalmayı başardı. 12 Eylül öncesi için herkes birşeyler söylüyordu. Onların da söyleyecekleri vardı. Yaşanan olaylarının «Nasıl değerlendirildiği» gelişmelere «Nasıl bakıldığı» sağlıklı bir sonuca varmak için çok önemliydi.

Duruşma 1982 yılının aralık ayında, sorguların alınmasıyla başladı :

«...İddianamede mevcut Anayasal düzeni yıkmak, yerine Marksist-Leninist bir düzen getirmek için silahlı çete oluşturup, yurt düzeyinde bunlar aracılığı ile Devrimi gerçekleştirmek suçları ile suçlanmaktayım. Daha doğrusu devrimi gerçekleştirmek için eylemlerde bulunmak suçları ile yargılanmaktayım.

...İddianame dayanaksızdır. Örneğin yasa dışı kararlar alarak bazı eylemleri gerçekleştirdiğimiz iddia edilmektedir. Fakat nerede alınan kararlarla, hangi olayın gerçekleştirildiği açık bir anlatımla belirtilmemektedir. Niteliği bu olan suçlama ve iddiaları, 80 gün kaldığım emniyette MHP'li polislerce işkence yapılarak, hatta benim işkence altında kabul ettiğim bazı hususlara bile uyulmayarak hazırlanan polis anlatımları ile birlikte kesinlikle reddediyorum.

...12 Eylül öncesinde meydana gelmiş olayların bir kısmı bizim Anayasayı cebren ortadan kaldırmaya teşebbüs suçunu işlemiş olmamızın bir kanıtı olarak gösterilmektedir. İddianamede bir takım olaylara değinilirken, 12 Eylül öncesinde meydana gelen olayların esas çıkış sebepleri ve nitelikleri üzerinde hiç durulmamıştır. Oysa bu konu üzerinde birazcık durulmuş olsaydı, bizlerin Anayasayı ihlal suçunun, birer maddi kanıtı gibi gösterilen olayların gerçekte .....'nin devlete ve ülkeye zorla hakim olmak amacıyla yürüttüğü terör ve saldırıların bir sonucu olarak meydana geldiği kabul edilmek zorunda kalınacaktı. 12 Eylül öncesi bütün halkımın acı içinde yaşadığı büyük olaylar meydana gelmiştir. Ama bu olayların sebebi, devrimci'lerin zorla Anayasal düzeni değiştirmeye çalışmaları değildir. İleride tekrar üzerinde durmaya çalışacağım gibi, ülkemizin tümü ile faşistleştirilmesi için yürütülen terör ve saldırılardı. Bu nedenle olaylar, ülkemizi bir iç savaşın eşiğine getiren boyutlara ulaşmıştı. İşte, bu sebeplerden meydana gelen olayları, Anayasal düzeni cebren ortadan kaldırmaya teşebbüs cümlesinden olaylar olarak değerlendirmek mümkün değildir.

...Ülkemizde büyük olaylar yaşanıyor, önemli gelişmeler oluyordu. Buna karşılık bu gelişmelere doğru bir şekilde müdahale edebilecek, doğru yolu gösterebilecek, devrimci bir parti yoktu. Devrimci bir mücadelenin asgari şartı olarak görmemize karşın, böyle bir partiyi o dönemde oluşturmanın koşullarının bulunmadığını görüyorduk. Bu yüzden bir yayın organı aracılığı ile görüşlerimizi açıklamayı uygun bulduk. Bir yandan ülkemizde meydana gelen önemli olaylarla ilgili görüşlerimizi açıklayacak, diğer yandan da devrimci bir partinin oluşması için gerekli fikir temelini oluşturmaya çalışa-

caktık. İktidarın ele geçirilmesindeki siyasal mücadele ise ancak ve ancak, devrimci bir partinin oluşturulması ile gündeme gelebilecek bir olaydır.

...Özellikle 1977'den sonra ülkemizde yaşanan olaylar büyük boyutlara ulaşmıştır. Toplumumuzu her yönden sarsan, sarsıntılara uğratan büyük bir buhran yaşanıyordu. Bir yandan da ... çevresinde kümelenen güçlerin ülkemizin bütünü ile faşistleştirilmesi politikası çerçevesindeki saldırıları, geniş toplum kesimlerine yöneltilmiş gittikçe sertleşerek, toplumdaki kamplaşmaları şiddetlendirmişti. Faşist terör hareketlerine karşı oluşan tepkiler, buhranın yarattığı tepkilerle birleşerek, çok geniş boyutlara ulaşmıştır. Bu gelişmelerin sonucu olarak ülkede çok güçlü ve yaygın bir politikleşme meydana geldi. Meydana gelen tepkiler, giderek, düzenin siyasal kurumlarından kopmaya başladı. Bu şekilde oluşan muhalefet, çevresinde toplanabileceği bir parti veya örgüt bulunmadığı için, belirli yayın organları, çeşitli meslek ve sendikal örgütler çevresinde yoğunlaşmaya başladı. Böyle bir gelişmenin etkisi ile belirli bir siyasal örgüt görüntüsü kazanan yayın organlarından bir kısmı, kendisini bir siyasi parti veya örgüt olduğunu ilan etmiş, bir kısmı ise böyle bir yola gitmemiştir. Sonuçta, hangi durumda olurlarsa olsunlar, bu tür yayın organlarının birer siyasal örgüt gibi göründüğü ve kısmen o fonksiyonları yerine getirdiği bir durum ortaya çıktı. Dergimiz bu yayın organlarından biridir.

...Herşeyden önce iddianamede 12 Eylülden önce meydana gelen olayların, hangi sebeplerle ortaya çıktığı, hangi çevreler tarafından hangi amaçlarla tahrik edildiği üzerinde durulmamıştır. Bunların, nasıl bir toplumsal-psikolojik ortam içinde Türkiye'yi 12 Eylül öncesinde, kısmen yaşanır hale gelen bir iç savaşın içine

sürüklediği gibi noktalar üzerinde ciddi olarak durulmamıştır.

...İddianamede bize suçlama yöneltilirken yakın tarihimizde yaşadığımız çok önemli gerçeklere ters düşen bir değerlendirme ortaya konulmuştur. Birtakım olaylar, bizler tarafından kamuoyunu panik ve güvensizliğe sevkederek, kanlı bir iç savaşı çıkarmak ve bu yolla anayasal düzeni değiştirmek amacı ile çıkartılmış, yaratılmış olaylar olarak gösterilmiştir.

...Herşey bir yana ben hayatımın hiçbir döneminde, hiçbir zaman adam öldürmek, bombalayıp kurşunlamak gibi eylemlerle halkı panik ve güvensizliğe sevkederek, halkın yararına, devrimin yararına en küçük birşey yapılabileceğine inanmadım. Buna benzer bir düşünceyi hiçbir zaman benimseyip, savunmadım. Ben devrime ve devrimci düşüncelere inanan bir insanım. Ama hayatımda hiçbir zaman buna benzer bir saçma yolla devrim yapılabileceğini düşünmedim. Devrim, herşeyden önce, bir parçası olduğumuz toplumun daha iyi, daha güzel, daha insanca bir yaşam düzeyine ulaştırma davasıdır. Oysa anılan yollarla iyi ve güzel olarak hiçbirsey yaratılamaz.

...12 Eylül öncesinde Türkiye'de kanlı bir iç savaş çıkarmak isteyenler devrimciler değildi. İddianame, ancak faşizmin ve darbeciliğin kullanabileceği yol ve yöntemleri bize mal ediyor. İnanmadığımız, daima yanlışlığını anlatmaya çalıştığımız, karşı çıktığımız düşüncelerle bizi suçluyor. Ülkemizde iç savaş çıkarmak isteyenlerin kimler olduğu gerçekte çok iyi bilinmektedir.

...Türkiye, bir iç savaşın eşiğine gelmişse, ve bu yüzden bir kere daha askeri müdahale olgusu ile karşı

karşıya kalmışsa, böyle bir gelişmenin, nedeni herşeyden önce, ülkemizde onlarca yıldır uygulanan ekonomik politikaların neticesi olarak görülmelidir. Türkiye'de birkaç on yıldır, emperyalizme bağımlı ve çarpık bir sanayileşme yönündeki hızlı değişme ve gelişmelerin yarattığı sarsıntıları ve bunalımları yaşamaktadır. Ülkemizde 25 yıldır bir Anayasa tartışması yoğun biçimde sürdürülegelmiştir. Tam üç kez üç büyük devalüasyon gündeme gelmiş, her seferinde de bir takım sosyal ve siyasal çalkantılar sonucu üç kere askeri müdahale olmuştur. Herşeyin büyük sermaye kesimlerine göre şekillendiği bir ekonomik ve sosyal ortam meydana gelmiştir. Böyle bir ortamda yürütülen enflasyonist politikalar, halk kitleleri içindeki orta sınıfların elindeki sermaye birikimlerini büyük sermaye çevrelerine aktarmaları kolaylaşmıştır. Yoksul halk giderek daha yoksullaşmıştır. Bunun sonucunda sosyal, siyasal uyanış ve gelişmeler hızla artmış, daha geniş sosyal haklarla birlikte daha geniş demokrasi talebi gündeme gelmiştir. Bunun karşısında ülkeye egemen olan çevreler, bu gelişmeleri yavaşlatıp, durdurmak istekleri ile ortaya çıkmışlardır. Bu çelişik talepler çevresinde meydana gelen tartışma ve çatışma, sonunda eski siyasi ve hukuki yapılar yetmez hale gelmiştir.

...Bu buhran, çeşitli gelişmelerden sonra, egemen kesimlerin tercihleri yönündeki müdahalelerle geçici olarak sonuçlandırılır. Acak 1975'lerden sonraki buhran çok daha geniş boyutlara ulaşmıştır. Ve büyük bir iç savaşın eşiğine kadar gelebilmiştir. Böyle bir gelişmenin, kuşkusuz, iç ve dış çeşitli nedenlerinden söz edilebilir. Esas neden, önceki dönemlerden farklı olarak, bunalımın çözümü için, bütün toplumun faşistleştirilmesine göre bir programın gündeme getirilmiş olmasıdır.

...Ülkemizdeki bir kısım büyük sermaye çevreleri, kendilerine, emin sivil destek güçleri oluşturmaya, halk içinde gelişen muhalefet eğilimleri ve hareketlerinin bu güçler tarafından yürütülecek terör ve baskı yolları ile sindirme politikasına yönelindi. 1975'den sonra bütün ülkeyi faşistleştirmeyi amaçlayan bir program uygulamaya konuldu. Bunun bir parçasını oluşturan saldırılar, o dönemden sonra, bilinen sol dar çevreyi değil, CHP'li kesimlerle solcu olarak nitelenen MSP'ye mensup kitlelere de yönelince olaylar geniş halk kesimleri içinde hızla yaygınlaştı. Olayların bu şekilde gelişmesinin başka sebepleri arasında, kuşkusuz, o dönemlerde siyasal partiler tarafından uygulanan politikaların da önemli rolü olmuştur. 12 Mart döneminden sonra, 1974'lerde ülkede nisbi bir sükunet vardı. 1975 yılında 1. MC hükümeti kurulduktan sonra sükunet ortamı hızla ortadan kalkmış, sertleşme havası başlamıştır. Hatırlanacaktır ki, o dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'in, garip bir biçimde başbakanlıkta yumruklanması olayı, bile bu sertleşme politikası için değerlendirilip kullanılmıştır.

...Siyasal partiler tarafında yürütülen politikaların sonucu 1975-76 yıllarında olaylar hızla gelişmeye başladı. Bu dönemde bir siyasal partinin yöneticisi, parti içindeki gençlerin 'iç savaşta adam öldürmenin suç sayılmayacağı' telkin edilerek, adam öldürmek için eğitilip şartlandırıldıklarını' açıklayarak bu partiden istifa ettiğini bildirmiştir. Böyle bir ortam içinde, yani herkesin gözü önünde, faşist terör hareketleri halktan halka yayılarak toplumun herkesimini kapsamaya başlamıştır. Saldırılar sadece devrimci ve sosyalistlere değil, bütün topluma, sindirme amacı ile, genel olarak sol eğilimli kabul edilen geniş halk kesimlerine yönelmesi, çok yav-

gın bir tepkiyi savunma hareketleri şeklinde veya tepkisel olaylar şeklinde büyümesine, olayların ve çatışmaların ülke çapında yaygın boyutlara ulaşmasına yol açmıştır. Saldırıya uğrayan insanlar, kendilerini korumak için yasalara uygun veya aykırı biçimde çeşitli yollara başvurdular.

...Bu hükümetin gündeme getirdiği ekonomik politikaları, bize göre, nisbi de olsa bir barış ve sükünet ortamında uygulanabilecek politikalar değildi, bütün dünyada da IMF tarafından dikte ettirilen benzeri uygulamaların demokratik bir ortam içinde uygulandığı görülmemiştir. Milliyetçi Cephe hükümetinin bu yöndeki uygulamaları ile birlikte, ülkedeki gerilim, zıdlaşma ve çatışmalar artarak sürüyordu. Uygulanan politikalar karşısında tepkisi genişleyen kitlelerin ve yükselen muhalefetin bastırılabilmesi için faşist saldırıları destekleyen bir politika yürütülüyordu. Bu gelişmelerin sonunda da, eninde sonunda, askeri bir müdahale gerekiyordu. Nitekim daha sonraki dönemlerde de çeşitli hükümetler aynı ekonomik politikayı, uygulamayı sürdürdüler. Bu 24 Ocak kararlarında en üst noktasına ulaştı ve ancak 12 Eylül sonrasındaki dönemde en geniş şekilde uygulama alanı bulabildi.

...Solun ve sağın bir arada bulunamaz hale geldiği ortam bir başka ortamdır. Eğer sol sıkça yapıldığı gibi vatan ihaneti, ülkeyi bölüp başkalarına satma ya da başka ülkelerin ajanlığını yapma şekillerinde değerlendirilerek, bu fikirler yaygınlaştırılırsa, elbetteki 15-20 yaşındaki çocuklarda 'Solcuyum' diyen arkadaşını çeker vurur. Bir başka nedende mezhep ayrılıklarıdır.

...Türkiye'de siyaset yapmayı profesyonel meslek edinmiş siyasetçilerin ve devlet adamlarının dışında, geniş kitlelerin hükümetlerin uyguladıkları politikalarla

ilgili tek tek veya topluca görüş bildirebilmeleri, baskı grupları şeklinde örgütlenerek bu doğrultudaki eylemleri ile, bu politikaları etkilemeye çalışmaları çağdaş demokrasi anlayışının vazgeçilmez unsurudur. Çağımız demokrasi yönünden gelişiyor. Halkımızın çıkarları yönünden görüşler açıklamamız, kitlelerin hükümetin uyguladığı, IMF tarafından dikte ettirilen ve sonucun da yüzbinlerce binlerce insanı birkaç bankerin elinde soyduran bir ekonomik ve siyasal anlayışa karşı, kendi çıkarları yönünden mücadeleye çağırmamız, tamamen demokratik bir durumdur. Bunun demokrasiye ters düşen hiçbir yanı yoktur.

...Elbette bütün bu gelişmelerin yaşandığı bir dönemde, farklı nitelikteki olaylar da meydana gelmiştir. Herşeyin çığrından çıktığı ve binlerce olayın yaşandığı bir dönemde farklı niteliklere sahip olayların, bu arada, faşizme karşı meşru bir savunma hareketi sayılmayacak eylemlerin de meydana gelmesi olağan sayılmalıdır. Bu anlamda, çeşitli çevrelerce, halkın faşizme karşı direnişine zarar veren bir takım olayların da yaratılmış olduğu bir gerçektir. Ancak, 12 Eylül öncesinde Türkiye'de yaşanan olaylar bu türden eylemler, olaylar değildi. Eğer geniş halk kesimlerini sindirme amacı ile yürütülen saldırılar ve terör hareketleri olmasa idi, bu tür olaylar önemsiz bir ayrıntı olarak kalır, bir iç savaş ortamı noktasına gelinmezdi. Nitekim 12 Eylül sonrası faşist saldırı ve terör hareketleri durdurulmuş olduğu için, esas olarak bu nedenle, Türkiye'deki olaylar 12 Eylül öncesinin ortamına dönüşmemektedir. Herhangi bir önyargıya sahip olmayan herkes kabul edecektir ki, Türkiye faşizmin açık bir saldırısına uğramıştır. Yakın tarihimizde yaşadığımız olayların temelinde yatan gerçek budur.» (16)

ALTINCI BÖLÜMÜN NOTLARI

1 — Türkiye'de gelir dağılımı, enflasyon oranının yüzde 20'lerden yüzde 50'lerin üzerine sıçradığı 1978 yılından bu yana ücretli kesim aleyhine hızla bozuluyor. SSK ücretleri ile satın alınabilecek mal ve hizmetler miktarlarındaki değişimle bu bozulma kolayca anlaşılabiliyor. 1965 fiyatları ile anlatılırsa, günlük ücret 1965'de 21.64 TL'den 1977'de 28.37 TL'ye yükseliyor. Sonra hızla azalarak 1981'de 16.07 TL.'ye 1983'de 13.75 TL.'ye geriliyor. Böylece 1977'den 1984'e ücretlerdeki düşüş yüzde 51.5'e ulaşıyor. 1984 ücretlerini 1965 ile kıyaslarsak, ücretlilerin yirmi yıl önceki durumlarından yüzde 36.5 daha aşağı bir düzeyde gelir elde ettiklerini görüyoruz. (Doç. Dr. Nuri Yıldır, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası Uzmanı, 14 Aralık 1985 Yeni Asır.)

° Kişi başına düşen dış borç miktarı 75 yıldır değişmedi. Osmanlı İmparatorluğunun 1914'teki nüfusu 20 milyon kadar, dış borcu ise 10 milyar dolara eşdeğer. Türkiye Cumhuriyetinin bugün 22.5 milyar dolar dış borcu, 51,4 milyon nüfusu var. (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi eski öğretim üyesi Dr. Seyfettin Gürsel, Cumhuriyet, Ocak 1985)

2 — Avrupa Konseyi'nin 1982 Anayasası üzerine hukuki bir değerlendirme yapmakla görevlendirdiği üç bilim adamından İtalyan Anayasa Hukukçusu Prof Fausto Currolo'nun raporundan.

3 — MHP ve Ülkücü Kuruluşlar davası sanıklarından Dr. Agah Oktay'ın Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Nolu Askeri Mahkemesindeki sorgu ifadesi.

4 — MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş'in, «Milli Güvenlik Konseyine Mektupları» başlıklı broşür, Frankfurt baskısı.

5 — Yeni Düşünce Cuma Gazetesi, Yıl 5, Sayı 220, 17 Ocak 1986, Ahmet Anzerlioğlu'nun hazırladığı «Büyük Soruşturma» yazı dizisi.

6 — Münfesih CHP yönetici ve mensupları ile yan kuruluşlarının yönetici ve üyeleri hakkındaki soruşturma, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığının 22.1.1982 gün ve 1982/94 sayılı emri ile başlatıldı. Askeri Savcılıkta 1982/70 sayılı bir soruşturma dosyası açıldı. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığına 19.6.1981 tarihinde yapılan suç duyurusunda MHP Davası savunma avukatlarından Kaya Alpkartal ve M.Z. Müftüoğlu'nun imzaları var.

7 — Yalçın Doğan, Dar Sokakta Siyaset, Tekin Yayınevi, sayfa 87

8 — Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının tarihsiz 1982/70 esas 1982/540 karar sayılı iddianamesi

9 — Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 22.1.1982 başlatılan soruşturma 21.9.1982 tarihinde tamamlandı. Soruşturmayı yardımcı Askeri Savcı İsmail Malkoç yürüttü.

10 — TİKP Ankara - Yenimahalle İlçe Başkanı Sırrı Çopur MGK Başkanlığına 6.1.1981 tarihinde 17 sayfalık bir dilekçe verdi.

11 — TİKP Hatay İl Başkanı İlhan Sürmeli, Orgeneral Kenan Evren'e 10.11.1980 tarihinde verdiği 7 sayfalık dilekçe. Sürmeli işkence gördüğüne ilişkin Yenimahalle hükümet tabibliğince verilen 7.11.1980 tarih ve 1720 sayılı doktor raporunu da dilekçesine ekledi.

12 — Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 22.12.1981 tarih 1981/1099 esas sayılı iddianamesi.

13 — Aydınlık Gazetesi, 28 Mart 1980

14 — TİKP yöneticilerinin Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Nolu Askeri Mahkemesinde 25.4.1983 tarihinde yaptıkları ortak savunma. Sayfa 18-321

15 — 145 sanıklı TİP davası sanıklarının İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Nolu Askeri Mahkemesinde 1.3.1983 tarihinde yaptıkları ortak savunma, Sayfa 3

16 — THKP-C/Devrimci Yol Davası iddianamesinin 1 numaralı sanığı Oğuzhan Müftüoğlu'nun sorgu ifadesi.

YEDİNCİ BÖLÜM
SIRA SENİN...

ÜÇÜNCÜ CUMHURİYETİN ESENLİĞİ İÇİN FALAKAYA YIKILDI

Hukukumuzda artık, işkence sayılabilecek cezalara yer verilmiyor. Ama buna karşılık, sanıklardan bilgi ya da itiraf almak için, işkence yapıldığı savları sürekli gündemde tutuluyor. (1) Savlardan öte, bir çok işkence olayı, belge ve kanıtları ile açıklanıp, yargı kararları ile doğrulanıyor.

Ne pahasına olursa olsun, suçluları ortaya çıkarma amacına dayandırılan işkencenin karşısına günümüzde, insan onuru. vücut bütünlüğünün dokunulmazlığı, insana saygı gibi değerlerle karşı çıkılıyor. Bu karşı çıkışın yaygınlığı, ülkeleri: bir işkence ülkesi olma damgasından kurtarıyor. Karşı çıkış, toplumun her kesiminden geldiği, gelebildiği ölçüde etkili oluyor. Karşı çıkışın toplumun her kesiminden gelmesi zorunlu. Sürekli olarak bir kaç kişinin, dönemsel olarak, zaman zaman, bazı kişi ve kurumların işkenceye karşı geliştirdikleri tavırların, bu insanlık suçunu ortadan kaldırmaya yetmediği yadsınamaz bir gerçek. Bu ilkesiz karşı çıkışların bile. az olsa da yararı var. Örneğin 1986 yılında Ankara Emniyet Müdürlüğü sorgu odalarında bir takım rahatlamalar sağlandı. Bazı odaların tabanlarına halıfleks bile döşendi. Sorguculların bundan böyle videolu,

aynalı odalarda çalışacağı açıklandı. Geçici düzelme dönemlerinde bir yandan bu önlemler alınırken bir yandan da, işkenceye karşı olanlar için hırçın bir kampanya başlatıldı. İç güvenlik politikasından sorumlu olanlar, ağızlarını her açtıklarında, sürekli Türkiye düşmanlarından, Türkiye'ye karşı birleşen kötülük yuvalarından sözettiler. Bu ve benzeri suçlamaların işkenceye karşı çıkışın bir bedeli olduğunu bugün artık bilmeyen yok gibi. Tüm çabalara karşın, bir türlü geride bırakılamayan dönemde, insan hakları konusuna değinmenin «Devlete, yönetime, asker ve sivil güvenlik güçlerine karşı bir cephe oluşturmakla» eş anlamlı olduğu bir gerçek. Ancak, insan haklarına aykırı davranışların olduğu her ülkede bu konulara eğilenlerin, benzeri peşin suçlamalarla, ağır gözdağları ile karşı karşıya bulundukları da bir başka gerçek. İşkenceye karşı çıkışın toplumsal, kitlesel bir nitelik kazanamayışının önemli bir nedeni bu.

İşkenceye karşı çıkışın, toplumun tüm kesimlerinden gelmesi gerekliliğinin bir başka nedeni daha var. Bu gereklilik, toplumun tüm kesimlerinde işkenceye uğrayanların bulunmasından güç kazanıyor. Bilim adamları, parlamenterler, sendika liderleri, işçiler, öğrenciler, öğretmenler, memurlarla ilgili örnekler bu gerekliliği doğruluyor. İşkence görenler arasında bakanlık müsteşarları var. Kaçakçılıkla suçlanan ünlü işadamları var.

Gazetenin kuruluş yıldönümüne onur konuğu olarak çağrılıydı. Gözaltında, cezaevinde geçen günleri ona daha diri daha canlı bir görünüm kazandırmıştı. Özgürlüğü ve sağlığı için, onurlu kavgası için kadehlerimizi kaldırdık.

Tasalar, üzüntüler ve acılarla dolu bir bilim ve siyaset yaşamını geride bırakan bir iktisat profesörüydü.

Emekliydi. Ankara'da Disk Araştırma Enstitüsü görevini yürütüyordu. Bir gece evinden alınıp emniyet müdürlüğüne götürüldü. Yaklaşık bir aylık gözetim süresi bir tümce ile özetlenebiliyordu: Falakada, oniki sopa.

Birinci Cumhuriyetten bir yıl önce doğmuştu, üçüncü Cumhuriyetin esenliği için falakaya yıkılıyordu.

Devletin o zamanki en yüce katına, Devlet Başkanı ve MGK Başkanı Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'e bir mektup yazdı:

«Ben 1922 doğumlu emekli bir iktisat profesörüyüm. 12 Eylülden önce, Disk'in Ankara'daki Araştırma Enstitüsünün müdürlüğünü yapıyordum.

Disk hakkında açılmış olan kovuşturma ile ilgili olarak ifadem alınmak üzere, 25 Nisan 1981 günü gece saat 02.00 civarında evimden alındım ve Ankara Emniyet Sarayındaki Birinci Şubeye götürüldüm. Burada dokuz gün tutulduktan sonra İstanbul-Metris'e gönderildim. Buradan da 22 Mayıs 1981 günü sorgumu müteakip serbest bırakıldım.

Ankara'da Birinci Şubede iken 26 Nisan pazar gününü 27 Nisan pazartesi gününe bağlayan gece saat 01.00 sularında uykudan uyandırılarak koğuştan dışarı çıkarıldım ve nöbetçi polis görevlilerinin bulundukları bölüme götürüldüm. Burada, sonradan isminin Sezai olduğunu öğrendiğim nöbetçi polis komiserinin emri ile falakaya çekildim.

Bu olaydan yarım saat kadar sonra, 60-70 kişi civarında olan bütün koğuş sakinleri uyandırıldılar ve koridora yüzleri duvara döndürülerek 20-30 dakika süre ile rasgele dövüldüler.

Gözaltı süremin İstanbul-Metris'te geçen bölümünde normal-yasal muamele gördüm.

Ankara Birinci Şubede, gerek şahsıma gerek beraber bulunduğum insanlara yapılmış olan muameleyi, tasvip etmeyeceğinizden emin olarak, bunların devam ve tekrarlarının önlenmesi dileğiyle, size duyurmayı bir görev saydım.»

Profesör Sadun Aren'i falakaya yıkan komiserin yürütülen idari soruşturma sonucunda yargılanmasına gerek görülmedi. Ancak, Ankara 9. Asliye Ceza Mahkemesi 1982 yılının aralık ayı sonunda suç yeri itibariyle iddianame düzenlemek üzere soruşturma dosyasını Yenimahalle Cumhuriyet Savcılığına gönderdi. (2)

Sadun Aren bu süre içinde bir yandan Disk'in 146/1'lik sanıkları arasında yer almış, bir yandan da Makro Ekonomi Ders Notları ile «Komünizmi övmek» suçundan yargılanıp aklanmıştı :

«...Sanık Sadun Aren'in 1981 yılında Ankara'da basılan 'Makro Ekonomi Ders Notları-2. Sınıf başlığı altında yayınlamış olduğu 70 sayfadan oluşan kitapta... milli gelirin kapsamı ile ilgili olarak sosyalist ve kapitalist ülkeler arasındaki farkı belirttiği sırada, kapitalist ülkelerin tam istihdam düzeyine çıkmaları halinin istisnai bir olay olduğu açıkladığı sırada yaptığı açıklamalarda,

...Bu arada tasarruf ve yatırım arabaşlığı altında yapmış olduğu açıklamalarda,

...Ulusal gelirin bölüşümü ile ilgili açıklamalarda,

...Pazar için üretimin, dolayısıyla mübadelenin zorunlu kıldığı bir araç olarak nitelediği paranın, pazar için üretimin ortadan kalkıp, herkesin elinden geldi-

ğince çalışacağı ve ihtiyacı kadar alacağı «komünist toplum, bütün dünyada gerçekleştirildiği zaman para ortadan kalkacaktır» düşüncesine yer verdiği pasajında,

...'Kapitalist sistem içinde kalındığı sürece Türkiye'nin sanayileşip kalkınarak, diğer memleketlerle eşit düzeye gelmesine olanak yoktur. Bunu gerçekleştirmenin tek yolu kapitalist sistemin dışına çıkmak ve sosyalist sisteme yönelmektir.' demek suretiyle Türkiye'de mevcut sistemin düşmanlığını yaparak ve sosyalist olarak tanımlanan, bugün için Marksist yani komünist ideolojinin hakim olduğu ülkelerin ekonomileri özendirilerek öydüğü ve iyi gördüğünü söylediği ders kitabı ile ders vermek suretiyle komünizmi övmek suçunu işlediği.» (3)

Emekli iktisat profesörü, Ege kıyısında birkaç günlüğüne gittiği Çeşme'de tutuklanma istemini gazetelerden öğrenip 9 Ağustos 1982'de askeri savcılığa başvurdu. Ve hiç zaman yitirilmeden, hemen o gün tutuklandı. 1950 yılından buyana çeşitli fakülte ve yüksekokullarda öğretim görevi yapan yaşlı bir hocayı falakaya yatıran güvenlik görevlisi bu eylemi nedeniyle tutuklanmadı.

BAŞINA ASİT VE ÇAMAŞIR SUYU DÖKÜLDÜĞÜNÜ SÖYLEDİĞİNDE, HERKES SUSUYORDU

Türkiye'nin esenliği için, çok önemli bir etken olan insan haklarına aykırı davranışlar konusunda, önce bir hukuk savaşı gerekiyor. Bunun için mahkemelerden geçen, yargıçlardan geçen, savcılardan geçen bir tek yol var. Dile getirildiği her düzeyde, işkencenin üzerine giden hukuk adamlarının varlığı sorunu çözmeye yeterli.

İşkence konusu, değil sivil ve askeri mahkemelerde, Yüce Divan olarak yargı görevini yerine getiren Anayasa Mahkemesinde bile dile getirildi.

Bayındırlık eski Bakanlarından Şerafettin Elçi ve arkadaşlarının yargılanmasında Diyarbakır Bağlar Askeri Ceza ve Tutukevinden getirilen tanık Yavuz Koçoğlu'nun ayakta duramadığını gören Anayasa Mahkemesi Başkanı, oturarak ifade vermesine izin verdi.

Koçoğlu, sorgulamada kendisine Şerafettin Elçi'nin yasadışı bir örgütle ilişkisi olduğunu söyletmek için işkence yapıldığını söyledi. Kamu tanığına bile işkence yapıldığı savlanıyordu. Koçoğlu'nun Anayasa Mahkemesinin duvarlarına çarpan savında «Başına asit ve çamaşır suyu döküldüğünü» söylediğinde herkes, ama herkes susuyordu. Sessizliği savunma avukatı bozdu:

«...Tek delil vardır. O da soruşturma komisyonunun dinlenen kamu tanığı Yavuz Koçoğlu'na rağmen bu dava hukuki bir temele oturtulamadı.

...Müvekkilimin hak ve özgürlüğü sözkonusudur. Bir ülkede rejimin karakteri ne olursa olsun, mahkemeler kişilerin hak ve özgürlüklerini korumak zorundadırlar.»

Anayasa Mahkemesinin duruşma, sanık bakanın ellerinin kelepçelenerek cezaevi arabasına bindirilmesi ile bitti.

Gazeteciler bürolarına, yargıçlar evlerine döndüler. Haber saat tam 11.14'de gazetenin merkezine, İstanbul'a ulaştı ve yayınlandı. Ankara'da ise birkaç gün önce büroya gelen mektubun içeriği konuşuluyordu:

«...Ecevit Hükümetinde Bayındırlık Bakanlığı yapan Mardin eski milletvekili Şerafettin Elçi, bakanlığı dönemindeki işlemlerle ilgili olarak Milli Güvenlik Konseyince oluşturulan Soruşturma Komisyonuna ifade vermek için 3 Şubat 1982 günü, elleri kelepçeli, çevresinde silahlı kalabalık jandarmalarla sarılı olarak, parlamento binasının koridorlarında dolaştırılarak soruşturma komisyonu üyelerinin bulunduğu odaya kadar götürüldü.

...Durumu protesto etmek için ifade vermeyeceğini söyleyen Elçi tutanaklara geçirilmek üzere şöyle dedi:

'Halkın iradesiyle, çatısı altında görevlendirildiğim Parlamento binasının koridorlarında, ellerim kelepçeli, çevrem silahlı jandarmalarla sarılı, bir cani gibi dolaştırılmamı insan hak ve onuru ile bağdaştıramıyorum. Bu tutum, soruşturmanın amacının dışında kişiliğimi küçük düşürmeye yöneliktir. Güvenlik önlemiyle, bağlantısı bulunmamaktadır. Bu insanlık dışı davranışı protesto amacıyla ifade ve savunma hakkımı kullanmıyorum.'

...Soruşturma Komisyonu Başkanı, 'Savunma hakkınızdan vaz mı geçiyorsunuz?' diye sordu. Elçi bu soruyu şöyle yanıtladı:

'Ben, bakanlık sıfatımdan dolayı, görevimle ilgili konularda özel yargılama statüsüne tabiyim. İnsan hak ve onuru ile bağdaşır, kişiliğime uygun bir savunma ortamı sağlandığı takdirde, savunma yapacağım, sorularınızı cevaplandıracağım. İfadeye getirilip götürülmem, kişiliğimin küçük düşürülmesine araç yapılacaksa, savunma hakkımı kullanmaktan vazgeçiyorum.» (4)

Türk Hava Yollarının Diyarbakır uçağında o gün, tanıdık bir yolcu vardı. Tanımamazlıktan geliniyordu.

Elleri kelepçeliydi. Mardin eski bağımsız milletvekili Nurettin Yılmaz Diyarbakır'a götürülüyordu. Bir süre sonra «Nurettin Yılmaz'a yapılan işkence» başlıklı birer mektup daha geldi gazetelerin köşe yazarlarına:

«...22 Aralık 1980'de Ankara'dan Diyarbakır'a getirilen Nurettin Yılmaz önce sıkıyönetim komutanlığına, oradan da 2 numaralı askeri cezaevine götürüldü. Saçları ve bıyıkları kesilerek, bir hücreye kondu.

...Çıplak hücrede, geç saatlere dek kaldı ve soğuk iliklerine kadar işledi. İki gardiyan er, Yılmazı hücresinden çıkardılar bir süre sonra. Mardin bağımsız milletvekili sevindi. Hiç olmazsa bir yatakta yatabileceğini düşündü. Ankara'da tüm parlamenterlere Dil Okulunda insanca davranılıyordu.

...Bir iki kat aşağı inildi. Karanlık bir odaya soktular Nurettin Yılmaz'ı. Arkasından on onbeş kişi girdi. Önce küfürle başladılar. Sonra sille, tokat yere yıkıldı bağımsız milletvekili Nurettin Yılmaz, bayıldı.

...Birkaç kova su ve yeniden dayakla ayılttılar. Yılmaz kalp hastası olduğunu, cebinde sürekli trinitrin taşıdığını söylese de, dinletemedi. Bağırdığı için yeniden dayak yedi. Yeniden bayıldı.

...Her yöntemi denemelerine karşın Nurettin Yılmaz bir daha ayılmadı. Gardiyan erler Nurettin Yılmaz'ı sırtladıkları gibi 33. koğuşa taşıdılar. Koğuştakilerin ilk önlemleri yetmedi. Yılmaz geceyarısı saat 01'de Askeri Mevki Hastanesine kaldırıldı. 1596 servis ve 6421 karantine numarası ile bodrum katındaki tutuklu ve mahkum er odasına yatırıldı.»

Nurettin Yılmaz'ın milletvekili arkadaşları Celal Paydaş'ın, Ahmet Türk'ün ve Mustafa Kılıç'ın Diyarba-

kır 'Askeri Cezaevi anıları ayrı bir inceleme konusu olma niteliğini, uzun bir süre daha koruyacak gibi.

Nurettin Yılmaz cezaevindeki koşullara uyum sağlamaya çalışırken bir gün Barış Derneği Davasının tutuklu sanığı olarak İstanbulda Kartal Askeri cezaevine götürüldü. Değişen koşulları, kutlanmaya değer bulup, birkaç satır yazarak kutladım Nurettin Yılmaz'ı. «Gözünüz aydın, yeni bir dava da daha sanıksınız» diye. Yanıt geldi :

«...Mektubunuz fazlasıyla duygulandırdı beni. Davamızın açılması ile ilgili içten duygularına teşekkür ederim, sağol

...Sağlığım ve moralim tahmin ettiğin gibi, çok, çok iyi Diyarbakır'la burası karşılaştırma yapılamayacak kadar farklı. Tıpkı ak ile kara gibi.

...Çok ağır koşullarda yaşayabildiğim için, yaşadığım için bir kamp gibi geliyor bana Kartal tutukevi. O nedenle diğer arkadaşlarıma oranla daha rahat ve daha huzurlu hissediyorum kendimi.

...Daha önce iki kez TCK'nın 125. maddesi ile, yani idam istemi ile yargılanıp ilk celsede salıverildiğim için olsa gerek, bu dava bana biraz yapmacık gibi, oyun gibi geliyor. Adaletin tecelli edeceğine inancım tam. Çünkü Türkiye'de yargıçların var olduğuna inancımı yitirmedim daha.

...En kısa zamanda özgür bir ortamda buluşmak umudu ile içten sevgiler, sevgili vefalı kardeşim.»

Mardin eski bağımsız milletvekili Nurettin Yılmaz ile o günden beri bir daha görüşemedik.

İŞKENCE GÖRENLER ARASINDA TANIK DA, MÜSTEŞAR DA VARSA

Sövgünün onuru, dayağın direnmeyi, duvarların özgürlüğü unutturamadığı sorgu odalarından salt, sanıklar, zanlılar, tutuklu ve hükümlüler geçmedi.

«Bana işkence yapıldı» sözleri ile Anayasa Mahkemesinin duvarlarına kazınan kamu tanığının benzerlerine, çok sık raslandı :

«...Tanık Nihat Yurtkuran : Ben Süleyman Yaşar adlı sanığı tanımam. Böyle birşeyi ilk defa duyuyorum. Emniyette bana bu şekilde tanıklık için baskı ve işkence yapıldı. Bu hususta soruşturma vardır.

...Tanık Mustafa Aydın : Ben Süleyman Yaşar'ı 1973 yılında Ağrı'dan tanırım. Arkadaşımdır. Emniyete düştüğümde, bu şekilde tanıklık yapmam için büyük işkenceler gördüm. Zorunlu olarak işkenceden kurtulmak için ismini verdim.

Tanık Celal Deniz : Ben ne Süleyman Yaşar'ı ne de diğer sanıkları tanımam. Emniyette 27 gün işkence altında tutuldum, bu sırada bana birçok belge imzalattırıldı. Belki bu ifadede onlar arasında olabilir.

Tanık Yalçın Türkmen : Ben Süleyman Yaşar'ı ve diğer tanıkları tanımam. Bu sanık hakkında, böyle söylediğimi de şimdi duyuyorum. Ben emniyette iken işkence gördüm ve bana gözüm bağlı iken birçok belge imzalattılar.

Tanık Erol Savundu : Ben Ali Rıza Aydın'ı sadece Töb-Der üyesi olarak tanırım. Kesinlikle yasa dışı bir örgütle ilişkisini görmedim ve duymadım. Emniyette kaldığım sürece işkence gördüm. Bu hususu doğrulayacak başımda dikiş izleri vardır.

Tanık M. Ali Yılmaz: Ben bu sanıkların hiçbirini tanımam. Ali Rıza Aydın'ı emniyette tanıdım. Bizi işkence altında iken bu sanıkla tanıştırdılar. İşkence altında bir takım belgeleri imzaladım.

Tanık Burhanettin Biber: Emniyette 72 gün işkence gördüm. Sürekli işkence altında tutuldum. Zora dayalı olarak bana birçok belge imzalattırıldı.

Tanık Ahmet Telli: Ben buradaki hiçbir sanığın yasadışı bir örgütsel faaliyeti yaymak için çaba sarfettiklerini görmedim. Emniyette bulunduğum sırada bana işkence yapıldı.»

58 Töb-Der yöneticisinin yargılandığı, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3 numaralı Askeri Mahkemesinin tutanakları, tanıklara bile işkence yapıldığı savını doğruluyordu.

İşkence görenler arasında devletin en üst düzeyinde görev alanlarda vardı.

Bir dergide «Devlet büyüklerine, Başbakana, hükümet üyelerine, İçişleri bakanına, TBMM üyelerine, tüm bürokratlara, haysiyetli polislere, suskun basına ve 1984 Türkiye'sinin kamuoyuna saygı ile sunulur.» tümcesi ile başlayan söyleşinin öznesi baştan sona dek bir bakanlığın müsteşar yardımcısıydı:

«...Bir pazar günüydü. Erkenden kapı çaldı. Mali polis müdürü Faruk bey. Arabaya atladık ve müdüriyete gittik. Resmi bir arabaydı, plakası özel. Polislerin hepsi sivil.

...Ev aramasının gerek olduğunu söylediler. Ne arayacaklarını sordum. Lehime olacağı için direnmememi

eklediler. Evde ne istediklerini sordum. Ciddi bir yanıt vermediler.

...Yeniden arabaya bindik. Beni Edirne'ye götürmek için emir aldıklarını söylediler. Bakana veya Bakanlığa 'Haber verelim, hiç olmazsa' dedim. Mümkün olmadığını belirttiler. 'Bize kesin emir var.' dediler.

...Gece sabaha kadar yoldaydık. Saat 06.30 civarında Edirne'ye vardık. Bir çay içelim dendi. Tam ana cadde üzerinde bir yol ağzında trafik ekibi bizi durdurdu. Kimlik sordular. Ben de gösterdim. Ve birden ortalık karıştı. Kapıyı açıp hakarete başladı. Kolumdan sürükleyerek dışarı çıkardı. Trafik arabasına tıktı. Gözlerimi hemen bağladılar.

...Verdikleri komutlara göre yürüyordum. 'Başını eğ' diyorlardı, eğiyordum. 'Atla' diyorlardı, atlıyordum. Bir yere geldik ve 'Çök!' dediler, diz üstü çöktüm. Arkamdan, sağımdan, solumdan küfürler, hakaretler, tehditler başladı. Birkaç kişi birden sorgu yapıyor, Cihaz sesleri geliyor. Korkuyorum. ürküyorum. İşkence yapılacağını söylüyorlar. 'Sana 45 gün işkence yapacağız' diyorlar.

...Baktım baskı şiddetleniyor. 'Benim kalbim var, ağır bir enfaktüs geçirmiştim. 'Bu kadar şiddete dayanamam.' dedim. 'Biliyoruz, geber.' karşılığı geldi: 'Geberirsin toplum bir mikroptan kurtulur.' Giderek göğsümün sıkıştığını hissediyordum. Beni yerden kaldırıp bir iskemleye oturttular. Bir başka odaya gittik. Gözümü açtılar. Bir doktor hanımla bir sivil polis duruyor. 'Vücudunuzda darp izi varmı?' diye sordu. 'Yok ama, kalbim bu baskıya dayanamaz.' dedim. Hastanede elektrom alındı. Elektromu okumak üzere bir profesör geldi. Enfraktüs geçirmiş olduğumu, şu anda tehlikeli bir

durum olmamakla beraber garantisini de veremeyeceğini söyledi.

...Gözlerim yeniden bağlandı. Bir sandalyeye oturdum. Uzun bir süre bekledim. Bu arada sağ kolum aniden düştü, hissini kaybetti, felç gibi. Çok sevindim, işkenceden bu nedenle kurtulacağımı sanarak sevindim. Akşama kadar bekledim. Derken birisi geldi. 'Hadi bakalım içerdeki odaya geç.' dedi.

...Önümü açtılar, oraya birşey mi taktılar, bilemiyorum ne oldu. Islattılar. Sonra 'Çevir' diye bağırmaya başladılar.» •

Maliye ve Gümrük Bakanlığı Müsteşar Muavini Doğan Ak'in bu koşullarda 16 gün Edirne'de siyasi polis tarafından sorgulandı. Ak'in 33 yıllık bir bürokrattı.

Yargı belgeleri arasına, Kapıkule Davası adı ile geçen bir rüşvet olayının sanıkları ile ilgili yargılama, 27 gümrükçünün 2 yıl ile 12 yıl arasında değişen ağır hapis cezalarına çarptırılmaları ile noktalandı. Sanıkların işkence savları-dava dosyasının sayfaları arasında, tarihe aktarıldı.

Duruşma aşamasında ilginç savlar ortaya atıldı ancak, dönemin dayattığı gazetecilik koşulları gereği olayın üzerine gidilmedi.

Doğan Ak'in, sorgu ifadesinde, Edirne Gümrükleri Başmüdürlüğüne getirilen Nihat Altınöz'ün atama kararnamesinde Cumhurbaşkanı adına Nurettin Ersin'in ve dönemin başbakanı Bülent Ulusu nun imzaları olduğunu söyledi. Altınöz, dönemin Emniyet Genel Müdürü Fahri Görgülü'ye göre de «Çok çalışkan ve dürüst» bir kişiydi.

Ak'in anlatıyor, gazeteciler not tutuyor ama olayın perde arkası aralanmıyordu. Ak'in «Para operasyonunda yakalanan üç dört kişinin atanmasında Anap milletvekilleri İbrahim Öztürk, Fethi Çelikbaş ve şimdi bakan olan Sudi Türel'in tavassutları olmuştur.» dedi. (5)

Aydınlığa çıkarılması gereken olaylar bir yana, sanıklarının tümünün işkenceden sözetmesi, işkenceye dayalı polis ifadelerinin yaygınlığını gösteriyordu:

«...Nihat Altınöz: Bir senaryo vardır. Polis bize emniyette 'Siz piyonsunuz, kaçakçıların avukatı sizin bakanınızdır.' dedi. Edirne Emniyetinde gözlerimi bağladılar, tekmelendim, yumruklandım, erkeklik organıma elektrik verdiler. Gözlerimi hastanede açtım. Bir memur arkadaşım. 'Biz senaryoyu kabul ettik, etmezsen seni öldürecekler, kabul et.' dedi. Kabul ettim. Sayın yargıç. 3,5 milyar liralık tarihi eser kaçakçılığını ortaya çıkaran personelim buradadır. 85 kilo altın yakalayan personelim buradadır. Bana küfür eden vali muavini hakkında tutanak tutturan personelim buradadır. Bu bir raslantı olabilir mi?

...Şahin Yörük: Önce 30 milyon rüşvet aldığımı kabul etmemi istediler. Sonra pazarlık yaparak bu rakam 25'ten 15'e düştü. Ağır işkence sonucu çenem kırıldı. Verilen elektrik yüzünden çıldırma noktasına ge'dim. 'Gebereceksin kabul et.' dediler. Ardından havalarımı burarak, sıkmaya başladılar. Bunun üzerine iki milyon rüşvet aldığımı kabul ettim.

...Fahrettin Buyruk: İfadem psikolojik baskı ve elektrik işkencesi ile alındı. Çocuklarımı ve eşimi getirip, işkence yapmakla tehdit edildim.

...Sevcan Duruak: Edirne Emniyetinde saçlarımdan sürüklediler. Elektrik verdiler. Orada bayılmışım. Dev-

let Hastanesinin acil servisinde gözlerimi açtım. Emniyette bana soyun dediler. Şehit kocam, topçu pilot yüzbaşı eşim bile bana böyle hitapta bulunmamıştı. Elektriği sağ tarafımdan sürekli su dökerek veriyorlardı. 'Ya para çıkart, ya da, namusun elden gider.' diye tehdit ediyorlardı. Çok sayıda polis başıma çökmüştü. Tecavüz edilmekle tehdit edilince herşeyi kabul ettim.»

Yargılama boyunca tüm sanıklar bu insanlık suçundan sözetti. Aylık derginin olayla ilgili yorumunda Türkiye'de her dönemde raslanan işkence olgusuna değiniliyordu :

«...1944 hadiseleri sırasında yapılan işkenceleri rahmetli eniştem Nihal Atsız'dan dinlemiştim. Onun çok dürüst ve faziletli bir Türk milliyetçisi olduğunu bilmeme rağmen 'Acaba abartıyor mu?' diye düşünmekten kendimi alamamıştım.

...Yıllar sonra, 1970'de, aziz dostum rahmetli Kemal Aygün'den dinledim. Kemal Aygün 1944 hadiselerinde İstanbul emniyetinde görevliymiş. Bana öyle şeyler anlattıki aklım durdu. Ve Atsız'ın bile birçok şeyi bilmediğini öğrendim.

...Kırk yıl sonra, 1984 Türkiye'sinde bu kez de gümrük memurlarına, hem de Müsteşar Muavinine ve Genel Müdür düzeyinde memurlara işkence yapıldığını işitiyoruz.

Kapıkule olayları ile ilgili 43 kişi «Kaçakçılık yapmak ve rüşvet almak için örgüt kurmakla» suçlanarak gözaltına alınmışlardı.

Bir dönemi anlatacak belgelerin, toplumun tüm katmanlarını kapsayacak biçimde sergilenmesine özen göstermek gerekiyor.

İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığınca hazırlanan 138 sanıklı bir iddianame ile suçlananların çoğunun asker kişiler olması, birçoğunun da 1978 yılında Harb Okulunu bitirmiş olmaları dikkat çekiciydi. 138 sanıktan 97'si askerdi.

Sanıklar 1983 yılının başlarında gözaltına alınmaya başladılar. 1984 yılının ilk aylarında askeri mahkemede sorgularını vermek için yargıç karşısına çıktılar. İnanılmaz şeyler anlattılar. İnanılmaz sözcüğünden başkaca hiçbir yoruma gerek göstermeyen beş askerin serüveni şöyle :

«...Bana yöneltilen ilk soru hangi örgüte üye olduğumdu. Buna cevap verememem üzerine yere yatırıldım ve vücuduma elektrik verilmeye başlandı. Duyduğum örgüt isimlerini teker teker saymaya başladım. Pek inandırıcı olmadı.

...Madem benim söylediklerimi beğenmiyorsunuz, o zaman kendi söyleyeceklerini kabul edeceğimi bildirdim. Böylelikle artık örgüt üyesi olmuştum. Örgüt sorunum böylelikle halledildikten sonra, örgütün nasıl bir örgüt olduğu konusunda bir mutabakata varmaya geçildi.

...Subay olduğum için, Türkiye'de bir cunta darbesiyle yönetimi ele geçirmek iyi fikirdi. Ama genç bir üsteğmenin rütbesi bunun için yeterli değildi. Bundan dolayı amiral-general isimleri söylemem istendi. Elektrik sürüyordu. Söylediğim her ismin, sonunda beni olduğu kadar kendilerini de mahvedebileceğini belirt-

mem üzerine, cuntanın başının amiral ya da general olmadığı sonucuna vardılar. Albaylara sıra geldiğinde durum daha farklı olmadı. Bunun üzerine sırasıyla yarbay, binbaşı rütbelerine kadar inen bir pazarlık başladı. Ne yazıkki, bu pazarlık, tek taraflı olduğu için bir sonuç alınamadı.

...Cunta faslına bilahare dönülmek üzere konu değiştirilerek, birden bire Deniz Kuvvetleri şifrelerini kimlere nasıl verdiğim, tekme-yumruk ve elektrikle sorulmaya başlandı. Daha önce, adı ne olursa olsun, bir örgüte üye olduğum konusunda beni hiç de nazik olmayan yöntemleriyle ikna ettikleri için, şimdi sıra bu örgütü yaratmaya ve şifrelerinde bu örgüt içinde uygun bir yere yerleştirilmesine karar verildi.

...Benim bahriyeli olmama rağmen, bağlanacağım bu örgüte nedense, özellikle karacı subaylar bulmam isteniyordu. Doğal olarak da, birkaçının adı bazı olaylara karışan 1978 devresi subaylar tercih önceliğine sahiptiler.

...Baskılar erkeklik yeteneğimi kaybedeceğim bir noktaya geldiğinde, beni affetmesini dileyerek bir ad söyledim. Bir kursta tanıdığım Tacettin Tezcan'dı. Tabii iş bu kadarla da bitmedi. Çünkü, onunla bir olup devletin temeline dinamit koymak için harekete geçtik, demekle kimseyi inandıramazdık. Bundan sonra sorgulamada takip edilecek yol, askeri darbe yapma seçeneğini de gözardı etmemek koşuluyla, örgütü yavaş yavaş inşa etmekti.

...Bir hareketin nasıl örgüt niteliği kazanacağı bana güzel güzel ve yavaş yavaş anlatılmaya başlandı. Verilen dersler sonunda 'Siz de böyle yaptınız, değil mi oğlum?' diyerek büyük bir incelik göstererek bana ne-

ler anlatmam gerektiği konusunda yol göstermeye başladılar. Mesela, adı geçecek herkesin birer takma adı, yani onların deyimi ile 'Kod Adı' olmalıydı. Böylece, kendisini adıyla sanıyla tanıdığım Tacettin Tezcan, hemen bir başka isme sahip oluverdi. İfademe, bilinen ikna edici metodlarla monte edilen bir çok kişi bu kod adı furyasından nasibini aldı. Baş aktör olarak, Deniz Kuvvetlerinde görevli, adı sanı bilinen benimde, başka bir isme sahip olmamam olanaksızdı.

...Şöyle bir düşünürsek; ayni yerde kurs gördüğüm, vatanı korumak için sırtlarına aynı ordunun üniformasını geçiren ben ve Tacettin, sabah mesai başlarken karşılaşıyoruz ve ben 'Günaydın Tacettin' diyeceğime, 'Günaydın Ahmet' diyorum. O da bana 'Merhaba Emin' yerine 'Merhaba Hasan' diyor. Ve bu işi, birer subay olarak gayet ciddi olarak yapıyoruz.

...Kurulmasına devam edilen örgütün kod adlarından başka üyelerince aralarında para toplanmasına ihtiyacı da vardı. Tacettin bu parayı bana verse, benim bu parayı ne yapacağım bir türlü bulunamadı. Geriye tek seçenek kalıyordu, ben ona verecektim, o ne yaparsa yapsındı. Böylece, belirsiz tarihlerde, belirsiz miktarlarda cebimden çıkan para Tacettin vasıtasıyla bir yolculuğa başlıyordu.

...Yeni yeni insanlar bulmak, onlara iftiralar atmak, normal hayatta kimsenin düşünemeyeceği şeylerdi. Bunları kendilerine söylediğimde, insanı herşeyden nefret ettiren, dünyasına küstüren yeni bir baskı aracı kullanmaya başladılar, Bu araç aile kurumuydu. Ailemin kullanılmasına karşı koyacak en küçük bir gücüm olmadığı için bundan sonra yapacağım ortadaydı : Bir piyon vazifesini görmeye azami derecede devam ederek, gös-

terdikleri yolları izleyip, onları tatmin etmeye yetecek senaryoyu yazmak.

...Öğretmenliklerini yaptığım deniz assubaylarına verdirilen ifadelere uyan bir ifade vermem gerektiği söylendi. Onlara verdirilen ifadeye göre, ben bir yıl öğretmenliğini yaptığım ve sosyal bir faaliyet olarak birlikte bir duvar gazetesini çıkartığımız Metin Ağaçgözgü'yü, bir karacı subayla örgütsel ilişkiye geçirmişim. Böylece, öğretmenliğini yaptığım Metin Ağazgözgü ile, adını-sanını çok sonraları öğrendiğim İbrahim Coşkun'u emniyet müdürlüğünde tanıştırmış oldum.

...Devlete milyonlarca lirayla kıyaslanamayacak bir miktara mal olan aydın bir kişinin kaybından zararlı çıkacak olan yine devlettir. Herne kadar bana devlet düşmanı ve vatan haini kisvesi giydirilmek isteniyorsada, bana üstün bir eğitim olanağı sağlayan anneme babama ve devlete layık vatansever, idealist ve aydın bir yurttaş olarak görev yaptığıma inanıyorum. Bunun dışında söylenebilecek herşey laf-ı güzaftır.» (6)

Sıra Metin Ağaçgözgü'ye geldiğinde sorguculan sevindiren bir olay oldu. Hüseyin'in elektrik-elektronik uzmanı olduğunu duyunca bir güldüler, bir güldüler:

«...Gemimin tatbikattan dönüp dönmediğini öğrenmek için Gölcük'e telefon ettiğimde, arandığımı öğrendim. Gözaltına alınıp iki gün sonra Bursa'ya getirildim..

...Emniyet binasında, daha sonra boşluğuna baş aşağı sallandırılacağım asansörle, birkaç kat çıktıktan sonra gözlerim bağlandı ve yaşamım boyunca unutamayacağım günler geçirdim.

...Doğum yerimi sordular, Bursa dedim, ölüm yerimin de Bursa olacağını söylediler. Ve orda Allahın olmadığını, peygamberi de izne yolladıklarını belirttiler.

...Bildiğim kadarıyla bir emniyet müdürlüğü binasında, devletin güvenliğini sağlamakla görevli insanlar arasındaydım. Tekme tokat yağmuruyle kendime geldim. Her tekme tokadın, hediyesi olarak bir küfür savurmayı da ihmal etmiyorlardı.

...Bir ara beni yerden kaldırıp bir sandalyeye oturttular ve gökten zenbille indiğine inandığım nazik bir bay benimle konuşmaya başladı. Bana, efendi birisi olduğumun her halimden anlaşıldığını, bu nedenle oraya gelmiş olmamdan kendilerinin üzüldüklerini, ancak bunun beni kurtaramayacağını, oradan sağ çıkmam için istediklerini kabul etmemi, önce yediğim dayağın basit bir 'hoşgeldin', olduğunu anlattı.

...Hiçbir şey anlayamadığımı söyleyince, bu konuda biraz sonra kendilerinin yardımcı olacaklarını söyledi.

...Bu tatlı sohbet, benimle ilgili herşeyi sormalarıyla devam etti. Branşımın elektrik olduğu öğrendiklerinde ise büyük kahkaha attılar. Bu kahkahanın nedenini daha sonra anlayacaktım.

...İkinci gün...bizden ne istediklerini sorduğumuzda fazla birşey olmadığını, sadece örgüt üyesi olduğumuzu kabul etmemizi istediler. Söz konusu bayla aramızda şiddetli bir pazarlık başladı, ve iş sonunda öyle bir noktaya vardı ki bu baylar benim ve devre arkadaşım Hasan Koyuncu'nun birer elektrik assubayı olduğumuzu birden hatırlayıverdiler. Yere yatırıldık. Elektrikten en az bizler kadar anladıklarını iddia eden seslerin sahipleri, elektrik üreten makinalarının kabloları-

nı, ikimize de seri olarak bağlamışlardı. Ve herhalde devrede sigortada yoktu ki, zıplayıpta kısa devre yaparak yanmamızı önlemek içinde, dörderli beşerli üstümüze oturmuşlardı.

...Bizde bu sırada, kendi deyimlerince 'eşşek gibi' anırıyorduk. Oysa önceden bir yalan makinasında sorgulanıyor olduğumuzu bilseydik, herhalde onların dediği gibi bağırmazdık. Meğer, bizim Türk Deniz Kuvvetlerinin sayılı savaş gemilerinde görev yapan, elektrik assubayları olarak, basit bir manyetolu elektrik dinamosu sandığımız bu alet bir yalan makinasıymış. Tabii yalan makinasında sorgulanıyor olmamız hoşumuza gitti. Artık bu adamlar ne derse desinler, yalan makinası bizi aklayacaktı. Çünkü dediklerine göre, yalan makinasının ışığı, doğru söylendiğinde yeşil, yalan söylendiğinde ise kırmızı yanıyordu. Vücudumuzdan geçmekte olan elektrik akımına aldırmayıp, yalan makinasına güvenerek, sorulan soruları cevaplamaya başladık. Ne hikmetse yalan makinasının ışığı, söylediğimiz tüm doğrulara rağmen yeşil yanmıyor, kırmızı yanmakta inat ediyordu. Ancak makinanın ışığının sürekli kırmızı yandığını kesin olarak söylemesem daha doğru olur kanısındayım. Çünkü, makinanın ışığından, makinayı yöneten bay aracılığı ile haberdar oluyorduk. Artık günah onun boynunaydı.

...Şaşıracaksınız ama biz bu yalan makinasından, ancak yalan söylediğimizde kurtulabildik. Yani örgüt üyesi olup devre arkadaşlarımızla örgütsel ilişkiye girerek.

...Daha sonra yaşamıma damgasını vuran bu yalan makinası üzerine çok düşündüm. Ne biçim yalan makinasıydı bu? Seni kablolarla elektrik üretecine bağlıyorlar, vücuduna elektrik veriyorlar. Üstelik akımın akışı-

nı hızlandırmak için ağzından kaşık kaşık tuz boşaltıyorlar ve makina durmadan kırmızı yanıyordu. 'Hayır' diyordu. 'Bu doğru bana yalan söyleki yeşil yanayım. Çünkü ben adım üstümde bir yalan makinasıyım.' Evet bu adı üstünde bir yalan makinasıydı. Ama gerçekle gerçek dışı olanı ayırdeden bir makina değil, yalnızca gerçek dışı olanı isteyen ve gerçek dışı olana yeşil ışık yakan bir makinaydı bu. Gerçekte bu yalan makinası bizi sorgulayan bayların kafalarında yer etmiş bir kalıptı.

...Sonraki günlerde de artık adını işkence olarak koyduğum yalan makinası seansları devam etti. Sırasıyla okulda İngilizce öğretmenim Mehmet Emin Aydın la ve ilk kez orada görerek tanıdığım İbrahim Coşkun'la örgütsel ilişki kurdurdular.» (7)

Sanıklardan Zafer Ören, bir rekor sahibi olarak yargıçların karşısına çıktı. 191 gün, yani 6 ay 11 günlük bir zaman dilimi içinde sorgulanan bir sanık olarak konuşmaya başladı. Harita mühendisiydi, sayı saymayıda, hesap yapmayıda iyi biliyordu :

«...Yani ne pahasına olursa olsun bir örgüt oluşturulacaktı. Burada dikkat çekici bir noktada, yükletilmeye çalışılan bir sürü faaliyetin yanı sıra henüz örgütün adı konulmamıştı. Zira senaryo daha yeni yazılmaya başlamıştı.

...Aslında tüm bu çabaların amacı belli olmuştu. Silahlı Kuvvetler içinde 1981 yılında başlayan tasfiye hareketi 78 devresine kadar gelmişti. Ancak bu devre ikili bir özellik taşıyordu. Ve sona bırakılmıştı. Birincisi; bir kanuni dayanak olmadığı iddiası ile Harb Okulunun 3 yıldan 4 yıla çıkarılmasına ilişkin açtığımız dava

idi. İkincisi de 1979 yılında bir olaya karışan ve bunun neticesinde firar eden dört kişi idi. Özellikle birinci nedenin, yani bunca yıldır hala sindirilemeyen, dava açma olayının etkisiyle tasfiye çok geniş yapılacaktı. Bunun tek meşru zemini, bu kişileri kapsayan bir örgüt oluşturmaktı. Bunun için burada kimlerin yargılandığına bakmak yeterli.

...İddianamede yer alan 138 sanıktan 97'si askerdir. Halen bizden sonra gözaltına alınan ve kimi tutuklu kimi tutuksuz 200 civarında 78 mezunu devre arkadaşımızda, aynı örgüt suçlamasıyla dava açılmasını beklemektedirler.

...97 sanığın asker olduğunu belirtmiştim. İddianameye bir göz atılırsa geriye kalan sanıkların hemen tamamının bu asker kişilerin eşleri, kız ve erkek kardeşleri olduğu görülecektir. İddianamede, bu örgütün Harb Okulundan itibaren bizimle ilişkiye giren bir sivil kesimden sözedilmektedir. Ortada bunlardan başka sivil olmadığına göre, biz Harb Okulundayken ilk ve orta okulda olan kardeşlerle, mezun olduktan sonra ise evlenilen eşlerle sivil kesim oluşturuluyor. Bu çok ilginç ve acıdır ama sonuçta amaca ulaşılmıştır.

...Ordu içindeki birçok kişi birbiri ile ilişkilendirilmeye, doğal askeri okul ve devre arkadaşlığı ilişkileri örgüt ilişkilerine çevrilmeye çalışılıyordu.

...Sorgum, daha doğrusu 'kabul ettirme' süreci ilerliyordu. Benden önce sorgu verenlerin açıkça anlattıkları yöntemlerle, yani işkence ve insan psikolojisini çökertmeye yönelik yaklaşımlarla burada kaldığım 54 günün büyük bir kısmında sorgularla karşı karşıya geldim.

Bunların ayrıntısına girmek istemiyorum. Sonuçta onların hazırladığı ifadeyi kabul etmek zorunda kal-

dım. Zaten seçme hakkım ikiliydi; ya şimdi huzurunuzda bulunmayı gerektirecek ifadeyi kabul edecektim, ya da intihar edecektim. Birinciyi seçtim. Ancak sizin daha önce sorgularda dinlediğiniz ve bundan sonra da karşınıza çıkacak olan 7-8 arkadaşımız intihara teşebbüs etti.

...Bir gece merkez komutanlığı aracılığı ile Ankara siyasi polis ekiplerine teslim edildim. Ve sabaha kadar da şehir dışında Macunköy yolu kenarında boş arazide işkenceye tabi tutuldum. Artık sıra eylem kabul ettirmeye gelmişti. Bunun içinde MHP genel merkezi ve MİSK binasının bombalanmasıyla ilgili olay seçildi. Bende eylem yeri olan Bahçelievler krokisini çıkartmakla olaya karıştırıldım. Bu yükleme şekli ile ilgili esin kaynağı benim mesleğimdi, yani harita mühendisi olmamdı.

...13 Eylül 1983 günü Selimiye Cezaevinden alınarak Sirkeci'deki Emniyet 2. Şubeye, burada bir gün kaldıktan sonra da Ankara Emniyet Müdürlüğüne götürüldüm. Burada karşılaştıklarımın işe tamamı anlatıldığı takdirde macera-mizah türü bir roman oluşturabilecek nitelikteydi. Karşılaştığım iddialar inanılmazdı. Ve daha öncekilere rahmet okutuyordu. Otuzu aşkın silahlı eyleme katılmakla suçlanıyordum ki, bu da ayrıca bir rekordu.

...Bu eylemlerde, mesai günlerinde Türkiye'nin dört bir yanından birçok subayı biraraya getiriyorlar, soygun ya da adam öldürmeyi yaptırıyorlardı. Bunların arasında failleri suçüstü olay yerinde yakalayanlar arasında, bizi hemen orada sorgulayanlar vardı ki, bunları bize belirtip bayağı eğlenivorlardı.

...Bu eylemlerin en ilginci 1983 Şubatında gerçekleştirilen 200 milyonluk Ankara Soysal Pasaj soygunu

idi. İşte herşey orada karıştı. Zira benim ve Hasan Akgüç'ün bu tarihte Bursa'da gözaltında bulunduğumuz, sorgunun yirminci gününe gelindiğinde ortaya çıktı. İşin en çarpıcı yanı da, asıl olarak bu eylemi İstihbarat Okulunda yüklenen, hatta gidip pasajda dükkân dükkân, kasa kasa en küçük detaylara kadar yer göstermesini yapan, daha doğrusu polis ceraimlerine göre yaptırılan, Uğur Armağan Şeber'in de aynı tarihte Bursa'da gözaltında olduğuydu. Tabiri yerindeyse, film burada koptu. Bu ifade ve yer gösterme tutanakları ile tutuklanan Uğur Şeber ve iki arkadaş yeniden emniyete getirildi ve ifadeleri yeniden düzenlenip, bana da atfedilen eylemler de silinerek, yeniden düzenlendi.

...Bursa'da gözaltına alınmanın bile büyük şans olduğuna inanıyorum. Çünkü şu anda karşınızda Soysal Pasaj soygunu faili olarak bulunabilirdim.

...Daha sonra İstanbul'a cezaevine gönderildim. Böylece 191 gün yani 6 ay 11 gün süren büyük maceram sona erdi. (8)

Sanıklardan Altan Aydın Kadayıfçı, 12 Mart döneminde, 1971 yılında 14 yaşında askeri okula girmişti. Askerlik yaşamının bir parçası değil, yaşamının kendisi olmuştu. Garibine giden şeyler oldu sorgulamasında. Kendisi gibi iki topçu subayı olan iki arkadaşını emekliye sevkettiklerini söylemişlerdi. Burhan Karal ve Cevdet Akgün'e istediklerini kabul ettirdiklerine göre, ona da kabul ettireceklerdi. Cevdet'i hastanelik etmişlerdi. (9) Başka seçeneği olmadığına inandı ve suçlamaları kabul etti :

«...Sanırım benim yerimde kim olsa böyle davranırdı. Bundan sonra verdikleri kağıda, bana anlatıp tek-

rarlatarak ezberlettiklerini yazmamı, kağıdı dolduramazsam uygun şeyler doldurmamı söylediler. Başka bir gün ifade daktilo edilirken yeni şeyler de eklendi. En ilginci de, emniyet ifadesinde yazılmayan 12 Eylül Harekatı ve Anayasa oylamasıyla ilgili olanıdır. '12 Eylül harekatından korktum ve Anayasa oylamasında mavi (red) oyu kullandım' diye yazmalarıdır.

...İfademde yazılanların nasıl yoktan varedildiği ve gerçekleri yansıtmadığı, ifadenin kendisinden de anlaşılabilmektedir. Sivil bir kişi için, belki inanılabilecek şeyler, benim için yani mesleği askerlik olan bir kişi için inandırıcılıktan uzak şeylerdi. Hiçbir subay atış yapmayı ve molotof kokteyli yapmayı öğrenmek için dağa çıkmaz. Bunları zaten çok iyi bilir. Silahını denemek isterse, bunu atış poligonunda yapabilir. Yine bir subayın mesaiden dönerken yani akşam vakti resmi elbiseli iken, kendinden geçmiş gibi yazı yazanları görüp ellerinden malzemelerini alması Polatlı gibi küçük bir kasabada, bizim tanımadıklarımızın bile bizi tanıdığı bir yerde, hem de bulunduğumuz mahalle ya da civarında duvarlara yazı yazması, pul yapıştırmasının mantıklı bir açıklaması yoktur. Ayrıca taşlarla yazılama diye bir eylem de yoktur, olamaz. Görev yaptığım yerde 'Herşey vatan için' yazısını 20 ere bir haftada yazdırabildiğimizi düşününce, o kadar yazının bir gece yarısı yazılabilmesinin bile inanılmaz birşey olduğu anlıyorum.» (10)

Çetin Anık'ta 14 yaşında bir çocukken, arkadaşları kısa pantolonla oyun oynarken, girmişti orduya. Bir gün kendisini acımasız bir sorgu çarkının ortasında bulacağını hiç düşünmeden. Sorgucular «Şimdiye değin 2 bin kişiyi sorguladıklarını, asıl amaçlarının olaylara istemeyerek karışmış olanların ayıklanması olduğunu» söylü-

yorlardı. İşlerinin bir «Vicdan işi» olduğunu belirterek «Doğruyu söylemesini» istediler Çetin'den. Çetin'in doğruyu söylemesi bir işe yaramadı. Bir süre sonra da Çetin'e, eşi ve bir süre sonra doğacak çocuğunu düşündürmeyi başardılar. Önüne «1978 ve 1976 devresinin öğrenci künye defterini, 1979, 80 ve 81 devresini ve fakültede okuyan askeri öğrenci albümlerini» koydular. O da tek tek anlattı.

Harb Okulunun arkasındaki bir mahallede yazılama yaptıklarını söyleyip, birden çok eylemi suçluyorlardı. Harb Okulunun arkasındaki mahalle, 12 Eylül'den sonra, kentsel gelişim planları gerekçe gösterilerek haritadan silindi. Çetin'in yaşadıkları, tüm yaşamı boyunca silinmeyecek izler bıraktı ama:

«...Birkaç gün sonra ağabeyiminde gözaltına alındığını söylediklerinde, kendim gibi suçsuz birçok kişiyi yaktığımı düşündüm. Birçok kişiyi mutsuz edeceğimi anlayınca paniğe kapıldım. Kendimi aşağılık, insanlık dışı biri olarak görmeye başladım. Her sorguya inişimde, anlattıklarımın yalan olduğunu söylediğimde, vicdan azabı çektiğime, korktuğuma veriyorlar ve tekrar kabul ettiriyorlardı. Kafayı üşütecek hale gelmiştim.

...Odama çıktım. Doğruyu, onlara yüz yüze anlatamadığımdan, intihar etmeli ve kanımla duvara yazmalıydım. 28 Mayıs gecesi diş macunu tüpü ile bileğimi kestim. Fakat fazla derin kesemedim. Beceremeyince daha çok paniğe kapıldım. 29 Mayıs gecesi ampulü kırarak cam parçası ile aynı bileğimi yeniden kestim. Yine yeteri kadar derin kesemedim. Sabahı bekledim Görevliler çorbayı getirdikten ve tabağı aldıktan sonra 12.00'ye kadar vaktim olduğunu düşündüm. Ortaya çıkan damarı deldim. Tıkanınca kopardım, o da tıkanın-

ca bir başkasını buldum ve kopardım. O da tıkandı. Akan kan, beni halsizleştirmişti ama öldürmesi imkansızdı. Atardamarlar aklıma geldi. Parmağımla nabzımın en kuvvetli duyulan yerini camla 1,5-2 cm derinlikte kestim. Oradan fışkıran kan akmaya başladı. Bir saate yakın aktı ama atardamarı bulamadığımı anladım. Pıhtılar akmayı önleyince, parmağımla pıhtıları temizleyip kanın yeniden akmasını sağlıyordum. Duvara kanımla 'Bütün eylemler yalan, başka eylem yok inanın' diye yazdım. Daha sonra bayılmışım.

...GATA kaldırdılar. Bileğime 6, koluma ise 3 dikiş atıldı. Askeri savcı tarafından ifadem alındı. Yalan bir sürü eylem kabul ettiğimi ve korktuğum için sadece manevi baskı yaptıklarını, suçsuz birçok kişiyi suçlamış olduğumu, vicdan azabı duyduğumu o yüzden intihar ettiğimi söyledim.

...İki gün sonra İstihbarat Okuluna götürüldüm. Artık sakinleştiricilerle ayakta duruyordum. Ayağa kalkabilecek hale geldiğimde eksik kalan yer göstermelerini tamamlattılar. Daha sonra el yazma ifadelerimi daktilo ettirerek imzalattılar. İntihardan hiç söz etmiyorlardı.» (11)

Geride bırakılan dönemde söz edilmeyen, söz edilemeyen benzeri bir çok olay yaşandı.

109 GÜNDÜR KENDİ KENDİME «ÖRGÜT NEDİR» DİYE SORUYORUM...

Örgüt denilince, edebiyat öğretmeni Hami Karslı'nın Devlet Güvenlik Mahkemesinde söyledikleri aklıma geliyor:

«...İtiraf etmeliyim ki, gözaltına alındığım 9 Eylül 1985 gününden bu yana 109 gündür, kendi kendime hep 'Örgüt nedir?' sorusunu soruyorum.

...Bu dilin öğretmeniyim, 'Örgüt' sözcüğünün anlamını biliyorum. Ortak bir amaç ya da eylemi gerçekleştirmek için bir araya gelmiş kurumların ya da kişilerin oluşturduğu birlik, teşkilat, teşekkül'dür örgüt. Veya bir kuruluşa bağlı alt bölümlerin tümüdür.

...Savcı, beni, cürüm işlemek için kurulan bir 'Teşekkülün' sevk ve idarecisi olarak suçluyor. Ama ben şu anda karşınızda tek kişi olarak duruyorum.

...Yurdumuzda yıllardır birçok yasadışı ve yasa içi örgütler yargılandı. Özellikle 12 Eylülden sonra, bu örgütlerin yüzlerce elemanı yakalandı, sorguları yapıldı, yargıç önüne çıkarıldı. Soruyorum sizlere, TKP'den veya başka bir örgütten tek bir kişi Hami Karslı adından söz etti mi?

...Emekliliğine üç ay kalan, yirmibeş yıllık başarılı bir öğretmen, neden 18 gün emniyette beton zeminli daracık bir hücrede işkence görmüştür? Neden 109 gündür özgürlüğünden yoksun yaşamaktadır. Bu sorulara verilecek yanıtlar, bu davanın ne kadar gülünç, ne kadar ibret verici ve ülkemizdeki sorgulama yöntemi bakımından ne kadar düşündürücü olduğunu ortaya koyacaktır.»

Hami Karslı'yı özgürlüğünden yoksun kılan, ona acı çektiren olay neydi? Mahkemede görülen dava neydi? Nasıl başlamıştı?

Yaşları 15-16 civarındaki iki yoksul öğrenci, okudukları okuldan yabancı dil laboratuvarındaki kulaklık-

ları çalarak satmak istiyorlardı. Ancak, polis bu çocukları yakalıyordu. Evlerinde arama yapıyor. El yazması dergimsi bir yayın, lastik bir kaşe, piyasada serbestçe satılan türkü bantları ve birkaç kitap buluyorlardı. Polis, tamamen çocukça bir hevesle hazırlandığı ortada bulunan bu yayını kimin çıkardığını soruyor. Çocuklar, «Kendilerinin çıkardıklarını» söylüyorlar. Polisler buna inanmıyorlar. Çocuklara işkence yapmaya başlıyorlar. Elektrik veriyorlar. Çocuklar kurtuluşu, kendilerine yakın bildikleri bir öğretmenin adını verme yolunda buluyorlar.

Öğretmen, birtakım yakınları ve arkadaşlarıyla beraber gözaltına alınıyor. Sonra işkence faslı başlıyor. Öğretmen, yapılan tüm işkencelere, aşağılamalara karşın, hiçbir suçlamayı kabul etmiyor. En ağır işkencelere bile direniyor. Bu direncini, kendisine işkence yapan polislerle birlikte ifadesini alan ve kendisini aşağılayıp hakaret eden DGM Savcısı karşısında da sürdürüyor.

Sonunda, çıkarıldığı sorgu yargıcının karşısında, yine işkence altında ifadeleri alınan birkaç yakınıyla beraber tutuklanıyor. Kendisi dışında tutuklular verdikleri itiraz dilekçeleriyle tek tek salıveriliyorlar.

Hami Karslı ise, özgürlüğünü yitirişinin 109. gününü dolduruyor.

«TKP lehine faaliyet gösteren bir örgüt kurdurmak, bir dergi çıkarttırmak»la suçlanan edebiyat öğretmeni Hami Karslı durup dururken suçlanmadı. Öğrencileri tarafından seviliyordu, yoksul öğrencilerin aklına ilk gelen isim olmak bir suç oluşturmasa da, onikibin ciltlik kütüphanesinden nasıl olsa bir suç oluşturulabilirdi. Gözaltına alındığında, kitapları, gazeteleri, dergileri, kesik dosyaları ve müzik bantlarından bir kısmına el

konuldu. En üstüne de yedeksubay giysisi ve ruhsatlı tabancası. Sorgulayıcılar bunca kitaba akıl erdiremiyorlar. «Ulan bu ne kadar kitap? Sen Devlet misin? Bu kadar kitabı ne yapacaksın?» diye soruyorlardı:

«...Ben kendimi bildiğimden, okuma yazmayı öğrendiğimden beri, okurum. Olanaklarım ölçüsünde tüm yayınları izlemeye çalışırım. 147 lira maaş aldığım 1959 yılında, bu paramın 100 lirasını kitaba, dergiye, gazeteye ayırırdım.

Yurtsever bir aydın olmanın birinci koşulu, bilgili olmaktan geçer. Bilgi en büyük kuvvet, en büyük güçtür. Kaldı ki ben bir edebiyat öğretmeniyim. Yarım asra varan yaşantımda, Türkiye'nin geçirdiği birçok bunalımlı evreleri gördüm, bizzat yaşadım. 27 Mayıs'ta genç bir öğretmendim. Solda «YÖN», sağda «YOL» hareketlerinin başladığı dönemlerde yüksek tahsilimi yapmıştım.

Yurdun birçok yöresinde, öğretmen-idareci olarak çalıştım. Vatandaşlarımın büyük çoğunluğu gibi, ben de, solda ve sağda vuruşanların meydana getirdikleri acı olayların bir çoğuna şahit oldum. Bunları bizzat gözlemledim.

Edebiyat öğretmeni aydın bir kişi olarak o dönemleri, belgesel verilere dayanarak yazmak arzusundaydım. İşte bu nedenledir ki, Türkiye'de kitap, gazete, dergi-mecmua, müzik olarak, çeşitli görüş ve istekleri yansıtan ve piyasada satılan her türlü yayını toplamaya özen gösterdim.»

Sava göre, Hami Karslı öğrencilerine bazı müzik bantlarını dinleterek de propaganda yapmıştı. Türkiye'-

ları çalarak satmak istiyorlardı. Ancak, polis bu çocukları yakalıyordu. Evlerinde arama yapıyor. El yazması dergimsi bir yayın, lastik bir kaşe, piyasada serbestçe satılan türkü bantları ve birkaç kitap buluyorlardı. Polis, tamamen çocukça bir hevesle hazırlandığı ortada bulunan bu yayını kimin çıkardığını soruyor. Çocuklar, «Kendilerinin çıkardıklarını» söylüyorlar. Polisler buna inanmıyorlar. Çocuklara işkence yapmaya başlıyorlar. Elektrik veriyorlar. Çocuklar kurtuluşu, kendilerine yakın bildikleri bir öğretmenin adını verme yolunda buluyorlar.

Öğretmen, birtakım yakınları ve arkadaşlarıyla beraber gözaltına alınıyor. Sonra işkence faslı başlıyor. Öğretmen, yapılan tüm işkencelere, aşağılamalara karşın, hiçbir suçlamayı kabul etmiyor. En ağır işkencelere bile direniyor. Bu direncini, kendisine işkence yapan polislerle birlikte ifadesini alan ve kendisini aşağılayıp hakaret eden DGM Savcısı karşısında da sürdürüyor.

Sonunda, çıkarıldığı sorgu yargıcının karşısında, yine işkence altında ifadeleri alınan birkaç yakınıyla beraber tutuklanıyor. Kendisi dışında tutuklular verdikleri itiraz dilekçeleriyle tek tek salıveriliyorlar.

Hami Karslı ise, özgürlüğünü yitirişinin 109. gününü dolduruyor.

«TKP lehine faaliyet gösteren bir örgüt kurdurmak, bir dergi çıkarttırmak»la suçlanan edebiyat öğretmeni Hami Karslı durup dururken suçlanmadı. Öğrencileri tarafından seviliyordu, yoksul öğrencilerin aklına ilk gelen isim olmak bir suç oluşturmasa da, onikibin ciltlik kütüphanesinden nasıl olsa bir suç oluşturulabilirdi. Gözaltına alındığında, kitapları, gazeteleri, dergileri, kesik dosyaları ve müzik bantlarından bir kısmına el

konuldu. En üstüne de yedeksubay giysisi ve ruhsatlı tabancası. Sorgulayıcılar bunca kitaba akıl erdiremiyorlar. «Ulan bu ne kadar kitap? Sen Devlet misin? Bu kadar kitabı ne yapacaksın?» diye soruyorlardı:

«...Ben kendimi bildiğimden, okuma yazmayı öğrendiğimden beri, okurum. Olanaklarım ölçüsünde tüm yayınları izlemeye çalışırım. 147 lira maaş aldığım 1959 yılında, bu paramın 100 lirasını kitaba, dergiye, gazeteye ayırırdım.

Yurtsever bir aydın olmanın birinci koşulu, bilgili olmaktan geçer. Bilgi en büyük kuvvet, en büyük güçtür. Kaldı ki ben bir edebiyat öğretmeniyim. Yarım asra varan yaşantımda, Türkiye'nin geçirdiği birçok bunalımlı evreleri gördüm, bizzat yaşadım. 27 Mayıs'ta genç bir öğretmendim. Solda «YÖN», sağda «YOL» hareketlerinin başladığı dönemlerde yüksek tahsilimi yapmıştım.

Yurdun birçok yöresinde, öğretmen-idareci olarak çalıştım. Vatandaşlarımın büyük çoğunluğu gibi, ben de, solda ve sağda vuruşanların meydana getirdikleri acı olayların bir çoğuna şahit oldum. Bunları bizzat gözlemledim.

Edebiyat öğretmeni aydın bir kişi olarak o dönemleri, belgesel verilere dayanarak yazmak arzusundaydım. İşte bu nedenledir ki, Türkiye'de kitap, gazete, dergi-mecmua, müzik olarak, çeşitli görüş ve istekleri yansıtan ve piyasada satılan her türlü yayını toplamaya özen gösterdim.»

Sava göre, Hami Karslı öğrencilerine bazı müzik bantlarını dinleterek de propaganda yapmıştı. Türkiye'-

nin her yerinde, bir zamanlar, serbestçe satılan, minibüslerde bile çalınan bantlara takılmıştı polisin aklı.

Hami Karslı, o bantları, «Bir döneme ışık tutmak için topladığını, bir dönemi en iyi anlatan belgelerin başında müziğin geldiğini» söylediyse de pek inanan çıkmadı.

Öyle değil miydi? Bir zamanlar «Muallimli» türküler vardı. «Penceresi cam cama muallim». «Katipli» türküler vardı. «Katibime kolalı da gömlek ne güzel yaraşır.» Geçerli damat adayları arasına girmişti katipler. Sonra «Doktor civanım»lı türküler geldi, doktorlar iyi para kazanmaya başladıklarında. Suç konusu bantlar için şöyle konuştu mahkemede Hami Karslı:

«...Sözü uzatmadan çok çarpıcı bir örnek vereyim. Ankara türküsünü hepimiz biliriz. Bu türkü ilk önce söyleydi: Ankara'nın taşına bak/Gözlerimin yaşına bak/ Biz Yunan'a esir olduk/Şu Allah'ın işine bak. Bu ezgi, Yunan İzmir'de denize döküldükten sonra da söylendi. Bir dizesi değişmişti: «Biz Yunana esir olduk» dizesi gitmiş, «Biz Yunan'ı esir aldık» gelmişti. Anti-Amerikan kampanyanın kitlelere götürüldüğü, 1960'lı yıllarda ise dizelerin çoğu değişti: Ankara'nın taştır yolu/Nato üssü sağı solu/Biz Nato'ya esir olduk/Şu Allah'ın işine bak.

...Ben şuna inanıyorum ki aynı ezgi, belki ileride, toplumsal ve sosyal olayların değişmesiyle yine değişecek yine farklı söylenecektir»

Tek kişilik örgütün başı, üyesi ve herşeyi olan bir edebiyat öğretmeni, özgürlüğünde yoksun olduğu dönemde üzülmedi yalnızca. Poliste fişlenmesine, TRT televizyonunda «Devleti yıkmak için çalışan ve sinsice ör-

gütlenen bir çete» olarak suçlu ilan edilmesine elbette çok üzüldü. Ama en çok, tutuklanma haberini verip de aklanma haberini görmezlikten gelen gazetelere üzüldü. İçinden birşeyler koptu. Elinde, DGM'nin aklanma kararı ile tanıdık gazetecilere «Bir merhaba demeye geldim» derken.

Yargılanıp, aklandığı DGM'nin duruşma tutanaklarından yirmibeş yıllık edebiyat öğretmeni Hami Karslı'nın çok acılar çektiği anlaşılıyordu.

«...Sesinden kendisini hemen tanıdığım, şivesi bozuk bir polis memuru, beni yumruklayarak, kelime-i şehadet getirmemi istiyor, başka bir polis sigarasının ateşli külünü sağ kulağımın içine silkeliyor, bir polis ağzında biriktirdiği balgamlı tükürüğünü yüzüme tükürüyor, başka bir polis memuru da, arkamdaki masanın üzerine çıkarak, iki ayrı çaydanlıktan kafama su döküyordu. Çaydanlıkların biri kaynar, biri de soğuk su ile doluydu. İkinci tim odasının bulunduğu dar koridorun ucunda bir çay ocağı vardı. Hücrelerin temizliğini yapan, Erzurum'lu saçları hafif dökülmüş 50 yaş civarında birisi bu ocakta çay çapıyordu. Kaynar suyu o adamla getirtmişlerdi.

Şu anda hala, yüzümden çeneme doğru akan balgamlı tükrüğü, beynimi yakan, beni delirten sıcak ve soğuk suyun başımdan sırtıma akışını ve sandalyede göllenişini hissediyorum. Şivesi bozuk polis : «Ulan, daha sana neler yapacağız. Burayı karını ve bebeni getireceğiz. Gözünün önünde bebeni yastık yapıp .....» diye bağırıyordu. Bu işkence ne kadar sürdü bilemiyorum. Zaman mefhumunu yitirmiştim. Emniyette kaldığım onsekiz gün boyunca gündüz ve geceyi birbirinden ayıramıyordum. İlk gün üstümde ne varsa, bu arada

saatimi de almışlardı. Emniyette 18 gün kaldığımı, DGM ye getirildiğimde, tarihin 26 Eylül 1985 olduğu söylenince hesapladım.

... Ben, bana yapılan işkencelerden olduğu kadar, başkalarına yapılan işkencelerden ve hücreme gelen canhıraş feryatlardan da rahatsız oluyordum. Örneğin, bir baba-oğul getirmişlerdi silah soruyorlardı. 11 numaralı hücremin ufak demir kapağının yarım santimlik aralığından; o ihtiyar adamla, eli coplu, kısa kol gömlekli, burnundan soluyan sert bakışlı işkenceci polisi gördüm. İhtiyar çırılçıplaktı. Daha sonra baba-oğulu, cezaevinde gördüm. Orada anlattılar: Polisler ikisini de çırılçıplak soymuşlar, sonra yaşlı babayı yüzükoyun yere yatırarak oğluna «Hadi babana tecavüz et» demişler. Oğlu reddedince de yaşlı adamın makadına cop sokmuşlar. Bu yaşlı adam Kangal'ın Çetinkaya bucağına bağlı Bulak köyünden Hasan Şenyurt'tur (12).

...16 yaşındaki öğrenci Adil Yıldız'a ne gibi işkenceler yapıldığını bilmiyorum. Kendisi, mahkemenizde 'Elektrik verildiğini' söyledi. Şuna inanıyorum ki, eğer o çocuğa işkence yapılmasaydı, böyle bir dava hiç olmayacaktı».

BU SORUNUN YANITI DAHA ÖNCEDEN VERİLMİŞTİ

Hami Karslı'nın savunmasının bir yerinde yönelttiği soru, duruşmadaki herkesi uzun uzun düşündürdü:

«...Ben ve benimle beraber yargılanan veya yargılanmayıp serbest bırakılan on kişi gerek emniyette, gerekse bu mahkemede hep TKP'li olarak sorgulandı, yargılandı. Bu, hangi ölçüye göre saptandı? Biz hangi so-

mut verilere göre TKP'li ilan edilip, fişlendik? Neden TSİP'li, TİPli, Dev-Yol'cu veya başka bir örgütten değil de TKP'liyiz? Bu sorunun yanıtını ben veremiyorum.»

Bu sorunun yanıtı, bir başka davanın üç yıl kadar süren yargılama aşamasında, avukat savunması sırasında, sanki çok daha önceden verilmişti (13).

«...Tarihsel akışı içinde, ülkemizin yaşadığı önemli sosyo-ekonomik ve politik olayları ana hatlarıyla ele alarak 'Olağanüstü döneme gelişin başlıca nedenlerini' özetlemeye çalıştık. Bütün bunlar; kimi çevrelerin ileri sürdükleri gibi, terörün kaynağının işçi ücretleri, grevler ya da üniversiteler olmadığını terörün uygulana gelen ekonomik ve sosyal politikaların çıkmazından kaynaklandığını, bu konuda emperyalist odaklarla iç odakların ittifak halinde bulunduğunu göstermektedir.

...Toplumsal sorunların, ekonomik çıkmazların sorumluları halk değilken, halkın siyasal partileri, sendikaları, demokratik meslek kuruluşları, kadın ya da gençlik örgütleri, 1961 Anayasasında belirtilen temel hak ve özgürlüklerini kullanan demokrasinin bu vazgeçilmez unsurları, terörün can düşmanı iken ve teröre kurban verirken, sanki terörün sorumlusu imiş gibi gösterildiler.

...Ülkedeki ekonomik bunalımdan, yönetimdeki 'etkinliğini' arttırarak çıkmak isteyen tekelci sermaye, uygulanan ekonomik politikayı 'alternatifsiz' olarak sundu. Oysa bu konuda doğru olan, uygulanan ekonomi politikasının alternatifinin bulunmadığı değil, bu alternatiflerin açıklanmasına, işkencelerle yapay davalarla yanıt verilmesidir.

...Tekelci sermaye; demokratik hak ve özgürlerin, kitlelerin elinden alınması, susturulması için, kendi gizli —açık örgütleri, kuruluşları, güçlü basın— yayın araçları ile saldırıya geçti. Bu çevrelere yakın bir gazete bu davanın hazırlık aşaması sırasında yürürlükteki tüm yasa ve kuralları hiçe sayarak sözümona, örgütsel şemalar ve listeler yayınlamaya başladı. Ve emniyet tutanakları günlerce baş sayfalarda fotoğraflarla tefrika edildi.

...Aynı yöntemlerle hedef gösterilen halkın siyasal partileri, sendikalar, herhangi bir partiye üye olmayıp da demokratik hak ve özgürlüklerini tek başlarına ya da toplu olarak kullanmış kimseler, dernek mensupları, demokratik kitle örgütü üyeleri sendikacılar yapay davalarla suçlu gösterilmeye başladılar. En temel insan hakkı olan yaşama hakkı tehdit edilip, kimi kez yok edilerek elde edilen sözüm ona ifadelerle yargı organları nezdinde davalar açıldı.

...Şimdi bir başka açıdan 12 Eylüle gelinmesine neden olarak gösterilen terörün, kaynakları ve davamızla ilintisi yönünden üzerinde durmak istiyoruz. Bu nedenle de terör olgusunun kaynaklarını açıklayan bir iki belgeyi anımsatmakta yarar görüyoruz. Amerikan Rockfeller Vakfının Türkiye raporunda, henüz ülkemizde 'Anarşi olayları' olarak nitelenen olaylar yokken, daha 1956'larda şöyle deniliyordu :

'Bizim güvenliğimizi sadece açık saldırılar tehdit etmiyor. Bu açık saldırıların yanında, ondan daha tehlikeli, fakat saldırı görünümünde olmayan başka cins tehditler de vardır. Bu tehditler, içerden yapılmak istenen değiştirme ve dönüşümlerdir. Bu maskeli saldırılar bazen iç harp şeklinde, bazen ihtilalci hareketler şeklinde, bazen de demokratik akımlar ve reform hareketi biçiminde karşımıza çıkmaktadır... Bizim amacımız, bu

ve buna benzer akımları önlemek olmalıdır. Bu akımlar, dikkatleri üzerine çekecek dereceye geldiklerinde, o vakit bizim izlememiz gereken iki yol vardır. Gerek bizim gerekse komünist olmayan diğer dünya devletlerinin güvenliğini sağlamak için, yerel kuvvetler ve akımlar tarafından sıkışık durumda bırakılmış dost hükümet ve rejimlere silahlı yardımlar yapmak zorunluluğunu duymalıyız. Bu zorunluluklarla yapılacak olan, askeri müdahale ne klasik askeri stratejiye uymakta, ne de geleneksel diplomatik müdahaleye benzemektedir. Bu askeri müdahalenin, kendine özgü bir biçimi ve niteliği vardır.' (M. Fahri, Amerikan Harp Doktrinleri)

...İşte geri bırakılmış ülkelerdeki reform hareketlerini, Amerikan emperyalizmi için tehlike sayan, ulusal kurtuluş savaşlarını bile komünist hareket olarak niteleyerek, bunları ezmeyi ilke olarak kabul eden ünlü Johnson doktrini bu düşünce ve amaçlara dayandırılmıştır. Bu doktrinin ünlü kuramcılarından Prof. Rostow'a göre: Bütün ulusal kurtuluş hareketleri komünist olmaya mahkumdur. Bu sebeple ezilmelidir. Bunların önlenmesi ABD'nin dünya yüzünde duruma el koyabilmesine bağlıdır.

...'Ayaklanmalar, Bastırma Hareketleri, Teori ve Tatbikatı' adlı kitabında Davit Galula adlı bir CIA görevlisi de şöyle demektedir:

«Türkiye'de halk iktidarı kurulması ve halkın bilinçlenmesine yönelik çabalar, dolaylı saldırı sayılır elbet. Dolaylı saldırıları önlemek de ABD için görev sayılır. Dünyanın doğu ve batı diye ayrıldığı bir dönemde, ABD bu tür eylemlere seyirci kalamaz.

Suursuz terörizme başvurulmalıdır. Şuursuz terörizmden maksat ayaklanma hareketleri ve sebepleri için

fazla ilgi toplamak ve halkın dikkati bir tarafa çekildikten sonra gizli olarak bulunan tarafları cezbetmektir. Bu da gelişigüzel yapılan terör hareketleri ile, bombaların patlaması, yangın çıkarılması ve suikastler yapılması ile mümkün olur.

...Ülkenin çeşitli yerlerinde, halkla en yakın teması olan küçük rütbeli hükümet memurlarını, polis, belediye başkanı, öğretmen gibi insanları öldürerek terörizm sürdürülür.

...Ayaklanmayı bastırmakla görevli kuvvetlerin bir liderleri bulunduğu gibi, bunlarda halk arasından muharip kimseleri bulmalıdırlar. Bulunan muharip kimseleri birarada tutabilmek için, bu liderlerin yardımına, desteğine ve bir siyasi partinin rehberliğine ihtiyaçları vardır.»

HER YÜREKTE SABAHA ULAŞMA İSTEĞİ ÇARPAR DURUR

İşkence görenlerin ortak bir yanı var. İster özgür olsunlar, ister tutsak; o acılardan uzaklaştıktan sonra bir daha yinelemek istemiyorlar o günleri. İşkencede geçen zaman - duran zaman yok artık onlar için. Cezaevinde çok yakın birkaç kişiye anlatılıyor, ayrıntılar. Mahkemede yarım - yamalak sözediliyor. Çoğu kez anlatmaktan utanç duyulduğu söylenip, özetle geçiliyor. Cezaevinin kapısı aralandıktan, özgürlük geldikten sonra da unutulmak isteniyor. Bu konuda yeniden sorgulanmaktan korkuluyor. Yöneltilen her soru onları yeniden bir yerlere götürüyor. En temel insan haklarından olan, yaşama hakkı ile korkutulmuş, ürkütülmüş binlerce insan aramızda dolaşıyor. Onlar, yaşama hakkı ellerinden alı-

nan yüzlerce insandan daha büyük zorluklarla karşı karşıya, her günü bir baştan bir başa yeniden yaşamak zorundalar. En korkuncu bu bence. Kendi yüzüne bakmaktan çekinen insanlarla, onların acılarını paylaşamadan, onların kinlerini, hesaplaşma duygularını ölçemeden birlikte yaşamak.

Onun, işkenceyi en yalın, en güzel anlatanlardan biri olduğunu duydum. Cezaevinden mahkemeye ulaştırılmayan yetmişbeş sayfa dilekçesini okuyan bir koğuş arkadaşı «Hepimizin hikâyesini o yaşamıştı sanki» diye özetlemişti anlatım yeteneğini.

Günlerce, haftalarca aradım. Telefonla konuştuk ilkin, ürekliğini sezemedim sesinden. «Gazeteye gel» dedim; ya da eve. Telefon numaraları alınıp verildi. «Görüşürüz, ararım» dedi. Aradan çok zaman geçti. Bir gün çat kapı. Gözlüklerinin arkasına saklanmış, genç bir kız. «Güvensizlik mi?» diye sordum. «Önlem» dedi. «Aranıyor musun?» dedim. Yargılandığını söyledi. Oradan buradan konuştuk önce. Ne istediğimi sordu. Birkaç soru ile özetledim isteklerimi. Her soru, bir gerginlik yarattı yüzünde, sesinde, her soru onu biryerlere götürdü. «Ben anlatacağım, sizde yazacaksınız öyle mi?» dedi. «Evet» dedim. «Sorular olacak mı?» dedi. «Evet» dedim. Başka bir yöntem bulmak gerektiğini söyledi. Sorulardan sıkılıyordu. Geceyarısına dek dönmedik bir daha o konuya.

Bir gün yine çat kapı. «Hazırım» dedi konuşmaya: Başlangıçlar farklı olabiliyordu. Göz altına alınma biçimi yani. Kimi evde, kimi sokakta. O anda, duyguların farklı olduğu gibi. Gidilen yerde, yaşanacaklar üç aşağı beş yukarı aynıydı oysa. Az ya da çok işkenceden geçiyorlardı insanlar orada. Bir gün konuk olmak bile, işkenceydi. İşkence sonrası insanları görmek, onlarla aynı havayı solumak bile. «Kokusunu duyuyorum halâ» dedi

şube koridorlarının. Kan ve dışkı, irin kokusu yerleşiyordu insanın burnuna. İşkence sözcüğünü ne zaman duysa, o koku geliyordu burnuna.

İşkenceyi, yaşamaksızın anlayabilmek zordu. Yaşandığı gibi anlatabilmek de zordu. İşkencede direnmeyi ya da çözülmeyi anlamakta. En zor olanı ise, insanı insanlıktan çıkarmak için her tür yönteme başvurulan o yerde, kendi değerlerini korumaktı. İnsan değerlerini korumak yani.

İşkence odasını anlatmaya başladı. Gözleri hep uzaktaydı. «Orası, insanın kendisini o ana dek tanıyamadığı, yaşamasa belki hiçbir zaman tanıyamayacağı tek yer. Orada taş gerçekten sert, ateş gerçekten yakıcı» dedi. Acının doruğunda, yaşam bir yanında, ölüm bir yanında; korkaklığı cesareti birlikte yaşamanın zıtlığını anlattı. «Yüzlerce insanca duygunun, yüzlerce acının bileşkesinde yaşamak çok zordu» dedi. İşkence odasını anlatmayı sürdüremedi. Sustu. Gitti.

Bir zaman sonra yeniden geldi. «Yazdım» dedi. «Yaşadıklarım mı, beynime kazıdıklarım mı ayıramıyorum» dedi. Önümde bir tomar kağıt duruyordu. Okumaya başladım. «Okuma» dedi; «Ben buradayken, okuma.» İki bardak çay, bir sigara içip gitti. Ve beni bir daha hiç aramadı:

«...Bir kış günü başlayan şube konukluğum, birkaç şubede sürdü. İlk gözaltı yerim İstanbul'du. Polisler başka emniyetlere gideceğimi biliyorlardı. 'Orada öter gelirsen, öldürürüz seni' diye başka şubelere uğurlanıyordum. Onlara göre 'Ötmemiştim' İstanbul polisinin öttüremediğini bir başka emniyet öttürürse prestijleri sarsılacaktı. 'Ötmem' dedim söz verdim ve arabaya bindim.

...Kendimi eğlendirmem gerektiğinde, hep yakalanışımı anlatıyorum kendi kendime. Rejisör bağırıyor 'Ve kapı açıldı'. Sahne : bir Çekim : o kadar çok ki. Evim her basıldığında aynı şeyleri hissediyorum : Senaryo, sahne, çekim, kamera. Koca bir 'Bitti çanı' çalıyor yüreğimde. Otobüse binerken bile telaşlıyım, bakkaldan bir paket sigara isterkende. Ama bu adamlar ellerinde silah, ağızlarında küfürlerle eve dolmuyorlar mı, tekme tokat vurmuyorlar mı, soğukkanlı biri olup çıkıyorum. Evi talan ediyorlar. Dağılanları hiçbir zaman, zamanında toplayamadım.

...İlle de küpelerim diyorum. Küpelerimin derdindeyim. Kulağımdaki küpelerin. Bir kızın küpesini çekerek kulağını yırttıklarını duymuştum. Kulağı küpeli kızlara, küpelerinden elektrik veriyorlardı. Ellerim kulaklarımda küpelerimi çıkarmaya uğraşıyorum. Olmuyor, ayna gerek. Alışkın değilim, çünkü, on gün önce kulaklarımı deldirip küpe takmıştım. Arka odadan çağırdılar, çok sevindim aynalı odaya gideceğim için. 'Aynaya bakabilir miyim?' diye sorunca şaşırdılar. 'Bak, bakalım' diyor biri. Silahlı iki koca adamın arasında küpelerimi çıkarıp rahatlıyorum.

...Dört yıldır aranmanın verdiği güçle, bir ara kaçmayı düşünüyorum. Düşünmemle birlikte, tekmeler, yumruklar. Acı duymuyorum, düşüncemi okuyacak kadar duyarlı polisler arasında acı duymanın da bir bedeli olmalı diye düşünüp, acıları erteliyorum. Şubeye girerken yüzümdeki kanları silip öyle çıkarıyorlar büyüklerinin karşısına. Yine de soruyor, sesini sonraları bir çok kez duyacağım bir polis 'Ne oldu buna?' Dört kez kaçmaya kalktığım yalanına inanıyor gözüküyor. 'Kaçmak ha, o eskidendi' diyor. 5-10 dakika sonra işkence odasındayım.

...Soyunup soyunmama mücadelesi ne kadar sürdü anımsamıyorum. Ama birsüre sonra çıplaktım. Ben soyunmadım, onlar soydular. Soymaya uğraşırlarken, başımı duvara öyle çok vurdular ki beynimin varlığını ve uyuştuğunu hissettim. Bir tahta banka yatırıldım. Ayaklarımdan ve gövdemden kayışlarla bağladılar. Kablolar önce ayak ve el küçük parmağıma bağlandı. Üzerime soğuk su boca edildi. 'Çevir' sesini duydum sonra. R'yi uzatarak «çevirrr..»

...Bunca acı çekmenin tek sorumlusu o diye düşünüyorum. Küpeleri akıl edip kolumdaki metal saati akıl edemememe kızıyorum. Kemiklerim ayrılıyor birbirinden, bağırıyorum, sesimi tanıyamıyorum. Göz bağım kayıyor. Karga burunlu gözlüklü biri manyetoyu çeviriyor. Dişlerinin pisliği ile anımsanabilecek biri. Gülmek isteyip de gülemeyen bir hali var. Ötekiler kahkaha atıyorlar. Elimdeki kabloyu çıkarıyorlar. İnsan vücudunun bilinen her yerinde geziyor kablo. En kötüsü şakaklar. Yıldızları cidden görüyor insan. 'Başımı neden tutuyorlar, kopmasın diye mi?' diye düşünüyorum. 'Saçlarım dimdik oldu mu?' diye düşünüyorum. Gülmek geliyor içimden. Kaldırıyorlar. Giyiniyorum. 'Bu başlangıç' diyorlar, git sana akşam yediye kadar müddet. Saat yedi olunca onları çağırıp 'herşeyi anlatacağım' demezsem asıl muamelenin ondan sonra başlayacağını söylüyorlar. Pislik içindeyim. Elektrikte insan iç organlarının denetimini yitiriyor. İdrar ve dışkı boşalımı irade dışı oluyor. Kokuyor olmalıyım. Bir sandalyenin üstüne oturtuluyorum. Gözümün açılmayacağını buyuruyor biri. Nerdeyim? Benden başka kimler var? Polislerin konuşmalarını duyuyorum sadece. Çevrilmiş olduğumun telaşına kapılmak üzereyken 'Tuvalete gidebilir miyim?' diyor bir kız. Derinlerden gelen bir ses. 'Nede çok işiyorsunuz' tümcesiyle başlıyor küfürler. Ardından 'Hadi, iki-

şer ikişer' diyor. Gözbağım yeri görecek kadar gevşetiliyor. İkişer ikişer yürümeye başlıyoruz. Bir haşpapi görüyorum yerde, gri, içindeki ayakları zor taşıyor. Bir el değiyor elime, yakalayıp sıkıyor. Sıcacık. Geri döndüğümüzde, sonunda tokat yemek olsa da, başımı tavana doğru kaldırıp odanın içine bakıyorum. Kimse ses çıkarmıyor. Yedi kız var benden başka. Gülümsüyorlar baktığımı anlayınca. Bende gülüyorum onlara. 'Arkadaş açtır' diyor biri. Sürekli başımızda dikilen polis 'Aç mısın kız?' diyor. 'Değilim' deyince 'Aç olsan da sana yemek yok' diyor. Saatı merak ediyorum. Soruyorum. Polis gitmiş. Üç saatim var daha. Haber verecekler yediye doğru. Yediye çeyrek var. Saat yedi ve saat yediyi iki geçiyor. Son aldığım saat ayarı bu oldu. Koşar gibi gelen ayak sesleri. Üzerime atlıyorlar. Tekme-tokat sürüklenerek götürülüyorum. 'Niye çağırmadın bizi' diye bir süre kaba dayak yiyiyorum. Gözbağlarımı sıkıştırmayı unuttular. Yeri görüyorum. Çatlak ve yer yer oyukları olan pis bir zemin. Çatlak ve oyuklar boz bulanık sularla dolu. Aynı pis koku. Kalın kalaslar ve ipler var. 'Soyunmam' diye diretiyorum. Çıplağım yine. Yere yatırılıyorum. İki kalasın arasına, kollarım ve bacaklarım olabildiğince açık, bağlanıyorum. Kalasları birbirinden ayırarak vücudumu geriyorlar. Kablolardan biri sağ ayağımda yine. Öteki gezintiye çıkıyor vücudumun her yerinde. Yerden fırladıkça, boğazıma ayakları ile basıyorlar. Kova kova su döküyorlar. Üstüne üstlük, çişi gelen üzerime işiyor. Kusmaya başlıyorum, kusmuk boğazıma kaçıyor, arasına gerildiğim kalaslarla birlikte doğrultuluyorum. Öğürme nöbetim geçinceye kadar. Ne kadar kalabalıklar. Eğleniyorlar. Bayılmak istiyorum. Elimde değil, bayılamıyorum. Ölmeyi istemek zayıflık mı diye düşünüyorum? Değil. Hem de çok insanca. Kaldırıp yine kendileri giydiriyor. Giyinip soyunmaktan bıktım.

...Bir sıcaklık çarpıyor yüzüme. Gözlerimi açıyorlar, 'Isın' diyor biri: «Kötü hırpalamışlar.» Çevremde dolaşıyor. 'Kendi kendinize yapıyorsunuz siz. Söyleseniz olmaz mı?' diyor. Kapkara bir adam, yüzü çopur. Daktilosunun başına oturuyor tıkır tıkır yazmaya başlıyor. Beynim delinecek gibi oluyor. Daktilonun sesinden. Su istiyorum, getiriyor. Bir daha. Yine getiriyor. Çıkarıyorum hepsini. 'Sabah mı oldu?' diyorum. Evet diyor. Bütün gece orada mıydım? diye düşünüyorum. 'Evet' diyor. Acıdığını, dayanamadığını söylüyor. 'Öyleyse yazma biraz' diyorum. 'Neyi' diyor. Daktilovu gösteriyorum. 'Niye?' diyor. 'Başıma vuruyor gibi oluyorsun tuşlara dokununca' diyorum. Anlamıyor. 'Ben mi' dive soruyor. Anlamadığı belli ama yazmıyor artık. Bana bakıyor öteki. Yanıma sokuluyor, başıma fiskeler vurmaya.

...Kapı vuruluyor. Dışardan bir ses gözümün bağlanmasını istiyor. İçeri girenler ayağa kalkmamı söylüyorlar. Kalkamıyorum. Saçımdan tutup yere yuvarlıyorlar. Biri tekmelemeye başlıyor. 'Oturtun' diye kükrüyor biri. Yanıma sokuluyor, başıma fiskeler vurmava başlıyor. Aynı yere. Sorgu sürüyor. Fiskeler balyoz gibi gelmeye başlıyor. İstediğim oluyor. Ayıldığımda kolumda bir tansiyon aleti. Başımdaki insan 'Aç bu, birşeyler yedirin' diyor. 'Doktorsanız', demek geliyor içimden. Ağzımdan bir tek sözcük bile çıkmıyor.

...Biri kolumdan tutuyor, yine birverlere gidiyoruz. Kulağıma iğrenç şeyler fısıldıyor. Yürümek için ona yaslanmak zorunda olmamdan yararlanmak istiyor. İtiyorum, kalan gücümle. O da beni itiyor. Yere düşüyorum, sürükleyerek götürülüyorum. 'İyilikten de anlamaz bunlar.' diye homurdanıyor. Başka birisi 'Utan' diyor yerde sürükleyene. Kaldırıyor, destek olup yürütüyor. Bir sandalyede oturuyorum. Neredeyim? Benden

başka kimler var? Bilmiyorum. Kızların yanı mı yine. Burnuma o koku geliyor. İşkence kokusu. Bizim kokumuz yani..

...Öksürüyor birileri. Erkek sesi. Bende öksürüyorum. İki kişi öksürüyor hemen. Ben de. Onlar da. Öksürmeyi sürdürüyoruz karşılıklı. Bağıran çağıran yok. Göz bağımda iğne ucu kadar bir delik keşfediyorum. Serçe parmağım, hep onlara hizmet edecek değil ya. Oynaya oynaya genişletiyorum deliği. Küçük bir odadayız. Üç bankta üç erkek, üçünün de gözü bağlı. Tam karşımdaki gözbağını kaldırıp bana bakıyor. El sallıyorum. Gülüyor. Gülüyorum. Polis yok ama arada bir kapıdan uzatıyorlar başlarını. Konuşmak olanaksız. Parmağı ile havaya yazmaya başlıyor tam karşımda duran. Tarihi öğreniyorum önce. Sayfaları dolduracak kadar yazıyor. Dünyaya açılıyorum parmak uçlarıyla. Sanki kucaklaşıyoruz: İyi misin, evet., ya sen ben de, hepimiz iyiyiz. Bir çığlık sesi bozuyor sessiz sohbeti. İlk kez duyuyorum işkence sesini. Burnuma yerleşen o kokuya bir de ses ekleniyor. Bu sesi duymak işkenceyi özletiyor insana. İşkenceden daha zor. İşkenceyi beklemekten de. İsyanın pekiştiği bir nokta, o sesle birlikte yaşamak. Yerinde olmak duygusu kaplıyor insanı. İşkenceyi beklemenin zorluğunda, korku etken. İşkencede yaşanacakların ne olduğunu bir kez gösterdikten sonra, bekleme psikolojisine sokuyorlar. O gerilimi yaşamaktansa olayın kendisini yaşamayı yeğler duruma getiriyorlar insanı. Başlamadan, bitse dedirtiyorlar. İşkence gören birinin çığlıklarını, haykırışlarını dinlemenin zorluğu ise, korkuyu yok ediyor. Ama moral acının doruğunda yaşatıyor insanı. Öldürüyor ya da elektriksiz, davaksız bir köşede eriyor insan.

...Emniyette geceler uzun ve çok zor. Bir de kış varsa. Soğuksa. İşkencenin ne zaman yapılacağı emniyet

müdürünün çalışma saati anlayışına ve işkencecilerin keyfine kalmış bir uygulama. Daha sonra götürüleceğim emniyette, İzmir'de, çalışma saatlerine uyuluyordu. Bu nedenle işkencesini yarıda kesen polisler bile vardı. 'Mesai bitti, dua et.' deyip, evlerine dönerlerdi. Ama işkence genellikle gecenin karanlığında uygulanıyordu çoğu yerde. Her yürekte sabaha ulaşma istemi çarpar durururdu. Sabah bir merhem gibidir, uzakta bir nokta gibidir hep. Sabaha doğru, seni ya da arkadaşını bırakırlar külçe gibi bankın üstüne, döndüğüne sevinirler, dönenlere sevinirsin. İşkenceye gidenlerle kalanlar arasında gizli bir ayrılık töreni vardır. Vedanın her zaman elvedaya dönüşebileceğini herkes çok iyi bilir. Gideni beklemek bunun için zor. Giden olmak her zaman daha kolay. Bir işkence gecesini sağ-salim geride bırakmanın mutluluğunun bir benzeri daha olduğunu sanmıyorum. Espri bile yapan olur. Salt gövdesinin acısını duyduğu için elektrikten geçici felç geçiren birinden 'Felç olmaya övgüler' duyabilirsiniz. Birlikte gülünür.

...Uykusuzluk, soğuk ve açlık birbirine eklenince başlıbaşına bir işkence oluyor. Bu yöntem hemen herkese uygulanıyor. Geceleri uyumak istemiyorum. Çünkü tam dalmışken yaka paça işkenceye götürülmek hiç hoş değil. Aklı başında olmalı tezgahta insanın. Gündüzleri fiskeli, fiskesiz sorgu nedeniyle uyumak olanaksız. Bir de, o radyoyu açmıyorlar mı sonuna dek. Düşünmeyi engellemek için diyorlar. Soğuk amansız bir düşman. Ne zaman sızsam, düşümde birileri üzerimi örtüyor. Annemin sesini duyuyorum yine 'Uyuyanın üstüne kar yağarmış' diyor. Sızmanın başka periyotları da var. Ne zaman sızsam sevdiklerimi görüyorum düşümde ve ne zaman sızsam rastantı belki, belki de değil, yaka paça alınıp işkenceye götürülüyorum. Artık aç bırakılmıyorum ama yiyemiyorum. Kusuyorum. Boğazımdan geçen

her lokmadan sonra. Sonradan hesapladım ilk beş gün aç bırakılmışım. Bir tane karper, üç beş zeytin ayran ve ekmek aldırabiliyoruz.

...Ayranları yılbaşı kutlamasına sakladım. Saat tam 24'de 'En kötü günümüz böyle olsun.' deyip ayranlarımızı kaldırıp, bir solukta içtik. En kötü gününüzü gösteririm demiş olmalı ki, bir polis kapının yanında duran bir arkadaşın kelepçeli eline bir kablo değdirdi. Manyetosunu deniyormuş. 'Birazdan sıra senin' dedi. Arkadaşın zıplaması hepimizi güldürdü. Haykırışlarını dinlerken de gözyaşlarını saklayanlar çoğunluktaydı. Güldüğümüze çok kızdık.

...İşkencede senaryonun aynı kalemden çıktığını, insan arkadaşları ile konuştukça daha iyi anlıyor. Kurgu, değişik oluyor ama. Örneğin benim kurgum şöyleydi. Alınıp götürülüyorum sorgu odasına. Tam işkence başlarken, 'Çekilin bırakın kızı' diyerek biri geliyor. Tezgahtan kalkıp kurtarıcının yanına gidiyorsun, başka bir odaya. Güzel güzel konuşmaya başlıyor. İkna edilmediğim ortaya çıkınca ikinci bir ses duyuluyor. 'Bunlar iyilikten anlamaz efendim.' Kurtarıcı odadan çıkarken. dayak başlıyor. Askıya asılırken yeniden odaya giriyor kurtarıcı 'İzin aldım bana 15 dakika süre verin, herşeyi anlatacak.' diyor. Odada yine yalnız kalıyoruz. Bunun benim son şansım olduğunu söylüyor. 'Bitti herşey, bak, kimleri yakaladık, nelcri ortaya çıkardık. Hadi ne olur konuşta canın yanmasın, acı çekme.' Çekip gidiyor. Bir başka ses, süremin yarım saate çıkarıldığını söylüyor. Kötü polis alıp götürüyor, iyi polis gelip kurtarıyor. Ve bu böyle sürüp gidiyor.

...Benim yanımdan ailemin bulunduğu kente telefon ediyorlar. 'Onları da getirin başka çare yok.' dediklerinde, 'Yapabilirler mi?' diye düşünüyorum. Onları bu-

rada düşünmek bile yetiyor insana. Günlerce hep ailemden biri ile karşılaşmak üzere giriyorum işkence odasına.

...Bazı geceler sabaha dek bıkıp usanmadan küfür seansları oluyordu. Cinsellikle ilgili tüm bilgilerin ortaya dökûldüğü bu seanslarda zaman zaman çalıp-oynatmaya dek varan istekler oluyordu.

...Zaman zaman tartışmak için götürülüyordum. İyi eğitim gördüğü kolayca anlaşılan biri, benimle teorik konularda tartışmak istiyordu. Tartışmaların amacının, bir süre sonra, kendilerine yardımcı olacak ipuçları ele geçirmek olduğunu, hemen anlıyorsunuz. Tartışmaların sonu, hep işkence odasına yolculukla noktalanıyordu.

...Senaryonun en korkunç yanı, öldürülmeyi hak etmiş biri olarak, infazın yerine getirilmesiydi. Geceyarısı arabaya bindiriliyorum. Her iki yanımda polisler var. Ayağıma taş bağlanıyor ve ellerim arkadan kelepçeleniyorum. Denize atacaklarını söylüyorlar. Beş dakika süre tanıyorlar. Öldürürler mi diye düşünüyorum. Sorduklarını gerçekten bilmiyordum ama bilsem söyler miydim? Bu acılara, başkasını ortak edebilir, başkasını çağırabilir miydim? Dalga sesini ve denizin kokusunu duydum. 'Süre tamam' dediler ve ittiler gerçekten. Hiç birşey düşünemedim o an. Belki yarım metreden düştüm. Sert bir yerdi. Anımsayabildiğim bir tek kendi çığlıklarım var şimdi. Avaz avaz bağırıyordum. 'Delirdi.' dediler. Korkum ve tüm korkular gitmişti, hiçbir korkunun olmadığı küçücük odamdan tüm dünyaya kafa tutuyordum. Kara yüzlü çopur adam, gözleri büyümüş beni izliyordu şaşkın şaşkın. Kapı açıldı 'Bitti mi?' diye sordu biri. Gözlerimden yaş akıyordu. Ama ben ağlamıyordum ki. Bağırmam bitti, avazım içe döndü. Sustum. Götürüp arkadaşlarımın yanına bıraktılar.»

Sonra yeniden ekip otosuna bindiler. Bu kez cezaevine gidiyorlardı. Piknikten dönen yatılı kızlar gibi neşeliler. Gece yarısı, cezaevi kapısı dikildi karşılarına. Ürpertici sessizlik, geride bırakılan çığlıklardan daha güzel, «Cezaevi ne de olsa» diye sevindiler.

Bayan polisin «soyunun» buyruğu ile irkiliyorlar. Soyunmanın sonu konusunda hiç iyi deneyleri yok. «Aranmadan giremezsiniz» diyor polis. Sonra bir demir kapıdan bir demir kapıya giriyorlar. «Bu kapılar nereye açılıyor?» sorusu boşlukta kalıyor. Bir kapı daha açılıyor, revirdeki doktor muayenesinden sonra, anahtarı çevriliyor. Cezaevindeki ilk kilit sesi. İç içe geçmiş iki oda, camları kırık. Yerde yataklar var «Ranza bekliyorduk» diyen biri sessizliği bozuyor. Yargıca çıkıp tutuklanana dek orada kalmaları gerekiyor. İlk gecenin erken bastıran deliksiz uykusu, düşünmeyi önlüyordu. Soğuk, açlık, pislik vardı ama, işkence beklentisi yoktu, işkence çığlığı yoktu en azından.

Gece yarısı büyük gürültüyle açılan kapının ardındaki polis «Mülakata» diyor. Sabaha dek biri gidiyor, biri geliyor. Saat dokuza doğru olağanüstü birşey gerçekleşiyor. Günlerdir düşünü kurduğu şey, Mazgal açılıyor ve bir ses «Çayy» diyor. Cezaevinin ilk çayını, son sigaraları ile süslüyorlar. Olacak iş değil gibi geliyor çay ve sigara. Saat 12.00'de yemek veriliyor. Tabak çatal yok, istiyorlar, bir iki tane veriliyor.

Akşam üzeri yerleri değiştiriliyor. Küçük küçük demir kapılarının aynı koridora açıldığı bir koğuş. «İlk odamız daha güzeldi.» dediğini duyuyor kadın polis «Oda moda yok burada, tecrittesiniz şimdi» diye düzeltiyor yanlışı. Yıkanmak nasıl bir şeydi diye düşünürken bir gün sonra banyo günü olduğunu da öğrenince hepbirlikte kahkaha atıyorlar. «Gülün, gülünn» diyor kadın

polis. Karışmasa olmaz. Yan duvardan bir tıkırtı duyuyorlar. Duvara kulak dayama yöntemi ile konuşuluyor. Geldiklerinden haberleri olduğunu ve onlar için şarkı söyleyeceklerini duyuyorlar duvarın arkasından. Ağızlarını duvara dayayanlar, kulaklarını duvara dayayanlara şarkı söylüyorlar. Üst kattada birileri var. Erkek onlar. Sonradan öğreniyorlar tecritte olduklarını, aynı havalandırmaya bakıyorlar. Onlar da türkü söylüyorlar.

10. gün savcılığa gitmek üzere eller arkadan kelepçeleniyorlar. Buz gibi bir araba, demir yığını. Tutuklu üç kız daha var arabada. Mahkemeye gidiyorlar. Arabanın mazgal deliği gibi pencerelerinden dışarıya bakmaya çalışıyorlar. Bir yıl sonra o da yapışacaktı o deliklere. Denizi,i telefon kulübesini, insanları ve kedileri özleyince. Pencereden bakan bir kız şarkıya başladı. Tahliye şarkısıymış. Gözleri dolu dolu oluyor. Elleri ile burnunu silemediğinden, eğilip pantolonuna sürtüyor. Parlak bir iz. Ne ki, bir de o olsun.

Savcılık koridorunda, elleri önden kelepçeleniyor. Sorgu bitiyor. Tutuklama mahkemesi için «Yarın» diyorlar. Savcılıktan çıkarken bir ayna görüyor. Bakmadan geçmek istiyor. Baktığına pişman oluyor sonra.

Birgün sonra tutuklanıyor.

Metris'ten şubeye götürüldüğü günler, cezaevini özlüyor. Çayı, sigarayı, uykuyu ve sohbeti özlüyor. Metris'li oluyor bir süre sonra iyiden. Evi belliyor. Orada yaşayacakları nesnel olarak dehşet verici şeyler olsa da, kabul edecekti bu yaşamı bir süre sonra. Tavırsız değillerdi elbet.

Günü geldi, kimi «Mazgal»dan aldı tahliye haberini. Kimine «Koğuştan kız kaçırma» yöntemi ile bildirdiler tahliyesini. Pek'azı ise duruşmada öğrenebildi, özgürlük haberini.

YEDİNCİ BÖLÜMÜN NOTLARI

1 — «İskence Üzerine Düşünceler» adlı makalesinde Prof. Selahattin Keyman «Eğer devletin kullandığı yöntemlerde herhangibir sınırlamaya tabi olmaksızın suçları ve suçluları bulmak mutlak görevi varsa, bu durumda işkenceyi ahlaken ve hukuken meşru saymak gerekecektir. Ortaçağ engizisyonu, bu anlayışı yansıtır.» diyor. Milliyet Gazetesi, 11 Ocak 1986.

2 — Ankara 9. Asliye Ceza Mahkemesi 17.11.1982 tarih 1982/333 esas, 1982/36282 hazırlık sayısı ile, suç yeri itibariyle iddianame düzenlenmek üzere 19.11.1982 tarihinde soruşturma dosyasını Yenimahalle Cumhuriyet Savcılığına gönderdi.

3 — Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Yardımcı Askeri Savcılarından Kemal Kadıoğlu tarafından hazırlanan 24.9.1982 tarih ve 1982/562 esas, 1982/540 karar sayılı iddianamede Prof. Aren'in tutuklanması ve ayrıca ders kitaplarının zoralımına karar verilmesi de istendi. Prof. Aren bu davadan aklandı.

4 — Şerafettin Elçi'nin savunma avukatı tarafından basına açıklanan belge.

5 — Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 4 nolu Askeri Mahkemesinde görülen davanın 28.1.1985 tarihli duruşma tutanakları. Doğan Ak'in ve arkadaşları olayına Aylık haber-yorum dergisi Maya geniş yer ayırdı. 1984 kasım sayı. 73.

6 — İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 3 nolu Askeri Mahkemesinde görülen THKP-C/Üçüncü Yol Davası (1983/183) sanıklarından Mehmet Emin Aydın'ın 28.2.1984 tarihli sorgu ifadesi.

7 — Aynı dava sanıklarından Metin Ağaçgözgü'nün 13.3.1984 tarihli sorgu ifadesi.

8 — Aynı dava sanıklarından Zafer Ören'in 12.3.1984 tarihli sorgu ifadesi.

9 — Aynı dava sanıklarından Cevdet Akgün, sorguda geçirdiği bir bunalım nedeniyle GATA (Gülhane Askeri Tıp Akademisi) hastanesinde tedavi gördü.

10 — Aynı dava sanıklarından Altan Aydın Kadayıfçı'nın 13.3.1984 tarihli sorgu ifadesi.

11 — Aynı dava sanıklarından Çetin Anık'ın 13.3.1984 tarihli sorgu ifadesi. Anık'ın intihar olayı ile ilgili; Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 24.10.1983 tarih 1983/373 esas, 1933/104 karar sayılı kovuşturmaya yer olmadığı kararı ile, KKK Askeri Savcılığının 6.2.1984 tarih 1984/4 esas, 1984/1 karar sayılı yetkisizlik kararı da bulunuyor.

12 — Olay, 7 Kasım 1985 tarihinde Altındağ 2. Ağır Ceza Mahkemesinde Hasan, Zeki ve Taki Şenyurt tarafından anlatılarak tutanaklara geçirildi.

13 — 213 sanıklı Ankara TKP davasının Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 nolu mahkemesinde 26 haziran 1984 tarihinde yapılan avukat savunması.

SEKİZİNCİ BÖLÜM
HUKUK OKUDULAR...

IŞIKLAR YANDI VE ÜYELER SORU SORMAYA BAŞLADILAR

12 Eylül'den sonra ilk kez böyle bir kalabalık biraraya geliyordu, Genelkurmay Başkanlığı büyük toplantı salonunda. Askerler, gizlemeye çalıştıkları sınav heyecanının baskısını, oradan oraya küçük adımlarla koşuşturarak örtüyorlardı. Siviller meraklı bakışlarla, salonun orta yerindeki sıralarda hareketsiz oturuyorlardı. Yüzlerde, sabahtan takılan gülücükler vardı.

Avrupa Konseyi üyeleri, müdahaleden sonra 1982 yılının ocak ayının ilk günlerinde Türkiye'ye gelip, askeri yönetimin işleyişini görmek istemişlerdi.

Genelkurmay yetkilisi kürsüye geldi ve «Hoşgeldiniz» dedi, ışıklar karardı ve 12 Eylül öncesini anlatan, herkesin TRT'de izleye izleye ezberlediği bir film gösterilmeye başlandı. Film yabancı temsilciliklere gönderildiği ve bazı batı televizyon kuruluşlarında gösterildiği için izleyenlerin fazla ilgisini çekmedi.

Türkiye'de ezberlenmiş olan metin, görüntü açısından oldukça zengindi. Kahraman Maraş, Malatya, Çorum olayları, çeşitli miting ve açık hava gösterileri batı televizyonlarında çok eskiden gösterilmişti. Filistin kamplarında eğitim gören bir Apo'cu ile Demokrat Ga-

zetesi muhabirlerinden Recai Ünal'ın öldürülmesine katılan faşist militanların kendi sesleri ile olayları anlatmaları izlendi.

Kürsüye bir yetkili daha geldi. Genelkurmay Başkanlığınca hazırlanan «Türkiye'de Terör ve Anarşinin Değerlendirilmesi» başlıklı bir raporu okudu. 12 Eylül öncesi ve sonrası ayırımı yaparak sayısal verileri aktardı.

İşkence savları konusunda bilgi verilirken, üyelerin not almalarına yardımcı olmak amacıyla slayt uzun süre gösterildi. 370 sav ortaya atılmıştı. 110'nu doğru çıkmayan ihbarlardan oluşuyordu. 43 soruşturma sonuçlandırılmış 108 güvenlik görevlisi yargı karşısına çıkarılmıştı, 6'sı cezalandırılmış 11'i aklanmıştı. 237 soruşturma sürüyordu. (1)

Disk davasına da değinildi. Genelkurmaya göre, bu işçi kuruluşu «Marksist-Leninist doğrultuda sınıf sendikacılığı» yapıyordu. Disk iddianamesinden bir bölüm bile okundu. Disk, «devleti ele geçirerek, Marksist bir devlet, kurmayı» amaçlıyordu. Disk'in grev fonlarından işçiler yararlanmıyordu. Disk lüks tatil siteleri kurmuştu.

Disk yöneticilerinin askeri mahkemede yargılanıyorlardı. Ama askeri hiyerarşinin tepe noktasında, Genelkurmay'da, dile getirilen peşin yargılar vardı, Disk ve yöneticileri için. Avrupa Konseyi üyeleri, Türk Silahlı Kuvvetlerinin başındaki en üst rütbeli generalinden en küçük erine dek «tek tip» düşündüklerini çok iyi biliyorlardı.

Işıklar yandı ve üyeler soru sormaya başladılar.

— Disk'in 600 bin üyesi var. Bu aileleri ile birlikte 4 milyonluk bir kitleyi kapsar. Disk'i suçlarken, bu 4

milyon kişiyi de suçlamış olmuyor musunuz? Demokrasinin en temel kurumu olan özgür sendikacılığı kaldırmak, demokrasi savınızla çelişmiyor mu?

— Bu gün sadece 52 DİSK yöneticisi hakkında dava açıldı. Üye sendikaların yöneticileri ile birlikte 150 sendika lideri var. Bunlar dışında 600 bin üyenin hakları bağımsız mahkemelerce atanan kayyımlar tarafından korunuyor. Türk-İş üyeleri ile aralarında hiçbir fark gözetilmiyor. Her iki konfederasyonun üyeleri arasında hiçbir ayrım gözetilmiyor. Bu eşitliği sağlamak için Türk-İş'in elindeki toplu sözleşme yetkisi alındı ve bu yetki yeni oluşturulan Yüksek Hakem Kuruluna verildi. Bu kurulda işçi kesimi çoğunlukta bulunuyor.

— Terör örgütlerinin dış bağlantıları nelerdir?

— Gerek aşırı sağ, gerekse aşırı sol örgütlerin dış bağlantıları var. Örneğin aşırı solun yurtdışında 11 radyo istasyonu günde toplam 18 saat yayın yapıyor. Bu yayınlar, bir propoganda amacı ile değil, terörü doğrudan yönlendirmek amacı ile yapılıyor. Bu grubun Filistin Özgürlük Cephesi ile, Habbaş Grubu ile ilişkileri biliniyor. Biz buna, bir savaş türü olarak bakıyoruz.

— Habbaş Grubu dışında isimler verebilir misiniz?

— İsim vermemeyi yeğliyoruz. Bu artık açığa çıktı, biliniyor. Türkiye'nin komşuları ile ilişkilerini dikkate almak zorunda olduğunu takdir edersiniz. Dış bağlantıları tespit ederken, silahların markalarına göre değerlendirmeler yapıyoruz. Ancak bu yanıltıcı olabiliyor. Örneğin, bazen sahte marka kullanılıyor. Bazen, kendi silahı en az kullanılan ancak ticareti ve aracılığı yürüten ülkeler olabiliyor.

— 12 Eylülden sonra olağanüstü mahkemeler kurmadıysanız, terörle mücadeleyi nasıl sağlıyorsunuz?

— Terörizmle mücadele sadece teknik bir konu değil. Bunun stratejik unsurları da var. Ordu teknik düzeyde mücadele veriyor. Eskiden de bu böyleydi. Ancak, üst düzeyde gerekli politik kararlar alınmadığından mücadele yeterli olmuyordu.

Olağanüstü mahkemeler konusunda çok duyarlıydı Batı kamuoyu, Terörle mücadelenin, demokratik sınırlar içinde kalmasına özen gösterilmesi ilkesinden vazgeçmiyordu, Türkiye'deki çıkarları ne olursa olsun, vazgeçmiş görünmek istemiyordu.

Genelkurmay da, askeri hükümet de bu konudaki duyarlığın farkındaydı. Bu son sorunun yanıtı, Türkiye'nin bu konuda vereceği son yanıt da olmalıydı.

Kürsüdeki yetkili, son soruya vereceği yanıtla en önemli, en vurucu yere geldiğinin farkındaydı. «Bu soru artık sorulmamalı» diye geçirdi içinden :

«...12 Eylülden sonra askeri mahkemelerin çalışma düzenleri ve atama ilkelerinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.» diye söze başladı. Ve yargılama tarihine geçmesi kaçınılmaz olan bir değerlendirme yaptı :

«...Askeri mahkemelerde görev alan askeri yargıç ve askeri savcılarda hukuk fakültesi bitirmişler, hukuk öğrenimi yapmışlardır.» (2)

Avrupa Konseyi üyeleri Genelkurmay Başkanlığında kendilerine anlatılanlarla ilgili olan çok sayıda insanla görüşüp, ülkelerine döndüler.

Avrupa Konseyi Assamblesi Siyasi Komisyonu Başkanı İngiliz İşçi Partisinden Tom Urwin ile Hukuk Komisyonu Başkanı İngiliz muhafazakar John Greave'in not defterlerindeki bilgiler yöneticilerin, kendilerine söylediklerini doğrulamıyordu :

«Askeri mahkemelerde sivil yargıçlar da görev yapıyorlardı» ama bununla «Bağımsızlık geleneği olan yargıç ve savcılara ordunun sivil memuru statüsü kazandırılmış» olmuyor muydu?

Disk davasının savcılar kurulunda sadece bir tek askeri savcı bulunması, onun savunma avukatlarınca reddedilmesini engellememişti. (3) Tekti ama, reddedilmişti.

Sivil ve askeri Cezaevlerinde 150 bin kişi vardı. (4) Cezaevlerinde tutuklu ve hükümlülere din dersleri verilmesi bile düşünülüyordu. Endoktirine ediliyorlardı.

Adana'da 49 sanıklı bir davada yargılanan sanık, Gaziantep ve Tunceli'de insanlık dışı işkencelerden geçtiğini söylemiş ve yargıcın izni ile pantalonunu ayak bileklerine kadar indirip, işkence izlerini göstermişti. (5)

İstanbul'da bir askeri mahkemede ise mahkeme kararıyla bir sanık doktora gönderilmişti. Sanık Cevat Akkaya, Kabakoz Askeri Cezaevinden getirilmiş, iki arkadaşının kolları arasında çıktığı sanık kürsüsünden «Sağ tarafım tutmuyor, felç oldum, gözüm görmüyor ve duymuyorum. Bende sizler gibi sağlıklı bir insandım, gözaltında bulunduğum süre içinde bu duruma getirildim.» diye konuşmuştu. (6)

Ankara'daki bir duruşmada sanık Aydın Ergüden «Askeri savcılık karakolundaki C-5'te yapılan işkenceler sonucunda Sadi Somuncuoğlu'ndan emir alarak Ali Uzunırmak ile birlikte Gün Sazak'ı öldürdüğümü kabul ettim. Yapılan işkenceler nedeniyle 15 gündür hastanede yatıyorum» demişti. (7)

Sosyal Demokrat milletvekilleri Temel Ateş ve Ertuğrul Günay «Çeşitli toplantılarda aleni olarak yaptık-

ları konuşmalarda, yasadışı bir örgütü methetmek, bu örgütün işlediği fiillerinin icrasını kolaylaştırmak, kanunun açıkça suç saydığı filleri överek ve halkı kalerinin etkinliğini arttırmak» savıyla yargılanacaklardı. (8)

Heyetin tüm üyelerinin takıldığı önemli temel konular da vardı. Demokrasiye dönülecekti ancak, dönülecek demokrasinin niteliği nasıl olacaktı? Yeni Anayasa'nın getireceği kurumlarla demokrasinin bağdaşması olanaklı mıydı? Demokrasiye dönülürken Disk Davası, Barış Davası, siyasi parti davaları ile ilgili yargılamalar demokrasi ile açıklanabilir miydi? Demokrasiye geçiş takviminin açıklanmasına karşın, aylardır, yargıç karşısına çıkarılmayan sanıkların durumu olumsuz bir gelişmeyi anlatmıyor muydu?

Defterlerdeki notlar, bir süre sonra rapor haline getirildi ve üyelerin bilgisine sunuldu.

Avrupa Konseyi, Türkiye'ye yeni bir süre tanıyan kararı aslında Türkiye'yi yansıtmıyordu. Türkiye'nin üyelikten çıkarılmasına ilişkin önergeler 38'e karşı 75 oyla reddedilmişti ama, Türkiye'ye ekim ayına dek süre tanınması ile ilgili önerge 81 oyla kabul ediliyordu. Karar tasarısının Batı kamuoyunda tartışılmasını önlemek için ilginç bir yönteme başvurulmuştu. Türkiye'de insan haklarına aykırı davranış savlarına karşı, Konsey üye devletlerin, Avrupa İnsan Hakları komisyonuna başvurma haklarının bulunduğu anımsatılıyordu.

Karara ilk yanıt, Başbakan Bülend Ulusu'dan geldi. Ulusu'ya göre «Suçlamalar ağır ve haksızdı.» Asıl yanıtı, bir radyo televizyon konuşması ile Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren verdi.

İnsan hakları konusunda ulusal belgelerimiz arasında yeri ve öneminden, tarih durdukça, hiçbirşey yitirmeyecek olan bu yaklaşım, Batı'da uzun bir süre konuşulup, tartışıldı :

«...12 Eylül harekatından bu yana gerek TRT gerekse basında izlediğiniz şekilde, Türkiye'nin günlük yaşantısına, yüce milletimizin beka mücadelesi yaptığı çeşitli hayati problemlerin yanı sıra bir de Avrupa Konseyi ve bununla ilişkiler sokulmuş Avrupalı dost ülkelerin kamuoyunda temel insan hak ve özgürlükleri konu edilerek, Türkiye aleyhinde sun'i olarak bir bardak suda fırtınalar koparılmaya çalışılmıştır.

...Milletimiz ve insaf sahibi her ülke tarafından izlenen, bu her türlü dostluğa aykırı, milletlerarası ilişki kuralları ve ciddiyeti ile bağdaşmayan, medeni sabır sınırlarını zorlayan ve adeta düşmanca bir mahiyet almaya başlayan ve davranışların kaynaklandığı Avrupa Konseyi'nin amaçları ve çalışmaları hakkında vatandaşlarıma özet bilgi vermeden bu konuşmamın esas maksadına geçemeyeceğim.

...Cumhuriyet tarihi boyunca, demokrasi inancına sahip, insan haklarına ve temel hürriyetlerine saygılı Türkiye, Avrupa Konseyinin kuruluşundan beri, amaçlarını içtenlikle benimsemiş en samimi üyelerinden birisidir.

...İşte sayın vatandaşlarım; Statüsünün 3. maddesi ile hukukun üstünlüğü prensibini ve ülkesinde bulunan her şahsın insan haklarından ve ana hürriyetlerinden faydalanma prensibini kabul eden ve bu yöndeki fikri ve ahlaki kıymetlere sarsılmaz surette bağlı olarak, üye ülkeler arasında sıkı bir birlik kurulması

zaruretine kani bulunan, bu Avrupa Konseyi Danışma Meclisi'nin bir kısım çevreleri : Milletlerarası terörizmin ve Türkiye'yi bölüp parçalamak isteyen dış mihrakların yönetip, desteklediği terör ve tedhiş eylemleri ile Türkiye baştan başa kana bulanırken, hergün ortalama 20'-ye yakın insan sokaklarda sorgusuz sualsiz, fütursuzca boğazlanırken, vatandaşlarımızın en tabii hakkı olan yaşama güvencesi ellerinden alınırken, insanlarımız arasına kin ve nifak tohumları salınırken, özet olarak Türk devleti yıkılırken sessiz ve hareketsiz ve hatta ilgisiz kalmayı tercih etmişler, ancak : 12 Eylül harekatı ile birlikte ülkemizde olup bitenlere büyük bir ilgi göstermeye başlamışlar ve Türkiye'de insanların yaşamakta olduğunun farkına varmışlardır.

...12 Eylülden itibaren bu dostlarımız; Hayatlarına son verilen 5000'den fazla vatandaşımızın katillerinin, devletimizin ve milletimizin varlık ve bütünlüğünü tahribe azmetmiş hainlerin, bağımsız ve adil Türk mahkemelerinin önünde hesap vermelerini Konsey statüsünün 8. maddesi uyarınca insan hakları ve temel hürriyetlerini vahim derecede ihlal olarak değerlendirme ve buna öncelikle kendilerini inandırma çabası içine girmişlerdir.

...Yönetimimiz; Parlamentonun zorunlu olarak feshedilmesine ve Avrupa Konseyine temsilci olarak seçilmiş olan parlamenterlerin de bu sıfatlarının kalkmış olmasına rağmen, başkaca bir engeli olmayanlar dışındaki bütün temsilcilerimizin, Avrupa Konseyi Danışma Meclisi çalışmalarına katılmalarını, Avrupa Konseyinin ideal ve prensiplerine karşı muhafaza ettiğimiz inanç nedeniyle uygun görmüş ve görevlerini, Konsey çalışma devresi olan Mayıs 1981 tarihine kadar devam etmesine imkan sağlanmıştır. Aynı nedenle Türkiye bu ta-

rihten sonra da Danışma Meclisinde temsilcisi kalmamış olmasına rağmen, Konsey statüsünün 7. maddesine dayanarak Konseyden ayrılmaya teşebbüs etmemiştir. Buna karşılık Avrupa Konseyi Danışma Meclisinin muayyen siyasi eğilimlerdeki bazı üyeleri, 12 Eylül'den bu yana Türkiye'nin Konsey'deki üyeliğinin devam edip etmemesi gibi bir konuyu Konsey Komisyonlarında ve Konsey Genel Kurulunda sürekli bir tartışma konusu haline getirmişler ve bu suretle gerek Avrupa kamuoyunda gerekse Türkiye kamuoyunda Türkiye aleyhine çeşitli propogandalara sebebiyet vermişler ve hatta yüce milletimizin büyük desteğine sahip Türkiye'deki milli yönetimi, zaafa düşürmeye kalkışmışlardır.

...Konu ile ilgili olmak üzere bugüne kadar çeşitli Komisyon ve Alt Komisyon üyeleri Türkiye'ye gelmiş ve yönetimin kendilerine, hiçbir ülkede göremeyecekleri şekilde bahşettiği geniş boyuttaki kolaylıklardan yararlanmışlar ve en yetkili makamlardan istedikleri her bilgiyi almışlardır. Buna rağmen Türkiye: İnsan haklarının ve hukukun üstünlüğü ihlal eden, ortaçağın engizisyon metodlarının vari olduğu bir ülke gibi gösterilmek istenmiş, böylece Türkiye'nin Konsey üyeliğinden çıkartılması veya Konseydeki temsil hakkının askıya alınması gibi ihtimaller üzerinde ısrarla durarak 12 Eylülün amaçları yönündeki samimi gayretlerimizi gölgeleyici ve hatta Türkiye için hayati önem taşıyan içişlerine müdahale teşkil eden beyan ve davranışlarını sürdürmüşlerdir.

...Bu üyelerin... kasti bir önyargı ve özel bir hesap içinde bulunduklarında şüphe yoktur. Aklı selim sahibi herkes takdir ederki; Türk Silahlı Kuvvetleri, 12 Eylül harekatı ile, insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü reddetme yolunu değil, tam aksine, 12 Eylülden önce

sürüklendiği ortam içinde yaşama hakkı başta olmak üzere, bütün temel hak ve hürriyetlerin vahim şekilde tehlikeye girdiği, parlamentonun işlemez hale geldiği, ülke ve devlet varlığının tahrip edilmeye başlandığı fevkalede tehlikeli bir durumda, tek kurtuluş çaresi olan kaçınılmaz müdahalesini yapmıştır.

...Bugüne kadar harekatın başından beri belirtilen amaçlar yönünde kimsenin inkar edemeyeceği ciddi, samimi ve sarsıntısız gayretler ile büyük mesafeler alınmıştır. Bu halde Türkiye'yi; Amaçla üyesi bulunduğu Avrupa Konseyi camiasından bütünüyle ayırmak çabalarını; Türk milletine karşı dostluk duyguları, Konsey statüsü ve Türkiye'deki fiili ve hukuki durum ile de izah etmek mümkün değildir.

...Kaldı ki Türkiye yeni Anayasanın hazırlanıp, halkoyunca kabulünü takip eden safhada yapılacak genel seçimlerde yeni parlamentosu teşekkül edinceye kadar Avrupa Konseyi Danışma Meclisine temsilci gönderme isteğinde bulunmamayı ve böylece Konsey Danışma Meclisinde Türkiye'nin temsiline pratikte son verilmiş bulunmamaktadır.

...Türkiye'de 12 Eylül'le başlayan zorunlu geçiş dönemini ve bunu doğuran şartları anlamazlıktan gelerek Türkiye aleyhinde, Türkiye'yi ziyaret öncesi ve sonrası demeçler verilmesini, öneriler hazırlanmasını ve hele Türkiye'nin içişlerine açıkça müdahale anlamını taşıyan teklifler ve kararlar alınmasını Türk milletinin kabul etmesinin asla mümkün olmayacağı düşünülmelidir.

...Bildiğiniz gibi, Avrupa Konseyi Danışma Meclisi son günlerde yeniden Türkiye konusunu gündeme getirmiştir.

...Bu son tartışmalar, konunun Türkiye'nin demokrasiye dönmesi kaygısından saptırılmış olduğunu ortaya koymuş ve demokratik kurumların sağlıklı bir temele oturtulması süreci ile hiçbir ilişkisi olmayan konular ortaya atılmıştır. Bazı parlamenterler, demokrasiye olan bağlılıklarından ziyade Türkiye ile ülkeleri arasında mevcut olan ihtilaflardan kaynaklanan bir şiddet ile Türkiye'ye hücum etmişlerdir. Sonuçta, sadece Bakanlarla değil Danışma Meclisi'nin son heyetinin aldığı izlenimler ve vardığı sonuçlar ile de derin biçimde çelişen bir karar benimsenmiştir.

...Türkiye'nin temsilcileri olmadan Danışma Meclisinin aldığı bu kararın muhatabı olmayacağımız aşikardır.

...Dostluklarına inandığımız devletlerin Avrupa Konseyi Danışma Meclisindeki bazı temsilcilerinin bu ön fikirli, yönlü ve olumsuz davranışları karşısında belirtmek gerekir ki, Türkiye; bundan böyle girişilecek içişlerine müdahale şeklindeki tüm teşebbüslere müsamaha etmeye ve bu yöndeki Avrupa Konseyi Danışma Meclisi çalışmalarını Türkiye için bir gündem maddesi olarak kabul etmemeye kararlı bulunmaktadır. Bu andan itibaren, Avrupa Konseyi ile ilişkilerimizin ağırlık noktası hükümetlerin temsil edildiği Bakanlar ve delegeler komitesine kaymıştır. Avrupa Konseyi ile ilişkilerimizi hükümetlerin bundan sonraki tutumlarına göre ayarlayacağımız tabiidir.

...Bu hükümetlerin bazıları Türkiye'deki gelişmeler ile ilgilerini içişlerimize müdahale niteliğine dönüştürürlerse, tepkimizin kesin ve kararlı olacağı bilinmelidir.

...Türkiye'nin 12 Eylül 1980 öncesine bir daha kesinlikle dönmemesi için gerekli tedbirleri tespit etme

hedefini güden ve devlet varlığının sözkonusu olduğu çalışmalarımızın sürdürülmesi sırasında, ülkemizdeki siyasi partiler ve sendikalar dahil demokratik müesseselerin ihyası ve insan haklarına saygı gösterilmesi hususlarının denetim ve gözetilmesi görevi Avrupalı dostlarımızdan çok daha evvel bağımsızlığına son derece düşkün, medeniyetinin kökleri çağlar gerisine uzanan, insan onurunu her değerin üstünde tutan Türk milleti tarafından, Avrupalı dostlarımızdan çok daha evvel bizzat üslenmiş bulunulmaktadır.

...Şu husus üyelerce iyice bilinmelidir ki, Türkiye, alınan kararın getirebileceği sonuçlardan endişe edecek, milli amaçlarından inhiraf edecek, haysiyet ve hükümranlığından tavizlerde bulunacak bir devlet değildir.

...Sarfettiğimiz bunca samimi gayret ve açık kalpliliğimiz kifayet etmemiş ise, bu gibileri bundan böyle kendi yargıları ile başbaşa bırakmaktan başka çare göremeyeceğiz. Türkiye üzerine şimşekleri çekmek isteyen bu üyelerin, bu tutum ve davranışlarının, bir yönde de; Milletlerarası terör ve tedhiş mihraklarını Türkiye'ye karşı eylemlere teşvik ve bunları desteklemek şeklinde bir yoruma açık olduğu aşikârdır. Perşembe günü meydana gelen Los Angeles olayı dahil, yabancı ülkelerdeki Türk misyonu mensuplarına karşı girişilen suikast serisi, bu görüşümüzün bir kanıtı olmaktadır.» (9)

Devlet Başkanı Orgeneral Evren, konuşmasını, Türkiye'de demokrasi köklerinin «Bizi eleştiren ülkelerden çok daha kuvvetli olduğunu» onların «Kendi zayıf demokrasilerini korumak için» Türkiye'deki uygulamaları eleştirdiklerini söyleyerek tamamladı.

HER NASILSA TÜRKİYE'DE DOĞMUŞ, TÜRK TABİYETİNDE OLAN

Geceyi, gündüze katarak çalışıyordu. 12 Eylül öncesinin korkulu günlerini yaşamış ve 12 Eylül'e yürekten inanmıştı.

Yorgun bir günün sonunda önce televizyon haberlerini izledi. Sonra, Olayların İçinden programını. Devlet Başkanının söylediklerinin tümüne katılıyordu. Öyle ya, içişlerimize karışmaya kimin, ne hakkı vardı. Yok Avrupa Konseyi, yok Ortak Pazar, yok Uluslararası Af Örgütü. Şimdi de Ermeniler saldırıyordu. Bu kadarı fazlaydı.

Tarih bilgisi, şimdiye dek hiçbir devlet büyüğümüzün Batı'ya karşı bu kadar sert bir çıkış yapmadığı sonucuna götürdü onu. Evren doğru söylüyordu. Yüreği serinledi. Koltukları kabardı. Türk olmanın gururunu, yeniden duymaya başlamak ne güzeldi. Evren iyi konuşmuştu.

Askeri mahkemelerde görev yapan sivil, yardımcı askeri savcılardandı. Askerlerin çalışma disiplinine hayrandı. «Ne bitip tükenmez enerjileri var.» diye şaşırırdı çoğu zaman. Bu inançla yenilirdi tüm zorluklar ama.

Uzun zamandır üzerinde çalıştığı iddianameyi düşündü. Kahraman Maraş Pazarcık'taki terör olaylarının içinden çıkmak, öyle sanıldığı gibi, kolay değildi. Örgütsel ilişkiler, eylemler, propoganda çalışmaları, afiş, pankart, miting, gasp, soygun ve susmayan silahlar. Kolay değildi böyle olayları derleyip toparlamak.

Otuzbeşinci sayfaya geldiğini düşündü ve koltuğuna biraz daha derin gömüldü. Yarın güzel bir gün olacaktı.

Adana-K .Maraş-G. Antep-Adıyaman-Hatay-İçel illeri Sıkıyönetim Komutanlığının 26.8.1982 tarih 1981/375 esas, 1982/557 karar sayılı iddianamenin «35. sayfasının, alttan 16. satırında» yazılanlara inanmak gerçekten güçtü :

«...Her nasılsa Türkiye'de doğmuş, Türk tabiyetinde olan kolejlerde cemaat adına okuyan, Boğaziçi Üniversitesinde tahsil gören, hasılı devlet ve milletin bahşettiği en büyük nimetleri nefsinde taşıyan, bu Ermeni oğlu Ermeni, savcı ve zabıtadaki ifadelerinde Ermeni cemaatinin finanse etmesi ile Robert Koleji, yani Boğaziçi Üniversitesini ve iktisat bölümünü okuyup bitirdiğini, 1971 yılında bu mektepte ihtilal için mücadeleye başlamak zımmında mektebe ara verdiğini, bilahare Kayseri'de yakalandığını; 1975 yılında bu üniversiteden mezun olduğu ve İstanbul'da profesyonel olarak ihtilal uğrunda vazife yapmaya başladığını, halen askerliğini yapmadığı anlaşılan sanığın, zamanın klüplerinden Robert Kolej Fikir Klübüne üye olarak ve Dev-Genç yönetim kurulunda yer alarak, Türkiye İşçi Partisi Beşiktaş şubesine girerek, 1969 yılında bu şekilde eylemlerine devam ederek, 1975 yılında sahte hüvivetle Elbistan'da Demokratik Halk Kültür Derneğine hizmet verdiğini, Sosyal Adalet, Yön gibi dergiler ve matbuat takip etmek sureti ile komünist fikirlere sahip olduğunu, okul lokalinde toplanarak günlük siyasi meseleleri münakaşa ettiklerini, 1969-70'lerde fikri gelişmesinin teşekkül ettiğini, profesyonel militan olarak çalıştığını...»

Amasya'nın Merkez Gümüşlü köyü nüfusuna kayıtlı «Her nasılsa Türkiye'de doğan» bu sanık için iddianamenin sonlarında yeni suçlamalarda bulunuldu. Savcı

yine aynı sıfat tamlamasına kullanıyor, «Ermeni oğlu Ermeni» diyordu :

«...Cenaze merasimi nami altında korsan mitingler tertip ediliyor, düğün namı altında forumlar düzenleniyor, tiyatro namı altında komünizm propogandası yapılıyor ve o devirde kanun boşluklarından istifade ile cemiyet hercümerc ediliyordu. Mesele o derece ileriye götürülmüştür ki, temiz Türk çocuklarına teşkilat liderliği yapan, Ermeni oğlu Ermeni Garbis Altınoğlu, Elbistan'da teşkilat kurabilmek için bizzat kendisinin de çalıştığı gecekondu mahallesi tesis edebiliyor, burada inşa ettikleri evleri, köylerden sağladıkları fakir insanları, militan yetiştirerek yerleştirebiliyor ve netice itibari ile şehrin problemli bölgesi haline getirebiliyordu.» (10)

İşkenceci polis Sedat Caner'in «Çok dayanıklıydı.» dediği Garbis Altınoğlu'ydu bu «Ermeni oğlu Ermeni.» Ermeni sorunu konusunda devlet ne diyordu, devletin savcısı ne diyordu.

Garbis, işkencecilere ilham kaynağı olmuştu. «Deneyli bir militan» olduğu için önce, kendisine olan güveninin kırılması gerekiyordu. Burnuna zincir takılıp tef çalınıp ayı gibi oynatıldı. Bir hafta sürdü bu eğlence ve Garbis'in omuzları çöktü, ama yine de konuşmadı.

Sonra, hem büyük acı verdiği hem de onur kırıcı olduğu için «Kaplumbağa hücresine» ilk kez onu attılar. İşkenceci polisin itiraflarına göre, kurban kaplumbağa hücresine çömelerek sokuluyor. Kendisi tuvalet gereksinimi filan gideremiyor, ancak altına yapıyordu. Kıpırdama olanağı yoktu. Tüm eklemler bir süre sonra kireçleniyordu. Garbis bu hücrede bir hafta süre ile tutulmuştu. Çıktığında kamburumsu yürüyordu. Onuru kırılmıştı, acı da çekiyordu. (11)

Garbis Altınoğlu aylar sonra çıkarıldığı askeri mahkemede şöyle konuşacaktı :

«...Maraşta kaldığım 70 gün boyunca bende ağır bir şekilde işkence gördüm. Bu işkenceler aç ve susuz bırakma, uyutmama, soğuk su banyosu, falaka, elektrik, çarmıha germe ve bunların birkaçının bir arada uygulanması gibi değişik biçimlerde oluyordu.

...Gözaltında bulunduğum 70 gün içinde toplam 20 gün bütünüyle aç kaldım. Bunun yanısıra son 15 günü saymazsam, sürekli yarı aç bırakıldım. İlk 5 gün boyunca hiç uyutulmadım. İşkencede olmadığım zamanlarda, ellerim sürekli olarak zincirle bir demir boruya bağlanıyordu.»

«ALDIRMA GÖNÜL, ALDIRMA» ŞARKISINA KARŞI, İSTİKLAL MARŞI

«Bu Metin, o Metin mi?» diye düşündüm. Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının düzenlediği bir iddianameyi okuyordum. 15 sanık için. «Yasa dışı örgüte üye olmak» savı ile TCK'nun 141/5. maddesinden dava açılması isteniyordu.

«Bu Metin, o Metin mi?» sorusuna takıldım kaldım, uzun bir süre. O Metin, 141. maddeye aykırı hareket edecekti, yıllar sonra. Felsefenin Temel ilkeleri, Sosyalizmin Alfebesi, İlkel Toplum Fecdal Toplum gibi kitapları okuyacaktı. Olacak iş değildi. İsim benzerliği deyip geçmek istedim, olmadı. Araştırdım. Bu Metin, bal gibi o Metin'di.

O Metin, 1963 yıllarında TİP'in Gültepe toplantısını basanlar arasındaki iki Askeri Tıbbiye öğrencisinden birisiydi. Bir haftalık disiplin cezası verilmişti.

O Metin, Sezua'nın İyi İnsanı'nın oynadığı İstanbul Şehir Tiyatrosunu basanlar arasında da vardı.

Aradan yıllar geçtikten sonra, bir doktor yüzbaşı Mamak Askeri Ceza ve Tutukevinde, sanıklara bir hekime yakışır biçimde davranmadığı için, Tabib odalarınca iki ay süre ile meslekten men edildi. Gazetelerde çıkan haberlerle, 12 Mart döneminin insan haklarını çiğneyen kişileri arasına giren bu doktor için, «Askeri mahkemelerce idama mahkum edilenlere 'Nasıl olsa öleceksiniz' diye hiç bakmadığı» savı vardı. «Bir takım cerrahi operasyonları uyuşturucu kullanmadan yaptığı, örneğin Olca Altınay adındaki bir sanığın parmağındaki apseyi uyuşturmadan, bağırta bağırta açtığı» söyleniyordu. «Göğüs kanserinden tedavi görürken tutuklanan bir sanığı kontrola göndermediği» ve daha benzeri bir çok şey iddia ediliyordu. (12)

Elimdeki iddianameyi okuyunca doktor Metin Denli'nin zaman içinde siyasi görüşünü değiştirdiği sanısına kapıldım. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı (1) numaralı askeri mahkemesinde duruşmaları yapılması istenen 15 genç subay arasından bir yolunu bulup kurtulduğunu sandım. Metin Denli adının böyle bir suçlama ile bağdaşmadığını bilmeme karşın «Olabilir» dedim, kuramsal doğruyu düşünerek. Suçlama neydi :

«Sanıkların Dev-Yol, Kurtuluş, TİKB gibi örgütlerin içinde bulundukları esnada, hiyerarşik bir düzen içinde yeteri kadar militan ve silahı ihtiva ederek Anayasa nizamını devirmeye cebren teşebbüsün hangi safhasında oldukları tespit edilemediğine göre, Türkiye'de sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeye, sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmaya, ikti-

sadi ve sosyal temel nizamları yıkmaya yönelik yasa dışı örgüt üyesi olmaktan, eylemlerine uyan sevk maddeleri gereğince cezalandırılmaları talep olunur.» (13)

Sanıkları, birbirine karıştırarak iddianame düzenlemek yöntemine çok sık başvurulduğu bir dönemden geçildi. Sağ ve sol görüşlü sanıkların alt alta dizilip, tümüne «çete» denilerek yargılanmalarına çok sık başvuruldu.

Bir de, bazı olayları örtmek için bu yöntemin işletildiği oldu. Doktor Denli'nin adı böyle bir yöntemle bu iddianameye karışmıştı.

1984 yılının Haziran ayı başlarında, MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş'in tedavi görmekte olduğu Gülhane Askeri Hastanesinden kaçırılma girişiminin ortaya çıkarıldığı haberi, bomba gibi patladı. Haberi veren Ulusal Basın Ajansı Genel yayın yönetmeni Baki Özilhan ile sorumlu yazı işleri müdürü Cengiz Yıldırım ve büro sorumlusu Müşerref Seçkin gözaltına alındılar. (14)

İddianamenin kovuşturmaya yer olmayan sanıklar listesinin 87. sırasında «Metin Denli, Ali oğlu, Nigardan olma 1943 doğumlu Araç ilçesi Bahçelik köyü nüfusuna kayıtlı GATA (Gülhane Askeri Tıp Akademisi) hastanesi kadın doğum kliniği müşavir uzmanı, doktor» olarak, yer alan bu Metin yıllar öncesinin o Metin'iydi.

Kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilen 189 sanık için gösterilen gerekçelerde Metin Denli'ninde bulunduğu bir grup sanık için şu değerlendirme yapılmıştı.

«...Komisyonda... gibi bazı sanıkların Milliyetçi ve Ülkücü olduklarını bildirdikleri, askeri savcılığımızda

milliyetçilikten kasıtlarının Atatürk görüşü olduğunu savundukları gene komisyonda... Doğu Türkistanlı bir göçmenin ziyareti sırasında, sol grubun 'Aldırma gönül, aldırma.' şarkısına misilleme olarak İstiklal Marşı ve Çırpınırdı Karadeniz şarkısını okumak, İzmir Hatay semtinde tarih profösörü.....'nın Komünizm ve Siyonizm hakkındaki konferansına katıldıklarını bildirdikleri görülmüştür.

...Ancak bu fiillerin suç teşkil etmediği gibi 'Ülkücülük' denen görüşün tarifi yapılmadığı, hangi çizgide illegalite kazandığı gibi gayesi ve hudutları da kesinlikle belirlenmemiş, soyut bir dünya görüşü olarak bahse konu edilmiştir.

...Bunlardan assubay... Bursa'da İTİA'ne devam ettiği bir sırada, solcuların kendilerini derse sokmadığı, bu yüzden derslere girebilmek için Ülkü Ocaklarına giderek tanıştığı bazı şahısların müşterek hareketi sonucu, bunlara karşı direnerek derslere devam ettiğini, bu yüzden de Adliye'ye düştüğünü belirtmiş ise de; aktif bir hareketinin sübuta ermediği, tamamen savunmaya taalluk eden itiraflarının konusunun suç teşkil edemeyeceği, Metin Denli'nin katıldığını bildirdiği protesto eylemi, bunun gibi bazı sanıkların katıldıkları iddia olunan, kanunsuz gösteri ve toplantıların, müstakilen ele alındığında TCK'nun 102/4 maddesinde yazılı sürenin '...Müruru...', diğer bir kısım sanıkların esasen şüpheyi dahi davet etmeyecek tarzda herhangi bir eylemin içinde bulunmadıklarına dair beyanları, kovuşturma konusu yapılmamıştır.»

İlk bakışta, 15 sol görüşlü subay için hazırlandığı izlenimini veren iddianame de, sorgulamaları sonunda «laikliğe aykırı davrandıkları» savı ile askeri savcılığa

gönderilen bazı sanıklar hakkında da kovuşturmaya yer olmadığı kararı veriliyordu.

Tutuklu bulunan bir siyasi parti liderinin askeri hastaneden kaçırılma girişimi ile ilgili iki gazeteci, «asılsız haber yaymakla» suçlanırken, siyasi özgeçmişi çok iyi bilinen bir askeri doktorunda içinde yer aldığı bir grup subay, «Protesto eyleminde bulunuyor kanunsuz gösteri» yapıyorlardı. Üstelik başkent Ankara'da, Üstelik sıkıyönetim varken.

Haziran ayı içinde gazetelerde yer alan küçük bir haber kimsenin dikkatini çekmedi. Bir askeri doktor, yüzbaşı Ahmet Sarı, Çiftlik yolu üzerinde ölü olarak bulundu. Haberde intihar olasılığından söz ediliyordu. Anlatılacak çok şey vardı, ancak, şimdilik koşuluyla zorunlu olarak erteleniyordu.

Bazı olayları örtbas etmek için, hukuk tekniği kullanılması da yargılama yöntemleri arasına girmişti.

SUÇA DAYANAK, SUÇLUYA KANIT BULMANIN ZOR OLDUĞU BİR DÖNEMDİ

Türkiye'de, siyasal düşüncenin suç sayılması geleneği sürdükçe; kimin yargılayan, kimin yargılanan olabileceğini kestirmek çok güç oluyor. Siyasal suçun, siyasal hakla birlikte bıçak sırtında yürüyüşe çıktığı bir toplumda, suçlu ya da suçsuzu ayırmak da kolay değil. Suça dayanak bulmak kolay değildi.

Atatürk'ün kurduğu Halkevleri hakkında iddianame düzenleyen savcının zor günler geçirdiği daha ilk sayfada anlaşılıyor. (15)

12 Eylül'den hemen sonra, 3 Ekim 1980 tarihinde başlatılan soruşturma sonunda, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, Halkevlerinin 17 genel yönetim kurulu üyesi hakkında, Dernekler Yasasına aykırı davranmak savı ile bir iddianame hazırladı. «Derneğin, kamuya yararlı olduğu Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edilmiş olmasına rağmen, bilhassa sanık Ahmet Yıldız'ın genel başkanlığa seçilmesinden sonra derneğin amacı ile bağdaşmayan ve aşağıda sıralanan bazı faaliyetlerin birbirini izlediği tespit edilmiştir» diye başlayan iddianamede askeri savcı, 1977-1979 dönemi suçlamalarına bir mektubu kanıt gösterdi.

Ahmet Yıldız'dan önce uzun yıllar Halkevleri Genel Başkanlığı yapan Kadri Kaplan görevinden ayrılmadan önce bölge temsilcilerine bir mektup yazmıştı:

«...Halkevcilerine karşı da yürütülmeye başlanan saldırılar, idarece girişilen kovuşturmalar, mahkemelik konular bizleri derin derin düşündürmektedir elbette.

...Tüzüğümüze, yönetmeliğe, düşünce ve davranış açıklayan genelgelere, yıllık çalışma plan ve programına ve bunun uygulama yönergesine tamamen sırt çeviren ve miktarları gittikçe artan şubeler, Halkevlerini birer sosyalist öğreti ve mücadele merkezleri haline getirmekte ve bunun gerektiği bütün araçları kullanmaktadırlar. Bu tür şubelere girilince, yayınlar, resimler, sloganlar, davranışlar bunu açıklıkla göstermektedir. Ata'nın bir resmi, birkaç Halkevi yayını, bir bayrak ve Halkevi tabelası, buralara Atatürkçü ve Halkevci sıcak ve inançlı havayı getirmekten uzaktır.

...Bildiriler çoklukla, bizlerin çok solunda ve genellikle sosyalist olarak bilinen çevrelerin patentini yan-

sıtmaktadır. Bu şubelerimizin çoğuna, yasa dışı davranış içinde demek mümkün değildir. Fakat kesinlikle Halkevcilik dışındadır. İş bununla kalmamakta, Atatürkçülüğün ve sosyal hukuk devletinin felsefesi ile bağdaşabilen bir demokratik sosyalizmi çok aşan, aynı zamanda günlük politikanın içine düşen ve öğrenci ve işçi olaylarının uzantısı niteliğini taşıyan bir yapıya bürünmektedir.

...Her çeşit kötülüklere, faşizm ve şeriatçılığa karşısına çıkarken, inançlı ve bilinçli Atatürkçüler olarak çıkmalı, komünizm ve bölücülüğe karşı da kesin tavrımızı belirtmeliyiz. Aksi halde aşırı sola kayış, politika ve şiddet olayları içine düşüşü önlememektedir. Şubelerimizde yer yer aşırı sağa kayış da olmakta, fakat bunlar çok sınırlı bulunmaktadır. Bunlara da aynı tavırla çıkmalıyız.

...Yoldan çıkmış ve yönetici değiştirmekle islahı olanak dışı bulunan şubeleri derhal kapatmalıyız.» (16)

Suça dayanak, suçluya kanıt bulmanın kolay olmadığı bir dönemde savcı, elbette, böyle bir mektuba sarılacaktı. Anayasal yargı gücünün varolduğu eski günlerde, yargıçların savcıların ve idarenin gözünden kaçan bu yasadışı çalışmalardan, yıllar sonra suç oluşturmanın başka çaresi de yoktu. Halkevlerinin «yoldan çıktığına» eski genel başkanının mektubunu kanıt yapan askeri savcı, iddianamesini sürdürüyordu :

«...Kadri Kaplan'ın bu ileri görüşlü, dürüst değerlendirme ve önerilerine karşın, sanık Ahmet Yıldız yaptığı konuşmada, Emperyalizm, kapitalizm ve faşizmi çağ dışı kabul ederek, kapitalizmin sosyalizmden kopye et-

tiği aşılarla bile yaşatılamadığını belirttikten sonra, solculuğu 'En son ve en iyiyi bulma uğraşısı' olarak nitelemektedir.

...Halkevlerinin stratejisi başlığı altında, ayrıca, Atatürkçülüğün çağdaş yorumu 'Bilimin yol göstericiliğinde, akla dayanan sürekli devrimsel değişimle, halkın iktidar ve bütün değerlerin yaratıcısı olan, emeğin de esas olacağı, sınıfsız, ayrıcalıksız toplumu gerçekleştirmeyi amaçlayan doğrultusunda işlevlerini sürdüren halkevleri, stratejilerini saptayıp uygularken, genel olarak çağına ve özel olarak da toplumumuzun hızlı bir devrimsel değişim sürecinde bulunmasının etkilerini de en belirleyici etmenler saymaktadır.' diyerek Halkevlerinin amacını farklı bir yoruma tabi tuttuğu görülmektedir.

...Halkevlerinin program ve müdahale hedefleri genelgesinde yer alan ve iptal edilmesi istenen, bilhassa TCK'nun 125, 146, 159 maddeleri içinde 125. maddenin vatan topraklarının bölünmesini önlemeye yönelik, 146. maddenin Anayasal düzeni zorla değiştirmek teşebbüslerini cezalandırmaya yönelik ve 159. maddenin Cumhuriyetin temel müessesesleri TBMM, Hükümetin manevi şahsiyeti, Bakanlıkları, Devletin askeri veya emniyet kuvvetleri ile adliyenin manevi şahsiyetine Türklük ve Cumhuriyete yönelen sözlü saldırıları yaptırıma bağlıyan bir madde olduğu düşünüldüğünde; 1919'lardan beri Misak-ı Milli sınırları içerisinde olduğu kabul ve ilan edilmiş vatan topraklarının bütünlüğü ilkesini koruyan 125. maddedeyle bu maddesinin iptal edilmesi isteğinin Atatürk'ün kurduğu Halkevlerinin, Atatürkçülük anlayışı ile bağdaştığını, bunun derneğin amacına uygunluğunu kabul etmek güç ve hatta imkansız bulunmaktadır.

...Bunun gibi, siyasi parti ve seçim kanunlarının demokratikleştirilmesini istemek, siyasi hükümlü ve tutukluların serbest bırakılmamasını. Nato, Cento gibi saldırgan olarak tanımlanan paktlardan Türkiye'nin çekilmesinin istenmesi, tamamen dernek amacı dışında siyasi organların tercih ve kararlarına bağlı konuları içermektedir.»

Halkevlerinin «yoldan çıkışının» daha birçok kanıtı vardı iddianamede. Askeri savcı ayni dönemde hazırlanan bir başka iddianameden yaptığı alıntılarla da suçluyordu Halkevleri yöneticilerini. Halkevleri Demokratik platform çalışmalarındada yer almıştı. Disk yöneticileri ile ilgili İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığınca hazırlanan iddianamede bu konuda birşeyler deniliyordu.

«...Disk'te ayrı ayrı devleti, devlet düzenini hedef almış bulunan Marksist-Leninist ideolojiyi benimsemiş 33 demokratik kuruluşu, işçi sınıfı partisi işlevlerini üslenerek kendi mihrevi etrafında toplayıp oluşturmuş bulunduğu Ulusal Demokratik Cephe (UDC) veya devamı mahiyetindeki demokratik platform adı altındaki cepheleşme faaliyetleri ile devleti, Anayasal devlet düzenini karşısına almıştır.

...Disk'in bu örgüt ve mesleki kuruluşlarla, ülkede Marksist-Leninist istikamette sosyalizmin tesisi hususunda esasen aralarında zımni ittifakı 'Ulusal Demokratik Cephede' resmen perçinleyip, belgelemesini bütün çıplaklığı ile sergilemektedir»

Suç, orada da suçtu, burada da. Suçlu, orada da suçluydu, burada da.

Ha Halkevleri, ha Disk.

SAVCI MAO'NUN DA CASTRO'NUN DA SİYASETİN AYNI SOYUNDAN GEÇTİĞİNİ BİLİYORDU

İddianameden iddianameye aktarma yöntemi ile ilgili en çarpıcı örnek Türkiye İşçi Partisi (TİP) davası yargılamasında ortaya çıktı.

Her askeri darbeden sonra yargı önüne çıkan TİP yöneticilerinin yazgısı değişmiyordu. Askeri savcılar 12 Eylül'de de bir iddianame hazırladılar. 12 Mart'ta olduğu gibi. Savunma avukatlarının savına göre, 12 Eylül iddianamesi ile 12 Mart iddianamesi arasında büyük benzerlikler vardı. Benzerlikten öte, tıpkı basımı sözkonusuydu bazı bölümlerin.

Dünya değişmiş, TİP'de bu değişikliğe ayak uydurmuştu. Örneğin; 12 Mart iddianamesine göre, Mao Çe Tung'dan da etkilenen TİP, 12 Eylül iddianamesine göre Mao ölünce Castro'ya göz kırpmaya başlamıştı. 12 Eylül iddianamesinde öldüğü için Mao'ya yer verilmemiş, ancak yeri de boş bırakılmamıştı. Fidel Castro ne güne duruyordu. Askeri savcı, son tahlilde, Mao'nunda Castro'nunda siyasetin aynı soyundan geldiğini biliyordu.

Askeri Yargıtay 5. Dairesine verilen temyiz dilekçesinde konuya şöyle değinildi :

«...TİP davası özgün bir iddianame ile açılmış bir dava değildir. Bu davanın iddianamesini objektif bir gözle okuduğumuz zaman, kimi pasajların bu iddianamede neden yer aldığı hayret uyandırmaktadır.

...Örneğin iddianamenin 94. sayfasını okuyalım: 'Anayasamızın egemenliğin kayıtsız şartsız milletin olup, hiç bir kişiye ve hiçbir sınıfa imtiyaz tanınmayacağı il-

kesine aykırı olarak emekçi sınıfının mümtaz bir sınıf olarak kabul ettiği; işçi iktidar ve hakimiyetini esas alan ve bütün faaliyetlerini bilimsel sosylizmin yol göstericiliği ile yürüten ve bütün teşkilat olarak genel merkez il ve ilçelerine görev alan şahısları ve üyelerini tarihi materyalizmle eğiten, bilimsel sosyalizmi eylem kılavuzu alıp nihai hedef olarak Marksist-Leninist-komünist bir toplum yaratmak için, komünist büyüklerinden ve komünizmin tatbikçilerinden Lenin, Dimitrof ve Fidel Castro'nun kabul edip uyguladıkları taktik ve sistemlerle demokratik devrim ve sosyalist devrim aşamalarını tahakkuk ettirmeye çalışan, bu komünist liderlerin kabul ettiği şekilde partiyi işçi sınıfının öncü müfrezesi sayan ve tüm komünist partilerde olduğu gibi devrimci teori, devrimci eylem ve demokratik merkeziyetçiliği icabı olarak...'

...Şimdide, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın Behice Boran ve arkadaşları hakkında 1971/48 sayı, 1971/105 esas sayılı ve 25 Temmuz 1971 tarihli iddianamesini okuyalım: 'Anayasamızın egemenliğin kayıtsız şartsız milletin olup, hiçbir kişiye ve zümreye imtiyaz tanımayacağı ilkesine aykırı olarak emekçi sınıfın mümtaz bir sınıf olarak kabul, işçi iktidar ve hakimeyetini esas alan bütün faaliyetlerini Marksizm (Bilimsel sosyalizm-komünizm)'in yol göstericiliği ile yürüten ve üyelerini bu maksatla tarihi materyalizmle eğiten, bilimsel sosyalizmi (Komünizmi) eylem kılavuzu alıp, nihai hedef olarak komünist bir toplum yaratmak için Mao Çe Tung, Lenin gibi komünist liderlerin kabul ettikleri ve uyguladıkları demokratik devrim ve sosyalist devrim aşamalarını tahakkuk ettirmeye çalışan, bu komünist liderlerin kabul ettiği şekilde partiyi işçi sınıfının öncü müfrezesi sayan, komünist partilerde olduğu ve aynı terimlerle parti içinde çelik gibi bir disiplin

eleştiri ve özeleştiri, devrimci teori, devrimci eylem, demokratik merkeziyetçilik...prensiplerini kabul eden...'

...Bu iki iddianameden birer cümlelik bir alıntı daha yapalım: 'Milli bünyemizin hassasiyetine ve komünizmin kanunla yasak olmasına rağmen Türkiye İşçi Partililer bu faaliyetlerini 12 Eylül 1980 tarihine kadar devam ettirmişlerdir. Bu suçların bir çoğunun neden takipsiz kaldığı bir türlü anlaşılamamıştır. (Sayfa 20)

...12 Mart iddianamesi ise aynen: Milli bünyenin hassasiyetine ve komünizmin kanunla yasaklanmış bulunmasına rağmen, bu suçların neden takipsiz kaldığı sebepleri bir türlü anlaşılamamıştır. (Sayfa 8)

...Bu iki iddianame arasında, satır satır, kelime kelime bu kadar benzerliğin bulunması; herhalde, her iki davanın da Türkiye İşçi Partisi dava olmasından kaynaklandığı biçiminde açıklanamaz.

...İsimleri sayılan komünist liderler arasında Fidel Castro'nun da adının belirtilmesi, yalnızca 12 Mart iddianamesindeki Mao Çe Tung adını söylememek için yapılıyor. Aslında bunların açıklanması basittir. Çünkü, bu davanın iddianamesinin sayfalar dolusu büyük bir bölümü 12 Mart Türkiye İşçi Partisi davasına ait iddianameden satır satır aynen «intihal» edilmiştir. Elinizdeki davanın iddianamesinin 20, 21, 22, 23, 51, 52, 90, 91, 94, ve 95. sayfalarını oluşturan bölümleri, hayretle tanık olmaktayız ki, 12 Mart TİP davası iddianamesinden aynen yapılan aktarmalar ile doludur.

...İddianameye başka iddianamelerden yapılan aktarmalar bu kadarla da kalmamaktadır. İddianamenin 91, 92, 93 sayfalarında yer alan 'Hukuki Tavsif' başlıklı bölüm de, Savcı Süleyman Takkeci tarafından hazır-

lanan DİSK Davası İddianamesinin 784, 785, 786. sayfalarından aynen kopye edilmiştir» (17)

Ne bulunursa suç olarak iddianamelere, mütalalara sokuluyordu. Tip davası sanıklarının toplu savunmalarında bu konuya da değinildi. İlk Örnek Şili'den di:

«...Askeri savcının yasa ve demokrasi anlayışının ve siyasi yaklaşımının en tipik örneklerinden biri de Partinin düzenlemiş olduğu gecelere ilişkin yaptığı yorumlardır.

...Bu konuda askeri savcının mütalasındaki yorumuna işaret etmek istiyoruz: Şili'de iktidara gelmiş bulunan Sosyalist Partinin bir darbe ile düşürülmesini kınamak ve Türkiye'de sosyalizme geçme çalışma ve çabalarını bu vesile ile gündemde tutmaktır. Bu suretle TİP sosyalistlere arka çıkmak uğruna başka devletlerin içişlerine dahi müdahale etmektedir.

...Bu son derecede tehlikeli bir mantıktır. Şili'de meşru iktidar, ABD emperyalizminin desteği ile kanlı Pinochet çetesi tarafından yıkıldı. Şili'nin meşru devlet başkanı Allende ve binlerce insan öldürüldü, stadyumlara kapatıldı, işkencelerden geçirildi. Binlercesi sınır dışı edildi ya da göçe zorlandı. Darbeyle birlikte, başta bakır madenleri olmak üzere tüm Şili ekonomisi ABD tekellerinin yağmasına açık hale getirildi.

...Darbeyi, başta BM örgütü olmak üzere benzeri tüm uluslararası örgütler, demokratik ülkeler ve örgütler kınadılar. Yapılanlara karşı çıktılar.

...Bizim dayanışma toplantımızın yapıldığı 1976 yılında, Şili'de tüm ilerici ve anti-faşist güçlerin temcilerinin bulunduğu Halk Birliği Partileri yayınladıkları

bildiride ortak hedeflerini şöyle açıklıyorlardı: Sivil ve askeri siyasal tutukluların affı, sürgündeki tüm siyasal kişilerin ülkeye dönebilmeleri için, gizli polis örgütünün baskı ve terörüne karşı ve bu örgütün dağıtılması için, halkın örgütlenme ve sendikal haklarını kazanabilmeleri için, sefaletin sona erdirilmesi, işsizliğin önlenmesi, ücretlerin arttırılması ve sosyal güvenliğin gerçekleştirilmesi için, ortaklaşa örgütlenme, ulusal kültürün savunulması, eğitimin faşistleştirilmesinin engellenmesi için güçlerin birleştirilmesi...

...Tüm dünyada demokrasiden ve barıştan yana olan güçler bu taleplere arka çıktılar. Desteklediklerini açıkladılar. Bizde desteklediğimizi açıkladık.

...Hiç şüphe yokki, Şili halkının emperyalizme ve faşizme karşı mücadelesine arka çıkarken ve onun mücadelesinden kendi adına ders çıkarırken TİP, programında açıkladığı 'Enternasyonalizm' anlayışından yola çıkıyordu. Askeri savcı partinin bu görüşünü de suça konu yapabilmektedir.»

İkinci örnek «Emperyalizme karşı olmak» suçlamasına ilişkindi. İddianamesinde askeri savcı, sanıkların suçluluğuna gerekçe olarak; emperyalizme karşı olmak, ikili anlaşmaların kaldırılmasını istemek, Nato ve AET gibi kuruluşlardan çıkılmasını savunmak gibi konuları sıralamıştı:

«...Askeri savcılık ülkemizi, askeri, ekonomik, siyasal ve kültürel bakımdan kıskacına almış olan ülkeleri 'Emperyalist' olarak nitelendirmemize bile tahammül edememektedir. Bu ülkeleri 'Hür Dünya' olarak nitelendiren askeri savcılığa göre TİP, Hür dünyanın iktisadi ve siyasi anlaşmalarını emperyalist bir işgal gibi gös-

terdiği için suçludur.' (İddianame sayfa 50) Diğer yandan askeri savcının partimizi suçlamak için gösterdiği «delillerin, arasında da Partinin 'Nato'ya Hayır' afişi bulunmaktadır.

...Askeri savcılık, Ulusal Kurtuluş Savaşımıza bile o kadar yabancı kalmıştır ki 'Emperyalist' kavramının kullanılmasını bile suç kapsamında ele almaktadır. Ülkemizde Ulusal Kurtuluş savaşı sonrasında izlediğimiz bağımsız ve bağlantısız dış politikanın terk edilmesi öteden beri bir yazgı olarak gösterilmiştir. Oysa, bağımlı duruma gelmek ülkemizin yazgısı değildir. ABD'nin başını çektiği ve soğuk savaş yıllarında körüklenen iç ve dış gericiliğin desteklediği anti-sovyetik kampanyalar bağımsızlığımıza gölge düşürülüşün bir gerekçesi yapılmıştır.

...Jeopolitik durumumuzun hassas olması gibi gerekçelerle ülkemiz, ABD stratejisi kapsamına sokulmuştur. Koskoca bir dünya savaşı sırasında tarafsız kalmış ve savaşa katılmamış olan ülkemiz, şimdi nükleer bir savaşın hedefi haline gelmiştir.

...Amerikalı yazar Walter Lippman 'Soğuk Savaş' adlı kitabında bizi doğrulayarak şunları söylüyor: 'Biz Türkiye ve Yunanistan'ı özel olarak yardıma ihtiyaçları oldukları ya da demokrasinin parlak örneklerini oluşturdukları için değil, Karadeniz'e Sovyetler Birliğinin kalbine açılan stratejik kapıları olmaları nedeniyle seçtik.

...Ülkemizdeki askeri üsler İkili Anlaşmalar gereği ABD'nin denetimindedir. Üslerde bir Türk komutanın bulunmasına karşın, iç bölgeler Amerikalıların denetimindedir. 1949'da Amerikan bütçesi Kongrede tartışılırken General Omar Bradley kürsüden şunları söylüyor:

du: Deniz aşırı ülkelerde üsler kurmak mecburiyetindeyiz. Düşmanı kendi öz güvenlik sınırlarımızın ötesinde karşılamak ve ilk darbeyi elde edilecek üsler yardımıyla vurmak zorunluluğunu bütün Amerikan vatandaşlarının anlamaları gerekir. Silahlı kuvvetlerimizin ve Amerikan topraklarının yeni bir harpten en az kayıpla çıkması kanaatıma göre başka türlü olamaz. Düşmanı canevinden vuracak bu üsler, düşman topraklarına en yakın bölgelerde kurulmalıdır.»

Bu savların açık açık tartışıldığı bir ülkede yaşayan insanlar olmak ne güzeldi? Bu savların tartışılması ile bir dönem Mao'dan, o ölünce de Castro'dan etkilenmenin ne ilgisi vardı.

Kitaplarıma bakıp, herbirinden özür diledim.

Bu satırları yazarken ABD donanması Libya'yı bombalıyordu. Başkan Reagan, birkaç gün sonra Suriye ve İran'a saldırabileceğini söyleyecekti.

BU BELGELER MAHKEMEYE GETİRTİLSEYDİ NE OLURDU?

O da bir hukukçuydu. Bağımsız yargının insan örneklerinden biriydi. Öldürülmesiyle ilgili yargılama tamamlandıktan sonra, düşümde, O'nu hep iddia makamına oturtup, kendisini öldürenlerin yargılamasına bir savcı olarak kattım. «O ne yapardı?» diye sordum.

Kurşunun adam ayırmadığı yıllardı. Bir kış günü, Ankara Savcı yardımcılığındaki görevine gitmek üzere evinden çıktı. Arabasına bindi ve kontak anahtarını çevirdi. Başını kaldırdığında, bir ondörtlü tabancanın ken-

disine uzanan namlusunun tam ucunda olduğunu gördü. Yapılacak birşey yoktu. Katil 7 kez tetiğe dokundu.

Yaptığı kamu görevleri nedeniyle öldürüldüğü açıktı. 19 Ocak 1978 günü Ankara Ticaret ve Turizm Yüksek Okulunda Levent Özyörük adlı bir öğrencinin üzerine de hain bir namlu doğrultulmuştu. Nöbetçi savcı olarak Site öğrenci Yurdunda, Sivas ve Tokat öğrenci yurtlarında ve okulda arama yaptırmıştı. Siyasal iktidara payanda olan, bir küçük siyasi parti yandaşlarının o dönemde, dokunulmazlıkları vardı. Aranmaz, aranamaz, sorulmaz, sorulamazdı. Ankara'da bir savcı egemen oldukları yerlerde arama yaptırmıştı. Bunun hesabı sorulacaktı. Soruldu da. Yargı önünde; bu hesabın, hesabı sorulamadı ama.

Ankara Cumhuriyet Savcı Yardımcısı Doğan Öz, 24 Mart 1978 tarihinde, Bayındır Sokakta, Saat 08.15'de arabasında vurularak öldürüldü.

Uzun süren yargılama sonunda, birkaç kez idama mahkum edilen sanık İbrahim Çiftçi aklandı. Doğan Öz'ün öldürülmesi ile ilgili dosyanın üzerine, şimdi ispirtolu kalemle «Faili meçhul» notu düşülmüştür. Geriye dönüp baktığımızda çok önemli dosyalar üzerinde de bu notun düşüldüğünü görüyoruz.

Gazetelerdeki bir haber başlığı Türkiye'deki bir çok insanı, «faili meçhuller» üzerinde, uzun uzun düsündürdü. «Kanlı 1 Mayıs'ın aslı failleri 8 yıldır bulunamadı.» Haberi tam dört kez okudum. Bir yazım hatası, bir mantık sıçraması yoktu. Yazan güzel yazmış, okuyan dikkatli okumuştu. Haberde her şey vardı da, ama birşey yoktu :

«Taksim Alanında 34 kişinin ölümü 126 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan 1 Mayıs olayları ile ilgili da-

vaya, dün İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesinde devam edildi. Bir sanık avukatı, 7 Temmuz 1977 tarihli oturumda verilen 'Bu davanın gerçek sorumluları ve asıl tertipleyenler hakkında gerekli işlemin yapılması ve sonucu bildirilmesi' yolundaki karara, aradan 8 yıl geçmesine karşın henüz bir yanıt gelmediğini, bu nedenle sonucun sorulmasını istedi. Ancak, mahkeme bu istemi reddetti ve duruşmayı 4 Haziran 1985 tarihine erteledi.

Dünkü oturuma sanıklardan Mustafa Ergün ve Erol Kaplan ile avukatlardan Rasim Öz katıldı. Avukat Öz, mahkemeye verdiği iki sayfalık dilekçesinde, 7.7.1977 günlü ilk oturumda savcının 'İddianamede kusurlu ve hatalı oldukları belirtilerek, suçlanan kamu görevlileri hakkında soruşturma yapılmasını: bu davanın sanıklarının olayın gerçek sanıkları olmadığını, 1 Mayıs faciasını bizzatihi yaratan ve kararlılıkla ve sırf yıldırmak amacıyla uygulayan bu yurt ve insanlık düşmanı gerçek ve asıl faillerin bulunmasının bu davayı etkileyeceğinden dolayı, asıl tertipleyenlerin bulunması ve soruşturma sonucunun sorulması için Cumhuriyet Savcılığına müzekkere yazılmasını' istediğini, mahkemenin de bu görüşü aynen benimseyerek karar verdiğini bildirdi.

Avukat Rasim Öz, şöyle dedi: Davanın görülmekte olduğu sekiz yılın, yedi yılı sıkıyönetim süresi içinde geçmiştir. Özellikle 12 Eylül 1980 sonrasında faili meçhul kalmış bir çok cinayetin ve olayın faillerinin bulunmasına karşın, bu olayın asıl faillerinin bugüne kadar bulunduğuna ilişkin bir bilginin mahkemeniz tezkeresine cevaben bildirilmemiş bulunması, evrensel adalet duygusu adına büyük bir talihsizlik olmuştur. Mahkemenizde yargılanan müvekkil sanıklar, iddianamede de dolaylı olarak belirtildiği gibi, sırf gerçek sanıklar bulunamadığı için sanık yapılmış kişilerdir. Müvekkil

sanıklar olayın sanığı değil, gerçekte yasal toplantıya katılmış ve saldırıya uğramış, olayın mağduru olan kişilerdir. Bu nedenle, 1 Mayıs Katliamının gerçek sorumluları ve sanıkları hakkında soruşturma açılıp açılmadığının, açılmışsa sonucunun, açılmamışsa nedenlerinin tekiden Cumhuriyet Savcılığından ve ilgili yerlerden sorulmasına karar verilmesini dilerim.» (18)

Yargı bürokrasisi içinde yitip giden şey eksikti haberde. Yargıcı, savcısı, avukatı ve gazetecisi düşünüyor ama söyleyemiyor, soramıyordu. Kim öldürmüştü 34 kişiyi Taksim alanında.?

Kim öldürmüştü Doğan Öz'ü başkentin ortasında. Doç. Bedrettin Cömert'i, Prof. Bedri Karafakioğlu'nu, Prof. Cahit Orhan Tütengil'i kim öldürmüştü?

1 Mayıs 1977'de Taksim Alanında ellerinde tüfeklerle insan avlayanların kimlikleri hala bilinmiyorsa, 5 Haziran 1977'de Ana muhalefet partisi Genel Başkanı Bülent Ecevit'e yönelik suikast girişimine ilişkin ihbar, dönemin Başbakanı Süleyman Demirel tarafından yapılmasına karşın, olay hala karanlıktaysa Doğan Öz'ün katili elbette bulunamayacaktı.

Uğur Mumcu'nun 1974'lerde yazdığı, kesip sakladığım bir yazısını anımsıyorum. «Tehlikeli İlişkiler» diye yazmış. Baştan sona belge :(19)

«Adı : Eyüp, soyadı : Temeltaş. Şimdi Bayındırlık Bakanlığının Ankara'da Tunalı Hilmi caddesindeki 5. Bölge müdürlüğünde yüksek mimar olarak çalışıyor. Üniversiteyi 1971 yılında bitirmiş. Sosyalist Fikir Klübüne üye olmuş. Devrimci öğrencilerin en önünde yer almış.

...5 Mart 1971 gününde kolluk kuvvetleri ile öğrenciler arasındaki çatışmada da etkin görev almış. Geliniz şimdi Ankara Sıkıyönetim Mahkemesinde karara bağlanan Dev-Genç Dosyasının 7. klasör, 2. dosyada bulunan belgeyi birlikte okuyalım :

'2. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı ilgili Askeri Savcılığına; ilgi yazınıza konu ODTÜ öğrencisi Eyüp Temeltaş, teşkilatımızca kendisinden uzun süre istifade edilmiş bir kimsedir. Adı geçenin durumunun açığa vurulması, gerek kendisi, gerekse teşkilatımız yönünden birtakım sakıncalar tevlit edecektir. Bu bakımdan Eyüp Temeltaş'ın durumunu deşifre etmeden, tatbikat dışı bırakılması yerinde bir tedbir olacaktır. Bilgilerinize arz ederim. 1 Eylül 1971.

Nurettin Ersin
Korgeneral
MİT Teşkilat Müsteşarı'

Eyüp Temeltaş 25 Ağustos 1971 tarihinde tutuklanmış, 3 Eylül 1971 tarihinde de salıverilmiştir. (20)

...Bir örnek belge daha okuyalım isterseniz :

Mahmut Erdoğan, ODTÜ talebe birliği üyesiymiş. Birlik Başkanı Erhan Erdoğmuşun da yakın arkadaşı olmuş. Mahmut Erdoğan 18.6.1971 tarihinde 'Anarşik eylemlere' katıldığı için tutuklanmış ve sekiz gün sonra 26.11.1971 tarihinde de salıverilmiş. (21)

...Şimdi yine Dev-Genç dosyasında 5. Klasör, 3. dosya, 402 sırada yer alan bir belgeye kısaca göz atalım. Aşağıdaki yazı Emniyet Genel Müdürlüğü Önemli İşler Dairesince Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığına yollanmış :

'...5.3.1971 tarihinde ODTÜ'de cereyan eden olaylarla ilgili olarak hakkında giyabı tevkif kararı verilmiş olan Sami oğlu Terme 1951 doğumlu ODTÜ Fizik bölümü öğrencisi Mahmut Erdoğan, daha önce mimlenmiş olup 29.5.1970 tarihinde angajesi yapılmış ve kendisinden müteaddit raporlar alınmıştır. 10.6.1970 tarihinde kendisi ile görüşülmüş ve mezkur tarihten sonra başkaca görüşme yapılmamıştır.

Sedat Kirtepe
Em. Gen. Müd.'

Bu yazıdan sonra Askeri Savcı dosyanın 5. klasör, 3 dosya ve 398 sırada yer alan 21.6.1971 tarihli yazıda da, Mehmet Erdoğan'ın polis olduğunu belge üzerine yazmış.»

Uğur Mumcu ile bu konuyu yıllar sonra, bir panel sonrası konuştuk. CHP kısa iktidarı döneminde hükümetin bu konuda bilgisi olduğunu, konunun İzmir Milletvekili Kemal Anadol tarafından partiye iletildiğini söyledi. Şaşırdığımı görünce, «Suçlular ve Güçlüler» kitabına uzandı, «İyi okumamışsın, bir daha oku.» dedi. Su içer gibi bir daha okudum. Aynı konuda iki yazı daha yazmış, hemde 1971'li yıllarda :

«...Esmer pırıl pırıl bir çocuktu. Ankara Hukuk Fakültesinde öğrenci iken sık sık görürdüm.

...Bu öğrencimizin adı Uğur Sani'dir.

...Hakkında açılan davada arkadaşları mahkum olmuş, kendisi beraat etmiştir. (22)

...Ankara Birinci Ağır Ceza Mahkemesinin 1969/134 Esas, 1973/220 karar sayılı hükmü ile tahrikçi ajanlığı kanıtlanmıştır :

'...Sanık Uğur Sani'nin suç konusu bildiriyi dağıtanlar, suç failleri ile kesin deliller ortaya çıkarmak amacıyla Emniyetçe verilen görevi icabı katıldığı yolundaki savunması, Emniyet Genel Müdürlüğünün 18.3.1972 tarih ve 387 sayılı, 13.11.1972 gün ve 516 ve 28.3.1973 tarih ve 169 sayılı yazıları doğrulandığından, sanığın müsnet suçtan beraatine... Oybirliği ile...'

...Bu örnekleri çoğaltmak çok kolay.

...Sıkıyönetim Mahkemelerinde bir çok tahrikçi ajanın kimliği ortaya çıkarılmıştır.

...Mahir Kaynak, İstanbul İktisat Fakültesi asistanlarındandı.

...İktisat Fakültesini bitirdikten sonra aynı fakülteye asistan olan Kaynak, bir yandan Devrimci İşçi Sendikalarında müşavirlik yaparken öte yandan devrimci öğrencilerle ilişki kurmuştu. Mahir Kaynak 16 Haziran İşçi Olayları ve 12 Mart öncesi eylemlerinden sonra birçok kişinin şaşkın bakışları arasında Madanoğlu Davası ile ortaya çıkarılmış ve bir MİT görevlisi olduğu kanıtlanmıştı.

...Sefer Sayılır, 21 Mayıs ihtilal teşebbüsünden tutuklanmış, ancak bir süre sonra salıverilmişti. Sayılır'ı, Kara Kuvvetleri Askeri Mahkemesinde açılan Ekrem Acuner davasında, tahrikçi ajan olarak gördük sonraları.

...Kubilay Kılıç ise, İstanbul Sıkıyönetim Mahkemesinde Solmazer davası dolayısıyla, 'Tahrikçi ajan' kimliğiyle ifade verdi.

...Muzaffer Köklü, bugün 'Anayasayı tağyir, tebdil ve ilga' etmekten en ağır cezalara çarptırılanların yakın arkadaşıdır. Bu ajan yurtdışına kaçtıktan sonra anılarını 'Yeni Gazetede' yayımlamıştır.

Ahmet Yılmaz Ankara Hukuk Fakültesi öğrencisidir. Balıkesir Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanmış ve 'Teşkilat' tarafından görevlendirildiğini açıklamış, bu savunma MİT yazışmaları ile doğrulanmıştır.

Can Özbay, Ülkü Ocaklı komandoların başında 'milliyetçi ve toplumcu' eylemleri yönetmektedir. Bu öğrencinin de MİT tarafından görevlendirildiği Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 nolu Askeri Mahkemesinin 1972/89 Esas sayılı dosyasındaki yazışmalarla kanıtlanmıştır.» (23)

Bu olayların üzerinden yıllar geçti. Devletin görevi, suç yaratmak değil, tersine önlemekti. Dönemin Başbakanı, ana muhalefet liderine «bir tek tahrikçi ajan adı verin bakayım» derken bir köşe yazarı 12'sini belgeleriyle sıralayıvermişti ardarda. Ses seda çıkmayınca, 1 Mayıs'lar oldu, toplumun aydın kesimini oluşturan bilim adamları, sanatçılar öldürüldü ve suçlular bulunamadı. Ses seda çıkmayınca Kahramanmaraş'lar, Çorum, Sivas, Malatya olayları oldu, suçlular bulunamadı.

Doğan Öz'ü bir yargı adamı, bağımsız yargının ana direklerinden biri olarak düşündüm hep. İbrahim Çift'çi'nin yargılanması bittikten sonra dosyayı bir kez de onun gözü ile karıştırdım.

Bu nedir diye sorulmayan 'bu nasıl olur diye duyurulmayan, önemli olduğuna inandığım, birkaç belge gördüm. İki başvuru belgesi. Avukat Ş. Can Özbay ve Avukat Beni Han tarafından «Türkiye Cumhurbaşkanına gerek görüldüğünde iletilmek üzere Büyükelçi Üstün Dinçmen'e» gönderilmiş ilki. İkincisi Başbakan Bülend Ulusu'ya.

Çankaya'ya büyükelçi Üstün Dinçmen'e gönderilen de şunlar yazılı :

«...Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı (I) numaralı Askeri Mahkemesince dördüncü kez idama mahkum edilen İbrahim Çiftçi'nin müdafileriyiz.

...Bir vatandaşımızın hayatının sözkonusu olduğu şu günlerde, Türk devlet adamlarının son derece önemli meşgul olduklarının bilincindeyiz. Suçsuz olduğuna inandığımız, bir insanımızın hayatının kurtulması için dürüst ve ciddi bir savunmaya özen gösterdik. Ancak, müdafaya mütedair taleplerimizin tümü Askeri Yargıtay Daireler Kurulunun ilâmı hilafına, müdahale doğrultusunda gerekçesiz olarak, duruşma tutanaklarından da görüleceği gibi, ısrarla reddedildi.

...Tesis edilen ölüm cezasına rağmen gerek sanık İbrahim Çiftçi gerekse maktul Doğan Öz haklarında Milli Savunma Bakanlığı ve Adalet Bakanlığında bir kısım belgelerin mevcut olup, dosyaya ibraz edilmediğini tespit ettik. Aslında bu tespitimiz yargılamanın başladığı anda olmuştur.

...Milli Savunma ve Adalet Bakanlıklarında bulunan evrakların ortaya çıkarılması için, Başbakanlığa müracaata karar verip, infazın Türkiye Cumhurbaşkanının imzası ile mümkün olacağından, Türkiye Cumhurbaşkanının hassasiyetini bildiğimizden ve zatı devletlerinin insancıl duygularını bildiğimizden, yakarmamızı emin ellere, noter emanetine tevdi etmek istedik, noterliğe başvurduk, emanet alamayız diye cevaplandık. Buna ait kağıtları ilişikte veriyoruz.

...Sayın Büyükelçi Dinçmen, (24) emanetimizi muhafaza etmenizi arz ve rica ederiz.»

«Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığına, Türkiye Başbakanı Bülend Ulusu, Sayın Başbakan»a gönderilen dilekçenin, giz dolu satırları arasından çıkmak, neyin istenip neyin istenmediğini anlamak oldukça güç. Benim dikkatimi çeken bu ikinci belgenin, iddia makamında otursaydı Doğan Öz'ün de dikkatini çekeceğinden kuşkum yok. «Bu ne demek?» derdi, «Bu nasıl olur?» derdi. Başvuru şöyle :

«...Zat-ı devletlerinizin meşguliyetlerinin ağırlığı, omuzlarınızdaki yükün yücelik ve sorumluluğu, insanın hiçbir günde kendine ait sorumluluğu, peygamber dahi olsa başkasına yüklemediği kulları olduğu bilinçiyle; bu bilinçi taşımayan kişilerle de, her insanın çalışma arkadaşlığı yapmak durum ve mecburiyeti vardır : diyerek zati devletlerinizin gözlerinin dikkatini Kulu'lu İbrahim Çiftçi'nin yaşam özgürlüklerinin durumuna çekmek isteriz :

...İbrahim Çiftçi'nin gökyüzündeki renkleri, evreni görme hakkı 19.12.1978 gününden beri, başını kaldırdığında beton görmek suretiyle kısıtlıdır.

...Doğum kaydı Kulu'da bulunan İbrahim Çiftçi'ye ait evrak Milli Savunma Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı bünyelerinde mevcuttur.

...Bunlar... ile zat-ı devletlerinizin devlet hizmeti nedeniyle neler olduklarını bizlerden çok iyi bildiğiniz bazı, tetkimize açık olan Ankara 1 nci Sıkıyönetim Mahkemesinin şu anda 4 ncü kez kabul ettiği iddia ile ilgili olduğu için 1981/229 esas 1983/140 karar sayılı dosya evraklarıdır. Bu dosyanın tetkikinde çeşitli yerlerden dosya klasörleri arasına sevk edilmiş, çeşitli müşavirlik ve benzeri, yönetmelikler tasnif esaslarına göre verilmiş ilgi ve bilgi sayıları dikkatimizi çekmiştir.

...Savunma, fail değilim, dediği için İbrahim Çiftçi'yi benimsemiştir. Bu sebeple, hiç kimse, İbrahim Çiftçi adına şefaat veya af isteyemez... o delikanlı af değil adalet istediği için isteyemez.

...Türkiye Cumhuriyetinde benzetmek gibi olmasın, Clemenceau kadar değerli devlet adamları vardır. Evrakın gizliliği nedeniyle Dreyfus benzetmesi istememekteyiz. Çaresiz kalmış gözlerine, BAŞBAKANLIK BÜNYESİNE BAĞLI YERLERDE BULUNAN, İBRAHİM ÇİFTÇİ HAKKINDA DİYE BAŞLAYAN evrakın açılmasını, bu evrakın Askeri Yargıtay'a, İbrahim Çiftçi dosyasının yasa gereği sevkinde geçikme olmayacağını bilmek durumunda olduğumuz 23 Ağustos 1983 günü AÇILMASINI UYGUN GÖRMENİZİ, göz emeğinize teşekkür ederek, rica değil, talep değil, yakarmaktayız. Saygılarımızla»

Bu başvurularla istenenin ne olduğu hiçbir zaman ortaya çıkmayacak, 1978 yılından beri yargılanan sanık 1985 yılında aklanacaktı.

Doğan Öz'ün avukatı, soruşturmanın genişletilmesi isteğinde konuya değinerek, yargıçlardan bir dilekte bulundu : (25)

«...Sanık Çiftçi vekilleri Cumhurbaşkanlığına ve Başbakanlığa başvurarak Çiftçi hakkında bazı bakanlıklarda bulunduğunu ve çıkarılmasını istedikleri belgelerin getirtilmesini istemişlerdir.

...Sanık vekilleri, mahkemenizde hüküm verildikten sonra Cumhurbaşkanına iletilmek üzere Büyükelçi Üstün Dinçmen'e, Başbakanlığa çifte imzalı dilekçelerle başvurarak, 'Tesis edilen ölüm cezasına rağmen gerek sanık İbrahim Çiftçi ve gerekse maktul Doğan Öz hak-

larında Milli Savunma Bakanlığı ve Adalet Bakanlığında bir kısım belgelerin mevcut' olduğunu ileri sürerek bunların ortaya çıkarılmasını istemişlerdir.

...Hatta Başbakanlığa verilen dilekçede 'Başbakanlık bünyesine bağlı yerlerde bulunan, İbrahim Çiftçi hakkında diye başlayan evrakın açılmasını' talep etmişlerdir.

...'Ortaya çıkarılması' ve 'Açılması' istenen, herhalde, önemli bu belge ve evrakın ne oldukları bizce bilinmemektedir. Ancak, bunların noterce saklanması istendiğine göre, davanın aydınlanmasına yarayacağı kolayca söylenebilir.

...Bu belgelerin de getirtilmesine karar verilmesini diliyoruz».

Bu belgeler getirtilseydi ne olurdu, onu kestirmek olanaksız. Bu belgelerde neler vardı, onu da bilmek olanaksız.

Bilinen tek şey, Doğan Öz'ün öldürülmesi. Ve yıllarca süren bir yargılamadan sonra öldürümün sorumlusunun bulunamaması.

MUSTAFA KEMAL, YASAK KİTAP OKUDU DA NE OLDU?

Yargıçların duruşma tutanaklarına şöyle bir bakınca davanın genel gidişine ilişkin yorum yapmaları, eskilerde, bir yetenek sayılırdı.

Genel gidişin anlaşılması için böyle yeteneğe hiç gerek yok şimdilerde.

Oturum numarası: 161, Oturum tarihi: 12.4.1984, Oturum yeri: Metris, Oturum saati: 10 diye başlayan bir tutanak yargılama koşullarının anlaşılması bakımından değerli bir belge bence:

«...Celse açıldı yoklama yapıldı.

...Tutuklu sanıklardan .....cezaevinden getirildiler, serbestçe huzura alındılar, diğer tutuklu sanıklar getirilmediler.

...Mahkemeye karşı davranışları uygun görülmeyen sanıklar: Tutuklu sanıklardan Sacit Ünal, Hayrettin Özveri, S. Sadık Öğe, Mustafa Kazancı, Bülent Küçüknal, Ali Salih Bayer, Ercan Tutal, Turgay Gürcan, Özcan Uslu, Yavuz, Abuzer Altınoğlu, Erkunt Taşdemirci, Sezgin Özan, Birlo İbiş, Rıdvan Gülfidan, İbrahim Akgül, Süleyman Sezar, Marangoz, Muharrem Karaağıl, Ahmet Yazıharman, Ahmet Erdiner, Düzgün Özmen, Muhammed Özkan, İbrahim Tezgel, Tazebey Çakaz, Bayram Altınoğlu, Ali Rıza Demir, Doğan Asma, Orhan Bayram, Muzaffer Karataş, İsa Elal, Necdet Coşkun, Hilmi Bingöl. Rıfat Akkaya, Adil Tarar, İbrahim Yıldız, Cihan Durmuş, Mehmet Kuyucak, Selçuk Özipek, Cafer Sağır, Çetin Albayrak, Sabri Münüklü, Ali Ender Fıçıcı, Saduk Altun, Muzaffer Karakoç, Mustafa Bulut, Rüstem Dede, Metin Şahin, Ayhan Güven Koçulu. Özcan Yıldırım, A. İbrahim Önsoy, Adem Demirci, Arif Aslan, Cetin Koca, Sinan Şener, Sermet Tural, Güven Yücal, Haydar Keskin, Ali Sertoğlu, Rafet Erdem, Musa Balaban, Erol Yılmaz, Rafet Koparan, Alis Delice, Fadıl Hocaoğlu, Veli Metin Ulu, Vedat Koparan, Kemal Özmekik, Özer Bal, Haluk Bayhan, Ömer Tekinalp ve Günay Başaran'ın mahkemeye uygun olmayan kiyafetle, fanile ve şortla duruşmaya gelmiş oldukları görüldü.

...353 sayılı yasanın 143/son maddesi uyarınca mahkeme başkanı tarafından duruşma salonundan çıkarıldılar.

...Duruşma salonundan çıkarılırken sanıklardan Sadık Öğe'nin (..... .....) şeklinde söz sarfettiği, grup grup mahkeme salonundan çıkarılan çıplak sanıkların ve sanıklardan .....'ın (..... .....) şeklinde slogan attıkları müşahade olundu.

...Bu sırada mahkemeye giyinik olarak gelen A. Hülya Özzümrüt'ün çıkarılan bu sanıklara parelel olarak oturduğu yerden, tempo şeklinde (.....) şeklinde slogan attığı müşahade olundu. Mahkeme başkanı tarafından yapılan ikaza rağmen, sanığın davranışlarında israr ettiği, dışarıya çıkması söylendiği halde çıkmayacağım şeklinde sözler sarfettiği görüldü.

...Bu sırada hazır bulunan müdafi avukalarından Av. Ayhan Soysal'ın söz istediği duruşma hakimince, söz verilmediği halde, duruşma hakimine hitaben (Siz bunları beşer beşer içeri alıyorsunuz, toptan içeri alınız, görüyoruz ki mahkemede bunlar dövülüyorlar) şeklinde yapılan yoklamaya müdahale etmesi üzerine, duruşma hakimince bu müdahalenin yersiz olduğu hatırlatılınca, adı geçen avukat ellerini kaldırarak, (O halde ben duruşma salonunu terkediyorum. Böyle yargılamada bulunmak istemiyorum) diye hitapetti ve duruşma salonundan çıktı.

...Haklarında ikinci kez disiplin cezası verilen sanıklar: Evvelki oturumlarda mahkemeye karşı uygun olmayan söz ve davranışları tespit edilen ve 353 sayılı kanunun 143 son maddesi uyarınca duruşmadan ikinci defa çıkarılan tutuklu sanıklardan Y. Ziya Şulekoğlu.

Abdullah Şahin, Mehmet Faruk Aydın, İbrahim İrik, Işık Ergüven, Mehmet Bayram, Haşan Şensoy, Battal Oğun, Bayram Kazaklı, Zeki Tunalı, Süleyman Polat, Mehmet Sönmez, Mehmet Suavi Sırdar, Süleyman Biber, Sualp Çekmeci, Feyzi Göktan, Atilla Akgönül, Hüseyin Demirel, Hulusi Zeybel, Ersin Boyar, Salim Taşkın, Fazlı Kartal, Turan Ulu, Ahmet Parlak, Hünkar Satılmış ve Adnan Ali'nin yasanın aynı maddesi gereğince duruşmaya getirilmedikleri anlaşıldı.

...Sanıklardan Muhittin Özbay ve Muzaffer Başer sağlıklı bir savunma yapabilmemiz için yazılı belgelerin ve delillerin bize ulaşması gerekir, ayrıca bugüne kadar verilen belgeler elimizden alınmıştır, mahkemenin bu hususta duyarlı olmasını ve bu belgelerin tarafımıza gönderilmesini istiyoruz dediler.

Müdafi avukatlardan Nebi Barlas, müvekkillerimden, İbrahim Akgül ve Mustafa Kazancı'nın 169. maddeden cezalandırılması istenilmektedir. Cezanın üst sınırı olan 5 yıldan fazla ceza verilemeyeceğine göre, müvekkillerim 37 ayı aşkın bir süredir tutukludurlar, verilecek cezayı tutuklu olarak çekmişlerdir, tahliyelerini istiyoruz dedi.

...Sanık T. Nazif Özden, 5 yıldanberi tutukluyum, isnat olunan eylemlerle ilgim yoktur, tahliye isteklerimi tekrarlıyorum dedi.

Sanık A. Füsun Biber ODTÜ'de öğrenciyim, yeni çıkan öğrenci affından yararlanmam için, tutuklu kaldığım süreye göre acilen tahliyemi istiyorum, aksi halde hakkım zayi olacaktır, dedi.» (26)

Sanıklar yargılanıyor, suçlular cezalarını çekiyor, Türkiye'de yönetim, 12 Eylül öncesine dönmemenin yeni

koşullarını oluşturuyordu. Yeni koşullardan kesitler bir anlamda toplumа yeni bir rüzgar ekiyordu. Ekilen rüzgarın, duruşma tutanaklarına göre, niteliği gelecek için hiç de iyi fırtınaları çağrıştırmıyordu:

«...Sanık İbrahim Bingöl'den savunması soruldu: Cezaevi koşullarından şikayetimiz vardır. Yaşama hakkımız tehdit altındadır. Koğuşlarda arama adı altında haftada bir operasyon düzenlenmektedir, dövülmekteyiz. Bugün elbise giyerek duruşmaya gelmek istediğim halde soyuldum ve dövüldüm.

...Sanık Kadri Günay'dan savunması soruldu: Dev-Sol IV iddianamesinde yazılı suçlardan hiçbirisini işlemedim. O iddianamede atılı suçlarla ilgili olarak emniyette verdiğim ifadem işkence ürünüdür... İddianamede Köksal Tekin'in öldürülmesi eylemine katıldığım... ileri sürülmektedir. Oysa ben o tarihte Eskişehir Emniyet 1. Şubede gözaltında bulunuyordum ..... tarihinde Bahçelievler polis karakolunun kurşunlanması ..... Haluk Kayacan'ın öldürülüp, 4 kişinin yaralanması eylemleri ileri sürülmekte ise, ben o tarihte Bakırköy Jandarma Karakolunda gözaltında bulunmakta idim. Bu iki olayla ilgili olarak suçsuz olduğumu kanıtlayabilecek durumdayım. Ancak diğer iki olayla da suçsuz olmama rağmen, şu anda bunları kanıtlayabilecek durumda değilim. Bu imkana sahip değilim.

...Sanık Tayfun Yükselbaş'tan savunması soruldu: Suçsuzum dedi. Ben şunu da belirtem isterim. En son basında Genelkurmay Başkanlığının bir bildirisi yayınlandı. Bir heyet tarafından cezaevi koşullarının mahallinde incelendiği belirtilerek, şikayetlerin birçoğunun gerçek dışı olduğu açıklandı. Bu heyet bizlerle hiç görüşmemiştir. Sadece cezaevi idaresi ile görüşmüştür.» (27)

Bir başka davanın sanıkları da yargıç önündeydiler. Anlattıkları ile içinde bulundukları koşulları belirlemeye çalışıyorlardı :

«...Sanık Şahin Karataş'ın kimliğini tespit sırasında sanıkların bir kısmı konuşmak istediklerini bildirdiler. Şu anda kimlik tespiti yapılacağı söylenildi, ısrarla konuşmak istediklerini bildirdiler, bağırmaya başladılar. Slogan atmaya başladılar, mahkeme başkanı tarafından bu fiile istiyerek ettikleri saptanan..... duruşma salonundan dışarıya çıkarıldılar, bu sanıklar dışarıya çıkarılmakta iken bir taraftan bağırdılar, diğer taraftan hepbir ağızdan ..... savunma hakkımız engellenemez, ... diye slogan atmaya başladılar. Salon görevlileri bu sanıkları ilk anda dışarıya çıkaramadılar. Salon görevlilerinin komutanı olan asteğmene cebir kullanmak sureti ile bu sanıkların dışarıya çıkarılmaları emredildi. Emir gereğince askerler bu sanıkları dışarıya çıkarmaya çalıştılar. Ancak bu sanıklar görevli askere mukavemet ve taarruz durumuna girdiler. Gelen takviye görevlileri ile sanıklar duruşma salonundan dışarıya çıkarıldılar. Bu arada salon inzibatı fevkalade şekilde bozulmuş olduğundan Askeri savcı ile mahkeme heyeti ve zabıt katibi duruşma salonunu terk etmek zorunda kaldılar. Takriben bir saat kadar olayın müzakere odasında yatışması beklendi, müteakiben tekrar duruşma salonuna gelindi. Bu olaya katılmadıkları tespit edilen sanıklardan ..... huzurda bırakıldılar. Bu arada sanıkların yanlarında bulundukları görülen ve olaya iştirak ettikleri müşahede ve tespit edilmiş bulunan tutuklu sanıklar Meryem Çarıkoğlu, Melahat Tuncer ve Zöhre Çakmak'ın duruşma salonunun terk etmeleri bildirildi, terk etmeyeceklerini söylediler ve savunma haklarının kısıtlanamayacağını

bildirdiler. Çıkmamakta ısrar etmeleri üzerine duruşma salonunun dışında beklemekte olan bayan polis memuru duruşma salonuna celp edildi. Bu sanıkların cebir kullanmak sureti ile dışarıya çıkarılmaları emredildi. Bayan polisin tek olması sebebi ile diğer salon görevlilerinin yardımı ile bu üç tutuklu sanık zor kullanılarak dışarıya çıkarıldılar. Çıkarılmakta iken aynı şekilde bağırıp slogan attılar. Mütakiben duruşma salonunda bulunan bütün avukatlar huzurda müvekkil kalmadığını beyanla izin alıp duruşma salonunu terk ettiler... Az önceki olaylar sırasında dinleyiciler kısmında bulunan bazı dinleyicilerin de taşkınlık yapmaları ve hatta görevli askeri mukavemette bulunmak istemeleri üzerine, onlarda verilen emir üzerine duruşma salonundan dışarıya çıkarıldılar, görevlilere bu dinleyiciler hakkında kanuni işlem yapılması emri verildi.» (28)

Duruşma başladığı gibi, böylece bitti. «Gereği düşünüldü» sözü üzerine salonda ayağa kalkacak kimse yoktu. Ne sanık, ne avukat ne de dinleyici. Gereği düşünüldü yine de «...Vahim olayın vuukuna sebebiyet verenler»in «...Bugün saat 13.30'da başlamak üzere sorguya çekilerek haklarında inzibatı nitelikte olmak üzere ve hücrede infaz edilmek şartı ile ceza tayin ve takdir edilmesine» ve duruşmanın 18 Ekim 1985 tarihine ertelenmesine karar verildi.

Yargıçlarca. duruşma tutanaklarına geçirilen sanık iddialarından başka. yadsınamayacak belgeler de kaçınılmaz olarak tutanaklara girdi. Yansız bir gözle araştırıldığında, insan haklarına aykırı davranışların somut belgeleri olarak bu satırların arasında birçok belgenin bulunduğunu görmek mümkün:

«...Sanık Hüseyin Akgül ile ilgili Selimiye Cezaevi tabib vizite fotokopisi geldi. 16.4.1985 tarihinde viziteye

çıkartılan sanığın sol ayak tabanında 1x1 ebadında iyileşmiş yara nebdesi. Sağ ayak dördüncü parmak altında ve el bileklerinde linear hipermikmente izler saptandığı anlaşıldı.

...Emniyette iken işkence gördüğünü ileri süren sanık Ali Hıdırer'in Haydarpaşa Askeri Hastanesine sevedilerek raporunun aldırılması için, Askeri Savcılığına daha önceden yazılan müzekkere gibi bir müzekkere yazılmasına.

Sanık Seher Çolak, emniyette kolunun kırıldığını ileri sürmüş ve bununla ilgili olarak Haydarpaşa Askeri Hastanesinde bunun doğru olmadığına dair rapor geldiğine.

...Sanık Hüseyin Albayrak'ın işkence gördüğü savunması ile ilgili olarak Haydarpaşa Askeri Hastanesinin 12.2.1983 tarih 9020/83/23-11 sayılı raporu geldiğine. (29)

...Sanık Bülent Aydın, kulaklarının rahatsız o'duğunu ve bunun kendisine tatbik edilen cebir ve şiddetten vuku bulduğunu ve hastaneye sevkedilmesini istediğini bildirdi...

...Sanık İsmail Akçora, rahatsız olduğunu ve hastaneye sevkedilmesini istediğini bildirdi. Gereği düşünüldü: Sanık Bülent Aydın, İsmail Akçora'nın gerekli tedavilerinin yaptırılması için Askeri Savcılığa müzekkere yazılmasına.» (30)

Kamuoyu için gerekli olan sanıkların yasalara uygun yargılanmalarıydı. Yasalara uygun olarak yargılanıyorlardı, sanıklar. Bu, herhangibir duruşmanın tutanağına bakınca hemen görülüyordu. Sayfanın en üst sol köşesinde dosya numarası 3/273, hemen altında celse

no: 34 tarihi: 4.10.1985, sırasıyla; Başkan, duruşma hakimi, üye hakim, askeri savcı ve katiplerin ad soyad, rütbe ve sicil numaraları. Sonra, duruşmalarda söylenen o ilk cümle «Hazır oldukları halde mahsus salonda belli gün ve saatte celse açıldı, yoklama yapıldı.»

Duruşmalar, usul yasalarına uygun olarak yapılıyordu. Cezaevi koşullarından yakınan sanıkların bir kısmı için duruşmalar, bir görüş belirtme düzlemi idi. Söz almasını bilen hemen her sanığa konuşma izni veriliyordu. Ancak elin yerinde ve zamanında kalkması koşulu vardı. Sanıklardan Ali İlhami Aras söz aldı ve o günlerin güncel bir sorunu olan cezaevinde elbise giyme sorununa ilişkin görüşlerini, yakınmalarını dile getirdi. Dilek ve istemi tutanaklara şöyle geçti :

«Cezaevi idaresinden yakınmalarının olduğunu, bu yakınmalarını mahkemeye ilk kez çıktığında da söylediğini ve yakınmalarının mahkemede kaldığını, mahkemeden döner dönmez aynı şekilde kötü muameleye uğradıkları, bilindiği gibi bir kez kimlik bildirmek üzere, bir kez de sorgulama için geldiğini, bu arada bir daha mahkemeye çağrılmadığını, bu uzun süre içinde çeşitli şekilde dilekçelerle mahkemeye başvurması hususundaki girişimlerinin cezaevi idaresince engellendiğini, o zamanlar tek tip cezaevi elbisesi denilen giysileri giymemelerinin bu davranışlara bahane sayıldığını, bugün bu elbiseyi giydiklerini, ancak üç dört dakikalık havalandırma dışında cezaevinde hiçbir haklarının kendilerine kullandırılmadığını, herbirisine ayrı ayrı 6 aya varan disiplin cezalarının verildiğini, bunların sudan sebeplere davandırıldığını, bu cezaların kendileri ile birlikte ziyaretçileri de kapsadığını, bugün duruşma yapıldıktan sonra bu defa pantalonunun ve iç giysilerinin çıkartı-

larak, ayıp bir şekilde ve söylemeye burada çekindiğ. bir durumda aramaya maruz kaldığını, burada bunu anlatmaya utandığını yoksa kimseden çekinmediğini, arama sırasında ellerinin arkadan kelepçelendiğini, sırt üstü yatırılarak, omuzlarına ve bacaklarına basılarak arama yapıldığını, ağzının zorla açılarak parmakla ağızının içinin dahi arandığını, yetkililerce (İşkence yok yalan söyleniyor) şeklinde beyanların bulunmasına karşın, kendilerine yapılan bu muamelenin iskence değil de ne olduğunu anlayamadığını bildirdi. Bu sözlerinin, mahkemede kalmasını istemediğini, bu hususlarda suç duyurusu yapılmasını istediğini bildirdi.

Sanık Hasan Çakır söz aldı : 4.9.1985 günü kendilerinin olmadığı bir sırada koğuşta arama yapıldığını ve bu aramada bir testere parçasının bulunduğu iddia edildiğini, cezaevi müdürü tarafından gece saat üçte koğuşta sorguya çekildiklerini, cezaevi müdürünün kendilerine (erkekçe konuşalım bunu buraya kim soktu söyleyin, ya benim kellem ya da sizin kelleniz gider.) dediğini, iki gün sonra da emniyete götürüldüklerini, burada da ne şekilde bir muameleye maruz kaldığımızı anlatmaya gerek olmadığını söyledi. Daha sonra cezaevi müdürü ile bir yüzbaşı bizi hücreye koydular, işkence yaptılar, suç duyurusunda bulunmak istiyorum dedi.

...İzzet Seda Köylüoğlu söz aldı : Yırtık ceketinin kolunu göstererek (işte bugün yapılan arama sonucu durumum budur) dedi.» (31)

Duruşma tutanakları ile bir toplumun tarihinin belirlenebileceğine olan inancım, sayfaları çevirdikçe daha kökleşti. Tutanaklar, salt hukuk belgeleri değildi, tarih miydi neydi :

«...Mustafa Kemal, yasak kitap okudu da ne oldu? Atatürk oldu. Halkımızın tarihindeki en büyük devrime önderlik etti. Herkes kitap yasaklarına boyun eğseydi, acaba Türk devrimi gerçekleşebilir miydi?

...Arkadaşımız Mustafa Ovacık'ın sorgusundaki, şu sözleri kulaklarımızda hala acı acı uğulduyor:

'Sayın yargıçlar, ailem altı nüfusludur. Hiçbir yan gelirim yoktur, kendimin ve karımın emeği ile geçiniyoruz. Kitabın ekmek kadar ihtiyaç olduğuna inandığım için çocuklarımın ekmeğinden kesip evimde kitaplık kurdum. Dişimden tırnağımdan arttırıp kitap aldım. Bir köy evinde kitaplık kurulmasına sevinmek gerekmez mi? Geçen de öğrendim ki, karım, ben tutuklandıktan sonra bir zarar gelmesin diye kitapları yakmış. Onbir yaşındaki kızım bu yıl ilkokulu birincilikle bitirdi, çeşitli ödüller aldı. Şimdi bu onbir yaşındaki kızımın yüreğine kitap korkusu sokulmuştur. Ortaçağın sancılarını yaşayan, çağdaşlaşmak isteyen toplumumuz ve Cumhuriyetimiz için, bu kitap düşmanlığı, bir kara lekedir. Çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmak isteyen Cumhuriyet Türkiyesini, kitap korkuları ile sindirilmiş, yıldırılmış genç beyinlere teslim edeceğiz. Nasıl olacak bu iş?

Bizi suçlayan, kitabı suç sayan mantık, Cumhuriyet mantığı değildir. Biz çocuklarımızı bu anlayışa teslim edemeyiz. Düşünce ve kitap yasaklarına son verilmelidir artık. Yoksa çocuklarımızın bir süre sonra dünyanın öküz boynuzunda durduğunu sormamasını kimse garanti edemez. Bu yasakların ve haksız uygulamaların bir bedeli vardır. Bunlardan ülkemizin düşmanları sevinir ve yararlanır.'

...Oysa Mustafa Ovacık'ın üzerinde çalıştığı Ege toprakları üzerinde binlerce yıl önce kütüphaneler kurul-

muştur. Efes'te büyük tarihi değer taşıyan bir kütüphane binası kazılar sonucu yeni ortaya çıkarılmıştır. Binlerce yıl önce kitaba bu kadar değer verilen topraklar da ne acıdır ki, biz hala kitap yasaklıyoruz, bir partinin yöneticilerini kitap dağıttıkları ve okumaya teşvik ettikleri için suçluyoruz.

...İşte bu düşman zihniyet yüzündendir ki, savcılar, 'Marksist-Leninist Felsefe sözlüğü'nün Karl Marks tarafından yazıldığını söyleyebilmişlerdir. (32) Yani Marks, ileride bir Lenin'in ortaya çıkacağını önceden görerek, yazdığı kitaplarda Lenin'in adını kullanmaktadır.

...Bu kadar bilgisiz kalmamızın nedenleri arasında, kitap düşmanlığının payı yok mudur?

...Marks, Lenin ya da Mao'nun eserleri batı ülkelerinin kütüphanelerinde baş köşelerde yer alırlar. Çağdaş toplumlar, kitabı hiçbir zaman herhangibir kötülüğün kaynağı olarak görmemişlerdir. 'Muasır medeniyet seviyesinin üstüne' bilim ve kitap düşmanlığı ile nasıl ulaşılacaktır?

...Savcılık kitap listelerine dayanarak, yıllarca hapsedilememiz istemiyle dava açtığı sıralarda, televizyon 'Uzay mekiğinin' dünyaya dönüşünü gösteriyordu. Esas hakkındaki mütalaanın verildiği günlerde ise; gazetelerden, ayda kurulacak tesislerden dünyaya güneş enerjisi nakledilmesi projelerini okuyorduk.

...'Çağdaş uygarlığa ulaşmak' edebiyat dilimizden düşmez ama uzayın fethedildiği çağda hala düşünce ve kitap yasakları ile uğraşırız. Bu anlayışla, uzayı fetheden 'Çağdaş uygarlığın' ancak sömürdüğü bir ülke olarak kalmaya ve İstanbul'un Fethi yıldönümleri ile avunmaya devam ederiz.

...Biz, kitap düşmanlığının bunca acısını çekmiş bir ülkenin insanları olarak, herhangibir kitabı okumadan ya da başkasına vermeden önce 'Yasak Kitap Listesi' ile karşılaştırmayı, Cumhuriyet yurttaşlığı ve aydın namusu ile bağdaştıramıyoruz. Böyle bir utancı, bizim sırtımız ve vicdanımız çekmez.» (33)

ESKİ BİR TESPİH TANESİ GİBİ BİRBİRLERİNİ İZLİYORLAR

Unutamadığım bir yazısıdır İlhan Selçuk'un. 1973 yıllarında kesip dosyama koyduğum, sararmaya yüz tutan bu yazıyı ara sıra okuyorum. Son zamanlarda sık sık okumaya başladım. «Vatan Hainleri mi?» yazının başlığı :

«...Geçenlerde bir yerde Hasan İzzet Dinamo'ya rastladım. Her zamanki gibi efendi haliyle sohbet ederken, yumuşak sesiyle, sanki çok doğal birşey söyler gibi «Türkiye'yi yüz yıldan beri vatan hainleri yönetiyor» dedi. Birden şaşaladım. «Nasıl» dedim. Anlattı :

...İlk vatan haini Mithat Paşa'ydı. Abdülaziz'in tahttan indirilmesi ve İkinci Abdülhamit'in tahta çıkarılması olaylarında Mithat Paşa önemli rol oynamıştı. İlki 1876'da olmak üzere iki kez Sadrazam oldu. Birinci Meşrutiyet ve Anayasa onun eseriydi. Ama, Abdülhamit fırsatını bulunca paşayı tutuklatmış, Taif'e sürmüş, orada boğdurtmuştu.

...Anayasayı rafa kaldırıp parlamentoyu kapatan padişah Abdülhamit, ülkenin başında 33 yıl egemenliğini sürdüren Sultan, vatana hiyanet suçuyla nice genç

öğrencinin, aydının, subayın defterini dürmüştü. Ne varki 31 Mart olayları üzerine İstanbul'a giren Hareket Ordusu, Abdülhamit'i devirip Selanik'e sürünce Mithat Paşa'yı ve nice aydını vatana hiyanetle suçlayıp yokeden Abdülhamit'in bizzat vatan haini olduğu ortaya çıkmıştı.

...Abdülhamit'ten sonra iktidara el koyan İttihat ve Terakkiciler, bir süre ülkeyi yönetip, Birinci Dünya Savaşına katılmışlardı. İmparatorluk savaşta yenilgiye uğrayınca İttihatçılar çil yavrusu gibi dağılmışlardı. Bunun üzerine yönetimi ele geçiren Hürriyet ve İtilâf önderleri, ittihatçıları vatan haini bilmişler, İttihatçı avına çıkmışlardı.

...Ülkede itilâfçıların borusu öttükçe vatan ihaneti samur kürk gibi sırt değiştirmiş, Şeyhülislam fetvalarıyla Mustafa Kemal ve arkadaşları vatan haini ilan edilmişlerdi.

«Kurtuluş savaşında talih millicilerin yüzüne gülünce, roller değişmiş, vatan haini yaftası Padişah Vahdettin'in ve İtilâfçıların boynuna asılmıştı. Padişah kaçmış İtilâfçılar dağılmış ve bir kısmı sürülmüştü.

Çok partili rejime dek, ol hikaye böyle devam etmişti. Çok partili rejim Bayar-Menderes ikilisini iktidara getirmişti. Tam on yıl biri Cumhurbaşkanı biri Başbakan olarak yönetimin başında bulunan bu kişiler de 27 Mayıs sabahı devran değişince vatan haini ilan edilmişler, Yassıada mahkemelerinde bu iddia karara bağlanmıştı.

...Demokrat Partiden sonra iktidara geçen Adalet Partisi, tehlikeden teğet geçmişti. İktidarı yedi yıl dolaylı, dolaysız yollardan elinde tutmuş bulunan Süleyman Demirel 12 Mart günü yayınlanan bildiri ile «Cumhuriyetin geleceğini ağır tehlikeler altına düşürmüş

adam...» kimliğini kazanmıştı. Ne var ki Demirel, tehlikeyi şapkasını başına geçirip savuşmuştu. Eğer savuşmasa, vatan ihaneti yaftası bugün göğsündeydi. Ama o yafta büyük bir ustalıkla yön değiştirerek, başkalarının göğsüne asılıvermişti. Yeni vatan hainleri keşfedilince kurtulmuştu Süleyman Bey.

...Tarihin gidişatına bakılırsa bugün vatan haini sayılan kişilerin, yarın iktidara geçip Türkiye'yi yönetmesi doğal sayılmalıdır. Çünkü yüzyıllık tarihimizde eski bir tespihin taneleri gibi birbirini izliyorlar. Halk elindeki bu tespihle 'Ya sabır' çekmektedir. Ve herbiri kendisinden öncekilerle sonrakileri vatan haini ilân ederek sürdürmektedir iktidarını. Taa uyanış gerçekleşip, alaca karanlık dağılıncaya ve kimin hain, kimin vatansever olduğu kesinlikle ortaya çıkıncaya kadar bu oyun böyle devam edecektir.»

Bu oyun böylece sürüp gitti. 12 Eylül 1980 öncesi ve sonrası oluşumları, gelişmeleri ürkek bir şekilde izleyen aydınlar, bir sabah Cumhurbaşkanlığı kapısına bir dilekçe bıraktılar. «Türkiye'de Demokratik Düzene İlişkin Gözlem ve İstekleri» içeren bu metin, ülkenin orta yerinde bir çiçek gibi açtı. Karamsarlıklar umuda dönüştü.

Soruşturmalar açıldı, binlercesi için. 56'sı seçilip yargıç karşısına çıkarıldı. Yargılanıp, aklandılar. Duruşma tutanakları tarih yazanlara yol gösterme işlevini orada da sürdürdü.

«Sayın Yargıç,

Demokratik düzene ilişkin gözlem ve istekleri içeren bir dilekçenin 'Zorlama yorumlarla' siyasi içerikli bildiri sayılması sonucu yargılanan 56 sanıktan biriyim.

Savunmama başmaınadan önce altı yıl ağır hapis cezası tehdidi altında olduğumu belirtmek zorundayım.

Askeri savcı sorgumdaki beyan ve iddialarımla T.C.'ni tahkir ettiğim savı ile hakkımda suç duyurusunda bulundu, mahkemeniz bu istemin ana hükümle birlikte karara bağlanmasını uygun gördü.

Savunmama başlamadan mahkemenizden iki dileğim var:

Savunma aşamasında TCK'nun 159'ncu maddesi ile karşı karşıya getirilmem, eğer özel bir amaç taşımıyorsa, askeri savcının suç duyurusu istemini reddedip savunma hakkımı özgürce kullanmamı sağlayın.

Ya da, savcının bu istemi konusunda kararınızı şimdi verin, savunmanın kutsallığına inandığınızı kanıtlayın.

Her iki seçenek de beni, önce dilekçemizin içeriğini savunmaktan sonra sorgumdaki taahhütlerimi yerine getirmekten alıkoyamayacak, bildiklerimi söyleceğim.

Çünkü, ekonomik ve siyasal tehdidin kurumlaştığı bir ülkede demokrasinin, hukuk devletinin ve insan haklarının savunulmasındaki önceliğin aydınlara düştüğüne inanıyorum.

Savunmamda bu metnin bir dilekçe mi yoksa bir bildiri mi olduğu konusuna hiç değinmeyeceğim.

Çünkü, yargılanmamızdan umulan siyasi amaca bu yolla hizmet etmemeye kararlıyım.

Demokrasi kavgasını gündeminden çıkarmayan her ülkede, adına ister dilekçe, ister bildiri denilsin aydınların siyasi içerikli metinler hazırlayıp görüş ve isteklerini yöneticilere ve halka duyurma haklarının olduğuna inanıyorum.

Bu hakkın kaynağı demokrasiye inançtır.

Siyasal yazgıları Türkiye gibi olan ülkelerde aydınlar için uyarıcılık ödevinin, yaratıcılık ödevinden önce geldiği kanısındayım.

Dilekçenin hazırlanmasına hangi amaçla katıldım?

Dilekçeyi niçin imzaladım?

Ve imzalanması için niçin çaba harcadım?

Çünkü Türkiye henüz atlatamadığı en ağır bunalımlarından birini yaşıyordu.

12 Eylül'e dek Türkiye dünyadaki 156 devlet arasında demokrasi ile yönetilen 29 devletten biri idi.

Türk demokrasisi, ülkenin özkoşullarına göre gelişiyor ve zenginleşiyordu.

13 Eylül'de ise Türkiye dünyada askeri idare ile yönetilen 40 devletten biri oldu. Bunalımın kaynağının burada aranması gerektiğine inanıyorum.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetimi devraldığı 12 Eylül 1980 tarihinde Türkiye'nin yaklaşık üçte birinde zaten sıkıyönetim vardı. TBMM, orduya geniş yetkilerle iç güvenliği sağlama görevi vermişti. Buna karşı 12 Eylül'de sivil yönetime fiilen son verildi.

Bu girişim son yirmi yıl içinde parlamento dışı güçlerin üçüncü kez yönetime el koymasıydı.

Siyasi literatüre göre, bunlar aslında bir hükümet darbesi ya da anayasayı yürürlükten kaldırma girişimleriydi.

Türk Silahlı Kuvvetleri'ni, daha önceki kışlaya dönme deneyimi ile değerlendirenler 12 Eylül Harekatını, «Huzur ve güvenliği sağladığı için» alkışladılar.

Alkışlamamak elde değildi.

Huzur ve güven sağlanmış, anarşi ve teröre bir sihirli değnekle son verilmişti.

12 Eylül öncesi, ülkede iç güvenliğin sağlanmasında TBMM'den güvenoyu alan hükümet, sorumlu değildi. Hükümet, bu amaçla 1978'de sıkıyönetim ilan etmiş ve sıkıyönetim uygulaması 12 Eylül'e dek TBMM'ce tam 10 tez tartışmasız uzatılmıştı.

İç güvenliğin sağlanmasında görev Güvenlik Kuvvetlerince yapılacak, suçluyu suçsuzu tarafsız sıkıyönetim mahkemeleri ayırdedecekti. Hukukun temel ilkeleri ve anayasa düzeni çiğnenmeden iç güvenlik sağlanacaktı.

Sıkıyönetimin bu görevi yerine getirmek için yasal hakları ve yetkileri vardı.

Bugün iç güvenliği sağlama görevini yapanlar, dün de aynı görevi yapıyorlardı.

Devletin başka güvenlik güçleri mi vardı?

Kısacası, parlamento ve hükümet anarşi ve terörün önlenmesi için bir engel değildi.

'Anarşi ve terör' nedeni ile demokrasiden 20 yılda üçüncü kez uzaklaşılmasının getirdiği açmazların en başında; bence, demokrasinin temel kavram ve kurumlarının yok edilmesi geliyor. Dilekçeyi en başta bunun için imzaladım.

Demokrasi kendi öz değer ve kurumlarına yabancılaştırılmış, demokrasinin içi boşaltılmıştı.

Dilekçeyi bunun için imzaladım.

Toplumsal siyasal ve ekonomik yaşamımızı, anarşi ve terör biçimlendirmeye başlamıştı. Tek ölçü, tek boyut ve giderek tek yol terör olmuştu.

Tek ölçü terör olduğu zaman, «varlığını teröre dayandıran güçlerin terörü bitirmeyeceği» gerçeği unutulmuş gözüküyordu.

Geride bıraktığımız beş yıl boyunca anarşi ve terörle mücadelenin anlatıldığı gibi olmadığını görüyoruz.

Genelkurmay Sıkıyönetim Koodinasyon Başkanlığı verilerine göre, 30 Kasım 1982 - 31 Mayıs 1983 tarihleri arasında askeri savcılıkların ellerinde bulunan dosya sayısı bu savı doğrular niteliktedir :

Tarihine kadar :	Askeri savcılıkta :
30 Kasım 1982	58.990
30 Aralık 1982	59.490
30 Ocak 1983	60.055
31 Mart 1983	60.900
30 Nisan 1983	61.462
30 Mayıs 1983	62.151

(Kay : Gen.Kur.Skynt.Koor. D.Başkanlığı Bülteni)

Anarşi ve terör ile mücadeledeki başarının en gerçekçi ölçütünün 1 Mayıs 1977 olayları olduğuna inanıyorum.

34 kişinin ölümü 126 kişinin yaralanması ile sonuçlanan 1 Mayış kutlamalarını organize edenler yargılanırken, bu olayın gerçek sorumlularının sekiz yıldır bulunamayışı Türkiye'de terör olaylarının nedenlerini araştıranların gözönünde bulundurması gereken bir unsur değil midir?

(23 Mart 1985 Cumhuriyet, «1 Mayıs olaylarının asli failleri 8 yıldır bulunamadı»)

13 Eylül'den sonra olanları eleştirmek için değil, çok dikkatli gözlediğim için dilekçeyi imzaladım.

13 Eylül'den sonra ne oldu?

Yargıç kararı olmadan yönetim dilediği insanları gözaltına almaya başladı. Bunlar arasında yaşamları boyunca kendilerini demokrasiye adamış sağda ve solda siyaset ve devlet adamları vardı. Bilim adamları, işçi ve sendika liderleri, sanatçılar, yaşlı ve genç insanlar, işçiler ve köylüler vardı.

Çocuklar bile vardı.

Sol görüşlü Hakan Bayraktaroğlu 13 yaşında, sağ görüşlü Aydın Sezer 14 yaşında yargıç karşısına çıkmışlardı. (34)

Daha küçükler de vardı.

Balıkesir'de yargılama yapan bir askeri mahkemenin huzuruna (buyur amca) diyerek çıkan 11 yaşındaki çocuk, anarşi ve terörün nasıl önlendiğinin kanıtlanması için bir gösterge değil midir? (35)

Yaşlılar da vardı.

Kurtuluş savaşına katılan 84 yaşındaki Abidin Başal, Yozgat'tan Dev-Genç elemanı savı ile gözaltına alındı. (36)

Yasal gözaltı süresi 45 gün iken emniyette 75 gün tutulan sanık Şükrü Bekel işkence ile alınan ifadesinde, 'fırıncı veya balıkçı olduğunu sandığı 90 yaşındaki Hamit Ataman'ı' örgüt yöneticisi olarak belirtti.

Güvenlik güçlerine tanınan anti-demokratik yetkilerle istenilen sonuçlar alınıyor, bu sonuçlara göre suç oluşturularak iddianame hazırlanıp yargılamalar yapılıyordu.

Başbakan sayın Turgut Özal'in; bu gün, polis tasarısının gerekçesini sıkıyönetimin kalkması koşulu ola-

rak açıklaması bir rastlantı değil, bu başlangıcın bir sonucu olduğu kanısındayım.

Dilekçenin hazırlanmasına katkıda bulunmanın, dilekçeyi imzalamanın nedenlerinden biri de işkencenin yaygın hale gelmesi ve kurumlaşmasıdır.

İşkence konusunda bir iki olay ülke dışında soruşturulmaya başlanınca bazı güvenlik görevlileri yargılandılar. Buna karşı binlerce işkence olayı, hücrelerde ve sorgu odalarında gizli kaldı.

İşkence yaygın bir sorgulama yöntemi oldu.

Şimdi Türkiye'nin her sokağında bir kaç kişi işkence izleri ile dolaşmıyor mu?

Dosyalarınızdaki belgeler arasmda «Bana işkence yapılmadı» diyen bir sanığa rastlamak mümkün mü?

Genç bir insanın gözaltında geçirdiği günleri yargıç önünde anlatırken, sözlerine; 'yakalandığımda kış yeni başlamıştı, tutuklanmak üzere cezaevine gönderildiğimde ise ilk bahar bitmek üzereydi. Kışı, işkence görmediğim zamanlar, işkence odasının karşısına düşen 14 numaralı hücrede beton üzerinde yatarak geçirdim' diye başlaması, Türkiye'nin yarınlarının polis soruşturması için feda edilmesi anlamına gelmiyor mu?

Uygulanan yöntem başarılı mıydı?

Hayır... Çünkü, yönetime 'Anarşi ve teröre karşı olanları' bile terörist sayan anlayış eğemendi.

Anarşi ve terörün önlenmesinde başarılı olunsaydı, bu konuda çözüm aramak için kapı kapı dolaşan dost ve müttefikimiz ABD'nin Dışişleri Bakan Yardımcısı G. Buch Türkiye'ye uğramaz mıydı?

Her ne kadar «Onlarla anlayacakları dille hesaplaştık, kendi silahları ile mücadele ettik» (37) deniliyorsa da kaba kuvvete dayanan hukuk dışı bir bastırma harekatının bir işe yaramadığı, bence, ortaya çıkmıştır.

Türkiye'yi sürüklendiği anarşi ve terör ortamından kurtarmak amacı ile başlayan askeri harekat, bir süre sonra, sosyo-ekonomik alanlardaki yapısal değişikliğin bir fırsatı olarak görüldü.

Hazır imkan varken her sahada reform yapılmadı mı?

Önce siyasi partiler kapatıldı.

Parti binalarına el konuldu, büro malzemeleri satıldı. Bir dönemin siyasi tarihini oluşturan belgeler imha edildi.

Kapatılan siyasi partiler arasında Mustafa Kemal'in kurduğu ve devleti kuran CHP'si de vardı.

Çok partili demokratik parlamenter yaşamın simgesi Demokrat Parti'nin devamı, A.P.'si vardı.

Mustafa Kemal'in kurduğu Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu. Halkevleri gibi, Cumhuriyet Türkiyesi'nin temel kurumları yok edildi.

Sendikalar kapatıldı. Liderleri yargılandı, işçiler tutuklandı. İşkence gördüler, Üniversitelerin bağımsızlığına son verildi.

Örneğin; DİSK'in 52 yöneticisi hakkında idam istemi ile dava açıldı.

Türk-İş'e bağlı Yol-İş Federasyonunun İstanbul Şube yöneticileri komünizm propangandası yapmaktan yargılandılar.

Suçları DİSK'e bağlı Yeraltı Maden-İş Sendikası üyesi olan yüzlerce sanıktan 50'si Amasya Askeri Hastanesinden işkence raporu aldılar.

2 bin'e yakın profesör, doçent ve asistan üniversitelerinden uzaklaştırıldılar. (38)

Eylül 1982'ye gelindiğinde ilk ve orta öğretimde görevli 1.300 öğretmen cezaevindeydi. 766'sının görevine son verilmişti. 495'ine idari, 209'una disiplın cezası uygulanmıştı.

Dilekçenin hazırlanmasına bunun için katkıda bulundum, bu olayları bildiğim için dilekçeye imza attım.

Ayrıca; ünlü Anayasa hocası Prof. Orhan Aldıkaçtı'nın bile 'Benim asıl zorluğum anti-demokratik bir ortamda demokratik bir anayasa hazırlamamdır' diye yakındığı ortamdan bende etkilendim.

Devlet Başkanı, Milli Güvenlik Konseyi Başkanı ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in Anayasayı tanıtma gezilerindeki konuşmalarından etkilendim.

Ağızları, önce MGK kararı ve sonra Anayasa'nın geçici bir hükmü ile kapatılan kimseler, devletin başı tarafından gerçek dışı iddialarla kamuoyu önünde suçlandılar.

Bir yargı kararı olmadan Sayın Bülent Ecevit ve Sayın Süleyman Demirel ile çok sayıda deneyimli siyaset adamı, milletvekili ve senatör kendilerine savunma ve cevap hakkı verilmeden suskunluğa mahkum edildiler.

Sayın Ecevit, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nde bu suçlamalara karşı TRT'ye gönderdiği cevap nedeniyle yargılandı.

Sorgu ifadesine yayın yasağı geldi.

Oysa, hem TRT'de cevap hakkı yasaldı, hem de usul yasalarımıza göre duruşmalar açıktı.

Sayıları yüzü aşkın CHP parlamenteri için Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığınca yürütülen soruşturma, kovuşturmaya yer olmadığı kararıyla sonuçlandı.

Kararın yayınlanmaması 'Tavsiye', edildi.

Zincirbozan Askeri Kampında Sayın Süleyman Demirel ve 15 arkadaşı tarafından hazırlandığı iddia edilen 'Türkiye Demokrasiye Dönmüyor' başlıklı metin için yapılan soruşturmanın sonucundan da kamuoyu, aynı yöntemle bilgilendirilmedi.

Bütün bunlar olurken, Dışişleri Bakanlığı genel sekteri Kamuran Gürün, yerli ve yabancı basın mensuplarına, 'Türkiye'de siyasi suçlu yok, 12 Eylül'den sonra yakalananların hepsi adi suçlu' diyordu.

Uluslararası anlaşma metinlerinde geçen siyasi suçlu kavramı daha sonra, yeni demokrasinin ilk başbakanı Sayın Turgut Özal tarafından da yok sayılacaktı.

Bu ve benzeri nedenler, dilekçeyi imzalamam için sizce yeterli etken değil midirler?

İnsanlık tarihinde yüzlerce yıllık bir deneyim süzgecinden geçen ve çağdaş toplumların ortak değerleri olan temel hukuk kurallarından açık seçik vazgeçilmemiş miydi?

Bağımsız yargı, yargı güvencesi, savunma hakkı gibi evrensel kurallardan 'İç ve dış güçlerin düşmanca oyunu' aldatmacası ile vazgeçilmemiş miydi?

Taraf olduğumuz uluslararası sözleşmelere geçen, temel insan hak ve özgürlüklerine saygı gösteriliyor muydu?

Ülkemiz, insan hakları güvenceleri yurt dışında tartışılır bir ülke durumuna düşürülmemiş miydi? Bu konuda verebileceğimiz yüzlerce örnek arasında en onur kırıcı olanları şunlar değil midir :

Avrupa Konseyi Türkiye eski raportörü Von Hassel, bu yıl içinde 13 Mart 1985'de 'Anadolu'da Batı Avrupa demokrasisi uygulanamaz' demedi mi?

Avrupa Konseyi Türkiye yeni raportörü Sterner, 'Türkiye'de demokrasi olmadığını sadece ben değil, kendi parlamenterleriniz de söylüyor' demedi mi?

F. Alman Başbakanı H. Kohl, 12 Eylül'den sonra ülkemizi ilk ziyaret eden bir batı ülkesi başbakanı olarak, 'İleri karakol'luğumuzu yeniden ilan etmedi mi?

Rahatsızlık duyduğum daha başka şeyler de vardı.

Vatandaşlar, düşünce ve inançlarını korkusuzca açıklama hakkına sahip değildiler.

Yeni ve değişik düşünce üretme hakkı «bunalımlara neden olarak» gösteriliyordu.

Kültür ve Turizm Bakanlığı 112 bin çocuk kitabının okunmasını yasaklamamış mıydı? Kitaplar mahzenlerde çürümüyor muydu? Daha geçenlerde, 133.607 adet kitap yargı organlarınca aklanmasına karşın imha edilmedi mi?

Sayın Yargıç,

'Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullar' gerekçesiyle adalet arayışının engellendiğine inanıyorum.

Gözaltı süresi, işkenceye geniş olanaklar sağlayacak biçimde 90 güne çıkarılırken, yasalar değiştiriliyor, hukuk düzeni baştan aşağıya yenileniyorken, anayasa ve

yasalara azami tutukluluk süreleri ile ilgili hükümler her nedense konulmuyordu.

3 yıla kadar daha sonra 6 aya kadar olan hapis cezalarında temyiz hakkı kaldırılıp, bu suçlar da sanığın savunması alınmadan gıyapta karar verebilme yolu açılıyordu.

Cezaların kişiselleştirilmesi ilkesine aykırı olarak ve mahkemenin takdir hakkını sınırlayıcı bir biçimde TCK'nun 59'ncu maddesinin uygulama alanı daraltılıyordu.

Sıkıyönetim mahkemelerinde görülen davalarda verilen cezaların iki katına çıkarılması sağlanıyor, eşitlik ilkesi çiğneniyordu.

Savunma süreleri 15 güne kadar kısıtlanabiliyor, sıkıyönetim komutanlıklarına görevli mahkemeyi saptama yetkisi tanınıyordu. Savunma görevini üstlenen avukatlar salon dışına çıkarılıp, sanık savunmasız bırakılabiliyordu. Cezaevlerinde avukat-tutuklu görüşmeleri görevlilerce dinleniyor, konuşmalara müdahale ediliyor, mahkeme kararına rağmen dava ile ilgili belgeler sanıklara verilmeyebiliyordu.

Örneğin; TİP davası kanıtların tartışılması aşamasına gelmesine karşın, «Dosyadaki belgelerin sanıklara verilmesi komutanlık kararına» bırakılıyordu.

Davutpaşa Askeri Cezaevi müdürü ise 'Bunun mümkün olmadığına' karar verebiliyordu.

Tutuklu kişilerin güvencesi ilkesinden de vazgeçiliyordu. Tutuklular cezaevlerinden alınarak, 'Sorgulama adı altında' yeniden emniyet binalarına götürülüp işkenceye tabi tutuluyorlardı.

Sanık avukatlarına dağıtılan iddianameler, bir mahkeme kararı olmaksızın güvenlik görevlilerince avukat

yazıhanelerinden toplatılabiliyordu. Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı askeri savcılığı, PKK davası iddianamesini avukat bürolarından geri aldırıp, değiştirebiliyordu.

Çok sanıklı davalarda askeri savcı isterse iddianameyi özet olarak okuyor, mahkemenin kıdemli yargıcı dilerse istediği sanığı duruşmaya çağırmayabiliyordu. Örneğin; İstanbul Metris Askeri Cezaevinde bulunan Dursun Karataş, Hüseyin Solgun, Sinan Kulkul, İbrahim Erdoğan, İbrahim Bingöl uzun süredir duruşmalara getirilmiyor, böylece yargılama sisteminde yeni bir gıyabi tutuklu kavramı geliştiriliyordu.

Ya da hakkında istenen cezanın karşılığını cezaevinde geçiren sanıklar tahliye edilmeyebiliyorlardı. 1985 yılının ocak ayında tahliye edilmesi gereken Cafer Solgun ve Metin Acar, o tarihte Metris Cezaevinde özgürlüklerinden yoksun bırakılıyorlardı.

Bartın E tipi cezaevinden ulaşan bir belgede ise, 32 hükümlünün, 647 ve 2148 sayılı infaz yasalarına göre, tahliye edilmeleri gerektiği öne sürülüyor ve bu nedenle resmi başvurular yapılıyordu.

Askeri mahkemelere sivil yargıç ve savcılar atanarak, ortaya olağanüstü sıkıyönetim mahkemeleri çıkarıldı. Bağımsızlık geleneği olan yargıç ve savcılara ordunun sivil memur statüsü kazandırıldı.

Akla hemen gelen bu bir kaç örnek İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin eski ve yeni anayasalarımızın açık hükümlerinin ihlal edildiğinin kanıtları değil midirler?

. Sayın Yargıç, söz konusu dilekçenin yazılmasına katkıda bulundum, dilekçeyi imzaladım ve imzalattım.

Çünkü, Türkiye'de 'o zaman' ve büyük ölçüde giderilmesine karşın, 'hala' basın özgür değildi.

Gazete ve dergiler, 5'i süresiz olmak üzere tam 41 kez kapatıldı, yayın yasağı konuldu ve toplattırıldı.

Mahkemeler: 82 gazeteci, yazar ve sanatçıya çeşitli hapis cezaları verdiler.

Gazeteci, yazar, çevirmen ve sanatçılara verilen mahkumiyet kararlarının toplamı: 316 yıl, 4 ay, 20 günü buldu.

Muhabirler, köşe yazarları, kitap yazarları, yazı işleri müdürleri, film ve radyo-televizyon ve tiyatro sanatçıları yapıtlarından dolayı 181 kez soruşturmaya uğradılar. (39)

Muğla İlk Adım Gazetesi sorumlu yazı işleri müdürü Özcan Özgür, «vücudunun %68'inin malul olduğu ve yardımsız yaşamını sürdüremediği» doktor raporuyla saptanmasına rağmen Fethiye Cezaevinde bulunması, buna karşı Türkiye'nin yarınlarını karartan bir çok insanın affedilmesini kabul edemediğim için, dilekçe vermek bir suç ise, bu suçu bilerek, düşünerek işledim.

Bu «suçu» işlememin başka nedenleri de vardı.

Dernek kooperatif, vakıf, meslek odaları, sendikalar ve siyasal partilere girmek suç sayılıyordu.

Açıklandığı zaman suç olmayan düşünceler sonradan yönetime gelenlerin anlayışlarına göre suç sayılıyordu.

TMMOB'ne bağlı Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı Sami Doğan, Türkiye Ziraatçılar Derneği Başkanı İbrahim Yetkin, Türkiye Ziraat Odaları Birliği Başkanı Osman Özbek, hükümetin tarım politikasını eleştirdikleri için yargılandılar.

Cumhuriyet Gazetesi sahibi ve başyazarı Nadir Nadi, Yazar Aziz Nesin yıllar önce yayınladıkları yazı ve kitaplar konusunda yargıç önüne çıkarıldılar.

Türkiye Yazarlar Sendikası yöneticileri TCK'nun 141, 312, ve 159'ncu maddelerinden yargılanıyorlar.

Aziz Nesin, Bekir Yıldız, Adnan Özyalçıner, Şükran Kurdakul, Demirtaş Ceyhun, Alpay Kabacalı, Osman Saffet Arolat, Atilla Özkırımlı, Ataol Behramoğlu, Haşmet Zeybek, Orhan Apaydın, Asım Bezirci, Tekin Sönmez, Aziz Çalışlar, Emil Galip Sandalcı, Kemal Sülker ve Vedat Türkali gibi değerli insanlar, açıkladıkları zaman suç olmayan düşüncelerinin hesabını vermekle karşı karşıya bırakıldılar.

Cezaevi koşullarının özgürlüğü sınırlama amacını aştığı için bu dilekçeyi imzaladım.

Yargılanmalarını bekleyen binlerce insan cezaevinde yargısız, peşin ve ilkel bir yöntem olarak fizik ve psikolojik işkencelerle karşı karşıya getiriliyorlardı.

Diyarbakır Bağlar, Ankara Mamak ve İstanbul Metris Cezaevlerindeki koşulların yüzyılımızda yeri olmadığını söylemekle yetiniyorum.

Yayıncı İlhan Erdost'un öldürülmesi konusunda askeri savcılıkta ifade veren cezaevi müdürü Alb. Recai Tetik'in, 'Dövün dedim ama öldürün demedim' şeklindeki sözlerinden sonra hakkında iddianame hazırlanıp hazırlanmadığını, yargılanıp yargılanmadığını merak ediyorum.

Sayın Yargıç,

Yukarıda sıralanan savlarla ilgili olarak gözleme dayanan bir takım uygulamaların düzeltilmesini istemek, bunun için Cumhurbaşkanlığı makamına, TBMM Başkanlığına dilekçe ile başvurmak suç sayıldığı için mi yargılanıyorum?

Bu suç ise, bu davanın demokratik rejimi, düşünce özgürlüğünü ve insan haklarını hedef alan bir dava olduğunu söylemek sanırım yanlış olmaz.

Demokratik düzene ilişkin gözlem ve isteklerle ilgili dilekçenin niçin yazıldığı sorusunun yanıtı, Türkiye'nin beş yıllık tarihinin bence, ana eksesini oluşturuyor. Bunun için de 12 Eylül sabahından bugüne dek gelişen olaylara değinmek kaçınılmaz oluyor.

Bu olaylar içinde bence en çarpıcı olanı insan hakları ihlalleridir. İnsan Hakları ihlalleri içinde ise en çarpıcı olanı hiç şüphesiz işkencelerdir. Cezaevlerinde ve Emniyet Müdürlüklerindeki intihar olaylarıdır. Açlık grevleri ve ölüm oruçlarıdır.

İnsan hakları ihlalleri ile ilgili iddialara sanıyorum dünyanın her yerinde sayısal verilerle inandırıcılık kazandırılmaktadır.

Bu konuda elimizde çeşitli veriler var.

Örneğin, işkence sonucu ölümle ilgili veriler var. Bu veriler, resmi ağızlardan çıkmasına karşın birbiri ile çelişiyorlar.

Resmi veriler, 16 Mart 1982 tarihinde 15, 4 Ekim 1982 tarihinde 4, 3 Nisan 1984 tarihinde iki kişinin işkence sonucu yaşamlarını yitirdiğini gösteriyor.

İçişleri Bakanı Selahattin Çetiner'in 24 Eylül 1981'de yaptığı açıklama bu sayıları ilginç bir hale getiriyor.

Çetiner'e göre, bir yıllık süre içinde «Türkiye'de 12 işkence olayı vardır. Bu nedenle 54 polis hakkında soruşturma yapılmış, bunlardan 11'i tutuklanmıştır.» 12 işkence olayının ne olduğunu bilmek ise çok zor. İşkence sonucu 12 kişi mi öldürülmüştür. 12 kişiye işkence mi yapılmıştır belli değil.

İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut'un, demokrasiye geçildikten sonra, 23 Ocak 1984 tarihinde yaptığı açıklamada, 1984 yılı içinde meydana gelen anarşi ve terör olaylarında 99 kişinin hayatını kaybettiğini ve sadece 4 kişinin tutuklu bulundukları cezaevlerinde yaptıkları açlık grevi sonucu öldüklerini belirtmiştir.

2 Temmuz 1985 günü Genel Kurmay Sıkıyönetim Basın ve Halkla İlişkiler Şubesi'nin bir teleks notu gazetelere ulaşmıştır. Bu nottan; 12 Eylül'den sonra 17 bin 718 dosyanın karara bağlandığı, 1407 dosyanın yargılanmasının sürdüğünü öğrendikten sonra işkence ve kötü muamele suçundan 57 emniyet personelinin mahkum olduğunu, 56'sının ise yargılamalarının sürdüğünü anlıyoruz.

Açıklamada, «449 kişinin ölüm cezasına çarptırıldığı, bunlardan 86'sının Askeri Yargıtayca onaylandığı, onaylananlardan 32'sinin TBMM'ce kabul gördüğü, 27 infazın gerçekleştiğine» ilişkin bilgiler de vardı. (40)

Olmayan tek şeyin «İşkence ve kötü muamele sonucu yaşamlarını yitirenlere ilişkin sayısal verilerin» olduğunu görüyoruz.

İnsan Hakları ihlalleri ile ilgili soruların yanıtlarının resmi verilerden derlenmesi mümkün olmayınca, geriye mahkeme tutanaklarından derlenen bilgiler, olayları yaşayanların anlattıkları, işkence ve otopsi raporları gibi resmi belgeler kalıyor.

Bu belgelerin bir çoğu bende var.

Gazetecilik mesleği gereği insan hakları ihlalleri ile karşılaşmış, işkence ve kötü muamele görmüş yüzlerce insanla karşılaştım.

İnsan onuruna yakışmayan davranışlar, neredeyse yaşamlarının bir parçası olmuş ve bu insanların yakınmalarını dinledim.

Ana-baba-eş ve çocukları ile dostluklar kurdum.

Sorgulama, yargılama ve cezaevi aşamalarını inceledim.

Özgür yaşamlarını izledim.

Sonuçta,

Sorgulama sırasında gördükleri işkence sonucu yaşamlarını yitiren insanların, bir ölçüde ölerek kurtulduklarına inandım.

Sorgulama ve cezaevi koşullarına dayanamayarak intihar olaylarının nedeninin de işkence olduğunu saptadım.

Sayın Yargıç,

Mahkemenizden bir dileğim var ;

Aşağıda adlarını sayacağım insanların «Nasıl öldüklerinin araştırılmasını» istiyorum.

Sorgu odalarında, cezaevi hücrelerinde yaşamlarını noktalayan bu insanların, bunca zaman sonra bile cesetleri üzerinde yapılacak 'Patalojik' incelemenin iddialarımızın geçerliliğini ortaya çıkaracağına inancım tam :

Ahmet Hilmi Feyzioğlu, Ali İnan, Ahmet Kırlangıç, Ataman İnce, Abdurrahim Aksoy, Aydın Demirkol, Ali Sarıbal, Abdullah Paksoylu, Ali Erek, Ali Adil Yılmaz, Ahmet Atlan, Ahmet Erdoğdu, Ali Çiçek, Akif Yılmaz, Ali Özbey, Asker Demir, Ayhan Alan, Abdullah Meral, Ali Çakmaklı, Ali Altıok, Atalay Bahadırlı, M. Ali Kılıç, Bekir Bal, Behçet Dinlerer, Bedri Sınak, Bayram Kocabaş, Bahadır Dumanlı, Bedri Bilge, Bedii Tan, Bahadır Yıldız, Cengiz Aksakal, Cafer Dağdoğan, Cemal Kıpırdamaz, Cumali Ay, Cuma Özarslan, Cemal Kılıç, Cemil Arat, Ekrem Ekşi, Ercan Koca, Ensar Karahan, Ferhat

Kuntay, Eşref Anyık, Mahmut Zengin, Fatih Öktülmüş, Hasan Asker Özmen, Hulusi Talak, Hasan Gazioğlu, Hasan Hüseyin Damar, Hakan Mermeroğlu, Hasan Alemlioğlu, Hasan Kılıç, Hasan Sönmez, Günay Balçık, Gürkan Murgan, H. Hayri Durmuş, Hüseyin Çolak, Hakkı Hocaoğlu, Haydar Başbuğ, Hasan Telci, Hüsnü Seyhan, Halim Çınar (çırak), İrfan Çelik, İlhan Erdost, İbrahim Eski, İlyas Güleç, İsmet Ömürcan, İsmail Kıran, Kemal Demet, Kemal Pir, Mehmet Cizreli, Munzur Geçgel, Mustafa Şahin, Necip Kurtul, Mehmet Ali Kılıç, Mehmet Ali Karasoy, Mehmet Emin Kutlu, Mustafa Hayrullahoğlu, Niyazi Gündoğdu, Mazlum Göker, Mehmet Mutlu Çetin, Necmettin Büyükkaya, Mehmet Kazgan, Osman Karaduman, Önder Demirok, Orhan Keskin, Recep Estik, Şadan Gazeteci, Saadettin Güven, Süleymn Ölmez, Şükrü Gedik, Satılmış Şahin Dokuyucu, Selim Mehmet Yücel, Şeref Sar, Taner Uzun, Turgav Erbav, Turhan Sağlam, Yaşar Okçuoğlu, Yılmaz Peköz, Zeynel Abidin Ceylan, Metin Sarpbulut, Vedat Aldoğan, Teoman Samanlı, Haydar Öztürk, E. Hakkı Erdoğan.

Sayın Yargıç,

Bütün bu iddiaların 'Türkiye'nin itibarını sarsmak için uydurulmuş hainane planlardan' kaynaklandığı görüşünü savunmak mümkün.

'Onlar kendilerine baksınlar, bize karışmasınlar' diyerek Türkiye'de insan haklarını eleştirenlere kulak tıkamakda mümkün.

Ben bir aydın olarak demokrasi, hukuk devleti ve insan hakları konularında bildiklerimi söylemek, gerçekleri gün ışığına çıkarmak zorundayım. Bu zorunluluk benim aydın olma sorumluluğumdan geliyor. Üstelik siyasi tercihim gazetecilik mesleğim de böyle davranmamı gerektiriyor.

Türkiye'nin esenliği için çok önemli bir etken olan insan hakları konusunda bir hukuk savaşı vermek gerektiğine inanıyorum.

Bunun da yolu önce mahkemelerden geçerdi..

Örneğin; İşkence, yüce divan olarak görev yapan anayasa mahkemesinde bile dile getirildi.

Eski Bakanlardan Sayın Şerafettin Elçi'nin yargılanması sırasında Diyarbakır'dan getirilen tutuklu tanıklar Levent Paysan ve Mehmet Oflaz işkence ile Elçi hakkında «aleyhte ifade» vermelerinin istendiğini açıkladılar.

Yüce divan bir işlem yapmadı.

Sayın Şerafettin Elçi de «çok sayıda kişiye aleyhinde ifade vermeleri için işkence yapıldığını» söyledi.

Yüce mahkeme yine bir işlem yapmadı.

11 Eylül 1981 tarihinde tutanaklara bu biçimiyle geçen insan hakları ihlalleri konusu, Anayasa Mahkemesi'nin belgeleri arasında kaldı.

Bir başka örnek Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı askeri mahkemelerinin bu konudaki duyarlılığını gösteriyor.

Bir örgüt soruşturmasını, Ankara Emniyet Müdürlüğü'nce özel olarak oluşturulan ve «DAL» diye adlandırılan bir ekip tarafından yürütüldüğü tutanaklarda belirtiliyor.

Sanık ifadelerinde bu ekibin, kendilerine bir polis gibi değil, siyasi hasım gibi davrandıkları, ilişkileri bulunmayan kişi ve kuruluşlar ile (ki bunlar arasında CHP'li parlementerler de var) bağlantılarının olduğunu kabul etmeye zorlandıkları vurgulanıyor.

Bu ekibin Behçet Dinlerer, Zeynel Abidin Ceylan, Adil Yılmaz, Metin Sarpbulut, Hasan Asker Özmen ve Satılmış Şahin Dokuyucu'nun ölümlerine yol açtıkları, görgü tanıkları ile gösteriliyor. Mahkemeden suç duyurusunda bulunması isteniyor..

Bu başvuru ile ilgili olarak, işkence yaptıkları iddia edilen emniyet görevlileri Kemal Yazıcıoğlu, Bekir Pullu, Halil Kartal, Sıraç Kayakıran, Celal Çoban, Uğur Özdemir, Ömer Bülbül, Rıdvan Güler, Mustafa Öner, Hasan Alataş, Ferruh Tankuş, Turhan Öztürk, İsmail Tunaylı, Bahtiyar Çandar, Ali Şimşek, Cuma Arslaner, Nurettin Oğhan, Tuncay Yağmur ve Cevdet Yazıcı hakkında herhangi bir soruşturma yapılmış mıdır, merak ediyorum.

Sayın Yargıç,

Mahkemeniz elbette böyle bir sorunun yanıtını bilemez.

Ama benzer davalarda yargılanan yüzlerce sanığın hemen hepsinin işkence gördüklerini ifade etmeleri, buna karşı mahkemelerin duyarsız kalmaları, bu ülkede, demokratik düzene ilişkin dilekçeler verilmesi gereği ve haklılığını anlatmıyor mu?

Bu dilekçenin hazırlanmasına katkıda bulundum, dilekçeyi imzaladım.

Çünkü ; elimdeki belgelerin çok azını tarayarak çıkardığım sonuçlara göre, adlarını sıralayacağım güvenlik görevlilerinin, vatandaşlara işkence ve kötü muamele yaptıkları savı ile haklarında soruşturma açıldığını biliyorum :

İzzet Karadağ, Ahmet Yıldız, İhsan Karabulut, Ekrem Özbe, Hasan Ceylan, A. Cem Erver, Reşat Er-

tangün, Rahman Gümrükcü, Ali Çakır, Ahmet Eyici,, İzzet Hayırlı, Mustafa Aydın, Orhan Bangal, Altan Yenice, Cesarettin Yenibaş, Enver Göktürk, Mustafa Bayır, Münir Karabey, Tuğman Aykın, Cafer Şahin, Tayyar Sever, Ahmet Akyürek, Baki Aktürk, Emin Yazıcı, Ali Mısırlı, Mustafa Altürk, Hüseyin Karabudak, Hasan Eryılmaz, Tahsin Kızılkaya, Orhan Sezli, Ahmet Süvari, Mehbet Ahiskalı, Doğan Şimşek, Ali Yavuzkan, Alim Özensel, Ahmet Yılmaz, Miraç Turan, Aydın Genç, Salim Uzun, Ali Avaz, Muammer Yazıcı, Emin Öcal, Taner Arda, Sadık Torun, Ahmet Ünal Ortunç, Süleyman Ateş, Osman Özaslan, Ünal Büyükel, Mustafa Cengiz, Ömer Kurt, Mehmet Aydın, Zeki Akün, Adıgüzel Çiftçi, E. Rahmi Sönmez, Ahmet Demir Kemal Yoran, Hamdi Akti, Hasan Alataş, Mustafa Öncel, Harun Bozakoğlu, Sıtkı Şahin, Hıfzı Çubukcu, Akkan Erdal, Abdullah Erdoğan, Lütfi Budak, Mesut Sayakar, Mustafa Seda, Kanan Avcı, Muzaffer Altıntaş, Kemal Köker, Cafer Camlı, Barbaros Ilgat, Muammer Erdinç, Nesrin Yaşar, Ömer Akbay, Ekrem Yılmaz, Muharrem Yazçiçek, Kasım Yargı, Ramazan Bingüllü, Halit Karabacak, Kadir Çirişçi, Selim Şahin, Zekeriya Akbaş, Hayri Şimşek, Sezai Çoban, Cevdet Ulucan, Muhsin Karabey, Mustafa Öner, Muzaffer Altıntaş, Erol Aytekin, Bilâl Say, Halil Kartal, Mustafa Yıldırım, Yunus Cinel, Rıdvan Güler, Selim Baytekin, Mustafa Duman, Süleyman Kunduracı, Alifer Aydın, Ahmet Malkoç, Nedim Kaynar, İzzet Karadağ, Nihat Adan.

Sayın Yargıç,

Anlatmaya çalıştığım örnekler bize işkence suçunun, gereği gibi izlenmediği yargısında haklılık olduğunu göstermiyor mu? Aslında bu haklılığın bir kanıtı daha var. Örneğin, Şevkiye Erşen adlı bir yurttaşın kesinleşmiş idam kararı TBMM'den onay bekliyor. Şevkiye Erşen'in suçu işkence ile adam öldürmek..

Ama işkence ile adam öldürdüklerine ilişkin haklarında kesin kanıtlar bulunan çok sayıda güvenlik görevlisi TCK'nun adam öldürmeye ilişkin maddesi ile yargılanmıyor.

Ayrıca işkence yapanların cezalandırılması işkence olaylarını niçin azaltmıyor diye düşünmek gerekmez mi? İşkence yapanların korunduğu izlenimini veren bir olgu mu var? Örneğin, komiser muavini Mustafa Haskiriş, işkence ile adam öldürmekten 14 yıl ağır hapis cezasına hüküm giymiştir, ama Haskiriş karar duruşmasından bir celse önce tahliye edilmiştir. Haskiriş, cezaevine konulmamıştır.

Örneğin : Hasan Asker Özmen adlı sanığın işkence ile ölümüne yol açan komiser muavini Enver Göktürk'ün bir yıl hapis, 6 ay memuriyetten men cezası, onun bir süre daha görevine devam etmesine engel teşkil etmemiştir.

Yine Ankara'da görevli komiser muavini Mehmet Yılmaz hakkındaki suç duyuruları ve yargılandığı insan hakları ihlalleri olaylarının sayılarını bulmak gerçekten güçtür. Ama Mehmet Yılmaz, bir yandan işkence yapmaktadır, bir yandan yargılanmaktadır. İşin asıl ilginci, bir yandan da ödüllendirilmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü İntihap Encümeni Mehmet Yılmaz'a 1982 yılında iki maaş tutarında ikramiye vermiştir.

İçişleri Bakanı Selahattin Çetiner de bir yıl sonra Mehmet Yılmaz'ın taktirnamesini imzalamıştır.

İlhan Erdost'ün öldürülmesinden hüküm giyen Mamak Cezaevi görevlisi Bekir Bağ'ın infazı geriye bırakılmıştır.

Bazı polisler kendilerini işkence olgusunun doğallığına kaptırarak, yargı karşısında şu ilginç ifadeleri

vermişlerdir; Tanık Polis Ekrem Özbe, «Emniyette yapılan tüm soruşturmalarda işkence yapılıyordu, ben de istemeyerek bazı işkence olaylarına karıştım» demiştir.

Tanık Polis Rahman Gümrükçü, «Sanık doğru söylemiyorsa, bir müddet bekledikten veya işkenceye tabi tutulduktan sonra tekrar huzura getirilir» demiştir.

Bu örnekler çoğaltıldığında, işkencenin, sorgulamanın ayrılmaz bir parçası olduğu yargısına varılmaktadır. İşkence sorgulamanın ayrılmaz bir parçası olduğu için yargı, yanılmakta ve derin yaralar almaktadır.

Örneğin; Ankara (1) numaralı Askeri Mahkemesinde, Mahmut Kök ve Mesut Karasu adlı iki sanık, yaşamakta olan Mustafa Kaya'yı öldürdükleri savı ile yargılanmışlardır. (2 Aralık 1981) Örneğin, iki ayrı davada, iki ayrı sanık, aynı kişiyi öldürmekten yargılanmışlardır. Ankara 1 nolu sıkıyönetim askeri mahkemesinde sanık Cemal Akın, Ahmet Güzelsoy'u öldürmekten yargılanırken, 2 Nolu askeri mahkemede aynı sav ile Ali Rıza Yolveren adlı sanık yargılanmışlardır. Kemal Akın, 74 sanıklı Dev-Yol davasında, Ali Rıza Yolveren 32 sanıklı Kurtuluş davasında yargılanıyorlardı. (28 Eylül 1982)

Örneğin; Hasan Ulutaş adlı sanığa, aynı suç için Erzurum Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi 7 yıl 6 ay, Sivas Asliye Ceza Mahkemesi ise 6 ay hapis cezası vermiştir. (3 Haziran 1982)

Sayın Yargıç,

İnsan hakları ihlallerinin kurumlaşmasının temel nedenlerinden birini de, geride bıraktığımız dönemde başvurulan yeni bir yöntem oluşturmuştur. Bu yöntem gerek güvenlik güçlerinin gerekse yargı organlarının eli-

nin kolunun bağlanmasına neden olmuştur. Bu yöntem, yargılanmadan önce mahkum etme yöntemidir.

Soruşturma veya yargılamalar sürerken, devletin en yüce katında bulunan kimseler, örneğin devlet başkanı Kenan Evren, DİSK yöneticileri için Adana konuşmasında, «İç savaş kışkırtıcısı», Barış Derneği için Afyon konuşmasında, «İllegal örgüt» suçlamalarında bulunmuştur. Yargılanmamıza neden olan «dilekçe davası» daha soruşturma aşamasındayken bizler için «Vatan haini» demiştir. Bu giderek bir alışkanlık haline gelmiş, Başbakan Sayın Turgut Özal da DİSK ve Barış Davası sanıkları için aynı tür suçlamalarda bulunmuştur.

Bu tutum, anayasa ve yargılama hukukumuz açısından kabul edilebilir bir tutum değildir.

İş giderek öyle noktaya varmıştır ki, «Davaların gidişatını etkileyecek tavırlar» miting meydanlarında toplanan yurttaşlara idam kararlarının onaylattırılması aşamasına gelmiştir. Miting meydanlarında toplanan insanlara, «Bunları asmayacak mıyız, besleyecek miyiz» diye sorular yöneltilmiş, onay alınmıştır.(41)

Yargılama aşamasında devletin en yüce katlarından gelen bu telkin ve tavsiyeler soruşturma yapanları bu yönde kanıt toplamaya zorlamıştır.

Sonuçta, dönemin en geçerli kanıtı olan «ikrar ve itiraf» yargılamanın temel unsurunu oluşturmuştur.

Haklarında henüz iddianame bile hazırlanmamış, binlerce insan, radyo ve televizyondan, gazetelerden, «suçlu» ilan edilmişlerdir.

İşkence konusu üzerine gidilmemesi için basına hatırlatmalarda bulunulmuş, Türk halkından 7,5 milyon oy

alarak iktidar olmuş bir partinin genel başkanının, Başbakan sayın Turgut Özal'ın söyledikleri de dahil olmak üzere bir çok habere yasak getirilmiştir.

Sayın yargıç; geneli anlatan bu ortamda elbette yargı da etkilenmiştir. Örnegin, yargılamalarda sağ ve sol örgütlere farklı yaklaşımlarla bakıldı. Sol görüşlü suçlara TCK'dan tertip edilen cezalar Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiillerden hareket edilerek düzenlendi. Bunlar, TCK'nın 141, 142, 146, 149, 163 ve 171'inci maddelerinde belirtilen Devlet Şahsiyetine karşı işlenen cürümler faslından cezalandırıldılar.

Sağ örgütlenmeler için ise, aynı fiiller olsa bile, bu suçlar, devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlar olarak sayılmamıştır.

Bu yöntem ilerde çıkacağı varsayılan af için daha önceden düşünülmüş ilkel bir anayasa kurnazlığı idi.

Sayın Yargıç,

Türkiye'de demokratik düzene ilişkin gözlem ve isteklerimizin gerekçelerini elimden geldiğince açıklamaya çalıştım. Dileğim, bundan böyle bu tür istekleri içeren belgelerin Türkiye'nin gündemine bir kez daha gelmesidir.

Sayın Yargıç,

Yaşadığımız geçmişin, geleceğimizi belirlediğini anımsatarak, hep birlikte gerçekci olmamız gereğine inanıyorum. Gerçekçi olmak istiyorsak Türkiye'de demokrasi sorununun ciddi çıkmazlar içinde bulunduğunu söylemekten kaçınmayalım.

Eğer geçmişin sorumlulukları ve hesaplarının kapanması isteniyorsa; bunun yolunun, toplumda yeniden bir takım onulmaz yaralar açmamaktan geçeceğine inanıyorum. Saygılarımı sunuyorum.» (42)

Odadan çıkarken düşündü «Sen ne yapmak istiyorsun» ne demekti. Yargıç bile dinlemişti. İnsanın, hiç ummadığı bir anda kendisini yargıç karşısındaymış gibi hissetmesi ne yaralayıcıydı.

12 Eylül'den sonra olup bitenler geçti gözünün önünden tek tek. Mamak Cezaevinde açlık grevindeki oğlunu aravan bir babaya «Burada değil, Karşıyaka'da» demişlerdide, gazeteye gelip, Karşıyaka'nın bir mezarlık olduğunu bilmeden, adres sormuştu. «Oğlumu oraya göndermişler, gidip göreyim» demişti. Karşıyaka'daki insanların üstünün toprakla örtülü olduğunu söyleyememişti, hırsından oturup ağlamıştı. Onun da gözleri dolu dolu olmuştu. Profesör Sadun Aren'in Ankara Emniyetinde başına gelenleri anlatırken de gözleri yaşarmıştı.

Baskının bunalttığı günlerde, o odadan çıkarken çok şeyler düşündü uzun yıllar. Oturduğu sandalyeden suçlu gibi kalktığı bir gün, duyduğu sözler iyice şaşkına çevirdi onu. İnsan hakları ile ilgili haberler, işkence haberleri yasaktı. Geçmeyecekti. Sıkıyönetim mi koymuştu yasağı?. Hayır. Öyle istemişti. İnsanın hiç beklemediği bir anda böyle bir buyruk alması ne yaralayıcıydı. Gazeteleri kapanmaktan hiç kimse kurtaramıyordu. Gazeteler birbiri peşi sıra tek tek kapatıldılar.

Gazete açılınca, insan haklarına aykırı davranışlarla ile ilgili haberlere kalındığı yerden devam edildi. İşkenceler, işkenceciler yazıldı, gazetelerde yayınlandı.

Gazete Vicdan ve Esma hanımlar yüzünden kapanmıştı. Mustafa Ekmekçi'ye gelip, emniyette geçirdikleri üç günün öyküsünü anlatmışlardı. Ekmekçi «Sen de dinle» diye seslenmişti. Gazi Eğitim Resim Bölümü mezu-

nu Ayşe öğretmen... Eczacılıktan Rezzan, son sınıf öğrencisi, hamile üstelik... Gazi Eğitimden Matematik Bölümü müdür yardımcısını çırılçıplak dolaştırmışlardı, altıncı katta...

Öğretmen Güler, şimdi Mamak'ta idi... Tülay bir devlet bankasında çalışıyordu... Elazığ'dan getirilen Menekşe hanımın açık kalp ameliyatı geçirdiğini söylüyorlardı...

İz bırakmasın diye parmağına pamuk sarıp, elektrik vermişlerdi. Tek çizmesini çıkarıp, 15 dakika kadar elektrik...

Daha birçok şey: Emniyete giderken kalp hastası annesine, «sergi açılışına» diyerek evden çıkmıştı. «Ne sergiymiş be kızım» dedi annesi, daha sonra «İki gün süren sergi hiç duymadım.» Son alınışında, 19 Şubat'tan 21 Şubata dek kalmıştı.

Mustafa Ekmekçi bu olayı Ankara Notlarında yazdı ve gazete iki gün kapandı. (43) Yazının çıktığı gün bir haber daha vardı gazetede:

«...Adana Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı Cafer Dağdoğan'a işkence yapıldığı savını kabul ederek ölüme neden olmak suçu sabit görülen emniyet 1. şube müdürü ile 7 polisin yargılanmalarını istedi.

...Kayseri'de gözetim altında iken ölen ODTÜ öğrencisi Osman Taştekin olayı hakkında soruşturma sürüyor.

...Ankara Emniyet Müdürlüğünün 5. katından düşerek ölen Satılmış Şahin Dokuyucu'nun ölümü ile ilgili soruşturma Yenimahalle Cumhuriyet savcılığınca yürütülüyor.

...Samsun'da iki sanığın işkence gördüklerinin saptanmasından sonra «Sorumlular hakkında işlem yapmayan Cumhuriyet savcı yardımcısı İsmail Erbay ile ilgili soruşturma için savunma avukatlarının ifadeleri alındı.»

Bu haberlerin yazılmaması isteniyordu.

Barış Derneği tutuklamalarının yapıldığı günlerdi. Başbakan Bülend Ulusu, olağan basın toplantılarından birini düzenlemişti. Gazetecilerin sorularını da yanıtlamıştı Ulusu. «Aydınların tutuklanmasının Batı kamuoyunda yaratacağı olumsuz etkinin» düşünülüp düşünülmediğini sordu bir gazeteci. (44) Ertesi gün bir gazeteci-yazar iki gün süren bir eleştiri döşendi köşesine bu soru üzerine :

«...Başbakan Ulusu'nun basın toplantısında bugüne kadar ifadeye dökülmemiş bir mesele soru haline geldi.

Aydın tevkifatı.

12 Eylül'den buyana binlerce onbinlerce insan tutuklandı, nezarete alındı ya da mahkum edildi. Hapishanelerde şu anda kaderlerini bekleyen binlerce insan bulunuyor. Basın toplantısında öne sürülen (Aydın tevkifatı) bunları içine almıyor, şu son zamanlardaki kararlar (Aydın) lara müteveccih diye gösteriliyor. Yani mevcut idare artık (Aydın) ları tevkif etmeye başlamış? Daha açığı denilmek isteniyordu ki :

— Ne istiyorsunuz bu düşünürlerden? Bu tevkiflerin Avrupa'da ya da dış alemde nasıl aleyhte tesir yaratacağı da ifadede saklı idi.

Başbakan Ulusu'nun cevabına (Aydınların tutuklanması) kelimelerini kullanarak başlamıştır. Oysa biz ken-

disinden, soruya şu soru ile karşılık vererek, bir açıklama beklerdik :

— Siz, aydın deyince neyi anlıyorsunuz?

...Gazeteci açıkça söylememekle beraber, demek istiyor ki :

— Siz, ilerici, beynelminelci ve millete rağmenci liderleri nasıl olur da tevkif edersiniz? Avrupalı komünist ve sosyalistler şimdi ne diyecekler bize? Ayıp değil mi bu?

...Türkiye, komünist cephe organizasyonunun taarruzu altındadır. Bu cephenin dahildeki yandaş ve işbirlikçileri, birbirini ilerici diye gösterirler. Bunlar milletin gücünü, tek kuvvetin o olduğunu kabul etmezler. Bunlar çağdışı bir polis devletinin hayaliyle yanıp tutuşmuşlar kendilerini saklayıp gizlemek için de omuzlarında beyaz güvercin taşırlar. Bu güvercinleri amblem yapıp demek kurarlar.

...Türkiye'de olup bitenleri iyi takip edelim. Tertip edilen toplantılarda, kaleme alınan yazılarda neyin tezgahlandığını iyi görelim. 12 Eylül harekatı, Türkiye'nin son şansıdır.» (45)

İkinci gün «sorusunu tehdit edası ile öne süren gazeteci» tanımı ve «Müstakbel zamparaya yeniden yatak sermek kolay» benzetmesi ile süren ihbarlar boşa çıktı.

«Bu haberler yazılmayacak»la, «Sorusunu tehdit edası ile soran gazeteci» ya da «Sen ne yapmak istiyorsun?» sorusuyla «Siz aydın deyince neyi anlıyorsunuz?» diye soran insanların dünya görüşlerinin ayrı olması olanaklımıydı?

Dünya görüşleri çok ayrı iki gazeteciydiler. Biri solda, biri sağda kalem sallıyorlardı. Herkesin kendisine gö-

re bir «Mazereti» vardı. Biri ününü dünyaya duyuracak bir gazeteci olmak istedi. Herşeyi yaptı. Öteki parlamentoda sade bir milletvekili olmayı yeğledi. Birşeyler yaptı.

Kendi iç çelişkilerini böyle yaşayan basından, topluma, elbette, demokrasiye sahip çıkmak önerisi üretilemiyordu. «Tarihin içini boşaltmak» için görünmez bir yarış başlatıldı. Gazeteci, çağının tanığı olma işlevinden kolaylıkla vazgeçti. Günü ve zamanı geldiğinde, demokrasiden, emekten, barıştan ve özgürlükten yana olunurdu, nasıl olsa.

Kalem tutan eller, halkı «gözünden akıllı» olarak nitelendiriyordu çoğu zaman.

1983 baharında ABD'de bir panel düzenlendi. (46) «1980'lerde Terörizm ve Kitle İletişim araçları» konusu tartışıldı. Oturum kapanırken usta bir gazeteci (47) katılanların tümüne bir soru yöneltti : Bir gazeteci, önce vatandaş mıdır yoksa gazeteci midir?

Soru yanıtsız kaldı. Böylesine yaşamsal bir soruya yanıt bulunamayan panelde, terörizm kapsamına giren olayların, bir haber niteliği olması nedeniyle gazetelerde yer almasının doğal olduğu ancak, gazetelerin bu olaylar konusunda yeterli analiz yapmaları gerektiği sonucuna varıldı. Bu tür haberlerin «Yansıtılma biçimi» önemliydi. Bu tür haberleri verirken, gazetelerin de «sorumlu davranmaları» gerekirdi. Teröristlerin öncelikli amaçlarının «Basını bir reklam aracı olarak kullanmak» olduğu, dolayısıyla basının bu amaca hizmet etmemesi gerektiği vurgulandı. Gazeteciler, teröristleri bir haber kaynağı olarak görmemeliydiler.

Değişik görüşlerin tartışıldığı panelde NBC televizyonu temsilcisi, halkın olayları kitle iletişim araçları

yoluyla öğrendiğini söyledi. Kötü ve acı haberleri, önemli bir haber gibi, sunmanın bir ölçüsü olduğuna inandığını belirtti ve «Verilecek haberi değerlendirecek organ yine de basın yayın organlarının kendisi olmalıdır.» dedi. Terör olayları ile ilgili olarak televizyonlarda canlı yayın yapılmamasını bir seçenek olarak önerdi. ABC televizyonu temsilcisi, bu konudaki sansüre kesinlikle karşı olduklarını söyledi ve «Kitle iletişim organlarının görevlerini tam olarak yerine getirmelerinin ancak haberlerin eksiksiz verilmesiyle olanaklı olduğunu» belirtti. Küçük bir ayrıntıya dikkat çekti sonra: Terörizm olaylarını yansıtacak basın mensuplarının bu konuları bilen deneyimli insanlar olmaları gerektiğini söyledi.

London Times'dan gazeteci Ashford, terörizmin politik bir kökeni ve politik bir amacı olduğunu söyleyerek, basına bu konuda kesinlikle sansür uygulanamaya cağını söyledi. Ashford «Begin, Mugabe ve Kenyatta gibi dünün teröristlerinin günümüzün saygıdeğer politik liderleri olduğunu» anımsattı. Ve bir öneri getirdi: Bir terörizm olayı yaşanırken, örneğin, rehinelerin nasıl kurtulacağına ilişkin güvenlik planlarının açıklanmaması gerekirdi.

ABD'nin başkenti Washington'da düzenlenen bu panelde devlet terörüne hiç değinilmedi. Oysa, terör olaylarında madalyonun öteki yüzü olarak görünen bu olgu Türkiye'de 1970'li yıllardan beri tartışılıyordu. Konu, bir siyasi partinin Sıkıyönetim Askeri mahkemesinde yargılanması sırasında, bir kez daha gündeme getirildi:

«...Türkiye'de 1971 yılından itibaren istihbarat örgütleri içine yuvalanmış ve Kontgerilla adıyla yasadışı faaliyetlere girmiş bazı güçler olduğu resmi belgeler ve açıklamalarla kabul edilmiştir.

...12 Mart dönemi Başbakan Yardımcısı Sadi Koçaş 'Atatürk'ten 12 Mart'a' ve '12 Mart Anıları' adlı kitaplarında kontgerillanın yasa dışı olarak kurulduğunu, yönetildiğini ve faaliyet gösterdiğini, en küçük bir tartışmaya yer bırakmayacak şekilde anlatmıştır.

...Sayın Sadi Koçaş şu bilgileri vermektedir: 1971'in son günlerinde kurulduğunu öğrendiğimiz Kontgerilla örgütü, Genelkurmay Başkanının emri ile, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı ve MİT tarafından müştereken kanun dışı kurulmuş, yönetilmiş ve kanun dışı çalışmış bir örgüttür. Kuruluşu yasaya aykırıdır. Her iki makam da bana bağlanmış olmasına rağmen benim haberim yoktur. Genelkurmay Başkanının yasadışı emri ile kurulmuştur. Ve bir af ile yaptıklarının hesabını vermemiş, üstelik asıl suçlulara söz bile söylenmeyerek yapılan işler iki-üç küçük memurun üzerine atılıvermiştir. Böyle devlet olmaz, böyle devlet yönetilmez. (Atatürk'ten 12 Mart'a)

...Söz gene sayın Koçaş'ın: Sıkıyönetim bir olağanüstü durum yönetimidir. Ama sıkıyönetim hiçbir zaman bir 'astığı astık, kestiği kestik', yönetim demek değildir. Başbakanlığın yazılarına cevap bile vermeyen, kaçırdıkları suçluları hükümete zamanında haber vermekten kaçan, sorunca bile doğrusunu söylemeyen, hiçbir görev bağlılığı olmayan, Genelkurmay Başkanı ile gizli, hükümetin, değil muvafakatı haberi bile olmayan, özel kuruluşlar ve görev timleri, yani kontgerilla faaliyetleri kuran, bunlara hem yasa hem insanlık dışı işler yaptıran bir sıkıyönetim, hem bağlı olduğu hükümete, hemde mensubu olduğu orduya gölge düşüren bir yönetim haline gelir. Nitekim aynen böyle olmuştur. Böyle bir yönetimin anarşistten farkı kalır mı? (12 Mart Anıları 1978, sayfa 691-692)

...Sayın Koçaş, kontgerillanın bir gerçek olduğunu açıklamakla yetinmemiş dönemin, kendi deyişi ile 'Baş suçluları'nı da isim isim açıklamıştır.'... Gayri resmi başsuçlu olan Fuat Doğu... Dönemin resmi yetkili, yarı yetkili başsuçluları olan Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı ve bazı sorumluları..' (12 Mart Anıları, 1978, sayfa 686-687)

...İddianamemizde suç kanıtı olarak gösterilen kontgerilla şemasını görüldüğü gibi ilk çizen, o dönemin güvenlik işleri ile sorumlu Başbakan Yardımcısı sayın Sadi Koçaştır.

...Gene Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliğinin hazırlattığı 'Terör Raporu'da Cevdet Sunay'ın o zamanki sağ terörü himaye eden tutumuna dikkat çekilmiştir. (Günaydın, 25 Mart 1981)

...Hatta devletçe, kontgerilla konusunda bir dosya hazırlanmıştır. 'Kontgerilla Dosyası' daha sonra Başbakanlıktan her nasılsa kaybolmuştur. Olay Hürriyet Gazetesinin manşetinde şöyle verilmiştir: 'Kaybolan Belge: Kontgerilla Dosyası Başbakanlıkta kaybolan dosyada çok önemli bilgiler vardı.' (Hürriyet, 25 Ocak 1978)

...Genel Başkan Doğu Perinçek'in, kontgerillayı eleştiren yazıları daha önce dava konusu olmuştu. 'Anarşinin Kaynağı ve Devrimci Siyasetler' başlıklı yazıda, orduya hakarette bulunduğu iddiasıyla açılan dava sonucu verilen mahkumiyet kararı, Yargıtay 9. Ceza Dairesi'nde oybirliği ile bozulmuştur. Yargıtay, bu yazılarda ordunun ve devletin değil, devlet ve ordu içine yuvalanan güçlerin hedef alındığını gerekçe olarak göstermiştir. (Yargıtay, 9. CD. 16.1.1980, E: 1979/4376, K: 1980/87)

...Öte yandan, partimizin kontgerilla afişini yapıştıranlar hakkında açılan dava, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3 numaralı Askeri Mahkemesinde beraatle so-

nuçlanmıştır. Sıkıyönetim mahkemesi gerekçeli kararında afişlerin 'Uyarıcı' olduğunu belirtmekte ve suç görmemektedir.

...Partimizin kontgerilla'yı gün ışığına çıkarma faaliyetleri etkili olmuş ve işe yaramıştır. Bizim gerçekleri ortaya koymamızdan yararlanan Devlet ve Ordu, bu konuda önlemler almış ve yasadışı faaliyetlerde bulunanlardan bazıları, etki ve durumlarını yitirmişlerdir.

...Partimizin yürüttüğü kampanyanın daha başlarında, hükümet çevreleri Özel Harp Dairesi'nin yeniden düzenleneceğini, yasadışı işlerle ilişkisinin kesileceğini açıklamıştır. (Hürriyet, 19 Temmuz 1978) Kampanyamız üzerine, yetkili organlarca araştırmalar yapılmış, içine siyasi parti taraftarlarının sızmasına set çekecek önlemler alınacağı açıklanmıştır. (Yankı, 25 Eylül 1978 sayı 393, sayfa 9-11)

...Herşeye rağmen, savcıların kontgerilla konusunu getirmeleri iyi olmuştur. Biz bu meselenin sonuna kadar deşilmesinden ve her türlü yasadışı faaliyetin açığa çıkarılmasından yanayız. 12 Eylül, anarşi ve terörle ilgili bir çok gerçeğin aydınlatılmasına yol açmıştır. Kontrgerilla konusunun aydınlanması da ..... örgütleri olaylarının gün ışığına kavuşmasında olduğu gibi, bizim gerçekleri savunduğumuzu, demokrasiye ve yurdumuza hizmet ettiğimizi kanıtlayacaktır.

...Ne var ki, şu ana kadar bu meselenin üzerine gidilmemiştir. Sirkeci ve Yeşilköy sabotajları, Marmara vapurunun batırılması Kültür Sarayının kundaklanması, 1 Mayıs 1977 tertibi, Sayın Ecevit'e Taksim Alanında hazırlanan suikast ve Çiğli suikastı, Berlin Oteli olayı gibi büyük çaplı olayların da diğer terör olayları gibi ele alınıp açıklığa kavuşturulması, konuya aydınlık getirecektir kanısındayız.» (48)

BİR GAZETECİ, ÖNCE VATANDAŞ MI YOKSA GAZETECİ MİYDİ?

Üzerine gidilmeyen, gidilemeyen bir yığın olay vardı. Toplumda büyük yaralar açmışlardı. «Silahlı terör örgütleri» konusundaki genel teorik yaklaşım; açıklanmayan, açıklanamayan bir kısım olayın sorumlularını bulmak için kullanılan bir formül gibiydi. Formül uygulanıyor, suçu sağ ya da sol örgütlere yüklemekle, işin içinden kolaylıkla sıyrılınabiliyordu.

Bu genel yaklaşımın bir özeti 1985 yılında TBMM'de yapıldı :

«...Sorunlarımızı bir hamlede ve bir gece içerisinde sihirli bir formül bulup da halletmek iddiasında olanların ve Amerikayı yeniden keşfedenlerin yoğun çabaları sonucu, 1970'li yıllarda, silahlı örgütler mantar gibi ortaya çıktı.

...Bunlar çeşitli sloganlar kullanarak ve çeşitli imkanlardan istifade ederek yurdumuzu bir ağ gibi örmeye başladı. Bu keyfiyeti hepimiz biliyoruz. Önümüzdeki dağlar gibi meselelerin çözümünü namluların ucundan bekleyenler ve görenler, meseleleri daha da içinden çıkılmaz hale getirdiklerinin acılara, acılar kattıklarının farkına varmadan, çeşitli adlar altında örgütler kurarak. öldürdüler, soygun yaptılar, yaraladılar, kaçırdılar, terör ve yılgınlık yarattılar ve o günlerden bugünlere geldik.

...Şimdi şu fantastik hayallere bakın ; bir misal verecğim. Silahlı terör örgütleriyle yakından karşılaşmış bir naçiz kardeşiniz olarak bir pano çizeceğim.

...Silahlı propaganda heveslileri ve bu işin kompedanları şöyle diyorlar : 'Önce toplumda silahlı propagan-

da ile sesimi duyuracağım, dikkatleri bu şekilde üzerime çekeceğim. Bu silahlı propagandayı yoğunlaştırdığım zaman ortaya bir nefret tablosu çıkacak ve bir reaksiyon doğacak. Bu nefret eğer yoğunlaşır da doruk noktaya çıkarsa herkes 'Helal olsun be, aferin, neler yapıyorlar; bak şunu da yaptılar, bak bunu da yaptılar' diyecek ve ortaya bir şaşkınlık çıkacak. Bu şaşkınlık giderek hayrete dönüşecek, hayret hayranlık doğuracak, duygular hayranlık seviyesine gelip, bireysel destekler meydana gelecek, bu bireysel destekler genel destekler olunca da ben de 'Kalkın ey ehli vatan' diyeceğim ve kırlardan şehirlere doğru yürüyeceğim, şehirleri zaptedeceğim, devrim yapacağım.

...Bu arzettiğim tablo Nasrettin Hocanın bilinen bir hikayesine benziyor; ama bu hikaye için tam 5500 insanımız öldü, binlerce insanımız acı çekti. Sağda ve solda vuranlar, vurulanlar, ölenler, öldürenler, hep bizim kendi insanımızdı.» (49)

Konuya; TBMM'de konuşulmadan çok önce, 12 Eylül'den sonra, parlamenterlerin gözaltına alındıkları Ordu Dil Okulundaki satranç sohbetlerinde de değinildi:

«...27 Mayısı gerçekleştiren kadronun önde gelen isimlerinden olan, ama birkaç ay sonra bu kadroya ters düşerek, iktidarı belki de bir iç darbeyle kendi doğrultusunda kullanmak isteyecek olan Albay Alpaslan Türkeş, aradan yirmi yıl geçtikten sonra bir başka askeri yönetimin tutuklusu olarak bulunduğu Dil Okulu'nda 'İşte bu benim hayat görüşüm oldu' diyor ve herhangi bir ülke de askerlerin 'yönetime müdahale etmelerini' eleştiriyordu.

...Arkasından yine o günlerde çok sık verdiği bir örneği yineliyordu:

— Bir birlik var. Ziraat Mühendisleri Birliği. Bu, sağ eğilimli bir kuruluştu. 1979 yılında tarandı. Bana kalırsa sağın uğradığı en büyük saldırılardan bir tanesi buydu. Ölüm ve ağır yaralanma olayları meydana geldi. Biz bunun faillerini tespit ettik; Sıkıyönetim komutanlığına aktarıldılar. Sonra da o faillerin ne olduklarını bilmiyorum.

...Türkeş'in sık sık bu örneği vermesini kimse yorumlayamıyordu. Türkeş bu örnekle neyi anlatmak istediğini hiç bir zaman açıklamadı.» (50)

Türkeş'in Ordu Dil Okulunda söylediklerinde, belki de bir olayı açığa çıkaracak önemli ipuçları vardı. Türkeş «Sonra o faillerin ne olduklarını bilmiyorum» diyordu. Oysa, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığıda o olayın failleri ile ilgili bir iddianame düzenleniyor, Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliği baskını ile ilgili olarak suçlanan kişiler hakkında çeşitli cezalar isteniyordu. (51) Türkeş «O faillerin ne olduklarını» nasıl bilmezdi? İddianame okunuyor, gazetelerde yayınlanıyordu. Türkeş başka faillerden mi sözediyordu? Sağ ve sol terör örgütleri adına eylemler gerçekleştiren başka bir güçten mi sözediyordu?

Ziraat Mühendisleri Birliği olayının sanık avukatı «Türkeş'in bu örnekle neyi anlatmak istediği»nin araştırılmasında yarar olduğuna inandı.

Amerikalı gazeteci Mc. Laughlin'in 1983 ilkbaharındaki panelde sorduğu son soru geldi aklına. «Bir gazeteci; önce vatandaş mı, yoksa gazeteci mi»ydi.?

Türkeş, Türkeş'in Dil Okulunda anlattıklarını dinleyen parlamenterler ve gazetecilerin tanıklıkları, bu olayla ilgili suçlamada savunma için çok önemli olabilirdi.

Avukat birçok kişiyle konuştu. Satırların arasından sözcüklerin içinden bir anlam çıkarabilir miyim diye uzun uzun düşündü. Telefon görüşmeleri... Ziyaretler... Konuşmalar... Söylenen başka şeyler de çıktı ortaya. «Tanıklık yaparmısınız?» diye sordu içtenlikle. Ancak «Haklısınız ama benim tanıklığımın bir yararı olacağını sanmıyorum» yanıtı, onu düş kırıklığına uğrattı. Bu yanıtı, «Çağının tanığı olma» erdemi ile bağdaştırmaya çalıştı. Bağdaştıramadı.

Ziraat Mühendisleri Birliği olayı ile ilgili yargılama sürerken Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 numaralı Askeri Mahkemesine «Olayın değerlendirmesine» ilişkin bir dilekçe sunuldu.

Yer gösterme tutanakları, silahların balistik bağlantıları tanık ifadeleri, yüzleştirme sonuçları üzerinde ilginç görüşler belirtilen başvuruda «Bazı bulguların olayın değişik bir cephesi olduğunu gösterdiği» savına da yer verildi.

Duruşma tutanakları arasına giren bu başvurunun «Olayın değişik cephesi olduğu» iddia edilen bölümünde şu anlatımlar vardı:

«...İddianamede ortaya konan suçlama ve buna gösterilen dayanakların bu aşamaya değin gelişen durumunu bütün boyutları ile değerlendirdikten sonra, konunun bugünde bir başka cephesi üzerinde durmak istiyorum.

...İddianameye konu edilen 51 nolu olayın sunulduğundan farklı boyutları olduğuna ilişkin ortada önemli bulgular vardır. Bu bulguların ilk ipuçları ,emniyet sorgusunda ortaya çıkarken silahların (olayda kullanılan) kaybolmadığı, kayıp gösterilmek istendiği olgusudur.

...Operasyon ekipler amiri...'li Başkomiser (K. Y) silahların kaybolmadığını MHP'lilerde elde edildiğini biliyordu. Bunu sorgularkende dile getirmişti.

...Konu... Geniş bir avukat çevresinde de öğreniliyordu. Ayrıca, bunlarla da sınırlı değildi. DAL ekibi içindeki polislerin çoğu bu konuda bilgi sahibi olduklarını gizlemiyorlardı. Gerek ben gerekse diğer arkadaşlar emniyete götürüldüğümüzde... sorgumuzda bulunmuş polislerin bazılarında bu silahların MHP'lilerde elde edildiğini alaylı bir dille öğrendik. Özellikle, Topraklık-Cebeci-Türközü operasyonları kastedilerek bunlar anlatıldı. Bunları da mahkemenizin bilgisine sunmuştum.

...Ayrıca yaptığım soruşturmalarda, konunun çok geniş ve yaygın bir duruma gelmesine karşın, silahların akibeti henüz aydınlanmamıştır.

...Bu çerçevede 1. Şube bünyesinde, emniyet ekspertiz şubesinde, hatta insanın belki de tasavvur edemeyeceği görev ve makamlarda bu tertibin içinde olan kişilerin olduğuna ilişkin ciddi kuşkularım vardır. Silahlar kime aittir? Kimler kullanmıştır ; nasıl elde edilmiş, kimlerde elde edilmiş ve nasıl yok edilmiştir? Bu işi polisler mi yapmıştır? Bir takım başka güçler mi devreye sokulmuştur?

...Olaya ilişkin başka bulgular bu noktalardaki kuşkularımı doğrular mahiyettedir.

...Tanıkların ortaya çıkarılmasının nasıl gariplikler arzettiğini anlattımı. Bu olayla ilgili başka dava dosyasından bahsettim. Bu dava dosyasında tanık H. G.'nın ifadeleri olduğunu söyledim. Askeri savcılığın bu dava dosyasını incelediğini gösterir ibareler mevcuttur. Ancak, bu pek açık değil. Sonra, bu dava dosyası kayıp oluyor. Bu dava dosyasından Askeri Savcılık bilgi sahi-

bi idi ise, bu dosya nasıl kayıp olur.? Olaki, bu dava dosyasında olaya ilişkin farklı veriler mevcuttu ya da başka görgü tanıkları vardı. Ayrıca (tanıklar) H. G'ın ondan da öte A. E'in durumunu bu dosya aydınlatacaktı. Ancak bugün bu dosya yok ve sunulanla yetinmemiz isteniyor. Niçin böyle oldu? Acaba dosyanın muhtevası bazı çevrelerin işine mi gelmedi, yoksa birileri bazı şeylerin açığa çıkmasından mı ürktü? Bu soruların sorulması kaçınılmazdır.

...Bir başka önemli bulgu da Dil Okulu'nda tutuklu oldukları dönemde Alpaslan Türkeş'in çevresine, yaptığı konuşma ve sohbetlerde bu konuya ilişkin söyledikleridir.

...Alpaslan Türkeş 12 Eylül öncesinin binlerce olayından yalnızca birinin, özellikle Ziraat Mühendisleri Birliği olayının üzerinde neden durmuştur? Neden sık sık bu olayı vurgulamıştır? Acaba Alpaslan Türkeş'in, sık sık bu olayı yinelediği tarihler olan 1981 ve sonrasında, bu olayda kullanıldığı ileri sürülen silahların MHP-lilerde elde edildiğine dair kulağına birşeyler mi gelmiştir? Bu olayı sık sık yinelemesinin nedeni, birşeyleri saptırabilmenin, örtbas edebilmenin telaşı mıdır? Bu tür olayların nasıl sonuçlara yol açabileceğini Alpaslan Türkeş düşünüp hesap edebilecek bir insandır.

...Ayrıca Alpaslan Türkeş bu anlatımlarıyla farklı şeyleri de kastedebilir. Bu anlatımda-kitaptaki-olayda bir provakasyon arayan dolayısıyla eylemden sol kesimi değil, o görüntü verilmiş başka güçleri; provakatif güçleri sorumlu tutan bir mantığa dayalı olabilecek ip uçları da var. Paragrafın tümü okunduğunda bunu doğrulayan bazı ip uçlarında bulunabiliyor. Ancak her halukarda yazarın da belirttiği gibi konu biraz bilmece özelliğini koruyor.

...Dikkat edilirse faillerin belirlenip sıkıyönetime aktarıldığı belirtiliyor. Ancak, bu faillerin siyasi kimliklerinden bahsedilmiyor. Solcu olduklarını ima edecek bir ifadede yok. Acaba Alpaslan Türkeş olayın failleri olarak kimleri saptamış, sıkıyönetime kimleri fail olarak aktarmış? Sıkıyönetim komutanlığı bu konuda ne yapmış, nasıl bir soruşturma yürütmüş ve sonuç ne olmuş? Herhalde bu durum ve bu soruların yanıtları olay açısından hiç de yabana atılacak olgular değildir.

...Ortaya çıkan bulgular, olayın iddianamede sunulduğundan farklı boyutları olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle ben çok daha kapsamlı bir soruşturma ile bu olaya ilişkin iddianamenin yeniden yazılması gerektiğine inanıyorum.

...Elbette her olayın aydınlanması beklenemez Ülkemizde... bazı önemli olaylarda rol oynayan karanlık güçlerin de bulunduğu kamuoyunun pek de yabancısı olmadığı bir gerçektir. Yani her olaya klasik sağ-sol etiketi ile bakmak doğru değildir. Ama bugüne değin bu tür olguların üzerine varılamadığından, birçok önemli olayla birlikte bu tür örgütler de hukuksal boyutlarıyla bir sis perdesi içinde kalmıştır. Örneğin 1 Mayıs 1977 katliamının düzenleyicileri, Malatya Belediye Başkanı Hamit Fendoğlu'nun katilleri, Kahraman Maraş katliamının tertipçileri, Yükseliş öğrencilerinin maruz kaldığı bombalı saldırının sorumluları. Soruşturmalar ve mahkemeler bugüne değin hukuki planda bunlara benzer bazı olayların gerçek yüzünü ortaya koyabilmiş değildir. Bunlar, ülkemizde 12 Eylül öncesi yaşanan ortamın boyutlarını da yüzeysel bir sağ-sol çatışması ötesinde her yönüyle derinliğine ortaya koyabilecek olaylardır.» (52)

Mahkemeye yapılan başvuruda, olayın yer gösterme tutanaklarında adı geçen polis memuru Ekrem Bağna, Çorum olaylarında sol görüşlü kişileri öldürmek nedeniyle müebbet hapis cezasına çarptırıldığı belirtiliyordu. (53) Silahların ekspertiz incelemesinde esas alınan bir başka tutanakta imzaları bulunan İsmail Yücel ve Adnan Tamer adlı polis memurları hakkında da bir iddianame düzenlediği bildiriliyordu. (54) Olayın soruşturması ile ilgilenen polis memuru Bekir Pullu hakkında dava açıldığı, Askeri savcılığın isteğine karşın Başkomiser Kemal Yazıcıoğlu hakkında ise Sıkıyönetim Komutanlığınca soruşturma açılmasına gerek görülmediği de öne sürülüyordu.

Baskının bunalttığı günlerde herşey birbirine karıştı. Gerçekleri yalana dönüştürmenin ustaları türedi. İçeride ya da dışarıda; kim olursa olsun, gerçekleri söylemeye çalışanları kurumuş ağaca çevirdiler, yapraklarını döktüler.

SEKİZİNCİ BÖLÜMÜN NOTLARI

1 — Bu sayılar sık sık değişti:

...Genelkurmay Başkanlığının 26 Aralık 1985 tarih İSTH 7130 - 1034.85/SYNT. SVL. İşler. Ş: 3 Ks. sayılı yazısında şu bilgiler vardı: Soruşturulan işkence ile ölüm olayları sayısı 55, İşkenceden öldüğü kanıtlananlar 19 olarak belirtildi. İşkence dışındaki ölümler 219. Bunlardan 73 kişi doğal ölüm, 43'ü intihar, 16'sı kaçarken 74'ü çatışmada vurularak ölmüştü. Açlık grevi sonucu 11 kişi yaşamını yitirmişti. 2 ölüm olayının nedeni belli değildi.

...Genelkurmay'ın son verileri işkence ile ölüm savı toplamının 293, öldüğü iddia edilenlerden sağ olduğu kanıtlananların sayısının ise 18 olduğunu gösteriyordu. 12 eylül öncesi işkence ile öldürülen 20 kişi vardı.

...İşkence ile ilgili soruşturma dosyası sayısı 135'ti. Kovuşturmaya yer olmadığına karar verilen dosya sayısı ise 646 idi. Mahkemelerde 34 dosya vardı. Mahkemelerde bulunan 142 dosya ile ilgili yargılama sonuçlanmıştı. İşkence ile ilgili dava dosyalarının toplamı 957 idi.

...9 güvenlik görevlisi işkence suçu ile ilgili olarak tutuklu olarak yargılanıyorlardı. 39'u tutuksuz olarak yargılanıyordu. 366 güvenlik görevlisi beraat etmiş, 107'si ise mahkum olmuştu. Toplam 521 güvenlik görevlisi hakkında dava açılmıştı.

...Anap Milletvekili Bülent Akarcalı başkanlığındaki «Ceza ve tutukevlerini ziyaret ve inceleme Komisyonu»nun raporuna göre ise durum şöyle:

...Sivil adli yargı mercilerince Eylül 1985 itibariyle 2120 olayda 4623 görevli hakkında adli takibat yapıldı. Bunun sonucunda 410 sanık hakkında takipsizlik, 2052 sanık hakkında açılan dava beraat, 439 sanık hakkında ise mahkumiyet kararı verildi.

...Sıkıyönetim Makamlarını intikal eden işkence ve kötü muamele iddiaları: (Haziran 1985 itibariyle) Soruşturmasında dosya sayısı 146. Kovuşturmaya yer olmadığına karar verilen dosya sayısı 624, mahkemede bulunan dosya sayısı 36, Mahkemesi sonuçlanan dosya sayısı 135 toplam dosya sayısı 941. Bu davalarda 12 güvenlik görevlisi tutuklu, 53 tutuksuz yargılanıyor, 265 güvenlik görevlisi beraat etti 105'i ise hüküm giydi. (Akarcalı'nın 22 Kasım 1985 tarihinde TBMM'deki basın toplantısı metni)

...Adalet bakanı Nejat Eldem 1985 yılında işkence ve kötü muamele savı ile 5138 kişi hakkında adli takibat yapıldığını söyledi.

İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut 3 Şubat 1986 tarihinde Emniyet müdürlüklerinde ve karakollarda 10 yılda toplam 51 intihar olayı olduğunu söyledi. (Tercüman)

...İçişleri bakanlığı yetkilileri, 30.1.1986'da, 8 yılda işkence iddiaları ile ilgili yürütülen 781 soruşturmada, 135 olarak hakkında mahkemelerde dava açıldığını, 511 emniyet görevlisinin yargılandığını bunlardan 107 sinin hapis cezalarına çarptırıldığını açıkladı (Güneş)

...İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut son beş yıl içinde 78 kişinin işkence sonucu öldüğünü, 758 polisin işkence ve kötü muamele nedeniyle yargılandığını, bunlardan sadece 74'nün tutuklu olduğunu söyledi. SHP İçel milletvekili Fikri Sağlar'ın «işkence» konusundaki yazılı sorularına yanıt veren İçişleri Bakanı Akbulut, 684 polisin yargğlamansının tutuksuz olarak sürdürüldüğü 74 bpolisin hüküm giydiğini 294'ünün beraat ettiğini belirtti. Akbulut ayrıca 443 polisin işkence ve kötü muamele nedeniyle disiplin soruşturmasına uğradığını ,bunlar 363' hakkında Çeşitli disiplin cezaları verildiğini söyledi. Bakan 1980 yılında, 73, 1981'de 175, 1982'de 107, 1983'de 135, 1984'de 149, 1985'de ise 119 işkence iddiasının soruşturulduğunu açıkladı. Nokta, 11 Mayıs 1986 Yıl 4 Sayı 18.

2 — Cumhuriyet, 9 Ocak 1982. Sedat Ergin.

3 — Cumhuriyet, 7 Ocak 1982.

4 — Adalet Bakanlığından müsteşar yardımcısı Kemal Tekerek ve kanunlar genel müdürü Kemalettin Ali Kaşifoğlu Danışma Meclisinin 4 ocak 1982 tarihli birleşimde genel kurula bilgi verdi.

5 — 49 sanıklı TKP-ML DHB davası sanıklarından Güzel Akaş'ın 21 Ocak 1982 tarihli duruşmada tutanaklarına geçen anlatımı.

6 — İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesinde görülen 99 sanıklı 28 idam istemli HDÖ davasının 29.1.1982 tarihli duruşma tutanakları.

7 — MHP ve Ülkücü Kuruluşlar Davasının 19.1.1982 tarihli duruşma tutanakları.

8 — Cumhuriyet 29.1.1982.

9 — Cumhuriyet, 1 Şubat 1982.

10 — Adana - K. Maraş - G. Antep - Adıyaman - Hatay - İçel illeri Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 1981/375 Esas, 1982/557 karar sayılı TKP/ML-DHB (Devrimci Halkın Birliği) Pazarcık Grubu iddianamesi. Sayfa 132.

11 — Nokta Dergisi, 9 Şubat 1986 yıl 4, sayı 5, «İşkenceci Polisin itirafları - 2»

12 — Yeni Ortam, 5 Şubat 1974, 25 Şubat 1974.

13 — Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 30.7.1984 tarih 1984/395 esas 1984/226 karar sayılı iddianamesi.

Askeri savcılığa Ankara Sıkıyönetim Komutanlı 26.6.1984 tarih ve AD. Müş: 1984/198 sayılı soruşturma istemi gönderildi.

14 — Haber 13.6.1984 tarihinde verildi. Müşerref Seçkin o gün, Baki Özilhan 15 haziran, Cengiz Yıldırım ise 21 Haziran 1984 tarihinde gözaltına alınarak Mamak Askeri Cezaevine konuldular. Seçkin 2, Yıldırım 7, Özilhan ise 30 gün gözaltında kaldılar. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri savcılığı 24.10.1984 tarih ve 1984/399 sayılı iddianame ile sanıkların 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasasının 16/2 maddesini çiğnedikleri savı ile dava açtı. Dava İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 nolu Askeri Mahkmeesinde görüldü. Sanıklar aklandılar.

15 — Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 15.3.1982 tarih 1980/7234 esas 1982/192 karar sayılı iddianamesi ile A. Yıldız, E. Saraçoğlu, F. Aslantaş, N. Bozkurt, A. Birdal, İ. Dinçer, M. Tomanbay, N. Ağırnaslı, E. Atasü. M. Meydan, O. Türkyılmaz, M. Bektaş, H.İ. Şen, F. Güven, İ. Tezan ve B. Biber haklarında dava açıldı.

16 — Kadri Kaplan, Tabii senatör.

17 — İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 nolu Askeri Mahkemesinin 26.1.1984 gün ve 1982/33 Esas 1984/14 karar sayılı kararı nedeniyle Askeri Yargıtay 5. Dairesine verilen temyiz dilekçesi.

18 — Cumhuriyet, 23 Mart 1985.

19 — Uğur Mumcu, Gözlem, «Tehlikeli İlişkiler» Yeni Ortam 22 Mart 1974.

20 — Ankara Sıkıyönetim Savcılığı 1971/40-45 evrak, 1971/211 esas 1971/153 sayılı Kovuşturmaya yer olmadığı kararı ile, U. Mumcu.

21 — Aynı savcılığın, 1971/40-405 evrak, 1971/211 esas ve 1971/153 sayılı Kovuşturmaya yer olmadığı karar ile. U. Mumcu.

22 — Çetin Altan'ın bir yazısını çoğaltıp bildiri olarak dağıtmakla, komünizm propogandası suçlaması.

23 — Uğur Mumcu, Gözlem, «Bir Hikayemiz var» Yeni Ortam 15 mart 1971. Yazarın Suçlular ve Güçlüler adlı kitabının 13. baskısının 141, 142, 143 sayfalarındaki yazıda Sezai Akalın, Mevlut Bayraktar ve Erdal Gökyüzü'nünde isimleri yazılı.

24 — Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in özel kalem müdürü.

25 — Av. Veli Devecioğlu, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 nolu Askeri mahkemesinden, Askeri Yargıtay'ın İbrahim Çiftçi hakkındaki idam kararını 18.5.1984 tarihinde bozmasından sonra, bu istekte bulundu.

26 — İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 nolu Askeri Mahkemesinde görülen MLSPB davasının 12.4.1984 tarihli 157. celse tutanakları, sayfa 1663-1670.

27 — İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 nolu Askeri Mahkemesinde görülen Dev-Sol IV davasının 9.4.1984 tarihli duruşma tutanakları, sayfa 146-148.

28 — Aynı mahkemede görülen TİKKO - VII davasının 20.9.1985 tarihli duruşma tutanakları, sayfa 1-5.

29 — Aynı mahkemede görülen Dev-Sol III davasının 30.9.19... tarihli duruşma tutanakları, sayfa 839, 852, 841.

30 — İstanbul Dev-Yol davası Tutanakları sayfa 1282-1283.

31 — İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 numaralı askeri Mahkemesinde görülen THKO - Kurtuluş davasının 4.10.1985 tarihli duruşma tutanağı, sayfa 276, 277, 278.

32 — TİKP iddianamesi sayfa 38.

33 — TİKP toplu savunması sayfa 398-401.

34 — Hakan Bayraktaroğlu'nun ilkokul defterinin arasından Bülent Ecevit ve Yılmaz Güney'in resimleri çıktı. Hakan Ankara Emniyet Müdürlüğünde dört gün kaldı. Aydın Sezer MHP ve Ülkücü Kuruluşlar Davası sanıklarından.

35 — Daha küçükler de vardı. Şirvan Erdoğan daha bebekken annesi ve babası Sevgi - İbrahim Erdoğan'la getirildikleri İstanbul Emniyet müdürlüğünde, Gayrettepe'de bir hafta sorgu odalarında dolaştı.

36 — Ankara Barosu avukatlarından Ergin Topkaya'nın müvekkili.

37 — Cumhurbaşkanı Evren'in Giresun Konuşması.

38 — Bilim ve Sanat Dergisi. Sayı: 33, Şubat 1984, 40, Nisan 1984 - 43, Temmuz 84.

39 — Basın 80-84, Çağdaş gazeteciler Derneği Yayınları.

40 — Genelkurmay Sıkıyönetim Basın ve Halkla İlişkiler şubesince 2 Temmuz 1985 tarihinde Basın Yayın Genel Müdürlüğü aracılığı ile yapılan açıklama.

41 — Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in Mardin Konuşması.

42 — Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 nolu Askeri Mahkemesinde görülen Aydınlar Dilekçesi davası sanıklarından Erbil Tuşalp'ın 14 Ağustos 1985 tarihinde yaptığı savunma.

43 — ...Gazete 23 Mart 1981 tarihli Mustafa Ekmekçi'nin notları nedeni ile 2 Nisan 1981'de Ankara Kastamonu ve Çankırı'da kapatıldı.

...Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Asheri Savcılığı öğretmenlere işkence yaptığı iddia edilen polisler hakkında 31.3.1981 tarih 1981/409 esas, 1981/52 sayılı kararla kovuşturmaya yer olmadığı kararı verdi.

44 — Cumhuriyet, Erbil Tuşalp.

45 — Son Havadis, Güngör Yerdeş, «Bu günlük bu kadar» sütunu «Aydın Tevkifatı» 21-22 mart 1981.

46 — The Media Institute ile New York Eyalet Üniversitesinin 14 Nisan 1983 tarihinde düzenledikleri seminer.

47 — National Review editörü, Mc. Laughlin.

48 — TİKP toplu savunması sayfa 329-335.

49 — TBMM'nin 7.5.1985 tarihli 95. birleşiminde «Bazı suç failleri hakkında uygulanacak hükümlere dair kanun tasarısı» (Pişmanlık yasası) hakkında MDP milletvekili İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı askeri savcılarından Faik Tarımcıoğlu'nun grubu adına yaptığı konuşma, Tutanak Dergisi 17. Dönem. 16 cilt 2. yasama yılı sayfa 157, 158, 159.

50 — Yalçın Doğan, Dar Sokakta Siyaset, 4. basım, sayfa 88.

51 — Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 26 Şubat 1982 tarih 1981/497 esas 1982/160 karar sayılı iddianamesi'nin 51 sayılı eylemi, Sayfa 184, 185, 186.

52 — Aynı iddianamenin 32 numaralı sanığı Yasin Ketenoğlu'nun Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 nolu Mahkemesine verdiği 31.3.1986 tarihli dilekçesi.

53 — Erzincan Sıkıyönetim Komutanlığı 1 nolu Askeri Mahkemesi, 14.10.1982 tarih 82/275 sayılı karar ile Ekrem Bağna hakkında, anılan suçtan, beraat kararı verdi. Askeri yargıtay kararı bozdu. Aynı mahkeme Bağna'yı müebbet hapis cezasına çarptırdı.

54 — MHP ve Ülkücü Kuruluşlar iddianamesinin 302 sıradaki sanığın adı Adnan Tamer, 303 sıradaki sanığın adı ise İsmail Yücel. İddianamede bu sanıkların öteki sanıklardan Cengiz Lavuz ve Güven Sayın ile ilişkili oldukları yazılı.

DOKUZUNCU BÖLÜM
NEREDEN, NEREYE...

DEMOKRASİ SÜRECİNDEN BİR SAYFA

Öykü, Yozgat'ın Çayıralan ilçesinde şöfor Baki Aydoğan'ın sorgulamasıyla oluşacaktı. Baki Aydoğan'ın sorgulayan Yozgat Emniyet Müdürlüğü Mühimmat Dairesi ve Siyasi Şube elemanları önemli ipuçları ele geçirdiler. «Bu işte börek var.» dedi polislerden biri. Börek vardı, çünkü işin içinde CHP il Başkanı Şakir Keçeli'nin adı geçmişti. Börek, ödül demekti.

İpucunda «Şakir Keçeli'nin bürosuna şoför Baki Aydoğan'ı çağırıp, bez içinde sarılı sten makinalı tüfeği verdiği ve bunun Ömer Ata'ya götürmesini söylediği, ve Baki Aydoğan'ının ise, işin gereğini yerine getirdiği» vardı. Sorgulama sonunda, ipin öteki ucundan önemli şeyler çıkabilirdi.

7 Ağustos 1985 tarihinde tüccar Ömer Ata ve avukat Şakir Keçeli gözaltına alındılar. Önce 47 yaşındaki son seçimlerin senatör adayı avukat Şakir Keçeli'yi götürdüler. Yozgat'ın Çamlık'ına. Başkomiserin. «Soyun hepsini çıkar» buyruğu ile demokrasiye geçiş sürecinin yaşandığı Türkiye tarihinde çok ilginç bir işkence sayfası daha açılacaktı. Elektriğin voltajı arttıkça, gözaltına alınanların sayısı da arttı. Adı geçenler bir bir emniyete getiriliyor, önce silahı reddediyor, sorgulamanın şidde-

tine dayanamayacağı noktada bir kişinin adını söyleyip, hiç olmazsa bir süre elektrikten uzak kalıyorlardı.

Keçeli ve arkadaşlarının geçirdikleri zor günler geride kaldı. İşkenceler bitti, gözaltı tamamlandı. Avukat Keçeli özgürlüğüne kavuşunca öyküyü kaleme aldı. Basında işkence haberlerine iltifat edildiği bir dönemde yayınlandı.

«Söyle bakalım Şakir Keçeliii» diye söze başladı sorgucu: «Eski kulağı kesiklerdensin, 1971'de TCK'nun 141. maddesinden mahkum olmuşsun.

— Askeri mahkemede yargılandım, hüküm giydim. Kararı Askeri Yargıtay 2. Dairesi bozdu ve beraat ettim. Haksız tutuklama nedeniyle de 200 bin lira tazminat aldım.

Sorgu sürüyordu. 1978'lere dek gelinmişti. Keçeli söylenenleri önce reddediyor, sonra «Nasıl isterseniz» deyip geçiyordu. CHP Parti Meclisine seçildikten sonra İlçe başkanlığından istifa etmesinin nedenine kadar derin bir sorgulama yapılıyordu.

— Parti meclisine seçilince yasa gereği, ilçe başkanlığından istifa ettim.

— Sesini kes ve dinle: Sen 'Ben sosyalist olduğum için CHP'de sosyalist olmadığı için istifa ettim' diyeceksin.

— Öyle desem bile, bir ay sonra ilçe başkanlığına geri döndüm ama.

— O zaman şöyle de: Parti ısrar edince, geri dönmek zorunda kaldım, tamam mı?

— Tamam olmasına tamam da, 1979 Senato seçimlerinde 4-5 bin oyla seçimi yitirdim, nasıl desem ki. Seçim boykot edilmişti...

— Geç bunları, bunlar kamuoyunu kandırmak için bir taktik.

— Aman efendim bunu sağır sultan bile duydu. Duvarlara afiş bile asılmıştı. 'Oy verme, hesap sor.' diye

— Geç bunları geç, sen CHP'ni paravan olarak kullanmışsın

Bu konuşmadan sonra Şakir Keçeli «eğil» dedikleri zaman eğilerek, «sürün» dedikleri zaman sürünerek bir hücreye kondu. Gece yarısı sorgu yeniden başladı

— Anlat bakalım Şakir Keçeli, biz senin Dev-Yol bölge sorumlusu olduğunu biliyoruz.

— Evet doğrudur, Dev-Yol'un sorumlusu benim.

— Yetkiyi kimden aldın?

— Vural Arıkan'dan.

— Ulan, o bakan

— Yok benim söylediğim başka. Sendikacıdır.

Hukukçu olan 1. Şube Müdürü söze karıştı sonra «bunun aslında TKP ile ilgisi var. Bundan TKP'yi çözün» dedi. Keçeli'ye yeni bir yol görünmüştü ama, önce Dev-Yol ile ilgili isimler gerekiyordu.

— Çayıralan merkezi biliyoruz köylerindeki örgütü say bakalım.

— Peki; Menteşe köyünden Mustafa Tekin (Ap'li) Konuklar köyünden İlyas Irmak (MHP'li) Günyayla köyünden Adem Cömert (AP'li), Menteşe'den Süreyya Pehlivan (MHP adaylarından) Hüseyin Kargı'da (AP'lı) vardı. Günyayla'dan Adem Şen ve Deli Şakir'de bu örgütteler. Sonra Şeref Cesur...

— Yozgat merkezdeki örgütü anlat.

Sayı:6110/146
Konu:Şakir Keçeli'nin
Muayenesi

Eminiyetde
ilan alınan
Rapor

Silh.Müh.Kaç.Şube Müdürlüğüne
Yozgat

İlgi:14.9.1985 tarihve 26 sayılı yazınızına
İlgi yazınızda bahsi geçen anılan Yozgat ili Çayıralan ilçesi Kozan köyü nüfusuna kayıtlı 1938 doğumlu Hacı Abdi oğlu Razmiden olma Şakir Keçeli adlı şahsın yapılan muayenesinde sağ ön kolda dış yüzde 1 cm.uzunluğunda,2mm.genişliğinde sağ bilekte ön yüzde 3 cm.uzunluğunda iyileşmiş düz (1 cm.genişliğinde) yara izi,sol bilekte,dış ve iç yüzeyin birleştiği bölgede eninde olmak üzere 0,5 cm.derinliğinde ve 0,5 cm.genişliğinde iltihaplanmış yara sol ön kolda 1 cm. boyunda 2 mm. genişliğinde kesici alet yaralanmasına uyan iltahi yara,sol bacak ön yüzde tibial bölgede 0,5 cm.çapında 2 adet üzeri kabuklanmış eski yara izi mevcut olup,hayati tehlikesi yoktur.14.9.1985
Yukarıda tanzimlenen yaralar ilişik reçete verilmiştir.

T.C. ... YOZGAT İL ... SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ ... GELİŞ TARİHİ ... SAYI:

141/6100-6110

150 23/9

RAPOR

Çayıralan Cumhuriyet Savcılığının 22.9.1985 tarih ve 5455. sayılı yazıları ile muayeneye gönderilen,Abdi oğlu 1938 doğumlu Şakir Keçeli'nin yapılan muayenesinde,

Sağ el baş parmağında hipoestezi ve hafif güç kaybı saptanmıştır.Ayrıca sağ bilekte hafif sıyrıklar görülmüştür.Troks önünde yaklaşık 6-7 kostalar üstünde hafif hassasiyet bacakta hafif derecede muhtelif sıyrıklar görülmüştür.Bu durumda sağ el baş parmağını hipostezi ve hafif ıtme şiddetinde güç kaybına tam olarak ortaya çıkarabilmesi için Kayseri Tıp Fakültesi Nöroloji bölümüne sevk edilmesinin uygun olduğunu bildirir sevk raporudur.22.8.1985

T.C. ... YIP Fakültesi ... Tarih : ... Sayı : ... Evrak : ...

Sorbest bırakıldıktan sonra C.Savcılığının sorbi üzerine alınan rapor.

T.C.
Dr.İL HÜSEYİN BALCI
MERKEZ SAĞLIK OCAĞI TABİBİ

— Harun Kurt (CHP eski il başkanı), Ümit Özkan (CHP eski il başkanı) ve Emin Karaaslan (CHP il sekreteri)

— Yeter, Akdağmadenin'de kimler var?

— Mithat Şenel (SODEP'li belediye başkanı). Ünal Cengiz (Belediye meclis üyesi)

— Babulu Kasım diye biri vardı onu unuttun?

— Hadi, o da olsun.

— Boğazlıyan ve Çekerek'tekileri de say, bitsin bu iş.

— Boğazlıyan'dan Şevket Hokkaömeroğlu (90 yaşında bir İstiklal savaşı gazisi), Yavuz Aksoy (CHP eski ilçe başkanı) Necati Kürkçü (MHP'li) Mustafa Hatipoğlu (CHP yönetim kurulu üyesi) Fikret Öcal (CHP'li il yönetim kurulu üyesi) Çekerek'ten ise Şevket İmamoğlu (90 yaşında bir CHP'li) Mustafa Yazar (CHP ilçe başkanı, ölü)

CHP'yi paravan yapıp Dev-Yol'u örgütleyen bu arada Cemal Madanaoğlu Doğan Avcıoğlu ile Komünist Vatan Partisini kuran avukat Şakir Keçeli şimdide TKP'yi anlatacaktı :

— Sen bizi yorma, bizde seni yormayalım, seni partiye kim kaydetti?

— Atilla Sav.

— Partinin en yüksek yöneticisi kimdi?

— Zeki Baştımar,

— Kim bu adam, şimdi nerede?

— Doğu Almanya'da.

— Öteki yöneticileri kimlerdi?

— Mümtaz Soysal, Bahri Savcı, Cahit Talas.

— Türkiye'de yönetici kimdi?

— Ahmet Kardam.

— Nerede bulunur?

— Bulunmaz, çünkü hep kaçıyor, şimdi saklanmıştır.

Ertesi gün Keçeli, tekrar sorguya alındı. İfadesinin uydurma olduğu ortaya çıkmıştı.

— Şakir Keçeli bizi aldatmışsın.

— Hayır efendim niye aldatayım?

— Zeki Baştımar öleli 12 sene olmuş, niye yalan söyledin?

— Vallahi benim TKP ile uzak yakın ilişkim yok, öldüğünü nereden bileyim.?

— Madem TKP'li değilsin Zeki Baştımar'ın adını nereden biliyorsun?

— Ben Hitler'in adını da biliyorum Mussolini'nin d e Şimdi ben faşist miyim? Türkiye'de siyasetle uğraşan herkes bu ismi bilir.

— Peki Atila Sav, Mümtaz Soysal, Bahri Bavcı TKP-li midir?

— Siz benden üst düzey yöneticilerini sordunuz. Ben kimseyi tanımam, aklıma bunlar geldi.

— Mit görevlileri bizi uyarıp 'Keçeli sizi kandırıyor' dediler, bunları ifadeden çıkartacağız.

— Çok sevinirim.

— Seni Dev-Yol sorumluluğuna atayan Vural Arıkan gerçekten var mıdır?

— Gerçekten vardır ve sendikacıdır

— Olsun bunu da çıkaracağız ifadeden, yanlış anlaşılmaya neden oluyor.

— Siz bilirsiniz. Masum insanların canlarını yakmayalım.

T U T A N A K

8.8.1985 günü Şube Müdürlüğümüzce İlimiz Çayıralan İlçesinde 12 EYLÜL 1980 senesinden önce (DEV-YOL) örgütü doğrultusunda faaliyette bulunan sanık,aslen Yozgat ili Çayıralan İlçesi Kozan Köyü nüfusuna kayıtlı,halen İynı İlce merkezinde Avukatlık yapar Hacı Abdi oğlu Nazenin' den olma 1938 doğumlu Şakir KEÇELİ adlı şahıs sorgulaması yapıldığı sırada koluna kelepçe takılması nedeniyle kolunda kelepçe izi kaldığı tesbit edilmiş,darptan meydana gelmediğine dair işbu tutanak tanzimle birlikte imza altına alındı.13.8.1985

Mahzar [illegible]
Komiser

Mustafa EROL
Polis Memuru

Mustafa GÜLEBİNZER
Polis Memuru

Ahmet TUROTLUAR
Polis Memuru

Osman KARTAL
Polis Memuru

Burhan OĞUZ
Polis Memuru

Erdoğmuş
Bodur.nın
MHP İddia nameşinin
875. Sayfasında
adı geçiyor.

— 1979'da Cemal Madanoğlu, Doğan Avcıoğlu, Oktay Akbal, İlhan Selçuk ile kurduğunuz partinin adı neydi?

— Komünist Vatan Partisi

— Böyle bir parti ismi yokmuş, bunu da çıkartıyoruz

— Çıkartın efendim, çıkartın.

Yeni bir ifade daha yazılmaya başladı. Oysa, Emniyet Genel Müdürlüğünden bir ekip, daha önce Yozgat'a getirilmiş, ilk sorgulamadaki ifadeler tekrar ettirilerek, filme çekilmişti. CHP üyesi Ömer Ata'nın TKP'ne nasıl girdiğine ilişkin sorular başladı. Önce 'Yok böyle bir şey demek' artık işe yaramıyordu. Sakallı polis durmadan vuruyordu çünkü :

— Ömer'i kayıt için Ankara'da nereye, hangi sokağa götürdün?

— Ankara'da birçok sokak var, bilemiyorum. Siz söyleyin isterseniz

— Karanfil sokak.

— Evet, Karanfil sokak.

— Hangi apartıman?

— Bilemiyorum.

— Binanın altında ne vardı. Karagözoğlu Baklavacısı yok muydu?

— Vardı, onun üst katına götürdüm.

Keçeli, her kat için birkaç yumruk yiyerek o kata çıktıklarını anlattı.

— Odada ne vardı?

— Mark, Engels ve Mao'nun resimleri

— Mao olmaz.

— Mao'nun resmi yoktu.

— İçerde kimler vardı, Asaf Yenen, İsmail Aydın ordalar mıydı?

— İkisi de vardı.

— Şimdi neredeler.?

— Ben bunları tanımam. Asaf kimdir bilmem. Ama iki İsmail Aydın tanırım, biri Ankara Barosu avukatlarından öteki CHP Uşak milletvekili İsmail Aydın. Ama ben bunları TKP'li olarak tanımam, kişi olarak tanırım. Hangi İsmail Aydın'sa Ömer'in kaydını yapan, onu Ömerden sorun.

— Ömer avukat dedi, önce avukat bürosuna gittik dedi.

— Doğru öyleyse.

— Ömer'i nasıl ikna ettin, Şakir Keçeli?

— Parti iktidara gelince, sana bol kredi veririz, makam mevki veririz dedim ikna oldu.

Keçeli'nin sorgusunun bazı bölümleri yine beğenilmemişti. Senatör adayı olduğu ilin Emniyet Müdürlüğünden yüzlerce kişinin gözü önünde, gözleri bantlı bir durumda çıkartılıp sorgu odasına alındı.

— Sen bizi çok uğraştırıyorsun, doğru dürüst konuş?

— Neresi olmamış.?

— Komünistler partiye kaydolmazlarmış, başka birşey olurmuş.?

— Bilmiyorum, benim zamanımda kaydolunurdu.

— Başka birşey olurmuş, uğraştırma bizi onu söyle

— Bilmiyorum.

— Partilileştirirlermiş, öyle mi?

— Madem ki öyle, öyle olsun

— Bir de hücre demezler, komite derlermiş öyle mi?

— Demekki değişmiş, bizim zamanımızda hücreydi.» (1)

Sorgu bitip, imza atıldıktan sonra Yozgat Emniyet Müdürü Hüseyin Çapkın ile gözleri bağlı avukat Şakir Keçeli arasında kısa ancak, özlü bir sohbet başladı. Emniyet Müdürü kaç yıl ceza alacağını sordu. Keçeli 'ya 15 yıl, ya da idam.' dedi. 15 yıl alacağını söyledi müdürbey. «En çok 7 yıl yatar, çıkarsın» dedi son olarak.

Soruşturma sonunda, avukat Şakir Keçeli, Tekin Uslu, Durmuş Külekçi, Ömer Ata, Tahsin İpek ve otuzbir arkadaşı haklarında düzenlenen iddianame ile Boğazlıyan Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanıyorlar.

Mahkeme; soruşturmayı yürüten güvenlik görevlileri hakkında, daha önce işkence ve kötü davranma suçuyla yapılan işlemleri araştırıyordu. Örneğin; komiser Mazhar Bulut hakkındaki Balıkesir'deki yargılamaların mahkeme aracılığı ile sorulmasına karar verildi. Bulut'un Ordu'nun Aybastı ilçesindeki insan haklarına aykırı davranmaktan hakkında açılan davalarla ilgili gazete haberleri dosyaya girdi. (2)

Yozgat operasyonunun, aynı tarihlerde yapılan Giresun, Nevşehir, Kırşehir operasyonları ile birleştirildiğinde tek başına yürütülen bir operasyon olmadığını anlamak kolay. Tüm operasyonlarda, eski CHP'lilere yönelik suçlamalarla siyasal bir amaç güdüldüğü anlaşılıyor.

Sanıklardan Tahsin İpek operasyonun faturasını kesilen bacağı ile ödedi. Yozgat olayının en somut sonucu belki bu. 2. Ordu ve Sıkıyönetim mahkemesinde TCK'nın 141/5 maddesinden yargılanıp, hüküm giyen İpek.

Bacağı Kesilen Tahsin İpeğin
Raporu

Tahsin İpek'le ilgili dosya tetkik edildi; adıgeçene ayaklarında yara ile diabetik bir hasta olarak kliniğinizde yattığı zaman 13.9.1985 tarihli konsültasyon yapılmıştır. Bu konsültasyonda da belirtildiği üzere adıgecenin muayene ettiğimiz tarihte 15 yıllık diabetik olduğu, her iki ayağında şiş, şiddetli ağrı ve renk değişikliği ile yatırılmış olduğu ve yatışına takaddüm eden 1 ay öncesine ait travma hikayesi vermiş olduğu anlaşılmıştır.

13.9.1985 tarihli muayenesinde, sol ayak cruris ortasına kadar ödemli, tüm ayakta renk değişikliği (Rubor) olduğu ve bunun 5. metatars ve falankslarda gittikce arterak distal falanksta gangren başlangıcı (siyanoz) halina dönüştüğü gözlenmiştir. Ayrıca, 4-5. parmaklar arasında deriyi sifasele etmiş laserasyon varlığı, ayak tabanı ortasında da hassas bir infiltrasyon bölgesi olduğu tesbit edilmiştir. Sağ ayakta ise minimal ödem ve dış malleol üstünde 2 cm lik iyileşmeye yüz tutmuş eski bir yara tesbit edilmiştir.

Hasta bu bilgilerle [illegible] sol ayaktaki gangrenin ilerlemesi üzerine 27.9.1985 tarihinde sol femur 1/3 alt uç amputasyonu yapılmıştır.

Bu bilgilerin ışığında;

Yozgat C.Savcılığının 1985/1324, 21482/85 sayılı 25.10.1985 tarihli yazısında belirtilen hususlar hakkındaki kanaatimiz:

a- Hasta 15 yıllık diabetiktir.

b- Hastanın göz altına alınışı 9.8.1985, sol ayağına verildiği söylenen elektrik akımının tarihi 10.8.1985 dir. Hastanın hastaneye yatırılışı ise 11.9.1985 olup bu yatış akım verilişinden 1 ay sonraya isabet etmektedir.

Diabetik bir hastada her türlü travmanın gangrene sebebiyet verebileceğinden hareketle 13.9.1985 tarihinde sol ayak 5. parmaktaki tesbit ettiğimiz bilahare ilerliyerek sol femur amputasyonuna sebep olan gangren eğer verildiği iddiası varitse, akıma bağlı olabileceği gibi, arada geçen 1 ay içinde hastanın maruz kalabileceği herturlü başka bir travmaya da bağlı olabilir.

Bilgilerinizi rica ederim. 3.12.1985

Op.Dr.Yılmaz Kadıoğlu
1.Cerrahi Kl.Şefi

bu operasyon nedeniyle aynı eyleminden ötürü ikinci kez suçlandı. Tahsin İpek için verilen raporda «Diabetik bir hastada, her türlü travmanın gangrene sebebiyet verileceği» belirtiliyordu. (3)

Demokrasiye geçiş sürecinin en ilginç sayfalarından biri olan Yozgat soruşturması için söylenecek çok var. Yargılamanın sonunu beklemek zorunlu ancak. (4)

Sanıklar nasıl sözbirliği etmişcesine resmi deyimi ile «İşkence teranesi»ni gündemlerinden ayırmıyorlarsa, yönetimdekiler de, suçlamaların «Maksatlı ve dış kaynaklı olduğunu»nda sözbirliği etmişlerdi. Sözbirliği, Sedar Caner olayında en güzel örneklerini verdi.

AVUKAT YILDIRIM AKBULUT'TAN BAKAN YILDIRIM AKBULUT'A

İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut, itirafçı polis Sedat Caner olayıyla ilgili düzenlediği bazın toplantısında gazetecilerin sorularını «aynen» şöyle yanıtlıyordu:

— Maliye ve Gümrük eski Bakanı Vural Arıkan'da Kapıkule gümrük olayının soruşturulması sırasında işkence yapıldığını söylemişti. Sizce, Arıkan'da, yıkıcı bölücü örgütlerin senaryosuna mı uydu?

— Biz prensip olarak işkence iddialarının belli mihraklarca yapıldığını kabul ve iddia ediyoruz. Sadece iddia etmiyoruz, kabul de ediyoruz. Bu, Türkiye'nin bir gerçeğidir. Fakat her kaidenin istisnaları da vardır. Sayın Vural Arıkan, bilerek bir teşkilatın arzularını yerine getirmiş değildir. Onun iddialarını, o hadisedeki hassasiyetine hamlediyoruz. Kaldı ki, olayda adı geçen kişilerin çoğu geçen günlerde mahkum oldular.

—Polis işkence yapmıyorsa, işkence iddiaları karşısında neden morali bozulup görevini yapamaz hale gelsin?

— Sanıklar, polisler, mahkemede hatta sorgu hakimliğinde ve savcılıkta söylediklerini mahkeme huzurunda inkar ederler. Bu da terör ,suçları sanıkları için, bir örgüt talimatıdır. İnkarın gerekçesini de kötü muameleye dayandırırlar. Bunun aksi olduğunu savunmak, Türkiye'deki bazı gerçekleri görmek istememek anlamına gelir. Görmek istemeyenlerin menfaatleri de elbette vardır.

— Polis Sedat Caner'in işkence iddiaları, daha çok hükümetinizden önceki dönemlerin örneklerini kapsıyor, bu iddiaları yalanlamak için neden çaba harcıyorsunuz?

— Biz, yapılan kötü muameleleri tasvip etmediğimizi, bu hareketleri yapanların tüm camiaya zararlı olduğunu birçok kere söyledik. Kötü muameleden mahkum olmuş bu polis memuru kalkıyor 'Ben şunu yaptım' demiyor, bütün polis teşkilatını zan altında bırakabilecek hayali iddialarda bulunuyor. Kötü muameleden mahkum olduğu Cennet Değirmenci'nin ölümü olayında bu açıklığı gösteremiyor. Biz olayları müdafaa etmiyoruz. Biz tüm güvenlik güçlerimize yöneltilmiş bu hareketin müdafasını yapıyoruz. Bu bizim sadece bakan olarak değil insan olarakda görevimizdir. Türkiye'de demokratik rejimin, kanunların hakimiyetinin can, mal, ırz emniyetinin, emniyet güçleri tarafından sağlanacağı inancındayız. Bu görevimiz ifa ederken, bu teşkilata haksız olarak sürülmek istenen lekeye müsaade etmememiz kadar tabii bir düşünce tarzı olamaz. Maalesef müdafa ediyorum. Çünkü, Türk polis teşkilatının müdafaya ihtiyacı olmaması icap ederdi.

— İşkence yaptığı gerekçesiyle 18 ay hapse mahkum olan Ankara Emniyet Müdürlüğünde görevli komiser Mehmet Yılmaz, neden halâ görev başında?

— Bize mahkeme kararı resmi olarak gelmemiş, geldiği zaman elbetteki görevine son vereceğiz, cezasını çekecek.

— İşkence konusunda sizin de açıklamalarınız iddiadan öteye gitmiyor. İşkence iddiaları yalan ise, yalan beyanda bulunmak suç olduğuna göre, bu konuda yargı yoluna gidecek misiniz?

— Benimkiler iddia değildir. Binlerce kişinin sorgulandığı bir dönemin acısını içimizde taşıyoruz. Rejimimizin yıkılması için çalışanlar, Türkiyeden ellerini hala çekmediler. Düşünün ki, bazı kişiler üç beş kemiği, bir kafatasını alıp, bir yere gömseler ve kazılan yerlerden bu kemikler çıksa Türkiye Cumhuriyeti Devletinin hali ne olur? Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda sanığın yalan söyleme hakkı vardır. Sanığın sözlerinden ötürü, cezalandırılması hükmü, kanunlarımızda yoktur. Onun için sanıkların yüzde 99'u, 'Ben işkence gördüm' der.

— Türkiye'nin İçişleri Bakanı olarak, işkence gördüklerini iddia edenlere, bir çağrıda bulunarak, 'Bir komisyon kuruyoruz, hepsini teker teker inceleyeceğiz' ya da 'TBMM'de bir komisyon kurup, hepsini inceleyeceğiz' diyebilir misiniz?

— Türkiye'de örgütsel suçlardan yargılanıp da 'İşkence görmedim' diyene rastlamak mümkün değildir. Bu sorgulamalardan da, bildiğim kadarıyla, Türkiye'de 30-40 bin kişi mahkum olmuş durumdadır. Türkiye'de halisane insanların uğradıkları haksızlıkları ortaya koy-

ma gibi bir düşünce maalesef yoktur. Türkiye'de bağımsız yargı organları vardır, bunlar görevlerini ifa etmektedirler. İşkenceye uğradıklarını söyleyen kişilerin başvuracakları yer cumhuriyet savcılıklarıdır. Biz de, bize gelen iddiaları değerlendirip, mahkemelere sevk ederiz. Kişi gider mahkeme de hakkını arar. Yani bizim şimdi, esas mercii bırakıp da, idarede yeni bir organ kurmamız doğru olur mu?

— ABD'nin en büyük televizyon kuruluşlarından NBC'de Sedat Caner'in açıklamalarından kısa bir süre önce, işkence ile ilgili bir program yapıldığını söylüyorsunuz. Yurt dışındaki yıkıcı ve bölücü mihrakların NBC'de Türkiye ile ilgili böyle bir program yaptırmak için harcadıkları çabayı kanıtlayabilir misiniz?

— NBC'de bir program yapıldığını haber aldık ve onu söyledik. Dış dünyada hatta dost ve müttefik ülkelerde Türkiye aleyhine faaliyet gösteren o kadar çok örgüt var ki. Ve bu örgütlerin beyanlarına maalesef dış ülkelerde de o kadar itibar edilmekte ve yer verilmekte ki, burada hunharca adam öldürüp, yurt dışına kaçanları, siyasi mülteci olarak kabul edilmektedir. Bunu, böyle bir dünyada hiç yadırgamıyoruz. Ermeni olayını destekleyen bir dünyanın Türkiye'ye karşı başka bir tutum içinde olmasını beklemek bence doğru değildir.

— Yani NBC'nin kandırıldığını mı söylemek istiyorsunuz?

— Hayır efendim. Ben bu noktada, NBC'nin programını izlemediğim için konuşamıyorum. Ama önümüze dökümanlar gelirse, diğer ülkelerde olduğu gibi belki onların da aynı gaflete düştüklerini söylemekte hiçbir beis görmüyorum.

— Yani siz programı izlemeden mi konuşuyorsunuz?

— Basın Yayın Genel Müdürlüğünden gelen bilgilere göre konuşuyorum. Önümüze belgeler gelirse daha açık konuşabilirim.

— Türk basınının işkence konusundaki duyarlığını biliyorsunuz. Basın kendilerine gelen ve doğruluğuna inandığı belgeleri, bilgileri yayınlıyor. Basının bu duyarlığını olumsuz bir tavır olarak mı görüyorsunuz?

— Basının olumsuz davrandığını söylemiyorum. Bizim kastımız basın marifetiyle uğramış olduğumuz bir haksızlığın giderilmesini temin etmektir. Biz basını, bu hareketlerinden dolayı 'Olumsuz davranıyor' şeklinde mütalaa etmedik. Bakanlığımızın görüşünü ortaya koyalım, görüşümüzü paylaşanlar olursa, onlar marifetiyle konu Türk kamuoyuna yansısın, orada yer alsın istedik.

— Basının sözünü ettiğiniz mihraklarla işbirliği içinde olduğunu ya da oyuna geldiğini mi söylemek istiyorsunuz? Elinizde kanıtlarınız var mı?

— Bu sorunun cevabını verdim.

— Üslubunuzdan bu soruyu tekrar sorma hakkını kendimde gördüm.

— Basının alet olduğu şeklinde bir iddiamız yok.

— Sizin Sedat Caner'in görevden alındığını söylediğiniz tarihten sonra, kendi mahkemede Ankara'da Anafartalar Polis Karakolunda görevli olduğunu söylüyor. Bunu nasıl açıklıyorsunuz? Kazıldığını söylediğiniz mezarlar, Caner'in söylediği yerlerin çok küçük bir bölümüdür. Bu iddialar hala ortada, bunları araştıracak mısınız?

— Ayrıntılarla uğraşıyorsunuz. Meseleyi, 'Basın böyle diyor, Bakanlık böyle diyor' şekline sokarsak, biz vurgulamak istediğimiz noktadan saparız.

— MDP Genel sekreter yardımcısı Mehmet Aydar, bir basın toplantısı düzenleyerek, işkenceler konusunda size sorular yöneltti. Bunları cevaplayacak mısınız?

— Basın toplantımızın seyrini değiştirecek sualler ve davranışlara girmenin doğru olmadığı kanısındayım. Bu suallere cevap vermek zorunda değilim. Biz karşılıklı atışma durumunda değiliz. Biz, olayların takipçisi olduğumuzu söylüyoruz. Sedat Caner olayı bu söylediklerimizin kanıtıdır. Kendisi kötü muameleden dolayı cezalandırılmış bir kişidir. Bizim üzüldüğümüz nokta, devletin işkenceyi destekler ya da gözyumar gibi gösterilmesidir. İşin püf noktası budur. Bu hususta bize yardımcı olun diyoruz. 12 Eylül'den önceki olayları unutmayınız, bunların organize edilmeksizin meydana gelmiş olaylar olduğunu kabul edemeyiz. Türkiye'de Marksist-Leninist komünist idarenin tahakkuk ettirilebilmesi için bu mihraklarca oynanan oyunlara bir daha gelmek istemediğimizi belirtmek istiyoruz. İşkence gördüğünü iddia eden insanlar, niçin bir savcıyı alıp mezar kazdırıyorlarda, bunların yanında bazı SHP milletvekillere müşahit olarak bulunuyor da, niye birinin elinde tutup bir savcıya götürüp 'Bu vatandaş şu muameleye maruz kalmıştır' demiyorlar. Eğer bunlarda bir başka politik maksat varsa, benim bunu böyle kabul etmem, onların da bu maksatla hareket ettiklerini düşünmemem mümkün değildir.

— Sıddık Bilgin'in güvenlik kuvvetlerince öldürülmesine ilişkin açıklamalarınızda olayın Veraruj yöresinde meydana geldiğini söylemiştiniz. Oysa yöredeki tespitler olayın Raşta düzlüğünde meydana geldiğini gösteriyor. Güvenlik kuvvetlerince öldürülen bir kişinin mezarlık yerine karakol bahçesine buldozerle gömülmesi sizce normal bir işlem midir?

— Biz, açıklamamızda 'Sıddık Bilgin, PKK Örgütüne mensup bir kişidir, sorgulamasında örgütün kaldığı mağarayı göstereceğim, demiştir. Mağaraya götürülürken kaçmış, dur ihtarına uymamış, yaralamak maksadıyla yapılan ateş sırasında yaralanıp ölmüştür' dedik. «Ailesine cesedi alması için çağrı yapılmış, ailesi almayıncada gömülmüştür' dedik. Ben buraya gömülmüş diyorum, siz başka yere gömülmüş diyorsunuz. Bunlar işin teferruatıdır. Bana göre bunların esası ile uğraşmamız gerekir. Neyi ispat edeceğiz?

— Size göre bir insanın öldürüldükten sonra buldozerle mezarlık yerine karakol yakınına gömülmesi bir teferruat mıdır?

— Bunun benim söylediğimle bir alakası var mıdır? Benim söylediklerimle bu söylediklerinizi nasıl bağdaştırıyorsunuz? Benim söylediklerimin, adamın buldozerle bir alakası var mıdır? Benim söylediklerimle bu söylediklerinizi nasıl bağdaştırıyorsunuz? Benim söylediklerimin, adamın buldozerle gömülmesi ile ne alakası var. Nasıl böyle konuşabiliyorsunuz? Herkes, her iddiasını, herşeye rağmen savunmaya kalkarsa, zannediyorum ki açık verir.

— Bilgin'in köyü olan Doğan'lı köyünü boşaltmadığınızı söylemiştiniz. Oysa, gazeteciler köy sakinlerinin köyden kaçtıklarını saptadılar, bunu açıklar mısınız?

— Köyün boşaltılıp boşaltılmadığını bilmiyorum. Ama bu köyün devlet baskısı ile boşaltıldığını söylemek istiyorsanız, bu iddiaya katılmıyorum.

— Avukat iken işkencelere karşı tavır alıyordunuz. Avukat Yıldırım Akbulut ile İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut'un görüşleri birbiriyle çelişmiyor mu?

— Avukat olarak meselelere bakış açımla, bakan olarak bakış açım arasında hiçbir fark yoktur. Ben hayatım boyunca haktan hukuktan ayrılmamış bir kişiyim. Haksızlığa karşı dururum. Bu davayı sık sık tekrarlamaktan bir fayda mülazaha ediyorsanız, bundan çekindiğim hiçbir yönüm yoktur. O zamanda görevimi ifa ettim. Bu konunun sizin için cazip tarafı olduğunu zannederek, yanlış anlaşılmalara mahal vermemek için değineyim. Bir keşif sırasında, hakkın adaletin saptırılması çabasında bulunan bir hakime karşı, avukat olarak savunma görevimi yaptım. Bugün de yaparım. Ama, 'Savunmayı aşıp hakime hakaret ettiniz' dediler. Mahalli mahkemede beraat ettim. Yargıtay kararı bozdu. Cezalandırılsam dahi, görevimin gereği cezalandırılmış olacağım. Bu hiç utanılacak, yüz kızartacak bir davranış değildir. İftihar ettiğim bir davranıştır.

— Sanıkların mahkemelerde örgütlerinin talimatına göre işkence gördüklerini söylediklerini belirttiniz. Aynı sanıklar emniyette, sorguda iken örgütlerinin talimatına neden uymuyorlar?

— Bu da sorulur mu yani?

— Sayın bakan basın mensuplarının fotoğrafını çeken bu kişi kimdir?

— O kişi, bakanlığın görevlisidir. Basın mensupları fotoğraf çekerken birşey demiyorsunuz. Bunda ne var. Neden bunu soruyorsunuz? (5)

Yıldırım Akbulut'un soruları yanıtlaması tam 1,5 saat sürdü. Sorularıyla Bakan Akbulut'u sıkıştıran bir gazetecinin işinden atıldığını ise pek duyan olmadı.

Ve 1986 yılının Nisan ayının sonlarına doğru Emniyet Genel Müdürü Saffet Arıkan Bedük ve İçişleri Ba-

kanlığı müsteşarı Galip Demirel «İşkencelerin sorumluları» ve «Kifayetsizlikle» suçlandıkları savı ile MDP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Kocabaş hakkında hakaret davası açtılar. (6)

Kim, kimi suçluyordu?

Türkiye; nereden, nereye gelmişti?

BU SUÇ, ZAMAN AŞIMINA UĞRAMAZ...

Sorun, TBMM'de İçişleri Bakanlığının 1986 mali yılı bütçesinin görüşülmesi sırasında da gündeme geldi. TBMM tutanakları da tarihe yol gösteriyordu:

«Sayın üyeler, geçmiş dönemlerdeki İçişleri Bakanlığı bütçesi üzerinde yapılan görüşmeleri araştırdığımızda, eleştirilerin ağırlık noktasının insan hak ve özgürlükleriyle ilgili olmadığını gözlüyoruz. O dönemlerde genellikle güvenlik güçlerinin modernizasyonu, özlük haklarının iyileştirilmesi, terör olaylarının önlenmesi gibi sorunlar öncelik alıyordu. Oysa günümüzde, güvenlik güçlerinin insan hak ve özgürlüklerine saygılı olarak yetiştirilmesinin çarelerini aramak, bizce İçişleri Bakanlığının en önemli sorunu olarak gündemdeki yerini alıyor. Bu nedenle, konuşmamın ağırlık noktası, adlî kararlara dayanak oluşturan sorgulama yöntemleri olacaktır.

Sayın üyeler, sorgulama yöntemlerini anlatırken söyleyeceklerim sizleri dehşete düşürebilir, inandırıcı da bulunmayabilir, hatta kasıtlı söylendiği iddia edilebilir. Ancak, söyleyeceklerimin doğruluğu birçok yerde kanıtlanmıştır. Ne yazık ki, dönemin iç güvenlik politikası, doğrulanan bu insan hakları ihlalleriyle ilgili kanıtları göz ardı ederek, gizleyerek, kovuşturmaları uzatarak,

yargılamaları sürüncemede bırakarak, hatta zaman zaman yetkililerce bu iddialar ve kanıtlar hafife alınarak, insan haklarına yapılan bu saldırılara adeta örtülü destek sağlamaktadır. Biz, bu yüce çatı altındaki üyelerden tümünün, insan hakları ihlallerini, insanların 'onur' ilklerini, kıran bu politikaya destek vereceklerini asla düşünmüyoruz. Amacımız, her birimizin karşı olduğu bu yöntemleri, milletin kürsüsünde teşhir etmek ve oybirliğiyle mahkûm etmektir. Böylece, insan haklarına yapılan saldırıların en çarpıcı örneği olan işkenceyi Türkiye'nin gündeminden, bir daha hiç geri dönmeyecek şekilde çıkarmaktır. Bunu sağlamak için vereceğimiz uğraşıya, bazı maksatlı çevreler, 'Bunlar, Türk güvenlik güçlerini zan altında bırakmak isteyenlerdir; asıl amaçları devleti yıpratmaktır' şeklinde karşı çıkacaklar, demagoji yapacaklardır. Hatta bazı kimseler, akıl almaz bir cüretle, 'Bizim Radyodan mı talimat alıyorsunuz?' şeklinde, büyük Türk Milletinin bir parlamenterine asla izafe edilmeyecek bir suçlama da yöneltebileceklerdir.

Sayın üyeler ,tüm bunlar söylenebilir; ama şunu heskes iyice bellesin ki, bize ne 'Bizim Radyo' ne de 'Voice of America' (Amerika'nın sesi) talimat vermiyor. Bize vermiyor; ama işkence olaylarını soruşturacağız diye güvence verdiğiniz beş Batı ülkesi, Türkiye Cumhuriyeti aleyhinde açtıkları davalarını geri alarak, hükümete talimat verebiliyor. Bu geri alma kararı ise, bir siyasi başarı imiş gibi de gösterilebiliyor. Türkive Cumhuriyeti aleyhine dava açan bes Batı ülkesi, hükümetin verdiği güvenceyi yeterli görerek, davasını geri alıyor. Sanki, bu olaylardan yüce Meclisin sorumluluğu yokmuşcasına, sanki Meclis hiç yokmuşcasına birtakım kararlar alınıyor, güvenceler veriliyor. Milletin ise ne olup bittiğinden haberi yok; çünkü vekillerinin haberi yok. Üstelik

hükümet, halka güvence vereceğine, yabancı ülkelere güvence veriyor.

Sayın milletvekilleri, demokratik yollardan seçilmiş bir parlamentonun oluşturduğu bir hükümet döneminde, beş Batı ülkesi, insan haklarının ihlallerinin önlenmesi konusunda böyle bir pazarlığa oturabiliyorlarsa ve bu olağanmış gibi karşılanıyorsa, demokrasimiz bundan bir kez daha yara almış demektir.

Bu toplumda, işkencenin ve kötü muamelenin yok edilmesini sağlamanın yolu, yüce Meclisin bu konuya duyarlık göstermesinden geçer. Toplumumuzu yozlaştıran insanlık dışı yöntemler, bu kürsüde mahkûm edilmedikçe, kapılarımızdan, bizim insanlarımızın temel hak ve özgürlüklerini soruşturan, araştıran ve korumaya çalışan yabancı heyetlerin biri girer, biri çıkar. Ve Sayın Başbakan, Helsinki İzleme Komitesi üyesiyle, New-York Barosu İnsan Hakları Komitesi Başkanına, demokrasiye geçildikten iki sene sonra ve 20 nci yüzyılın son çeyreğinde iki saat ayırmak ve onlarla insan hakları konusunda konuşmak zorunda kalır. Böylece, bu yüce kurulda tartışılamayan böylesine önemli konular, kapalı kapılar ardında tartışılır, hoşa gitmeyen açıklamalar ve çalışmalar ise, yetkililerce 'Devlet yıpratılıyor' diye jurnal edilir.

Uzun yıllardır Türkiye'de işkencenin var olması, giderek artması, kurumlaşmakta olmasına karşın, bu utanç verici tablonun Türkiye'nin gündeminden silinmemesinin temel nedeni, konunun bugüne değin bir ulusal sorun ve partilerüstü bir sorun olarak kavranmamış olmasıdır. Bugünden başlayarak, hepinizi, işkence sorununu, Türkiye'nin gündeminden silip atmak için kararlı bir eylem çağırıyoruz. Bunun için, önce insan

haklarının ne olup olmadığına kısaca değinmek istiyorum.

Uygarlık düzeylerini yıllardır örnek almaya çalıştığımız çağdaş Batı toplumlarında, insan hakları konusu şu başlıklarla özetlenebiliyor: Yaşam hakkı, işkence ve kötü muameleye uğramama hakkı, köle olmama, angaryaya uğramama ve zorla çalıştırılmama hakkı, özgürlükten yoksun bırakılmama hakkı, işlendiği anda suç sayılmayan bir fiilden ya da ihmalden ötürü ceza görmeme hakkı, din ve düşünce özgürlüğüne sahip olma hakkı, düşünceyi savunma hakkı, söz ve anlatım hakkı.

Batı'nın temel insan hakları anlayışında, artık bu haklarla da yetinilmiyor. Kimi uluslararası kuruluşlar, kendi uzmanlık alanlarındaki kimi haklara, temel insan hakkı niteliği tanıma yoluna girmiş bulunuyorlar. Örneğin, Uluslararası Çalışma Örgütü, (ILO) sendika hakkını bu nitelikte görüyor ve onu bir bakıma yaşam hakkının bir uzantısı sayıyor.

Dünyadaki gelişmeler böyle iken, biz insan hakları konusunun yalnızca bir başlığını, işkenceyi tartışmak durumunda kalıyoruz. Çünkü, bugün Türkiye'de kişi hakları, siyasal haklar, toplumsal ve ekonomik haklar olarak tanımlanan haklar mozaiği, önemli ölçüde maluldür.

Avrupa Konseyinin, 1982 Anayasasını değerlendirmekle görevlendirdiği bilim adamlarından biri olan Profesör Fausto Cuorolo, Anayasanın 14 üncü maddesi için aynen şöyle diyor: 'Bu madde, bizzat temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının engellenmesine izin vermektedir' Tabii, bazı maksatlı çevreler hemen atağa kalkacak, 'Avrupa Konseyi de kim oluyormuş; bu Anayasa yüzde 92 oyla kabul edildi; 14 üncü madde olmasın da 12 Eylül öncesine mi dönelim?' diye karşı çıkacaklardır.

Avrupa Konseyi kim oluyormuş' diyenlere cevabım; 5 Batı ülkesinin Türkiye aleyhine açtıkları dava üzerine, hükümetimizin tepkisini hatırlayın, cezaevlerini dolaşmak zorunda kalan Avrupa Konseyinin Türk üyelerini hatırlayın, Avrupa Konseyinde kalabilmek için üyelerimizin verdikleri mücadeleleri hatırlayın' olacaktır.

Sayın üyeler, anarşi ve terör ile mücadele yalnız bizim ülkemizin sorunu değildir. Örneğin, Anayasamız hakkında yargıda bulunan İtalyan profesörün ülkesinde de ciddî terör hareketleri vardır. Ancak onlar, terörle mücadelede başarılı olmuşlardır. Başarılarının sebebi, terörle mücadelede özgürlükleri kısmak yerine, genişletmeyi tercih etmeleridir. Sınırlamaların boyutları yasalarda ne kadar geniş tutulursa, gizli faaliyetler o kadar artacaktır. Özgürlüklerin aşırı kısıtlandığı toplumlarda, terör hareketlerine karşı sürdürülen mücadelede, geçici başarılar kazanılsa da, devlet, sonunda ya teröre yenik düşecek veya terörün yerini devlet terörü alacaktır.

Nitekim, güvenlik güçlerinin eğitiminde kullanılan ders kitaplarında yazılı sorgulama yöntemlerinin dışındaki uygulamaların yaşama geçirilmesi, bir şiddet ortamı doğmasına neden olmaktadır.

Bu yöntemlere niçin başvuruluyor, nerede başvuruluyor?

İşkence ve kötü muamele ile insanlar, yargılamanın ilk halkası olan polis soruşturmasında karşılaşabiliyorlar. Yasal açıdan önlem almak olası; hazırlık soruşturmasında, yakalanan şahsın yanında avukatını bulundurursunuz; tüm iddialar sona erer; ama önlem alınmıyor; çünkü soruşturma, maddî delillere dayanılarak değil, suçlu olduğu istihbar edilen zanlının, birçok kez, zora dayalı konusturulmasına bağlı olarak yapılmakta oldu-

ğu için önlem alınmıyor. Görev yapan güvenlik güçleri içerisindeki sorgulama ekipleri, birçok hallerde, sanki bir örgüt ortaya çıkarmaya zorlanıyor, çıkarılan örgütlere bir üye daha ekleyenlere ödüller veriliyor. Bu sonuca ulaşmak için, bu niyetle hareket eden soruşturmacının başvuracağı bir tek yol kalıyor; işkence...

İşkence ile adam öldürmek suçu, gereği gibi izlenmediği için, hatta, işkence yapanlar, devlete karşı olanları cezalandırdıkları gerekçesiyle, adeta mazur görüldüklerinden, işkence suçunu işleyenler ile ilgili soruşturmalar sürüncemede kalıyor. Örnek mi istersiniz; bir süre önce sayın bakana sorduğumuz, Enver Şahan'ın, Faruk Tuna'nın, Ali İnan'ın ölümleri ile ilgili davalar 1980'den beri açılmamış. Öldürme olaylarının raporları burada bende; suçluları belli; ama nedense davaları açılmıyor.

«Bu olaylar bizden önce olmuş, zamanaşımına uğramış» diyorsanız haklı olamazsınız. Çünkü, işkence insanlık suçudur ve bu suçlar zamanaşımına uğramaz. İkinci Dünya Savaşında, işkence yapan insanlık düşmanı Nazilerin yıllardan sonra yargılandıkları, hepimizin belleğindedir.

Bunlar Adlî Tıp raporlarıyla da sabit olduğu üzere, kafa travmasına bağlı beyin kanamasından ölmüşler; bazılarının dediği gibi, birbirlerini tırmayalarak değil. Bu insanlar sorgulamada öldürüldüler; ancak davaları hâlâ açılmadı. Soru soruyorum: İşkencecileri kim koruyor?

Mamak Askerî Cezaevinde 1980 yılı ağustos ayında coplanarak öldürülen Mustafa Yalçın'ın katillerinin, 5 yıl sonra dosyasının kapatılması, işkence olaylarının gereği gibi izlenmediğinin birer kanıtıdır.

Peki; hiç yargılanan ve mahkûm olan yok mu; var tabiî. Örneğin, Mustafa Haskiriş(7), Zeynel Abidin Ceylan adında bir sanığı öldürmek suçundan 14 yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı; ama Haskiriş'i yargılayan mahkeme, karar celsesinden bir celse önce, sanığın salıverilmesine karar verdi; sanık, sonra başka bir suçtan yakalandı. İlhan Erdost'un öldürülmesinden sorumlu Astsubay Bekir Bağ'ın yargılanması tam 58 ay sürdü; ancak Bekir Bağ tutuksuz yargılandı.

Öte yandan, işkence yaptığı, görevini kötüye kullandığı iddia edilen bazı görevlilerin de adeta taltif edildiği görülmektedir. Örnek mi istersiniz; işkence ile adam öldürdüğü iddia edilen Komiser Mehmet Yılmaz'ın bu suçu onun Ankara Emniyet Müdürlüğünde görevini sürdürmesine, yine 1980 yılında Kars'ta bir kişiyi işkence ile öldürdüğü iddia edilen, 3 kişiyi de sakat bırakan Komiser Kemal Kartal'ın bu suçu, onun Eskişehir Emniyet Amirliğine terfi etmesini önleyemedi.

Sayın üyeler; Sivas Valisi tarafından görevliler arasına ayrılıklar soktuğu, genelevden 10 milyon lira rüşvet aldığı, Kars bankalarında 60 milyon lira parası olduğu iddia edilen ve yöneticilik yaptırılmaması istenen Komiser Celal Şirinterlikçi, terfien Tunceli İli Emniyet Amirliğine atanmıştır.

Sayın Başbakan cumartesi günü yaptığı basın toplantısında, olayların üzerine gittiklerini belirtmişler, yukarıdaki örnekler olayların üzerine nasıl gittiklerinin, belki de aslında gitmek istemediklerinin somut birer kanıtı. Oysa, milletvekili olmadan salt bir avukat olarak Sayın İçişleri Bakanımızın tavırlarını gözlediğimizde, 17 Aralık 1972'de kötü muamele yapan polislerin cezalandırılması için Adalet Bakanlığına 43 imzalı telgraf çekiyor. Bakan olunca birtakım gerçekleri acaba devlet

yıpranır mı gibi gerekçelerle saklamanın bizce hiçbir yararı yok. İşte rüşvet olayları, Türkiye'yi bir ağ gibi saran ve yetkililerin açıkladığı üzere, boyutları çok daha büyük olan bu olaylar dizisi. İstenirse işkence olaylarının da ülkeyi bir ağ gibi sardığı açıklanır ve suçlular açıklandıkça güvenlik güçleri aklanır. Ancak bu tip olaylar gizlendikçe, açıklanması halinde devletin yıpranacağı ileri sürüldükçe, işkence yapmanın bir suç oluşturup oluşturmadığı dahi tartışılmaya başlanır.

Sayın üyeler; kanımızca bu dönemde sorgulayıcılara, işkencenin siyasal amaçla adam öldüren, banka soyan, sendika, dernek kooperatif örgütleyen, siyasal parti kuran veya bu tip örgütlenmelere sempati duyan insanlar için yapılabileceği görüşü benimsetildiği gibi geliyor bize.

Bir uygulama hatasına da değinmek istiyorum. Bildiğiniz gibi, yakalanan bazı sanıklar devlet televizyonunda, suçlulukları dahi kanıtlanmadan, ama suçlu gibi, mahkûm gibi teşhir edilmektedirler. Bazı yetkililer de, kişisel yargılarını açıklayarak, bağımsız yargı organlarına etki yapmaktan çekinmemektedirler. Bunların etkisinde kalması kaçınılmaz olan bazı görevliler ise, suçluluğu önceden ilan edilen kişilere karşı devletin televizyonunu ve yetkililerini mahçup etmemek için suçlarını kendi yöntemleriyle kabul ettirmeye teşebbüs etmektedirler. İşte böylece dönemin en önemli ve geçerli kanıtı ikrar ve itiraf ön plana çıkmaktadır. İşkencede bu ikrar ve itirafların elde edilmesinde başvurulan tek yöntem olmaktadır.

Sayın üyeler; işkence uygulamaları nasıl yapılıyor? İşkence, bir kin gütme, bir düşman görme duygusuyla yapılıyor. Sanıklara uygulanan işkence yalnız bir itiraf elde etme çabası olarak değil, çoğu zaman hazırlanmış

tutanaklara imza attırmanın gayretiyle birlikte yürütülüyor. Düşünüyorum da, işkence gören bir sanık önceden cezalandırılmış demektir. O halde, bağımsız yargı organlarında verilen ceza mükerrer oluyor.

Sayın üyeler; en çok başvurulan işkence yöntemleri, günlerce kolunda tavana asılmak, «Bülbül ağacı» denilen askıya omuzlarından asılmak ve elektrik şokudur.

Düşünüyorum da, elektriği bulduğu için her gün ruhunu şadettiğimiz Edison, bu buluşunun böylesine aşağılık bir iş için kullanılacağını bilse idi tepkisi ne olurdu acaba? (SHP sıralarından alkışlar) Belki de insanlığı bu büyük buluşundan yoksun bırakırdı.

İşkence yapmak amacıyla kişilere elektrik şoku veren alet EE-8 Sahra telefonlarının manyetosu öylesine etkili ki, size, yapmadığınız olayları yaptım dedirtir.

HAKKI ARTUKASLAN (Bingöl) — Onları halk mahkemeleri uyguladı.

BAŞKAN — Sayın Artukaslan, müdahale etmeyiniz efendim.

CÜNEYT CANVER (Devamla) — Önünüze gelen her şeye imza atarsınız, faili meçhul tüm olayları, hatta siz doğmadan önce meydana gelmiş olayları dahi üslenirsiniz, böylesine etkili. Bakın, işkence gören bir sanık başından geçenleri nasıl anlatıyor; «Emniyete getirildiğimde 2,5 aylık hamile idim. Beni çırılçıplak soydular, olmadık hakaretlerde bulundular. Tecavüze yelteneceklerini söylediler. Erkekler de çırılçıplak soyunuyor ve birbirleriyle zorla temas kurdurulma çabalarına giriliyordu.» Bu çaba hükümetiniz döneminde de sürdürüldü ve insanlık tarihinde eşine ender raslanan örnekler yaşandı.

5 Kasım 1985 tarihinde de Özal Hükümetinin insan hakları politikası, Muğla Emniyet Müdürlüğünde bir kez daha ortaya çıkıyordu; 7 çocuk babası Ahmet Şahinkanat adlı yurttaş, bir başkası için aleyhte ifade vermeye zorlanırken, 5 kızının emniyete getirildiğini ve gözlerinin önünde ırzlarına geçileceği tehdidiyle karşılaştı.

İşkence ve kötü muamele o kadar meşrulaşmıştı ki, artık toplumda birtakım olayların yapılmaması yadırganmaya başlamıştı. Bunun böyle olması doğaldı, çünkü Başbakan «İşkence olaylarının abartıldığını, asabı bozulan kamu görevlilerince, birtakım muamelelerin yapıldığını» söyler ve İçişleri Bakanı bu iddiaların doğru olmadığını, devleti yıpratmaya yönelik olduğunu vurgular, Emniyet Genel Müdürü bazı suçluların, güzel sözlerle konuşturulamayacağını belirtir ve yine bir milletvekili «Herifler vatan haini, niye işkence yapılmasın?» derse, Şebinkarahisar'da işkenceyi soruşturan savcı için, işkence yaptığı iddia edilen polis «Ben bu savcıya güvenmiyorum» der ve bu hikâye böyle uzar gider. Nerelere kadar; devlet güvenlik mahkemesi savcısının, devlet güvenlik mahkemesi nezarethanesinde sanık tokatlama iddiasına, Gölhisar'da assubayın bir yurttaşı iple Jeep'inin arkasında bağlayarak ilçe içerisinde dolaştırmasına, Hatay'da bir jandarmanın bir baba oğulu vurarak öldürmesine, Yozgat'ta Çayıralan'da Avukat Şakir Keçeli ve arkadaşlarının işkenceye uğramasına, Adana Osmaniye'de susturucusuz motosikletle dolaşan Mustafa Kirkit'in dalağının alınmasına kadar sürüp gider.

Sayın milletvekilleri, işkencenin asabı bozulan görevlilerce yapıldığını söyleyen bir Başbakanın, bu tarzda beyanları, işkence yapanlara destek sağlamaktan, onları haklı kılmaktan başka hiçbir yarar sağlamıyor,

görüyorsunuz. Siyasî şubelere, karakollara, devlet güvenlik mahkemelerinin savcılıklarına, cezaevlerine habersiz giderseniz, oralarda çok sayıda asabı bozulmuş kamu görevlileriyle karşılaşacaksınız.

Hükümet olarak en başta sizin, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri olarak hepimizin, insan haklarına, suçlu dahi olsalar, vatandaşlarımızın Anayasal temel hak ve özgürlüklerine gölge düşmesini önlemek görevimizdir. Ancak, hükümetin işkence gibi böylesine önemli ve güncel bir sorunu hafife almasını yadırgamadığımızı bilmenizi isterim. Bu konuda tarih önünde herkes gibi, sizler de sorumlu olacaksınız.

Sayın Başkan, değerli üyeler, kuşkusuz sayın Bakanımız bakanlığına yöneltilen bu eleştirilere cevap vermek isteyecektir. Cevap verirken, birazdan isimlerini yazılı olarak kendisine takdim edeceğim ve şu an hepsi toprak altında olan vatandaşlarımızın, ölüm nedenlerini, ölümlerine neden olan güvenlik güçleri hakkında yargılama yapılıp yapılmadığını, sorgulamada öldürülen bu insanların, yakınlarına tazminat ödenip ödenmediğini de lütfen açıklasınlar.

Sayın üyeler, Türkiye'de yalnızca fizikî işkence mi yapılıyor; İçişleri Bakanlığının birçok uygulaması vatandaşlara ceza çektirmektedir. Yargı kararı olmaksızın yurttaşların hakları kısıtlanmakta, tartışılması mümkün olmayan tek yanlı işlemler ile suç oluşturulmaktadır. Sorgulama amacıyla evlerinden veya işyerlerinden alınan zanlıların,, akibetlerinden yakınları günlerce haber alamamaktadır. Devlet, suçlu dahi olsa, suçlunun yakınına, durumundan haber vermek gibi bir sorumluluk duymamaktadır. Çoğu kez suçsuz bulunarak salınan bu kişilerin çektikleri eziyetler, işkenceler yanlarına kâr kal-

makta ve adaletten kuşku duyan, devlete güvenini yitiren vatandaşların sayısında, giderek artış başlamaktadır.

İşte güvenlik soruşturmaları; bir genelge var elimde; «Yalnız «Gizli» gizlilik dereceli yerler için güvenlik soruşturması» yapılsın diyor. Sayın bakanımız 17.12.1984 günkü 45'inci Birleşimde, geçen yılki bütçede, bir soru üzerine «Bundan böyle güvenlik soruşturmalarının yalnızca «Gizli» gizlilik dereceli yerlerde çalışacak personel için yapılacağını» söylüyor; ama, elimde bir yönerge var, bu yönergede ise «Doğu Blokuna seyahat etmiş, komünist veya zanlısı akrabaları olan personele, rejim hakkındaki düşünceleri olumsuz olan, gizli ve yıkıcı faaliyetler gösteren yerli ve yabancı derneklere, grup, kulüp, tarikat gibi teşekküllere üye olan, bu tür teşkilat üyeleriyle ilişiği olan, her şeyi her zaman her yerde, sonucunu düşünmeden anlatmaya hevesli olan ve daha birçok subjektif değerlendirmelere bağlı olarak suçlanan kişilere güvenlik belgesi verilmez» yazıyor. Hani cezalar şahsî idi, hani Türkiye Cumhuriyeti bir hukuk devletiydi; nerede bunlar? Yalnız kitaplarda. Pratikte ise subjektif değerlendirmeler var. Üstelik bazı tarikatlar var ki, oranın üyesi iseniz, önemli mevkilere gelmenizi kimse engelleyemez. Hakkınızda soruşturma yapan görevli, bir olumsuzluk duyduysa yandınız. Yıkıcı örgüt üyesi olduğunuz iddia ediliyorsa, hakkınızda böyle bir istihbarat yapılmış ise güvenlik belgesi alamazsınız. Zaten böyle bir örgüt var idiyse neden kapatılmaz ve kişi neden yargılanmaz? İşin bu tarafını anlamak mümkün değil. Herhalde, «Devletin işine akıl sır ermez» dedikleri hususlar bunlar olsa gerek.

Amerika'ya gidip mason olursanız, orada eğitim görürseniz sorun yok, yurtsevetliğinizden hiç kimse şüphe etmez. Siz, siz olun gezmeye dahi Doğu Bloku ülke-

lerine gitmeyin. Gidenler varsa, ilerde belki de hesabını vermek zorunda kalırlar.

Sayın üyeler, İçişleri Bakanlığı iç güvenlikten sorumlu bir bakanlıktır. İç güvenlik; devletin güvenliği, kişinin güvenliğidir. Günümüzde bu denge kişi güvenliği aleyhine bozulmuştur. İşin acı ve düşündürücü yanı, devlet kişi güvenliğini işkence, tek yanlı ve haksız işlemler ile tehlikeye düşürmektedir. Kişi sürekli olarak «Acaba başıma bir şey gelir mi» endişesi içerisindedir. Bunun önüne geçilmesinin tek yolu, İçişleri Bakanlığının yargıç gibi davranmaktan ve önyargılı olmaktan vazgeçmesidir. Gelecek bütçe döneminde öğrencilerin dernek kurdukları için siyasî şubelere götürülmediği, insanların siyasî fikirlerine göre fişlenmediği, güvenlik soruşturmaları adı altındaki çağdışılığın terk edildiği; karakollarında, emniyet müdürlüklerinde, cezaevlerinde işkence ve kötü muamelenin olmadığı, güvenlik güçlerinin vatandaşa sevgi ve saygı gösterdiği, vatandaş tarafından polisin, jandarmanın daha çok sevildiği bir dönemin tartışılması dilek ve temennisi ile ve umulanın aksine beni çok sakin ve sessiz dinlediğiniz için teşekkürlerimle hepinize saygılar sunarım. (SHP sıralarından alkışlar)

DEVLET BAKANI AHMET KARAEVLİ (Tekirdağ)- Maksadına erişemedin değil mi? (ANAP sıralarından gülüşmeler)» (8)

HALK DEĞİL, İŞKENCECİLER KORKACAK

SHP Genel Sekreter Yardımcısı Halil İbrahim Şahin, işkence ve kötü davranışın Türkiye gündeminden çıkarılmasını sağlayacak önlemlerden sözederek, «İstendiğinde önlemler alınabileceğine» ilişkin somut önerilerde bulunuyordu:

«İnanıyorum ve iddia ediyorum ki, işkence ortadan kalkarsa, Türk halkı demokrasinin sevgisini ebediyen yudumlar. Geliniz öyleyse, demokrasinin yolları açacak, işkencenin ve kötü muamelenin yollarını kapatacak yasal düzenlemeleri hep birlikte yapalım, bugünden itibaren demokrasiye giden bu sevgi ve saygı yollarını döşeyecek olan yasaları çıkaralım.

...İşkenceye karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesini Parlamentomuzdan geçirelim. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde yer alan ve Avrupa Konseyine üye ülke yurttaşlarına tanınan kişisel başvurma hakkını kendi vatandaşlarımıza da tanıyalım. Evet mi arkadaşlar?.. (SHP sıralarından 'Evet' sesleri, alkışlar)

...İşkence ve kötü muamele ile ilgili suçlarda zamanaşımını ortadan kaldıralım ya da süresini uzatalım, bu konudaki yargılamaları yenileyelim, bu konuda yapılan soruşturmaları yeniden ele alalım; evet mi?.. (SHP sıralarından «Evet» sesleri)

...Ceza Muhakemeleri Yasasında ve Avukatlık Yasasında değişiklikler, yaparak, avukatların hazırlık soruşturmasında zanlı yanında hazır bulunmalarıyla ilgili kesin bir yasal düzenleme yapalım ve işkence ve kötü muamele suçu ile ilgili Türk Ceza Yasasında öngörülen cezaları artıralım; evet mi?.. (SHP sıralarından 'Evet' sesleri)

...Hazırlık soruşturmalarının mutlaka cumhuriyet savcıları tarafından yapılmasını sağlayacak yasal önlem alalım, işkenceye uğrayanlarla, işkence sonucu sakat kalanlara, maddî ve manevî tazminatlarının, talebe bağlı kalmaksızın Hazineden ödenmesi için yasal önlem alalım; evet mi?.. (SHP sıralarından 'Evet' sesleri)

...İşkence iddiasında bulunan bir kimsenin, Cumhuriyet Savcısının yönergesine gerek kalmaksızın özel ve-

ya genel bir doktora veya sağlık kuruluna başvurmasının sağlanması için yasal önlem alınmasını sağlayalım.

...Siyasî Partiler Yasasında bir değişiklik yaparak siyasî partilerin, insan hakları ihlallerini izlemekle yükümlü bürolar kurmalarını zorunlu hale getirelim. Ayrıca, kamu yararına çalışan insan hakları dernekleri ve üst kuruluşlarının örgütlenmesini sağlamak ve önayak olmak için Türkiye Büyük Meclisi ihtisas komisyonları arasına «İnsan Hakları İzleme Komisyonu» adı altında bir organın kurulmasını ve katılmasını sağlayalım; evet mi?.. (SHP sıralarından 'Evet' sesleri, alkışlar)

...Kamu yararına çalışan Türkiye Barolar Birliği, Türk Tabipler Birliği ve Mühendisler Odası gibi başlıca meslekî kuruluşların ve sendikaların yasalarını değiştirip siyasete katılmalarına ve insan hakları ile ilgili birimler oluşturmalarına olanak sağlayalım.

...Sosyal ve siyasal bilimler alanında öğretim yapan yükseköğretim kurumları ve fakültelerde, insan hakları derslerinin bir kürsü çerçevesinde okutulmasını zorunlu hale getirelim.

Orta ve lise öğrenimi sırasında da insan hakları öğretisi üzerinde ilk bilgileri derleyecek şekilde yasal düzenlemeler yapacağımız gibi, parlamenterlerin, yüksek yargı organ başkan ve üyelerinin, kitle iletişimi alanında örgütlenmiş sendika ve meslek örgütlerinin başkan ve yönetim kurulu üyelerinin karakol, polis merkezleri, ceza ve tutukevlerine giriş ve çıkışlarında onlara statü kazandıracak yasal düzenlemeler yapalım; evet mi? (SHP sıralarından, 'evet' sesleri)

HAKKI ARTUKARSLAN (Bingöl) — Konuya gel; meydan mitingi mi yapıyorsun?

HALİL İBRAHİM ŞAHİN (Devamla) — Polis Vazife ve Selahiyetleri Yasasında iktidarın keyfiliğine bırakılmayacak yasal düzenlemelerle birlikte, ayrıca tüm güvenlik kuvvetlerinin bilgi, eğitim gibi genel ve özlük haklarını bir yasayla düzenleyelim.

HAKKI ARTUKARSLAN (Bingöl) — Hayalini kendine sakla.

BAŞKAN — Sayın Artukarslan, lütfen efendim, tahammül edemiyorsanız dışarı çıkabilirsiniz. (SHP sıralarından, 'Bravo Başkan' sesleri, alkışlar)

HALİL İBRAHİM ŞAHİN (Devamla) — 'Suçsuz ceza olmaz' prensibine uyularak 1402 sayılı Yasayla işlerine son verilmiş bakanlık görevlilerini, polisimizi, jandarmamızı, sahil koruma görevlilerini haklarında asli ve idari yargı kararı olmayanların görevlerine dönmelerini ve ayrıca anlatım özgürlüğünü ortadan kaldıran, 2969 sayılı Yasayı kaldıran yasal düzenlemeleri yapalım ; evet mi? (SHP sıralarından, 'evet' sesleri)

Güvenlik kuvvetleri mensuplarımızın çocuklarının devlet yatılı okullarından faydalanması için yasal önlemler alalım ; evet mi? (SHP sıralarından, 'evet' sesleri)

Atatürk ilkelerinin, Atatürk devrimlerinin, demokrasinin, kişinin kutsal değerlerinin karşıtı olan irtica ile mücadelenin kesin tedbirler alınarak laiklik ilkesinin ebediyen savunucusu olmaya, evet mi? (SHP sıralarından, 'evet' sesleri)

TALAT ZENGİN (Malatya) — Komünizm ve dinsizlikle mücadeleye evet.

HALİL İBRAHİM ŞAHİN (Devamla) — Halkın özlemlerine saygının demokratik hak ve özgürlüklere inan-

cın gereğini duyuyor ve yudumluyorsak, yukarıda ifade ettiğimiz düzenlemelere, 'evet' deriz.

BAŞKAN — Sayın Şahin, toparlayınız efendim, süreniz doldu.

HALİL İBRAHİM ŞAHİN (Devamla) — Toparlıyorum efendim.

Halkımıza, polisimize ve jandarmamıza inanıyor ve güveniyoruz. Onların, iktidarın keyfi baskısından uzak tutucu, güvence altına alıcı yasal düzenlemelerle, iç güvenliğimizin güvencesi olacaklarına kesin inanıyoruz. Müessesenin yetkilerinin belirgin hale gelmesini, teknik araç ve gereçlerle emniyetimiz donatılırken, yüreklerin sevgi, kafaların bilimle eğitilmesini candan istiyoruz ve diyoruz ki, Sosyal Demokrat Halkçı Parti kurmuş olduğu halkla ilişkiler hukuk ve insan hakları izleme komisyonları yoluyla tüm fişleme, güvenlik soruşturması ve işkence ve kötü muamele olaylarını kesin olarak takip edecektir. Gerek genel merkez, gerekse il örgütlerimizde kurduğumuz ve kuracağımız hukuk komisyonları vasıtasıyla, işkence ve kötü muameleye uğrayan tüm vatandaşlarımızın yanında olacağız. Her ay en küçük bir işkence ve kötü muamele için basın toplantıları yoluyla Türk kamuoyunu bu insanlık suçuna karşı uyaracağız. (SHP sıralarından 'Bravo' sesleri, alkışlar)

İşkenceler bilmiş olsunlar ki, Sosyal Demokrat Halkçı Partinin iktidarındaki işkenceciler için zaman aşımı işlemeyecektir. İşkencecilerden kesin hesap sorulacaktır. (SHP sıralarından, 'Bravo' sesleri alkışlar)

Türkiye, çağdaş ülkeler düzeyinde, çağdaş toplum yapısında işkence ve kötü muamele yapılmayan ülke olarak tarihte haklı yerini, gecikmiş olsa da alacaktır.

Türk polisi korkulan değil, güvenilen bir müesses olarak çağdaş dünyada haklı yerine kavuşacaktır.

'Özgürlük benim karakterimdir' diyen Büyük insan Atatürk ve onun ilkelerine inanan tüm insanlar, işkence gibi insanlık suçuyla uğraşmak için, yasal ve gerçek mücadelenizi yapınız. Ulusumuz için yapınız, yüreği sevgi, kafası müsbet ilimle dolu olan Türk polisi için, ihtihar eden Türk polisi ve jandarması için yapınız, kuşağımız için yapınız, dünya görüşünüz için yapınız, çocuklarınız için yapınız; bu mücadele mutlak başarılı olacaktır. Artık bundan böyle halk değil, işkenceciler korkacaktır; çünkü, en büyük kutsal değer insandır.

Gelecek bütçe yılında işkencesiz bir Türkiye dileğiyle partim ve şahsım adına yüce Meclise saygılar sunarım. (SHP sıralarından 'Bravo' sesleri, alkışlar)» (9)

TBMM'nin iki kanadı; iktidar ve muhalefet partileri demokrasilerin temel taşı olan insan hak ve özgürlükleri konusunda ayrı şeyler söylemeyi sürdüreceklerdi.

Sorgu odalarından, cezaevlerinden yükselen haykırışlar sürecekti.

DOKUZUNCU BÖLÜMÜN NOTLARI

1 — Cumhuriyet, Siyaset eki. Hasan Uysal, 8 Aralık 1985. Keçeli'nin anlatımı. Mayıs 1986

2 — Cumhuriyet, 6 Şubat 1986

3 — Ankara Numune Hastanesi uzman doktorlarından Operatör doktor Hikmet Kadıoğlu'nun 3.1.1985 tarihli raporu. Amasya - Suluova'da Demirtaş Geçici adlı bir yurttaşın aynı nedenle iki ayağı kesildiği iddiası var. Geçici yeraltı maden işçisi iken gözaltına alındı ve ağır işkence gördü.

4 — Boğazlıyan Ağır Ceza Mahkemesi 1985/69

5 — İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut'un 2 Şubat 1986 tarihindeki basın toplantısı.

6 — Cumhuriyet, 22 Nisan 1986.

7 — Hakkında ağır hapis cezası verilen Mustafa Haskiriş 2 Aralık 1985'de gasp suçundan tutuklandı. Kayserili kuyumcu Dursun Sarı'nın 80 milyon lirasını gasp etmekle suçlanan Haskiriş yargılandığı İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesinde suçlamayı reddetti ve ifadesini «Zor karşısında imzaladığını» söyledi.

8 — SHP Adana Milletvekili Cüneyt Canver'in TBMM'nin 46. birleşiminde yaptığı konuşma 16.12.1985 tarihli Meclis tutanağı.

9 — SHP Genel Sekreter Yardımcısı, Denizli Milletvekili Halil İbrahim Şahin'in aynı birleşimde yaptığı konuşma. Aynı tarihli meclis tutanağı.

ONUNCU BÖLÜM
KUYUNUN DİBİNDE...

SATIN ALINAN BİR SESSİZLİK BU

Yaşanmadan bilinebilecek en zor yerin cezaevi olduğuna inanıyorum. İnsanlar, cezaevlerinde yaşadıkları bir günün öyküsünü bile, gerçek boyutlarına yıllar sonra oturtabiliyorlar.

Roman, öykü ve şiir anlatımı dışında, cezaevlerini yazmak gazetecilere düşüyor. Yaşamın önemli bir yanı çünkü cezaevi. Yoğun bir gözlem, ayrıntılı bir soruşturma gerekli. Henri Emde bir Alman gazeteci. Zor olanı başarmış bir gazeteci üstelik. 1981 yılının baharında dergisi için hazırladığı yazının başlığı «Türkiye'de Toplama Kampları / Kesilmiş Saçlar, Korkulu Gözler»

Basın Yayın Genel Müdürlüğünün derlemesine göre, dergi «Kamptan kaçırılan ilk fotoğraflar»ı da yayınlıyor:

«...Tutuklu korku ile gözlerini yere indirirken, kapıda duran teğmen kükrüyor: 'Adın ne?' Ranzadan yere atlayan genç yanıt veriyor: 'Soner Özcan.'. 'Neden buradasın?' Askeri cezaevine getirilmeden önce dayak yediği belli olan saçları kesilmiş genç uyumlu bir biçimde yanıt veriyor: 'Solcu olduğum için komutanım.' Subay düzeltiyor: 'Yani solcu bir terörist olduğun için.' Sonra Özcan'ın yatak komşusuna dönüyor: 'Sen neden

buradasın?' Yanıt belletildiği gibi: Sağcı bir terörist olduğum için komutanım.'

...Kapı gürültü ile kapanıyor. Tutuklular yine kitaplarına dönüyorlar, birinin okuduğu kitap Cumhuriyet'in kurucusu Kemal Atatürk'ün 'Işık'ı. Bir diğeri, öğrenmek zorunda olduğu Atatürk'ün Söylevini mırıldanıyor: Yurtta sulh cihanda sulh'

...Bu eğitim değişikli herkes için sözkonusu. Asker, kaybolan öğrenciyi sorduğu için tutuklanan suçsuz bir öğretmenle, kahvede oturanları bomba ile havaya uçuran bir terörist arasında hiçbir ayırım yapmıyor. İtibarlı bir sendika lideri, hapsedilen eski parlamenter de acımasızca bu eğitim değişikliğine tabi tutuluyor.

...Ankara'daki Mamak Askeri Cezaevi, 3500'den fazla tutuklu ile dolmuş durumda. Çoğunluğu 15-25 yaş grubu arasında tutukluların.

...Mamak polis ve asker tarafından kışlalarda, okullarda kurulan sayıları 100'e varan tecrit kamplarının en berbatı. MGK 28 Ekim 1980 tarihinde, darbenin yapıldığı 12 Eylül'den sonra 11500 kişinin tutuklandığını açıklamıştı. Bu sayı şimdi 26 binin üstüne çıkmış bulunuyor.

...Ülkedeki karışıklık ve terör, bir iç savaşı andırır ölçülere varmış, 1979'dan beri ölenlerin sayısı 5241'e yaralananların sayısı ise 14 bine ulaşmıştı. Enflasyonun yüzde 100'ü aştığı ekonomik buhran, ülkede tüm yaşamı felce uğratmıştı.

...Asker Devlet Başkanı Evren, Türkiye'nin Nato'ya bağlı kalacağını önemle belirttiği içindir ki, ülkede demokrasinin ortadan kaldırılmasına karşı protestolar, ittifakın diğer demokratik ülkelerinde zayıf oldu. Tutuk-

lamaların ve işkencelerin giderek artmasına karşısında Avrupa Konseyi anımsatıldığında Evren'in yanıtı şu oldu: 'Ülkemizdeki terörün kökünün kurutulması için emir verdik, bunun için bütün araçlar kullanılacak.

...Askeri yönetim bu arada kendilerinden en az beklenilen şeyi gerçekleştirdiler: Acımasızca yalnız solun değil, aşırı sağın üstüne de gittiler. Hatta işkence yaptıkları kanıtlanan polisleri de hapsettiler. Bunlardan çoğu uzun hapis cezalarına çarptırılmış bulunuyor.

...Askerler ülkede karışıklığın çıkmasından suçlu buldukları demokratik parti liderlerini de tutukladılar. Ancak, bununla demokrasiye dönüş inanırlılığını yitiriyorlar.

...Askerler, en sert bir biçimde sayıları 20 bin dolayında tahmin edilen sağ ve sol militanlar üzerine gidiyorlar. Bunların çoğunluğu şimdi toplama kamplarına benzeyen tecrit kamplarında bulunuyor. Sağcılar, solcular, din fanatikleri aynı hücrelerde kalıyorlar.

...Mamak Askeri Cezaevi özellikle, kötü şöhretli olarak kabul ediliyor. Dikenli tellerle çevrili bu toplama kampında 12 gözetleme kulesi var. Savaş giysileri içindeki askerler, elleri tetikte, çatıları giriş ve çıkışları kontrol ediyorlar. Tutuklular için 8 doktor var.

...Federal Almanya'dan ya da öteki Avrupa ülkelerinden insan hakları konularında bilgi edinmek isteyen heyetler cezaevinin yanına sokulmadılar. Oysa kaldıkları lüks oteller buraya hiç de uzak değildi.

...Kampı ziyaret etmesine izin verilen bir Türk hukukçu, Mamak'ta, teröristlerin yeniden insan yapıldığını savlıyor. Bu da bir çok ülkenin bildiği toplama kampı örneğine göre yapılıyor: Saat altıda uyandırılıyor,

kirli banyolarda yıkanılıyor, pis tuvaletlerde kuyruğa giriliyor. Yavaş ve aldırmaz davrananlara tekme atılıyor, dipçikle vuruluyor. Sabah sporu yapılıyor. Milliyetçi şarkılar söyleniyor. Kahvaltıdan sonra dört saat ders var. Okuma yazma bilmeyenlere alfebe öğretiliyor, milli tarih ve Atatürk'ün eserleri ezberlettiriliyor. Öğrenim planında Kemalizm her zaman var. 12.00 - 13.00 arasında öğle tatili, sonra yine dört saat ders 18.30'de herkes, kokan hücrelerindeki ranzalarında balık istifi oluyorlar.

...Devlet Başkanı Evren, silahlı kuvvetlerin müdahalesinin askeri bir darbe olmadığını söylüyor. Altını çizerek vatandaşların mal ve can varlıklarına yönelik terörizmin ve eylemlerin ülkenin bir numaralı sorunu olduğunu söylüyor.

...Evren'in arkadaşı general Hayri Ündül'ün verdiği bilgiye göre, askerin iktidarı üstlenmesinden sonra, terör eylemleri yüzde 80 gerilemiş bulunuyor.

...Toplama kampları ile satın alınan bir sessizlik bu.» (1)

«Yeniden insan yapılacak terörist» yaklaşımı ürküttü beni. Mamak'a girmesine izin verilen Türk hukukçusu kimdi? Bulamadım. Ama önümdeki Quick dergisinin çevirisine takılıp kaldım. İnsanı yeniden insan yapmak nasıl bir şeydi? Suçu kazısanız hani altından insan çıkıyordu? Kazımaya çalıştım. Mektupları en güzel yansısıydı insanların.

Bir cezaevi arkadaşından mektup:

«...Bugün hava çok güzeldi. Pırıl pırıl masmavi gökyüzü, güneş vardı. Uzun uzun dolaştım havalandırmada. Ve gelecek günleri düşündüm. Özgürlüğü de. Sonra kuşları ağaçları seyrettim. Bir temiz yayla havasını

bir de Gümrükteki balıkların kokusunu ciğerlerimde hissettim. Sen benim yerine gez dolaş, olur mu? Ve beni düşün.

...Düşünce dedim de düşüncenin hayatımızda büyük payı var değil mi? Düşün, düşün. Gör düşün, duy düşün, tanı düşün. Yani nerede ve nasıl olursak olalım, koşullar düşünmemizi engellemiyor. İster yalnız ol, tek başına ister kalabalık. Yalnızlığın değerini bilmeli insan. Ama yalnızlık ile toplumsallığın birleştirilmesi koşuluyla.» (2)

Bir anneden, bir anneye mektup :

«...Bugün anneler günü. Yavrusu dışarda, yavrusu içerde iki ana söyleşelim istedim. İşte bu şartlarda 'kutlanıyor' anneler günü. Nice yavrular, nice analar benim çok iyi bildiğim, sizin de çok iyi bilebileceğiniz koşullar altında yaşamaya çalışırlarken 'kutlanıyor' anneler günü.

...Bize küçükten beri annelerimize bugün armağan almamız öğütlendi. Sofrasına bir lokma ekmek koyabilmek için çırpınan ana-babaların çocuklarına bunu öğütlemek mümkün mü diye düşünüyorum. Böyleleri var ama, onlar annelerini bizler gibi sevebilirler mi diye düşünüyorum.

...Belki kendi annelerini seviyorlardı. Yeterli mi insanın sadece kendi annesini sevmesi diye düşünüyorum. Yavrusunu yitiren nice anayı, anasından olan nice yavruyu bizim gibi düşünebilirler mi?

...Her perşembe günü cezaevinin kapısına koşan annemi her gün sevmenin, her an savmanın gerekliliğini artık bugün daha iyi kavrıyorum» (3)

Bir dosttan bir dosta mektup :

«...Dün, beni hayli şaşırtan, ama bir o kadar da sevindiren kartını aldım. İnsan hiç beklemediği bir anda, hiç ummadığı bir ilişki ile karşılaşınca ister istemez şaşırıyor, ama bu şaşkınlığın sevince dönüşmesi için de çok zaman gerekmiyor. Sorunun kişisel boyutu bir yana bırakılırsa, elbette herşey açık seçik ve anlaşılabilir bir hal alıyor. Ne derler 'kalp kalbe karşı imiş.' Bu sözün doğru olması için, yürek sahiplerinin mutlaka kişisel olarak tanış olmaları gerekmiyor.

...Nedenleri bütünüyle benden bağımsız olmakla birlikte, sonuç olarak onbir yıldan buyana hiç olmadığım bir ölçüde yazma güçlüğü ile malulüm.

...Her mektup yazışımda daima şu ikilemi karşılıyorum : Ya düşündüklerimi ve bildiklerimi daha doğrusu tanığı olduğum nesnel gerçekliği dile getireceğim, bu durumda pratik olarak hiç birşey yazmış olmayacağım. başka bir deyişle mektup yazmış olmayacağım. Çünkü bu mektup, mektup olabilmesi için ilk koşul olan muhataba ulaşma olanağına hiçbir zaman kavuşamayacak, Ya da, ikincisi, sansürün çizdiği limitler içinde yazacağım. Çoğu zaman hiçbirini yapmıyorum.

...Ama kimi zamanda bu ikilemi aşmanın bir yolu bulunabiliyor. Aesop'un üslubu. Kölelerin bin yıl öncesi geliştirdikleri bu stil günümüzde hala bir işe yarıyorsa, bu benim sevincim mi olmalı, insan soyunun utancı mı? Karar vermek güç. Ama genc de 'Arif' olanlara bir şeyler söyleyebilmek, kendini dile getirmek hala mümkün olabiliyorsa, 'Buna sevinmeli' diye düşünmekten kendimi alamıyorum.

...Onbir yıldır, dışardaki yaşamanı iniş-çıkışlarına ve gel-gitlerine bağlı olarak cezaevindeki durumun sürekli olarak değişmesine artık alıştım. Daha da çok, bunun

bir mutlak yasa olduğunu ezberledim. Bu bakımdan, 1980'den bu yana bizi bekleyen 'Radikal' değişikliğin ne olacağını kestirmeye çalışıp duruyordum, çünkü herşey müthiş bir değişime uğradı.

...Az çok umduğum ve beklediğim yere getirildik sonunda. Malatya Özel Cezaevi.

...Geleli altı ay oldu. İlk kez yılbaşında gazete okuyabildim. Gene, ancak son yirmi gündür karavana dışında ek besin alabiliyorum. Entellektüel gıdamızı cezaevi kitaplığından gidermemize gene yeni yıldan bu yana izin verilmiş bulunuyor. Örneğin 'Askerin Din Kitabı', 'Aydınların Afyonu' ve bunlar gibi derin esetari 'tetkik etme' olanağına kavuşmuş oluyoruz.

...Besbelli bir doğal varlık olarak insanı bunaltacak olan bu koşullar bir 'Zoon politikon' olarak mutlu da ediyor. Eğer bugünkü koşullar altında daha iyisine layık görülseydim, bir bakıma kendimden kuşku duyardım.

...Hiç değilse, 1980 öncesinden tevarüs edilmiş koşullarda bir vaha olarak Niğde'den kurtulup, gençliğimizin yaşamakta olduğu past-1980 koşulları deneysel olarak tanımak, daha da önemlisi, bizden sonra ki kuşağın, ortalama sıradan üyeleri ile tanışmak-olağandışı koşullarda hemde-olanağını buldum. Bu bakımdan beni buraya taşıyanlara şükran borçluyum.

...Eksik olmasınlar, bizi yönetenler, her dönemin en yoğun derslerini, en tipik insan örneklerini, toplumda meydana gelmiş olan en derin değişimleri özümleyebilmemiz için her dönemde en müsait mevkie bizi yerleştirmeksizin edemiyorlar. Past-80 koşullarının ve bütün toplumsal ilişkilerin doğasının ve özü ve iliğinin

mükemmelen gözlemlenebileceği yegane yerler olan bu tip cezaevlerinde bulunmak, müthiş bir şans olarak görülmeli. Tabii insan eğer gerçekliği tanımayı, onu başka bir form altında görmek için istiyorsa.

...Kuşkusuz madayonun öteki yüzü de var. İnsanın kendini ve fikirlerini yeniden üretmesi bu koşullarda müthiş engellerle karşılanıyor. Ne var ki yakınmak yararsız.

...Herşeye karşın, yarası durmaksızın kanayan, ama teslim aldığı görevi yerine getirmek için, elinden geleni değil, yapmaya mecbur olduğunu yapmakla yükümlü bir er gibi, gidebildiğince gitmeli insan. İnanmalı ki, hiçbir gün, hiç bir an boşa geçmiyor.

...Böyle düşününce hiçbir şey daha zor gözükmüyor. Tek sıkıntı şu ki, bu üretme eyleminin içinde gerçekleşeceği koşullar, yeşereceği toprak mutlaka bu kadar elverişsiz, mutlaka bu kadar çorak olmak zorunda değilken, buna mecbur kalınmıştır.

...Sizler için de durumun çok daha parlak olmadığını günlük basını izlerken görebiliyorum. Bu bakımdan aramızda pek de büyük fark olmadığını, fakat herşeye karşın milyonların soluduğu havayı solumak, onların ruh hallerini dolayımsız olarak görüp bilmek, satır aralarında gerçekliğin zerrelerini arayıp bulmak yerine, bunlarla her an temas halinde bulunmak ve mesleğini icra etmek çok daha tercih edilir olanıdır şüphesiz. Ne yazık ki, bu bizler için henüz hayli uzak bir imkan.

...Daha çok şeyler yazılabilir ama, başta da dediğim gibi, yazdığımın bir mektup olmasını, yani elinize geçmesini istiyorum.

...Herşey biryana yeni yılda apansız çıkıp gelen bir yeni dost için çok sevinçliyim. Tanıdıklara selamlarım var.» (4)

Bir babadan küçük oğluna mektup:

«...Çocuğum, mektuplarda seni anlatan satırları okudukça, bir huzur, bir kıvanç, bir sevinç duygusu içimi dolduruyor. Ne iyi, ne güzel bir coşku. Bir babanın oğluna duyduğu sevgi olmalı bu. Anlatılması imkansız bir şey, tarif edilmesi çok zor bir duygu bu.

...Sevgili çocuğum, bu kadar uzakta da olsam, seni sadece mektuplarda okuyup, resmine bakarak, düşümde canlandırarak tanımaya çalışsam da, sen, içinde öyle güzel ve hergün çoğalan bir coşkusun ki anlatamam.

...Bu küçücük yaşta ihtiyacın olan sevgi ve şefkati sana nasıl verebilirim? Demir parmaklıkların ardından bu duygularımımı nasıl gönderebilirim? Bunun bir yolunu bilmiyorum oğlum.

...23 nisan görüşünde getirdiğiniz papatyalar hala bütün canlılığı ile duruyor. Bir hafta oldu, bakalım daha ne kadar yaşamaya devam edecekler. Annenin mektubuyla gönderdiğin çiçeklerini de aldım. Bir mektup içinde böyle bir güzelliğin taşınabilip, aktarılabilmesi, bana burada çok olağanüstü birşey gibi geldi.

...Çiçekler çok güzel, çiçeklerin dile getirdiği ise kendilerinden de güzel. İçindeki sevgi ve iyilik duyguları dilerim tüm yaşamın boyunca sürer. (5)

Bir kitap kurdundan, bir gazeteciye mektup:

«...Uygarlığın çok önemli bir koşulu olan yazışmak, bizde henüz yerleşik bir gelenek halini almadı. Bu bakımdan yılbaşları ve bayramlar bu faaliyetimize ivme kazandırdığı için minnetle anılacak günler.

...Tabi bir de cezaevi psikolojisi var. Burasının insan üzerinde yarattığı yalnızlık duygusu bu konuda ol-

dukça önemli bir eksiğin giderilmesine yol açıyor. Yitirdiğimiz çok şey olmasına karşın, uygarlaşmamız için fena bir kazanç sayılmaz değil mi yazışmak. Yazmak sesenin görevin. Bunu benim kadar anlayabilmen zor olmamalı.

...Arada bir de imzalı yazılarını görüyorum. Bunları sen okunmak için yazıyorsun ama, ben de bir dostun alışık olduğum sesini duyar gibi oluyorum.

...1986 Eylülü başında tahliye olmam gerek. Şimdi, tam 3 yılım daha var. İnsan ilk anlarda, bırak yılları önündeki birkaç saate bile tahammül edemez gözüküyor. İlk birkaç gün geçincede Emniyetteki 45 gün gözünün önüne geliyor, bir an önce geçmesi için hazırlamaya başlıyorsun kendini. O da geçiyor. Sonraları duruşmalarla ilgileniyorsun, her duruşma bir umut. Sonunda o da yıkılıyor. İnsan önündeki zamana hep geçmez diye bakıyor. Gene de geçiyor ama. Daha açık bir ifade ile alışıyor insan. İnsanın alışamadığı bir tek şey var: Elektrik çarpması.

...Burada da epeyce kitap okuyorum. Bu cezaevine geleli onüç ay oldu 70 kadar kitap okudum. Günlük gazeteleri de izliyoruz. Günde birbuçuk saat bahçeye çıkıyoruz. Havalandırma için yeter sayılır. Sıcak su ve banyo sorunumuz yok. Sivil cezaevlerinde bit filan bulunur, burası bu bakımdan da iyi. Uzun lafın kısası Türkiye'nin en iyi cezaevindeyim diyebilirim. Şaka değil en iyi cezaevindeyim.» (6)

Bir ağabeyden bir kardeşe mektup:

«...İçten duygu ve düşüncelerle dopdolu mektubunu aldım.

...Şükran'nın tutarlı çabaları ile kamuoyuna pek aksamadan yansıdığı için, umarım, davayı izliyorsun-

dur. Normal bir akış içine girdi. Sorgular biraz hızlandı, tahliyeler başladı.

...Tahliye talepleri konusunda görüşü sorulan askeri savcı son zamanlarda 'tutukluluktan beklenen fayda' ya da bazen 'gaye' sağlanmıştır ya da 'sağlanmamıştır' diye görüş belirtiyor, yargıçlarda bu görüş doğrultusunda 'Fayda hasıl olmuştur' diye tahliye kararı veriyorlar ya da 'Fayda hasıl olmamıştır.' diye reddine... Benim tutukluluğumdan beklenen faydanın hasıl olup olmadığını bilemediğim için, sorgumun sonunda nasıl bir gelişme olacağını tahmin edemiyorum.

...Gelelim sana, doğan gereği yine sıkıntılı gördüm seni. Sizin alananızda yıllarca pek çok insan tanıdım. Şu sıralarda da bir çoğunu daha yakından izleme, daha dikkatli değerlendirme şansına sahip olduğumu zannediyorum. Öyle bir iki yılı içinde değil, daha uzun bir sürede değerlendirdiğim zaman pek çok şeyler görüyorum. Meslek onurunu koruyanlar, geliştirenler, giderek gerileyenler, bir yandan öte yana savrulanlar ve hatta kaybolanlar var. İstersen çok sıkıntılı olduğun zamanlar eski koleksiyonları bir karıştır. Hem bir ara değerlendirme yapma, hem de önümüzdeki günlerdeki çabalarını yönlendirme açısından eğlenceli ve yararlı olacağına bu yüzden ne cennette ne de kuaförlerde yer bulunmayacağı açık. Senin, benim gibilere buralarda yer bulunmaması bayağı iyi bir şey. Cenneti ve kuaförleri iyiler bırakıp ; ister hapishanede, ister dışarda zor ama tutarlı şeyler yapmaya çaba harcamak gerekli.» (7)

Bir özleyenden, bir özlenene mektup :

«...Burası bildiğin gibi, bizim koğuşun dışındaki koğuşlar A Bloka taşındı. Sadece hastalar ve bebekler kaldı. Yeni gelenler tahliye olanlar derken sayımız bir eksiliyor, bir artıyor.

...Burda zor koşullarda sağlıklı iken, dışarıda hastalanmıyorum.

...Daha bir süre iyilerin çokluklarını koruyacağı ve talanman doğal. Çevrende seni sevgiyle kucaklayan, insanlar, annen ve küçük oğlun olunca, organizmanın özgürce davranması, istediği gibi hastalanması çok normal. Bırakta rahat bir nefes alsın bedenin. Nasıl olsa iyileşirsin tekrar.

...Ansızın gelen tahliye haberinle hem şaşırdık hem sevindik. Buradan ayrılan her arkadaşımızın ardından bir parça hüzünlenip, çokça seviniyoruz. Her gidenle, biraz da olsa uzaklaşıyoruz buralardan.

...Ertan'ı benim için çokça öp. Buradaki bebekler de selam yolluyorlar ona. Yakında bir arkadaşımız daha doğum yapacak.» (8)

Bir kardeşten bir ağabeye mektup:

«...Din ve ahlak bilgisi dersimize gelen müftü yardımcısı değerli hocamız ders sonunda bana dönüp suçumu sordu sözü uzatmamak için TCK'nun 142/4. maddesi gereğince.. dedim Durdu, biraz düşündü, 'Yeni Anayasa gereğince onun numarası değişmedi mi?' dedi.

...Bende 'Hayır' dedim. İyi mi?» (9)

Bir mektup daha, «yeniden insan yapılacak» insanlardan, insan insan kokan:

«Sitem.. Sitem.. Sitem.. Sitem.. Sitem.. Sitem.. Sitem.. Sitem El sitem.. De sitem.. İl sitem.. The sitem.. La sitem...

...Şimdilik bu kadar yeter. Yüreğimdeki bir sürü güzel duyguyu 'Sitem'e dönüştürmeye ne hakkınız var.» (10)

PENCEREDEKİ KUŞ YUVALARI BOZULUNCA ÇIKAN ÇATIŞMA

Metris'e, zorlu günlerden geçerek gelmişti. Koğuştaki ilk sabahında, kulağına gelen horoz sesini düş, sandı. Havalandırmada bir horoz ötüyordu. «Horoz besleyen mi var?» dedi. «Yok» dediler. Dışarda öten neydi peki. «Horoz Şahin» dedi biri. Anlatmaya başladı. İnsanın içini söken bir öyküydü Şahin'in öyküsü. Cezaevinin kapıları arkasında kalıncaya dek, sağlıklı bir gençti Şahin. Çok baskı gördü. İşkencenin her türü, dayak ve aşağılama. Dayanamadı. Ötmeye başladı bir sabah.

Metris Özel Askeri Ceza ve tutukevin'de Şahin gibileri «Kafayı Yemek»le malüldüler. Daha normal olanlara «Tatlılaşmış» deniliyordu. Sol bir grup içindeki Şahin'in bir başka özelliği daha var şimdi. Hızlı bir dinci olmuştu Şahin. Baştan aşağı herşeyi yeşil. Tesbihi, elbisesi, ayakkabısı yeşil. Yeşil bir bayrağı bile vardı. Tek tip elbiseye karşı oluşu, mavi renge karşı oluşundan kaynaklanıyor. Hastaneye kaldırıldığında yeşli ameliyat önlüğü görüyor bir doktorun üstünde, yalvar yakar alıp yeşil elbisesini diktiriyor Şahin. Öyküsü böyle anlatılıyor.

1981 yılının 23 Nisan'ında açıldı Metris cezaevi. Siyasi tutukluları «Eğitmek» ve «Topluma yeniden kazandırmak» için Mamak'ı örnek alan bir modeli vardı. (11)

Metris Cezaevini, oraya on ay «emek veren» bir tutuklu ile görüştüm. Daha çok «Şimdilik yazılamayacak» şeyler anlattı. Yazılabileceklerin büyük bir kısmı ise, ağır koşullarda yaşamlarını sürdüren tutukluları yeni ara-

yışlara itecek şeylerdi. Bir kolayını bulup, çözüm getirdikleri sorunları için yeni önlemler bulmaları gerecekti. En zor şartlarda, siyasi kimliklerinden vazgeçmeden yaşayan E blok tutukluları hiçbir kurala uymamalarına karşılık hiçbir haktan da yararlandırılmadılar yıllarca. Sayıları 200 kadardı. 1983 yılında açılan Özel Sağmalcılar cezaevine 800 tutuklu gönderilerek direnenlerin sayısı 200'e düşürülmüştü.

Günlük yaşam sabah 06.00'da başlıyordu. 1983'den beri havalandırmaya çıkamayan tutuklular spor çalışmalarını koğuşlarında sürdürüyorlar. Kahvaltıya 08.00-de başlama olanakları var. Soğuyan çay, süt ya da çorbalarını kendi yöntemleri ile ısıtabiliyorlar. Sayımdan sonra satranç maçları başlıyor, yasak ama satrançtan vazgeçilmiyor. Ekmek hamur haline getiriliyor, içine Selpak katılıp yoğunluğu arttırılıyor. Usta yontucuları var Metris'in, taşlar bir gün içinde yapılıyor. Piyon, şah, vezir, at, kale. En kolayı piyonları yapmak. Cezaevi yönetiminin toplamaktan usandığı satranç taşlarını tutuklular her seferinde yeniden yapıyorlardı. Sabah aramasında toplanan satrançları, bir gün sonra mazgal'dan bakan görevli yeniden görebiliyordu.

Tebrik kartları, kibrit ve süt kutularından oyun kağıdı yapılıyor, biriç oynanıyordu. Maça kızı ve Rus Kingi'de rağbetteydi. Biriç'te bir Metris ekolü vardı. Açma, konuşma ve cevaplar Metris'e özgüydü.

Günlük gazete okumak için de özel bir yöntem geliştı: Gazeteye sıraya girmek. Hangi gazeteyi hangi gün hangi sıra ile okuyacağını hesap edenler 5 gazeteyi gününde okuyabiliyorlardı. Çabuk okunan gazete'erle, okunması için zaman gerektirenler arasında sayısal bir denge kurmak gerekiyordu. Aynı koğuşta yaşayan 16 kişi

nin ortalama gazete okuma sürelerini de örneklemek lazımdı. Deneyli «Gazete sıracıları» oluştu, bu ince hesaplar sonunda.

Saat 17.00 de akşam sayımı yapılıyordu. 18.00'de akşam yemeği, 18.30'da çay. İsteyen istediği saatte yatma şansına sahipti. Hatta hiç yatmayan «Gececi»leı bile vardı.

Aramaları, mahkemeye gidiş gelişleri ,koğuş değişiklikleri ile bir çok cezaevinden farklı olan Metris yaşamının değişik yanları var. Haberleşme sorunu büyük ölçüde çözümlenmiş önce. Tutuklular, sayısı 20'ye varan sloganla haberleşiyorlar. Her sloganın bir anlamı var. Parmakla havaya yazılan yazının ayna aracılığı ile okunması yöntemi en ilginç olanı. Uzaydaki haberleşme uydularını kıskandıracak bir yöntem. Güneş aracılığı ile konuşma. «Behçet» yöntemi ile konuşmada var. «Mansur» yöntemi ile de. Herbirinin ayrıntısı, insanın yaşama direnci, çağa başkaldırışı gibi.

11 ile 55 arasındaki sayılardan düzenlenen şifre ile konuşmaları önlemek, yönetim için, gerçekten olanaksız bir duruma geldiği söyleniyor. Bir tür mors olan «Tık, tık»la. duvara, yere, kolona, kirişe ya da kalorifer borusuna vurarak haberleşmede, becerisini okuduğu kitabı anlatacak kadar ileriye götürenlere raslanabiliyor. Cezaevi Yönetimi haberleşmeyi önlemek için çok sayıda görevliyi demir çubuklarla duvarlara, borulara vurdurdu. Bu çabanın bir ay sürmesine karşın, tutuklular kendi tık tık darbelerini tanıdılar. Ve yaşamla ilişkilerini kesmediler.

Beslenme işi, cezaevi kantin hizmetleri iyi yürüdüğü zaman sorun olmaktan çıkarılabiliyor. Ancak, çözüm parasal güce bağlı. Benmari usulü ısıtıcı üretimi yapılı-

yor. Çay, süt, çorba, limonata ısıtılabiliyor. Yoğurt yapılıyor. Maya bulunmadığı zaman, süt limon ile kestirilerek enfes yoğurt üretiliyor. Diş macunu ve traş sabunu kaplarının aliminyumlarından yararlanılarak kızartma tavası yapılıp, mevsim kızartmaları yapılıyor. Cezaevinde yenilecek kavun ya da karpuz turşusu bulabilmek moral açısından çok önemli bir gelişme olarak değerlendiriliyor. Her koğuşun usta aşçısı Neba marka bir ocak kullanıyor. Metris'in yemek literatüründe «Kayıntı» Fransız mutfağının dördüncü öğününe denk düşüyor. İngilizleri kıskandıracak bir yöntemle çay alışkanlığını gidermek için bulunan «Mazgal» tiryakiler için çok önemli. Kayıntı ve mazgalın nasıl yapıldığını söylemem ise olanaksız.

«Tespihsiz maphusluk olmaz» kuralı Metris'te tüm çabalara karşın bozulamadı. 10 permatik sapından bir tespih, yada 33 zeytin erik ve vişne çekirdeğinden birer tespih yapmak olası. «Tespih direnişi» bile yaşandı. Metris'te. Kurtarılan bir kehribar tespih sahibinin parmaklarında, hak edilmiş turlarını sürdürüyor halâ.

(E) blokta yayınlanan el yazması bir aylık dergi bile var. Şiir, öykü ve desen çalışmaları yapılıyor. Müzik ve folklor da var.

Doğayla içiçe yaşamanın gizleri de çözülebiliyor Metris'te. Av meraki olanlar, örneğin fare avlıyorlar. Havalandırmada son derece iri lağım fareleri var. Fareye fare denmiyor ama. Farenin adı, Metris'te, «Mahmut». Kimi avcılar telden yaptıkları oklarla ava çıkıyorlar. Kimileri olta benzeri şeylerin ucuna taktıkları yemlerle, fareleri oradan oraya koşturuyorlar.

Güvercinleri, kumruları, serçeleri İstanbul'un. yalnız bırakmıyor Metris'lileri. Kanatlarını çırpıp koğuşla-

ra kadar ulaşanlar var. «Kuşçuları» var koğuşların, yiyecek veriyorlar, yuva yapıyorlar onlara. Cezaevi yönetimi ile bozulan kuş yuvaları ve kırılan kuş yumurtaları nedeniyle çatışmalar bile oluyor.

Cezaevinin bütünüyle ilgili uygulamalara gelince Metris, yaşamının yukarıda anlatılan kadar renkli olmadığını söylemek zorunluğu ortaya çıkıyor. On aylık gözlemciye göre, uygulamalar ülkenin politik durumuna uygun biçimde yapılıyor:

«...Bir dönem fiili işkence ön plandadır, bir dönem psikolojik baskılar öne geçer. Yapılacak her uygulama için maddi temel yaratmak esas. İşkence meşru bir zemine dayandırılmaya çalışılıyor. Örneğin, avukat görüşü için tek sıra olmak ve uygun adım yürümek şart koşuluyor. Sıraya geçmeyi kabul etmeyen tutuklu hemen orada yere yatırılıp gereği yapılıyor. Ziyarete gidiş gelişlerde örneğin, 'Camdan baktın, dik yürümedin' gibi nedenler de yere yıkılmak için geçerli birer neden. Bu tip dayaklar, bence bütüne varmadaki parçaları oluşturuyor. Yani bir programın parçası olarak uygulanıyor. Saç kesme, tek tip elbise giydirme, ceket önü ilikletme ve arama gibi uygulamalar bir bütünün, siyasi kimlikten arındırma bütününün, parçaları kısaca.

...Dayak yiyen bir tutukluyu, koridorun sonunda bir görevli seyreder, ve onun iki dudağı arasındaki düdük ötünce dayak kesilir. Dayak sırasında fenalık geçirenlere ise elinde alkol, iyod ve pamuk bulunan bir doktor dayaktan sonraki ilk müdahaleyi yapar.

...Açlık grevleri sırasındaki uygulamalar şaşırtıcı oldu sabah erken saatlerde başlayan ve gece yarılarına kadar süren marşlardan oluşan müzik yayınının, günlerdir aç olan insanlar üzerindeki etkisini, yazıma dökmek,

anlatmak kolay değil. Müzik yayını arasında çeşitli sözlü yayınlar da yapılıyordu. Doktorların hazırladıkları açlık grevinin zararlarını anlata raporlar okunuyor. Tutukluların, liderlerinin peşinden gitmemeleri öğütleniyor ve devletin yanında yer almaları isteniyor. Ordu Komutanlığının tutuklulara hiçbir taviz verilmeyeceğine ilişkin duyuru günde en az 15-20 kez okunuyordu.

...Açlık grevi sonrası kantinde satılan yiyecek maddeleri kısıtlanıyor, yemeklerin miktarı azaltılıyordu. Artık idare için dur durak yoktu.»

SEYİRCİ KALANLARIN İDDIANAMESİNİDE TARİH HAZIRLIYOR

1985 yılının Kasım ayında Sağmacılar 2. Askeri Cezaevinden sayfalar dolusu bir mektup geldi. Yazanlar adını da koymuşlar: Yaygın ve yaşamı zindan eden o ekonomik kölcleştirme, işe ve ekmeğe hasretlik ve özgürlük ve her türlü hak ve yoksulluğun yanında yakın tarihimize ve günümüze damgasını vuran, insanı insanlığından utandıran cezaevlerindeki işkencenin bir belgesi.

Türkiye'de en çok sözü edilen cezaevlerinden Metris ve Sağmalcılar'da yaşanılan bir çok örneği içeren satırlar, yaşamanın zorluklarını ve baskı politikasının ayrıntılarını sergiliyor:

«...Metris'in açıldığı ilk günlerde E-11 koğuşunda saç kesme operasyonunda inşaat sopaları, elektrikli coplar kullanıldı. Süleyman Biber'in ön dişleri, Işık Ergüder ve Suavi Sırdar'ın kafası kırıldı. Yaralıları öylece bırakıp gittiler.

...Siyasi polise tutuklu götürülmesi için 24 Temmuzda C-11 ve E-11 koğuşlarına gaz bombası atıldı. Gazdan bayılanlar, baygın halde dövüldüler.

...Bir tutuklunun bir haftalık sakalı, görevlilere ters bakma' ya da duvara asılmış bir çocuk resmi bile insana eziyet etmek için yeterli bir neden oluyor.

...12 Ocak 1982'de Metris Askeri Cezaevindeki büyük operasyon saat sabah 6.30'da başladı ve gece saat 24.00'de dek sürdü. 600-700 tutuklu dayaktan geçirildi. Tutuklular sabaha kadar 'Doktor isteriz' diye bağırdılar. Gelen giden olmadı.

...Sayım operasyonlarında yeni bir yöntem buldular. 'Kıç falakası'. gözüne kestirdikleri tutukluları alıp önce çırılçıplak soyuyorlar, dört kişi yüzüstü havaya kaldırıyor ve kaba etlerine cop vuruluyor. Postalla kaval kemiğine vurma işine de yeni başladılar.

...1982 yılında hücre cezası alan tutuklu sayısı oldukça kabarıktı. Metris'te 8 hücre olmasına karşın hiç boş kalmadı. Aç, susuz, sigara ve çay olmadan, ranzasız ve soğuk betonda yatılarak geçirilen hücre de, tutuklunun uyumaması için ikişer saat arayla kapının altından su döküyorlardı. Normal koğuşların yarısı kadar olan hücrelere 33 kişi konulduğu oluyordu. 16 kişi gündüz 17 kişi ise gece nöbetleşe yatabiliyorduk.

...1982 yılındaki 28 günlük açlık grevi bize bir süre insan gibi davranmaları sonucunu getirdi. İşkencelere bir süre ara verildi ama 1983 yılının ocak ayında tek tip elbise sorunu gündeme geldi. Sivil giysileri toplamaya yönelik operasyon sonunda Cengiz Arabacıoğlu ve Selahattin Yılmaz ciddi biçimde yaralandılar. Koğuşta herkes çıplak oturmaya başladı. 1983 kışında, yaşam çıplak geçti.

...Erol Kargöz'ün Siyasi Şubeye götürülme olayında 10.1.1983'de 24 kişi hastanelik edildi. Hastane kayıtlarında var. Bazı arkadaşlarımızı Türker Erdost ve A. Mustafa Doğan'nın mahkemece hastaneye sevkedilmeleri kararlaştırıldı.

...Alemdağ Askeri cezaevinde iki kişi koğuşa atılan gaz nedeniyle boğuldular. Hakan Mermeroluk hastaneye götürülürken arabanın içinde beklerken öldü. Kabakoz cezaevinde dayaktan beyin sarsıntısı geçiren Semih Genç diye bir arkadaşımız vardı. Dayak cennetten çıkmaydı. Ve bizde dayakla islah ediliyorduk.

...Daha çok yeni 4.9.1985'de cezaevinin sağ bölümünde B blokta bulunan Yadigar Adıgüzel kalp krizi geçirdi. İsrarla doktor çağırdık, birbuçuk saat sonra doktor göndermek yerine arama yapmaya başladılar. Arama zamanı olmadığı söylenincede, sonu malûm. Bir gün sonra C blokta arama başladı. Testere bulundu diye 6 arkadaşımız siyasi şubeye götürüldü ve bir haftalık bir açlık grevi yapıldı.

...Kabakoz Cezaevinde 'demirkapı' denilen bölüme alınan arkadaşlarımız her türlü haklarından yoksundular ve ağır işkence gördüler.

...Metris'te bir ara aramaya son verilirken başka yöntemler geliştirildi. Ziyarete çıkan, mahkemeye ve hastaneye gidenler sebepsiz yere dövülmeye başlandı. Örneğin ziyarete çıkan E-5 koğuşu ziyaretçilerinin gözleri önünde dövüldüler. Çocuklarının dövüldüğünü gören ana-babaların çığlık çığlığa bağırmaları, sonucu değiştirmedi. Bu olayla ilgili kasım 1982'de suç duyurusunda bulunuldu, kabul edildi ancak şimdiye değin dava açılmadı.

...Mahkemelerden dönen tutukluları her seferinde dayak bekliyordu. 19 Ocak 1983'te, Cengiz Arabacıoğlu, mahkeme için sabah saat 05.00'te alındı. Dışarıda sulu sepken kar yağıyordu. Üzerinde don ve fanila olduğu halde, alt kattaki Metris'in işkence odasında güvenlik araması bahanesiyle üzerine geldiler. Don ve fanilayı çıkarmak istiyorlardı. Anadan doğma olunca insanın aşağılandığını sanıyorlardı. Fanilamı çıkarttılar. Bir don ve ayakkabı ile kalınca A blok havalandırmasına attılar. Daha başkaları da vardı. Rüzgarsız bir köşede tir tir bekliyorlardı. Üç buçuk saat bekledi. Mahkemeye çıktı. Suç duyurusunda bulundu, tutanaklara geçti. Ama orada kaldı söylenenler.

...Kadın tutuklulara da yapıldı bu işlem. Ama kadın polisler tarafından. Ancak, kadın polislerin on adım arkasında erler beklerdi. Edibe Doğan arkadaşımız iç güvenlik komutanı ile birlikte polislerce çırılçıplak soyularak arandı. Nazlı Yirik, Ayşe Hülya Özzümrüt, Ayten Can, Birsen Çalıkıran, Kezban Kaya'da aynı şeyleri yaşadılar.

...Aklını yitirip, psikolojik bunalıma düşenlerin sayısı giderek arttı. Öteki hastalıklar gittikçe yaygınlaşıp kronikleşti. Mide hastalığı denildi, kanser çıktı. Nezle girip denildi, tüberküloz oldular. 1981'de İrfan Çelik Davutpaşa Askeri Cezaevinde kendini astı. Aynı yıl Sultanahmet'ten Mustafa Tunç ve 1982'de Metris'te İsmet Taş mide kanamasından öldüler. 1982'de yine Hakkı Hocaoğlu intihar etti. 1983'de Alemdağ Cezaevinde Hakan Mermeroluk'la Şerif Yazar atılan gaz bombası sonucu boğuldular. Mustafa Tepeli sirozdan öldü. 1985'de Sağmalcılar'da Hüseyin Aydın kanserden, Metris'te ise Adil Can öldüler. 75 gün süren açlık grevi-ölüm orucu sonucu Abdullah Meral, Haydar Başbağ, Hasan Telli, Meh-

met Fatih Öktülmüş genç yaşlarında ölüp gittiler. İşkencenin boyutları bu olayla anlaşıldı.

...Daha geçen yıl 23.9.1985 günü mahkeme dönüşü makatına bakılıp, parmak sokulmasına izin vermeyen Alişan Şahin, Nuri Eryüksel, Sami Cinaydın feci şekilde dövüldüler. Saatlerce doktor istedik.

...İki yıldır çıkarılmayan havalandırma da «slogan attı» diye savunması alınanalar bile vardı. Mehmet Sönmez, savunmasına iki yıldır çıkarılmadığım havalandırma da slogan atmam mümkün değil; diye yanıt verdi. Keyfilik için güzel bir örnek sanırım.

...26 Eylül 1985'de mahkemeye giderken arama da, edep yerlerinden çıkan parmaklarını arkadaşlarımızın ağzına sokup işkence yaptılar. Mehmet Ünal'ın bu muamele karşısında direnmesi sonucu hastanelik edildi. Doktor iğne yaptı. Bir kaç gün sonra öteki arkadaşlar da aynı işlemle karşılaşında Tayfun Özkök 160 sayfalık bir yakınma dilekçe verdi. Ancak yönetim dilekçeye el koydu.

...Sağmalcılar ve Metris cezaevlerinde hasta olanlar çoğu kez bir su bardağı büyüklüğünde kapı mazgalından muayene olurlar. Bir çok ciddi rahatsızlık bu küçük delikten bakılarak teşhis edildi. Battal Oğun hücresinde bayıldıktan sonra raslantı olarak bulundu. Harun Kartal hücresinde kalp krizi geçirdi. Emrullah Cemcinin belinin rahatsızlığı tedavi edilmiyor. Şemdin Şimşir ve Yadigar Adıgüzel'in sağlık durumlarının izlenmesi gerekli.

...Zaman zaman akla hayale gelmeyecek şeyler yapıyorlar. Ana koridorda bulunan dev su vanaları açılıyor koğuşlar pencereden ıslatılıyor. Haftalarca kurutma ile uğraşıyoruz, yatak yorgan elbise ne varsa. Benzer uygulama, koğuş baskınlarında aile fotoğrafları, savunma

belgeleri maktuplar ne varsa yırtılarak gerçekleştiriliyor.

...1980, 81, 82 ve 1983 yıllarında tutuklulara verilen cezalar maddi ve manevi eziyet amacını taşıyordu. Oysa 84 ve 85'li yıllarda verilenler hem bu amaca hem de infazın yakılması amacına yönelik. Tutukluların uzun yıllar cezaevinde kalmalarını böylece sağlıyor olmalılar.

...Derli toplu anlatma olanağından yoksun olduğumuz için akla geldikçe ekliyoruz. Örneğin Metris'te mektup yazmak hiç yasaklanmadı ama yazıldığı adresi postalama yasaktı. Mektuplardaki 'S' ve 'Ş' harfleri üzerinde çok duruyorlardı. Orağa benzemesin diye. Abartılmış gibi gelecek ama, bir bayram tebriğine yapıştırılan kurutulmuş çiçeğin, ideolojik olanlar ve ideolojik olmayanlar diye garip bir ayırıma tabi tutuldu.

...Sağmalcılarda tutuklunun gökyüzü karelere bölünmüştür. Ne demek? demeyin. Havalandırmaların üstü demir bir kafesle örtülüdür. Sağmacılarda G ve M bloklarındaki yüz hücrenin kapısı hiç açılmadan tutuklulara, aylarca yıllarca gökyüzü, güneş ve hava özlemi çektirilir. Gün ışığının girmediği hücre ve koğuşlardaki görme rahatsızlıkları ise had safhada.» (12)

Yaklaşık 40 sayfada anlatılan olayların doğruluğu elbet bir gün araştırılmalı. Belgenin son bölümü «Şimdi konuşma sırası sizlerde» diye başlıyor. «Tarih işkencelerin ve işkenceye seyirci kalanların iddianamesini satır, satır yazıyor» diye noktalanıyor.

BUNLARI KIRK YAŞINA DEK CEZAEVİNDE TUTMAK GEREK

Yeni demokrasiyi içimize sindire sindire geldiğimiz 1985 yılında, Türkiye'de Cezaevleri ile ilgili en önemli

gelişme bir bilimsel toplantı nedeniyle ortaya çıktı. (13) «Türkiye'de Teröristlerin Rehabilitasyonu Uluslararası Sempozyumu»nda kürsüye çıkan Prof. Turan İtil «Toplantıya katılanların yüzde 99'nun kendi hayatlarından endişe ettiklerini» söyledi. Endişeli bir bilimsel toplantı sonunda, katılanlar «Terörist ya da katil ya da hem terörist hem katil olunmasına yol açacak kan bağlarından, akrabalıklardan koruması» için ellerini açıp Tanrıya yakardılar.

Toplantının amaçlarından ilkinin terörist diye nitelenen insanları karalamak olduğu hemen anlaşıldı. Ünlü bilim adamı Prof. İtil, kendine göre, kendi alanında dünyanın en büyük araştırmasının sahibiydi ve bu araştırmada denek olarak tutukluları kullanmıştı. Sonuç hiç de fena sayılmazdı, «Yargılaması süren sanıkların bir bölümünü, onlar terörist olmasaydı da katil olurlardı diye» damgalayarak mahkemelerin işini de bir anlamda kolaylaştırdı. Prof. İtil, «İnsan Haklarının bahane edilerek tıbbi araştırmaların önlenmesinden» yana olmadığını söyledi. 1933-1943 Almanya'sında da benzerleri vardı Prof. İtil'in. Onlarda, iyileşmez sandıkları akıl hastalarını «Merhameten öldürmekten» yanaydılar. Prof. İtil öldürmekten yana değildi ama, onlar üzerinde ilaç tekellerinin deneylerinin yapılabileceğini savunuyordu.

Söylediğine göre 2700 terörist ile bir deneye girişti. Sonucun, «Bunları kırk yaşına dek cezaevlerinde tutmakla» alınabileceğini söyledi.

Araştırma 1980'lerde başladı. Bini aşkın soruyu kapsayan formlar hazırlanarak Mamak, Metris, Sultanahmet Askeri Cezaevlerine gönderildi. 1983 yazında ise araştırmaya katılan Prof. Ayhan Songar Metris cezaevinden bazı sanıkları Cerrahpaşa Tıp Fakültesine getir-

di. (14) Songar'ın denekleri bir süre sonra yargılandıkları Askeri Mahkemeye bir dilekçe verdiler:

«...1981 sonbaharında yapılan ilk araştırmanın sonuçları ve cezaevi psikoloğunun faaliyetleri yeni bir girişimin temellerini hazırladı.

...1983 yazbaşında gündeme gelen bu girişim daha kesin, inanılır ve bilimsel yöntemleri barındırma iddiaları ile bağladı.

...Oğuz Ata Çınar, Mustafa Dalkıran, İbrahim Bingöl, İbrahim Erdoğan, Kadir Güzelçay, Sabri Temel, Refah Modun, Faruk Ereren, Mustafa Kamil Uzuner ve Murat Karabulut koğuşlarından alınarak Cerrahpaşa'daki Adli Tıp binasına götürüldüler.

...Tutuklular bir koğuşa kapatıldı ve kendilerinin bir süre burada misafir edilecekleri bildirildi. Elbiseleri alındı ve pijama niyetine birşeyler giydirildi.

...Tutuklular, yetkili birinin gelip durumu anlatmadıkça herhangi bir şeyi kabul edemeyeceklerini açıklamaları üzerine Prof. Ayhan Songar, ekibiyle birlikte geldi.

...Prof. Songar, hastanenin yeniliğinden, modernliğinden, personelinin kibarlığından, yemeklerin kalitesinden, söz etti.

...Amacını kısaca şöyle anlattı Prof. Songar: Terör olayları üzerinde tüm dünyada yayınlanmak üzere bir araştırma yapıyorum. Terörün psikolojik temellerini ortaya çıkarmak, bu çalışmanın temel amacı. Kişinin ruhsal durumu, geçmişi, kişisel özellikleri dahil olmak üzere akla gelebilecek herşeyi araştıracağız. Bu herşeyden önce ülkemize ve bilim dünyasına hizmettir. Sizler

de bilime saygılı insanlarsınız, bana bu konuda yardımcı olmak durumundasınız. Bu çalışmanın sonuçları hiçbir devlet kurumuna verilmeyecek, aleyhinizde kullanılması engelecektir. Sadece sizi değil, sağcıları ve normal suçluları da inceliyorum. Bir karşılaştırma da sözkonusu olacak araştırmamızda. Araştırma sonunda, sizlerde bazı zihinsel hastalıklar çıkarsa davanızda bunu lehinize bir durum olarak kullanılmasınıda sağlarız, hatta bazı kişiler için af bile sözkonusu olabilir. İki yöntemimiz olacak, birincisi ; soru-cevap, karşılıklı konuşma. İkincisi ilaç ve tıbbi araçların kullanılarak yapılacak çalışma.» (15)

Bilimsel araştırmanın sonuçları «Türk Teröristleri Üzerinde Araştırma» adıyla yayınlandı. Araştırmayı Prof. Turan İtil, Prof. Günay Omay, Prof. Ersen Arseven, Prof. Ayhan Songar ve Dr. Mahir Bozan gerçekleştirmişti.

Araştırmanın sonuçlarının genel olarak anlatıldığı bir yazıdaki yaklaşımlar bilimin siyasal amaçlarla kullanıldığının açık kanıtlarını oluşturuyordu :

«...Türkiye'de çok partili Batı tipi demokrasi 1950'-yılında kuruldu. Altı yıl sonra ilk öğrenci hareketleri başladı. Dokuz yıl sonra ise güvenlik kuvvetleri ilk öğrenciyi öldürdü. Ülke şaşkınlık içindeydi. Herkes şoke oldu ve basın olayların üstüne gitti. Daha sonraki yıllarda öğrenci olayları daha büyüdü. 20 yıl sonra ise 1979 ve 1980'lerde bir zamanlar masum öğrenci olayları olarak nitelenen gelişmeler kentler arasında ve kentlerde sokak sokak çatışmalara dönüştürüldü. Bu, bir terör organizasyonu biçiminde gerçekleşti. Mafya tipi yöntemler hergün sokaklara ölü bırakmaya başladı.

yazmıyor.

İtiraf olayı sayesinde bizi bir dönem Adli Tıp'a Prof. Aytaç Şenpınar'a göndermişlerdi. Sanırım bilgim yardı. Biz kabul etmemiştik ~~geri yollamışlardı~~. İki hafta önceki Cumhuriyet'in Siyaset 85' ekinde bir rapor yayınlanmış. Adli Tıp'ın o faaliyetiyle ilgili bilgiler veriyormuş (ben okuyamadığımdan tam izah edemiyeceğim). Bir ara bir dava açmayı düşündüm. Ama öyle kaldı. Bizi (on kişi) metristen hükümetin yeni Adli müşavirlik kararıyla göndermişlerdi. Adli Tıp kayıtlarında. Cezaevi kayıtlarında çıkış ve gönderimiz belli. O zamanki araştırma neye hizmet edeceğini sezerek yorumlamıştık. Ama şimdi bazından çıkardığımıza göre kotay'lık için de oldukça ortaya çıkıyor. Düşün hipokrat yemini yapmış bilim adamı geçinenlerin insan-sağlığında verdikleri değer ve yaşadığımız koşullar...

İbrahim Erdoğan

...Kanlı banka soygunları, otobüs, kahve ve restoranların makineli tüfeklerle taranması, evlere saldırı, okullarda, caddelerde ve arabalarda bombaların patlaması günlük yaşamın bir parçası oldu. Bu korkunç teröre karşın toplum duyarsızdı. Politikacılar hareketsiz, basın ise kullanılır duruma geldi.

...Atatürk dönemi Türk gençliğinin, milliyetçiliği, otoriteye olan saygısı, aileye sevgisi ile barış sever bir karakteri vardı.

...Nasıl oluyorda 15 yılda 50 bin kişilik saldırgan bir grup oluşuyordu? Bu sorunun yanıtını bulmak için bugün terörizm ve teröristlerle ilgili bir çok araştırma başlatıldı ülkede.

...Bu araştırmanın amacı Türk teröristlerinin kişilik profillerini ortaya çıkarmak ve bundan bir hipotez oluşturmaktır. Bunun için bir pilot bölge hazırlanmış ve cezaevinde olan teröristler kullanılmıştır.» (16)

Prof. İtil'in HZİ vakfının kapısı, bu gelişmelerden sonra Sağlık Bakanlığı müfettişlerince çalındı. Soruşturma başlamadan bitti. HZİ Vakfının yöneticisi araştırmaların Genelkurmay başkanlığının izni ile yapıldığını söyleyince, rapor da ona göre yazıldı.

Türkiye'de özgürlüklerinden yoksun insanların denek olarak kullanıldığı yıllarda, İsviçre halkı hayvanların tıp deneylerinde kullanılıp kullanılmaması konusunda yapılan referandumda oy kullanıyorlardı.

DAYAK DÜZENİ, SAYIM DÜZENİ, FALAKA DÜZENİ VE YEMEK DÜZENİ

1983 Eylülünde Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemelerinde görülen bir davanın duruşma tu-

tanakları, Diyarbakır Cezaevlerindeki uygulamaları anlatmaya yetiyordu:

«...Dilekçeleri okunan sanıklar ve vekilleri dilekçe münderecatını tekrar ettiler.

...Sanık İsmail İyem : Cezaevinde 2191 tutuklu ve hükümlü var. Bunlardan en az 100 kişi ölüm orucuna başlamıştır siyasi bir gayesi olmadan sırf üç seneden bu yana cezaevinde sürdürülen baskı ve işkenceye son verilip cezaevinde bizlere insanca yaşama hakkı sağlanması için ölüm orucuna başlanmıştır. Ve cezaevinde bulunan tüm tutuklular bu durumu destekliyoruz. Daha öncede belirttiğim gibi bunun hiçbir siyasi yanı yoktur. Sadece insanca yaşama hakkının tanınmasını istiyoruz. İsteklerimizi 7. Kolordu Komutanlığı ve Sıkıyönetim Komutanlığına duyurun, Gerekirse MGK'ne kadar isteklerimizi ulaştıracağız.

...Bizim bu haklı isteklerimizi ailelerimizin avukatlarımızın ve eşlerimizin dışarıdan desteklemelerini istiyoruz. İsteklerimiz yerine getirilinceye kadar hiçkimse ile görüş yapmayacağız, bu hususta kararlıyız. dedi. Ayrıca mahkemede, sorulanın dışında herhangi bir şeye cevap vermemek, otur dendiğinde derhal oturmak ve hazırol vaziyetinde kalmak için, duruşmaya getirilmeden önce kesin emir alıyoruz. Uymadığımız takdirde makatımıza cop sokulacağı şeklinde tehdit ediliyoruz. dedi.

...Sanık Adnan Güllüoğlu : Arkadaşlarımın anlattıklarına aynen katılıyorum. Ve ölüm orucuna gidenlerden birisi de benim. Cezaevinde bizim koğuşta beş kişinin makatına cop sokuldu. Bunu gözlerimizle gördük. İşkencelere tahammülümüz kalmadı. Hepimiz çürüdük, cezaevinden çıkacak olanlar dahi çürümüş olarak çıkacağız.

Cezaevi yönetiminin tutumu devam ettiği takdirde çok büyük eylemlere girişileceğini mahkemeye duyurmak istiyorum.

...Cezaevinde tutuklu bulunan diş doktorunun çenesi kırıldı. İsmi Remzi Kartal'dır. Halen Askeri Hastanede tedavi görüyor. Remzi Kartal için 'ranzadan düştü' diye tutanak tanzim edildi. Daha bunun gibi pek çok olaylar meydana geldi. Gerekir diye cop sokulanların ismini belirtiyorum. Süleyman Tugay'ın makatına cop sokuldu. Bu durumu gözlerimle gördüm, bütün koğuşta gördü. Mahkemede konuşmamam için, ilk celsede konuşmamam için dişim kırıldı. Ölüm orucuna giden arkadaşların tamamı yaşasın ölüm diyorlar. Amacımız bu dedi.

...Sanık İbrahim İyem: Ümit Kaya bizim koğuşta idi. Yediği dayak sonucu akıl hastanesine gönderildi. Ve halen koğuşumuzda böyle bir kişi daha var.» (17)

O gün, ilk kez sanıkların anlattıkları, suç duyurusu yapmak için yeterli görüldü. Yargıç «sanıklar duruşmada cezaevinde kendilerine insanlık dışı boyutlara ulaşan şekil ve derecede işkence yapıldığını, bu işkencelere son verilmediği takdirde, ölüm orucuna devam eden diğer tutuklularla birlikte ölüm orucuna gideceklerini, cezaevi idaresinin insanlık dışı tutum ve davranışlara son vermesi için durumun mahkemece ilgili mercilere duyurulmasını talep etmiş olduklarından ve bu talepleri yerinde görüldüğünden, duruşma zaptının bir sureti eklenerek, durumun Sıkıyönetim Komutanlığına duyurulmasına karar verildi.» dedi.

Günler, aylar geçti. Bir gün bir başka davada askeri savcı Diyarbakır Cezaevinde ölenleri anlattı.

Diyarbakır yolculuğu, mayıs ayının son günleri başladı. Ankara'da gözaltına alındılar. «Ankara'da geçen sekiz günlük sorgusunu umursamadığını» söyledi. Bilinen şeylerdi başına gelenler, duyduklarıydı. Diyarbakır'da geçirdiği dokuz ayı unutamıyordu oysa. Yargılandığı askeri mahkemede aklandı. Dokuz aylık acı içine öylesine sınmıştıki, çıkarıp atamıyor, aklanmış olmayı fazla önemsemiyordu.

Ankara Emniyet Müdürlüğünden Diyarbakır emniyet Müdürlüğüne teslim eedildiklerinde beş kişiydiler. Minibüs zikzaklar çizerek gidip durdu. 'Aşağı inin' komutundan sonra, bir ayağı toprağa değmeden ilk darbelerin ateşini duydu. Çeyrek saatlik bir meydan dayağı. 12 Mart döneminde Sıkıyönetim Cezaevinin, yanında bir yerdi, sorgu yeri olarak kullanılıyordu. «Oturtma» diye bir yöntemleri vardı. Önce ayakta duruyordu insanlar, sonra suratına yediği bir yumruk vuruyorlar ve düştüğü yere oturtuyorlardı. Bilmeyenler ilk yumruğu, dayanıklı iseler, ikincisi ve üçüncüsünü boşa yiyiyorlardı. İlkinde hemen yere düşmek gerekti. «Hepimizi, tek tek vurarak düşürmüşler, 28 gün boyu hiç uyumadan, kımıldamadan oturacağımız yeri böylece belirlemişlerdi» dedi. Sorgu yeri sorumlusu bir tutukludan, ilk talimatlarını aldılar. Anlatıldığı biçimde «Bir disiplin yuvasında» bulunuyorlardı. Oturmak da işkence gibi geliyordu Hani insanlar günlerce ayakta tutulmaktan yakınıyorlardı ya. Tam tersi oldu. Onlar günlerce oturmaktan kımıldamadan oturmaktan yakındılar. Kaba etleri birkaç hafta sonra yara oldu. Kalkmak emredildiğinde ılık ılık kan sızdı paçalarına doğru.

Aylar, yıllar geçmişti. Unutamadığı insanlar vardı. Ali Yakut'un çektiği acıları her an yüreğinde duydu. Ali «Hiçbir şeyden haberi olmadığını ve hiçbir örgütle iliş-

kinin bulunmadığını» söyledi günlerce. Adaleleri ezilmiş, belkide kemikleri çatlamış bacağının üstünde tepiniyorlardı. İri yarı, yapılı biriydi Ali. Birkaç hafta sonra yürüyemeyecek duruma geldiğinde onu tuvalete götürdü. Tanker Ali, bir deri bir kemikti artık. Unutamadıkları arasına giren Mustafa Kapıcı vardı birde. «Kendi kendisine küfrettirilerek» koşturuluşu gitmiyordu gözünün önünden. Mustafa'yı cezaevinde görecek, bir kez daha tükenecekti. O Mustafa gitmiş, başka biri gelmişti yerine.

Çemşit'i de unutamadı. Karısını ve çocuğunu, Mustafa kapıcı ile birlikte getirildiler. Çemşit ve karısı çocuklarının yanında sorgulandılar. Beş yaşındaki çocuk anne ve babasını hiç böyle çıplak görmemişti. En çok çıplaklıklarına bir de bağırmalarına şaşırıp kaldı, yavrucak.

Zor günleri aşmanın bir yolu bulunuyordu her zaman. Ali'nin Mustafa'nın ve Çemşit'in insan onurunu koruduklarına tanık oldukça, kendisine yapılanları azımsamaya başladı. Manyetoyu çeviren polis bile bağırmıştı Ali Yakut'a 'Konuş niye inat ediyorsun, bu ülkenin kurtuluşu sana mı bağlı deyyus'.

Büyük bir merak bıraktı sorgu yerinde. Bir gece dudaklarının arasına sigara sıkıştırıp «Üzülme geçer» diyen görevlinin kim olduğunu düşündü boş kaldıkça.

Sorgusuna Haziran ayının sonunda başlandı. Elektrik akçiğerlerindeki solukla birleşip çığlığa dönüştü her seferinde.

Bir aylık uykusuzluğa, kendi de inanamadı. Gözetim yerinde, aynaya bakıncaya kadar, inanamadı. İşkence ile insan arasındaki büyük savaşı, kendi gözlerini görünce anladı. Siyah halkalarının içinde belli belirsiz

parlıyordu gözleri. Benim mi diye düşündü. Göz kırptı. Aynadaki kıpırtıyı gördü, kendi gözleriydi.

Gözetim yerinde Ahmet Babat'ın, dövme becerilerini yarıştıran, iki görevlinin denek taşı oluşunu da unutamadı. Otuz yaşlarında bir köylü Ahmet. Dil bilmediğinden her sayımda dövüle, dövüle dayağı benimsemişti. Benimsemeyen mi vardı. Sayı bilmiyor, sıra ona gelip de söyleyemeyince, kendiliğinden sayım çavuşunun karşısına dikiyordu. Hakkari'li Ahmet Babat böylece «Kurallara uymadığı» için dövülmüş oluyordu.

Ahmet Babat'ı ilk vuruşta düşüren, o hafta izine çıkacaktı. İki görevli iddiaya girmişlerdi. Kısa boylu şişmanı denedi ilk kez. İlk yumrukta dimdik ayakta kaldı Ahmet Babat. Kısa boylu şişman çavuş sevilmezdi. Öteki çavuşun yumruğu yüzüne değemeden devrildi. Anlaşılan o izne çıksın istiyordu. İyi yürekliydi hiç olmazsa. Ahmet'i yere düşürümeyen çavuş, onun yakasına yapışarak orta yere doğru sürükledi. Çıldırmış gibi vurdu. Yetinmedi. Sorumludan sopa getirmesini istedi. Mardin'li sorumlu, önce «topuk selamını» verdi, sonra sopayı. Ahmet Babat bir de sopayla dayak yedi, yere düşmediği için.

Bağlar cezaevine, 5 numaralı cezaevi de deniliyordu. Karşılama töreni her cezaevinde olduğu gibi dayakla başlıyordu :

«...Coplanmadan sonra ensemden tutup duvara vurmaya başladılar. Burnumdan kan akmaya başladı. Yutmak zorunda kalıyordum. Gene de damlıyordu. Yere kan akıtmamamı öğütlediler. Becerebildiğim kadar eğilip dilimle kanı temizlemeye başladım. Öyle istediler çünkü.

...Dosyamı inceleyen genç subay, 'Bir şikayetin var mı?' diye sorunca burnumu ve kırılan dişimi gösterdim. Şikayet etmenin kötü bir alışkanlık olarak değerlendirildiğini böylece öğrendim. Teğmen, biraz önce beni dövenlerden birini çağırıp, beni yeniden ona teslim etti.

...Memleketimi sordular. 'Kars' dedim. 'Ne tarafa düşer?' dedi. Kolumu kaldırıp 'Şu tarafa' dedim. 'Peki o yana doğru eğil' dedi. Sopayla kaba etlerime vurmaya başladı. Yeniden karşısına çıkarıldığımda artık bir şikayetim olmadığını söyledim.

Acemilik günleri 1. koğuşta geçti. Sağlıksız olduğuma ilişkin tutanakta, kalp hastası olduğum belirtiliyordu. Ama imzaladım. Koğuş sorumlusu Hikmet Yokuş'un kağıdı önüme uzatırken yüzü sapsarıydı.

...Tutuklu mu tutsak mı olduğumuzu anlayıncaya kadar, zaman çok zor geçti. Bunca dayağa insan nasıl dayanırdı. Ben ve Ankara'dan birlikte geldiğimiz iki arkadaşım 32. koğuşa düştük. Yeni koğuşumuza girmeden önce bir karşılama töreni yapıldı.

...Normal bir koğuşa ulaşıncaya dek başımıza gelmeyen kalmadı. İlk gece gözlerimi yummuştum ki 'Koğuş kalk' komutuyla fırladım yataktan. Belinden üstü çıplak bir görevli, peşinde bir kurt köpeği ile geldi. (E.O.Y) bir süre nutuk attı. Acı duymadığını, bizim gibi sopa yiyince bağırıp çağırmadığını ve hiç ağlamadığını anlattı.

...Pis ve yanlış düşüncelere esir olduğumuzu söyleyip, gardiyandan bir paket deterjan istedi. 'Bidondaki suyu çamaşır leğenine dök ve deterjanla karıştır' dedi sonra. Merakım iyice artmıştı. Bizi yıkayacak diye düşündüm. İyimser bir tahminmiş. Deterjanlı sudan kendi

deyişi ile 'kana kana' içtik sonra. Üstü çıplak görevli 'tuvalet yasak' deyip çıkıp gitti. Sabaha dek naylon torbaların içinde biriktirildi dışkılar.» (18)

Anlatılacak çok şey var dedi ve anlattı. Duyduklarımın ikinci hatta üçüncü kez doğrulanmaları gerekiyordu.

Diyarbakır Bağlar Cezaevini başka konuklarından da dinlemiştim. İki tür kuralı vardı cezaevinin. Yönetimin kuralları ilki. Yönetilenlerin kuralları ikincisi, tutukluların kuralları yani. Önemli olan ikincisiydi, bir çok insan için. Bu kurallar, koğuşlara geçildikten sonra anlatılırdı tutuklulara: «İspiyonculuk» yasaktı, koğuşta olup bitenlerin, konuşulanlar koğuştakileri ilgilendirirdi. Kendi arkadaşlarına tokat atmak, sırtına çıkmak, boynuna ip bağlayıp gezdirmek gibi işler önerilirdi yöneticiler tarafından. Kesinlikle böyle şeyler yapılmazdı. Sen arkadaşına öyle davranamazdın, görevliler isterlerse sana öyle davranabilirlerdi. Ama sen asla. Son olarak, dayak yerken bağırmamak gerekirdi.

Cezaevinde türlü çeşitli «düzenler» vardı. Komutla «dayak düzeni, yemek düzeni, sayım düzeni, falaka düzeni, kitap okuma düzeni» aldırılıyordu. İnsana, kendisinin dövülmesini istetecek bir düzendi bu. «Komutanım beni dövecektiniz» dedirten bir uygulama. İnsan dayağı içine sindirebiliyordu. Ama «Coplanma»yı kabullenmek zordu. Bir tür ırza geçmeydi bu. Coplananlar arasında 60 yaşındaki F.C. Diyarbakır'ın eşrafındandı. Muhasebecisi ile birlikte tutuklanmıştı.

Havalandırma'larda sanki savaş oluyordu. İnsanları durmadan dövüyor, dövüyor, dövüyorlardı.

MİLLİ GÜVENLİK KONSEYİ BAŞKANLIĞINA

A N K A R A

Oğlum Fedii TAN Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Ceznevinde tutuklu iken şüpheli bir şekilde vefat etmiştir. Soruşturmaya başlanmış olmakla beraber yasal hakkımız olduğu halde otopsi tutanağı örneği tarafımıza verilmediği gibi Askeri Savcılık tarafından ölüm sebebi dahi gizlenmekte ve söylenmemektedir. Olay hakkında bilgimiz olmadıkça yasal haklarımızı kullanma imkânı doğmayacaktır.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ve istirham ederim.

Yusuf TAN

Yusuf TAN

Ofis-Kışla Sokak Yekzan Ap. Kat:3 No:12

Diyarbakır

Muhasebeci Bedii Tan 1982 yılının mayıs ayında, dört tutuklunun kendilerini yakmalarından sonra, artan baskılara dayanamayarak öldü. Koğuşun tabanı su doluydu. Verilen ceza nedeniyle yerde yatmaları isteniyordu. Yaşlılar ve hasta olanların yataklarında yatmaları için izin alındı. Ama Bedii Tan «Herkes nerede yatıyorsa, ben de orada yatarım» dedi. Üç gün sonrada hastalandı. Birkaç gün yüksek ateşle hastaneye kaldırıldı. Eşyaları istenince öldüğü anlaşıldı. Bedii Tan için verilen raporda «Travmaya bağlı olarak akciğerlerde ve böbreklerde meydana gelen afet sebebi ile solunum yetmezliği, dolaşım ve merkezi sinir sistemi durması sonucu ölüm» diye yazılmıştı. (19)

Otopsi raporu, Bedii Tan'a ranzanın önünde tokat atıp yere düşüren gardiyanın bileğinin güçlü olduğunu doğruluyordu. Muhasebeci Bedii bey yere düşürken başını oraya buraya çarpmıştı.

Bedii Tan Bağlar Askeri Cezaevinde ölenlerin ne ilkiydi, ne de sonuncusu. O da, ötekiler gibi ailesine teslim ve sorumlular ellerini kollarını sallıyarak aramızda dolaşmaya devam ettiler.

Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 numaralı Askeri Mahkemesinde görülmekte olan bir davada, sanık Muzaffer Ayata (20) «1981-84 yılları arasında Bağlar Askeri Cezaevinde 32 kişinin işkence ile öldürüldüğünü» öne sürerek suç duyurusunda bulunduğunda tarih 6 Şubat 1986 idi. Askeri savcı bu sava karşı görüşünü belirtirken 12 Eylül sonrasının önemli belgelerinden birini sergiliyordu. Askeri savcı suç duyurusunda bulunulmasına gerek olmadığını, çünkü sözü edilen ölüm olayları ile ilgili soruşturmalarda, «Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı» verildiğini söyledi:

15.7.1982 Perşembe günü Bakıyönetim As.Savcısı Hakim Yrb. B.Cahit AYDOĞAN tarafından Askeri Hastahanede tutuklu koğuşunda bulunan bir sanığın vefat ettiğini ve otopsi işleminin yapılması gerektiğinin bildirilmesi üzerine Trd. Askeri Savcı Hakim Yab.Oktay YÜKSEL refakatte tutanak katibi olarak Polis Memuru Numaner ÇİVİCİ hazır oldukları halde Askeri Hastahaneye sevkedilen sit jeep arası ile Askeri Hastanesine gidildi Baş Tabip Yrb.İbrahim TURAN ile görüşüldü, cesedin morga kaldırıldığı öğrenildi, hasta müşahede ve karantina evrakları temin edildi, Ölen şahsın hastanede ilk müdahaleyi yapan Tabipler Tb.Astsğmen Hüseyin MUTLU, Tb.Astsğmen Seydi AKPOT hazır edildiler otopside bilirkişi olarak görevlendirilen Tb.Astsğmen Reha KUPELİOĞLU ve Adli Tıp Kürsüsünden temin edilen Öğretim Gör.Dr.Gülgün ÖKTEM ve Cezaevinden getirtilen teşhis tanığı Piyade er Adnan GÜNDÜZ ile birlikte otopsi yardımcıları Şahmuz TUFUZ ve Nafer TOPRAK hazır oldukları halde morga inildi, cesat morgtan çıkartılarak masail taşı üzerine yatırıldı, Üzerinin Askeri bir battaniye ile örtülü olduğu görüldü, Üzerinde kılcivert boyası desenli bir gömlek altında beyaz bir atlet ve kilot olduğu görülerek cesat elbiselerinden teşrit edildi, herhangi muayenesine geçilmeden önce cesedin kimliğinin tesbiti için temin edilen teşhis tanığı Adnan GÜNDÜZ huzura alındı kimliğinin teşhisine geçildi :

TEŞHİS TANIĞININ KİMLİĞİ : Yaşar oğlu 1961 doğumlu Ayşe'den olma GÜNDOĞMUŞ ili Merkez ilçe Kale Mahiyesi Karaçiçek köyü nüfusuna kayıtlı halen İstanbul Beşiktaş Muşahir Sk.Pasil de ikamet eder (Refahdy/İstanbul) halen Diyarbakır Bakıyönetim As.Cezaevinde görevli (İçanniyeti ile) Piyade Er olduğunu söyledi yapacağı iş kendisine anlatıldı, hususen yemini verildi, sorulduğu :

CEVABEN/ Bana gösterdiğiniz huzurdaki cesat cezaevinde benim gardiyan olarak görevli bulunduğum 33 numaralı koğuşta tutuklu olarak yatan ve 25 gün önce cezaevine giren Bedii TAN isimli şahsa aittir, babasının adının Yusuf ve kendisinin Mardin'li olduğunu biliyorum, açık kimliğini teşhiten çıkarıldı sanık hakkındaki tutuklama müzekkeresi,ehliyeti ve iki adet fotoğrafını birlikte getirdim dedi, belgeler alındı tutuklama müzekkeresinden Ölen şahsın kimliğinin teşhitine geçildi :

BEDİİ TAN - Yusuf oğlu 1935 yılında Adlı (Akila) den olma Mardin/Midyat Nüfus Hane No:71 Cilt No:7/1 sahife No:157 de nüfusa kayıtlı Diyarbakır Yenişehir Kışla Ck. Yekanın Apt.No:3/12 de oturur.

Cesedin kimliği bu şekilde tesbit edildikten sonra hasta müşahede kağıtlarının incelenmesine geçildi, Bedii TAN'ın 13.7.1982 tarihinde Askeri Cezaevi tarafından 3975 kayıt numarası ile sevk kaydı ile Askeri Hastaneye sevk edildiği, Askeri Hastanede Kan tahlili, İdrar tahlili, karın ve akciğer filmlerinin çektirildiği ve tutuklu koğuşuna yatırıldığı 13.7.1982 tarihinde Tb.Astsğmen Hüseyin MUTLU tarafından hasta müşahede kağıdına hastanın bilincinin kapalı olduğu, nabzının dakikada 120 olduğu, ağrıla uyarılara cevap verdiği, sağ akciğerinde seslerin azaldığı, ve beharallar (akciğer seslerinin bahalaştığı) karında yumuşaklık ve hassasiyet daha doğrusu karının yumuşak ancak hassas olduğu, karına şonkasyon (karından çarınga ile sıvı çektiği) konla cerahatkıvamında kanamanın kokusun sıvı geldiği, karın boşluğuna lokal anestezi ile açarak karındaki sarı sıvısını boşalttığının yazıldığı görüldüğü, huzurda bulunan Tb.Astsğmen Hüseyin MUTLU'nun hasta müşahede kağıdına yazdığı bulgulara ilâveten cesat hakkında herhangi bir aydınlatıcı bilgini olmadığını beyan etti.

Hastane (Cesede) 14.7.1982 günü intaniye, göğüs hastalıkları nöroloji ve dahiliye mütehassısları tarafından konsültasyon yapıldığı, intaniye mütehassısı tarafından Bedii TAN'ın intaniye hastalıkları yönünden bir müdahalesi bulunmadığını ancak Lüber pülmönalı yönünden takibinin uygun olacağının ve vücudunda yaygın döküntüler Purpura döküntüleri olduğunun belirtildiği

../..

[illegible] hastalıklarını uzmanı tarafından radyolojik olarak (filimde) sağ akciğer alt alanında (lobunda) sinonezik görünüm olduğu yüksek doz penisilin tedavisinin uygun olduğu[illegible] nun hasta ağzından kağıdına kaydedildiği görüldü Roroloji uzmanı tarafından Bedii T/H'de sa göz bebeklerinin daraldığı (pupillaların) kol ve bacaklarının (Ekstremitelerin)uyuşuk olduğu hiç bir refleksinin alınamadığı yazıldığı görüldü, Dahiliye mütehassısı tarafından solunumun düzensiz olduğu, zaman zaman solunumunun durduğu, (Biot solunumu) şeklinde yaygın karapitan ralleri olduğu her iki diracktte mubtemel zehirlenme hafif vaka seyret eldiği saf elde 2x1 Cm. alanında ekimotik yara (ağırmış), karın ve koltuk altlarında ekimotikler bulunduğunun hasta ağzından kağıdına [illegible], ayrıca dahiliye mütehassısı tarafından kan tahlili ve kan sayımının yaptırıldığı, lokositin 10200 Mikrosit 3,600000 hemoglobin %75, parasız lokosit formülünde %20 parçalı lokosit %52 lenfosit %6 molosit %22 çomak parçalı lokosit, ayrıca trombosit sayısının 260,000 olduğu görüldüğü, huzurda bulunan dahiliye mütehassısı Beydi AKGÜT hasta ağzından kağıdına yazdığı bulguları aynen tekrar etti,

Cesedin harici muayenesine geçildi :

Harici bulgular : 170 - 175 Cm. boylarında kuvvetli üç numara traşlı siyah saçlı iç çamlık nakilli sayılı yaşlı alınaetli hiç dişi bulunmayan tahminen [illegible] yaşlarında sabık saçlara kirlenmiş, açık renkli sözlü erkek cesedi olduğu bilinteyinin tespitini etmiş olduğu, boyunda,sırtta, omuzlarda, kalça ve bacakların ön ve arka kısımlarında koyu renkli ölü morluğu tespit etmiş, kulak kepçeleri fazlaca koyu, dudakları koyu, olduğu görüldü.

Sağda,burun üstünde, sol alnınsık kemiği üstü ve sol kaş üstünde parçacık şeklinde, (Ölüme yakın husule gelen yaralar deri kurumuna) sağ el sırtında 2 Cm. kutrunda sayrık ve morluk, nide bulgeginde enine 5 Cm. uzunluğunda [illegible] yara, Alnt, [illegible] yara [illegible] [illegible] [illegible]

Kafatası boşluğu furontal kemik anine kesilmek ve arkaya çekilmek suretı ile açıldı, dromaterin tepe kısmında yerver kafa kemiğine yapıştığı, duromaterin birak kalınlaştığı, Üzerinden küçük hemorajik mihraklar olduğu görüldü, dura açıldı, beyinde genel ödem olduğu, venaların genişlediği ve dolgun olduğu görüldü, her iki beyin hemisferi ve beyincikle beraber bulbus kafa boşluğundan çıkarılarak masa üzerine alındı, anine ve boyuna yapılan kesitlerde genel ödemden başka ve konjestiyon (kanlanma) başka herhangi bir patolojik bulguya rastlanmadı.

Göğüs boşluğuna uygun olarak açıldı :

Cilt sternum üstünden göğsün üst kısmına kadar cilt açıldı, deri ve değişiklikler altı dokunun kontaller üzerinden her iki tarafa sıyrıldı. deri altında kaltuk altı kısımlarında herişen fenbit adiler, akciğer uçları kalp [illegible] ve şişmiş olduğu görüldü, sternum kostalara yapışma yerlerinden kesilerek çıkarıldı, plevranın ön kısımdan göğüs kafesine yapışmış olduğu görüldü, plezra yapışık yerlerinden kesilerek açıldı, her iki akciğerin göğüs boşluğunu tamamen doldu duğu kalbin üzerini iyice örttüğü görüldü, her iki akciğer ve kalbi dışarı alındı, her iki akciğerin üst loplarında fazla miktarda k nlanma olduğu, bunun travmatik [illegible] olduğu, alt loplarda bronke pnömonik [illegible] kesitler yapıldığında rastlandı, perikart açıldı, kalbin kontraksiyon çizgileri şahmın yumruğunun iki misli büyüklüğünde olduğu, sol kalbin boş ama kalbin kanla dolu olduğu, kanın koyu renkli ve sıvı halde bulunduğu görüldü, ateş trikuspit kapağında hafif atonun olduğu ve kalbin dış kısmının hafif yağlandığı, koroner damarlarda herhangi bir patolojik bulguya rastlanmadığı ancak göğüs boşluğunda hipostazdan dolayı kirli pembe renkte tahminen yarım litre kadar sıvı olduğu görüldü,

Batın usulüne uygun olarak açıldı : karaciğerin açık pembe kahve rengi renkli tahminen bir buçuk iki kilo ağırlığında sergin üzeri parlak olduğu görüldü, yapılan kesitte herhangi bir patolojik bulguya rastlanmadı, dalak normal büyüklük ve normal renkte olduğu görüldü, mide ve barsakların normal olduğu, [illegible] eden gazdan çişkin olduğu mesanenin normal olduğu görüldü, sağ ve sol böbrekler dışarı alındı, her iki böbreğinde iğnenin fazla miktarda yağlandığı, normalden büyük olduğu, sağ böbreğin sol böbrekten çok daha büyük olduğu görüldü, anine yapılan kesitte medulla ve korteks hattının çok belirgin olduğu, kortekste yaygın ekimoz olduğu, medullada hemorajik mihraklar olduğu görüldü, beyrek zarından kolaylıkla sıyrıldı, pankreas ve mezenterin normal olduğu görüldü,

Ölüler [illegible] yaklaşık eski yani tahminen üç hafta civarına ait travmaya bağlı olarak meydana gelen beyin [illegible]

[illegible] travmaya bağlı olarak akciğerlerde meydana gelen konjestiyon ve ödem,

[illegible] travmaya bağlı olarak böbreklerde meydana gelen konjestiyon ve kronik glomerüler akut [illegible] değişiklikler

Her iki bulgudan kanla ölüm sebebi sayıldı :

KESİN ÖLÜM SEBEBİ : Travmaya bağlı olarak akciğerlerde ve böbreklerde meydana gelen akut sebebi ile [illegible] yetmezliği ve dolanım ve merkezi sinir [illegible]

Kafa elde sebebi belgi olduğundan çıkarılan parçalar yerlerine konuldu, açılan yerler usulüne uygun olarak dikildi otopsiye son verildi, hazırlanan tutanak birlikte imza altına alındı 14.2.199[illegible]

Adli Tabip	Bilirkişi	Bilirkişi	Müdavir Doktor	Müdavir Er.
Ortaç ÜNGEL	Ömer [illegible]	Fehmi [illegible]	Mehmet [illegible]	Zeydi AKSÜT
Hakim Yrd.			(imzalı)	(imzalı)
	Tutanak katibi	Otopsi Yardımcısı	Otopsi yardımcısı	
			Nüfus memuru	

«...Sanıkların vermiş oldukları dilekçenin incelenmesi neticesinde görüleceği gibi bu 32 kişiden bir kısmı işkenceleri protesto, ölüm oruçu, kendini yakma gibi eylemler sonucu yaşamını yitirmiş, bir kısmı da işkence sonucu öldürülmüş denilmektedir.

...Askeri savcılık kayıtlarının tetkiki ile, 32 kişinin ölümü ile ilgili tüm olaylara askeri savcılıkça el konulduğu ve gerekli tahkikatın yapıldığı anlaşılmıştır.

...Yapılan incelemeler sonucu ölüm olayları ile ilgili olarak kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmiştir.»

Olay bu kadar basitti. Geriye 31 kişinin isminin ve ölüm nedenlerinin açıklanması kalıyordu: Selahattin Kunduz (17.6.1981 intihar), Abdurrahman Çeçen (27.4. 1981 ecel), Mehmet Ali Eraslan (9.6.1982 ecel), Önder Demirok (8.3.1982 ecel) Mazlum Doğan (15.4.1982 intihar), Mehmet Akpınar (25.1.1983 normal), Aziz Özbay (23.8.1982 siroz) Ferhat Kutay (25.7.1983 yakarak intihar), Eşref Anıl (25.7.1983 yakarak intihar), Necmi Öner (25.7.1983 yakarak intihar), Mahmut Zengin (25.7.1983 yakarak intihar), Kemal Pir (4.10.1982 açlık grevi sonucu), Ali Çiçek (4.11.1982 açlık grevi sonucu), Akif Yılmaz (4.11.1982 açlık grevi sonucu), Bedii Tan (Bu ölüm olayı ile ilgili soruşturma sürüyor), Ali Erek (20.4.1981 ecel), Abib Büyükertaç (22.12.1982 ecel), Medet Özbadem (20.5.1981 verem) İsmet Kara (6.3.1984 kanser), Yılmaz Demir (20.1.198[illegible] intihar) Remiz Aytürk (1.2.1984 intihar,) Necmettin Büyükkaya (18.7.1984 akciğer anfizemi sonucu), Cemal Arat (15.5.1984 açlık grevi), Cemal Kılıç (23.2.1982 eceliyle Askeri hastahanede), Ali Sarıbal (1982 ecel), Orhan Keskin (4.5.1984 açlık grevi sonucu), İbrahim Halil Baturalp (27.4.1984, eceliyle), Halil Atala (sa-

nıkların dilekçesinde adı geçen sanık mahkemenin görevsizlik kararı vermesi üzerine cezaevinden ayrılmıştır).

Askeri savcı 32. kişi olarak Ali Kılıç'ın «duruşmaya getirilirken görevliler tarafından müessir fiile maruz kaldığı iddiası için de suç duyurusunda bulunulması mütalaa olunur» diyerek listeyi tamamladı.

Sanıkların istemleri ve askeri savcının görüşünü inceleyen mahkeme «32 kişinin işkence ile öldürüldüğüne dair suç duyurusunda bulunulması isteminin reddine, Ali Kılıç olayıyla ilgili olarak Sıkıyönetim Komutanlığına suç duyurusunda bulunulmasına» karar verdi.

Şu ya da bu nedenle devletin güvencesi altındaki 32 kişi ölmüştü. Kimi için ecel, kimi için intihar, kimi için açlık grevi neden gösterildi.

Türk Tabibler Birliği Merkez Konseyinin «Bilimsel olarak, ecelin, bir ölüm nedeni olmadığını» açıklamasının üzerinde duran olmadı.

Olan olmuş, ölen ölmüştü.

Cezaevleri gerçeği, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 1985 yılının son günlerinde verdiği bir kararla, gözle görülür bir açıklık kazandı.

Mamak Askeri Cezaevi için de otorite gerekliydi. Otorite ise çoğu zamanı copla sağlanıyordu. Cop adam ayırmıyordu, dönem ayırmıyordu. Cop için 12 Eylül öncesi ve sonrası diye bir ayırım olmazdı. Havaya kalkar ve inerdi. Yeterki altında genç-yaşlı kadın-erkek insanlar olsundu. 1980 yılının ağustos ayının 28'in de Mustafa Yalçın yediği cop darbeleri ile cezaevinde öldü.

Mustafa Yalçın'ın ölüm olayının sorumlularını araştıran savcılık, tam beş yıl sonra verdiği kovuşturmaya yer olmadığı kararında, «Cezaevinde insan mı, otorite mi?» sorusunun yanıtı vardı:

«...Mahkumlar yöneticilerin koğuşlarda görevlilerce arama yapacağı emirlerini dinlememişlerdir. Arama yapacak inzibat kuvvetlerini koğuşlara sokmamışlardır.

...Mukavemete karşılık Bolu Komando Tugayına bağlı komando birliğinden ilave kuvvet isteği üzerine, 90 kişilik yeterli kuvvet temin edilmiştir.

...Daha sonra tutuklu kapıları açılarak, tutuklular dışarı çıkarılmışlardır. Dışarı çıkma esnasında tutuklular güvenlik kuvvetlerine ellerindeki sert cisimlerle vurmuşlardır. Güvenlik kuvvetleri kanunda belirtilmesine rağmen silah kullanmamışlar, yalnızca cop kullanmışlardır.

...Böylece tutukluların saldırı aletleri ile savunma aletleri arasında denge sağlanmıştır.

...Mustafa Yalçın'ın vücudun arka kısmına özellikle sert ve omuzlara aldığı künt darbeler sonucu kanama olmaksızın ağır şoka girerek, şoktan öldüğü anlaşılmıştır.

...Olayın bastırılmasında 90 kişi görev almıştır. Ölüm olayının görevli erlerin mukavemeti kırmak için kullandıkları coplardan olduğu, fakat kimin kullandığı coplarla öldüğü ortaya çıkarılamamıştır.» (21)

Cezaevlerindeki «otorite ve insan» arasında yapılacak tercihte her zaman otorite ağır basıyorsa, Mustafa Yalçın'ın başına inen copları tutan eller elbette bulunamayacaktı. Bulunmadı da. O da, ötekiler gibi ailesine teslim edildi ve sorumlular ellerini kollarını sallıyarak aramızda dolaşmaya devam ettiler.

Demokrasiye ara verilen dönemler dışında «Yolgeçen hanına» dönen cezaevleri, askeri yönetim dönemlerinde «Yaşanmaz hale» geliyordu. Uzun yılları, ikisinin ortası bulunamadı.

12 Eylül'den sonra Cezaevlerinden yükselen seslere kulak tıkamak olanaksızdı. TBMM'den oluşturulacak bir heyet cezaevlerine gidip durumu gözleri ile görebilirlerdi. «Söylenenler ya gerçekse» endişesi bu heyetin TBMM'ce görevlendirilmesini engelledi. Siyasi partiler, TBMM yokmuş gibi bir yol izlediler. ANAP'lı Bülent Akarcalı'nın başkanlığında bir komisyon oluşturuldu. Parlamenter geleneklere göre üyeleri TBMM genel kurulunca seçilmesi gereken bu komisyon, uzun bir süre çalıştı. Akarcalı'ya göre sonuç, söylenenler, savlananlar gibi değildi. «Cezaevlerinde, arkasında devletin ve yargı mercilerinin bulunduğu bir işkence yok»tu, «Türkiye'de sistematik bir işkence olsaydı, bize yüzlerce mektup gelmesi gerekir»di. «Şartlandırılmış insanlar, mahkemeye götürülüp getirilirken araba içinde birbirlerini tırmalıyorlar»dı. «Kaldı ki cezaevleri bir melek yuvası değil»di :

«...Ülkemizde 639 ceza ve tutukevi bulunmaktadır. Bunların tümünü gezip inceleme imkanımız olmadığı açıktır.

...Ceza ve tutukevsiz bir düzen ve bu düzene uyarak yaşayan bir toplum muhakkak ki herkesin özlemidir. Ancak gerçekler özlemlerle her zaman bağdaşmadığından, ortaya çıkan sonuçlara da katlanmak gerekmektedir. Hukuk düzeninin hakim olduğu toplumumuzda da önmeli olan bu sonuçlara bağımsız yargı organ-

larının kararlarıyla katlanmak zorunda kalanların, bu kararlar dışında muamele görmemeleridir.

...Devletin; mahkum başına yaptığı harcama ilk, orta ve lise düzeyindeki gençleri yetiştirmek için yaptığı harcamaların üstündedir.

...Askeri cezaevlerinde sivil mahkum bulunmamaktadır. Bu cezaevlerindeki maddi şartlar, çoğu sivil cezaevinden iyidir. Disiplin tutukluların niteliğinden kaynaklanan sebeplerden dolayı sıkıdır.

...Cezaevi kural ve yönetmeliğine uyan tutuklular vardır. Bir de bunlara uymayı reddeden ve daimi direniş içinde bulunan tutuklular.

...Üçüncü tip tutuklu, şartlandığı ve bağlı olduğu ideolojik siyasî eylemini cezaevinde sürdürmeye kararlı olup cezaevi kural ve yönetmeliğini reddedenlerdir. Bu sınıfta olanların ortak özelliği, siyasi direnişlerini mekan ve zaman göstermeksizin uygulamak azminde oluşlarıdır. Tipik direniş şekli, tek tip elbise giyme kuralına uymamaktır.

...Basit direniş hadisesi altında yatan esas olay, bu tutukluların daha önce anarşi ve terörist eylemlerle yıkmaya çalıştıkları siyasi ve iktisadi rejimi, içinde bulundukları şartlara rağmen tahrip etme çabası içinde olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu hususu kendileri de açıkça ifade etmektedirler.

...Yurt savunması için yetiştirilmiş ordu mensuplarının, hiçbir tecrübeleri, eğitimleri olmadan binlerce anarşik ve terörist eylemden tutuklu insanları cezaevi içinde de olsa yönetmek durumunda kalmaları, kendilerinin sinir sistemleri, psikolojik durumlarını muhakkak ki etkilemiştir.

...Şikayetler her ne konuda olursa olsun, yalnız belirli siyasi görüşte olan ve kendilerini Marksist-Leninist düşünceye sahip olarak tanımlayan tutuklulardan gelmektedir.

...Mücadeleye cezaevleri içinde devam eden bu tutuklular, örgütlü ve disiplinli çalışmakta ve hareket etmektedirler. Kendi kendilerini ve birbirlerini yetiştirmeleri yanında, ülkedeki mevcut Hür Demokratik Sistemle mücadeleye devam etmektedirler.

Başvurulan yolları şunlardır: Açlık grevleri, işkence iddialarının yayılmasını sağlamak. Sürekli olarak iç ve dış kamuoyunun dikkatini çekerek olaylar yaratmak. Türkiye'de insan haklarına uyulmadığını, saygı gösterilmediğine dair delil olabilecek girişimleri gerçekleştirmek. Yemekte dua etmek, İstiklal Marşı söyleme, tek tip elbise giyme ve programlı hayat yaşamaya zorlanmakla, geldikleri anarşik ortamdan sonra, bu hayatı işkence olarak tanımlamaktadırlar. Bu tip tutuklu ve mahkumlar dış mihraklı anarşi ortamları ve yurt dışındaki kaçak anarşist ve teröristlerle irtibat arayışı içinde bulunmaktadırlar.

...Yaptığımız ziyaretler sırasında, yapılan görüşmelerde, işkence ve kötü muamele konularında çeşitli şikayetler alınmıştır. Kimi cezaevlerinde, kimi de cezaevlerine gelmeden önce bu tip muamelerle karşı karşıya kaldıklarını iddia etmişlerdir. Ancak, cezaevinde en hassas konu olan işkence, kötü muamele uygulamaları gerçekten var ise, tespit etmek ve bu tespiti hukuki geçerliği olan delillere bağlamak sanıldığı kadar kolay bir iş değildir.

...Çünkü konu çok taraflıdır: Hakikaten işkence ya da kötü muamele görüp sesini duyuramayanlar; işken-

ce ve kötü muamele kavramını politik eylem haline getirerek cezaevi içinde kalındığı süre halinde bile mevcut siyasi ve iktisadi demokratik rejimi karalamak için birbirlerini yaralayarak mahkemede işkence gördük diye ortaya çıkabilenler; yemekte dua etmeyi avluda İstiklal Marşı söylemeyi psikolojik işkence diye yorumlayanlar; koğuşlarda hakimiyet kurmuş bir kısım mahkumlar tarafından diğerlerine yapılabilen baskılardan zarar görenler, ayrı ayrı konular olarak mütalaa edilmek gerekirken aynı siyasi sepete konulabilmektedir.» (22)

İşkence savları ile ilgili sayıları da içeren rapor, önce TBMM başkanlığına sunuldu. Sonra tercüme edilip diplomatik misyona da dağıtıldı.

Anlaşıldığı kadarıyla, Türkiye'de cezaevlerinde işkence yoktu, ama işkence suçundan tutuklu ve hükümlüler vardı.

Sağmacılar Askeri Cezaevinde tutuklu Mehmet Kılıç haberi gazetelerden okuduğunda, saat epey ilerlemişti. Gece gözüne uyku girmedi. Erkenden kalktı, yazmaya başladı. Akarcalı'nın istediği yüzlerce mektuptan ilkini yazdı :

«...Hayretim olayları bu derece çarptırabilme becerinize ilişkindir. Yoksa, böyle bir sonuca varacağınızı ben dahil, tüm siyasi tutuklu ve hükümlüler biliyorduk.

...İncelemenize başlamadan önce raporunuzun anahtarını çizmiş ve bir buçuk yıl sonra bunu birtakım şeylerle süslemiş olmalısınız ki, bu bir buçuk yılmeler ve sonucunda sizi hiç etkilememiş,

...Bizler size mektup yazsaydık elinize ulaşır mıydı? Ulaşmazdı. Çünkü değil size, en yakınlarımıza yazmamız bile çoğu kez ya tümden engellenmiş ya da sınırlar konmuştur. Siz biliyordunuz ama raporunuzda yok. Metris cezaevine 1983 mayıs ayından itibaren mektup yazmak için kalem bile verilmemiştir.

...Dilekçelerimiz bile kurşun kalemle yazmaya zorlanmıştır.

...Cezaevlerindeki işkence, baskı ve yasaklarla ilgili şikayetlerimiz, suç duyurularımız yargılandığımız mahkemelerce 'Bizi ilgilendirmez' diye reddedildiğini bilmiyor muydunuz?

...Bizim mektuplarımızın size ulaşmayacağını bildiğimiz için, bizim adımıza Ankara'yı mekan tutan ailelerimizin Başbakanlık, Genelkurmay Başkanlığı, Meclis Başkanlığı ve parti merkezinizden kaç kez kovulduklarını, gözdağı vermek için gözaltına alındıklarını, haklarında dava açıldığını bu birbuçuk yıllık süre içinde size hiç anlatan olmadı mı?

...Siz ve partinizde gayet iyi biliyorsunuz ki, Türkiye bir bütün olarak hapishane olmuştur. Siz gizlemeye çalışsanız da bu çok iyi biliniyor. Bunu bilmek için dışarda olmak gereksiz. Magazin basın bile artık işkenceleri yazıyor.

...'Ateş olmayan yerden duman çıkmaz' sözüne inanırsınız? Evet, Türkiye'nin semalarından duman çıkıyor, işkencehanelerde elektrik verilen insanların dumanı hemde.

...Mecliste aynı çatıyı paylaşma şerefini taşıdığınız sayın Turgut Sunalp'ın, kamuoyuna yansıyan marifetlerini hatırlatarak, bilineni tekrarlayıp, Türkiye'de işken-

ce var mı yok mu? tartışmasına girecek değilim. Yanlız bir cümlenize atıfta bulunacağım : 'Açlık grevi ile kendisini ölüme terkedecek kadar şartlandırılmış...' diyorsunuz. Açlık grevi yapan insanların mazoşist olduklarına dair incelemenizde ne gibi bulgular elde ettiniz? Açlık grevi yapanlar nasıl şartlanıyormuş, kamuoyu sanırım bunu merak ediyordur?

...Sizin söylemeye yemin ettiğiniz ama ağzınızdan sık sık kaçırdığınız ve onbinlerce tutuklu ve hükümlüyü sık sık açlık grevleri ve ölüm oruçları yapmaya zorunlu bırakan şey 'Cezaevi gerçeği'dir. İstanbul'daki beş yıldır açlık grevleri toplam olarak 170 gün sürmüşse bunun başka açıklaması olamaz.

...Soruyorum : insanların çırılçıplak soyularak, makatlarına parmak sokarak arama yapmak sizce işkence midir? Tutuklu olduğum beş yıl içinde en az üç yılımı havalandırmaya çıkarılmadan geçirdim, bunun adı nedir? Bir buçuk yılımı, uzun süre tüberküloz tedavisi görmeme karşın güneşi görmeden geçirmeye zorunlu bırakılmam, hangi yasa ile açıklanabilir? Kıç falakası, meydan dayağı, yerlerde süründürme ve ağıza cop sokma ve benzeri yöntemlerle onlarca askerin saldırısı ile yere yıkılıp aranmak size ne anlatıyor? Üç, dört yıldır ailelerimizle avukatlarımızla görüşemememiz, hangi yasaya, hangi mahkeme kararına dayanmaktadır? Piyasada serbestçe satılan dergi ve kitaplara neden cezaevinde yasak konuluyor? Cezaevi mutfak ve kantinlerini haber vermeden denetleyebildiniz mi? Acil durum olmadıkça bizleri hastanelerin kabul etmediğini biliyor musunuz? 600-700 kişilik cezaevinde gece nöbetçi doktorun olmadığını öğrenebildiniz mi? İşkence raporu olanlarla görüştünüz mü? Ayakkabı verilmediğini, ailelerimizden gelen giyeceklerin içeri alınmadığını bilmiyor musunuz?

Koğuşlarda, masa, sandalye ve elbise dolabı gibi en basit kullanım araçlarında yoksun olduğumuz gözünüze çarpmadı mı?

...Bu soruları sayısız ölçüde uzatmak olası. Ama bunların sizi etkileyebileceğini sanmıyorum. Çünkü, siz görmemeye, duymamaya, görüp duyduklarınızı söylememeye yemin etmişiniz. Ta Avrupalardan Amerikalardan gelenlerin görebildiğini, sizin göremediğinizi düşünmek olanaksız. Bunun tek nedeni var: Göreviniz ceza ve tutukevlerini incelemek ve sorunları belirtmek değil, kamuoyunu demagoji ve yalanlarınızla yanıltmaktı. Sizinle birlikte cezaevlerini gezen Kenan Nehrozoğlu'nun saptamlarına bakın. Üç dört yıldır havalandırmaya çıkarılmayanları, insan onuruna uymayacak şekilde yenilen yemekleri o söylüyor.

...Elleri arkasından zincirlenmiş, değil birbirini tırmalamaya, parmağını bile oynatmaya aman vermeyen biçimde sıkılmış ve bileğine kan oturmuş bir kişinin işkence görüntüsü vermek için öne sürdüğünüz tırmalama iddianız, gayrı ciddidir. İşkence iddiamızı mahkemeye söylemek ne değiştiriyor. 'Bizi ilgilendirmez' demiyorlar mı? Mahkemede çektiklerimizi söylemek fırsatı bulan arkadaşlarımızın hiçbiri tırmalama izi göstermediler bugüne kadar yargıçlara. Tekme, yumruk, cop ve falaka izi gösteriyorduk. Acaba cezaevi arabasının içinde bunun için de birkaç tane cop mu bulunduruyorduk? Ya da ellerimiz arkadan zincirliyken arkadaşımıza nasıl yumruk atıp cop sallıyorduk?

...Tutuklu ve hükümlüleri hangi gözle gördüğünüzü, bu incelemelerinizi yaparken 'Canınızı tehlikeye atarak' yapmış olduğunuzu açıklarken anlıyoruz. Oysa böyle kahramanlık havasına sokulacak biri yoktu. Tutuk-

lu ve hükümlülerden görüştüklerinizin, size haketmediğiniz bir ilgi ve saygıyı gösterdiklerini sanıyorum.» (23)

Akarcalı raporunun önüne eklenmiş sunuş bölümünde de önemli bir değerlendirme vardı. Bu değerlendirme uzun bir süredir Cumhurbaşkanı Kenan Evren'den Başbakan'a kadar herkes tarafından yapılıyordu. Aynı sözleri Prof. Doğramacı'nın YÖK seminerlerinde de herhangi bir camideki cuma vaazlarında da duymak mümdündü. Rapordaki değerlendirmeye «İnsan haklarının konu edilebileceği batı müessesclerini tarayınca, (Siyasi Partiler, Avrupa Parlementosu, İnsan Hakları Dernek ya da Birlikleri, Uluslararası Af teşkilatı vs.) bunların hiçbirinde ciddi ve düzenli bir biçimde Türkiye'de 12 Eylül öncesinde her gün ve her an ihlâl edilen, asgari hak olan can ve mal güvenliğinin ele alındığına, tartışıldığına ve bu konuda ciddi bir tavıra raslamıyoruz» diye başlanıyordu. Bu girişten sonra heryerde aynı şeyler söyleniyordu, Akarcalı'da ayni şeyleri söylüyordu : Demokratik sistem göz göre göre, anarşist ve teröristlerce tahrip edilirken tavır koymayan, ses çıkarmayan mekanizmalar özellikle 1982'den itibaren, insan hakları hususunda ülkemizi adeta yeniden keşfetmişlerdir.

Bu değerlendirme «Kim nerede ve hangi amaçla yaparsa yapsın», yanlıştı, gerçek dışıydı. Örneğin, Uluslarası Af Örgütünün yıllık raporlarında, Türkiye'de insan haklarının gerçek durumu, 1970'li yılların başından beri yer alıyordu.

Bulgaristan'daki, Türk asıllı Bulgar yurttaşlarının etnik sorunlarını, Uluslararası Af Örgütünün bültenlerinde «kanıt arayan» Türkiye, aynı örgütü, askeri yönetim altındaki bir dönemde Türkiye'yi «keşfetmekte» suçluyordu.

SABAH; ALTIYA KADAR SÜRECEKTİR, UYUYABİLİRSEN UYU...

Mart 1984'de siyasi parti liderleri, özenle yazılmış birer mektup aldılar. Kimi hak verdi yazılanlara, kimi olmaz böyle şey deyip elinin kenarı ile itti mektubu:

«...Tutukluların cezaevlerinde yasaların ve insan saygısının red ettiği davranışlarla karşılaşabildikleri anlaşılmaktadır. Bu sadece tutuklulara ve ailelerine özgü bir sorun değil, aynı zamanda da ulusal boyutta toplumsal bir sorundur. 'Herkese her yerde insanca muamele' uygar toplumlar için vazgeçilmez bir ilkedir. Türkiye'de de bu ilke üzerinde titizlikle durulduğunda, kimsenin herhangi bir haklı kuşkusu olmamalıdır. Bu nedenle de cezaevlerindeki durumun, cezaevleri sorumlularının etkili olamayacağı koşullar altında, yansız ve ciddi şekilde araştırılmasında ve varılacak sonuçlar ışığında gerekli önlemlerin alınmasında yarar vardır.

...Bu düşüncelerimi önce yetkili makamlara, sonra da Meclisteki bir açıklaması üzerine Başbakana ilişik yazılarla sordum.» (24)

Başbakan Turgut Özal'a gönderilen mektupta, başkentte bir cezaevindeki özgürlüklerinden yoksun insanların sorunlarına değiniliyordu:

«...Bir düşünür 'İnsanlar daima başkalarının kederlerine dayanablime gücüne sahiptir' demiş. Mecliste cezaevleri ile ilgili bir soruya yanıtınızı (25) gazetelerde okuyunca bu sözü anımsadım.

...İnsan onuru ve yaşamı ile ilgili konularda, sanırım, tahmine dayalı açıklamalardan kaçınılmalıdır. Mamak Cezaevine gidip tüm koğuş ve hücrelerdeki tutukluların durumunu görmüş olsaydınız veya cezaevleri sorumlularının etkisi altında olmayacak koşullarda ve yeterince deney sahibi ve kişilikli kimselerden oluşacak bir heyete mahallinde yansız ve ciddi bir araştırma yaptırmış olsaydınız, herhalde böyle bir açıklama yapamazdınız.

...Hükümetin bir görevi güvenlik sağlamak ise, bir görevi de insanların onurunu, hakkını korumaktır.

...Tutuklu ailelerin, bende dahil, büyük kaygılar içinde olduğunu, durum hakkında bir an önce doyurucu bilgi sahibi olma özlemi duyduklarını bilmenizi saygılarımla rica ederim.» (26)

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığına çekilen bir telgrafta ise, konunun Türk Silahlı Kuvvetleri açısından önemi anımsatılıyordu :

«...Çok üzücü olmasına karşın, bir durumu kabul etmek gerekiyor.

Mamak Ceza ve Tutukevi'nde tutuklular disiplin ve güvenliğin gerektirdiğinin ötesinde fizik ve manevi baskı altında bulunuyorlar, aynı zamanda yasalarla ve insanlıkla bağdaşmayan eylemlerle karşılaşabiliyorlar.

...28 şubat salı günü TKP davası duruşmasına katılanlar yalnız sanıkların mahkeme heyetince tutanaklara geçirilen ifadelerinden değil, fizik durumlarından özellikle yüzlerinde taşıdıkları izlerden de bunu anlamışlardır. Bu durumu ancak görmek istemeyenler görmeyebilir.

...Yalnız tutukluluk açısından değil Ordumuz açısından da takdir buyuracağınız gibi buna kayıtsız kalınamaz. Bir yandan askeri denetim altındaki tutuklulaların insan onurunda ve sağlığında tehdit altında bulunabileceği düşünülemez, bir yandan da vatan hizmeti için silah altına alınmış evlatlarımızın kendilerinden on hatta yirmi yaş büyük kimseleri bile dövmek, coplamak durumunda olmaları çok elimdir.» (27)

Bir gazetecinin «Toplama kampları ile satın alınan sessizlik» yaklaşımının bir Alman'dan gelmesi de, uzun süre düşündürmüştü beni. İnsanlık tarihini toplama kampları ile acılara bulayan ulustan olan bir kişi için, buraların gerçekliği daha başka anlamlara geliyordu. Cezaevi başka, toplama kampı başkaydı.

Cezaevi neydi peki?

Yüksek kalın duvarlarla çevrili soğuk yüzlü yapılar, demir parmaklıklı pencereler, telörgüler, kuleler, ve koca koca demir kapıların arkası mıydı cezaevleri. Can kıyıcı, acımasız, sevgisiz, insanların yönetiminde birer toplumsal öç alma kurumları mıydılar?

1982-83 yıllarında Mamak Askeri Cezaevinde yatmıştı. Abartmasız doğası nedeniyle kendisine öteden beri inancım vardı. Yıllarca öğretmenlerin demokratik ve ekonomik hakları için uğraş vermişti. Mamak'tan sonra Çanakkale E tipi özel cezaevinde hükümlülüğünü tamamlamış, özgürlüğün ilk günlerinde bir merhaba demeye gelmişti. Cezaevi yıllarını anlattı uzun uzun. «Cezaevinde bir gün»ü yorumsuz anlatmasını isteyince «Çok zor» dedi. Yazıp gönderdi »Bir Gün»ü sonra:

«Burada anlatılacaklar yalnızca B Blokun bir koğuşunda olanlar. Ancak, günlük yaşam B Blok'un bütün koğuşlarında hemen hemen aynı. Koğuşlardaki tutuklu

sayısından başka hiçbir değişiklik yok. Bir de bazı koğuşların bazen özel davranışlarla, daha ağır uygulamalarla karşılaştıkları durumlar var. Bunun dışında anlatılanlar bütün koğuşlarda aynen yaşanan şeyler. Ayrıca bu anlatımı Mamak'ın bütün blokları için geçerli sayabiliriz. Hernekadar her blok için değişik bir politika izlenmiş olsa da uygulamalar üç aşağı beş yukarı aynı. En sert uygulamalar A Blokta yapılır. Sertlik sırası sonra B, C, D diye gider. İlk zamanlar G'ye kadar süren bloklar vardı. 1982'lerden sonra blok sayısı azaltıldı. B blokla ilgili anlatılacaklar genel olarak bütün Mamak'taki uygulamaların bir örneğini gösteriyor.

Her koğuşta bir günlük program-talimat asılıdır. Bu talimatta tutukluların uyması gereken kurallar anlatılır ve uymayanlara disiplin cezası verileceği belirtilir. Görevlilere de bu programın uygulatılması emredilmektedir. Normal bir yaşammış gibi görünen programın, uygulamada içeriğiyle hiç ilgisi olmayan bir yorumu sözkonusu. Ceza olayı, bir disipline etme aracı olarak değil de sistemli olarak yıldırmanın, keyfi olarak ezmenin bir aracı olarak kullanılmaktadır. Bu da programdaki kimi sözcüklerin cezaevi yönetiminin özel yorumuyla uygulandığını göstermektedir. Yani yönetmelikle uygulayıcılar arasında sanki gizli bir iletişim varmış gibi. Ve her ne hikmetse uygulama sırasında er ve erbaşlardan başka hiçbir görevli tutuklularla muhatap olmamaktadır.

Bu talimattaki eğitim, spor, sayım sözcükleri öyle uygulanmaktadır ki insanlar bu sözcüklerden nefret eder. Uygulandığı biçimiyle bu programı anlatmaya çalışarak Mamak'ın bir kesitini gözler önüne sermeye çaba göstereceğim :

SABAH

06.00

Siren gibi bir zil çalar. Bir dakika kadar çalar uykunun göbeğine. Zil çalmaya başladığı anda da korkunç bir gürültüyle dolar koğuşlar. Çünkü askerler, ellerindeki coplarla duvarlara, demir kapılara, pencere demirlerine, mazgallara vurmaya ve bağırmaya başlamışlardır: 'Kalkın lan, Otel mi burası Kaldırın şu herifi, Kalkmayan kalmasın....'

Ve gürültülü, sinir bozucu bir sabah başlar. Daha bitmedi. Her koğuştan birer ikişer kişi elleri mazgaldan çıkartılarak coplanır. Günün ilk gözdağıdır bu, ilk sindirme eylemidir ve kesinlikle aksatılmadan yaparlar bu görevi. Geç kalktı, ya da sallanarak hareket ediyor bahanesiyle coplanan bu, birkaç kişi günün ilk talihlileri sayılabilirler.

Kalkmak zorunludur. Hasta olmak özür kabul edilmez. Önce dayağını yer, sonra, eğer ağırsa kalkmamasına izin verilir. Kalkma işi en çok on dakikada gerçekleşmek zorundadır da. Üstelik onbeş dakikada yataklar düzeltilmiş ve yatakların üstüne battaniyeler örtülmüs olacaktır. Örtülme olayı düzgün olmadı gerekçesiyle yine birkaç kişinin canının yanması da sık sık görülen olaylardandır. Ve kalkanlar yıkayabilirlerse yüzlerini yıkarlar. Yıkayabilirlerse diyorum çünkü aynı anda yüz kişi sıraya koşmuştur. Genellikle bir ikisi tıkalı olan üç tuvalette sıra beklemek ve bir bidondan akan su ile yüz yıkamak kolay başarılacak iş değildir.

06.15

Kapılar açılır ve iki kişi çorba almaya çıkar. Koşa koşa gitmek zorundadır. Çorbayı alırken de tekmil

vermek zorundadırlar. 'Falan koğuşun çorbasını alabilir miyim komutanım' denilecek ve hak olan cop yenilecektir mutlaka. Niye mi?

Tekmilin yavaş sesle verildiği gerekçesi gösterilir. Hoş gerekçe gösterilmek zorunda da değillerdir aslında. Çünkü gerekçesiz coplamalarda da hakkın aranması koskoca bir sorundur. Neyse, ister bağırılsın, ister bağırılmasın çorba almaya gidenler elleri şiş olarak karavanaları alıp dönerler. Cezaevinde genel bir sessizlik olduğu için de bu tekmil sesleri ve ardından gelen cop sesleri, ürperterek günün başlamış olduğuna inanmayanları ikna eder.

Çorbalar alınmıştır artık ve sofra hazırlanmıştır.

Sofra... Yüz kişilik koğuşlarda 5-6 tane tabure vardır. Hani parklardaki banklara benzeyen, ama onlardan daha dar olan banklardan. Ve tutuklular yemeklerini bunların üzerinde yiyeceklerdir. Bir de ya bir ya iki tane masa vardır. Üzerinde en çok sekiz-on kişinin o da tıkış tıkış olursa sığabileceği masalar. Sonuçta, koğuşun çoğunluğu yerde olmak üzere yemek yenilir. Yere serilen gazetelerin üzerinde. Kullanılan kaşıklar tahtadır. Tabaklar ise melamin ya da naylondur. Başkasına izin yoktur. Yasaktır.

06.45

Çorba içilmiştir. Temizlik başlar. Bulaşıklar yıkanacaktır. Karavana da temizlenip verilecektir. Su kıttır gıdım gıdım akar ama bulaşık mutlaka yıkanacaktır. İyice çalkalama olanağı olmadan, yarı deterjanlı kalır bulaşıklar. Ve tabi soğuk suyla yıkanır hep. Naylon leğenlerde yapılan bu temizlikten sonra bulaşıklar kaldırılır. Koğuş süpürülür, paspaslanır. Hava alacak delik

yoktur koğuşta. Demirler, ızgaralar ve tellerle kapalı olan pencerelerden hava kolay kolay giremez. Çıkan tozlar doğal olarak tutukluların ciğerlerine gider. Yemekten sonra ellerin ve ağızların yıkanması da şans işidir. Su ya vardır, ya yok. Büyük benzin bidonları, variller verilmiştir koğuşlara. 100 kişilik koğuşlarda iki tanedir. Muslukludur bunlar. Bunlardan akan su ayaklara gelir. Sümüklü, balgamlı, pis sulara basa basa temizlik yapılır yani.

07.00

İstenirse çay gelir. Ücretlidir elbette. Koca koca demlikler vardır çay için. Büyük naylon bardaklarla içilir çay. Onlardan otuz tanesi dolacak kadar büyük demliklerle gelir çay. Çay ocağında o demlikte kaynayan suya bir avuç kuru çay atılmış ve gönderilmiştir. Bereket versin cam bardak bulunmaz da, çayın renginin deminin farkına varılmaz. Şeker demliğe toptan konur, karıştırılır ve çay niyetine içilir. Çay karıştırmak bile özlenir.

07.30

Yeni bir zil çalar, sayım zili.

Ürperti başlar. Herkes dakikalar öncesinden hazır beklemektedir zaten. Zil sesiyle bir karışılık başlar koğuşlarda. Herkes sıraya geçer ayakta bekler. Ne mi bekler? Sayımın gelmesini. Blokta ondan fazla koğuş vardır. Ve sıra ile sayım mangası verilen bir ekip tarafından sayılacaklardır. Askerlerin ayak sesleri ve yürüyüş kararı saymaları ile gürültü başlamış olur sayımla birlikte. Havalandırma alanına giderler ve tutukluların koğuş koğuş sıra ile gelmelerini beklerler. Avını bekler

gibi avcının. Koğuşlar sıra ile ve koşar adım gelirlerken koridordaki askerlerce okşanırlar biraz biraz. En son kişi alana gelene kadar yerinde sayılır, Sonra komutla durulur. Bu arada birkaç kişi, 'sallanma, adımlarını sert vur, sağa sola bakma' denilerek coplanır kibarca. Sonra 'başla' komutuyla sayım başlar.

Sıradan 'bir, iki, üç...' diye sayılır. Bağrılacaktır. Bu arada askerler istediği numarayı sıradan çıkartıp karşı duvar dibine dizerler. Gerekçe seslerin az çıktığıdır. Bu çıkanların sayısı genellikle yüzde ondur. Yani yüz kişilik koğuşlarda on kişi. Özel günlerde (1 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül, vb.) bu sayı artar, hatta tüm koğuş da olabilir. Bahane şart değildir özel günlerde. Sayım biter, son sayan 'Sondur komutanım' der görevli ere. Bu kez karşıya çıkanlarla birlikte komutla bir marş söylenecektir. Ya İstiklal marşının herhangi bir kıtası, ya andımız, ya gençliğe hitabe, ya yeni andımız, ya da orduya mesaj emirle söylenecektir.. Bunların herhangi biri tane tane söylenir.

Şaşırmak yasak, bağırmamak yasak. Olanca gücünle bağıracaksın. Ama bağırılsa da bağırılmasa da belli sayıda kişi mutlaka duvar dibine alınacaktır. Bu da mutlaka olacaktır ve bunun oranı da sayı işlemindeki gibi bir orandır. Sırada kalanlar komutla koğuşlarına koşarken, kalanlar, karşılarına geçen birer asker tarafından coplanmaya başlar. Ellere ve genellikle aynı sayıda vurulur. Bu sayı yazın iki ele dörder tane, kışın ikişer tanedir. Azalması sözkonusu değildir, ama bazı günler veya bazı görevlilerce çoğaltılabilir.

Sayım sırasında tutuklu sayısı kadar görevli bulunur. Ve her biri de mutlaka bağırır. Ne dedikleri belli değildir ama psikolojik baskı olsun diye hem yerlerin-

de tepinirler hem de bağırırlar. 'Koşun lan; Bağırın lan; Yerden ses çıksın;' gibi. Herbiri birşey söyler. Bu gürültülerle sürer sayım. Sayımı biten koğuştakiler de, sayım sırası bekleyenler de sayımın tüm blokta bitmesine kadar ayakta ve sırada bekletilirler. Ve genellikle bir saat sürer sayım olayı.

08.30

Sayım sırasında yataklar, koğuşları kontrol edenlerce dağıtılmıştır. Eşyalar karmakarışıktır. Onların toparlanması koğuşun temizlenmesi gerekmektedir. Bir de cop yiyenlerin tedavileri yapılacaktır. Bazen tüm koğuşun elbette.

09.00

Üç havalandırmaya üç koğuş çıkarılır eğitim için. Adı spor ve eğitimdir. Çıkanlar eğitime başlatılır. Önce biraz yürüyüş, marşlarla. Sonra biraz koşu, marşlarla. Ardından da beden hareketleri yaptırılır. Hep komutla. Bu sırada da çeşitli bahanelerle coplamalar sürer. 'Kışın karlı ve yağmurlu günlerde eğitim yaptırılmaz. Öyle günler yalnızca koşturulur, ya da hiç bir şey yaptırılmadan en az iki, en çok onbeş dakika havalandırma yaptırılır. Bazen tüm koğuşa ceza verilir. Sanki eğitimin kendisi ceza değilmiş gibi. Yerde süründürülür. Yatırılır kaldırılır, coplatılır vb. Sonunda da istirahat verilir: 'Elleri cebe sokmak, yanyana dolaşmak, yukarıya sağa sola bakmak, konuşmak yasaktır, istirahat edin' denilir. Bunun süresi de belli değildir bazen bir iki bazen, en çok on dakikadır.

Yine komutla toplanılır ve koşa koşa koğuşlara gidilir.

Aynı saatlerde dış eğitime çıkmayanlar ise koğuşlarda 'Atatürkçülük' eğitimi yaparlar. Bir kitaptan, bu Nutuk olabilir, bir generalin bir kitabı, ya da yazısı olabilir, o okunur. Bir kişi okur, diğerleri dinler. Bu sırada da coplama sürer. Gerekçe: dinlemiyorsun, uyukluyorsun, ciddiye almıyorsun'dur. Ya da bir asker okunanla ilgili, yanıtını kendisini de bilmediği sorular sorar dövmek için.

10.00

Koğuşa girilmiştir, eğitim bitmiştir. Koğuş dağınıktır yine, dağıtılmıştır. Toparlanır, temizlenir. Banyo günüyse banyoya gidilebilir. Koğuşlar sırayla giderler. Haftalıktır ama bazen 14, bazen 21, bazen 28 gün olabilir bu. Sıcak su en çok on dakika akar. Soğuk su da akıyorsa şanslılıktır. Onbeş dakikada soyunmak, banyo ve giyinmek gerçekleşmek zorundadır. Gidiş geliş ve geç kalma bahanesiyle de coplama sürer. Bu yüzden kimse banyoya gitmek istemez. Ama başka çare yoktur ki. Kitap okunabilir 82 Nisan'ına kadar yasaktı. Sonra kısmen serbest oldu. Ara ara yasaklandıysa da genel olarak kitap okunmasına 82 Nisan'dan sonra izin verildi. Mektup yazılabilir, çamaşır yıkanabilir, varsa ve soğuk suyla elbette.

ÖĞLE

12.00

Öğle Yemeği.

Yine sabahkinin aynısı bir tören. Ve mutlaka dua yaptırılır bağıra çağıra. Hani askerde yaptırılan yemek duasından. Sonra temizlik; çay.

14.00

Yine eğitim-spor saati. Sabah spora çıkanlar eğ timde kalır koğuşta, Atatürkçülük eğitimi, sabah eğ timde olanlar spora çıkarlar. Aynı şeyler değişimli ol rak tüm koğuşlara uygulanır. Adaletsizlik yapılmaz yani.

16.00

Bütün koğuşlar marş düzenine geçer. Herkes ayaktadır ve sıradadır. Bağırarak marşlar söylenir. İzmir marşı, Harbiye, Jandarma, Komando marşları vs. Çanakkale marşı ne hikmetse yasaktır. Bu arada bağırmadın gerekçesiyle coplananlar olur, mutlaka olur.

16.30

Bütün koğuşlar İstiklal marşına başlar.. Aynı anda, zille başlanır. Marştan sonra da azıcık bir zaman vardır, gazeteler gelmiştir bu arada. Onlara bakılabilir örneğin.

17.00

Akşam yemeği. Aynı sabahki gibidir. Aynı şeyler yaşanır. Ve sekize kadar kendisine bir saat ayırabilir tutuklular.

20.00

Akşam sayımı. Aynı sabah sayımı gibidir. Yine dışarıya çıkılır. Yalnızca yağmur yağıyorsa içerde alınır. Ama dayak içerde de atılır. 1982'de içerdeyken atılmazdı ve tutuklular sayım sırasında yağmur yağmasını isterlerdi hep.

21.00

Herkesin hoşafı çıkmıştır. Sinirler laçkalaşmıştır. Koğuşun çoğunluğu dayak yemiştir. 'İstirahat edin' komutundan sonra yat hazırlığı başlar Bedenler yorgundur artık.

22.00

Zil çalar. Yat saatidir. Ayakta dolaşmak yasaktır. Yalnızca iki nöbetçi gezebilir. Ayakta olan dövülür. Uyumamak fısıldaşmak, hatta yatakta dönmek yasaktır. Zaten bir yatakta iki kişi yatmaktadır, dönmenin olanağı yoktur.. Kötü bir uyku başlamıştır koğuşta Sabah altıya kadar sürecektir köpek havlamaları, düdük sesleri, ayak sesleri, tekmiller ve cop sesleri. Uyuyabilirsen uyu...»

HÜCREDE; KUYUNUN DİBİNDE BİR TAŞ GİBİ...

Böylesi bir günlük yaşamı, özleyenler de vardı. Mamak'ta.

Beş yıldır hücrelerde yaşama savaşı verenler, topluca uyanmaya, topluca dayak ve yemek yemeğe hasrettiler. Onların «Koğuşun çoğunun dayak yemesi» gibi anlatılacak anıları hiç olmadı. Hücre'de, kuyunun dibinde bir taş gibi yaşamlarını sürdüler.

Hücre anılarını anlatırken çok gerilere gitti. «bir, iki, üç, geriye bir, iki, üç, yeniden geriye, bir, iki..» diye dolaşmasına çok acımıştı sarı uzun yeleleri kafesinin demir parmaklarına sürtünen aslanı gördüğünde. Küçücük bir çocuktu, «Yazık değil mi diye» karşı çıkmıştı. Annesi elinden tutup hayvanat bahçesine götürdüğünde, özgürlüğü anlamayacak yaştaydı oysa. Eve döndüklerinde bu koca hayvanın neden yürüdüğünü, gözleri dışarda ne aradığını sorup durmuştu.

Yıllar sonra bu soruların yanıtını, hücresinde bir elin parmaklara kadar bile etmeyen adımlara sığdırılmış gezilerinin birinde «Ne düşünüyorsun lan, düşünmeden volta at» diye bağıran nöbetçinin sesiyle irkildiği zaman bulacaktı. «Çocukluğumda gördüğüm arslanı öyle usanmaksızın yürüten güdüyü işte o anda yüreğimin, bilincimin taa derinliklerinde hissettim» dedi. Oturduğu koltuktan kalkıp, birkaç tur attı odanın içinde. Tutsaklıktı, özgürlüğün yaşamsal önemini kavratan. 190X200 santimetrelik ölçüler içine bir ranza, eşyaları ile dört kişi nasıl sığardı.? İçeride kapısı açık tuvaletiyle, 5 yıl boyunca üçer adımlık yürüyüşleriyle sınırlandırılmış bir dünyada nasıl yaşardı?

Emniyetten cezaevine götürülmenin, sınırsız işkenceyi yaşadıktan sonra ,bir kurtuluş olduğunu sananlar, Mamak gerçeği ile karşılaşınca, yanıldıklarını hemen anlıyorlardı. «Bunu bir kaç haftalık koğuş yaşantımda ve tecrit denilen hücre bölümlerine getirildikten sonra anladım» dedi. Havalandırmalarda topluca yüzükoyun yere yatırılarak atılan dayakları, banyoya gideceksiniz komutundan sonra askerlerin karşılıklı dizilerek oluşturdukları cop tekme-tokat koridorlarını özleyecekti hep hücresinde.

Birkaç haftayı yeni doldurmuştu. «Eşyalarını hazırlasınlar» listesinde ismini duydu. Birkaç saniye içinde aklına birçok soru ve yanıt geldi, gitti. Yolculuk vardı ama nereye olduğu belli değildi. «Bize hep bir sindirme aracı olarak anlatılan ve 'Şu anda kaldığınız bloktan çok daha kötü şartları var' denilen yere doğru, A bloğa doğru yöneldiğimizde, bir tek sorunun bir tek yanıtı ile karşıkarşıyaydım.» dedi.

Yürürken A blokla ilgili anlatılanları düşündü. Tedirginlik yerini gerilime bırakmıştı. Şu ana dek yaşa-

dıklarından daha kötüsü ne olabilirdi. Nelerle karşılaşacağını ilişkin sorular gelmeye başladı. Ürktü. Sığınılacak bir yer aradı. Yaşama şansı kendinden başkasının elinde olan her insan gibi sığınılacak biryer aradı, birşeyler aradı.

Aramaları yapıldı. Kayıtları tamamlandı :

«...Ellerimizde çantalarımız koridorları geçmeye başladık. Kapalı bir avluya çıktık. Kepenkleri kapalı kapılarla karşılaştık. Bir ürperme hissettim. Kapalı avlunun sağında ve solunda uzanan koridorlara bakan onlarca demir kapı sıralanmıştı yan yana.

...İçlerinde insan var mıdır? diye düşündüm. Bir komut duydum sonra 'Herkes hücre numarasının önüne' diye isimlerimiz ve numaralarımız okundu. Bir daha çıkamayacağım bir mezara giriyormuş duygusuna kapıldım. Ama biliyordum ki, birçok işkenceye katlanabilecek bir makinaydı insan.

...Gardiyan kepenkleri açınca boydan boya demir parmaklıklı hücre kapısı göründü. Kilidi açıp eşyaları ve beni içeri 'Bıraktıkları' anda, kafese atıldığımı anladım. Hücreye öylece bakarken kapıda elinde copu ile bir asker belirdi. 'Niye arkanı kapıya dönüp, esas duruşta durmuyorsun lan' deyince, hücremi seyretmekten vazgeçip söylemeni yaptım.

...'Uzat, uzat' dedi. coplanma nedenimi sordum, anlattı. Koridor kapısı açılırken ya da kapanırken tıkırtı işittim mi, kafamı tavana kaldırıp, arkamı kapıya dönecek, esas duruşa geçecekmişim. Ellerimi, kapıda 20X20 kesilerek oluşturulan delikten uzattım. Kurallara uymamıştım, kara vicdanlı ellerimi acıtacaktı. (28) Elim, kesilmiş demirlerin çapaklarına vuruyordu her cop dar-

besinde. Öğleye doğru aynı delikten günlük ekmekler verildi. Aynı delikten günde bir kez ekmek almak için uzattığımız ellerimizi, ortalama on-onbeş kez de dayak yemek için uzatıyorduk.

...Tecrit bölümlerinde de genel programa uyuluyordu. 20 dakika 'Ameli' 20 dakika 'Nazari' eğitim. Hücrenin eziyeti ile koğuşların eziyeti belki farksızdı ama, üç kişiden daha çok sayıda insanla bu zorlukları paylaşmanın keyifli bir yanı vardı.

...Hücrede duvara yaslanmak, komutsuz haraket etmek, izinsiz tuvalete gitmek yasaktı. Herşey komutla olacaktı, herşey için izin almak gerekliydi. Eğitim arasındaki birkaç dakikalık dinlenmelerde 'filan numara tuvalete gidebilir mi komutanım?', 'Ekmek yiyebilir mi komutanım?' sesleri ile çınlardı koridorlar. İzin verip vermemek nöbetçiye kalmıştı ama bizlerin de tercih hakkı vardı elbette. İzinsiz tuvalete gidince örneğin nöbetçinin 'Dördüncü adamınız nerede?' sorusu ile karşılaşabilir, elinizi alttaki delikten uzatmak zorunda kalabilirdiniz. Uzatmamak hakkı da vardı. Ya biraz sonra gardiyan kapıyı açar, ya da hücre numarası alınır akşam sayımında falakaya yatırıldınız.»

İçerisinde ranzası ve eşyaları ile birlikte üçer kişinin bulunduğu hücrelerde, saat 21.00'den başlayarak dönerli gece nöbetleri de tutuldu bir ara. Üç saatlik nöbetlerde tutuklular durmadan yürümek zorundaydılar. Aksi bir davranıp cop sesleriyle uyandırmaya neden oluyordu.

Hücrelerde yaşayanların sayısı üçten dörde çıkarılınca gece nöbetleri kaldırılmıştı. Yeni konukların getir-

diği kolaylık alınan yeni önlemlerle hemen zora dönüştürülmüştü :

«...Ama bu kezde ranzada altlı üstlü birer kişi ve yere serilen bir yatakta iki kişiyle yaşam çok daha zorlaştı. Adam başına birer metrekare olmak üzere mekan dörde bölünmüştü. Gündüzleri yasak olan üst ranza ancak yatarken kullanılabiliyordu.

...Gün boyunca, kısa süreli dinlenme anlarında ya da nazari ders için oturduğumuzda, alt ranzayı dört kişi kullanmak zorundaydık. O sırada sırtını duvara dayamak, gözlerinizi kapamak yasaktı. Bu büyük suçların bedeli nekadar ağır olursa olsun, ne kadar özgüvenli olursanız olun, yorgunluk ve uykusuzluğa karşı vücudum doğal tepkisini veriyor, bazen ayakta 'Ameli derste' bazen otururken 'Nazarı derste' dalıp gidiyorum. Ya o anda ya da akşam sayımında da hesabını veriyordum.

...Bu küçücük hücrede zamanı ve mekanı dört kişiyle hemde aylarca paylaşmak büyük bir beceri işiydi. Farklı zevklerin bile zaman zaman gerginlik kaynağı olduğu gözlenirdi. Baskı ve dayak altında yıldırılmaya çalışılan gergin kişilerin çatışması normaldi.

...Sağ-sol karışık kalıyorduk. Gerçekten bazı hücrede zor koşulları paylaşmakla gelişen, uygar ve insancıl bağlar kurulmuştu aramızda. Görüşü ne olursa olsun insanı sevmek ve tanımakla yola çıkılınca güzel ilişkiler kurulabiliyordu. Ancak çoğunlukla, bunun tersi ilişkiler vardı. Örneğin yıllarca din düşmanı diye tanıtılan solculara karşı kinle yoğrulmuş bilinçlere sahip olmaktan dolayı, en küçük bir anlaşmazlık bile ardından jiletle yapılan bir saldırıya dönüşebiliyordu.

...Bu ruh haliyle birlikte, aynı yerde, her an bir saldırıyla karşılaşmak gerilimini taşıyarak tavşan uykusunda yaşamak zorundaydım, Hem de aylarca, yıllarca. 'Sağ-sol kardeşçe' yaşamak için konulmuştuk biraraya. Ama dayak ve baskı ile gerilen, kışkırtılan sinirler başka başka tepkiler veriyordu. Sevgi insana dışardan zorla verilmezdi.

...Zil çalardı. Hücum emri almış bir ordu gibi, koşar adımla, çoğu zaman hoparlörden yükselen marşlarla, bağırışlarla sayım almaya gelirlerdi. 'Sesin çıksın lan, Kafanı yukarı kaldır, Ne biçim esas duruş o' bağırışları arasında sayma sırasının size geldiğini de kaçırmamak zorundaydınız. Bunun için de falaka vardı.

...Sayımlar sırasında ya da kimi zaman yapılan aramalarda hücrenin içi darmadığın edilirdi. Gecenin kaçı olursa olsun toparlanmak zorundaydınız. Bu talanın ardında hoparlörlerden marşlar dinletilirdi yine. Bu savaşta kim yenmiş, kim yenilmişti belli değildi aslında.

...Alarm denilince çıkan gürültüler, siren seslerini bastırmıştı. Hücrelerin dış kapakları kapatılmış ve bunlara cop sopa ve tekmelerle vuruluyordu. Yıpratıcı bir gürültüydü bu, üstüne asker çığlıkları eklenince iyice sinir bozucu oluyordu. Hücrenin içinde, bu uğultularla ayakta esas duruşta bekletilmek neydi. Sık sık yapılan bu uygulamalara 'Taarruz' adını koyacaktık daha sonra.

...Havalandırmalar 'Keşke çıkmasak' dedirtecek kadar bir baskı aracıydı. Hücrede dört kişiyle hemen hemen hareketsiz süren yaşam, havasızlık, güneşsizlik, üzeri dikenli tellerle çevrili yüksek duvarların ortasındaki avludaki havalandırmada, her türlü eziyete katlanmayı zorluyordu. Biraz temzi hava alabilmek, 3 adımlık yürü-

yüşleri 20-25 adıma çıkabilmek bile büyük mutluluktu. 'Emir komutsuz hareket etmek, yukarıya, sağa sola bakmak yasak anlaşıldı mı lan'larla geçecek havalandırma da gökyüzünü görmenin bedelini ödüyorduk. Masmavi gökyüzünü, güneş ve Hüseyin Gazi tepesini görmek ancak bedeli ödenerek olanaklıydı. Ya insana özgürlük duygusunu tattıran gökyüzünü seyredecektiniz ya da 10-15 dakika süt dökmüş kedi gibi başınız önde yürüyecektiniz. Gökyüzünü görüp yaşama bilincini güçlendirmek bir tercih işiydi. Güneş ve gökyüzüne yüreğini eklemeyi bilince yaşam kolaydı.

...Hiç unutmuyorum bir gün, duruşmaların yeni başladığı 1982 yılının son aylarındaydık. Nöbetçi Haşmet Bey, kişiliğinden ileri gelen aşırı baskıcı tutumuyla tanınırdı. Sayımda bir neden bulup hücredeki arkadaşlardan birini dışarı çıkarttırdı. Sayım bitmiş yatma zamanı gelmişti. Arkadaş saat 23.30'da elinde ayakkabıları, ve ıslak elbiseleri üzerinde bir külotla vücudu morarmış olarak getirildi. Hücrenin ılık havasına alışıncaya kadar çeneleri zangır zangır birbirine vurduğu için konuşamadı. Önce alıp hava boşluğuna götürmüşlerdi. Sayım mangası dövmeye başlamıştı. Üstüne kovalarla su döküyorlardı. Dayak bitince elbiselerini çıkartıp bir tek donla bırakmışlardı. Ellerini arkadan kelepçeleyip havalandırmaya dikmişlerdi. Aralık ayının karlı gecesinde tam ikibuçuk saat ayazda kalmıştı.

...Emniyetten belinden aşağısı tutmaz bir durumda getirmişlerdi onu. Tuvalete ancak iki kişinin yardımı ile gidebiliyordu. Tedavi bir yana, arasıra sakat beline vurulduğu bile oluyordu. İnsan çok güçlü bir makinaydı ama, yeterki yaşama azmi bitmesindi. Felçli durumundan çıkıp, vücudu belinden dik açı oluşturacak şekilde

de olsa, yürümeyi başardı en sonunda. Özgüven tıbbi tersyüz etmişti.

...Beterin de beteri vardı. Kurallara aykırı gelenler bir yerlere götürülüyor ve uzun süre nereye gittikleri bilinmiyordu. Aşağıda toprak zeminin altında kalan bodrumdaki boş odalardan birisinin bölme bölme hücreler haline getirildiğini duyuyorduk. Bir kış günü duyduklarımı yaşama olanağı verdiler bana da. Gece tecritteki hücremden alınıp coplanıp teklemelenerek cezaevinin güneydoğu ucundaki bodrumda bulunan yeni hücrelerimize getirildim. Elbiselerimi ıslatıp çıkardıktan sonra bir tek külotla hücreye konuldum. Girerken üstüme bir kova su dökmeyi unutmadılar. Benden sonra üç kişi daha aynı yere getirildi. 80X80 santimlik alana nasıl sığmıştık. Hala kavramış değilim. İki kişi ayakta iken iki kişi dizlerini karınlarına çekip çömelebiliyordu. İçeriye kapının altından su giriyordu ve tam karşıdaki açık pencereden buz gibi bir hava. Yeni hücrelere konulanların saatleri ve gözlükleri alınıyor, zaman kavramından koparılıyorlardı. Tuvalet ihtiyacı ördeklerin içine yapılıyordu. En çok iki ya da üç hafta bırakılıyordu buralarda insanlar. Bir metre yüksekliğindeki demir kapı sürekli kapalıydı. İçeri bırakın ışık sızmasını hava bile gelmezdi tepedeki küçük delikten girenden başka, buzdolabı gibi bir yerdi, ya da tabut gibi.»

Hücreden çıkışının ilk baharıydı, dışarda. Şimdi de bahar nasıl geldiğini anlattı bir süre pencereden uzaklara bakarak. Mavi gözlerinde yaşlar birikti. Nasıl da sinsi sinsi girerdi bahar cezaevine. İnsan hücre de olsa da, gece ve gündüz arasında farkı sürekli yanan lamba altında anlayamasa da, mevsim değişikliği kendisini hemen gösteriyordu. Bahar da kış da ayrı ayrı kokuyordu.

Parmaklıklar arasından süzülüp giriyordu baharın ve kışın kokusu. Mamak istasyonunun 22.30 treninin düdüğü, yağmur kuşunun ötüşü hep onlardaydı. Kimi zaman, nasıl da becerip gelirse, içeri süzülen güneş ışığı bile konuk oluyordu hücreye. Bunlar birer yaşama sevinciydi.

Hoparlörden Rodrigo'nun Gitar Konçertosu'nun hafif müziğe uyarlanmış sesi yükseliyordu. Birlikte kaldıkları sağcılardan biri, «Bu müziği çok sevdiğini» söyledi. Cumhuriyetçilerle Frankocular arasındaki kanlı iç savaşla ilgili olarak bir Cumhuriyetçinin yazdığını söyledi. Hücredeki öteki sağcı da onları dinliyordu. Yüzlerinden utangaç bir gülümseme geçti ikisininde. Bunlar birer yaşama sevinciydi.

Pencereden dışarıya bakarak gözyaşlarını bitirince dönüp sordu :

«...Atılan dayakların hemen ardından 'Burası neresi ha?' diye sorarak tutuklulardan hepbir ağızdan alınan 'Mamak Özel Askeri Cezaevi' yanıtı neyi değiştiriyordu.?

...Ne yapalım özel koşullar denilebilir miydi?»

Benzeri birçok soru uzun yıllar sorulup durulacaktı.

Saati sordu sonra. «Geç kaldım» deyip, beş yıl önce bıraktığı okuluna, sınava yetişmek için uçtu gitti. Herşey, beş yıl öncesi gibi değildi. Ama, o beş yıl öncesine kaldığı yerden başlamıştı.

ONUNCU BÖLÜMÜN NOTLARI

1 — Quick Dergisi, 30 Nisan 1981, sayı 19, «1981 İlkbaharında Türkiye'de Mamak Toplama Kampında Tutuklular/Siyasi Sağ ve Sol».

2 — Filiz Bakışkan.
3 — Meral Bekâr.
4 — Ertuğrul Kürkçü.
5 — Nasup Mitap.
6 — Ümit Fırat.
7 — Teoman Öztürk.
8 — Günay Tanrıverdi
9 — Şenol Doğan
10 — Murat Çankoçak
11 — İstanbul'da, Sultanahmet, Metris, Alemdağ, Kabakoz, Sağmalcılar-2, Selimiye, Hastal, Kartal Maltepe Askeri cezaevleri var.
12 — 2 Kasım 1983 tarihinde 103 imza ile gönderildi.
13 — Dış Politika Enstitüsü tarafından 11, 12 Ekim 1983 tarihinde İstanbul'da düzenlendi.
14 — Nokta Dergisi'nin 3 Şubat 1985 ve 17 Şubat 1985 tarihli sayıları, Cumhuriyet Siyaset eki 3 Mart 1985, Dr. Nermin Kardal'ın yazısı.
15 — İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 nolu Askeri Mahkemesince 16.5.1985 tarihinde verilen 18 imzalı dilekçe ve suç duyuru.
16 — Dış Politika Enstitüsü Dergisi Kasım 1985, sayfa 78-86.
17 — Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde görülen Kurtuluş davasının 7.9.1983 tarihli duruşma tutanağı.
18 — Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 4 nolu Askeri Mahkemesinde karara bağlanan TKSP - Özgürlük yolu davasının beraat eden sanıklarından A. Ertaş.
19 — 15.7.1982 tarihli otopsi raporu.
20 — Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 nolu Askeri Mahkemesinde Ana PKK davasında yargılanarak idam cezasına mahkum olan Muzaffer Ayata, ayrıca 14 sanıklı PKK, Hilvan - Siverek grubu davasında da idam istemiyle yargılanıyor.
21 — Cumhuriyet, 9 Aralık 1985.
22 — Ceza ve Tutukevleri Ziyaret ve İnceleme Komisyonu'nun 22 Kasım 1985 tarihli raporu. Komisyon Bülent Akarcalı (Anap).

İsmet Özaslan (Anap), Oğan Soysal (Anap) Yılmaz Altuğ (MDP) Hayrettin Ozansoy (SHP) ve Nuri Nehrozoğlu (SHP)'dan oluştu.

23 — Sağmalcılar-2 nolu Askeri Cezaevinden gelen 16.12.1985 tarihli (M. K.) imzalı mektup

24 — Milli Savunma ve Dışişleri eski Bakanı H. Esat Işık'ın siyasi parti genel başkanlarına yazdığı mektup.

25 — Başbakan Turgut Özal, 1.3.1984 tarihinde TBMM'de askeri cezaevleri ile ilgili bir soruya «Tüm başvuruları inceletiyoruz Şimdiye kadar iddiaların hiçbirisi doğrulanmadı, tahmin ediyorum ki, bazı küçük sorunlar fazlaca büyütülüyor» karşılığını verdi. Milliyet

26 — H. Esat Işık'ın Başbakan Turgut Özal'a 5 Mart 1984 tarihinde gönderdiği mektup.

27 — H. Esat Işık'ın Ankara Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Sabri Yirmibeşoğlu'na çektiği telgraf.

28 — Cop anlamında.

"Yalnızca yakınan aydınlarımıza 'çalışan aydın' örneğini Bin Tanık kitabınızla bir kez daha gösterdiğiniz için sizi kutlarım. Sevgiler."

Oğuz Aral - Gırgır

"Bütün bunlar olup biterken, evlerimizde, işyerlerimizdeydik, sinemalardaydık. Duyuyorduk bunları, ama 'Bana dokunmayan bir yaşasın' mı diyorduk, ne diyorduk; sustuk, gereken oyları bile verdik. Hepimiz suçluyuz. Bütün acılardan, işkencelerden sorumluyuz. Bu çirkin dönemin hesabını sormamız gerek."

Oktay Akbal -- Cumhuriyet

"BİN İNSAN ve BİN TANIK ile birlikte, yarınlara yürekler parçalayıcı uygulamaların, en güçlü koşullarda onuru ve benliğini yitirmeyen insanlarımızın tanıklığı olarak kalacak bu kalemin, yüreğin kanına batırılarak yazıldığı kitaplar."

Ali Sirmen - Cumhuriyet

"Gazeteler yazdı, bir yurttaşımız karakolda dövülerek öldürülmüş. BİN İNSAN ve BİN TANIK adlı kitapları ile Türkiye'de işkence olaylarını sergileyen Erbil Tuşalp'ın saptamalarına göre Özal'ın başbakanlığında gözaltında öldürülen yurttaşlarımızın sayısı hayli kabarık bir sayı oluşturuyor. Sayalım:"

Uğur Mumcu -- Cumhuriyet

"İyi ve geçerli olmak isteniyorsa, anlaşılıyor ki, yazmaktan ve okumaktan uzak durmalı. Ama, siz, gene de okuyun BİN TANIK'ı. Erbil, BİN TANIK'ın başına gelenleri bilmesine karşın, kalemi bırakmıyor elinden. Yazıyor."

Önder Şenyapılı -- Güne

"BİN TANIK, bir daha yaşanmaması için, tüm gücümüzle, canımızla, kanımızla mücadele etmemiz gereken yaşanmış bir gerçekliği, bir daha yaşamaya gerek bırakmayacak bir biçimde ete, kemiğe büründürüyor."

Özcan Kesgeç - Bilim ve Sanat

"Bu envanter, bir dönemin olaylarını bir başka açıdan, bugün hâlâ cezaevlerinde yatanların, işkence olaylarına konu olanların açısından ve her aşamasında belgelere, tanıklara başvurularak hazırlanmış."

NOKTA

"Tuşalp, dönemın acı çeken insanları için yapabileceklerimiz olduğu kanısında: İnsan haklarına aykırı davrananları açığa çıkarıp tartışmasız bir barış dönemine geçişi olanaklı görüyor."

YENİ GÜNDEM

"Gücümüz yettiği, kalemimizin döndüğü kadarıyla insan hakları mücadelenize Ege'nin bu yakasından destek vermeye uğraşırken, kitabınız geldi, 67-74 çağrışımları ile okuduk. Güzel günlerde daha güzel şeyleri yazışmak umuduyla."

PONDİKİ

KDV Dahil : 2750 TL